UVA. BHSC. IyR_157_4

UVA. BHSC. IyR_157_4

Incipit tabula Capitulorū libri huius ſolemniſſimi qui Corona Florida Medicinæ: ſiue Conſeruatio ſanitatis: intitulatur.

Capitulū primū i quo auctor inuocat altiſſimi & ſanctorum eius adiuctorium.

Capitulū.ii. in quo auctor ſe excuſat eo q̄ pſēs op⁹ in iuuētute cōpillauerit ipſū & eddiderit.

Capitulū.iii.declarat & exponit titulū huius libri.ſ. quare corona florida dictus ſit & ceſa.

Capitulū.iiii.oſtēdit q̄ mors ſit neceſſaria & q̄ auxilio medicorum minime poſſit remoueri.

Capitulū.v.in quo auctor oſtendit mortē naturalē poſſe beneficio medicorum retardari & uitam conſequenter prolongari.

Capitulū.vi.oſtēdit q̄ ſint falſi & apparentes medici & nō eligēdi pro ſuæ uitæ plongatione.

Capitulū.vii.ptractat de cōditiōibus ueri medici eligēdi: quæ ſe tenent ex pte animæ.

Capitulū.viii.oñdit quæ ſciētie & doctrine ſint medico eligendo neceſſarie.

Capitulū.viiii.declarat quos libros medic⁹ eligēd⁹ legere debeat & intelligere.

Capitulum.x.eſt quo auctor oſtendit medicum eligēdum practicum ſiue expertum ac boni iuditii eſſe oportere.

Capitulū.xi.ponit cōditōes medici eligendi ſe tenētes ex parte corporis.

Capitulū.xii.docet eligere medicū ex uita ei⁹ & cōplet ſermonē de medicis & eoꝝ electione.

Capitulum.xii.oſtendit q̄ medic⁹ elect⁹ debeat complexionem ſui domini naturalem cognoſcere & quomodo.

Capitulū.xiiii.oſtēdit q̄ medic⁹ debeat cognoſcere & intelligere conſuetudinē & uitā domini ſui & demū quid ipſū agere debeat.

Capitulum.xv.demonſtrat q̄ regimen ſanitatis ſit unicuiq; hominum: quantumuis ſaniſſimo neceſſarium.

Capitulū.xvi.oſtendit q̄ aeris diſpoſitiones conſiderande ſint ratōne multorū ex eis prouenientiū nocumentorum.

Capitulū.xvii.docet cognoſcere qui aer bon⁹ ſit & eligēdus & q̄ malus exiſtat fugiendus.

Capitulū.xviii.oſtēdit locū ſitum & cōditiōes eligēdæ habitationes: q̄ ſanitatis cōſeruatione.

Capitulum.xviiii.reddit cauſam eorum quæ dicta ſūt in ſuperiori capitulo & bonitatē & malitiā uentorum oſtendit.

Capitulū.xx.oſtendit quomodo rectificādus & alterād⁹ ſit aer in omni āni tēpore atq; qualiter uiuendū ſit in uere: æſtate: autūno et hieme.

Capitulū.xxi.cōtinuat dictis dicenda oſtēdēs quid ſit exercitiū & quid eius oppoſitū.

Capitulū.xxii.ptractat.de nocumentis ex nimia q̄ te & ex ocio puenientibus.

Capitulū.xxiii.oſtēdit quæ ſint iuuamēta & utilitates exercitii & animā in corpus puenientis

Capitulū.xxiiii.oſtēdit q̄ exercitiū conſeruet optīe ſanitatē & meli⁹ quā ſi corpus dietaretur uel cū ſolutiuis purgaretur medicinis.

Capitulū.xxv.oſtēdit quæ corpora ſe exercere non debeant: & quæ non poſſunt quid loco eius facere habeant.

Capitulū.xxvi.oſtēdit q̄ & quot fieri oporteat añq̄ exercitandus ſuū incipiat exercitium.

Capitulū.xxvii.declarat q̄ nec hora replectōis neq; hora onimōde inanitōnis ſit exercitādū.

Capitulum.xxviii.docet cognoſcere horam electā & ad exercitandum conuenientem: & quando ipſa ſit per ſua ſigna.

Capitulum.xxviiii.oſtendit quod gen⁹ exercitii uni cuiq; complexioni: etati: ſexui & ceſa. conueniens ſit & neceſſarium.

Capitulum.xxx.oſtendit quæ quantitas & mēſura ſiue quis terminus exercitii uniuſcuiuſq; eē debeat

Capitulum.xxxi.oſtēdit quæ ab exercitatis ſint obſeruenda: poſt exercitium cōueniens in qualitate & quātitate.

Capitulū.xxxii.declarat quid ſit coit⁹ & de q̄ ſpecie eius ſit determinādū: & poſtremo oſtēdit appetit⁹ mulieris ad ueneré inſaciabilitatē. de coitu.

Capitulū.xxxiii.oſtēdit iuuamēta & utilitates coit⁹ moderati & declarat nocumēta q̄ accidūt ex dimiſſione ei⁹ cū aſſuetus fuerat.

Capitulum.xxxiiii.declarat quæ nocumenta proueniant ex ſuperfluo coitu & frequētato in mēbra & totū corpus.

Capitulū.xxxv.oſtendit quibus naturis ſeu complexionibus coitus maxime noceat & in quo anni tēpore.

Capitulū.xxxvi oſtēdit quib⁹ naturis & corpibus coitus tēperat⁹ maxime cōueniat: ac ſuperflu⁹ & freq̄s min⁹ noceat.

Capitulū.xxxvii.oſtēdit in quo āni tēpore & in q̄ hora diei naturalis ſit ueneri operam dandum ſecurius.

Capitulū.xxxviii.oſtendit q̄ fugere debeāt religioſi & q̄ dimittere uolētes a coitu abſtinere.

Capitulū.xxxviiii.oſtēdit q̄ facere oporteat eos q̄ a uenereis nollūt moleſtari.

Capitulū xxxx.declarat qd ſit balneū & q̄ cōditiones debeāt obſeruari a uolētibus in aqua calida artificialiter balneari. de balneo.

Capitulū.xxxxi.oſtēdit q̄ ſint iuuamēta balnei aq̄ frigidæ & q̄ poſſint & quādo ipſo uti ſecure: & demū cōtinuat dictis dicenda.

UVA. BHSC. IyR_157_4

¶ Capitulū.xxxxii.oſtēdit cauſā neceſſitatis quottidi anæ refectionis ex cibo & potu.
Capitulū.xxxxiii.oſtēdit quæ & quāta ſit utilitas refectionis cū cibo & potu.
Capitulum.xxxxiiii.oſtendit qualiter ſubſtantia reficientiū in bonitate uel malitia conſideranda ſit ad ſanitatem.
Capitulū.xxxxv.oñdit qs modꝰ ſubſtantiæ ciboꝝ eligendus ſit ad ſanitatē.i.an groſſi uel ſubtiles cibi ſint māducādi & q ſint huiuſmōi declarat.
Capitulū.xxxxvi.oſtēdit q̄ ſint cibaria groſſa q̄ delicatis ꝓprie & qeſcētibꝰ maxie inimicāt:& an duris uel mollibus cibis utēdū ſit.
Capitulū.xxxxiiii.declarat qꝫ cibi ſanitatis cōſeruatiui nō ſint nec eſſe debeant ualde calidi aut frigidi ſicut nec ualde humidi uel ſicci uirtualiter.
¶ Capitulū.xxxxviii.oſtēdit qꝫ ſapores ciboꝝ cōſiderādi ſint ad ſanitatis cōſeruatiōem
Capitulum.xxxxviiii.oſtendit naturam & proprietates dulcedinis & rerum dulcium tangendo utilitates & iuuamenta ſimul cum eorum nocumentis.
Capitulum.l.determinat de amaritudine & cibis amaris & de eorum proprietatibus iuuamentis & nocumentis.
Capitulum.li.oñdit naturā ſalſedinis daclarando iuuamēta utilitates & ſalſoꝝ nocumēta.
Capitulū.lii.oñdit naturā acuti ſaporis & nocumēta ꝓueniētia ex acutis comeſtibilibꝰ.
Capitulum.liii.oſtendit naturam iuuamenta & nocumenta unctuoſarum rerum ſimul & de inſipidis & qualitate ipſarum q̄ breuiter perſtringendo.
Capitulū.liiii.agit de ſapore acetoſo oñdēs utilitates & dāna ipſius & reꝫ acetoſaꝝ.
Capitulū.lv.oſtendit complexionem:uirtutem utilitates & nocumenta ſtiptici & pōtici ſapoꝝ.
Capitulū.lvi.oñdit quantū faciāt ad ſanitatis cōſeruatōnē cibi & potus delectabiles & ſi aliqualiter fuerit minus q̄ cōmēdati:deteriores.
Capitulū.lvii.oſtēdit qꝫ reficientia cū cōtrariis debēt alterari:cū fuerint alicuius excellētis qualitatis uel cōplexio aſſumētis diſcraſiata.
Capitulū.lviii.oñdit quæ debeat eſſe refectiōis quātitas:& q̄ nocumēta ꝓueniant ex ſuperflua.
Capitulū.lviiii.declarat quæ ſit competens refectōis menſura unicuiqꝫ propria: & quotiens ſit comedēdū i die:& quādo plꝰ:& quādo minus.
Capitulū.lx.oſtēdit qꝫ diuerſa cibaria i una refectōne nō ſint aſſumēda declarādo nocumēta q̄ ꝓueniunt ex illa ciboꝝ diuerſitate.
Capitulū.lxi.oñdit qs ordo i diuerſoꝝ reficiētiū aſſūptōe ſit obſeruādus & qꝫ cibi anteponēdi ſint et qꝫ poſtponendi.
Capitulū.lxii.oſtēdit qꝫ cibi eligēdi ſint ad ſanitatis cōſeruatōnē quātū ē ex ꝑte eoꝝ.
Capitulū.lxiii.oſtēdit qꝫ cibi & potus ꝓportionati cōplexioni & cōſuetudini ſint eligendi.
Capitulū.lxiiii.oſtendit quomodo cibi ſint eligendi ſecundum qualitatem & fortitudinē exercitu.
Capitulum.lxv.oſtendit qui cibi ſecundum unum quodq; tempꝰ āni ſint eligēdi ad ſanitatē.
Capitulū.lxvi.declarat q̄ hora cōueniēs ſit ad refici endū corpus tā ex ꝑte corporis q̄ ex ꝑte diei & temporis anni.
¶ Capitulū.lxvii.ponit cōditiones quas debet habere triticū ex quo panis ſanis ē cōficiendus.
Capitulū.lxviii.ponit cōditiones quas debet habere laudabilis farina ēt ex electo tritico
Capitulū.lxviiii.oſtēdit quō & ex qbus panis laudabilis ſit conficiēdus.
Capitulū.lxx.oñdit quō coquendus ſit panis & q̄ ſint nocumēta eiꝰ cū azimus fuerit aut nō coctꝰ ad ſufficientiam.
Capitulū.lxxi.oſtēdit qs panis ſit laudabilis & eligendus:& q̄ ſint iuuamenta & utilitates eius.
¶ Capitulū.lxxii.oſtendit quāta ſit cōueniētia carnis ad corpus humanū:& ꝓponit q̄ cōſiderāda & ſcribēda ſint de carne.
Capitulū.lxxiii.oſtēdit quæ caro melior ſit eligibilior ad ſanitatē:an ea quæ ex domeſticis accipit aialibus:an q̄ ex ſilueſtribus.
Capitulū.lxxiiii.oſtēdit q̄ caro domeſticoꝝ melior ſit ad ſanitatē:an eoꝝ quæ in domo continue nutriuntur:an illoꝝ q̄ in cāpis paſcūtur.
Capitulū.lxxv.oſtendit quæ magis eligenda ſit ex carnibus maſculorum:fœminarum & caſtratarum animalium.
Capitulū.lxxvi.oſtendit quæ caro melior ſit aialium nouiter natoꝝ uel iuuenū aut ueteꝝ & decrepitorum & ceta.
Capitulū.lxxvii.oñdit q̄ caro laudabilior ſit ad ſanitatē obſeruādā:an ea q̄ mediocriū pinguiū uel macilēcoꝝ animaliū fuerit.
Capitulum.lxxviii.oſtendit.quomodo coquendæ ſint carnes macræ & quomodo pingues declarando uirtutē & naturam aſſatarum frixarum & elixatarum.
Capitulū.lxxviiii.oſtēdit naturā & ꝓprietates carnis ſalite declarādo q̄ carnes poſſint & debeāt ſaliri & quæ minime.
Capitulū.lxxx.oñdit naturā carnis hedinæ cū ꝓprietatibꝰ eiꝰ & iuuamētis.
Capitulū.lxxxi.oñdit naturā ꝓprietates & iuuamēta carnis uitulinæ lactētis et nō lactētis.
Capitulū.lxxxii.oñdit naturā & utilitates carnis agnine iuuenis & malitiā & nocumenta eiuſdē cū tenella & lactēs adhuc fuerit.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Capitulū.lxxxiii.oſtēdit qualis naturæ ſit caro' porcina & quæ ſint eius nutrimenti utilitates & iuuamenta.

Capitulum.lxxxiiii.oſtendit naturam carnium caſtratorum declarando quæ ipſarum laudabiles ſint & quæ non.

Capitulū.lxxxv.oñdit naturā & malitiā carnis bouinæ & uaccinæ & precipue uetez declarādo nocumēta q̄ ex eis ꝓueniūt.

Capitulum .lxxxvi.oſtendit naturam carnium leporis cuniculorum & uulpis cum ſuis iuuamētis & nocumētis.

Capitulum.lxxxvii.oſtendit naturam carnium cerui & capreoli:& dammæ cum earum iuuamētis & nocumentis.

Capitulum.lxxxviii .determinat de carnibus ericii terreſtris:cameli: urſi:& reliquorum talium animalium.

Capitulum.lxxxviiii.comparat uolatilium ad ambulātium & quadrupedum carnes oſtendēdo q̄ ſint laudabiliores eaz & demū ponit nōnulla circa uolatilia obſeruāda.

Capitulum.lxxxx.oſtendit naturā & bonitates carnis gallinaceæ & caponum uel caſtratorum ſuorum .

Capitulū.lxxxxi.oñdit naturā carniū anatis & anſeris declarādo q̄ ꝓtes ipſaz ſint eligēde .

Capitulum.lxxxxii:oſtendit naturam & utilitates carnis pullorum columbarum & nocumēta carnis eoz iuuenum.

Capitulū.lxxxxiii.oñdit naturā pauonum & nutrimētū eiꝰ malū fore & illaudabile.

Capitulum.lxxxxiiii.oſtendit.naturam carnis ꝑdicū et utilitates & iuuamenta ipſius ad corporis cōfortationē.

Capitulum.lxxxxv.oſtendit naturam carnium ſtarnorum faſianorum & ſimilium cum earum iuuamentis.

Capitulum .lxxxxvi .oñdit naturam carnium coturnicū ſiue qualeaz & turtuz declaratq̄ modū ꝑ paratiōis ipſaz .

Capitulum.lxxxxvii.oſtēdit naturam carnium ſtructionis gruis & aliarum auium aquaticarum duras carnes habentium:declarando quomodo ꝑparāde ſint.

Capitulum.lxxxxviii.oſtendit naturam carniū turdorum merulorum paſſerum & aliaz minutarum auium.

Capitulū.lxxxxviiii.oſtēdit naturam manifeſtarū ꝑtiū animalium declarando q̄ ſint eligibiliores & ſaniores.

Capitulū.c.oſtēdit uaturā mēbroz ualde carnoſorū declarādo q̄ meliora ſint ex eis.

Capitulū.ci. oñdit q̄ ꝓtes de exterioribus uolatiliū ſint magis eligende .ſanioreſq̄.

Capitulum.cii.oſtendit.naturā cerebri cū ſuis nocumentis & quomodo preparari debeat anteq̄ manducetur.

Capitulū.ciii.oñdit naturā nuchæ & medulle cū earū malitia ſuiſq̄ cū nocumētis

Capitulum.ciiii.oſtendit naturam oculorum & lingue pro quanto uia cibi faciant ad nutrimentum.

Capitulum.cv.oſtendit naturam carnis aurium narium:cutis:gutturis & ſimilium cartilaginoſoz.

Capitulū.cvi.oñdit naturā cordis & pulmōis & q̄ꝑtū in uia nutrimēti faciāt ad ſanitatem.

Capitulū.cvii.oñdit naturā ſtomachi:matricis inteſtinoz et ſimiliū pro quāto uia cibi & nutrimēti faciūt ad ſanitatē .

Capitulū.cviii.oñdit naturā epatis & ſplenis ꝑ ut faciūt ad nutrimētū declarādo q̄ ipſoz ſint meliora & eligibiliora.

Capitulū.cviiii .oſtēdit naturā teſticulorū renū & ubez de eis quod ſit magis eligendū.

Capitulum.cx. oſtendit naturam pedum & caudarum animalium in uia nutrimenti & quomodo ꝑ parādi.

Capitulū.cxi.oñdit naturā ſāguinis & pinguedinis ꝑ quāto uia cibi quādoq̄ ſumūtur.

Capitulum .cxii. oſtendit naturā complexionem utilitates & iuuamenta ouorum in uia nutrimenti tantummodo .

¶Capitulū.cxiii.oſtendit q̄ oua ſint meliora ad ſanitatē & q̄ nutribiliora & magis eligēda. de ouis.

Capitulū.cxiiii.oſtēdit quomō coquāt oua & qs modus coquēdi ſit melior ad ſanitatē.

¶Capitulū.cxv.oſtēdit qd ſit lac & q̄ ſit eiꝰ natura'ſi ue cōplexio. de lacte.

Capitulū.cxvi.oſtēdit quale quātūq̄ ſit lactis nutrimētū & q̄ ſint ipſius utilitates.

Capitulū.cxvii.oſtēdit quod lac ſit bonum & laudabile ad ſanitatē & quas debeat habere cōditōnes

Capitulum.cxviii.oſtendit quod lac ſit malum & qd acetoſum & quæ nocumenta ꝓueniant ex eis.

Capitulū.cxviiii.oſtendit de ſpecieb' lactis q̄ ſūt in uſu q̄ ſit melior & eligibilior.

Capitulū.cxx.declarat quibꝰ corporibus & naturis lac etiā electū ſit cōueniēs.

Capitulum.cxxi .oſtēdit quomodo preparandum ſit lac & quæ alia obſeruanda ſint ante ipſius aſſumptionem.

Capitulū.cxxii.ponit q̄ ſint obſeruāda poſt lactis aſſūptionē ne in ſtomacho corrūpatur.

Capitulū .cxxiii .oſtēdit q̄ nocumēta proueniāt ex aſſidua lactis etiā boni aſſūptione in multa corporis mēbra.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Capitulū.cxxiiii.oſtendit naturā quorumdam lacti ciniorum ſcilicet lactis coagulati:capitis lactis:buti/ri & huiuſmodi.

Capitulū.cxxv .oſtēdit naturā caſei recētis nō ſali ti & illius etiā q modicū ſalis habuerit.

Capitulū.cxxvi.oſtēdit naturā caſei ſaliti & ueteris etiam nō ſaliti & quæ ſint eorum nocumēta.

Capitulū.cxxvii. oſtendit qs caſeus ſit bonus & eligendus & quæ ſint obſeruanda in eius comeſtione.

¶ Capitulū.cxxviii.oſtendit in uniuerſali cōplexionē piſciū & nocumēta quæ proueniūt ex aſſidua ipſorū comeſtione.

Capitulū.cxxviiii.oſtēdit naturā piſciū maritimoꝝ & ipſos eſſe p̄ceteris eligēdos.

Capitulū.cxxx.oſtēdit q de piſcibus fluuialibꝰ eligē di ſint ratione fluminis & aquæ in qbus nati ſūt & degūt cōtinue atq; ueſcūtur.

Capitulū.cxxxi.oſtendit q piſces fluuiales ſint eligē di ratione anexoꝝ flumini:declarando q̄ piſces petroſi optimi ſint & reliqs ſaniores.

Capitulū.cxxii.oſtēdit q̄ piſces lacunaꝝ & paludum reprobandi ſint & q̄ paſtus piſcium ſit intelligendus.

Capitulum.cxxxiii.oſtēdit cōditiones quas debent habere piſces laudabiles ex p̄te carnis & quātitatis eoꝝ.ſ.an magni ſint puis meliores & ceſa.

Capitulum.cxxxiiii.oſtēdit qui piſces eligendi ſint ex parte ſquámarum & quæ partes ipſorū ſint laudabiliores.

Capitulū.cxxxv.oſtēdit qbus modis piſces coq debeāt & quomō meliores & qbus cū rebus p̄parādi atq; cōdiendi ſint antecq̄ manducentᵉ.

Capitulū.cxxxvi.oſtēdit naturā cācroꝝ & piſciū ſalitoꝝ cū proprietatibus eoꝝ & ceſa.

Capitulū.cxxxvii.ponit octo cōditōnes & regulas in comeſtione piſciū obſeruādas.

¶ Capitulū.cxxxviii.docet cognoſcere cōplexionē p̄ mā olerā omniū per odorem & ſaporem ſimul & ceſa.

Capitulū.cxxxviiii.oñdit q̄ olera nō ſint comedē da eo quia nutrimētū eoꝝ ſit malū & precipue ſilueſtriū omnino fugiēdū.

Capitulū.cxxxx.oſtēdit de qbus ſit deinceps ſcribē dū & quomodo illa ſint a legentibus intelligenda.

Capitulum.cxxxxi.oñdit naturā & p̄prietates aceroſæ & apii domeſtici pro ut faciūt ad cibū.

Capitulū.cxxxxii.oſtēdit naturā & p̄prietates baſiliconis maioris & minoris ſiue gariofilati.

Capitulū.cxxxxiii.oñdit naturam & proprietates blitis boraginis & bugloſæ cū iuuamētis eaꝝ.

Capitulū.cxxxxiiii.oſtendit naturam proprietates & nocumenta cauliū & omnium ſpecieruꝫ ipſarum.

Capitulū.cxxxxv..oñdit naturā endiuie & cicoreæ q̄ ē una ſpecies eius cū ſuis iuuamētis & nocumētis pro ut ueniūt ad cibū.

Capitulū.cxxxxvi.oñdit naturā erucæ cū proprietatibus eiꝰ & nocumētis.

Capitulū.cxxxxvii.oſtēdit naturā feniculi & modum utendi ipſo ſicut & ceteris huiuſmodi aperitiuis.

Capitulū.cxxxxviii.oſtendit naturam lactucæ pondo laudes eius & iuuamenta ipſiuſq; ad ſanitatē nocumenta.

Capitulū.cxxxxviiii. oſtendit naturam & proprietates maioranæ:meliſſe:& mente quo ad cibum & ceſa.

Capitulū.cl.naturā oſtēdit naſturtii p̄ quāto uia cibi quādoq; uenit cū ſalatutiis.

Capitulū.cli.oſtēdit naturā petreſolini:pētaphilōis & portulacæ pro quāto faciūt ad cibū & ut ſic ad ſanitatem.

Capitulū.clii.oñdit naturā & proprietates roriſmarini & rutæ iuia nutrimenti.

Capitulū.cliii.oñdit naturā ſaluiæ: ſinapis:ſpinachie & ſparagi pro ut uiā nutriméti ingrediūt.

¶ Capitulū.cliiii.oſtēdit naturā radicū in uniuerſali declarando quale ſit nutrimentum earum:deinde deſcendit ad alium deſcribendo proprietates eius.

Capitulum .clv.oſtendit naturam bulbi ſiue ſcalonie & cepe cum nutrimento & proprietatibus eorum.

Capitulum.clvi.oñdit naturā radicū cariotæ & enulæ cū p̄prietatibus ipſaꝝ facientibꝰ ad ſanitatis cōſeruationē.

Capitulum.clvii.oſtēdit naturā & p̄prietates napo rum & paſtinacaꝝ in uia nutrimēti.

Capitulum.clviii.oſtendit naturam proprietates & operationes porrorum pro quanto faciunt ad nutrimētum.

Capitulum.clviiii.oñdit naturā & proprietates rapaꝝ pro quanto faciunt ad cibū.

Capitulū .clx.oſtēdit naturā p̄prietates & nocumēta ex comeſtione raffani p̄uenientia.

¶ Capitulū.lxi.ponit cōditiones attēdēdas circa ſemina ſeu legumina quæ pro ferculis accipiūt.

Capitulū.clxii.oñdit naturā & proprietates ciceris albi & rubei in uia nutrimenti.

Capitulū.clxiii. oſtēdit naturā fabaꝝ & doræ pro q̄to uia cibi faciūt ad ſanitatē.

Capitulū.clxiiii.oñdit naturā farri frumenti & ſpeltæ declarando quale ſit & quantum utriuſq; nutrimentum.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Capitulum.clxv.oſtẽdit naturã & proprietates faſeolorũ alborũ & rubeorũ in uia cibi.
Capitulum.clxvi.oſtẽdit naturã lẽtis & nocumenta prouenientia ex comeſtione ipſius.
Capitulũ.clxvii. oſtendit naturam & proprietates lupinorũ & modũ preparationis ipſorum.
Capitulum.clxviii.oſtendit naturam & proprietates milli in uia nutrimenti & panis eius ſimiliter.
Capitulũ.clxviiii.oſtẽdit naturã & proprietates ordei pro quanto in uia cibi & nutrimenti uenit.
Capitulum .clxx.oſtẽdit naturã & proprietates papaueris prout uia cibi utiẽ a quibuſdã.
Capitulum.clxxi.oñdit naturã & nutrimentũ panici & quibus modis debeat preparari.
Capitulum.clxxii.oſtendit naturam & nutrimentum piſorum & robiliorum cũ proprietatibus eoꝝ
Capitulum .clxxiii.oſtendit naturam & proprietates rizi & quibus modis ipſum debeat preparari.
Capitulũ .clxxiiii .incipit de fructibꝰ pertractare declarando quod ipſi nequaquã ſint manducandi ratione parui eoꝝ nutrimenti.
Capitulum.clxxv.oſtendit fructus non eſſe mandu candos ratione ſui parui nutrimenti quam plura inducẽtis nocumẽta cũ quibuſdã regulis attẽdẽdis
Capitulum.clxxvi.oſtendit quibus hominibus fructus minus noceant & in qua hora aſſumendi ſint.
Capitulum.clxxvii.oñdit qui fructꝰ permaxime ſint fugiẽdi & quid etiã facere oporteat poſt laudabiliũ fructuũ comeſtionem.
Capitulũ.clxxviii.ponit naturã & nutrimentũ proprietateſq; angurie quæ diciẽ batecha.
Capitulũ.clxxviiii.oſtẽdit naturã ꝑprietates & iuuamenta capparorũ in uia nutrimenti .
Capitulum.clxxx. oſtendit naturam proprietates & malitiam nutrimenti citrulorum & cucumerum.
Capitulum.clxxxi. oſtendit naturam proprietates & iuuamenta cucurbite in uia ſolummodo nutrimenti.
Capitulum .clxxxii.oſtendit naturam : nocumenta & pernicioſa pericula ex fungorum comeſtione prouenientia & qui eorum eligendi ſint & quomodo preparandi.
Capitulum.clxxxiii.oſtendit naturam proprietates & nutrimentum tuberum quæ tartufule dicũt.
Capitulum . clxxxiiii. oſtendit naturam melonum & proprietates eorum in uia nutrimenti declarando qui eorum deteriores & qui minus nociui exiſtant.
Capitulũ.clxxxv.incipit pertractare de fructibus arborũ declarando quibus naturis humidi ſiue recentes: & qbus ſicci fructus cõueniant.
Capitulum.clxxxvi.oſtendit naturam nutrimentum & utilitates amigdalarum dulcium in uia cibi ſolummodo.
Capitulum.clxxxvii.oſtendit naturam & nutrimẽtum auelanarum cum ſuis & iuuamentis & nocumentis.
Capitulũ.clxxxviii.oſtendit naturã & proprietates caſtanearũ nutrimẽtũq; earum atq; modum coctionis & preparationis ipſaꝝ.
Capitulũ.clxxxviiii. oſtendit naturam ceraſorum dulcium & acriũ cũ eoꝝ iuuamentis & nocumẽtis.
Capitulũ .clxxxx.oſtẽdit naturã & proprietates iuuamentaq; citoniorũ ſiue coctanorũ.
Capitulũ .clxxxxi. oſtendit naturã proprietates & iuuaméta citri & partiũ eius ſimiliter.
Capitulũ.clxxxxii. oſtendit naturam proprietates effectus ſiue nocumẽta, prouenientia ex comeſtione criſomilorum.
Capitulum .clxxxxiii.oſtendit naturã proprietates & nocumenta dactilorum in uia ſolummodo nutrimenti.
Capitulũ.clxxxxiiii.oſtendit naturam proprietates & iuuamenta fiſticoꝝ ſiue piſtacniorũ.
Capitulũ.clxxxxv.oſtendit naturã proprietates & nutrimentum ficuũ humidarũ & recentium.
Capitulũ .clxxxxvi.oſtendit naturã & nutrimentũ ficuũ ſiccarũ cum iuuamentis & nocumẽtis eaꝝ
Capitulũ .clxxxxvii.oſtendit naturam & proprietates iuuamẽtaq; granatorũ & ſpecierũ eoꝝ.
Capitulũ .clxxxxiii .oſtendit naturã & iuuamenta iuiubaꝝ in uia nutrimẽti nõ facere ad ſanitatẽ.
Capitulũ.clxxxxviiii.ponit naturã proprietates & iuuamenta limonũ & aranciorũ & huiuſcemodi.
Capitulũ.cc.oñdit naturã & ꝑprietates meſpiloꝝ cũ iuuamentis & nocumẽtis eoꝝ.
Capitulũ.cci.oñdit naturã proprietates & iuuamẽta mororũ in uia ſolũmodo nutrimenti.
Capitulũ.ccii.oñdit naturã proprietates & nutrimẽtũ nucũ uſualiũ cũ ſuis nocumentis.
Capitulũ.cciii.oñdit naturã ꝑprietates & iuuamẽta oliuarũ ſiuſq; cũ nocumẽtis.
Capitulũ.cciiii .oñdit naturã ꝑprietates & iuuamẽta perſicoꝝ ſimulq; & nocumẽta ipſoꝝ.
Capitulum .ccv.oſtendit naturã proprietates & iuuamenta piroꝝ ſimul cũ nocumentis eorum.
Capitulum.ccvi.oſtẽdit naturam pinearum ſeu granorũ eiꝰ declarãdo utilitates & proprietates ipſoꝝ
Capitulum.ccvii.oſtendit naturam & proprietates pomorum & nocumenta prouenientia ex comeſtione ipſorum .
Capitulum.ccviii.oſtendit naturã proprietates & nocumenta prunorũ in uia cibi ſolummodo & ꝑncipaliter.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Capitulum.ccviiii.oſtendit naturam & proprieta/
tes ſiliquarum ideſt carubiarum declarando quod
ipſe minime faciant ad nutrimentum.
Capitulum.ccx.oſtẽdit naturam uinarum cum ſuis
laudibus proprietatibus & iuuamentis.
Capitulũ.ccxi. oſtẽdit naturã uue paſſe cũ proprie
tatibus eius & iuuamentis.
Capitulum.ccxii.docet cognoſcere naturam uirtu/
tes & ꝓprietates compoſitorum ciborũ.
Capitulum.ccxiii.oſtendit naturam adipis & pin
guedinis dando modum quo ipſis uti debeamus.
Capitulum.ccxiiii.oſtendit naturam proprietates
iuuamenta butiri & olei oliuarum perfectarum.
Capitulum.ccxv.oſtẽdit naturam & proprietates
aceti declarando iuuamenta ipſius & nocumen/
ta.
Capitulum.ccxvi.oſtendit naturam operationes
& proprietates acreſte: & quibus conueniat na/
turis.
Capitulum.ccxvii.oſtendit naturam & operatio/
nes mellis apum declarando quibus complexioni
bus conueniat & quibus naturis ſit nociuum.
Capitulum.ccxviii.oſtendit naturam proprietates
& iuuamenta mellis canne quod zucarum dici/
tur.
Capitulum.ccxviiii.oñdit naturã &proprietates ſa
pe ſeu uini cocti ſimul cũ nocumẽtis ex uſu eius pro
uenientibus.
Capitulum.ccxx.oſtendit naturam & proprieta
tes ſalis ſimul cum eius iuuamentis & nocumentis.
Capitulum.ccxxi.oſtendit naturam proprietates
& iuuamenta ſeminum aniſi & aneti in uia condi
menti.
Capitulum.ccxxii.oſtendit naturam & proprieta
tes coriandri ſimul cum iuuamentis & nocumen
tis eius.
Capitulum.ccxxiii.oſtendit naturã proprietates &
iuuamenta cinamomi ut eo pro condimento uti/
mur.
Capitulum.ccxxiiii.oſtendit naturam proprietates
& iuuamenta croci quod a quibuſdam zafaran di
citur.
Capitulũ.ccxxv.oſtẽdit naturã proprietates &iuua
menta gariofilorũ & galange.
Capitulũ.ccxxvi.oſtendit naturã proprietates &
iuuamenta nucis muſcate.
Capitulum.ccxxvii.oſtendit naturam proprieta/
es & iuuamenta piperis & ſpecierum eius.
Capitulum.ccxxviii.oſtendit naturam zinzibe
ris cum iuuamentis & proprietatibus eius in
uia cibi.
Capitulũ.ccxxviiii.oñdit qd ſit pot⁹ & q̃re homi
nibus bibere ſit neceſſariũ.
Capitulum.ccxxx.oſtendit ꝙ ſtomacho ieiuno ne
quaquam ſit bibendum propter nocumenta quæ
ſequuntur.
Capitulum.ccxxxi.oſtendit ꝙ poſt cibum non ſit
bibendum antequam ipſe deſcendat de ſtomacho
niſi p rum poſt autem deſcenſum cibi conceſſum
ſit bibere copioſe.
Capitulum.ccxxxii.oſtendit ꝙ ſuper quaſdam opa
tiones & aliqua cibaria non ſit bibendum uinum
uel aqua.
Capitulũ.ccxxxiii.oſtendit nocumenta cõſequen/
tia ad multitudinem potus uini ſuperflui & ad ebri
etatem.
Capitulum.ccxxxiiii.oſtendit quæ ſit unicuiq; com
petens potus quantitas declarando etiam quo/
modo curanda ſit eius malitia ſi quandoq; ſuper/
fluerit.
Capitulum.ccxxxv.oſtendit ꝙ uinum & quilibet
alter potus non debeat eſſe ualde infrigidat⁹.
Capitulum.ccxxxvi.oſtẽdit quid ſit uinum & quæ
de ipſo conſideranda ſint demum quibus hoib⁹ ci⁹
potus ſecũdũ priſcos ſapientes interdicatur.
Capitulum.ccxxxvii.oſtendit ꝙ uinum perfectum
ſit & optimũ & quibus perſonis utile ſit cũ non ſu/
perfluum accipitur.
Capitulum.ccxxxviii.oſtendit iuuamenta &utilita
tes uini laudabilis in ſpiritus animam & corpus per
uenientis.
Capitulum.ccxxxviiii.oſtendit :quam magnum ſi
ue quam plurimũ eſſe uini nutrimentũ cum quibuſ/
dam aliis eius utilitatibus
Capitulum.ccxl.oſtendit nocumẽta uini aquati &
proprie per cõmixtionem aquæ in mẽſa cũ uino pu
ro ut ueneti faciunt & plures alii.
Capitulum.ccxli.oſtendit utilitates & iuuamenta
uini aquoſi & ſubtilis naturaliter & quod ipſum
quibuſdam ſanis & febricitantibus plus conueniat
quam aqua.
Capitulum.ccxlii.oſtendit naturam & operationes
uini albi planenſi clari & ſubtilis in conſiſtentia.
Capitulum.ccxliii.oſtendit naturam & proprieta
tes uini citrini & potentis quibuſq; perſonis ipſum
conueniat.
Capitulum.ccxliiii.oſtendit naturam proprietates
& iuuamenta uini rubei & nigri ſimul declarando
nocumenta uinorũ groſſorum & turbidorũ.
Capitulũ.ccxlv.oſtendit naturã & proprietates ui/
ni dulcis ſimul cũ nocumentis eius & iuuamentis.
Capitulũ.ccxlvi.oſtendit naturam & operationes
uini acreſtini auſteri ſtiptici :pontici & ſimilium.
Capitulum.ccxlvii.oſtendit naturã laudes & uirtu
tes & iuuamenta uini odoriferi & ſimul nocumen
ta oppoſiti.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Capitulum .ccxlviii.oſtendit naturã & proprieta/
tes uini noui quod muſtum dicit/r & ipſius nocu/
menta cum purificatum :bullitum : & clarum non
fuerit.
Capitulum .ccxlviiii.oſtendit naturam & proprie/
tates uini ueteris declarando iuuamenta &operatio
nes eius quibuſq; & quando conueniat ratione me
dicinæ.
¶Capitulum.ccl .oſtendit quid ſit aqua & quæ ſit ei⁹
complexio quomodoq; non nutriat neq; nutrire
poſſit.
Capitulum.ccli.oſtendit quæ iuuaméta &utilitates
proueniant in corpus ex laudabili aq̃ bibita.
Capitulũ. cclii. oſtendit quæ aqua ſit laudabilis &
melior aliis ad ſanitatem quantum eſt ex parte ſue
eſſentie.
Capitulum .clliii.oſtendit quæ aqua & precipue fõ
tina laudabilior ſit ex parte ſue originis & loci ad
quem tẽdit necnon ex parte luti ſuper quod tranſit.
Capitulum.clliii.oſtendit malitiã aquarum flumi
num & precipue per ciuitates tranſeuntium uel pro
pe illas exiſtentium:paucis admodum exceptis.
Capitulum cclv oſtendit nocumenta & maliciam
aquæ turbide docẽdo multifariam ipſam clarificare
Capitulum .cclvi.oſtendit malitiã aquarum putea
lium ciſterne palludum : & omnium aliarum non
currentiũ.
Capitulum.cclvii.oſtendit bonitatẽ aquæ pluuialis
&quomõ ſubtilior ſit aliis & melior ad ſanitatẽ
Capitulũ.cclviii.oſtendit nocumenta prouenientia
ex potu aquæ ualde frigide.
Capitulũ .cclviiii.oſtendit quod aqua tepida nec ac
tu calida bibenda ſit ſicut nec illa quæ uirtualiter ca
lida fuerit ut ſalſa:ſuffurea :aluminoſa &ceĩa.
Capitulũ.cclx . oſtendit quid decoctio afferat utili
tatis in aquam quæ neceſſaria eſt pro infirmis & ſa
nis pluribus.
Capitulum.cclxi .oſtẽdit quid facere oporteat poſt
cibi & potus aſſumptionem ut bona inde digeſtio
celebret & preaſſumpta nõ corrumpãt
¶Capitulum.cclxii oſtẽdit quid ſit ſomnus &quæ ſit
ei⁹ neceſſitas & quæ ipſius ſint cauſe quomodoq; fa
ciat ad digeſtionis bonitatem.
Capitulũ . cclxiii. oſtendit quæ ſint utilitates & iu/
uamenta ſomni temperati prouenientis in uirtutes
animales & naturales corporis faticati &ceĩa
Capitulũ.cclxiiii.oſtendit nocumenta ſomni ſuper
fluiprouenientia in totum corpus & eius membra
Capitulum .cclxv.oſtendit quod non ſit dormi/
endum ſtomacho exiſtente uacuo :ſimiliter nec illi/
co poſt cibum aſſumptum ſicut nec in meridie ni/
ſi & ceĩa.
Capitulum. cclxvi. oſtendit quomodo accuban/
dum & dormiendum ſit an ſupine ſcilicet uel ſu/
per latera : & ſuper quod il'orum & quantum
Capitulũ .cclxvii.oſtendit quid ſit uigilia & quod
temperata cõueniat ſicut ſuperflua maxime noceat
Capitulum . cclxviii .oſtẽdit qd ſit ſomnũ quæ cau
ſe eius &quid de ipſo hoc in loco cõſiderandũ ſit li
cet rebus ſomniatis minime ſit credẽdũ.
Capitulũ.cclxviiii.oñdit quomõ q̃litates ſomnio⁹
&nõ ipa ſomnia cõſiderãda ſit:ut ſani dominiũ ha
morũ ſui corporis intelligant.
¶Capitulum .cclxx. oſtendit quod ab accidentibus
animæ ſit abſtinendum & maxime poſt cibum &
refectionem ne digeſtionem quam corrumpere ſo
lent:fieri prohibeant.
Capitulum.cclxxi.oſtendit quæ nocumenta in cor
pus proueniãt ex ira: iracundia :odio : furore & ſi
milibus poſtquam declarauerit quid ipſorum ſit
unumquodq;.
Capitulũ.cclxxii.oſtẽdit nocumenta prouenientia
ex timore triſticia & ſollicitudine.
Capitulũ.cclxxiii.oſtendit nocuméta prouenientia
ex inuidia & forti imaginatione poſtq̃ declarauẽ/
rit quid ipſa ſit inuidia & ceĩa.
Capitulũ .cclxxiiii oñdit iuuaméta gaudii tẽperati
& nocuméta ſupflui complẽdo ſermonẽ de accidẽ
tibus animæ.
Capitulum.cclxxv.oſtendit quod preſuppoſita di/
geſtionis perfectione adhuc perquirendũ ſit pro ſa
nitate ſi quæ replectio in corpore facta ſit &per q̃ ſi
gna id cõprehẽdemus.
Capitulũ . cclxxvi. oſtendit quæ pericula immine
ant corpori cum replectio multa ſanguinis in mem
bris omnibus affuerit.
¶Capitulũ.cclxxvii.oñdit quomodo replect⁹ ex ſan
guine ſupfluo : ut in .c.ſuperiori dictũ eſt : poſſit a
dictis nocumentis preſeruari:declarãdo qua euacua
tionũ ſpecie debeat inaniri.
Capitulum.cclxxviii. oſtendit in quo tempore an/
ni maxime fieri debeat flobotomia pro talium re/
plectorum corporum preſeruatione ſicut & alio/
rum cachochimorum
Capitulum.cclxxviiii. oſtendit quomodo replect⁹
ex aliquo aliorum humorum debeat euacuari & ab
egritudinibus preſeruari.
Capitulũ.cclxxx oñdit, purgationẽ p tali preſerua
tiõe nõ eſſe cũ fortib⁹ medicinis faciẽdã pp grandia
& plurima eorũ nocumenta.
Capitulum.cclxxxi . oſtendit cum quibus & quali
bus purgatiuis medicinis ſint corpa in uere perma/
xime euacuanda.
Capitulum .cclxxxii.ponit quaſdam alias medici/
nas purgatiuas ſanis utiles & corpus abſq; nocu
mento mundificantes.
Capitulum .cclxxxiii.oſtendit quando quomodo
& quæ laborioſe ſunt accipiende medicinæ.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Capitulū .cclxxxiiii.ostendit q̄ replectio sit euacuā da p uomitū declarando q̄ inde ꝓueniant utilitates & corpori iuuamenta & quādo fieri debet

Capitulum .cclxxxv.ostendit quanta sit utilitas & necessitas purgationis corporum in uere:quo modoq; ex ea sani fiant ab egritudinibus putri dis securi.

Capitulum.cc.lxxxvi. ostendit q̄ sani preter om / nia q̄ dicta sunt debeant se custodire a causis forti / ter extrinsecus alterantibus.Et quæ sint ille & ceta.

Capitulum .cclxxxvii . ostendit q̄ sanitatis restau / rator scientificus esse debeat & ante curationē co / gnoscere patientis naturam: infirmitatem : causas eius :& tempora :postquam dicta dicendis conti / nuauerit.

Capitulū . cclxxxviii.docet cognoscere medicū scié tificum ex hoc q̄ ante curationem egritudinis sciat & procuret uirtutem fortem conseruare & debi / lem fortificare.

Capitulum.cclxxxviiii.oñdit quomodo sapiēs me dic⁹ uirtutē corporis patiētis cōseruabit.

Capitulum .cclxxxx.ostendit quod medicus sapiēs ex hoc etiam cognoscatur q̄ in primis causam egritudinis studeat remouere & eā oīno abscindere

Capitulū .cclxxxxi . ostendit medicum scientem in firmo reddere sanitatem debere causam egritudinis abscindere per contraria & per illa quæcunq; alia curare .

Capitulum .cclxxxxii. ostendit salutiferum medi / cū in morbi curatione contrarium subito & uehe / mens non debere applicare: sed paulatim semper & ordinate.

Capitulū.cclxxxxiii.oñdit ratōabilē medicū nō de bere ad ꝓpinādū solutiua festinare:sed pri⁹ corp⁹le nire:cānales apire & humores digere.

Capitulum.cclxxxxiiii.ostendit bonum medicum debere etiam in processu non semel causam morbi eradicare & q̄s in egritudine materiali curatiuas intentiones oporteat ipsum obseruare sil'r ostēdit

Capitulū.cclxxxxv.ostēdit cognoscere medicū ra / tionalē ex hoc q̄ cū predictis intētionibus ꝓcedat & nō illico currat ad narcotica :ut empici : sed tātū modo in extrema eis utat' necessitate.

Capitulum.cclxxxxvi.ostendit quando postpoſi / tis dictis intentionibus curatiuis possit etiam & de / beat rationalis medicus ad narcotica : cum cautela tamen :transire ne astantes illum empericum exi / stiment.

Capitulū.cclxxxxvii.ostendit qualiter cognoscen / dus sit regularis & sapiens medicus ex curatione cō plicatarum infirmitatum.

Capitulū.cclxxxxviii in quo auctor se primo de q busdā excusat: deinde presens opus exponit oium maiorū patrū censure

Capitulū .cclxxxxviiii . in quo auctor altissimum & omnipotentem deum deprecatur ut pro sua pie tate legentibus hunc librum sanitatem concedere dignetur.

Capitulū.ccc.& ultimum causam reddit huius ter / centenarii: deinde gratias agit altissimo & sanctis eius ob operis perfectionem & ipsius cum sanitate sigillationem.

Finis tabule libri huius.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Hi sunt' auctores principales quorum sententie & uerba in propria forma hoc in opere sunt' adducta ad dicto rum eius confirmatione.

Medici sunt .hi.

Hippocrates.
Diascorides
Galienus
Serapio
Auenzoar
Bugerig
Filius arsaianis
Humaim
Iohánitius
Sindisar
Ruffus
Mesangue
Habix
Oribasius
Archagenisius
Cratin
Paulus
Alchanzi
Costa
Baldach
Alexander
Rabi moyses
Filius mesuai
Menesitheus
Priscianus
Mabal
Hali rodoan
Rogerius
Isaac
Theogius
Rasis
Bimmasui
Masarguit.
Haliabas
Comētator sectarum
Auicēna
Muserie
Damascenus.
Tabri
Mesue
Auerrois
Petrus de abano
Gentiles
Fulgentius
Simeon ianuensis
Bartholommeus montag
Auctor pandectarum
Iohānes arculanus
Michael sauonarola
Platina

Philosophi sunt hi

Plato.
Cathon
Aristoteles
Diogenes
Etharus
Socrates
zeno
Chilon
Solon
Auerrois
Ptholomeus
Hali abenragel
Albertus
Tullius
Seneca.

Ecclesiastici sunt hi

Hieronymus
Augustinus
Gregorius
Salomon
Ambrosius
Dauit
Chrisostomus
Iohānes apostolus
Beda
Isidorus
Theophilus
Remigius
Origenes
Paulus apostolus
Cassiodorus

Hi sunt poete & alii

Terentius
Virgilius
Lucanus
Boetius
Ouidius.
Valerius max.
Oratius
Statius.
Tullius
Seneca

Plures q; alii quos adducere permolestū esset lōgeq; magis tediosum eorū opera recensere Ex quib⁹ excerpim⁹ cū ex: soli⁹ Galieni sex & octuaginta uoluminibus accēperimus ex plurimis quoq; Hippocratis: Rasis: Auicē. & aliorum ut clarissime legē tibus est manifestum. Quare & ceta.

Finis.

UVA. BHSC. IyR_157_4

T si minime obſeruādiſſime. D. me lateat q̄ de numero hoc noſtro libello indigentiū nequaq̄ exiſtas: tū quia moderatiſſimus ſis omnēq̄ dānoſū abſtinētia diceris ſupare apetitū: tum quia altioribus detent⁹ curis: ut Socrates p̄dicare ſolebat: ſolū ut uiuas comedis nō aūt uiuis ut comedas. Quod nō pauci aſpernātes in maximas labunt egritudines uitāq̄ ſepius cū morte cōmutant. Sed propterea librū hūc tibi tradim⁹ ut nō ciboꝝ aut potuū quantitatē te fugere doceam⁹ Sed quæ a ueterib⁹ laudata: quæ ue uituperata ſunt euitare ualeas cibariorūq̄ & potuū qualitatē ac ipſorum nō ſolū in comedendo ordinē adipiſcaris. Sed qua id hora exequēdū ſit: quātū exercitādum: quādo q̄ſcendū qua hora: & quantū dormiendū reliquaq̄ his ſimilia. Quæ nō minus ſūt homini utilia q̄ neceſſaria facilime perſcrutari poſſis: Ita enim doctiſſimoꝝ ueteꝝ in hoc libro dicta de regimine ſanitatis cōſpities ac ſi oēs de re hac in cubiculo tuo diſſerentes corā haberes: audies Aꝝ. pipateticoꝝ principē qui in natura regula fuit & exēplar q̄d natura inuenit ad demōſtrādū ultimā p̄fectionē humanā in materiis ut de eo ſcribitur in comēto. xiiii. tertii de anima: Senē ētillū necnō medicoꝝ patrē Hippocratē intueberis q prim⁹ omniū rectā uiam oſtēdētiū ut ſolis iubar effulſit: a quo omne lumē & recta artificialis ſemita: ut de ea in huius libri. c. viiii. dicitur in medicinis eſt inuenta: Sapientiſſimū pterea Galienū artis hui⁹ cōplectorē haud pua cū uoluptate cū eoq̄ Hali. Rafim: Haliabatē: Diaſcoridē: Serapionē: Auicēnam: Auēzoar: Damaſcenū ecteroſq̄ omnes hac in ſcientia approbatos uidebis: Quoꝝ ſapiētia tu qui ſemp uirtutes ac doctos benigno fauore amplexus es: ita oblectaberis q̄ nullū huic letitiæ gen⁹ cōpar eſſe affirmabis: Quotienſcūq̄ & enim librum hunc aperies ſcireq̄ aliqd ad ſanitatē oportunū deſiderabis a p̄dictorū unoquoq̄ ac ſi uiu⁹ adeſſet illico optato potieris. Nā ipſorum non ſolum ſententias ſed & uerba: quibus ipſi uſi fuerunt noſtro inſerere uoluim⁹ libello: ut ultra ex eoꝝ uerbis: leporem ac ſuauitatem: ſi quis in nos liuidus obtrectare uoluerit: tanq̄ minerue clipeum cōtra me duſam: ſic ea etiam eorum latratibus & iaculis opponere ualeam. Grādem igitur utilitatem ex hoc noſtro ope immenſamq̄ leticiam accipies cum prefati tibi ſapientes oſtendēt qualem medicum pro huiuſmodi ſanitatis conſeruatione elīgere debeas: in quo acre habitare: quem locum incolere: qualiter & quantum exercitari: quid comedere & bibere: qualiter dormire & uigilare. A quibus animæ accidentibus abſtinere: quomodo purgari & a futuris egritudinibus preſeruari oporteat: qualiter ſi in egritudinem labi contingeret: quod deus auertat: curari: pluraq̄ alia nō min⁹ hominis uſui utilia ueꝝ etiā q̄ maxime neceſſaria. Quæ omnia tibi gratiſſima fore ſperamus ac te tantū ex hoc opere utilitatis conſecuturum: quantum ſi omnia prefactorum: quæ quaſi infinita ſunt uolumina perlegiſſes ut nos ipſi magno cum labore multiſq̄ uigiliis fecimus. Et quoniam legenti ſepe tedium prolixitas afferre ſolet hinc ſolū ex eis tantum meliora & quæ magis huic noſtro pertinere uidebātur negotio excerpimus diuerſiſq̄ ex locis hinc inde quæ diſperſa erant hoc in libello cōgeſſimus quē ad finē deductum tibi tradimus pro uir bus deprecantes ut ſic ipſum leta facie ac hilari uultu pro tua erga omnes incredibili humanitate accipere digneris ſicuti & nos metipſos omni tue uoluntati ſemp deditiſſimos offerim⁹.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Florida Corona Medicinæ omnibus ſanitatem aſſectãtibus utilis & neceſſaria: edita per Antoniũ Gaziũ patauinũ Artiũ ac Medicinæ pfeſſoꝛ minimũ.

Capitulum primum in quo Auctor inuocat Altiſſimi & ſanctorum eius adiutorium.

Icamus cum Boetio in tertio de cõſolatione ſic ſcribente: Vt Platoni placet in minimis quoq; reb⁹ diuinũ preſidiũ debet implorari: ideo inuocandũ cẽ ſeo oium reꝛ patrem: quo pretermiſſo nullũ recte fũdaẽ exordiũ. Quod etiam ſenſit Haliabas in ſuæ Theorice principio dicens. Omnibus quæ incipiunt rebus & habitudinibus æquiſſimũ ac digniſſimum eſt laudare Deũ altiſſimũ & nomen eius glorificare & ei cõfiteri: & ſubdit deinde: ipſi ergo ſit gloria creaturæ creatori: per potentiã ſuã plenitudinis datori: p miſericordiã ſuã de ſuis cogitanti ſeruis: ſua excellẽtia qui dat eis quo ſuã poſſint informare uitam ac aptare hoc in ſæculo gloriãq; adipiſci in futuro: animũ. ſ. qui totius eſt boni cã clauis totius utilis: ma totius ſpei quo etiam ſupereminentẽ fecit hominem ſuper omnia quæ cõdidit animalia & plantas & ceta. Auenzoar quoq; in ſecundo ſui teſir tractatu tertio capitulo primo ſic ait. Laus ſit & gloria Deo qui cuncta facit & diſponit: & in libro tertio eiuſdẽ tractatu & capitulo ſecũdo ingt.

Omnis res procedit ab illo qui ẽ ſumme & ultime ſcientie. ſ. a. Deo uiuo & uero & benedicto. Cũ ita ſit igitur q̃ omne bonũ ab eo procedat: ut etiã Auicẽna retulit in libro de uiribus cordis capitulo ſecũdo dic̃. Vita et quecunq; perfectio & omne bonũ quibus res diſtinguũtur non niſi a pria ueritate ſũt quæ omniũ bonoꝛ prima eſt & uniformis mãnatio: at uero receptibilia ſunt carẽtia diſpoſitionibus ad receptionẽ ipſoꝛ & infra dixit. De omnibus rebus ſcimus quoniam ad actũ eſſendi perueniunt a principiis actiuis quoꝛ cauſa eſt Deus benedictus. Et Raſis in primo libro ſuoꝛ afforiſmorũ prope principiũ dixit. Retributionẽ a deo expecto q̃ mihi preſtabit auxiliũ: ſine iſo enim nulla res habet effectũ. Quod etiam Ioannes inquit primo capitulo Omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factũ ẽ nihil. Quam ob rem ſupplex inq̃ Omnipotens ac ſẽpiterne Deus uiſibiliũ ac inuiſibilium omniũ creator clemẽtiſſime ſme cuius nutu foliũ arboris in terram non cadit exaudi me peccatorẽ & adiuua q̃uis indignus ſim te deprecari ne dũ abſte exaudiri: in tuã nihilominus ineffabilem clæmẽtiã me facit confidere tuus apoſtolus ad Hebreos quarto capitulo dicens. Adeamus cũ fiducia ad tronũ gratiæ ut miſericordiã cõſequamur & gratiã inueniamus in auxilio opportuno. Salomonis quoq; ſapientia capitulo primo di. Querite dominũ quoniã inuenitur ab illis qui fidẽ habent in illũ: Multoq; magis ſperare de tua gratia ſuadet quod ore ꝓprio dixiſti. Querite & inuenietis pulſate & apietur uobis: pulſo igitur in ꝓſentia ad hoſtium tuũ & deprecor ſicut orauit Raſis in ſuoꝛũ afforiſmorũ initio dicens. Tibi

UVA. BHSC. IyR_157_4

deo grates reddimus & laudes referimus & exoramus ut nobis scientiã augmẽtes quoniã tu dominꝰ es diues magnus preter quẽ non ẽ alius & ut sis nostri gubernator ut idẽ in prohemio scripsit diuisionũ. ne opus salutiferum quod intendo ad laudem tue maiestatis compilare & ad utilitatẽ necnon ad oium salutẽ legẽtiũ errorẽ quẽpiã ĩcurrat aut finis tẽminũ nõ attingat. Quod iã incipio ĩ nomine sãctissime trinitatis tuæ patris & filii & spiritus sancti & beatissime Mariæ uirginis sanctoꝝ apostolorũ Petri & Pauli beatoꝝ cõfessoꝝ Hieronimi franci sci & magdalene & constantissimaꝝ martyrũ Catherine ac Iustine uirginũ. Quoꝝ & quarũ deuotissimaꝝ meaꝝ intercessione possim quod aggredior incipere & inchoata demũ fœliciter perficere

Capitulum secundũ in quo Auctor se excusat eo ꝙ presens opus in iuuentute compilauit & ipsum ediderit

n On ignoro profecto ut dicã cũ Galieno in secũdo de crisi capitulo octauo ꝙ nõ pauci hũc meũ librũ uituperabũt & reprehendent. cũ hoc de esse librorum nõ sit res noua ĩmo antiqua ualde adeo ꝙ plato dixit eã & sciuit ipsam. s. ꝙ nõ soluat aliquis liboꝝ a uituperatione uituperãtiũ & ꝓpterea non me latet ꝙ plerisq; mihi parant detractores q̃s plures quæ illusores & accusatores eo ꝙ hũc librũ cõpilauerim dicentes inuicẽ irridendo. Quid noui hic noster auctor fecit? nõne scripta sunt hæc & longe melius a sapientissimis precessoribus nostris a quibus omnia furatus est. uilipendat ergo presumptuosus iste. Quibus me excuso & fateor ꝙ quecunq; scripta sunt in hoc libro a sapiẽtioribus medicoꝝ & antiquioribus sunt accepta non modo in sentẽtia uerũ etiã in ꝓpria uerborũ forma. nec furatus sũ cũ librũ ubiq; & capitulũ ãnotauerim secũdũ ꝙ in antiquissimis auctorũ codicibus reperi ut eoꝝ dicta nõ mihi sed .auctoribꝰ ipsis ascriberentur. Nec hoc mihi. s. ꝙ a ueteribus medicis acceperim dedecus esse existimo cũ dicat Gal' in libro secũdo. Memiri capitulo de dolore capitis. Maximũ autẽ est hoc. s. esse diligentẽ post alios & scire quæ dixerunt ipsi hoc enim fieri debet ab his qui discere uolũt aliquã artẽ rationalẽ & maxime si fuerint prudentes & eruditi ab ætate infantiæ in primis disciplinis. Et in septimo eiusdẽ libri tractatu causam dicti huius reddidit dicens. Verũ ẽ dicere ꝙ quæcũq; a senioribus inuenta sunt optime scripta sunt. Et ad id quod obiciunt si scripta sunt quæ dixisti cur iterũ scribis. Respondeo ꝙ ea quæ in diuersis ac pluribus uoluminibus & capitulis dixerũt antiqui de una re & ĩ diuersis ꝓpositis ego in unũ collegi. & non omnia ipsoꝝ dicta sed pulciora. & utiliora hãc legẽti hũc libꝝ afferẽs utilitatẽ ꝙ ĩ uno quoq; ca. uidet & ĩtelligere potest sub breuitate quicquid in illo pertractũ sic erit ac si cũ magno labore omnes libros medicine perlegisset. Quæ res est multũ utilis his qui tot & tanta uolumina medicoꝝ nõ possunt legere nec intelligere in hoc igitur nõ me reprehendant. Sed si dicerẽt si hæc res erat util' et necessaria cur patres ac maiores & te sapientiores uiri hanc. quã tu tã teme re es ausus. nõ aggressi sunt ipsis eni reliquẽda erat hæc ꝓuicia. Quibus ego essentio ꝙ q̃s plures doctissimi ac sapientissimi uiri longe me doctores hoc facere debuerant nullus tamẽ id hactenus fecit aut qa maioribus dediti curis aut ampliorib' ꝑpediti negotiis opus hoc minime aggredi potuerũt. Addo etiã ꝙ nõ parua forsitã infirmoꝝ uisitatiõe detenti si bi hoc haud cõpilandi datũ ẽ ociũ. Quod si fecissent & ꝑfectius & ornatius & quidẽ cõpendiosius expleuissent. Hoc tamẽ ꝙ ipi non fecerint nõ ostẽdit me tale opus dimittere debuisse. Dicent forsitã & alii cõtra me si tibi sic agendũ uidebat debebas saltem in senectute componere & non in tam immenili ætate cum ꝓ certo sciam' ꝙ nondũ octauũ & uigesimum ãnum adeptus sis. Quibus etiam rñdeo ꝙ ueꝝ ẽ quod asserũt. sed quis mihi ꝓmittet quod ad eã ætatis plenitudinẽ possim deuenire cum teste Seneca in tragediis suis. Nemo tã diuos habuit fauentes crastinũ ut posset sibi polliceri. De quo etiã si certus forem quis scit si tanta uis mihi tũc adesset ut tantũ laboris ꝓpeti possem quantũ in ꝑsentia & quis intelligit si tũc mihi ociũ & tẽpus scribendi affuerit. saluscq; corpis cũ dicat. Ouidiꝰ in .xiiii. Methamorphoseos libro. Sed iã fœlicior etas. Terga dedit tremuloq; gradu uẽit ægra senectꝰ. Quæ domẽ obliuiois ut dixit. Haliabas ĩ prio Theorice. Tũc igitur sensus defecti & uirtus debilis quare &ceta. Sed alii detractorum dicent & si uolebas in iuuẽtute scribere opus tamẽ nõ edere usq; in senectute uel post mortẽ. ut alii faciũt. Quibus dico quod ita faciendũ erat proculdubio si laudẽ ex ope meo expectarẽ. sed quia magis utilitatẽ ac amicorũ salutẽ desidero. non dubitaui ipsum in hac etate edere & eo libẽtius ꝙ eoꝝ dictis me tutari possim quoꝝ ex numero meus quasi totus extat libellus. Qui si bene locuti sint diiudicent ipsi. Si aũt in eo quid diminutũ reperiat id mihi ascribat quoniã id mea cã factũ esse cõfiteor nec ꝓp hoc aliqua quis afficiat admiratione. quoniã uelle aliquid enunciare & preter mittere nihil signũ est aut multe stultitiæ aut multe promptitudinis ut inquit Aꝝ. in secundo celi textu comenti. xxxiiii.

Capitulũ tertiũ declarat & expõit titulũ libri huius

f Loridã coronã hũc meũ librũ uolui appellare cũ sit ꝑcise uelut sertũ ex diuersis pulcherrimis floribus hic ide magno cũ labore collectis. tenui filo & forti ac solido ligno fabricatum delectabilibus uariisq; flo

UVA. BHSC. IyR_157_4

rũ calorib⁹ depictũ: sic.n.hæc mea corõa seu sertũ ut malis dicere: ẽ cõstituta prata: ex qb⁹ mlto cũ studo re flosculos uarios collegi: sũt Hipocrates Agɛ. Gal'. Auẽzoar: Rasis: Haliabas: Diascorides: Hali: Sera/pio: Auicẽ: Isaac. Auerrois: Damascen⁹: Mesue: & q̃ plures antiquorum alii. quos hactenus uidere po tui: ex modernioribus uero. Cõciliator Gẽtiles Michael multiq; alii uiri quippe sapientissimi quorũ uolumina legi sepius: ex priscis tñ conatus sũ excer pere: & eis magis adherere. Quoɛ sẽtẽtiæ uerbis p ue ac p breues sunt: põderose tñ ac maxie uirtute. Et hæ sẽ meæ flores coronæ. quos sup solido ligno firmaui qđ ẽ artis mediciæ uera ac firma ueritas: Tẽui tamẽ filo ligati sũt flores hi: q filus ẽ humilis inorna tusq; meus dicẽdi mod⁹. Qui si disertis oratoribus nõ accept⁹ existit aliis tñ eloquẽtiã nõ pfitẽtib⁹ cũ sua placeat rusticitate: Varietas aũt colorũ qua hanc meã coronã depinxi ẽ multiplex sẽsus ac diuersa au ctoɛ uerba diuersimode dicta ĩ unũ tñ sensũ cõuẽi/entia: & sic ip̃m pfeci q̃ unicuiq; ut opinor: erit gra ta cũ dicat Cometator sectaɛ. Quod magnũ ẽ desi derũ omni homini ad sanitatis factricẽ & custodi/tricẽ artẽ mediciæ festinare: Et ppea oibus homini/bus ut Titulus p̃mittit sanitatẽ affectãtib⁹ erit util' & necessaria: pro quãto declaret quæcũq; fieri & q̃ euitari oporteat in sanitatẽ corpis oportuna. Qua/lẽ. s. medicũ unusq̃sq; sibi debeat elligere & quomõ ab eo cõseruari: ĩ quo aere & loco habitare: Qualiẽ q̃ũ et quãtũ exercitãdũ sit: qd ue comedẽdũ & qd re iciẽdũ: qd bibere: quomõ et quãtũ dormire: q̃tũq; ui gilaɛ et si quolibet ãno purgãdũ: et quomõ: et cũ qb⁹ id medicus facere debeat: a qb⁹ accidẽtib⁹ aie abstie re oporteat: & demũ quomodo curari cõueniat cor pus: si in ægritudines cadere cõtigerit: & hoc tantũ mõ quodã ulti ex quib⁹ grãdẽ accipiẽt utilitatẽ: potẽ tes & pauperes: et iuuenes & senes: unusq̃sq; breniter nõ solũ eruditissimus: sed ẽt q grãmatice præcepta parũ plibauerit: Sic itaq; doctria ñ solũ ibutis oib⁹ sed p eos ẽt qbuscũq; aliis erit ħ liber utilis qppe & necessarius: non minusq; medicis iuniorib⁹ q tot & tãta uidere nõ potuerũt cõcordãtia dictoɛ p eoɛ collegiis & cõsiliis cõficiẽdis: & p aliis q̃ pluribus reb⁹ sibi necessariis: hinc sine iꝑoɛ labore digestam atq; pfectã materiã accipiãt: corrigẽtes qcqd mali ãt diminuti reperiẽt p ut unicuiq; libuerit: Cẽsuræ & enĩ omniũ recte facientiũ meũ presẽs op⁹ subeũdum tardo exponoq; q̃ libẽtissime.

Capitulũ .q̃rtũ. ostẽdit q̃ mors sit necessaria & q̃ auxilio medicoɛ minime possit remoueri.

Ecessitas: causa & principiũ interit⁹ nostri ẽ cõtrarietas elemẽtoɛ ex qb⁹ sum⁹ cõstituti quæ si nõ esset pfecto imortales & æterni fuissemus: Quẽadmodũ corpa cælestia sũt ifinita duratiõe ut dixit Auerrois ĩ. ii. celi cometo. lxxi. et hoc quia ip̃a nõ sũt cõposita ex q̃tuor elemẽtis: ut idẽ uoluit ĩ. i. eiusdẽ cometo. xviiii. Nos aũt durare nõ possum⁹ quia ex illis sum⁹ fabricati ut oẽs sapiẽtes antiq uoluere: ut ait Isaac ĩ ulib⁹ dietis. c. xiii. cũ iqt. Nulli phisyci dubitauerũt qn q̃t tuor elemẽta aialiũ oĩum: arboɛ & herbaɛ sint ex ordia. Quod sẽsit Auicẽ. ĩ. ii. Canõis. c. i. dicẽs. Om niũ cõpositoɛ mineraliũ et uegetabiliũ et uiuẽtiũ ele mẽta sũt materiæ: quæ fuit sentẽtia Gal'. ĩ. iiii. de Sim plici medicia distinctiõe. iii. c. iiii. sic dicẽtis. Esse om niũ corpoɛ nõ ẽ nisi ex q̃ttuor elemẽtis & ĩ primo elemẽtoɛ. c. ultio ait Oĩa q̃ generãt ex elemẽtis fiũt et ĩ prio de febrib⁹ ad Glauconẽ. c. ii. dixit. Si oĩa di ligenter animaduertas mũdũ ipsũ ex quo sumus & uiuim⁹ ex cõtrariis sibi elemẽtis firma: & ppetua cõ paginatõe scias cõstare: ut primi sapiẽtes dixerũt Hi aũt sapientes licet ipse nõ expresserit fuerũt Hipocra/tes prio ĩ secũdo. c. libri de humana natura dicẽs. Si un⁹ esset hõ nũq̃ utiq; doleret nõ. n. ẽ a quo doleat unũ existẽs & ifra subiũxit. Primũ qdẽ igit' necesse ẽ generationẽ fieri nõ ab uno: quomõ. n. unũ existẽs unũ generabit nisi alicui misceat' Agɛ. et in libro ter tio de celo textu cõmẽti. lxvii inqt. In timeo scriptũ ẽ q̃ sicut ẽ oẽ recipiẽs. i. materia sic opportet elemta putare quẽadmodũ materiã esse cõpositis. Sum⁹ er go ex cõtrariis cõstituti cũ aũt contraria sint adinui cẽ corruptiua ut dixit Agɛ. ĩ prio phisicoɛ textu co mẽti. lxxx. Bellãt iuicẽ sẽp et corrũpũt se ĩ nobis elẽ mẽta. Corruptis uero pricipiis ex qb⁹ cõficimur ne cesse ẽ & nos interire: & nõ solũ nos: sed & q̃cunq; alia q̃ ex illis sunt generata ad finẽ & ad corruptio/nẽ ueniũt de necessitate: sicut uoluit phs ĩ tertio phy sicorũ textu cõmẽti. xxx. dicẽs. Quodcũq; sit neces se ẽ accipere finẽ: & finalitas ois ẽ corruptio. & ĩ ter tio metaphisycæ textu cõmẽti. xii. iqt. Sensibilia om nia corrũpũtur & ĩ motu sũt & nullũ taliũ ẽ sẽpiter nũ: a quo Gal'. uidet' accepisse cũ scripsit ĩ. vi. de regi mie sãitatis. Mortale ẽ oẽ genitum corp⁹. cũ tale igi tur sit corpus nostrũ nõ ẽ possibile aliquo medico/rũ cõsilio aut medicaminũ bñficio posse mortẽ na/turalẽ euadere oĩo: nec omisariã plõgari sicut ẽt p/bat Cõciliator ĩ dra. cxiii. p plures ratiões et auctori tates. quas adducere & lõgũ & p molestũ eẽt. Si qs autẽ eas uidere uoluerit ad illũ se trãsferat locũ. Suf/ficit aũt ĩ pstiaɛ cõcludere cũ Principe Auicẽ. ĩ ter tia primi. c. i. dicẽte. Ars qdẽ sãitatẽ custodiẽdi nõ ẽ ars q̃ a morte securos nos faciat: nec corpus ab extrĩ secis nocumẽtis muniat neq; unũq̃q; corp⁹ ad ulti mã uitæ lõgitudinẽ pducat: q̃ ẽ secũdũ hominẽ abso lute: dicẽdũq; ẽ cũ Cõciliatore loco allegato q̃ mlti plex repit' cõtrarietas mortis causatiua oĩo: ut q̃lita/tũ primaɛ sibi adiuicẽ aduersãtiũ caloris naturalis agẽtis ĩ hũidũ: qui p accidẽs se tãdẽ dupliciẽ pimit: tũ hũidũ cõsumẽdo nature: tũ ẽt quia pp hoc hũor cõ surgit aque⁹ suffocãs quãtitate ac q̃litate: extinguẽs frigida. In hoc quoq; opat' cõtinẽs nõ paɛ corpo/ra cõtinue resoluẽs stellaɛ uirtute ĩ ipsũ susceptа qđ & aliores adiuuãt nõ naturales corporib⁹ extraneæ & ceta. Et cõcludit quare ex causatis de necessitate cõuincitur uitam tandem deficere opportere.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Cap.v .i quo auctor oñdit mortē naturalē posse
bñficio medicoꝝ retardari et uitā cōseq̄ri plōgari

Icet ut i.c.p̄cedēti dixim⁹ ars medicīæ nos
l nō faciat a morte securos:ut Priceps i.q̄t i
ītia primi.c.i. pōt tñ ſublidio medicoꝝ re
tardari:ut colligit̄ ex his quæ ſubdit ipſe ibidē dicēs
Sed de duab⁹ rebus ſecuritatē p̄bet putrefactiōis pe
nitus p̄hibitiōe & defēſiōe:ne hūiditas cito reſolua
tur:Et i ipſi⁹ qdē fortitudine cōſiſtit ut ip̄m uſq; ad
debitū tēp⁹ ſecūdū ſuā primā cōplexionē p̄mancre
faciat et hoc qdē erit pp regimē rectū & ceīa.Quod
duplicit̄ fit ut Cōciliator i.q̄t ſicut & duplices mortis
ſūt cāe:Quātū.n.ad prīā :cōtra ponit̄ regimē phi
bēs dominiū cārū ſiccitatē faciētiū accelerare:cāis ex
ceptis faciētib⁹ illā occurrere neceſſario .Cōtra ſecū
dā uero adducit̄ regimē p̄hibitiuū generatōis putre
factiōis ex corporis tutela a poteſtate caloris extra
nei intrinſeci & extrinſeci.Quod ſēſit Gal'.in libro
de tabe cū dixit.Senectutis tabē impoſſibile fore de
niq; p̄hibere ſed auxiliari ut i plurimū extēdere poſ
ſibile:ſubditq; demū.Si qdē ergo poſſibile ē hūidio
rē opari ſubſtātia corporis cordis & ſic pp epar ac
cidet ſupextēdere.Si uero nullū ſufficiēs ē ut neq; e
par hūidi⁹ ſeipſo facere neq; cor ſed neceſſariū i ſub
ſequēti tēpore ſiccius fieri alterū ipſoꝝ neq; uiſcera
ſolū:ſed arterias & uenas p̄hibere qdē ſenectutē im
poſſibile uideť:quod de uno Homeri ſermone cōfir
mat p cibū:potū:balneū:mollē lectū:& ſomnū:cor
epar:& uniuerſaliť totū corpus exhūectať.Per hu
iuſmōi ergo hūectationē morti oppoſitā docet ſe
nectutē extēdere quod nō eſſet ſi mortē nō eſſet poſ
ſibile retardari.Hæc quoq; fuit Hali rodoā ſnīa in t
tio Tegni cōmēto.xxvi.di.Poſſibile ē ut ſint ēt me
dicīæ quæ p̄hibeāt a uelocitate ſenectutis.ſ.a frigore
& ſiccitate mēbroꝝ:& plōget̄ per illud uita homis
q̄ regimē ei⁹ fit bonū:ſicut dī q; hoīes uixerunt cen
tū ānis: & unūquodq; inuēnit̄ in illo cū medicīa īda
q̄ nominať Triſera:ipſa nāq; bonā efficit digeſtio
nem:& colorē bonū:& plongat iuuētutē ex tēpore
lōgo q̄ cū uſu ei⁹ bonū ē reliquū regimē & ceīa.Et
īfra cōcludit q; licet poſſibile ſit quod dictū ē:uerū
tñ ñ ē poſſibile oīo iuēire medicinā p̄hibētē a mor
te ullomō et cōſeruātē uitā ſp̄.Et q; hæc opinio uera
ſit pōt ēt ratiōib⁹ p̄bari ſic.Oē illd̄ cui⁹ pricipia poſ
ſūt pfectiora cōſeruari ac uigoroſiora bñficio quo
dā:id ipſū poterit diutius p̄durare:Sed pricipia cor
pus hūanū cōſtituētia ſūt huiuſmōi ergo et ceīa.Cō
ſequētia patet in tertio prīe:maior:ē euidēs:& mi
nor declarať:Nā hūidū pōt reſtaurari & calidū de
fendi & contēpari p artē ne frigiditas & ſiccitas ac
celerēt ut eſt mānifeſtū de melācolico corpe uerſus tē
patū:uel ſanguineum reducto:cū lōgioris uitæ effi
ciať q; naturaliť ſit & ceīa.Sil'r calores extranei hūi
dū exiccātes poſſūt obtēpari:quo facto uita plōga
biť ſine dubio.Plurib⁹ etiā aliis rariōib⁹ hoc poſſet
oſtēdi:quas ne te diū legenti afferā ptermitto.Qui
plura cupit padubanēſē uideat.Hoc aūt bonū regi
men nō niſi ab optīo ac ſapienti medico eſt ordinā
dū dirigendūq; ſecūdū cōplexionū:ætatū:regionū
cōſuetudinū ac ceteraꝝ reꝝ huiuſmōi diuerſitatem
Et pp hoc unuſqſq; p̄cipue potēs:ſibi debet ad hoc
medicū ſufficiētē repire:uirtutibus & cōditiōibus in
ſequētib⁹ capitul' dicendis iſignitū:ac ipſi bñ p̄ſolue
re & eū honorare iuxta illud Eccleſiaſtici.xxxviii.
dicētis.Honora medicū pp neceſſitatē:& .n.creauit
illū altiſſim⁹:a deo enī eſt oīs medela & a rege acci
piet donatiōem Et poſt aliq̄ ſubiūxit.Et ñ diſcedat
a te quia opa ei⁹ ſunt neceſſaria & ceīa.

Cap.vi.i quo auctor oſtendit q; ſint falſi & apparen
tes medici.& nō elligendi p̄ tali ſibi uitæ plōgatiōe

Vm dictū ſit i ſupiorib⁹ q; bono regimine
c uita poſſit plōgari:rectū aūt regimē a bono
et pfecto medico dirigēdū et ppea opor
tunum eſſe a potentib⁹ p̄cipue optimū medicū ſibi
repire q de ſua ſit ſollicit⁹ ſanitate:Q uis aūt et q̄lis
medic⁹ ſit elligend⁹ ad hoc ſufficiens:dicendū eſſe ne
ceſſario iudicaui:ppea q; ſapientiores etiā ciuitatū p
ſepæ q meliores ſint medicoꝝ:ſoliti ſint heſitare:ul'
gus ſil'r ut i.q̄t Hipocrates prīo regimis acutoꝝ tex
tu comenti .x .Peritū ab ipito neq; diſcernere cū ĥ
unū ille alterū iſte quoq; aliū ſapientiſſimū & exptiſ
ſimū eē p̄dicet quod euenit ppter mltas ac diuerſas
medicoꝝ ſimulatiōes:ut etiā Rome Gal'tpe accidiſ
ſe cōperi:quemadmodū ipſe teſtatus eſt i libro de p
noſticatōe p pulſū.c.i.dicens Quidā exiſtiari magis
q; eſſe ſtudent.nō ſecūdū medicinā ſolū:ſed etiā ſecū
dū alias artes .Et iō unuſq; eoꝝ iſtruiť his q⁹ p
ſpabiť apud multos:& qd dicere:& qd agere ad de
lectationē:& blandiri:& adulari:& ſalutare q̄libet
die diuites & potentes in ciuitatibus & p̄cedere &
p̄mittere cū domū eūt:ut honorabiliť ab eis recipiā
tur:quidam aūt eoꝝ non his ſolū ſed etiā ueſtiū ac
anuloꝝ uarietate:& mltitudine aſſeq̄ntiū:& uaſoꝝ
argenteoꝝ pparatōe:idiotas putare ſuadent dignoſ
imitatiōe ſe eſſe:ex q̄bus oībus hīc qdem igiť allici
entes:hīc aūt ſtupere facientes homies ĩexpios ueri
iuditii reꝝ:ipſi qdē putāt q; mltis bōis potiāť:ego
aūt aio eos nō ueris bonis ſed falſis potiri hæc ipſe
ad litterā & poſtea i ſeq̄nti c.dixit .Quod hoꝝ om
niū maloꝝ cā eſt diuitū & potentū i ciuitatibus de
litia:qui delectationem uirtuti p̄ferentes i nullo uer
bo extollūt eos q; aliq̄d bonū nouerūt et ceīa . No
ſtris quoq; temporib⁹ etiā plurimi taliū iueniūť qui
cū nobilibus diuerſis eoꝝ aſtutiis degunt quottidie
eis gratis ſeruiētes i oīb⁹ ut ab eis extollāť et ĩmerito
cō mendent̄: Quod tādē cōſequūť nonnulli uero
alii altero tramite aſcendere conāť:bonā habētes uo
cē clamāt illico opponentes unicuiq; etiā clariſſimo
antiquoꝝ dicto:qd̄ eis forſitā allegaueris:& i por
ticibus & apotecis iquātū poſſūt uociferāt:ut a uul
garibus auditi ſapientiores exiſtimenť:& hi ſophi
ſte dicūť hironice:quaſi plus aliis oīb⁹ ĩtelligentes
cū tñ nihil intelligāt aut oīno parū :& ppter hoc ſe
pius ab auctoribus noſtris deteſtanť:cū circa nomi

UVA. BHSC. IyR_157_4

na uī oēm eoꝝ faciāt ut uoluit Gal'.i.i.pnosticoꝝ
cometo qnto dicēs.Sophiste finiūt uitā suā i fmōe
& ppea eoꝝ ignorātia dē egritudinū cognitōe ē ma
ior quā ipsoꝝ ignorātia de quātitate altitudis maris
eo qp sūt medici locutionis ut idem ait ubisupra sed
cometo.xii.Et in secūdo regimis acutoꝝ cometo se
cūdo dixit.In questionibꝰ sophistaꝝ nō ē iuuamētū
aliqđ adiscētibꝰ & ob hāc cām rei ueritatē ñ aspiti/
unt sed adeo i alienationē trāseūt qp si iueniūt id'qđ
iuētū ē dicūt esse q̄si nō iuētū ut idē etiā dixit i.vi.de
ingenio sanitatis.c.vi. & post pauca iqt dimittā igi
tur sophistas alienare sicut eoꝝ cōsuetudo ē quod ēt
huiusmodi medici sint ignorātes ipse ostēdit i q̄rto
Terapētice.c:ii di.Idiote quēadmodum ab ipsa reꝝ
natura edocti agūt meliꝰ sophistis:i libro quoq; de
simplicibꝰ farmatiis ait:Sophista oīs idiota melior
si.n.nihil aliđ tñ eas q̄ sm̄ naturā intētiones ideote
saluant peuntibꝰ sophistis.Et i.i.de differētiis febriū
c.ii.sic de eis scripsit.Sophiste sūt ceꝰ hominū opi/
nātiū se sapiētes eē sed ignorātiā suspitionē uero do/
ctrinæ habētiū:cui cōcordat Aꝝ i q̄rto Methaphisi
ce textu cometi.xv.dicēs.Sophista ē apparēs sophia
& nō existēs:& infra:Scientia sophiste ē sciētia dece
ptoria tātū:& post aliq̄ subiūxit.Sophista existimat
se scire & nescit i rei ueritate dānauit eos iteꝝ Gal'.i
i.de simplici medicīa distinctione.iii.c.v.dicēs Sophi
ste cōcludūt q̄stiones ex questiōibꝰ & ex eo cuiꝰ nō
ē declaratio illud cui nō ē declaratio.Et i.c. viii.eiusđ
dē ait.Nobis magis cōueniēs ē ut cōuertam⁹ studiū
nostrū i affirmādo sensū sp ut p ipsū faciam⁹ mēdo
sos sophistas q negāt illū & uitupant & i.c.viiii.Lo
ci pallegati sic dixit.Isti destruūt ista duo siml'.s.sēsū
& rationē & cōfūdūt & pmiscēt oīa quod cū ita sit
recte quidē de ipsis scripsit Aꝝ.i.i.celi textu cometi
lxxviii.di.Sapiētia sophistaꝝ ē negare pria principia
& destruere sapiētiā iō cōcludam⁹ cū Gal'.i.iii.iterio
rū.c.vi.di.Sophistici sī medici nequeūtes et nesciētes
quō inuestigēt diuersitates morboꝝ & pugnāt de il
lis quæ palā sūt & finiūt uitā suā i qbꝰ ñ oportet.s.i
litigatiōibꝰ & q̄stiōibꝰ & argumētatiōibus & uolūt
destruere ordinē & pulcritudinē dictoꝝ antiquoꝝ
& i.i.de uirtutibꝰ naturalibus.c.xiiii.dixit Sophiste
medicos seipsos appellāt cū nihil sciētes sint alii ue/
ro philosophos nihil intelligētes se nominānt qui cō/
tradicere tēptātes deficere mihi multū a uirtute uete/
rū uisi sūt Quā obrē uel nihil uel omisariā paꝝ qui
dē pficiēt nō ignoro:q̄ plura qdē iuenio pfecte de/
mōstrata a ueterib⁹:neq; uero scita a mltis sophistis
neq; intellecta pp̄ iperitiā:sed neq; tēptata cognosci
neq; si cognoscātur ab aliquo iuste examinata ut idē
refert i.iii.de uirtutibus naturalibus.c.decimo In ple
risq; etiā aliis locis tales sophisticos medicos reperi
ab auctoribus nostris reprobatos.Et propterea nec
hi nec q dicti sūt in principio a potētibꝰ :p sanitatis
cōseruatiōe sūt eligēdi sed illi q ifra scribēdas habue
rint cōditiōes.

Capitulū.vii.ptractat de cōditiōibus ueri medici eli
gēdi quæ se tenēt ex pte anime.

Principalissima cōditionū i medico eli/
gēdo req̄sitaꝝ est illa quā Cōciliator po
suit i sua differētiaꝝ.ii.dicēs.Medicꝰ dei
primitus debet esse amator ac ipsū i cun/
ctis operibus suis ꝓponat & timeat ut plenā habeat
sapiētiā q̄ a dño deo est qui p̄bet eā diligētibus se si/
cut i.i.Ecclesiactici.c.scriptū ē.Diligat igitˇ medicus
creatorem suū & timeat qñ initiū sapiētiæ ē timor
dñi & si timet eū bonā habeat cōsciētiā & peccatis
ipm nō offēdat qñ ut Salomō iqt i maliuolam ani
mā ñ itroibit sapiētia nec habitabit i corde subdito
peccatis.Q uod ēt sensit Gal'.i.prīo de creticis.c.vii
dicēs.Manifestū ē qp ille cuius mēs ē debilis et cuius
aia ē pessima ñ adiscet disciplinā huius sciētiæ ne dū
qp antecedat & iudicet aliqd eoꝝ q̄ diximus .Sacer
ergo sit medicꝰ quia ut dixit.Hipo.i libro dē lege.Sa
cre res existētes sacris hominibus ostēdūt:prauis āt
neq̄q̄ prius quā pficiāt:Medicīa aūt est res sacra cū
dicat Ecclesiasticus.xxxviii.c.Altissimus creauit de ē/
ra medicinā & ab ipso ē oīs medela Cui cōsētit Ra
sis i.v.libro suoꝝ aforismoꝝ dicēs .Medicīa tota ē
dei & ē res uenerabilis & grates deo reddimus eo qp
nos fecit aptos i ea ut ueneratores & custoditores ip
siꝰ & quia fecit nos imunes a sciētiis uilibus & ceta.
Hoc idē Mesue sensisse uideˇ cū iqt.Sanat solꝰ lan/
gores deꝰ & de fragilitatis solo produxit i largitate
sua medicinā benedictus gloriosus & excelsus tantū
tamē auxiliari nō desinēs curādi doctrinā timētibꝰ
eū explicauit :Totus igitˇ dei timor pueniat & prici
piet opa tua & fœlicitabit ea:tñ cōsidera ne te amor
aut odiū circūueniat ut declines a recto:ē.n.excelsus
gloriosus qui iudicat:sūt & celi q arguūt:& eleméta
q̄ seuiūt:& si nō aliđ supest i posterū crutiatus gehē
næ.Et infra dixit Deū in cūctis ꝓpone & ipe ꝓpōet
te:honora eū & honorabit te:time eū & securus cūc
ta expieris & ceta:quia igitˇ deꝰ ē creator oīum ut di
xit Almāsor i prīo.Medicus iuremerito debet eū ti
mere & honorare p̄ceptaq; eius obseruare :nō sicut
q̄ plures nostrum faciūt q nūq̄ i ecclesiis uidēˇ sed
mūdanis oibꝰ delitiis dediti:gulæ: auaritiæ:luxuriæ.
cætisq; talibus deridēt quē bonū aliqđ opꝰ facere fu
erint ituiti.Debēt p̄terea medici misericordes eē &
pii humilesq; ac mansueti pauperibus gratis meden
tes ut uoluit Rasis in libro.xxv. continētis.c .viiii.
dicēs.Sic auctoritate iudei : Medicus debet eē pius
sup ægros:miserator ipsoꝝ:sepeliēs reuelatū cōsiliū
ei atq; priuatū et i fine dicti capituli iqt O uos medi
ci nolite reuelare secreta magnificoꝝ quotiēs iterfue
ritis cū ipsis quia pūt ide turba magna medicoꝝ iō
secreti sint fideles et pii dicēte quoq; Cōciliatore no
stro.Nō uelis paupes opprimere neq; ægenos saltē i
tuitu pietatis deserē cū ide laudabilis cōsurgat fama
Quod.n.habūdāter accepisti his uelis gratis primæ
amore bonitatis iptiri & fuit sentētia Mesue clamā
tis.O tu corporum curā gerens auxiliari ne differas
quia semel pereunti nulla deinde prosūt suffragia rō

UVA. BHSC. IyR_157_4

clamat ad iudiciū si misericordiā deseris stulte: si de largo tributis gaudēs & pua negas tristē igit ne cer/ne habētē irritū donū dei ut si habūdāter de ipsius largitate suscepis ne parc⁹ esto hæc ipse. Sint itaq; me dici misericordes & pii quia pietas ad oia utilis ē p missionē habēs uitæ q̄ nūc ē & future ut iqt Paulus ad thimotheū .c.iiii. Iob quoq; dixit noli auertere faciē tuā ab ullo paupere ita.n.fiet ut nec a te auerta tur facies dñi quod nō min⁹ ꝓcepit Gal'.in libro de motib⁹ liqdis.c.vii .dicēs. Hoc erit i ſmōe dei subli/mis iuocāti uiro cōminētis tp̄re necessitatis ꝓsēti ami co aut paupi nō subueniēti i hūc modū dicētis. Nūqd tu presēs fuisti ac amico qdē tuo i mortis articu/lo'iā cōstituto nō subuēisti deinde me fraudulēt ado rasti disgredere a meo sācto altari. Beat⁹ igit ē q itel ligit sup egenū & pauperē i die mala liberabit eū. do min⁹ fenerat .n. dño q miseret paupis & uicissitu/dinē suā reddet ei. Beati ergo itez misericordes quo niā ipi misericordiā cōsequēt: teste Saluatore nostro i.v. mathei. Nullus itaq; oio crudelis medic⁹ eligat neq; aliquo alio uitio deprauatus sed bois aīe uirtuti b⁹ isignit⁹. Et ꝓpea dixit. Cōciliator: sit medic⁹ uerax fidelis fortis: pudicus: castus: māsuetus: misericors: pius & uisitator infirmoz solicit⁹: nō iuidus nō cu/pid⁹ ñ auar⁹: nō desidiosus: nō luxuriosus: nō uino/sus: ñ timidus: nō audax aut ꝓsumptuosus: nō hipo crita nō uerbo sed ope medicus: nō laudator nō se/nerator aut aleator nec uenerioz neq; ab orsuū ꝓpe trator ulla occasiōe aut doctor dicēte Auēzoar i se cūdo libro sui Teisir.c.v. Quilibet doctor i medicia nō debet aliquē discipulū docere nisi pri⁹ ip̄m iura re faciat q̄ ullo mō medicis nō utat⁹ mortiferis uel uenenosis & pat⁹ meus cū essē puer & discipulus eius i medicia fecit me iurare ut nullacten⁹ medicis uene nosis uel mortiferis uti deberē. Nec sit medic⁹ ābitio sus aut uanaglorioſus nec uni hereſi cōstitut⁹ & ceta Ex qb⁹ apparet q̄ medic⁹ eē debet uelut sacerdos i mo uelut angel⁹ cū dicat Gal'.i ultio primi de ingenio sānitatis. Oportet medicos sicut antiqt⁹ dictū ē ut an gelis assimilēt. Quī igit medic⁹ ꝓfatas oēs laudabi les habuerit anime conditiones erit ꝓceteris eligēd⁹

Cap̄. viii. ostendit quæ scientiæ & doctrinæ sint me/dico eligendo necessariæ.

Ecūda pricipalis cōditio eligēdi medici & ei necessaria est hæc. s. ut i liberabilibus artib⁹ sit erudit⁹ dicēte Rasi i.xxv. conti/nētis. c. viiii. Debet scire medic⁹ geometri am & sciētiā astroz: sin aūt ignorabit diuisiones tē/poz et dispositiones regionū: ēt debet scire logicā: sin autem ignorabit diuisiones generum morborum ad dens ipsorum & etiam ignorabit seq ueritatem & falsitatē illius q seq uoluerit duo regimia cōposita i simil: ēt scire debet ꝓnostica et sp̄ ꝓferre digna uerba & digna uocabula exercitat⁹ i libris Hipocra. & ce ta. hæc ipse: Hoc ēt nr̄ iqt. Cōciliator i differētiaz suaz pria di. Grāmaticæ: logicæ: rethoricæ: aritmetri/cæ: geometriæ: musicæ: Astrologiæ: philosophiæ: na tural'. methaphisicæ et oium boaz artiū oportet me dicū dignotōnē habere licet oio pitū i eis nō oporte at medicū eē: & exq̄sitā ip̄az habere cognitionē: sed sufficit si aliqualē eaz habuit i cōi sicut ēt Haliabas i sue theoricæ initio sētire uidet. Et Gal'. ēt i.ii. inte/rioz.c.vii. dicēs. Necesse ē ut sit medic⁹: nō solū me dic⁹ uez etiā liberaliū artiū magister ut possit pluria explanare & ostēdere. Rasis quoq; i.vi .libro suoz afforismoz sic ait. Qui ex sciētia naturali & phia adiutus nō fuerit nec ex canonib⁹ logicæ dubitabil' debet eē et maxie mediciæ Est aūt astronōia ei ꝓcētis maxie necessaria cū sit iuditioz eius directiua ut ad plenū declarauit Cōciliator & nos i speciali quodā nostro tractatu & fuit sententia Hipocratis in libro de Aere et aq̄ & regiōib⁹ ubi ait. Qui recta tenēt & credūt norit astronomiā nō minimā ptē eē mediciæ quod ēt clari⁹ expressit gal'. i uno liboz suoz de sp̄ mate ītitulato qui diuersus ē ab eo q ip̄sius primit⁹ fuit dicēs. Scire debet medicus plāetā & signū i quo ē cū ægrotare cepit qs: tēpus ip̄m die atq; horam silr. Nā si infirmitas fuerit ſm planetā & signū: sed accidē taliter ex actiōe signi & planete tūc habet aliā cuētō nē & subdit. Opus nostrū ē cognoscere omnē phi/sycā opatōnē supioz corpoz et iferiorū et generatō nē & opationē eoz & colligātiā & opationē ipso rū p numez planetaz quibus precognitis notāt⁹.n. i q̄bus infirmitatibus quisq; laborat: & q̄bus farma/tiis deceat curari ſm sui corporis naturā hæc ipse re/tulit gal'. Hipocratis auctoritate. Lōge aūt magis in sciētia mediciæ debet medicus enutrit⁹ eē atq; ut ita dixeri fūdatus p optie ne ei accidat quod Cōmēta/tor Auerrois i.ii. Methaphysycæ cōmēto.xv. asserit uni imaturo medico cōtigisse di. Q̄ui itēdit medi/cari hominē & iterū addiscit medicinā ei accidet si/cut cuidā cōtigit q cū ad infirmū accessit & ꝓpinauit ei medicinā & ispexit post librū: & cū rediit mortuū repit infirmū: Et ꝓpterea Cōmētator sectarum sic ait Oportet pitū eē medicū q̄ten⁹ oēs cās iueiat ægritu dinū & uirtutes remedioz ut cū his opari ualeat & rōcinari. Quod sensit gal'. i libro de expimētis .c.i. di. Nos nō laudam⁹ hominē ignorātē artē quia ha beat expimēta: quoniā uellet ꝓdesse & forsitā noce ret & ꝓp hoc oportet hominē scire cōplexiōes cau/sas & accidētia & ut cognoscat ægritudines & eaz accidētia q̄n qui hæc ignorat nō ē secur⁹ q̄n noceat plurimū & p maiori pte & si aliquādo ꝓderit hoce rit ex fortūa. Et idē i libro. vi. Mēiri' sic scripsit. Ostē di uobis utrūq; eorū q̄ dicebat Erophil⁹ uez eē: ait. n. ipse quoniā si dixerit aliqs nihil eē farmaca sola p seipsa cōgrue dicet: nihil.n. sūt nisi habeāt eū q recte utat⁹ eis. Si uero rursus uelut manū dei dixerit eē far maca recte dicet: conferunt enim ualde si haberint utentem eis exercitatum i logica theoria et cum hoc natura sinetico. Ex quibus dat intelligere q̄ qui me dici uolunt appellari debent esse in medicina periti

UVA. BHSC. IyR_157_4

& studioſi ut ſciãt oportũa cognoſcere & cãm red
dere uni⁹ cui⁹ q̃ dicẽte eodẽ galiẽo i. vi. afforiſmo℞
cõmẽto. xvi. Oportet medicũ ſtudioſũ eẽ ne aliqd
abſolutæ dicat. & ceta. Cũ ãt i medicia ĩmẽſa ſit p̃
funditas: ut dixit Damaſcen⁹ i ſuo℞ afforiſmo℞ p̃
hemio. Debet medic⁹ eẽ ſolers ac lector aſſidu⁹ neq̃
die neq̃ nocte ſtudio deficiẽs & meditator indeſi
nẽs ut ẽt ſcripſit cõciliator. Quid ãt meditari dẽat
exp̃ſſit Auicẽ. i pria primi c. ii. di. Ea de q̃bus debet
medic⁹ rõcinari ſũt egritudies & ea℞ cãæ p̃ticulares
& ea℞ ſigna & q̃litatis egritudo remoueat & ſani
tas cõſeruet: & cui⁹ q̃ ea℞ eẽ occltũ fuerit ad illud
declarãdũ debet demõſtrationẽ afferre. & ñ debet
medic⁹ i reb⁹ mũdãis occupari: qm̃ q dedit⁹ oio ſecu
larib⁹ negociis ac mdi delitiis negligit fũdam̃tũ me
diciæ & phiæ ac artiũ doctrinã & ppea ñ ẽ ei fides
adhibẽda ut Damaſce. iqt ubi ſupra. Debet q̃ ut ra
ſis ait i. vi. ſuo℞ afforiſmo℞ q̃ ples doctoℓ libros
legere & ſecreta eoℓ iſpicere qm̃ hoc ei nimiũ con
fert eo q̃ qlibet phs aliqd habet ſibi cõueniens. qđ
q ñ faciũt illiterati exiſtũt. Medicoℓ ãt illitteratoℓ
luxui ſubiacẽtiũ plimi ſunt hoicidæ utdixit damaſ.
& io tales ñ ſũt eligẽdi ſed docti tm̃ mõ & ſtudioſi

Caꝑ. ix. in quo declarat quos libros medicus eli
gendus legere debeat & intelligere.

N fine p̃cedẽtis caꝑ. dictũ eſt q̃ q̃ples do
i ctores libros legere medico nimiũ confert
Qui ãt ſint hi libri Raſis ñ exp̃ſſit: nos ue
ro dicim⁹ q̃ medicus libros p̃cipuæ antiquo℞ lege
re debet dicẽte gal'. i. iii. de uirtutib⁹ naturalibus. c. x
Oportet medicũ uelut iſaniẽtẽ neq̃ die neq̃ nocte
deficere ſtudẽtẽ & coitẽſum addiſcere q̃cũq̃ a glio
ſiſſimis dicta ſũt ueteribus. & ceta. In primis igit̃ li
bros Hipocratis ſapiẽtiſſimi ac uetuſtiſſimi medici
legere ac itelligere debet: qm̃ ipſæ p̃cipuus iter clariſ
ſimos p̃es ſp & fuit & habitus ẽ ut ex uerbis Gal'. i
infinitis fere locis colligi p̃t. Dixit. n. de eo i itrodu
ctorio medico℞ li. ſic Hipocrates q oẽs ſup exceſſit
primus i lucẽ duxit pfectã apd græcos medicialẽ ar
tẽ & i. iii. pnoſtico℞ cõmẽto. xxxxiiii. ſic d̃ ipo ait
Hipo. ñ dimiſit dicere aliquã ex rebus de qua fuerit
nobis dignũ exiſtiare q̃ ſit falſa & qcqd dixit non
ſine cã dixit: & i. iiii. de igenio ſaitatis i fine ſic iqt.
Volo reuerti ad fõtẽ ueritatis. ſ. ad hipo. & dico q̃
miror iueſtigatõnẽ tãti uiri eo q̃ nihil eoℓ q ad ad
iutoriũ i morbis denotãdis accomodat. iueſtigauit:
qđ ñ ſolũ i uno ue℞ ẽt i oibus fecit: ſed maxiæ ſtu
diũ eius fuit i itẽtioe q̃ ſumit̃ a piculoſitate morbi i
v. ẽt eiuſdẽ tractatu ſic ait de eo ab hipo. oĩs nra au
ctoritas & lumẽ ẽ p quã rectã & artificialẽ uiã ha
buimus: & i. vi. eiuſdẽ c. iiii. ſic quoq̃ ſcripſit. quæ
rẽda ſt hipocratica dicta qa ipæ prim⁹ oĩm rectam
uiã oñdẽtiũ exiſtit. Nec nõ i prio terapẽtice c. ii. in
qt Hipo. oĩm nobis bono℞ p̃bet ſeia q̃ idigẽt bõis
agricolis q ſeminẽt ea & augeãt & cõſumãt cõueni
enter. Et in prio uirtutũ naturaliũ. c. xiii. dixit de eo
hipocrates quẽ ſcimus medico℞ ac ph̃o℞ oĩm pri
mũ eẽ. ſicut ãt & primus ſic utiq̃ agnoſcens certiſſi
mæ opa naturæ: q̃s admiraf ſp & nimis eã extol
lit iuſtã noians & ſolã ſufficere ad oĩa. In. ii. quoq̃
de creticis c. i. ſic ait. Oẽs medici cõuenerũt ſup hoc
q̃ hipo. fuerit ex oĩbus hoĩbus unus ex magis ueri
dicis & ueratior i ſermõe & fortior ſup expiẽtiã &
i li. de uirtutibus aialibus. c. ix. iteℓ ſic de eo iqt hy
po. oĩm fide digniſſimus ẽ teſtis ſi qs teſtificet ſicut
q̃buſdã ẽ mos: ſuo℞ dogmatũ ueritatẽ ego ãt non
ut teſti credo huic uiro ſicut alii multi ſed p̃pea qa
demõſtratões eius iuenio certas: p̃ hoc ẽt ipm lau
do hæc ipæ Gal'. in plibus quoq̃ aliis locis ipm cõ
mẽdauit: mõ admirabilẽ: mõ diuiniſſimñ & q̃ñq̃
bono℞ oĩm ducẽ q nihil unq̃ falſo nec fabl'oſe di
xit appellauit. Nec ſolũ gal'. ſed ẽt Auicẽ. i pria. iiii.
tractatu. ii. c. ultimo laudauit ipm p̃maximæ cuius
textus ſeriẽ ob traducẽtis defectũ intricatã & uix in
telligibilẽ ñ adduco ſed loco eius gẽtil' expõnem: q̃
pricipẽ ſic uelle dilucidat di. Cõcedere qđ dixit hy
pocrates ẽ cõcedere rẽ uiſã: rẽ auditã: & rẽ expertã
& rẽ phiſicæ pbatã: ipſæ. n. fuit phs & exptus q no
ſcripſiſſet ſi ñ uidiſſet & audiuiſſet qđ ſcripſit. Ecce
igit̃ q̃tũ a uiris dignis hipo. cõmẽdet: bn ergo di
ximus ſupra q̃ in primis medic⁹ debet legere libros
eius poſt illos uero gal'. uolumina ſt ab eo plegeda
q̃ & ſi pl'a q̃ cẽtũ exiſtãt: nullus tñ ex eoℓ mltitudi
ne ẽreri debet qa i eis tota atq̃ pfecta medicinæ ſcia
cõtineẽ dicente eo de ſeipo in primo regis acutoℓ
comento. xxxxiii. q̃ ſecutus fuit in oĩb⁹ q̃ ſcripſit ſẽ
tẽtias hipo. q̃ ſunt ſciæ certe ualde: i li. quoq̃ ſecreto
rũ ſuo℞ i rubrica q̃ ẽ ad dolorẽ capitis & ad lacrias
ocl'o℞ dixit. q uult eẽ prudẽs i arte iſta. ſ. mediciæ le
gat li. meos & tũc utaf iſtis medicis q̃s ego cõpoſui
& exp⁹ ſũ poſtq̃ cognouerit cõplexiões utẽtiũ eis
quõ ãt medic⁹ legẽ dẽat li. ſuos docuit ipæ i. iii. itio
rũ c. 3. di. p̃cor uidẽtes meos li. illã iueſtigatõ℞ & ipe
dim̃tũ dimittere. qđ faciũt illi q ſophiſticã itẽtionẽ
inueſtigãt: qa hæc intẽtio ñ generat niſi bellũ & ra
biẽ abſq̃ ullo pficuo: & cõuertãt ſe ad indagatõnẽ
ueritati ptingentẽ. ipſæ pfecto ſcds poſt hipo. ñ im
merito habit⁹ fuit: & ſua doctrina ſapiẽtis nomẽ ſi
bi uẽdicauit ut ipm Auicẽ. & raſis infinit⁹ appella
rũt dicẽtes: inqt ſapiens gal'. & ceta. Et certe ipæ me
dicialẽ artẽ pfecit dicẽte ſectaℓ cõmẽtatore hipo.
ueluti ſeia nob tradidit. Gal'. ãt ſeia illa excoluit &
ppagauit & pfectõnẽ ipoſuit. & ñ ſolũ hi ſ̃ p̃cipu
us medicoℓ ſtimul⁹ Auerrois i. ii. colligit c. de mem
bris hanelit⁹ eũ plimũ comẽdauit dicẽs. in maiori p
te reℓ de qb⁹ opinãf hoies q̃ gal. cõtradicat Aℓ. ñ
eſt uera cõtradictio: ſed ſicut additiões & cõplemẽ
ta: & i. v. colliget iteℓ dixit de eo q̃ fuit uerax & le
galis expimẽtator i hac arte. ſ. medicinæ & null⁹ ẽ
q poſſit ei cõpari. Dẽt etiã medic⁹ uidere li. auẽzo.
q glioſus fuit medic⁹ ut raſis ẽ teſtificat⁹ cui i hac ſci
entia dẽt cõcedi coroa qa uixit cẽtũ & trigita q̃nq̃
ãnis & i. xxxx. ãnis i hac arte opari cæpit: & i bono
obiit ſtatu & i ãbitu ſciæ uidit q̃ta uidere & cogno

UVA. BHSC. IyR_157_4

scere potuit: ergo filiis li. credẽdũ ẽ & suo testimonio i
qt Auerrois de ipso colligit. iiii. & i. vii. li. eiusdẽ ait
de eo qp i li. Auẽzoar mediciæ thesaur⁹ patet mãife
stæ. Dẽt silr medic⁹ legere & uidere li. Rasis: Halia-
batis: Auicẽne: Isaac: Mesue: & cæteroꝝ sapiẽtũ ãti
quoꝝ. q q̃ta laudedigni sint ñ ẽ op⁹ dicere: cũ satis
admodũ eoꝝ opa q̃les: q̃tiq; fuerint mãifestissimæ
declarẽt circa quoꝝ uoluia oẽm opam & oẽm idu
striã: ut ea itelligat: dẽt medic⁹ adhibere. qm ãtiq te-
ste gal. in. i. de crisi c. vi. cõuertebãt oia studia sua ad
cognoscẽdũ ipaꝝ reꝝ ueritatẽ. Illi ãt q nri tpis sũt
oẽs pter paucos cõsumũt etates suas i noib⁹: & pre
termittũt res q̃s noia significãt. Et iõ p⁹ q̃ ueteres ui
derit & itellexerit approbatos ẽt modernos legere
ñ pigeat his regionibus & tpibus accõmodatos &
consolantes magis antiquorũ medicamina.

Caꝑ. x. in quo auctor oñdit medicũ eligẽdũ pra
cticũ siue exptũ ac boni iudicii esse oportere.

Vm ulla ad medici eligẽdi pfectionẽ ñ suf
c ficiãt: sed ẽt pticularia reqrãt. iõ necesse ẽ ut
medic⁹ ẽt sapiẽtissim⁹: si pfect⁹ dici meret: ut i suo magisterio opat⁹ fuerit: cũ dicat Hali i. iii. te
gni cometo. clxxxviii. q medici fm ueritatẽ sit me
dici opatiõis: & eoꝝ occupatio ẽ i opatiõe & ñ in
uerb & fmõe. qd sensisse uideť gal. i. vi. li. de igẽio
sanitatis c. i. di. nõ ẽ ueꝝ aliquẽ eẽ medicũ eo q scit
sepationẽ iũcturæ cui⁹libet mẽbri solidari dẽre: me
dic⁹. n. ẽ si sciuerit cũ qb⁹ solidatio fiat: & i. ii. tera-
pẽticæ. c. ult. inqt exercitatũ ad oia & natura prudẽ
tẽ oportet eẽ medicũ. In. iii. quoq; de crisi. c. iiii. sic
ait. necessariũ ẽ ut sit medic⁹ acuti sensus & iã plimo
exercitat⁹ exercitio. Ex q̃ qdẽ snia & ex uerbo illo
plimo innuit nob gal. medicũ ẽt exptũ esse dẽre: &
apprime qdẽ qm̃ expiẽtia ẽ illa q̃ artẽ fecit: inexpiẽ-
tia uero casũ teste pho in. i. metaphisi. ubi p⁹ pauca
subiũxit. si sine expimẽto qs rõem hẽat & ulẽ qdẽ
cognoscat. hoc ãt singulare ignoret: mltiẽs qdem
curatiõe peccabit: a quo sũpsit Auer. in. i. comto cã
ticoꝝ Aui. di. nõ sufficit in medicina rõ sine expim̃
to neq; expim̃tũ sine rõe sed utrũq; exigit' silr & idẽ
in. vii. colliget sic ait. In arte medicinæ necessaria ẽ
pter reꝝ ullum cognitionẽ: expiẽtia pp quã pticla-
ris ꝓncipia hẽant' in eo qd in unoquoq; individuo
fieri dẽt: & infra dixit ars medicinæ ẽ magis appro
bata expiẽtie q̃ rõi: & ppea laici & iuuẽes q res ñ
st exptí infectores existũt: ut Rasis inqt in vi. suoꝝ
aphorismoꝝ a quo sũpsit dam̃. cũ inqt nulli credẽd'
est studioso medico nisi etatis sit & ꝓbato. q̃propt
cõcludẽd' ẽ cũ nro padubanẽsi dicente ñ uerbo sed
opæ medicũ esse oportet: studiosũ. s. & magis exer-
citatũ: quẽ bonũ practicũ uulgares solẽt appellare.
Hic eqdẽ pter sciam ac practicã dẽt existimatõis &
naturalẽ iudicii bõitatẽ hẽre. quæ q̃tũ sit medicãtib⁹
oportũa declarauit. Hali rodoã. in. iii. tegni comto
cv. di. Melior medicoꝝ est illæ c⁹ existiatõ artificial'
est ꝓpingor ueritati & ñ ꝓparat' illd' nisi cũ mltitu
dine studii in opatiõe h⁹ artis & bõitatis sciæ ꝓcedẽ
tis p ingeniũ sanitatis & certa. qd' sensisse uideť gal.
in. i. de creticis. c. xi. cũ ait. Necessariũ ẽ ut ñ sit me-
dic⁹ q medicať rectæ nisi illæ q indicauit pri⁹ sup eũ
recte qa optim⁹ medic⁹ ẽ ancedẽs eũ iudicio & pro
pterea in. ii. de crisi. c. iiii. sic inqt. Medic⁹ q ñ ualet
discernere inẽ febrẽ ẽtianã & q̃rtanã a prio die egri-
tudis ipe ñ ẽ in aliquo gradu medicie. Rasis quoq;
in. vi. suoꝝ afforismoꝝ li. sic ait. Cõplexio boni in
genii hois ope medicie & phie & cogitatiue ꝓualet
a quo sũpsit Damas. cũ dixit. Ingeniũ naturale me-
dici cũ puo ẽt artis fũdam̃to adiuuat naturã: inna-
turale uero cõtrariũ. Nec sine cã pfecto dixit natu
rale: qa hmõi ex natura tm̃ & ñ ex arte fieri solet p
ut dixit gal. in. ii. de crisi. c. vii. in hũc modũ. si medi
cus habet aliqd de cõprehẽsiõe & existimatiõe &
de intellectu aut ñ hẽat ñ inẽ unicuiq; hoim nisi ex
natura & nõ acqsitũ. Qua de re bon⁹ & eligẽd⁹ me
dic⁹ hãc inẽ ceteras cõditões necessarias debet hẽre. s.
ut bonũ ac pspicax hẽat ingeniũ: iudiciũ rectũ inte
grũq; atq; perfectã existimationẽ: que in multis sue
artis rebus eum plurimũ adiuuant.

Capi. xi. in quo ponũtur conditiones medici eli
gendi se tenentes ex parte corporis.

Onditiões medici eligẽdi ex pte sui corpo
c ris cõsiderãde & p posse in eo repiende si
in duplici dña: Aliq. n. ptes corporis respi-
ciũt: quedã uero totũ corp⁹ cõcernũt. De primis di
cam⁹ q medic⁹ caput sanũ & oculos precipue ille-
sos dẽt habere: caput qdẽ bñ cõplexionatũ optieq;
cõpositiõatũ queadmodũ oñdit gal. in li. tegni &
in. x. de iuuam̃tis mẽbroq; ca. ult. ut uẽtricul' capitis
ei⁹ debite distinctis & sepatis exñtib⁹ bonũ ingeniũ
tenacẽq; mẽoriã: cogitatiuã & ceteas uirtutes intio-
res perfectas habeat ut bñ discurrere ac bene appre
hendere: medi⁹q; recordari de rebus sibi necessariis
possit: uisũ silr seu ocloꝝ aciem sine defectu aliquo
ut urine & cõtentoꝝ in ea ac reliquoꝝ exeũtiũ dif
ferentias bene ualeat intueri: alr. n. colores & reliq;
talia ñ bñ posset perpendere. & hoc ẽ qd' sensit ha'
li. in. iii. tegni comto. cv. di. oportet ut medic⁹ sit me
moras fortis bõe & uelocis solertie: sani intellectus
ac bõe uisiõis. Silr & in cũctis sensib⁹ sit perfect⁹ &
maxime in sensu tact⁹ ut acuitates & remissiões ca-
loris febriũ: pulsuũ quoq; drnas & eoꝝ diuersita-
tes facile percipiat. Bõi ẽt audit⁹ esse debet: ut si qd
occultũ uoluerit ei infirm⁹ reuelare: possit sol⁹ audi-
re. bõi quoq; gustus sit ut uinoꝝ q̃litates & reliquo
rũ taliũ ꝓ infirmis: cõsiderãdas ualeat cõphendere.
Nõ minusq; sani odorat⁹ ipsũ esse oportet ut feto
res exeuntiũ cognoscat: qui multa ei monstrabũt si
gnificantia: sit etiam lingua expeditus ut ab infir-
mo & ab astantibus intelligatur: sufficiens etiã be-
ne interrogare patientes. quod sibi est maxime ne-
cessariũ: licet q̃ plures nostrũ id non obseruent. Et
q ita' sit patet per Rasim in libro. xxv. continẽtis.

UVA. BHSC. IyR_157_4

ca.ix.dicentis auctoritate iudei. Debet esse medicus hilaris bone facultatis locutionis & non dissolute non iracũdus: nõ uelox: nõ appetens neq; cupidus in diuitiis & ceta. patet etiã ẽm quod diximus per Damascenum in suis aforismis dicentem. Glioso/rũ supbiã & naturale mltiloqũ si sapiaf cõtenaf nec te egrũ iterrogare p oia pudeat: nec eẽ debet siñ pru dẽtia: iteritũ ullo mõ significãs patienti imo sibi ca uere dẽt ne uerbũ aliqd ꝓferat suspectũ & iaduertẽ ter & si mori iã patiẽtẽ itueret. qnimo poti9 sp ipm cõfortet: cũ iubeat Rasis i. vi. suoꝝ aforis. hoc ma ximæ dere obstuari dicẽs. Doctores medicinæ egros debẽt cõsolare ẽt si signa mortis ꝓpẽdãt. qd si r uo luit Damascen9 cũ ait. Oportet te ifirmo salutẽ pro mittere sp: nec illũ unq; a spe deponere & si ipe de/spes: neq; sit medic9 hanelit9 uel sudoris fetidi: ut pa tet mãifeste: totũ sil corp9 sanũ hẽat & forte ut cõ/tinuo studio ac ifirmoꝝ sollicitudini possit icũbere & sepius eos uisitare & pmaxiæ acute laborãtes di cẽte. Rasi i. x. Almãsoris. ca. i. Febricitãtes acute ne/cesse est ut medicus sæpe uideat: & ppea medici cõ/plexio ut idẽ dixit i aforismis dẽt eẽ tẽpata. s. sana & fortis & nõ ibecillis & ceta. Debet ꝑtea medic9 mediocris eẽ hitudinis & stature neq; sit ualde pul/cher & decor9 neq; cõpt9 ut fœmia: neq; turpis aut deformis adeo ut ab hoib9 aspnaf neq; gigante9 aut homũculus sed medi9 ut nr dixit padubanensis. qd sensit ẽt Damase. i suis aforis. dicẽs. Medic9 medio cris q̃litatis debet eẽ ut ñ nimis mũdus. i. ornat9 & cõpt9 admiref neq; ex toto aspnaf & ꝙ ita glosan dũ sit uerbũ illd mũdus appet ex his q̃ dixit Rasis i lib. xxv. cõtinẽtis. c. ix. cũ ait debet eẽ medic9 mũdus corpe: facie: capillis: & aliis mẽbris ei9 & idumẽta ipi9 debẽt eẽ mũda. hoc. n. cõueniẽs ẽ: sicut supflu9 ornat9 uitupaf iuxta illd. Sint ꝑcul a nobis iuuenes ut fœmina cõpti. Dẽt ẽt bñ uestit9 & satis ditatus eẽ medic9: & nõ idigere adminiculãtib9 bonis for/tunæ sine qb9 ñ cõtingit eẽ fœlicẽ. Et si paup sit & studiosus a potẽtib9 dẽt adiuuari ne idigẽtiæ cã ne/phandũ aliqd coactus sit ꝑpetrare & ceta.

Cap. xii. docet eligere medicũ ex uita eius & cõplet sermonẽ de medicis & eorum electione.

h Oc capl'm erit tãq; supioꝝ breuis epilo/gus util'æqdẽ & sñia plenus cũ accepim ipm ex. iiii. Almanso. c. ulti. dicẽtis. Val/de cõsiderari dẽt i qb9 uitã suã expedit medic9 & i q b9 illd qd de suo ꝓtiit tpe exercuit atq; de qb9 stãdo solus cogitat. Si. n. suæ uitæ spaciũ medicoꝝ ac pho rũ libros pscrutãdo ꝓtiit: eiusq; studiũ ẽ qñ sol9 stat: eos diligẽt itueri: bona de eo hri pót suspitio: & pse qd. Si ãt uitæ suæ spaciũ i aliis q̃ i his quoꝝ fecim9 mẽtionẽ: pteriuit ac solus stãdo i cãtilenis & i ilstris musicis delectat & his silia cõcupiscit: ñ nisi de eo mala pót hri suspitio: postq̃ ãt scitũ fuerit ꝙ ipe fre/quẽt libros itueat: cõsiderãdũ erit q̃l sit eius astutia atq; igeniũ & an cũ loq̃cib9 & oppositoribus sit cõ uersat9. Et si i eo sit potẽtia pscrutãdi & medicãdi l' nõ. Et postq̃ eũ libros legere ac itelligẽ notũ fuerit ꝑqrẽdũ erit an ifirmoꝝ cura laboraverit & eis me dicat9 fuerit: atq; si hoc i ciuitatib9 famosis ubi medi ci ac ifirmi mlti sẽ egerit diligẽt erit pscrutãdũ: an ñ. Qui ãt hæc duo hre iuẽt9 fuerit: sapiẽs erit & aliis ꝑ ferri dẽt: qd si cõtingat alicui unũ istoꝝ deesse: con ueniẽti9 ẽ ut opãdi magisteriũ ei desit ita tñ ꝙ ñ pe/nit9 ei9 expers existat & ceta. Et p9 aliq̃ subiũxit: si qs ãt h9 doctriæ nomẽ sit adept9 q lras ñ nouit: l' si lras nouit uerba ñ itelligit: nec ẽt cũ sapiẽtib9 morat9 sue/rit: ñ ẽ cõsiderãdũ i eo: neq; suæ sapiæ credẽdũ: imo sciẽdũ ẽ eũ nullo mõ posse ꝓficere. impossibile ẽ. n. unũ hoiem ẽt si lõgo tpe uiuat h9 doctriæ p se maxi mã cõseq ptẽ: nisi ẽm ꝓcedẽtiũ iceserit regulã. Hui9 eni doctrinæ q̃titas uitæ hois mẽsurã excedit pluri/mũ: & p9 pauca ẽt subdit. q ãt de hac doctrina usq; nũc aliqd sũt cõsecuti ñ pauci fuerũt nec i breui hoc cõsecuti sẽ. sed fuerẽt mille: & i mille ãnis hoc adepti sẽ. Quoꝝ libros si q freq̃nẽ pscrutat9 fuerit in breui oẽs uidere uidebit ac si ill' mille ãnis uixisset: & illo rũ laborẽ mille ãnis ptulisset hæc ipe. Ex qb9 colligi pót ꝙ studiosus & lector assidu9 dẽt medic9 eẽ: pra ctic9 ẽt & reb9 sæcularib9 minie dedit9: quẽadmodũ & nos i supioribus d'clarauim9. ego ãt ꝓcor hũc meũ libꝝ legẽtes: si de hac matia lõgũ ac tedioſũ feci ser monẽ plusq̃ forsitã decẽs erat: ueniã mihi tribuãt: rẽ. n. existiaui ꝓmaxiæ necessariã posse scire uiꝝ talẽ uenire i mãibus c9uita reb9 oibus carior ꝓciosioꝝq; cõfidenf & absq; periculo reponatur.

Ca. xiii. oñdit ꝙ medicus electus dẽat cõplexionẽ sui dñi naturalem cognoscere & qũo.

p Ostq̃ igit' medicus elect9 fuerit ut supra dixim9: dẽt primit9 cõplexionẽ dñi sui naturalẽ cõsiderare & ipsã optie itellige re: tũ qa ipsã cõseruet si sana sit: uel i melius reducat si ualde a tẽpamẽto lapsa fuerit: tũ qa sciat egritudi nes curare: si i aliq̃s dñs iciderit: Quod minime fa/cere posset nisi naturã & naturalẽ cõplexionem sui dñi cognouerit: ut uoluit Gal'. i itroductorio medi coꝝ cũ ait: neq; in sanitate custodire: neq; in egrotã tib9 causio logizare: neq; significare: neq; curare re/ctæ potit utiq; qs. Qui nõ pscrutat9 fuerit ex qbus elemẽtis cõsistat hõ: & q̃l eurẽsis his q̃ a principio natura fiũt. Et i. iii. de igenio sanitatis. c. iiii. sic dixit Curatiões fieri ñ pñt nisi cũ scia cõplexionũ corpo rũ medicãdoꝝ: alit'. n. ñ possum9 ad cõplemẽtũ ar tis puenire. & in. c. ix. eiusdẽ inqt primit9 qd opor tet cõsiderari ab eẽntia morbi sumẽdũ ẽ. hoc ãt fie ri ñ pót nisi primo cõplexio toti9 corpis infirmi co gnoscat'. Cuius cãm & rõnẽ inuit in. iii. terap ẽtice. ca. xii. dicẽs. Naturã nosce oportet eius qd curatur corpis ut q̃tũ amota eius egritudo a cõmoderatõe scientes ponamus ei qd illã ifrigidet mẽsurã palã ẽ ergo naturã infirmi necessario eẽ inuestigãdã ut idẽ ait in. vii. eiusdẽ. c. Cõcludam9 ergo cũ eodẽ i. ii. de accñti & morbo. c. iii. dicẽte. Necesse ẽ ut studeas ic sciẽdis naturis corpoꝝ & eoꝝ cõplexionẽ: i qbus dispõ efficit': Et nõ oportet eẽ de numero illoꝝ de

UVA. BHSC. IyR_157_4

qbus facit mẽtionẽ in .iii. terapẽticæ .c. penul. dicẽs. Nõ nulli neq; quærũt neq; cognoſcũt cõplexionẽ infirmoꝝ & ſm puerbiũ una forma calcei oẽs calceant. Debet igit̃ medicus cõplexionẽ ſui dñi totis uiribꝰ ĩdagare qm̃ ñ facile cognoſcit̃: ut Gal'. oñdit i. xii. c. libri ꝓallegati dicẽs. Dignoſcere decet complexiões corpoꝝ .ẽ ãt ualde difficile hoc tale & alibi ꝓ multas & difficiles cognitiões uniuſcuiuſq; pticulaꝝ cõplexio inueniť & cõiecturatiuæ magis q̃ diſciplinatiuæ: Ex quo modũ ĩueniẽdi cõplexionẽ nobis oñdit. ſ. ut prius cõplexiões pticulaꝝ corpis notemus & ꝑcipue pricipaliũ ſicut ẽt docuit Auer. in q̃rto colliget. c. i. dicẽs. Cognitis mẽbroꝝ princi paliũ cõplexionibꝰ poterimꝰ iudicare ſup cõplexionẽ totius. Debet igit̃ medicus inueſtigare primo cõplexionẽ cordis qđ nobiliſſimũ ẽ mẽbroꝝ ut dixit Cõmentator ĩ. ii. celi. cõmẽto. lxxiiii. Iſm enĩ ẽ pri ceps primus & ſeq̃ť iſm in principatu cerebrũ: deinde epar: poſtea uero teſticuli: ut ẽt Hali. refert ĩ. iĩ. tegni. cõmẽto. xci. Cõſiderans ergo ſi dñs ſit ĩpiger ad actiones: ſi audax: ſi iraſcibilis: ſi piloſus: ſi hẽat pectus amplũ carnoſum & hmõi. & tũc arguat cordis caliditatẽ maiorẽ & minorẽ ſm ſignoꝝ ĩtẽſionẽ uel remiſſionẽ. Si uero his cõtraria ꝓcipiet ſuper frigiditatẽ ſui cordis iudicabit: & ꝑ alia hmõi ſigna poſita a Gal'. ĩ. ii. tegni. textu cõmẽti. lxiii. & a Raſi in. ii. Almãſoris. ca. x. & ab Auic. in. ii. primi. necnõ ab Auerroi in. iiii. colliget. Cõſideret ꝑterea cerebꝝ qđ dom ẽ rõnalis aĩæ: ut dixit gal'. in. i. de regimie ſanitatis. & notet ingeniũ & memoriã: mobilitatẽ mentis: faciei coloreẽ: capillos rubeos uel nigros: & eoꝝ cremẽtũ & criſpitudinẽ uel planitiẽ & cõſideret ẽt ſi ex odoribꝰ & calefaciẽtibꝰ ledať: & uideat ſi orta a cerebro ſint groſſa ãpla: caputq; bñ forma tũ: poterit ex his iudicaĩ ſup caliditatẽ cerebri: & ꝑ cõtraria ſup frigiditatẽ. Cõſimili mõ ꝑ magnitudinẽ uenaꝝ & eaꝝ ãplitudinẽ & longitudinẽ digitorũ & citrinitatẽ & ardoreẽ exeũtiũ & nocuñtũ cõſequẽs ex rebꝰ calidis & ꝓ opões & talia hmõi ſigna poſita a gal'. ĩ. ii. tegni. textu cõmẽti. lxxviii. & .ii. Almãſoris. ca. ii. poterit iudicare ſup caliditatẽ epatis: & ꝑ oppoſita ſup frigiditatẽ. Ẽt cõſilr ꝑ ꝓportiõalia ſigna cõphẽdere diſpões renũ & teſtium: debet quoq; cõplexionẽ ſtomachi ĩtelligere: q licet nõ ſit mẽbꝝ principale: ẽ tñ principalibus deſeruiens: & primus mẽbroꝝ cocus ꝑ appetitũ: ſitim: digõnem: eructuationẽ: linguæ coloreẽ: ſaporẽ oris: uomitum & ꝑ nocumẽtũ uel iuuamẽtũ ab extrinſecis illatum facile ĩtelliget an calidus uľ frigidus hũidus uel ſiccꝰ ſtomachus extiterit: Sic igit̃ oĩbus cõſideratis: computũ faciat: qd ex tali ſũma reſultet & ſciet q̃ ſit totius corpis hĩtudo & cõplexio: cũ totius hĩtudines aſſimilent̃ cordi & epati & cæteris: ut gal'. iq̃t ĩ. ii. tegni. textu cõmenti. xcii. Vñ ſi principaliora mẽbra calida fuerint & hũida corpus ĩde reſultabit ſanguineũ: ſi uero calida & ſicca colericũ: & ſic đ aliis ſuo mõ ut bñ expt̃ & ſtudioſuſ medicꝰ ĩtelligit quẽ ñ ut edoceã hac ſcripſi: ſed ut dñs eiꝰ cognoſcat eũ recto calle ꝓcedere: cũ ordinẽ quẽ ſcribimꝰ obſeruauerit. Ca. xiiii. oñdit q; medicꝰ dẽt cognoſcere & ĩtelligeĩ cõſuetudinẽ & uitã dñi ſui & đmũ qd iſe ageĩ dẽat

n Eceſſaria ẽ medico reꝝ naturaliũ cognitio ut ſt̃ naturalia poſſit facile cũ oporteat remouere: ut ſenſit gal'. ĩ. ii. de ĩgenio ſanitatis. ca. iiii. dicẽs. Si naturalia nõ agnoueris eorũ q̃ ſt̃ extra naturã noticiam nullatenus hẽbis. Eſt quoq; neceſſaria ut naturale ſit cuſtodiẽdũ & cõſirmãdũ: qđ ãt ẽ extra naturã expellẽdũ: ut idẽ iq̃t in iii. lib. eiuſdẽ. Cõſiderata ergo cõplexiõe & corpis cõpoſitõe: cõſequẽť erit ĩtelligẽda cõſuetudo cũ altera ſit natura: ut Cõmẽtator ait ĩ. i. phiſy. cõmẽto lxxi. & Ariſ. ĩ libello de memoria: & ĩ pluriſq; aliis locis. Quod ẽt uoluit gal'. ĩ. iii. đ ĩgenio ſanitatis. c. vii. dicẽs. Antiq ſtuduerũt ĩ ſciẽda cõſuetudine qa ꝑ eã ſciebãt ꝓprietatẽ naturæ ĩfirmoꝝ. & ĩ. iii. terapẽticæ. ca. pen. ait. Nõ paruã quãdã & ignobilẽ ĩtẽtionẽ ĩ auxilioꝝ ĩuẽtionẽ exiſtimamus eẽ cõſuetudinẽ ĩ lib. quoq; de aſſuetudinibus: iteꝝ de ea ſic ſcripſit. Oportet mltã cõſiderationẽ facere đ aſſuetudie & diſſuetudine debẽtẽ ſm modũ mederi. & ſi non debet ĩ mltis eoꝝ q̃ ſm medicinã claudicare: & ſubdit. hæc qdẽ glioſiſſimi medicoꝝ Eraſis & Hip. dixerũt de uirtute aſſuetudinũ nõ rõni ĩuẽtionẽ eoꝝ attribuẽtes: ſed ex apte apparẽtibꝰ docti. quẽadmodũ qppe & alios hoies qcũq; nõ ſicut ſues uel aſini uiuũt ſed aſſequũť a qbus iuuãť & nocenť: licet audire quotidie dicẽtes aſſuetos eſſe circa hũc cibũ & hũc potũ: & ꝓ hoc ñ poſſe relinq̃re eos: & eñ nocenť ſm trãſitus & ceťa. hæc ipæ. & ꝓpea dixit Raſis in li. vi. ſuoꝝ afforiſmoꝝ. Decet magm̃ egri cõſuetudinẽ cognoſcere in ſanitate: ut cũ res ipi placẽtes in ſanitate cognouerit ei ꝑmittat cũ ab egritudie ereptus fuerit. Intelligat igit̃ medicus q̃tũ dñs eius exercitare ſe cõſueuerit: quoue exercitii genere qbus uti cibariis q̃tũq; cõmedere: q̃tũ dormire & uigilare cõſueuerit. Quibus quoq; rebꝰ delectet̃: qbus iuuet̃ & a qbus ledi ſolitꝰ ſit: & q̃ ſint illa bñ ꝓpẽdat & ſiſ̃a ĩueſtiget. Interroget ẽt ſi nocumẽtũ aut leſionẽ in oculꝰ: dentibus: ſtõ: ſplene: renibus: ueſica: ulin aliquo alio mẽbroꝝ ſuoꝝ ſentiat ĩ ꝑtiaꝝ ulalias in eis paſſus ſit: ſi quoq; egrotare ſit cõſuetus & in quo tpe ãni qbuſq; remediis ſanari examinet: Intelligat quoq; ſi quolibet ãno flobotomari uľ aliquo mõ purgari ſit cõſuetus: ſilr & de oĩbus talibꝰ: cũq; hæc oĩa bñ notauerit debet cõſiderare denuo ſi cõplexio ſua talis: aut alicꝰ mẽbroꝝ ualde lapſa fuerit a tẽpameto ut ſi ſtõm male diſpoſitũ ľrenes & hꝰi ĩuenerit añ oĩa ſi tps ãni & ceťa cõſentiãt: purget ſi opꝰ fuerit & cõfortet: poſtq; malã illã diſpõnẽ poſſe ſuo remouerit & poſtea ꝑſeruet iſm ne iterũ recidiuet. ſi ãt corpꝰ totũ oẽmq; ptẽ eiꝰ ſanã ĩuenerit a tẽpameto tñ lapſam notabilr: & de eiꝰ reductiõe ſpẽ habeat reducere debet in tm̃ cõtinẽs cõtẽpãtias minuendo in q̃tũ eucraſia corrupta fuerit ſm q̃ docuit gal. in. iii. tegni textu cõmẽti. xxviii. & textu cõmẽti. l. ubi ſic inq̃t Si uelis ꝓmutare corpꝰ puta ca

UVA. BHSC. IyR_157_4

lidū & siccum: nō sunt administrāde calide & sicce diete: sed quæ tantū cucrata crasi frigidiores & hūidiores q̄tū natura ei⁹ erat calidior & siccior: & sic de aliis suo mō. Si uero corp⁹ fm se totū sanū & robustū satisq; bñ cōplexionatū & cōpositionatū inuenerit: sit medici studiū cōseruare ipsū pro ut reperit offerendo sibi similia iuxta illud Gal. in. iii. tegni di. Oportet ut offeras similia similib⁹ q̄n fuerit corpis crasim q̄lē accepit. Et sic ei oia ꝓportiōabilia & cōfuātia administrabit: cōtraria q̄q; ꝓhibebit ꝙ si put uiꝝ sapientē decet gubernare & cōseruare ipsum sciuerit & dñs obediens fuerit proculdubio uitā dñi sui per multos ānos sine aliquo nocumēto nedū absq; aliqua infirmitate prolongabit.

Capitulū. xv. demonstrat qđ regimen sanitatis sit unicuiq; hoīum quatumuis saniſſimo necessarium

Vā plures eqdē: ut pleriq; faciūt quotidie dicēt. Si san⁹ sum tot⁹ ac bñ cōplexionat⁹ atq; fortis qd opus ē medico cōseruāte. nō ne ipsa natura se sola sufficiēs ē cōseruare? De quorū secta fuit ille ueronēsis plini⁹ q medicos aiarū negotiatores ausus est appellare. Quib⁹ dico ꝙ errant ꝓfecto si regimen cōseruatiuū sue fortitudinis ac roboris a medico dirigendū: neglexerint: ꝓpea ꝙ talis gubernatio est uite uniuscuiusq; necessaria cū corp⁹ nostrū q̄tūuis saniſſimū facile irregulatū cadat in ægritudinē: ut ipa docet expiētia. Quod tñ nō cēt nisi corp⁹ mutabile foret dicēte gal. in libro de constitutiōe artis medicatiue. c. x. Nō enī indigeret corpus arte ꝓcurāte custodito in eo prio habitu sed hoc ipsū est cā in indigēdo procuratiua arte. s. qñ diafora: & nō ꝑmanet tale q̄le erat añ: qđ etiā uoluit in iii. tegni cū ait. Quod si ipassibile cēt & imutabile corpus & sp maneret i optima cōpositiōe tūc nihil indigeret arte cōstituēte ipsū qñ uero imutat & corrūpit & cōuertit nō seruās q̄ habebat a principio cōsistentiā ꝓcuratione fm hoc indiget: pp hoc igit quot modis alterat corp⁹ totidē & genera ꝓcuratiōis habebit: hoc est cōseruantiū cārū. Et post pauca subiunxit alterat corp⁹ a qbusdā ex necessitate a qbusdā uero nō est necessitate: dico āt ex necessitate qđē qb⁹ ipossibile est ipsū nō aproximare nāq; sem ꝑ in cōtinēti imorari & comedere & bibere: & uigilare: necessariū est ei: gladiis uero & bestiis: nō necessariū est uti uñ in priori qđē genere cāꝝ circa corp⁹ ars cōficit: circa uero sec̄m neq̄q̄. Et postea enumerās has cās dixit eas sex esse. s. aer. mot⁹. qes: cib⁹ & pot⁹: somnus & uigilia: inanitio & repletio: & accidētia aie quoꝝ singulū si indigēti corpi adducat & in cōpetēti q̄titate & q̄litate salubre fit nihil uero indigenti oīno oblatū aut nō incōpetēti mēsura & q̄titate ægrū cōstituit hæc gal. ad litterā. Quæ fuit etiā snia Aꝝ. in. xviiii. ꝓblematū ꝓblemate. xxxviii. dicētis. Laborātes & bibētes & cōmedētes ordinate saluam⁹ & augem⁹ naturā & uirtutē: inordinate aūt rūpim⁹ & stupefacim⁹ ipsā. Quæ aūt sit huiusmodi ordinatio nō est possibile scire nisi a pitissimo i hac arte: & ꝓpea ē necesse ut medic⁹ sapiēs q̄lis ē: quē sup-

pradixim⁹ ꝓ tali regimine necessario habeat & cōtinue ex suo sapiēti cōsilio gubernet. Et ipse diriget oīa q̄cūq; scripta sunt in hoc libro & appropriabit ea cōplexiōi: etati: cōsuetudini: regiōi & ceteis talib⁹ dñi sui in debita & sibi ꝓportiōata q̄titate & q̄litate: q uero ꝓ ipotētiā medicū cōtinue i domo sua nō poterit hre: hunc saltē librū sibi emat i quo regimē oē tradit sanitatis & ipsū legat p sepe & obseruet q̄cūq; legerit tāq̄ maxime in sui salutē necessaria put illustres antiquoꝝ scripserūt quoꝝ sentētias & uerba in ꝓpria forma apposui: ut q lectores meæ iuuenili nō crederēt ætati: dictis sapiētū allegatis fidē adhiberēt. Scribā igit prio de aere & de ei⁹ anexis: de inde de exercitio: postea de cibis & potibus & sic de aliis successiue fm ꝙ supra dictū ē. Ad ūnte gal. ut un⁹ q̄sq; intelligat quot & q̄ta sint i eis obseruāda i suæ sanitatis custodia. Cū qbus si se recte gubernauerit ꝓculdubio nūq̄ medicinis indigebit sanusq; p suas discurret ætates usq; ad suū uite terminū quē ꝑterire nō poterit iuxta illud. Cōstituisti terminos ei⁹ & ceta. Quod ei concedat omnipotens ac sublimis omniū rerum creator trinus & unus Amen.

Capitulū. xvi. ostēdit ꝙ aeris dispositiōes cōsiderā de sint rōne multorū ex eis pueniētiū nocumētoꝝ

Olēs medic⁹ sanitatē sui dñi cōseruare dēt

u postq̄ ea q̄ supradixim⁹ examinauerit cōsiderare aeris illi⁹ regionis dispositionē & q̄litatē & q̄cūq; alia sibi ptinētia iuxta snīam Haliabatis in. v. theorice. c. ii. dicentis. Necessario inheret medico aeris agnoscere habitudines singulis tēporibus & singulis locis cās etiā qb⁹ imutat. Q đ etiā fēcit hipocrates i libro de aere & aq̄ dicēs. Si qs ad medicinæ statū accedere curat necesse est ꝑ us ut anni tpa & q̄ in eis generāt attēte reqrat: & idē in libro đ lege ait. Congruit. n. si qs dēt medicinalē sciam uere doceri ꝓcipē esse nature discipline. doctrine loci: aptitudinis laboris & temporis. Et ꝓpea gal. i libro de sectis inqt. Rōnabilis medic⁹ dēt scire naturas hominū: aquaꝝ locoꝝ & ceta Auicē. quoq; in. ii. i. sic ait. Medic⁹ dēt scīi tēpoꝝ diuersitatē q̄ i unoquoq; climate cōmoueri solet: p naturā. n. tēpoꝝ anni stat sāitas plusq̄ p alias cās teste Auerroi in. ii. colliget. c. ultio. Et ꝓpea de his oīb⁹ dicēdū ē. De aere igit i ꝓmis ichoātes dicem⁹ ꝙ duplex existit: pur⁹. s. & impurus: pur⁹. n. ꝙ ē elemētū ē corp⁹ simplex cui⁹ naturalis locus est ut sit supra aquā & sub igne cui⁹ natura calida ē & hūida & ceta ut Auicē. inquit in prima primi & hūc aerē nō habem⁹: Alī uero impur⁹ aer existit & ē hic quē ispiram⁹ & respiram⁹ de quo Princeps ait in. ii. i. doc. ii. c. viiii. Aer q nos circūdat nō ē pur⁹ sed ē corp⁹ i sua sōa cōmixtū ex aere certo & p tib⁹ aq̄is uaporosis & ptib⁹ terreis i fumo & nubib⁹ surgētib⁹ & ptib⁹ igneis ēt & hui⁹ aeris dispositiōes dēt medic⁹ cōsiderare ut uoluit hipocrates loco supius allegato dicens. Cū medicus temperantiā aeris & tēporū q̄ discordiā prenotauerit scientia sua semper erit utilis ad sanitatis ingenium i curādis quoq; ægritudinib⁹ confert dicente gal. in. iii. libro de ingenio

sanitatis.c.viii.in morboꝝ curatiõe inqrẽdũ est aeris cõplexiõis eo qp afficiũt corpꝰ sicut medicia imo etiã plꝰ cũ nobis cõtinue adhereat nec eiꝰ alterationẽ fugere possimꝰ ut idẽ iqt in. iii. terapẽtice. c. v. cũ ait Alias qdẽ materias & eligẽ & fugere possumꝰ eam aũt materiã q̃ ex cõtinẽte nos nõ possibile est fugẽ sed necessariũ est uti ea quæ ẽ pñs qui licet frigidꝰ sit in cõplexiõe cõpatiõe spiritꝰ inati ut dixit Auicẽ. in ii. i. doc. ii. c. ii. Cũ phibeat spiritũ ne ad igneitatẽ cõuertaꝫ ex q̃ ad malitiã pueniat existens elemẽtũ nostroꝝ corpoꝝ & spirituũ & emanatio nrãs aduenies spiritibꝰ & cã melioratiõis eoꝝ ut tẽpans ut idẽ dixit ubisupra. Tñ eiꝰ frigiditas nõ puenit apud nos in terris habitatis tãta quã aliquo mõ resoluat: imo in oibꝰ resoluit dispositionibꝰ pp illud qp in eo existit de uirtute solis & stellaꝝ ut idẽ refert loco allegato. Quod etiã uoluit gal. in. iiii. de accidẽti & morbo. c. vii. cũ inqt. Aer q uicinꝰ est cuti dissoluit mẽbra sub cuti existentia ita qp inaniunt. Sua igitꝫ caliditati naturali & qñq; accidentali aer nos resoluit cũ calidꝰ sit ut pbat cõciliator i sua. xiiii. differẽtia: & plꝰ nocet q̃ cibi & potꝰ ut idẽ ostẽdit rõnibꝰ & auctoritatibꝰ in differẽtia. cxiiii. Et pp hãc cãm debet medicꝰ in cõseruatiõe sanitatis suas optime q̃litates cõsiderare & nocẽtes eiꝰ dispositiones ut corrigere & rectificare possit quæ inconuenientes sunt & bonas elligere.

Capitulũ: xvii. docet cognoscere q aer bonꝰ sit & eligendus & qui malus existat fugiendus.

On est dubiũ supradictorũ rõe qp q suã uult cõseruare sanitatẽ ut i bono aere uiuere debeat. Quis uero bonꝰ & qs malꝰ sit in hoc. c. dicẽdũ ẽ ut unusqsq; bonum ac laudabilẽ a nõ bono possit distiguere Incipiamꝰ igitꝫ cũ Pricipe nostro Auicẽ. in. ii. i. dicẽte. Aer qdẽ dũ est tẽpatus & clarus neq; substãtia extranea complexiõi spiritꝰ cõtraria ei admisceaꝫ: ẽ sanitatẽ effi/ciẽs & ipsã cõseruãs: cũ uero ẽ ecõtrario cõtrariũ opatur & infra subiunxit. Aer bone substãtiæ est ille cui nõ admisceaꝫ ex uaporibꝰ neq; ex fumis res extranea & q discoptus ẽ celo. neq; cõstrictꝰ in pietibus siue muris q pmanet clarus lõginquꝰ a loco in quo oriũ tur caules & eruca aut nuces aut ficꝰ & ab oleribus putridis: uẽtis bonis insuflãtibus discoptus. Cui cõcordat Haliabas in. v. thorice. c. x. dicẽs Aeris cõplexiõis imutatio pp uapores huiusmodi est. si. n. habitatio sit in loco in quo stagna & palludes sint olera q & arbores putridẽ: lesioq; in spelũcis aut domibus plurime humiditatis & muscidis aliisq; talibus q̃ aerẽ alterãt & corrũpũt eius loci populus multorũ est morboꝝ putrdarũq; febriũ q̃ mlte in eis emergũt colores eoꝝ in croceũ mutãt nec cibos digerũt bñ: & uires hñt paucas & debiles: & membra eoꝝ eneruata. Quod etiã sensit gal. i. i. de regimine sanitatis cũ inqt: Bonꝰ aer est q certissime est purus: ẽ ãt talis q neq; stagnoꝝ neq; palludũ euaporatiõe turbat. Aer itaq; bonus ut Princeps uoluit ubisupra ẽ ille q nõ ẽ retẽtus in terra pfũda: q cito calefit cũ sol oriꝫ & cito ifrigidatꝫ cũ occidit: neq; est strictus inter pites q paꝝ ẽ qp fuerũt cõstructi & nõ dũ itegra ad pfectã siccitatẽ deuenerũt neq; suffocat gutẽ cũ atrahitꝫ aer uero malus erit q oppositus: iã dictis: cõditiões haberit ut q distẽpatus fuerit ualde i q̃litatibus suis nã calidus aer dissoluit & laxat: si caliditas eius multa fuerit: & colorẽ efficit citrinũ & resoluit qp de sãguine ad exteriora trahit ipe quoq; multũ efficit sudorẽ & minuit urinã & digestionẽ debilitat & sitim facit. Et in. viiii. c. doc. ii. sic ait de eo. Cale facit iũcturas & laxat & hũores resoluit: & spiritũ deiicit & uirtutes: & phibet digestionẽ: ppea qp ea lorẽ innatũ occultũ resoluit: qꝫ instrumẽtũ aiæ existit & nature. Aer quoq; distẽpatus i frigiditate multũ nocet debilibus ibecillẽ eoꝝ calorẽ cõgelãdo: porosq; cõstipãdo multis ifert nocumẽtũ dicẽte Auicẽ. ubisupra qp huiusmodi est mortificãs & multũ cõtinet materias & facit catarrũ: & debilitat neruos: & tracheã arteriã magno impedit nocumẽto. Aer etiã humidus cutim lenit & corpus humectat: siccus uẽto denigrat cutẽ & eã exiccat. Sic igitꝫ aer qlibet distẽpatus aliquo mõ nocet ut Princeps dixit loco allegato. Silr aer turbatus tristificat aiam & cõmiscet hũores ut idẽ refert in eo loco. Q. dꝫ sẽsit gal. in. i. de febribꝰ ad glauconẽ. c. i. dicẽs. Lucidꝰ nimis & calidꝰ locꝰ relaxat corpꝰ. Frigidꝰ aũt & obscurus constringit: mediocriter autem ex his temperatus mulcet oblectat & tẽpat. Et iõ cõcludẽdũ est cũ eodẽ in i. de regimine sanitatis dicẽte. Malꝰ aer ẽ q ex putre factiõe aĩaliũ uel olerũ uel leguminũ uel stercore inq̃ naꝫ & q nebulosus ẽ pp fumũ uel stagnũ uicinũ. Debet ergo aer boni odoris esse. et ppea aer ppinquꝰ flumini in quo linũ & huiusmodi maceratꝫ est illa dabilis eo qp turbidus: humidꝰ: & fetidꝰ: & ppea fit cã malaꝝ febriũ & pestilẽtie qñq; ut Auicẽ. uoluit in. i. iiii. trac. iiii. expressius aũt id i. ii. trac. eiusdẽ. iiii. sẽsisse uꝫ cũ inqt Q. dꝫ putredo fit qñq; pp dispões extrinsecas ex aeribus malis sicut est aer pestilentie & aer lacunarũ & locoꝝ ifusoꝝ in qbus madefiũt res ut linũ & aspaltum fugiaꝫ itaq; talis aer oĩno & ille eligaꝫ q oĩbus melior existit q est clarus & est sẽtilis i quo neq; mlti existũt uapores neq; qetus neq; pfocatus iueniꝫ: sed uẽti boni ueniẽtes ad ipsum cõmouẽt eũ atq; attrahiꝫ delicatꝰ sentiꝫ q uelociꝫ post solis occasum ifrigidatur ut Rasis inquit in almansoris. iii. capitulo uigesimoquinto.

Capitulũ. xviii. ostẽdit locũ: sitũ & cõditiões elligẽ de habitatiõis pro sanitatis cõseruatione.

Ostq̃ igitꝫ bonũ aerẽ a malo sciuerimus secernere ut supdictũ est dẽt unusqsq; suã uolẽs cõseruare sanitatẽ bonũ aerẽ elligẽ: malũq; euitaꝫ: atq; i bono aere suã repire habitationẽ. Quæ p posse has habeat conditiões ut sit remota ab oleribꝰ malis & a locis putridis ut ptactũ est alitẽ in bono aere nõ existeret. Deinde oportet ut sit in loco ciuitatis sane altiori: qm̃ loca habitabilia alta pducũt hoĩes sanos & fortes: laboresq; multum patientes & diu uiuẽtes quẽadmodũ per oppositũ in

locis habitabilib⁹ profūdis morātes in uaporosita-
te existūt multa & epatis habēt debilitatem ut dixit
Auicē. i. ii .i.doc.ii .c.x. Multoq; diffusi⁹ Haliabas i
v. theorice.c. viiii.cū ait dico q̄ regiōes alte & elate
& loci similit eoꝝ aer ē clarus & frigide cōplexiōis
Vēt⁹. n. borealis illas ab altis pflat locis. Et ideo po
pulus ihabitās est, decēs facie: & coloris fortis: san⁹
paucoꝝ morborū: corpaq; eoꝝ hoium magna: ae
rē. n .respirāt clarū q̄ ab altis uenit locis: uñ uiri sūt
amicitiæ & māsuetudinis & ceta. Ecōtra aūt se ha
bēt q̄ ī pfūdis ihabitēt locis ut idē diligēt scripsit ibi
dē. Quoꝝ oīa cā q̄dē & rō ē q̄m loca alta sūt euēta
bilia pfūda aūt minie Habitātes āt euētabiles regio
nes & loca tarde senescunt: in palludestrib⁹ uero ue
roci: ut placuit magno philosophorū Aꝝ ī. xiiii. p
blematū pblemate. vii. Cū quo cōcordare uī Rasis
in. i. libro suoꝝ afforismoꝝ dicēs. Nō euadit hō q̄
mari uicin⁹ existit & lacunis ut plōget in etate nec
a debilitate mēbrorū nec ab amissiōe luminis & ce
ta. Sit itaq; loc⁹ habitatiōis altior q̄ esse possit. Sed
si qs obiceret: hoc ueꝝ esse nō uī: ppa q̄ quāto loc⁹
altior erit tāto calidior cū soli magis propinqu⁹ &
ignis elem̄to existat. In locis aūt calidis habitātes di
gestiuā habēt debilitatā: & cū ī eis magna sit resolu
tio minuit eoꝝ hūiditas & cito ipsis aduenit seniū
sicut habitātib⁹ in terra nigroꝝ accidit: qb⁹ aduēit
seniū ānis. xxx. & eoꝝ corda sūt timida ppea q̄ ml
tū spirit⁹ resoluit ut inqt Auicē. ubisupra: nō igit lo
ca alta cōuenire uident. Quib⁹ respōdeo q̄ totū ex
altitudine loci oppositū cōtingit nec est sicut dictū
est: cū pl⁹ faciat ad refrigeriū altitudo q̄ pfunditas
rōne distātiæ reflexorū solis radiorū & rōne uētoꝝ
ibi magis q̄ ī hūili loco spirātiū. Et q̄ ita sit patet p
Auicē ī. c. viii. Fen allegate dicētē. Loc⁹ q̄ est pfund⁹
est calidior & loc⁹ alt⁹ sp est frigidior. Quod etiā
docet expiētia eū media regio aeris sit frigidior cau
sans in æstate q̄ calidissima grādines & hmōi. Loc⁹
igit alt⁹ erit frigid⁹ magis q̄ pfūd⁹. Et ppea magis
faciēs ad sanitatē cū dicat Priceps loco supi⁹ allega
to. Quid ī locis habitabilib⁹ frigidis morātes st fo
tiores & audatiæ maioris & meli⁹ digerētes & ceta
Debet etiā habitatio: siue dom⁹ in tali loco fabrica
ta has etiā duas habere cōditiōes: q̄rū pma est ut na
turalit p montē aliquē: aut p aliā huius terre elleua-
tionē: aut artificialit p parietes & talia sit uersus me
ridiē & occidētē coopta: discoopta uero suas habēs
fenestras. uersus oriētē & septētrionē. Cui si uicinū
fuerit flumē bone & laudabilis aq̄ tāto melior fiet
iuxta sniam auicē. ubisupra sed. c. viii. dicētis. Ciuita
tes magis tempate ex pte mōtiū st q̄ ab oriēte disco
opte sūt & a septentriōe: & coopte ab occidente &
meridie. Quod etiā uoluit Rasis ī. iii. Almāsoris. c.
xxvi. dicēs. Ciuitates meliores sūt & tēpatōres q̄ cū
ab oriēte sint discoopte: ab occidēte coopte inueni
unt. Et idē est iudiciū de domo una ut patet p ipsū
Auicē. infra ī. c. v. dicēte. Oportet ut fenestre & por
te sint orientales: sitq; illud unde magis sollicitari de
bes ut uēti oriētales stricturas igredi ualeāt ut sol ad
unūquēq; locū intrare q̄at q; ibi existit q̄m ipse est q
aerē rectificat & subdit. Vicinitas quoq; aq̄rū dulciū
mobiliū currētū mūdarū & q̄ hieme ifrigidant & æstate calefiūt & diuerse ab eis q̄ occultāt. s. put ea-
les ē res cōueniēs & adiutoriū pbēs. s. habitatiōi. Et
licet ipse nō exp̄sserit de fenestris uersus septētionē
reqsitis id tñ intelligēdū est p ea q̄ de uētis septētrio
nalib⁹ & utilitatib⁹ eoꝝ dixit: ut ifra patebit cū de
uentis mētione faciem⁹. Veꝝ tñ si cōparent iuicem
facies orientalis & facies septentrionalis habitatio
nis proculdubio utilior & magis necessaria erit ori
entalis ut etiam sensisse uī Hipocrates in libro de ae
re & aq̄. c. ii. di. Vrbs q̄ in ortu solis posita securi
or est q̄ in septentrione est: uel ī calidi uenti flatu
posita in illa enim calor & frigus minora & siccio
ra. Morbus quoq; minor & leuior necnō & aqua q̄
secūdū solis est ortū clara ac leuis existit: aer uero ibi
nūq̄ grossus habet: & nimirū p̄sentia solis ꝓhibet
& ceta. Et p⁹ pauca dixit. Quid habitātes ī tali loco
facies habēt p pulcras: & lenes: & colores plucentes
splēdidos: uoces claras & accutas & ceta. Sic igit ta
lis habitatio orienti exposita ab oīb⁹ approbat: cā
aūt hui⁹: & q̄re nō sit exposita meridiei uel occiden
ti in sequēti capitulo declarabit. Quare & ceta.
Capitulū .xviiii. reddit cām eoꝝ q̄ dicta sunt in su
periori. c. & bonitatem & malitiā uentorū ostēdit.

Ed cū oporteat medicū studiosū esse ut nō
aliqd dicat absolute teste gal. in. vi. afforis
moꝝ cōmēto. xvi. Iō dicere nō sufficit q̄
ita sit ut supra sed oportet cām dictorū in supiorib⁹
assignare iuxta illud phi in. viii. phisicoꝝ textu com
ti .xv. Enūtiās aliqd nō dēt tm̄mō asserere q̄ ita sit
sed cām dicti exprimere iducēdo aut demōstrando
quā ob rē cām assignem⁹ iā dictorū. s. Quare habita
tiōes uersus meridiē fabricate fenestras habentes illi
expositas sil & q̄ uers⁹ occidētē nō approbēt licet
q̄ plures & facte sint & in dies a bonis etiā architec
torib⁹ fiāt ut forsitā lucidiores sint tota die ob oppo
sitā eis solis p̄sētiam. Nō intelligūt tñ q̄ cū sol tales
habitatiōes supflue calefiat: reddat eas ifalubres: cū
loc⁹ calid⁹ nimis: nō pauca ut ī p̄cedētib⁹ dictū est: i
corp⁹ humanū pduçat nocumēta: cū morātes i eo mē
bra habeāt lassa & debilia & sensus graues & deside
ria comedendi: & bibendi debilia & stomachos &
capita grauia & ceta: ut in. x. c. dixit Auicen. ubi
supra. Et hæc est prima reprobatiōis eaꝝ domorū
& habitationū cā. ii. uero ex parte uētoꝝ ī eas flātiū
accipit. Nā ea q̄ meridiei dom⁹ ē exposita facile uē
tū meridionalē recipit qa austrinus a medicis nūcu
pat: mal⁹ & morbosus existens: domū & habitātes
cōsimilit efficit: ppea qa uenientes a loci sicci & calidis ut Aꝝ. ī q̄t ī. ii. Metheoroꝝ. Trāsiens supra
maria uapores: & humiditatē illaudabilem acqrit
& ppea uēti tales grauāt auditū calliginosi existētes
caput grauātes pigri dissoluētes: & multa alia mala
faciētes ut dixit Hipocrates in. iii. afforismorū affo
rismo. vi. Cui cōcordat Rasis ī. iii. almāsoris. c. xxv.
dicēs. Vēt⁹ a polo ueniēs meridiano corpa dissoluit

UVA. BHSC. IyR_157_4

senſ⁹ turbat: atq; dolorē capitis: & oculoꝝ egritudinē facit: epilepſiā quoq; añ cōſueta tpa accelerāt facit: febres itidē parit pp ſuā putredinē: & cōcludit ē etiā pl⁹ oīb⁹ uentis ægritudinē parat⁹ inferre: a qbus Princeps i. ii. i. uī accepiſſe cū ait. Vēt⁹ meridiōalis laī ſat fortitudinem: & apit poros: & turbat humores & ægritudinē efficit & debilitat: & facit febres putridas & ceta. Quod nō facit pp aliud niſi quia ſe cūctū plurimas ciuitatū eſt calid⁹ & bumid⁹: ppea q̄ a locis calidis & ſupra mare uenit ideo laſſat dixit idē ubiſupra: ſed in. c. viii. Et ppea cōcludēdum eſt etiā cū Aꝝ. in prima pblematū pblemate. xxiiii. dicēte. Quod i uētis auſtrinis hoies graui⁹ ſe habēt & inpoteti⁹. Et ob hāc cām uēti tales: domos meridiei expoſitas faciunt inſalubres. Similiter & occidētales reprobātur cū frigidi ſint & humidi & i plurib⁹ locoꝝ ſint cā pluuiaꝝ i eis cōtigētiū teſte Auerroi in cāticis & in eoꝝ cōmēto. cx. Et pp hoc faciunt aerē groſſū ut idē ait ibidē. Et fuit ſnīa Auicē. in. ii. primi. c. viii. dicētis. Occidētales uēti ſunt humidi quoniā ſup maria trāſeūt: & quia ſol eos ſuo diuerſicat motu: ideoq; non tm reſoluit eos ſol q̄tū oriētales. Quod etiā ſenſit Raſis in. iii. Almāſoris c. xxv. dicēs. Vēt⁹ q ē ab occidēte deterior & groſſ⁹ magis exiſtit. Et pp hoc facies occidētalis habitationis: nō approbat. Quēadmodū ſeptētriōalis: rōne uētorū borealium qui corroborāt: idurāt: & q̄ manifeſte fluūt pbibēt digeſtiuā fortē efficiūt & aerē putridū ſanāt ut idē inqt Princeps ubiſupra. Quod accepit a Raſi loco ſuperi⁹ allegato dicēte. Vēt⁹ a polo ueniēs ſeptētriōali a parte uidelicet minoris urſe frigidus ē & ſiccus: corpa efficiēs dura & reddēs robuſta: ſenſ⁹ quoq; atq; caput leuia facit & ipe etiā oīb⁹ uētis melior exiſtit: & pl⁹ putrefactionē pbibet licet q̄nq; tuſſim faciat: & hoc quia frigid⁹ ē & ſicc⁹ & ſecū odorifera portās ſicut auſtrin⁹ hūid⁹ ē: & quod fert ſecū abhoīabile ē & grauis odoris: teſte Iſaac i uliibus dietis. c. xviii. Quod etiā ſenſit Haliabas in. v. theorice. c. viii. dicēs. Boreas & enī flauerit corpa cōfortat & indurat: ſpirit⁹ clarificat: & humores cerebrū ſanat: & ſenſus mūdificat & ſubtiliat: motū cōfortat: appetitū auget: digeſtiōe corroborat & ceta. Sicut auſter corpa laſſat & neruos: humores cōturbat & ſpirit⁹ ac ſenſus uñ grauitatē pit: audit⁹ defectū uiſ⁹ pigritiā nutrit motū eneruat & ceta. Quæ fuit ſentētia Hipocratis ubiſupra dicētis. Quod ex uēto boreali corpa reddūt fortiora: & bñ mobilia & bñ colorata & ceta. Et iō bonū ē & ſalutiferū q̄ habitatio p feneſtras ſeptētriōi expoſitas tales uentos boreales recipiat & p eos purget & flabelet lōge ēt meli⁹ ut uētos oriētales aſſumat q calidi ſunt & ſicci aerē clarificātes & ipſum ſubtilē efficiētes ut Auerrois inqt in cōmēto cāticoꝝ allegato. Auicē. etiā in ii. i. ſic d̄ eis ſcripſit. Oriētales qdē uēti it caliditatē & frigiditatē ſūt tēpati & occidētalib⁹ ſicciores qd̄ ſenſit Raſis in almāſoris. c. pnotato: cōcludēs deinde q̄ uēt⁹ q ab oriēte ad nos tēdit melior ē aliis qm̄ tēpate cōplexiōis exiſtit: & corpa i eo tēpata ſūt media & ſana ut dixit Haliabas loco & c. pallegatis. Propter has itaq; cās rōnabiliter dictū ē q̄ habitatio diſcopta eē dēt ab oriēte & a ſeptētriōe rōne tēpantie ſolis: & laudabiliū uētoꝝ. Coopta uero ab aliis propter oppoſitas cauſas & cetera.

Capitulū. xx oñdit quomō rectificandus & alterā d⁹ ſit aer in oī anni tpe atq; qualiter uiuendū ſit in uere. eſtate. autūno. & hieme.

Oſſet mihi quiſpiā dicere ſi tm̄ aeris qualitas magnifacis q̄ dicere nō dubitaſti quod uēti quidam qui etiam raro pflāt ſummopere ſint uitādi ut meridionales & occidētales qbus obſtare poterim⁹ cum uitreatis feneſtris & talib⁹: aut oīno domos elligēdo habētes facies ſuas uerſus alias ptes ut docuiſti. Sed quid dices de aeriſ īpreſſione naturali ānuatim facta ab æſtate q̄ calida eſt & ſicca humores reſoluēs ut dixit Princeps in. ii. i. doc. ii. c. iii. & Hipocrates in libro de Aere & aq̄ & ppea in ipa extrane⁹ calor dominatur pp qd̄ putrefiūt magis oīa i ea q̄ i hieme ut aꝝ. ait in. ii. pblematū pblemate. xxxiii. Et cū hūores reſoluāt & uirtutes debilitēt & opatiōes naturales: cā multe reſolutiōis in tm̄ q̄ hūores fiūt cinis ut princeps ait ubiſupra. Quid in ea faciēdū ſit poſtulabit itidē. Nūqd mediciali cōſilio hæc poſſint phiberi: q̄litaſq; eſtatis & īpreſſio talis remoueri. Silr i hieme q̄ frigida eſt & humida ut flegma in nobis teſte gal. in. i. de febrib⁹ ad glauconē. c. ii. & Hipocrate loco pallegato inq̄ ſanguis minuit & flegma augetur ut dixit Auicē. in. ii. i. Et plura etiā alia fiāt in ea nocumēta ſue ſuperfluæ frigiditatis & humiditatis rōne & pſertī in debilib⁹ cōplexiōibus & in corpib⁹ paucā carnē habētibus: qd ſit i ipſa faciēdū quomō ne ſua īpreſſio ſit fugiēda expoſcet aliqs ut dixit. Cui rñdeo q̄ in rei ueritate difficilius eſt: hæc talia ſubterfugere q̄ uētorū & ſolis impſſionē eo q̄ mō quodā uniuerſali & diutius durēt q̄ ea q̄ i pcedēti. c. dicta ſūt. Tñ & his p poſſe oī erit obuiādū cū cōtrariis alterādo aerē meliori mō quo nobis erit poſſibile in eſtate qdē ut Princeps ait in. ii. i. doc. v. c. i. Minuēdo ex cibis & potib⁹ & exercitio & maneat tūc hō qet⁹: & extinguētia bibat & ſi potuerit ſp i ūbra moreſ. et loco coopto: irorādo etiā habitationē cū aq̄ fontis frigida. Et ſi potēs ſit cū aq̄ uiolaꝝ nenufaris: endiuie: lactuce & ſimiliū. Silr aſpgēdo folia plātaꝝ frigidarū & humidarū ut ſūt folia uitis: lactuce & portulace & ſimiliū. Itē cū floribus & fructib⁹ frigidis. In hieme uero econtra cum calidis & ſiccis odoriferis faciēdo ignē ex lignis laudabilib⁹ & ſuffumigiis & talib⁹ cauēdo ſe ab īmēſo frigore: pcipue uero fiāte borea qm̄ ut bñ dixit nr̄ platina & ē anti quoꝝ ex plurib⁹ hīc ide locis recollecta: ut in nimio calor cōcoctio iterimit. Somn⁹ auferet: reſoluit corpus: ac mēs iacet ita nimio frigore hebetāt ſēſus & deſtitutū ppe fomēto naturali ſtupet igeniū: & ſubdit igne itaq; eo tpe āni. ſ. hieme foueda ſūt mēbra: ñ tñ diu foco inherēdū ne & corp⁹ pigreſcat & dbi liteē igeniū & malis uaporib⁹: q̄ fieri ſolet cerebrū

repleatur:attractis per ignem ad caput humoribus quos greci catarros & reumata:nostri autem fluores & distillationes appellant.Et ut uno omnia cõprehendam uerbo a frigidis omnibus tunc abstinẽdum ac calidis & siccis utendum est:res grossiores & ad digerendũ duriores comedẽdo:& plus se exercitando q̃ in aliis quibuslibet anni tẽporibus iuxta sententiã Auicẽnæ in tertia primi doctrina quinta capitulo primo dicentis.In hieme multum laborare debent:& copiosius comedere:nisi fuerit meridionalis scilicet calida:nam si sic fuerit exercitium erit augmẽtandum & cibus minuendus.Oportet p̃terea ut triticum panis hiemis sit fortius:& fortioris soliditatis quam panis estatis.Et similiter illud quod ẽ de carnibus:& quæ sunt sicut ipse.Et ut sint olera quibus uesciuntur sicut caules & sicla & apium & non attriplices:neq; blitis & portulaca neq; scariola & similia.In autũno uero cauẽdo a coitu et ab omnib⁹ aliis exicantibus & a fructibus illius tẽporis.In uere autem a calidis & humidis abstinendum.Et sic qualitatibus tẽporum excessiuis cum contrariis erit obuiandum

Capitulũ xxi continuat dictis dicẽda ostẽdẽs quid sit.Exercitium & quid eius oppositum

Postq̃ medicus aerem atq; habitationem salubres ac domino suo conuenientes inuenerit debet & ei competens exercitium ordinare dicẽte Gal'.in libro de dissolutione continua q̃ oportet penitus eum qui ust custodire sanitatem ad duas res intentionem suam dirigere quarũ una est ad corpus cum cibo conueniente loco eius quod dissolutum est de ipso & de hoc nos postea dicemus. Alia est mũdificatio ab ipso eius quod generatum est de superfluitatibus ciborum:ideo dicamus q̃ cum per exercitium balneum & huius natura corporis iã dictis sit solita euacuare superfluitates propterea conueniens est ut predixim⁹ q̃ medicus elect⁹ faciat dominum suum exercitare considerans illud Rasis dictum in almansoris quarto capitulo primo sic scribentis.Sanitas conseruatur bonitate mensurationis motus & quietis atq; comestionis & potus & cetera . Quod sensit Gal'.in secundo de Regimie sanitatis.c.i.dicẽs.Si uolumus custodire optime sanitatem incipiamus a laboribus:deinde sequantur cibi & potus :deide sõni:deinde si usi sint uenereis uenerea & hec omnia sint moderata hec ipse.Hunc processum igitur obseruabimus deinceps quia prio de Exercitio & considerandis circa ipsum scribemus:deide de cibatione & cibis omnibus postea uero de potu & sic de aliis successiue.Verũ cum dicat Arr.in.xxi . problematũ pblẽate.xi.q̃ oẽ iuxta cõtrariũ magis uidet cõtrarioꝝ & i tertõ de aia textu cometi.xxv.q̃ una pars contrarietatis seipsam & alteram sufficiẽs sit iudicare sicut rectũ quod iudex est sui & obliqui ut in prio dixit eiusdẽ a quo cometator Auerrois accepit in tertio preallegati libri cometo.xxi.cũ inqt q̃ oppositum itelligitur per suum oppositũ.Cum ita sit igitur mihi uidetur q̃ uolẽti tractare de exercitio debeat etiã conuenienter tractare de sui opposito.s.de quiete & quia ita est q̃ cum quis uult aliquid inuestigare opportet ut nomẽ eius diffiniat ut dixit Gal'.in prio de ingenio sanitatis capitulo q̃nto.Et fuit sententia Arr.in prio posterioꝝ dicẽtis Ante omnẽ demonstrationẽ oportet precognoscere quid est & quia est & cetera.Diffinire igitur oportet unũquodq; istorum si de eis aliquid ratiocinari uel demonstrari uoluerimus . Quoniam tũc afferimus rationẽ cũ diffinim⁹ aut demõstram⁹ ut phus ait in prio de aia textu cometi.xxxxviii . Diffinentes ergo exercitiũ primitus dicemus cũ Auicẽna in tertia primi.doc.secunda capitulo prio.Exercitium est motus uoluntari⁹ ppter quẽ hanc litus magnus & frequens est necessarius & istud uidetur sensisse Gal'.in secundo de regimine sanitatis capitulo prio dicens.Exercitium ẽ motus uehemẽs in tantũ ut alteret respirationem in maius uel minus uelocius ul' spissius.Auerrois uero in sexto colliget sic ipsum descripsit.Exercitiũ uniuersaliter est membrorum motus aliqua uoluntate & hoc fit proprie i mẽbris motũ uolntariũ habẽtibus.Sed fulgentius uolẽs exercitii iuuamẽta & utilitates explicare sic ipsum diffiniuit.Exercitiũ est humanæ uitæ conseruatio caloris naturalis lima:& exercitatio dormitantis nature superfluitatũ cõsũptio : uirtutũ roboratio .temporis lucrũ:ocio inimicum iuuentutis debitũ:senectutis gaudiũ ille ergo solus se ab exercitio abstineat q̃ sanitatis gaudio uult carere quæ descriptiones licet in uerbis differant in una tñ sntia conueniunt dicente Gal'.in primo de ingenio sanitatis capitulo sexto q̃ unũquodq; diuersis diffinitionibus potest diffiniri in uerbis tamen differentibus & non in significatione & cetera Ex quibus satis haberi potest quid sit quies & priuatio exercitii.tamen dicemus cum Arr. in octauo phisicoꝝ textu cometi septimo dicentis.Quies nihil aliud est nisi priuatio motus & ut in presenti proposito spectat priuatio exercitatõnis & laboris.Quæ ociositas potest appellari ex q̃ tot & tanta:cum supflua fuerit in corpus proueniunt nocumẽta quot & quãtas exercitiũ potest afferre utilitates.Post posito igitur exercitio & eius differentiis quæ quinquagintaquinq; sunt:ut declarat Cõciliator in dra.Cxviii.de qbus nibil intẽdo dicere.Nec de omnibus speciebus eius que fere sunt infinite ut Auicẽna dixit in tertia primi:scribemus sed tantum quod magis utile uidebitur psequemur de quiete itaq; in primis agamus deide de exercitio

Capitulum.xxii.pertractat De nocumentis exnimia.Quiete & ex ocio proueniẽtibus.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Vuaměta exercitatiõis clarius appebũt
si prius nocuměta qetis oſtẽdemus quæ
i & ſi innumerabilia exiſtãt tamen in ge/
nere loquẽtes de ipſis dicemus in primis
cũ Auerroi in coměto canticoꝝ .clxxxiiii.di. quies
& ociũ in frigidãt corpus quoniã ex omiſſinoe mo
tus augeť & magnificať fumoſa ſuperfluitas ſuper
calorẽ naturalẽ: & ex ea ſic extinguiť ſicut ignis cũ
fumo ꝑmiť & ſupra ipſũ dominať: eſt enĩ neceſſa/
ria calori naturali inſpiratio ſicut igni euẽtatio qđ
ſenſit Auicẽna in textu dicẽs. qete infrigidať calor
ſicut & flãma fumo extinguiť: cũ ita ſit igiť ꝙ qeſ
infrigidet corpus ueriſſima eſt illa Iſaac ſentẽtia in
uniuerſalibus dictis capitulo .xx. dicentis. Nihil ini
micabilius regẽde ſanitatis exiſtit q̃ ocioſitas & q/
es: quod accepiſſe uideť Auerrois in ſexto coliget cũ
iquit. Omnimoda qes corpis nõ ĩgrediť uiã ſanita
tis: ex quo ſatis liquet ꝙ uiã ingrediť egritudinis cũ
ad plures perducat ifirmitates & ad ethicã ꝑcipue
ſenectutis dicente Auicenna in tertia primi. Do. ſe/
cũda. c. prio. Exercitiũ relinquẽs in ethicã frequẽter
icurrit quoniã mẽbroꝝ debilitať uirtutes ꝓpterea
ꝙ motũ dimittũt q̃ in natũ eis defert ſpiritũ: q uite
cuiuſq; mẽbri iſtrumẽtũ exiſtit ex qua ethica magna
cũ difficultate & i lõgo tẽpore uix põt ſubleuari cũ
dicat Hippocrates in ſecũdo regimis acutoꝝ textu
comenti. li. Si corpa contra cõſuetudinẽ ſuã magiſ
torpuerint qete nõ poſſũt ſtati cõfortari ꝙ ſi qeue
rit & reqeuerit ꝑ lõgũ tp̃s poſtea uero q̃ ad laboris
exercitia fuerit trãſlata malũ & ceťa. Et ꝓpea dixit
Aꝝ i pria ꝓbleatũ ꝓbleate. xiiii. qes uẽtrẽ ipiguat
aliq̃ uero corp⁹ lbtiliat. i. macrefacit mot⁹ aũt et opa
tiões oppoſitũ opanť q̃ text⁹ ut nobis uideť ſic ẽ
exponẽd⁹: qes uẽtrẽ ipiguat. i. interiora corpis ex q̃
ete plurib⁹ malis hũorib⁹ & frigidis replenť: cui ex
poſitõi uideť cõcordare Auicẽne ſnia i textu comẽ
ti cãticorũ .cxxxxv. di. Vltimata qes eſt incõueniẽs
neq; eſt iuuamẽtũ in ultimitate eius: imo ipſa replet
corpus humiditatibus neq; diſponit corpus ad ali/
quẽ cibũ cũ ita ſit ergo qđ qes ad deiectionẽ perdu
cat appetitus & ad malaꝝ humiditatũ replectionẽ
quæ cũctoꝝ morboꝝ ſunt ſemina & principiũ iu/
re merito cũ Ariſtotile concludẽdũ eſt dicẽte i. xiiii.
problematũ problemate ſeptimo: ꝙ putrefit quie/
ſcens quod autẽ eſt in motu aut omnino imputreſci
bile aut minus hoc patitur a quo uidetur accepiſſe
Ouidius in primo libro de ponto dicens. Cernis ut
ignauũ corrũpit inbertia corpus: Vt capiũt uitiũ ni
moueanť aquæ. Cõcludendũ eſt etiam cũ Gal'. in li/
bro de Euchimia & cachochimia capitulo .iii. dicẽ
te. Maximũ. n. eſt malũ ad ſanitatis cuſtodiã quies
corporis ſicut maximũ bonũ moderata motio. Cu
ius dicti rationẽ aſſignat ipſe in libro de Tipo iec/
tigatione & tremore dicens. Quies eſt corruptio
corporibus quibus cõuenit moueri. Quomõ aũt
ſit corruptio ſic deduci poteſt corruptio ad putre/
factionẽ ſequitur: putrefactio uero ad maloꝝ hũo/
rum collectionẽ Q uæ collectio hũoꝝ illaudabili
um ex nimia ꝓuenit quiete igiť a primo ad ultimũ.
Quies fuit cã & principiũ corruptionis corporis
ut ex iã dictis patet. Et ꝓpterea nullus quieſcere de/
bet hora qua rationabiliter exercendũ eſſet: ſic enĩ
quies reprobatur & non abſolute quod ille metrifi
cans ſenſit cum ait. Ocia nullus amet niſi ſint con/
iũcta labori: Nã nimia requie mortificatur homo.

Capitulum .xxiii. oſtẽdit quæ ſint Iuuamẽta & uti/
litates exercitii in animam & corpus peruenientes.

Emp ſi unũ cõtrarioꝝ ẽ malũ reliquum
eſt bonũ quẽadmodũ dixit Aꝝ in poſt
ſ predicamẽtis. c. ſecũdo. Ideo dicendum
eſt ꝙ quiete mala exiſtente motũ ſiue ex
ercitium bonũ eſſe & ſicut illa peſſima hoc optimũ
fore ad ſanitatis cõſeruationẽ cũ non ſolũ eius uti/
litas ad corpus ſed uſq; ad animã ipſam ꝓueniat: ut
ſenſit Gal'. in libro quẽ de exercitio cũ parua ſpera
nominauit. c. illius ſecũdo dicens. Exercitioꝝ enim
quoddam non ſolum corpus ſed animã lætã redde
re poteſt & poſt pauca ſubdit: tante enim in ipſo
potẽs ſit anima motiõis ꝙ multi, quidẽ liberati ſũt
ab egritudinibus gauiſi ſolũ & poſt aliqua ſubiun/
xit. Laudo exercitiũ qđ corporis ſanitatẽ præbet
& partiũ cõformitatẽ & anime uirtutẽ: & poſtea
iquit. Ipſum. n. ſ. exercitiũ animã potens eſt ad oia
iuuare & corporis partes & ceťa. Et i libro de aſſu
etudinibus ſic aït. Quæ exercitanť particule cor/
poris fortiores ſimul & ſolidiores fiunt & ſecũdũ
hoc poſſunt ferre ꝓprios motus aliis meli⁹ quecun
q; ꝓpť i exercitationẽ molliores ſunt & i becilliores
Hippocrates quoq; i libro de Aere & aqua hoc uo
luiſſe uideť cũ ait. Exercitiũ laboris tollerãtiã pſtat
Q uies autẽ & reqes timorẽ & ignauiã labor uero
& agitatio animoſitatẽ miniſtrat a quibus accepit
Auerrois in ſexto colliget cũ dixit. Iuuamẽtũ exer/
citii tempati uniuerſale eſt quia ſpiritũ intrinſecum
augmẽtat & ſupfluitates mẽbroꝝ nutrimẽti expel
lit & reſoluit. Sic igitur non ſolum corpori ſed in
teriori animæ exercitiũ uideť cõferre. Fortificat pre
terea exercitiũ calorẽ naturalẽ & ipſum augmentat
dicente Auicẽna in tertia primi. Doctrina ſecũda. c
primo. Exercitiũ ẽ id quod calor innatus renoua/
tur & corpori leuitatis confert uſum: ipſum nanq;
ſubtilẽ facit calorẽ: & qđ ex ſupfluitatibus congre
gatur quaq; die diſſoluit & ſubdit. Et præter hoc ꝙ
calorem innatum accreſcere facit iuncturas & cor/
das duras efficit. Q uam obrẽ operationes effi/
cere poſſunt & a paſſionibus ſecure fiunt: & mem
bra apta reddit ad nutrimentum recipiendum &
eoꝝ duritiem reſoluit & ipſa facit leuia & humi/
ditates ſubtiliat: & porros dilatat & ceťa. Quod
etiã ſenſit Haliabas in quinto Theorice capitulo

UVA. BHSC. IyR_157_4

duodecimo dicens. Neceſſariū fuit exercitiū trium cauſa utilitatū. prima eſt ut naturalē expergefaceret caloꝝ & expgefactū augeret. Vnde cōfortatus cibos fortius traheret: uelociuſq; digereret: illoſq; mē bra ſuſciperent: ſupfluitates quoq; corporis diſſolueret: tertia quo mēbra eo indureſcerent & cōfortarent' alioꝛ cū aliis repreſſione. ideoq; & in ſuis confortarent' actionibus. remotioraq; fierent ab incomodoꝛ ſuſceptione. Q ue quidem fuit ſentētia Gal'in ſecūdo de regimīe ſanitatis. c. primo dicētis Vtilitates exercitii ſunt due ad euacuatōnē ſupfluitatū & ad bonā ualitudinē ſolidoꝛ corporū quia Exercitiū eſt uehemēs motus & ideo neceſſe ē hæc tria fieri in exercitato corpore. duritiē organoꝛ in uicē contritoꝛ quare ſequit' impaſſibilitas eoꝛ & ad actiones robur: augmentationēq; caloris naturalis ad quā ſequit' relictoꝛ attrahatio fortis & alteratio paratior & nutricatio melior & effuſio omniū corpoꝛ que ſolida quidē mollificant'. Hūida uero ſubtiliant'. et pori latiores efficiunt'. ſpirituſq; fortioꝛē motum ad quem ſequit' demum euacuatō ſupfluitatum. Et infra ſic inquit. Cōmune eſt omnium exercitiorū naturalē caloꝝ animalibus ex ipſis ꝓpriis animaliū corporibus augere: cōcludēdum eſt igitur & aliud exercitii iuuamentū cū gal'. in ſecundo libro de accidenti & morbo. c. iii. dicente. Calor naturalis cōfortatur & augmētat' ex motu ad quā caloris īnati confortationē cetere in corpus proueniunt utilitates & operationum perfectiones quaꝛ utilitatū prima eſt uirtutū corporis fortificatio dicēte gal'. ī ſecūdo afforiſmorū cōmēto. xxxxviii. Vtile eſt exercitium nā commouet naturalē calorem & ualidas facit que in mēbris ſunt uirtutes naturales animales & uitales fortificādo: igitur naturales carnoſum reddit corpus ut dixit Auicē. in canticis textu cōmēti. Cxxxxiiii. Exercitiū diſponit corpus ad hoc ut nutriatur: & diſponit paruum ut augeatur. Quod ſenſit Aꝛ. in quinta ꝓblēatū ꝓblemate. xiiii ſuperius allega. dicentis. Motus & fricationes uētrem quidē ſubtiliant aliud uero corpus ingroſſant ſicut quies oppoſitum facit: augendo autem uirtutes animales & uitales exercitium mundificat & expellit a corpore ſuperfluitates & per conſequens a futuris liberat infirmitatibus longe melius quam ſi cum medicinis farmacis corpus purgaretur ut infra ſcilicet in ſequenti capitulo dicemus.

Capitulum. xxiiii. oſtendit quod exercitium cōſeruet optime ſanitatē & melius q̄ ſi corpus dieta uel ſolutiuis purgaretur medicinis.

Vam precioſus ſit ſanitatis teſaur⁹ dixit Eccleſiaſtic⁹ in. c. xxx. ſic inquiens. Melior eſt pauper ſanus & fortis uiribus q̄ diues imbecillis & flagellatus malitia ſa/ lus anie in ſanctitate iuſticiæ melior eſt omni auro & argēto: & corpus ualidū q̄ cenſus immenſus: qa non eſt cēſus ſuper cenſum ſalutis corporis. Quod etiā ſenſit cometator ſectaꝛ cū ait Sanitate non in uēitur aliquid utilius quia ſine ſanitate nec carpēta rius operatur: neq; rector exponere poteſt: neq; grāmaticus & ut amplius dicat' nulla ars ſine ſanitate ꝓfici poteſt & fuit in paucis uerbis Gal'. cōprehenſa ſententia in ſecūdo Almētoꝛ. c. x. dicentis ſanitas eſt res digniſſima ſtudeat iuuere ſecundū naturam ꝓcioſum igitur iuremerito atq; digniſſimū id dicēdū erit quod ſanitatis erit conſeruati unde quemadmodū eſt exercitiū dicente Auic. in tertia primi doc. ſecūda in principio quod plurimū regiminis conſeruationis ſanitatis eſt: ut nos exercitemur. & fuit ſententia Almāſoris ī quarto. c. primo dicētis. Sanitas conſeruatur bonitate mēſurationis motus & quietis & ceta. Et in ſecundo. c. eiuſdē inquit. Sanitatem conſeruare uolēti ante comeſtionē moueri neceſſe eſt: idē quoq; ſenſit Iſaac in Vlibus dietis. c. xx. dicens. Exercitia ad digerendū & ad ſanitatem optīa ſunt & Auenzoar in ſuo teiſir. c. primo idē uoluit cū ait Cōueniūt medici q̄ exercitiū temperatū ſiue fiat pedibus ſiue equo adiuuat in cōſeruatione ſanitatis dūmodo tempus non excedat. ante quos oēs Gal'. dixerat in libro de euchimia & cachochimia. c. i. ſic amicorum meorū quicūq; uæcāt circa exercitia & ordinatiuā dietationē omnes uideo ſemper ſanos & in. c. tertio eiuſdē ſic etiā inquit maximū enī eſt malum ad ſanitatis cuſtodiā quies corporis ſicut maximū bonū eſt moderata motio: neq; enī egrotabit omnino debite dictatus & exercitatus a quo ſūpſit Auerrois id qd' in ſexto colliget ſcripſit. ſ. cū ait Vniuerſaliter temperatū exercitiū cōſeruande ſanitatis mirabilis cauſa exiſtit & malitia que ꝓpter priuationē exercitii accidit ī carceratis manifeſtat' qa eoꝛ facies cacetice fiunt & eoꝛ color eſt īpurus: & omnes ipſoꝛ operationes ſunt leſe quorum omnium cauſa & principiū a principe philoſophorum Ariſtotele declarat' in pria ꝓblematū ꝓbleate. liii. ubi dixit Nō opportet denſare carnē ad ſanitatem ſed rarificare: quēadmodū ciuitas ſana & locus bene euētabilis: ꝓpter quod & mare ſanum eſt: ita & corpus bene exabile magis ſanū eſt: oportet enim ī eo aut nullā exiſtere ſupfluitatē: aut ab hac qdē uelociſſime alterēt' & ſemp ſic habere corpus q̄ accipiēſ cōfeſtī expurget ſupfluitatē & eē in motiōe & non quieſcere qd' enī manet putrefit quēadmodū aqua quæ nō mouet' putrefacta aūt egritudinē facit qd' autē expurgat' priuſq; corrūpat' ſeperatur hoc autē condēpſata carne nō fit: ecce igitur q̄tū ad ſanitatis cuſtodiā faciat exercitiū. Quomodo autē hoc faciat & qualiter melius q̄ purgantes medicinæ queret quiſpiā cui dicemus cum Gal'. in primo de regimine ſanitatis circa finem dicēte Exercitiū ſoluit & euacuat per poros ſuperfluitates & īfra ſubiunxit Meli⁹ eſt euacuare ſuperfluitates corporis que incī

UVA. BHSC. IyR_157_4

te exercitio attenuatiuis cibis uel farmatiis. Quoniá farmatie calide ſunt & ſicce: ex qbus exiccãtur carnes et attenuant' ſolida in exercitio uero nihil nocetur corpus immo roborant' organa calore naturali reuiuificato: & ea quæ ad iuicẽ mẽbroꝝ rarificatõne: duritie: & ipaſſibilitate innata quod etiam dixit Auicẽ. tertia primi doc. ſecũda. c. i. Qui exercitat' ſecundũ modũ ſue equalitatis & in hora ſua nullo indiget eoꝝ medicamẽtoꝝ quæ materialibus ſunt neceſſaria egritudinibus & in canticis ſuis textu comẽti. cxxxxiii. ſic quoq; ait. Ex exercitiis decet quod fit moderatũ tẽperatũ & equale: ná equat & temperat corpora & efficit egreſſum ſuperfluitatũ quod cum ita ſit cõcludemus cũ Auerroi in cometo. cxxxxvii. Canticoꝝ. qp corpus exercitatum nõ indiget ꝓculdubio in aliquo euacuatione facta per farmatiá uel flobotomiá ſimiliter cum gal'. in tertio afforiſmoꝝ cometo. xxi. dicẽte Exercitia mũdificãdo corp' a futuris liberant infirmitatibus & p cõſequẽs ſanitatẽ conſeruant & iuremerito precioſiſſima ſunt dicenda ſicut nos ea in initio huius capituli appellabam'.

Capitulũ. xxv. oſtendit quæ corpora ſe exercere nõ dẽant & q̃ moueri nõ poſſũt qd loco ei' facere hẽat

Exercitiũ quantũ eſt ex ſe ẽ unicuiq; utile & neceſſariũ ut in. c. uiſum eſt ſuperiori quãtũ inquã eſt ex ſe quia' merito idiſpoſitorum exercitantium poteſt nõ mõ nõ iuuare ſed & plurimũ nocere: & cauſam eſſe quam plurũ infirmitatũ & interitus etiam eoꝝ quã facile quẽadmodũ cibus in ſe ſemper bonus famelico cõfert: repleto uero non modicũ nocet quam ob rem dicendum eſſe deiceps mihi uidetur neceſſariæ quo corpora exerceri nõ debeant ut errare non cõtingat ſicut ſepe nũcro uidi nõnullos a ſemita ueritatis deuiare credẽtes exercitii iuuamẽta unicuiq; equaliter eſſe cõmunia dicamus ergo cũ gal'. in tertio afforiſmoꝝ cometo. xxi. ſic ſcribente Corpora repleta aliquo malo humore exercitari nõ debent anteq; euacuẽtur quemadmodũ enim mordaciſſimi canes cũ dormiũt non ſunt irritandi ſic & mali humores exercitio non apti euacuari non ſunt cũ eo cõmouendi ne moti & alterati putreſcant & aliquã egritudinẽ faciant. Quod uoluit etiam Anicẽ. in tertio primi doc. ſecũda. c. iii. dicens. Hora qua inceptio exercitii preparatur oportet ut corpus ſit mũdũ & ne ĩ partibus intraneorum & uenaꝝ chimi ſilueſtres & mali exiſtant quos exercitium in corpore diffundat Repleta igitur & non pura corpora ſunt ab exercitio prohibita ſimiliter innanita & gratilia habẽtes corpora non ſunt exercenda ſecundum Ipocratis ſententiá in ſecũdo afforiſmorũ afforiſmo. xvi. dicẽtis. Vbi indigentia non oportet laborare & Auicẽ. in parte ſecunda Canticoꝝ textu comenti. xxxxv. idem ſenſiſſe uidetur cum ait macer non debet exercitari: ne ipſius diſſolutio augeat'. Et per macros ſ telligit etiã copora colerica ut inquit Auerrois ipſũ exponẽdo Nos autẽ ſic putamus ſuperaddẽdum eſſe forti. ſ. exercitio quoniam moderatum non diſſoluit nec debile ut manifeſtum eſt. Aliqui etiam ut ualde ſenes & ægri & conualeſcentes & huiuſcemodi conuenienter exercitari non poſſunt qui tamen gal'. conſilio uti debent dicentis in libro de euchimia & cachochimia qp quicũq; ꝓpter ætatem non poſſunt exercitari ante cibũ: hi abſtineant a groſſis cibariorum quicũq; uero ſunt omnino ocioſi neq; ipſi accedãt ad tales cibos qn ímo appẽſiõib' ul' deãbulatoib' p fortioríb' utãt' exercitiis In libello uero de exercitio cũ parua ſpera ſic inquit qui conueniẽter exercitari nõ poſſunt fricationibus mollibus uel balneis calidis uti debent hoc eni ſuauiſſimũ eſt & quieſcere egẽtibus oportuniſſimum & inbecilli: & ſeni: & puero ualde conferẽs. Nec ulla qs effici debet admiratione ſi non potẽtes exercitari fricari debeant quoniá fricatio eſt ac ſi eſſet altera pars exercitii quæ cũ fuerit mollis laxat ſi autem multa macreſcere facit: ſi uero temperata ingroſſat ut uoluit Auicẽ. in tertia primi doc. ſecũda. c. iiii. & fuit ſententia Aꝝ. in. xxxviii. problematum problemate primo dicentis. Fricationes augent carnẽ & faciũt calidita tẽ ſicut quoddã exercitio ut idẽ ait in. xxxiii. eorum dem particula problemate ſecundo. Nõ ſolũ autẽ debilibus ſed etiam reliquis exercitandis fricatio uidetur utilis & neceſſaria cũ Auicẽna in tertia primi doc. ſecũda. c. ii. ſic ſcripſerit oportet ut q exercitat' prius fricatione preparet' quæ naturam uiuificat & poros dilatat: quæ cum rea ſpera fiat & fiut ſentẽtia gal'. in ſecũdo de regimine ſanitatis dicentis. Quiexercitandus eſt non confeſtim fortiter eſt mouendus niſi ante fricatione preparetur: hoc tamen & ſi utile ſit non in uſu habetur obſeruandum tamen eſſet Nec minus illd' memorie tradẽdũ ẽ ut q ſe exercet confeſtim fortiter non moueatur ſed paulatim motũ augendo continue ꝓcedat ſicut etiam inſequenti capitulo dicemus. Et hæc de non debentibus exerceri dicta in preſentiarum ſufficiant.

Capitulũ xxvi. oñdit q̃ & quot fieri opporteat añq; exercitãdus ſuũ incipiat exercitium.

Præterea quæ dicta ſunt in calce ꝓcedẽtis capituli de fricatione q̃ fieri debet añ exercitiũ: & de ſucceſſiuo labore augmentãdo ſunt & hæc alia obſeruanda. ſ. añq; ad exercitiũ quis etiã exercitand' accedat quorum primũ ẽ ut exercitiũ faciẽdũ ꝓportionet' cibo paſſũpto ſecũdũ qp uoluit Iſaac in uniuerſalibus dietis c. viii. dicẽs cũ aliqs exercitãs carnib' pulloꝝ dietet ſe uel pdicũ cito diſſolute inde generant' debilitates & in ultimo. c. ꝓallegati libri ſic ait ĩ magnis exercitiis ſi dieta accipiat' ſubtilis uelociter deficiũt: & cõ

UVA. BHSC. IyR_157_4

sumunt carnes: & ptisim incidunt. Volentes itaq; fortiter laborare grossiori se reficiant dieta subtili uero qui debiliter seu parū: media uero qui mediocriter. Aliud ab exercitando omnino obseruandum est ut anteq; incipiat laborare proposse conet com munes expellere superfluitates sicut iubet Auicē. i tertia primi doc. secūda. c. tertio dicens. Oportet ut q exercitatur superfluitates prius ab interioribus expellat. s. intestinis & uesica deinde se exercitet. quæ fuit. Gal. sententia in secūdo de Regimine sanitatis cū inquit Ad exercitia sunt agēdi cū mixerint & egerit ne qd hoꝝ robore caloris qui in exercitiis ad ambitum corporis reducat: per has igitur principales dedit & alias intelligere superfluitates nasi. s. oris & ceta. Debet præterea exercitandus anteq; ad motum perueniat suffultas: graues & suffocātes: si quas habuerit uestes deponere iuxta sententiā Aꝝ in secūda problematum problemate. xxx. dicentis cum indumento enim quāuis ualde moderate quis laborabit cito sudat ꝓpter caliditatem quæ est ab indumento & propter hoc magis colorati fiūt nudi currentes estate eis qui in indumentis quare quēadmodū oēs in bene cuētabilibus locis habitantes magis bene colorati sunt eis qui in suffocatis habitant sic & ipse se ipso quādo homo in bono spiraculo est tunc magis coloratus est q̄ quando suffocatus fuerit & contōtus ab aliquo estu multo quod magis figit indumēto currēti hæc ipse. Rationē autem dictoꝝ assignās Petrus padubanēsis noster in cōmēto dicit Est autē corpus indutū hic intelligere uestitū cooperimentis multis calidis tale enim cum exercitacionibus quodam estu inflamabile statim & plus superfluitatum elliquatione mouebunt q̄ possint dissolui & expelli: ita q̄ int⁹ remanentes mote declinabunt in articuloꝝ uacuitates: & motū difficilē reddent. Sic ergo sit regula in dispositione corporis ad exercitium ut neq; sit omnino nudū: neq; uestimentis extuantib⁹ coopertum. Attendendum est postremo q̄ si exercitandus aliquod membrorum suoꝝ habuerit infirmum uel debile: non erit omnino mouendum aut parum exercitandum sicut inquit princeps in loco supius allegato cū ait. Exercitio utens sibi cauere debet ne exercitii calefactio ad id quod ex membris suis est debile perueniat nisi secundum modum cōsequendi: & exemplum posuit de uaricosis qui superiora magis q̄ inferiora debent exercere. Quod & de aliis pariter est intelligendum quare & cetera

Capitulum. xxvii. declarat q̄ nec hora replectionis neq; hora omnimode inānitiōis sit exercitandum.

Na de rebus maxime ante exercitium cōsiderandis est hora: de qua duo facienda
u sunt capitula Primū quoꝝ ostēdet qua hora nō sit exercitādū. Secūdū uero declarabit qua hora securissime sit laborādū Dicam⁹ ergo de primo q̄ qui horā sui laboris incōueniente ellegit longe magis peccauit q̄ si omnino quietus māsisset quēadmodū plerique post crapulā dubitantes se tātā cibi et potus nō posse digerere q̄titatē cōfesti forti se exposuerūt exercitio ex quo infirmati sunt & nonnulli eoꝝ interiere: eo q̄ repleti laborauerūt & propter hoc dicem⁹ primo q̄ nullo pacto post cibum donec digestus fuerit se debet qs fortiter exercitare ut uoluit Isaac in uniuersalibus dietis capitulo ultimo dicens. Si exercitia ad digerendū & ad sanitatē optima sūt: quæ post cibū erūt maxie sanitatē ipediūt quoniā antecedētē cibū calefaciūt & ebulliētē anteq; excoquat ciiciūt qui cū ad epar crudus & indigestus ueniat in uenis epatis humores ad unātur grossi: & postea concludēs ait. Quare oportet post cibū exercitia & labores uitare sicut & reqes ante cibū fugienda erit quod etiam sensit Auicē. in tertia primi doctrina secūda. c. septimo dicēs. Illico post comestionē nō ē dormiendū cibo natante & a forti motu q̄tū plus possibile est abstinendū ne cibus anteq; digeratur penetret aut sine digestione labatur: aut propter inundationē corrūpat & infra in doctrina quinta. c. secūdo dixit. Ampli⁹ equitare non debet quis plenus ne cibus corrūpatur & ceta. Quanto igitur minus alio fortiori motu nō ē laborandū hoc etiā uoluit Rasis in quarto Almansoris. c. secundo sic scribens: Post comestionē a forti motu ac longi tēporis omnino est cauendum sicut enim motus ante comestionē factus sanitatis est conseruatiuus: ita post comestionē egritudinis inuenitur generatiuus cuius quidē causam exposuit gal. in secūdo de regimine sanitatis cū ait si enī anteq; cibus digestus sit exerceat cū exercitiū cōferat redditi onibus ciboꝝ cū crudi & indigesti cibi in uentre uel epate contineantur quare nōdum digesti attrahūtur ad omnia mēbra & eis totum replebitur corpus quod clarius in libro de euchimia & cachochimia. c tertio expressit dicens. Ad sanitatis custodiam maximū bonū erit moderata motio cū hoc tamen intelligat q̄ nemo ullo moueat motu forti supra cibum quia sicut est maximū bonū ad sanitatem exercitiū ante cibū ita est nociuissimus omnis mot⁹ supra cibū distribuitur enim ex uētre cibus anteq; digeratur & exinde multitudo crudoꝝ humoꝝ aggregat secūdū uenas ex quibus assueuerūt egritudines omnimode fieri unde intelligendū est q̄ nō sine causa dixerit gal. Nemo ullo moueat motu forti post cibū quoniā leui deābulatione post cibū potest absq; ullo nocumento se quisq; mouere dicente Auicē. in tertia primi doc. secūda. c. vii. quēadmodum oportet motū qui est ante comestionē debilē nō esse: ita necesse est ei ne motus qui est post ipsam sit nisi molliter & suauiter & in eodē. c. iterum dixit. Ruffus i quit incessus hic. s. mollis & suauis mihi placet & ꝓprie p⁹prandiū quoniā bonitatem opationis cene ꝑparat Sic igitur post cibū suauiter erit deambulandū

UVA. BHSC. IyR_157_4

& nō fortiter laborādū. Dicim⁹ etiā ſecūdo princi/paliter q̄ inanitionis tēpore & poſtq̄ famis aduēit deſideriū ſi nihil aliud ipedierit nō ſit exercendum ut colligit ex dictis Hipocratis in ſecundo afforiſ/moꝝ afforiſmo.xvi.dicēs ubi indigentia nō opor tet laborare: & gal'.in cometo & in tertio tegni. Ex ſentētia Auicē.in tertia primi dicētis. Quādo forte exercitiū neceſſariū ē bonū ē ne ſit ſtomachus uehe menter inanitus imo ſit in eo paucū nutriēs: & i/fra dixit. Amplius qui exercitat' ſi plenus eſt melius eſt quam ſi exercitetur quando eſt uacuus & li me/lius exponendum eſt. ſ. minus malum quod expreſ/ſe dixit etiā gal'in loco preallegato parte illa melius eſt calefacto q̄ infrigidato & replecto magis quam euacuato & ceta. Ex quibus patet q̄ hora inanitio nis eſt deterior & exercitio inconuenientior q̄ ho/ra replectionis licet utraq; ſit damnāda.

Capitulum. xxviii. docet cognoſcere horam ellec/tam & ad exercitandum conuenientem & quando ipſa ſit per ſua ſigna.

d Iximus ſupra quæ ſint hore illaudabiles ad exrcitandum: nunc uero dicendū quæ hora ſit ab auctoribus ad illud appro/bata ſiue ut alii dicunt ellecta & dice/mus q̄ exercitandum ē poſt prime & ſecūde dige/ſtionis celebrationē quæ hora motui cōuenientiſſi/ma exiſtit unicuiq; ætati: cōplexioni: ſexui: & regiōi iuxta ſētētiā Conciliatoris noſtri in differentia. cxv iii. Quæ quidē fuit principis Auicē. in tertia primi dicētis. Oportet. ut in hora exercitii corpus ſit mun dum: & ut cibus exterius iam ſit digeſtus in ſtoma/cho & epate & uenis & ut alterius cibi hora iā ad/uenerit. Quod etiam uoluit Auerrois in comento. c xxxxiiii. canticoꝝ dicens. Cōueniēs tēpus ad exer/citandū eſt cū cōplecta fuerit digeſtio: nā cū fit ante cōplemētū digeſtionis ipſū quidē eſt ceteris reb⁹ no cibilius & hoc quia tunc facit egredi & trāſire cibū indigeſtū: & in ſūma corrūpit ipſum: quod innuit etiam gal'.in ſecūdo de regimine ſanitatis cū inquit Si uolumus cuſtodire optime ſanitatem incipima⁹ a laboribus deinde ſequant' cibi & potus deinde ſō/ni & ceta. Et infra clarius hoc idē expreſſit di. Tem p⁹ exercitii eſt optimū quādo hic extremus cibus p fecte fuerit digeſtus duabus digeſtionibns & quæ in uētre et quæ in epate & alterius inſtat cibus. Si uero ante exerceātur cibi nōdū digeſti attrabunt' ad om nia mēbra & eis totū replebit' corpus et in libro de diſſolutōne continua ſic quoq; ſcripſit. Quādo mo tus ſequit' cibū deſcendit cibus de ſtomacho præter digeſtionē ſuā & intrat uenas ſine mutatione & ad ducit in epate opilationē & renibus & reliquis mē bris morbum & ceta. Sed dicet quis quādo hāc ho rā aduenisſe cognoſcemus? hoc profecto nō pote/ris explicare cū tāta ſit ætatū cōplexionū ſtomacoꝝ ciborūq; comeſtoꝝ diuerſitas: cui reſpondebim⁹ di cēdo q̄ in rei ueritate tale tēpus tribus nec quattuor nec quinq; & ſic de aliis horis non poteſt explicari ut bene per opponentem obiciebat' : ſed tunc ſcie/mus certiſſime talē horā aduenisſe quādo ſigna ip/ſam demōſtrātia apparebūt obicebatur ſed tūc quæ in urina uidebūtur ut gal'.uoluit loco ſuperius alle/gato dicens. Cū urina moderate citrina fuerit ſigni ficat tūc ſecūdam factam eſſe digeſtionem & tūc ex ercitandū. Cū autem aquoſa. ſ. nō citrina ſed ſicut a qua uel rubea ideſt ignea minime. Ignea enim appa ret urina poſt famis aduētū & poſt laborē imodera tū ut princeps uoluit in ſecūda primi. Cū autē talis appuerit urina nō eſt exercitandū ſicut idē iuſſit in tertia primi doc. ſecūda. c. iii. cū ait. Horā exercitii & cōpleméti primaꝝ digeſtionū declarat urine ſecun dū ſubſtātiā & colorē maturatio & ſubdit cū enim iā longe fuerit & natura aliquo tēpore in nutrimen to miniſtrare deſierit & igneitas in urina accēſa fue rit & citrinitas naturalis terminū trāſierit: exercitiū ipediens erit quoniā uirtutē deiiciet tūc igitur non erit aliquo pacto exercitandū ſed potius cū cibo & potu uirtuti ſucurrendū: hoc itaq; obſerue' ut ātēq̄ ad exercitiū accedamus urinā noſtrā inſpiciamus q̄ ſi aquoſa fuerit & alba uelut aqua nōdum aduenit hora laborandi quia digeſtio nō eſt perfecta. Si aūt erit ignea iā hora ptrāſiuit. Si uero citrina nō dubi/temus de hora quoniā tunc eſt preſens & præcipue ſi ſtomachus precipiat' alleuiatus non iflatus nec ex tenſus: nō grauis habēs rugitū eructuationē eiuſdē ſaporis cū cibo preaſſūmpto: neq; ſingultū aut gra uitatem in capite & huiuſmodi ut dixit princeps in xiii. tercii capitulo. xvii.

Capitulū. xxviiii. oñdit q̄ gen⁹ exercitii unicuiq; cō plexiōi: ætati: ſexui & ceta. cōuēiēs ſit et neceſſariū

c Vm q̄ plura ſint exercitii genera: uidēdū ē deiceps quod maxie faciat ad ſāitatis cuſtodiam & ad ipſius conſeruationē ut unuſquiſq; intelligat quo genere labo ris ſit ei exercendū atq; utendū. Dicam⁹ ergo quod omniū ſapientū intentio ſit ut id laudabile ſit exer/citium in quo ſingule corporis partes equaliter ſe/mouent & exercent quēadmodum dixit Gal'.in li/bro de exercitio cū parua ſpera. c. iiii. cū ait. Exerci/tiū i quo partes equaliter exercitant' maxime quidē ad ſanitatem cōfert & cōmenſuritatē habitus opa tur: neq; imēſuratā carnoſitatem neq; ſuperexcellē/tem qualitatem ferens ſed ad robur indigentes act⁹ ſufficiens & omnib⁹ qui uelocitate indigent aptiſ/ſimū. Quod & i tertio tegni textu cōméti. xxxviiii. replicauit dicēs ex. Exercitio quidē oportet ut elliga tur ſpecies in qua moueāt' mēbra omnia corporis ſecūdū proportionē: & nō laboret aliquod eorum plus & aliquod eorum minus & in ſecundo de re/

UVA. BHSC. IyR_157_4

gimine ſanitatis ſic ẽt ait. Oĩa mẽbra ſanis cõſuãdis ſũt mouẽda & itez̃ i libello de exercitio cũ pua ſpa ſic ſcripſit in tertio. c. Oportet uez̃ dicere ſolum. n. illud iuſtiſſime laudabile eſt exercitium qđ̃ mouens eſt omnes corporis particulas et infra dixit. Si ad ſa nitatẽ examines inquãtũ inequaliter exercitate ſunt particule corporis: intantũ nec ſanatiuũ ẽ exercitiũ Neceſſe eni eſt ita has quidẽ ſupflue laborare alias uero manere omnino: neutrũ autẽ eoz̃ ẽ bonũ: ſed utrũq; egritudinũ ſubnutrit fœmina et uirtutẽ inbe cillẽ operat̃. Hæc igitur eſt ratio p̃pter quã uniuer ſale oportet eſſe exercitium & ſingulis partib⁹ cor poris cõmune. Nec ex hoc debet quiſpiã admirari quia unũquodq; mẽbrũ exercitiũ habet ſibi propri um ut ait Auicẽna. in tertia primi. c. ſepius allegato non ſolũ enim exteriora mẽbra poſſunt exerceri ut unuſquiſq; ſatis intelligit: ſed etiã interiora pect⁹. n. & mẽbra hanelitus & hos & lingua exercent̃ uoce graui & magna & quãdoq; acuta & inter eas mix ta ut princeps ait ubiſupra ubi docuit ut de minori ad uocẽ maiorẽ in uociferando ſit paulatim tranſ eũdũ dicẽs. Ad legendũ preterea ſuauiter eſt incipiẽ dũ deinde uox ordinate ẽ exaltãda poſtea uero cũ uox fortior facta fuerit & creſcit & longa fuerit tẽ pus ipſi⁹ ponẽdũ erit tẽperatũ quoniã tunc magnũ affert iuuamẽtũ: cõſimiliter uiſus exercetur res inſpi ciendo minutas & quandoq; ordinando ipſum: ut res luminoſas leuiter intuatur. Auditus uero ſonos auſcultando occultos & quãdoq; auſcultando ma gnos & ſic de reliquis intelligi poteſt ſuo mõ. Qua aũt exercitii ſpecie hæc omnia perfici poſſint ſcien dũ q̃ nulla accõmodatio reperit̃ quẽadmodũ ẽ illa exercitii ſpecies quæ ludendo cũ parua ſpera ſiue pi la perficitur in qua quidẽ ſi bene cõſideretur mẽbra omnia corporis ſe mouẽt. Et propterea Gal. librũ de tali labore compoſuit quem ſepi⁹ in ſuperiorib⁹ allegauim⁹ in quo libro inter cetera dixit laudo ex ercitiũ quod & corporis ſanitatẽ prebet & partiũ conformitatẽ & anime uirtutẽ quẽadmodum eſt il lud quod per paruã fit ſperã: animã enim eſt potens ad omnia iuuare & corporis partes conſimiliter & cetera. Laudauit etiã gal. in eo libro aliud predicto forti⁹ exercitium pro robuſtiorib⁹ omnib⁹ dicens. Quicũq; canũ ductiones & aliã uenationẽ adinue nerũt delectatione & gaudio & curialitate: eum q in ipſis laborem temperantes ualde ſapiẽtes fuerũt & naturam humanam certiſſime docti. Hoc tamẽ genus exercitii pro delicatis cõuenire nõ uideẽ ali quo pacto. Et p̃pterea Auicẽ. ubi ſupra dixit q̃ cor poris debilis exercitiũ oportet ut ſit debile et corpo ris fortis ut ſit forte & ideo unuſquiſq; homo ſecũ dũ ſe habet exercitiũ ſibi propriũ & cõſuetũ ut idẽ dixit ibidẽ quo cõſueto & ſibi conueniente ſe debet unuſquiſq; exercere ſicut etiã precepit Raſis in quar to Almãſoris. c. ii. cũ ait. Sanitatẽ cõſeruare uoléti añ comeſtionẽ moueri neceſſe eſt motu autem q̃ſq; uti debet ſibi cõſueto q uires ipſi⁹ nõ exceedat. Et iõ nõ qualitercũq; omnis homo ſe debet exercitare ut nõnulli idiote ſunt opinati. Quare & ceta.

Capitulũ. xxx. oſtẽdit q̃ quãtitas & mẽſura ſiue qs termin⁹ exercitii uniuſcuiuſq; eſſe debeat.

Vtile fuit in ſuperiorib⁹ de qualitate ex ercitii determinare non min⁹ neceſſariũ in preſentiaz̃ exiſtimo de quãtitate ip ſi⁹ pertractandũ eſſe quoniã aliqui poſ ſent opinari quod quodcũq; bonũ per augmẽtum eius non ſolum in meli⁹ ſed etiam in optimũ poſſet deuenire quod cũ ita crederent facile putarẽt bono & in tantũ a nobis laudato exercitio q̃ maxime & etiã ultra proprias uires forſitan exercẽdũ eſſe q nõ ſolum deciperent̃ ſed hoc facientes in breui uitã cũ morte cõmutarẽt: quamobrem intelligant quod ſi cut moderatũ exercitiũ ad corporis facit ſalutẽ: ſic ad pernitiẽ adducit ſuperfluum & imẽſuratũ ſecun dũ q̃ ſenſit Auicen. in textu cometi. cxxxxv. canti coz̃ dicẽtis. Immoderatũ exercitiũ p̃prie dr̃ labor qui quidẽ ſpiritũ euacuat & educit & emacerat pin gues & carnoſos uiolẽtia doloz̃ & facit corp⁹ ſene ſcere ante etatem ſenectutis. & in parte ſecũda eorũ dẽ ait. Nõ eſt exercitandu exercitio magno et fortẽ & ceta. Cui⁹ ratio a gal. exprimitur in tertio de re gimine ſanitatis dicente. Nihil relinquitur in cope niſi ſiccitas ex immoderato motu & in quinto li bro eiuſdẽ ſic inquit. Acuta exercitia quorum mot⁹ ſunt ueloces attenuant corp⁹ & infra iterum dixit Multa exercitia ſiccãt: moderata uero carnẽ faciũt Quod & in quarto de ſimplici medicina replica uit di. Exercitiũ forte ſuperflue fortitudinis & ſolis facit acqrere corpora calida fortia ſuperfluã fortitu dinẽ: corpora uero quæ non ſunt ita exercitiũ forte & ſol faciũt acquirere debilitatem & reſoluunt & poſtremo infrigidant ipſa in libro quoq; de exerci tio cũ parua ſpera. c. ii. ſic inquit. Fortaſſis exiſtima bit me quiſpiam laudare & alia quæcũq; attenuant corpus exercitia: hoc autem non eſt ita: immenſuri tatem enim ego ubiq; uitupero & omnem artẽ ex ercere aio. Oportere quod cõmẽſuratũ eſt & ſi qđ menſura caret id non eſſe bonum dicim⁹. Et cõclu dens dicit. Igitur neq; curſum laudo attenuantẽ ha bitũ: neq; omnino ab exercitio abſtinere iubeo quã ſentẽtiam ſecutus Haliabas in quinto Theorice. c. primo ſi: inquit. Exercitio ſi qui temperatorũ cor porum temperato utantur modo ante balneum & aute ciborum horũ calor cõfortatur naturalis: ſup flua a corporib⁹ diſſoluũtur mẽbra robarãtur dige ſtio procuratur: fitq; innaturaliũ numero quæ cor poris faciũt ſanitatem. Si aũt qs eo imoderati⁹ uta tur laboretq; plurimũ calefit corp⁹ ei⁹: febres emer gunt. Et ſi immoderate eius uſui diutius operam de derit: calor diſſoluitur naturalis: uirtus debilitat̃ &

UVA. BHSC. IyR_157_4

deficit & propterea relictis extremis mediū in omnibus est eligendū cū aūt metiri hoc medium sit difficile diuersoꝝ ānī tēpoꝝ. cōplexionū etatū: artium & cōsuetudinū diuersitate propterea pro regula uniuersali ab unoquoq; tenēdū est ꝙ tunc ad debiti & cōuēientis exercitii terminū deuētū ē cū incipit ad motionē cōsequi corporis defatigatio secundū sententiā omniū antiquoꝝ: dixit enim Rasis in quarto Almāsoris. c. secūdo. Motu tā diu nemo presumat donec fatigationē & multā sentiat grauedinē. Sed cū utitur motu ex quo laxari se sēserit dimisso motu statim anteq; aliquā inde consequat lesionē quiescat quod etiā uoluit Hipocrates in secūdo afforismoꝝ afforismo .xxxxviii. dicens. In omni motione corporis cū ceperit quis dolore quiescere statim remediū est & gal. in tertio Tegni parte illa in gimnasiis quādo primū incipit dolere corpus et ceta. Et in libro de exercitio cū parua spera cū ait. Quātū secūdū unāquāq; utilitatē intēdit & remitti debeat exercitiū scribere quidem nō est possibile quātitas enim in unoquoq; indicibilis est in ipsis uero operibus inuenire & ostēdere possibile ē i quo & maxime dominatus et ceta. Auicē. autē in tertia primi. c. sepius allegato clarius de hac materia locutus est dicens. In quātitate exercitii tres res sūt cōsiderande. Vna ē calor quoniā dū in ipso bonitas augetur adhuc est hora. s. exercendi. Secunda ē motus quoniā dū leues perseuerāt adhuc est hora & tertia est mēbroꝝ dispositio secūdū ipsoꝝ inflāmationē quoniā dū ipsoꝝ augeat inflāmatio ad huc est hora Cū aūt iste dispositiones ceperint & sudor uaporalis & resudatio liquida facta fuerit dimittendū erit exercitiū: & finiendū. Quæ omnia in sanis & bñ cōplexionatis corporibus sūt intelligēda cū in sua naturali dispositione cōseruari uoluerint quoniam nō bene cōplexionata corpa ut flegmatica qñq; di&ū terminū debēt ꝓterire ꝑcipue quādo pduci ad melioré dispositionē desiderarent: quare & ceta.

Capitulū .xxxi. oñdit. quæ ab exercitatis sint obseruāda post exercitiū cōueniēs in q̄litatis & q̄titatis.

Q Vid faciēdū sit quidq; obseruādū post exercitiū a laborātibus uolumus sicco calamo ꝓterire: cū ad ꝑsentis ꝓpositi faciat cōplemētū: & lōge magis ad sanitatis cōseruationē ut ferme cūctoꝝ hominū error intelligat q postq̄ laborauerint illico ad corpus reficiēdū plabuntur. Quod tamē est cōtra philosophoꝝ ac medicoꝝ omniū sentētiā cū dicat Aꝝ. in prima problematū pblematibus .xxviii. & .xxx. Quod exercitatis nō debem⁹ cōfestim cibū offerre & causā subiunxit dicens: quia adhuc nō requieuit laborans neq; segregate sunt supfluitates in quoꝝ quidē problematū ultimo cometo Petrus padubanensis noster sic ait. Scias ꝙ ille qui exercitat dūmodo fuerit sorte exercitiū seu labor nō debet statim comedere aut bibere ēt imo oportet prius corp⁹ quietari quia tūc supfluitatibus adhuc purgatur: tū quia propter calorē eius disseminatū per totū nō posset cibos digerere assūptos cū in digestione oporteat calidū circa uētre aduari: unde ipsi. s. cibi in supfluitates & nō in nutrimēta corporis cōuertūt & iō regula est in regimine sanitatis ꝙ in nimio exercitio positis ante cibū paꝝ quiescere oportet quæ sūt uerba Damasceni in suis afforismis ad litterā & postea in calce cometi sic subiūxit. Laborās & qui exercitat uniuersaliter nō sedatus ē a motu adhuc: licet enim uideatur quiescere exterius mēbra tñ adhuc mouētur & titillāt pp uirtutē mot⁹ impssam sibi ab aīa neq; ēt supfluitates segregate p motū: sūt expulse omnio ħ ipse. Q. uiescēdum igitur erit p⁹ exercitiū aliquātisper ut calor naturalis paulatim ad intrinseca retrocedat: postea uero comedēdū erit atq; bibēdū secure: dūmō cibi boni post motū assumātur dicente Gal. in .iii. de regimine sanitatis ꝙ oēs laborioſi eu chimo indigēt cibo & in tertio de Alimētis. c. xxviiii. Oium aūt dictoꝝ piscīū alimētū optimū nō exercitātib⁹ et senib⁹ & debilib⁹ & cōualescētib⁹ qm̄ q exercitātur magis nutritiuis cibis indigēt a quo sū pssisse nidetur princeps cū i tertia primi doc. ii. c. vii. dixit. Pisces & q̄ eis assimilāt p⁹ laboriosū exercitiū comedēdi nō sūt corrūpet. n. & corrūpēt hūores et post multa in eodē. c. expssit. Quid celauerat in eo uerbo & q̄ eis assimilāt loquēs de fructib⁹ sic ait. Si exercitati aliis regātur rebus & nō istis. s. fructib⁹ recētib⁹ eis meli⁹ erit: qm̄ oīs res q̄ sāguinē iplet aquositate q̄ in corpe ebulit sicut succ⁹ fructuum: licet ea hora iuuamētū pstet tñ ipsū. s. corpus ad putrefactionē parat quod autem de his explicauit & de aliis cachochimis cibis dedit intelligere q aūt sint hmōi & qui euchimi siue bōi & quomō utēdi sint i sequētibus dicem⁹ si oīpotēti placuerit uerūtñ quia actus coitus una spēs exercitii uidet eē cū i eo notabiliter corp⁹ laboret & i eo cōsilia his q̄ de exercitio dixim⁹ sūt obseruāda & fere quātū ad oīa cū exercitio uidet cōuēire iō de ipo cōsequēt q̄dā nō inutilia sub iūgem⁹ nō ignorātes tñ ꝙ secūdū Haliabatē & Iohānitium coitus ipse sub euacuatōe cōtineat secūdū uero Hali. & gal. in Tegni sub accidētibus aie. Nobis tamē placuit in pētiaꝝ ipsū sub motu colloquere antedicta iā ratione.

Capitulū .xxxii. ostēdit qd sit coitus & de q̄ spē ei⁹ sit determinādū postrēo declarat appetitus mulieris ad uenerē insaciabilitatē.

M Ordebunt me maliuoli: sat scio: ꝙ de re obscena ad uirum castissimum & continētissimum scripserim q bene considerant quod in uerbis turpitudo non exsistit & qd̄ res ista ad operis hui⁹ faciat integritatē &

ad ſanitatis amicoꝝ faciat cõſeruationẽ: intelligẽt id potius ſcribendũ eſſe quã ſilentio pretereundum ſed ipſis dimiſſis ad propoſitum meum deuenio & dico cũ Conciliatore in differẽtia. cxxiiii. ꝙ coitus eſt maris & fœmine in membris generationis applicatio qua ſuperfluũ expellitur quãti ad finem ſpeciei uel indiuidui ordinati cuius duplex exiſtit finis unus quidem principalior. ſ. in ſpeciei generationẽ. Vnde in. v. theorice. c. xxxvi. Haliabas ingt. Natura coitũ in animali conſtituit generandi cauſa ut in de ſpecies permaneret animaliũ. Et ideo dixit Iſaac in. vi. uiatici. Deus animalrbus in coitu admirabilem ac inſepabilem delectationẽ exhibuit: ne forte coitus abhominatione deſtrueretur generatio: per uim namq; generatiuam ſpecies diuino & imortali eſſe participant in quãtũ poſſunt ut in die anima & de generatione animalium ſecundis dixit Ariſtoteles unde Auerrois cõmẽtator ſic ait. Solicitudo diuina cũ nõ potuerit facere ſecũdũ idiuiduũ animal ꝑmanere miſerta eſt dando ei uirtutẽ qua poſſet ꝑmanere in ſpecie hæc ipſe in ſecũdo de aĩa cõmẽto. xxxiiii. aliis quoq; coitus ẽ ſecundarius & hic q̃dem eſt duplex unus quidẽ eſt neceſſarius & approbandus & ad regimẽ ſanitatis ordinatus: de quo preſẽs ꝓpoſitũ determinabit alter uero inutilis magis & illicitus ut ꝓp delectationẽ & paruã conſuetudinem pactus: quẽ ut finẽ optimũ preponũt aliis neceſſariis plurimi unde Haliabas in. v. theorice. c. ſuperius allegato ait. Maioris partis hoim in appetendo coitũ delectationis cauſa: preponit: paucoꝝ uero finis & ꝓpoſitũ eſt liberoꝝ ꝓductio de quo etiã coitu in ꝑſenti ſermone nõ intẽdo uerba facere pariſ nec de illo q̃ a natura & a legib⁹ fuit ꝓhibitus de quo Auicẽna i. xx. tertii. c. v. ſic inquit. Coitus quidẽ cũ inſãtibus ẽ fedus aut multitudinẽ gentiũ & prohibit⁹ in lege ſed uolo de eo coitu dicere q̃ catholicis eſt conceſſus & inter maritũ & uxorẽ neceſſari⁹ in quo nõ ſolũ quo ad animam ſed quo ad corpus grauiſſima & quã plurima cõmittuntur peccata ſupfluitatis & inordinationis rõne: neſciũt enim pleriq; quãtum delinquãt: qd̃ eqdẽ intelligẽt ſi hũc meũ librũ q̃nq; ꝑlegerit: & de ſua magis curabũt ſalute q̃ de ſua etiã formoſiſſime mulieris delectationis q̃ forſitan erit ut & alie mulieres naturaliter inſaciabiles ſicut i. xxx. viiii. ꝓuerbioꝝ Salomonis. c. colligit eũ tria inſaciabilia exponeret quæ fuit ſnĩa Aꝛ. i. iiii. ꝓblematũ ꝓblemate. xxvi. i cui⁹ cõmẽto petr⁹ Padubanẽſis noſter ſic ingt. Mulieres ſũt inſaciabiles & maxie iuuẽcule quarũ meat⁹ adhuc ſũt anguſti eo ꝙ modica ẽ hũiditas q̃ cogit expelli mota & liq̃ta ꝑ fricatiõnẽ q̃ quia modica ẽ cito infrigidat nõ potẽs expelli pp ꝙ iterũ appetũt fricari ut expellat. Nõ eſt igit tutũ uelle cũ eis cõtẽdere: nedũ uelle: ut nonnulli faciũt: eas ſuperare qã ſaciabiles & maſculis luxuriores exiſtũt: iuxta illud Naſonis de arte dicentis.

Mollib⁹ i partis admugit fœmina tauro, Fœmina cornipedi ſemp adhinit equo. Fortior in nobis nec tam furioſa libido eſt. Legittimũ finẽ flãma uirilis habet. Et fuit ſententia Auicenne in. xxi. tertii capitulo ſecundo dicentis. Multiplicatur delectatio mulierum in coitu ſuper delectationem uirorum propterea ꝙ ipſe delectantur ex motu ſpermatis uiri in ore matricis earũ deſcendendo: & propter motum qui accidit matrici & propter fricationẽ idẽ quoq; dixit in. viiii. libro de animalibus ubi inquit quod duplatur delectatio fœminarum & cetera. idẽ Haliabas in. v. theorice padubanenſi tamen noſtro placuit in. xv. cõmẽto. iiii. problematũ quod mulierũ delectatio maior ſit extenſiue intenſiue uero ea q̃ maſculorũ maior quicquid tamẽ ſit certũ eſt ꝙ plurimũ delectantur: & in tantũ ꝙ uiri ſapientes non debent uelle earum inſaciabilem appetitum ad implere ne ſuperflue coeuntes in nocumenta & egritudines infra dicendas incidant. Et precipue ſi de eis fuerint. iiii. ad hoc apti minime exiſtunt ut in proceſſu ſcribemus.

Capitulũ. xxxiii. oſtẽdit iuuamenta & utilitates coitus moderati & declarat nocumenta quæ accidunt ex diuiſione eius cum aſſuetus fuerat.

In hoc. c. uiri caſtiſſimi religioſi ac continentiſſimi nõ ingrediuntur tamẽn qa inaſſueti: tamen quia ſobrii: ieiunãtes & promouentia ad uenerem fugientes & uinum precipue potẽs in quo ut Apoſtolus ingt eſt luxuria. Sed id quod ſcribemus ad eos dirigitur qui oppoſitum eius quod dictũ eſt faciũt & ad hos precipue qui uenerem exercere conſueuerũt. Qui ſi eam dimittant & ocioſam ac lautã menſam non relinquerint intelligant eis aduenire quod ſcripſit Haliabas iu. v. theorice. c. xxxvi. ubi ait. Si huius ſuperfluitas. ſ. ſpermatica: ſuis aucta in uaſis coitu nõ purgatur: nec poterit eam expellere natura in iguinibus ſit & aliis ſimul extenſio: omniq; in corpore grauitas: ſæpeq; ſuis: ſpma calefit in uaſis: fitq; febris q̃m membra hæc quidem poſt illa calefiunt donec cordi calor ille continuetur: nonnunq̃ autem eius aſcẽdunt ad cerebrum uapores: ubi & peſſimos generãt morbos: & infra magis addidit qd̃ dimiſſio coitus ebetudinem ſenſuũ & intellectus parit & capiti accidit grauitas & uiſui tenebre & frangitur corpus. & appetitus imminuitur ciborum: & nonnunq̃ complexio declinat a ſtatu ſuo: aliquotiens etiã patitur mania ex uaporib⁹ ſpermatis ad cerebꝝ aſcendentibus: ſæpe quoque fit corpori frigus & nonnunquam tremor precordiorum pectoris attractio: ſæpe etiam ſcothomia & uertigo & cetera. Cuius ſimile dixit Hali rodoan in tertio Tegni comento. xxxi. cuius hæc eſt ſeries. Si ſuperfluitas aggregata in corpore ex ſperme & nõ egreditur per coitũ coartat in corpore: & generant ex ea egri

UVA. BHSC. IyR_157_4

tudines male quod est quia ex coartatione feminis generantur ex eo uapores mali qui ascendūt ad cor & cerebrum & stomachū & corrumpunt sanitatem illorum membrorum & generant egritudinem. Et fortassis ex eo est aliquid simile ueneno uiperino sicut accidit ei qui consueuit coitum & dimittit cum longo tempore ex debilitate appetitus cibi & pigritia a motibus a generatione humoris melancoli/ci & fortasse corrumpitur & exiccatur ex eo quod est simile uirtuti ueneni: sicut illud quod accidit quibus ex suffocatione matricis & multis uirorum qui moriūtur ex eo subito hæc ipse Hali ad litterā a quibus uidet princeps accepisse in prima tertii tractatu qnto.c.viii.cū.dixit. Quādoq; accidit homini ut in uasis suis seminalibus aggregēt sperma plurimū & corrumpatur & infrigidet & conuertatur ad qualitatem uenenosam & accidit ei sicut epilepsia. Et in.xxiii.c.x. sic ait plurimorū quoq; complexio requirit coitū cū ipsum dimittūt infrigidat cor/pus & cadit appetitus cibi ita ut ipsum etiam non recipiat. Et postea subdit & quandoq; accidit uiro ex dimissione coitus & habundantia spermatis & frigore eius & conuersione ipsius ad uentositatem & forsitan uult dicere ad uenenositatem ut mittat: sperma ad cor & cerebrum uaporem malum uentosum uel quod magis credo uenenosum sicut accidit mulieribus ex coarctatione matricis. Et iterum in xxi.terrtii.c.ii.sic ait. Retētio spmatis ē mala ualde Et in canticis etiam dixit coitus comendatur iuuenibus quattenus per eum a nocumentis pernitiosis liberentur in cui⁹ comento .s.cliii.dixit Auerrois. Si coitu usu non fuerint attingēt ei morbi magni & illaudabiles. Quod etiā fēcit Haliabas loco superius allegato cum ait. His itaq; de causis si utatur cum opus sit homo coitu & cum in suis huiusmodi superfluitas augetur uasis: sentitq; in corpore grauitatem & titilationem: statim ut celebrauerit alleuiatū sentiet corpus: in pigritiam: uirtutemq; & eius auget appetitus. Deinde subiūxit. Si ergo coitu ut oportet quis utetur cogitationes cedunt: ira mittigatur; melācoliæ prodest passioni prodest etiam flegmaticis morbis: somniorumq; medetur multitudini & appetitum confortat. Et propterea dixit Almansor in libro.iiii.c.vi. Viri pterea ac mulieres cum appetunt coire debent quod quidem faciant nature non repugnātes cuius causam & rationem idē subiūxit in.c.xvii. eiusdem libri cū ait. Coitus corp⁹ replectū alleuiat & animā hilarē & letam efficit eiusq; auget leuitatem. Irā quoq; sedat: ac cogitationem remouet. Et infra. Coitus preterea caput alleuiat atq; sensus. Quæ quidem fuit sententia. Aggr. in.xxx. pblematū pblemate.i.di. Post uenerea plurimi magis leti fiunt quicūq; superfluitatem multā emittūt cum spermate: alleuiantur enim a superhabundantia superfluitatis: & hæc est .s. causa lætitie a quo sumpsit Auerrois cum scripsit in.vi. colliget. Coitus moderato usu conueniens existit. Quod nō concedimus nisi quia sperma est una superfluitas preparata a natura ut expellatur sicut & alie superfluitates excepto q̄ in se bona est & cetera. Hæc quoq; fuit sapientis Gal. sūia i.vi. de regimine sanitatis dicētis. Cōmūe uenereorū actuū cōmoderatio: nam inculpabilib⁹ constructionibus corporis neq; oportet omnino a uenereis abstinere. Et in.vi. interiorū.c.iiii. Virtus spermatis fortis ē: in mulieribus aūt frigidius & hūidius ideoq; necesse est a mulieribus emitti multam spermatis quantitatem habentibus. Quod etiam uiris necessariū est & sanguineis maxime qui nisi nubant caput eorum aggrauatur, febricitant: appetitus & digestio debilitantur: cognoui ergo quosdam qui cū abstinerent se propter uenerabilitatem infrigidati sunt. Alii uero ceciderunt in tristiciam absq; ulla cā & in falsas cogitationes sicut melancolici: & appetitus et digestio infirmate sūt. Vidi quoq; alios propter angustiam uxoris siue abstinuisse: qui fuerāt assueti sepe ire: unde appetitus eorum deficit: & paululum comedebant: & non digerebatur sed multū uomitu eiiciebat. Quod cōsiderans certificaui continentiam coeundi magis quā menstrua nocere Maxime corporibus in quibus mali humores sunt: & assuetis requie. Et postea subdit Diogenes in huiusmodi abstinentia fortissimus fuit coitu tamen semper usus est: cum sciret nocumentum a spermate sibi non fore modicum si abstinentia pateretur: fertur enim pueris meretricem acersiri quæ cum moraret membrū fricans polluit se. Cumq; meretrix uenisset ait quod uoluī manus mea facit. Vnde mōstratur q̄ uenerabiles non faciunt hoc causa delectationis sed ut superfluitatem emittant hæc ipse Gal. Fidelibus tamen innuptis non licet huiusmodi perpetrare. Et propterea dicebat Apostolus ad corinthios.vii.q non se continent nubant & ad Thimoteū.v. Volo autem iuniores nubere & filios procreare & cetera. Qui autem nubere uolunt aut non possunt ut quia sacerdotes sint & a uenere abstinere uoluerint sine lesione debent ab inducentibus eam & promouentibus infra dicendis se precauere ut in duob⁹ ultimis de hac materia capitulis ostendemus.

Capitulū.xxxiiii. declarat. quæ nocumenta proueniant ex superfluo coitu & frequetato: in membra & totum corpus.

Nocumenta superflui coitus sunt longe plura q̄ utilitates & iuuamenta moderati. Vnde licet sup⁹ moderatus coitus sit approbat⁹ ad salutē corpis robusti & iuuenis cōseruādā: sic i pfētia quæ superflu⁹ & freqntat⁹ coit⁹ detestat cū nō solū aliqb⁹ ptib⁹ sed ēt toti corpori nocumēta ei⁹ sint cōmunia. Nocet enī oculis primo ut uoluit Auicēna i ttia ttii.c.v. cū dixit. Multiplicatio coitus est nocibilior res oculo: & similiter

UVA. BHSC. IyR_157_4

multiplicatio ebrietatis & ceta. Quod etiã fẽsit Rasis i.iiii. Almãsoris.c.xvii.dicẽs. Qui coitu sepe utẽ oculoꝝ habet cõcauitatẽ. Et ifra coitus multꝰ & frequẽs oculos fortiẽ ledit. Quæ ẽt fuit aꝛ. ſnia i.iiii. pblematũ ꝓblemate .ii. dicẽtis. Plurio coitu utentes manifeſtiſſime in oculis & anchis patiũtur. Nocet quoꝙ neruis coitus plurimꝰ ut dixit princeps in. ii. tertii .c. i. & Raſis ubi ſupra atq; neruoſis mẽbris omnibꝰ & præcipue ſtomacho dicẽte Auicenna in xiii.iii.c.ultimo primi tractatus. Coitꝰ eſt ex rebus magis nociuis ſtomacho: & dimiſſio eius eſt ex rebus maxime conferentibus ei. Et in.x. eiuſdem.c.v. inqt. Dimiſſio coitus eſt conuenientior res ei cui habet ſtomachũ debilẽ & deuitent ipſum de mulieribus que abortum patiuntur. Quæ fuit ſentẽtia aꝛ. in .iiii. ꝓblematum problemate .xvii.di. Coitus in frigidat uentrem & exiccat. Nocet præterea etiam coti faciens accelerare ſenectutem ut inquit Hali in iii tegni comento . xxxvii.dicens & non factus eſt error multus in coitu nociuus: niſi quia ꝓpter multitudinem eius accidat in corpore ſenectus feſtina ante horam ſuam: precipue illi cuius complexio teſticulorum eſt frigida & ſicca. Quod etiam confirmat Auerrois in Cãticorum comento .clvi.dicens Non ſolũ hoc dicimus quod multus coitus debilitat corpꝰ quinimo quod diminuat & abbreuiet ualde uitam facitq; eam ualde breuiter & celeriter terminari. Ariſtoteles enim aſſerit quod animalia multi coitus ſunt breuioris uite: probans hoc & cõfirmans ex paſſeribus quæ non uiuunt niſi per ãnũ ſolũ: inducẽs ſuper hoc probationem quoniam nõ appet nigredo ſup gutt illaꝝ quæ uidentꝰ i autũno q̃ qdẽ nigredo ſignificat ſup ſeneſ ex eiſ. Aꝛ. quoꝙ quarta problematũ problemate .xxi. inquit. Coeũtes exoluũtur & infirmiores fiunt ut frequenter. Et propterea multus coitus debilitat corpus facitq; ipſum hereditare uarias ſpecies nocumentorũ & dolorũ ut inquit princeps in canticis textu comenti. clvi. & in .xxiii.tractatu prio.c.v. ſic ait. Coitꝰ euacuat de ſubſtantia cibi poſtremi quare debilitatem affert cuius ſimile alie non afferunt euacuationes: & euacuat de ſubſtantia ſpiritus rem plurimam pp delectationem. Et propter illud qui plus delectãt: plus ſunt cadentes in debilitatem: & coitus quidem uelociter facit peruenire illum qui plurimum eo utitur ad infrigidationem ſui corporis cauſa ſui: & ad reſolutionem caliditatis innate: & ad mortificationem uirtutis: & preparat ipſum in primis ad caliditatem fumoſam adeo donec multiplicẽtur ſuper ipſũ pili .deinde ſucedunt ei infrigidatio completa & debilitas ſenſuũ: uiſus: auditꝰ & ceta & ad multas perducit egritudines ut idem ibi dixit quæ quidem fuit ſententia Almanſoris loco allegato dicẽs: Eſt etiã ualde obſeruandum ne quis coitu ſæpe utatur & præcipue qui ex eo uelociter debilitatem incurrit ac appetitiue cõſequitur deſtructionem &ꝓ aliqua ſubiunxit. Quo etiã ſi quis uſus fuerit ethicam incurret: coitus etiam multus & frequens neruis magnũ infert nocumentum: oculoſq; fortiter ledit & coporis uires deſtruit: corpuſq; corrũpit ac debilitat: ad ſeniũ quoq; cito adducit hæc ipſe. Nõ ſolum autem cito ſeneſcere facit ſed etiam mori quã facile ſuperfluo ipſo utentes dicente gal. in ſecũdo de ſpermate.c.penultimo hæc uerba. Non ſolum a ſeroſa humiditate priuari omnes aiales pticulas accidet ex ſupfluo coitu ſed & de uitali ſpiritu. Eteni & de hoc ex arteriis euacuatur cũ ſpermatica humiditate. Quo circa nullũ mirabile ẽ inbecilliores efficiẽ coeuntes multũ priuato uniuerſo corpore ab alterutro puriſſimo: adueniente aũt & delectatione quæ eſt in ipo quæ per ſe ſufficit exoluere uitale robor: nam quidam ſuperflue delectati mortui ſunt hæc ipſe. Sed ut cũ cõciliatore noſtro in differẽtia cxxiiii. omnia unico cõprehẽdã uerbo: dico q̃ oẽm corpori diſpoſitionẽ acquirit prauã coitꝰ ſupfluitas & frequẽtia: & ad ſũmũ totã animã diſſipat & corpus corrũpit cuius quidẽ ratio eſt quia coitꝰ eſt emiſſio pure & naturalis caliditatis ut .v. dicitur de animalibus. Et ideo propter paruũ errorem euacuationis ipſiꝰ fit magnũ nocumẽtũ ut Auerrois inquit in vi. colliget. Et fuit ſẽtentia Haliabatis in .v. theorice c.xxxvi. dicẽtis. Nõ ẽ enim ſperma quemadmodũ alie ſuperfluitates quibus omnino natura non indiget qualia ſũt emũctiones: ſputa: ſudor: urina: & ſimilia ſed ex meliori fit quæ i corpore eſt ſubſtantia ac laudabiliori. Et pꝰ pauca ſoiũxit. Generat & enim ſperma ex claro puroq; ſãguine quo principalia & prima paſcũtur membra: poſtea cõcludit dicẽs: Cũ igitur coitus mẽſurã exceſſerit licet non tanta eo q̃ titas ut ſiobotomia uel aliter euacuetur uehementior tamẽ accidit inde uirtutis diſſolutio. Et pp hoc quãdo de homine ſperma exiuit multũ diſcoloratꝰ & debilitatꝰ ſuũ corpꝰ magiſ quã ſi quadrageſies exierit de eius corpore ſanguis tantꝰ: quia ſpma eſt res habilitata ut trãſeat in mẽbra ſicut in .iii. libro dicit de aialiũ generatione. Et ideo qui uxores habẽt pulcras q̃tũ delinquunt intelligãt. Et in ſenectute ſi ad eã peruenerint: podegras expectẽt q̃n coitus nocet neruis & eſt magis adiuuãs ad hoc ut fiat podagra ſicut Raſis inqt in libro diuiſionũ .c.cxx. & ſimit ſnia Gal. in .vi. afforiſmoꝝ cõmẽto .xxx. dicẽtis Coitꝰ ẽ fortis cã in generãda podagra: ſimus itaq; hac in re tẽpati ne podegras & alias ſupradictas incurramꝰ infirmitates aut mortẽ ipſã ſicut aliq; quos nouimus interiere.

Capitulũ .xxxv. oſtendit quibus naturis ſeu cõplexionibꝰ coitꝰ maxime noceat: & in quo ãni tẽpore

U T error ſupflui coitꝰ omittat & præſertim ab his quibꝰ maxie nociuꝰ exiſtit mihi uidet tãq; utile & neceſſariũ ſcribẽdũ eſſe q ſũt huiuſmodi quibus plꝰ aliis plurimi coitꝰ frequẽtia ſit iterdicta & dicemꝰ prio q̃ ut

UVA. BHSC. IyR_157_4

sentiunt sapientes hi maxime sunt qui sicce & frigi de cõplexõis existũt & q melãcolice maciléti & de biles naturalit sit fabricati modicũ sãguinis & carnis habẽtes Et qp ita sit patet p Haliabatẽ in .v. Teorice dicentẽ cum uero est corporis frigida & sicca cõple xio :& hois eiusdẽ cõplexiõis testes corp⁹ exile :co lor uiridis alb⁹ aut croce⁹ eiusq; i corpe spma p pau cũ si huiusmõi coitũ exerceat refrigerat corp⁹ :natu ralis debilitatur calor:& rarefactum eneruatur ner uii inbecilles fiunt:superuenit illi tremor:aie marcor cardiaca : appetitus ciborum defectio:sicci fiunt il li morbi : artetica: pectoris passiones ac pulmonis Tn cui⁹ usu si fuerit frequens corp⁹ consumit.ur & deficit:spasmus accidit. Et cõcludit deinde. Quare ab huiusmodi domino complexionis cauendus est coitus:sed iam dictis non minus mala in quá breui b⁹ adduxit Hali rodoá i .iii. Tegni cometo .xxxvii. cũ ait. Ex multitudine coit⁹ accidit senectus in corpore festina ante horam suã precipue illi cuius com plexio testiculoꝝ est frigida & sicca. Q uod etiam sensit auicẽ. in canticis textu cometi .xviiii. dicẽs coi tus nequaq; concedatur macris:senibus :aut debili bus .Et Auerrois in .vi. colliget .c. de regimine cor porum calidorũ in fine sic inquit & coitus nocet plus ceteris omnibus cõplexionibus: suple quá cali dis maxime aũt frigidis & siccis. Et iter complexio nes calida & humida superfluũ potest leuius tolle rare & q̃ peiores sunt frigide & sicce:humidi uero s.flegmatici medio modo se hẽnt circa illd quæ fuit sẽtẽtia Rasis in .iiii. almansoris. c. xvii. dicẽtis a Coi tu etiam corpora habentes sicca ut ab inimico inter ficiente sibi cauere debent quo etiam si quis .s. macer multum usus fuerit ethicam incurret cõualescentes quoq; ac debiles atq; macri:& quorũ nerui sunt de biles coitum oino uitare debent: & nos addimus de auctorũ intentione in prescripto .c. qp debilẽ ha bentes stomacũ: aut uisum:aut auditũ: aut aliquem aliorum sensum ad coitum frequẽtẽ nõ accedant & similiter q debilitatẽ appetitus patiuntur aut calcu los & hmõi quoniam inde manifestissimũ percipi ent nocumentũ:ratione etiam etatis cõsiderata grã diores cõtineantur a coitu superfluo in quãtũ pos sunt. Seniores uero caueãt coitũ omnino. Similiter & insueti & precipue in autũno fugiendus est coit⁹ Quoniam est tempus nature ac uite contrariũ cum ca or i eo naturalis debilitetur & siccitas fiat fortior dixit Auicẽna in secũda primi sũma de pulsibus. c. viiii. & pria . iiii. tractatu .ii. c. viii. & fuit sententia gal .in .iii. aforismoꝝ cometo xxiii. dicentis stoma chus & intestina maxime patiuntur in autũno cum frigidũ & siccũ tempus sit in quo maxima est grauitas & intemperies ut idem inquit in libro de sper mate Et propterea est tempus mortiferũ teste A ꝝ. in prima problematũ problemate .xxvii. in eo itaq; maxime coitus est fugiendus & presertim a maciẽ tis & debilib⁹ ut dictũ est quia facile ægrotarent. Si militer licet non tantum in estate : audactius autẽ in hieme & uere semper tamen hoc obseruando ut potius raritati quã frequẽtie & multitudine itẽdat

Capitulũ. xxxvi. ostendit quibus naturis & corpo ribus coitus temperatus maxime conueniat ac su perfluus & frequens minus noceat :

Olo ut ex hoc .c. qui nõdũ uxorem du u xit bene cõsulat si eam ducere possit sine sui corporis ac sanitatis detrimẽto: licet unusquisq; ferme sibi uideat fortem ro bustũ ac bene complexionatũ eẽ atq; bene quotidia no coitu sufficientem. In hoc tamen errant pleriq;. qui post paucum etiam temporis spacium :postq; uxorem duxerint ex uenere frequentata discoloran tur: debilitãtur: macrefiũt: infirmãt q; atq; nõ pauci ut nostris uisum est temporibus interiere. Quod ne reliquis accidat animaduertant queso si ifra dicẽdas has habuerint conditiones quarum prima hæc est qp corpora habeant grossa robusta & sanguinem multum ac uenas amplas:& colorem rubeum:mul tosq; pilos ut Rasis inquit in .iiii. almãsoris. c. xvii. Quæ etiã fuit sententia Aꝝ. in .iiii. problematum problemate .xxi. & gal. in .vi. de regimine sanitatis dicẽtis. Innoxia uenerea solis humidis & calidis & omnib⁹ qui natura multis sũt spmatis cõtrariissimi uero siccis complexionibus uenerei actus & ampli us quãto fuerit siccitas frigiditati cõmixta & preci pue cum crasis testiculorum fuerit hmõi ut in pre cedenti patuit . c. v . talis complexio est semita ad mortem ut in ii. de complexionibus idem dixit. Se cunda conditio respicienda est in qua etate sint cõ stituti . Quoniam ut Cõciliator inquit maxime cõ uenit iuxta adolescẽtie finem cũ corporis augmen tum incipiat desinere & antea parũ ac in iuuentute Demũ & in reliqua adolescẽtia . In prima tamen maxime nocet modicum etiam superflu⁹ :Cum ad hoc augumentũ sit sufficienter intensum :sintq; di minuti adhuc & debiles. Deinde & minus compe tit coit⁹ in senectute scilicet prima minime uero in senio. Et fuit sẽtẽtia gal. in secundo de regimine sa nitatis cũ dixit. Quod post labores sequi debent ci bi & potus deinde somni:postea uero uenerea : de bentibus quidem uenereis uti & subdit alia namq; cũcta cõmunia omnis sunt etatis Venerea uero ado lescentium solum & ideo Haliabas etiam i .v. theo rice Iuuamenta coitus omnia adolescenti ascripsit & iuueni primo:nec cuilibet tali sed sanguineo ru beo forti ac sano ut patet ex serie ipsius in capitulo xxxvi . Et propterea delirant senes qui puellas nõ sibi sed aliis potius ducunt uxores uel filiis eorum ad huc crescentibus ac teneris fœminas copulãt. Cum utraq; etas illa sit a uenere prohibita ut dixim⁹ cui⁹ usu⁹ inordinat⁹ ut padubanẽsis inqt precipue nocet sexui masculino: femellæ uero parum cum in co la

UVA. BHSC. IyR_157_4

borent minime considerēt prætereā nubere uolentes si preter hoc quod carnosi & iuuenes fuerint bene colorati ac naturaliter rubei ut sanguinei existant quoniā ut idem ait Conciliator & est mens antiquorū coitus habentibus colorē rubeū flauum præcipue cōuenit & per flauū intelligo hoc i loco rubeū obscurū & nō clarū qui colerā & sanguinē subtilē & nō uerū & bonū sanguinē ostēdit in corpore dominare. Habentibus aūt colorē albū qui flegma significat ut princeps ait i secūda primi do. tertia. c. tertio coit⁹ etiam interdicit: dicit enī Auicēna ibidē Albedo signū ē priuatiōis sanguinis aut paucitatis ipsius cū frigiditate quoniā si cū caliditate esset & humore colerico esset citrinitas & subdit q̄ color rubeus significat multū sāguinis & rufus & subruffus significant caliditatē sed subruffus plus significat colerā rubeā & ruffus significat sanguinē colericū. Et per colorē ruffū intelligim⁹ illū quē dicimus rubeū clarū Qui igit colorē habuerit rubeū & non ruffū aut subruffū maiorē & laudabiliorē habebit sanguinis quātitatē & per cōsequens tutius poterit ueneri īdulgere: qui aūt colorē brunū siue fuscū habuerit minime: quoniā ut princeps ait ubi supra: Color fuscus uehementē significat frigiditatē ob quā minuitur sanguis & cōgelatur & ille paucus ad nigredinē tendit & cutis mutat colorē. Demū cōsiderēt consuetudinē suā iā assueti assuetos labores ferre etiam si fuerint imbecilles facilius ferunt teste Hipocrate in secūdo aforismorū aforismo xxxxviiii. His igit obseruatis si oia cōsentiūt aut plurima secure quis ducet uxorem si uero prohibuerint: minime.

Capitulum trigesimūseptimū ostendit in quo anni tempore & in q̄ hora diei naturalis sit ueneri operam dandū securius.

Vantū autūmī tempore noceat ueneri īdulgere in fine .xxxv .capituli dictū est. In qua aūt parte anni bene carnosi iuuenes & ceteri possint uti frequentiori coitu securius nōdū dictū fuit sed in presenti dicemus & in qua etiā hora diei hoc facere debeamus ostendem⁹: ut minime nostra causa errare contingat. Dicam⁹ igitur primo q̄ sicut in autūno plusq̄ in aliis coitus nocet: sic in uere per oppositū confert aut saltē minus nocet: cū uer sit saniſſimū tempus & minime morbiferū: ut dixit Hipocrates in tertio aforismorū aforismo .x. In cuius cometo Gal. inquit: Ver ē ceteris tēporib⁹ sanius: quia tēperatius aliis. Et infra. Ver sicut diximus in suis tēperatū est complexionibus & in primo de complexionibus capitulo quarto sic iterū ait: Qui existimat quod uer sit calidum & humidum & non sit equale errant manifeste quod intelligendū est respectu corporis temperati: respectu tū alioq̄ temporū āni sine dubio calidū ē & hūidū ut Cōciliator uoluit i differētia. lxvi. & fuit mens Gal. in primo de febribus ad glauconē capitulo secundo dicentis: Ver calidum ē & humidum ut est sanguis in nobis que etiam fuit sententia Aristotelis in quarta problematū problemate .xxxi. dicētis: Natura ueris calida est & humida: Et propterea in eo operationes nutritiue sunt perfectiores: & hoc non accidit nisi propter multiplicationē caloris naturalis in corpore: ut inqt Auerrois in secundo colliget capitulo ultio. Et pp hanc rationē tutius in uere possimus ueneri indulgere. In hieme quoq̄ satis etiam secure idē facere nō dubitamus licet frigida sit & humida: ut dixit Auicē. in secundo primi & gal'. in primo de febribus ad glauconem capitulo secundo. Tamen quia calor in hieme interiora ingreditur & ibidem adunatur propter hoc in hieme digeritur multū & per cōsequens multus cibus est appetendus. teste gal'. in primo aforismorum cometo. xv. & Auicēna in secūda primi do. secunda capitulo .vi. dicēs: hiems ad digerendū est melior propterea q̄ frigus substantiā caloris innati comprehēdit unde fortior efficitur & nō dissoluitur & cetera. Et ob hanc causam in hieme coitus non prohibetur sicut per oppositas causas idem in estate nocibilior & prohibit⁹ magis existit. In autūno aūt omnino detestatur. Hoc est igit quod dicimus de coitu respectu temporū anni. Sed de horis diei naturalis idem ferme asserimus quod de horis exercitii dicebamus. Vnde coitus fieri non debet nisi corpus eo modo quo ibi diximus preparetur: sicut nobis innuit Haliabas in .v. theorice capitulo xxxvi. cum ait: Si cibo homo replect⁹ aut potu coitu utatur debilitas eius fit corpori: eneruatio neruis: dolor in genibus: aliarūq̄ cōtinuationū: uiscerū opilatio generanturq̄ ab inde humores grossi: cuius usus si hoc fiat modo frequens & assiduus hidropisis sequit asma & tremor: Si uero famē patiens quis ad coitū accesserit: aut sitis molestia pressus: aut aliqua certe euacuationū specie exinanitus est. ut uomitu solutione fiobotomia: & his similib⁹ aut statim post balneū: uel laborē uigiliasq̄ aut etiā post grauem tristitiam: corpus consumitur & desiccatur: calor dissoluitur naturalis: ciborum immutatur appetitus: tenebratur uisus: oculi fiunt concaui: & nō nunq̄ deffectus accidit & spasmus & cetera Et propterea dixit auicēna in .xx. tertii capitulo. x. Coitus bon⁹ est ille qui fit in hora anteq̄ superfluitatum sequitur euacuatio & ceta. Quod dictum sic intelligendum est. s. antequam hora aduenerit in qua expellere oporteat supfluitates quoniam cum ipse stimulant & exitum petunt tunc iam hora coeundi pertransiuit. Et quod ita sit patet per ipsum dicentem in capitulo secundo eiusdem. Et oportet ne coitus fiat necessitate fecis aut mingendi mota neq̄ cum exercitio & motu aut post passionem animalem fortem & ceta. Et postea subinnxit:

UVA. BHSC. IyR_157_4

Et oportet etiam ne coitus fiat super replectionem quia prohibet digestionē & debilitat neq; coeat aliquis cum adest uacuitas iterum hoc enim est nocibilius & onerosius naturæ & magis pernecans calorem innatū: & magis attrahens liquefactionem & ethicā imo oportet ut fiat cū cibus descendit a stomaco & cōplet digestio prima & secunda & mediatur dispositio in digestione tertia. Et oportet ne coitus fiat super sacietatem nauseatiuā & post euacuationes fortes ex uomitu & fluxu uētris & motꝰ corporeos & animales & ceta. Que fuit sententia Gal'. in tertio Tegni textu comenti. xxxviii. dicentis Tempus usus coitus est quando perfecte mediū earum; que extrinsecus omniū circūstantiarꝝ: neq; superplectū corpus: neq; indigēs: neq; infrigidatū: neq; supercalefactū aut exiccatū aut humectatum imoderate. Si uero peccæt aliquando corpus paruum esto peccatū melius uero idest minus malū est calefactio magis q̄ infrigidato & repleto magis q̄ euacuato & humectato magis q̄ exiccato corpore uti uenereis: hæc ipse tamen periculosum est super replectionem & cenā ut cōmuniter fit uelle coire quoniā incurrit podagras et dolores alios ille q utit coitu īmediate post cibū sumptū sicut dixit Auicēna in Canticis textu cōmēti. clv. Recte igitur intelligat uerbū illud Gal'. melius repleto q̄ euacuato corpore uti uenereis obseruēt itaq; ea quæ diximus de coitu qui suā incolumē cupiunt sanitatem conseruare.

Capitulū. xxxviii. oñdit quæ fugere debeāt religiosi & quæ dimittere uolentes a coitu abstinere.

Ed cū pleriq; uiri cōtinentes & religiosi reperiāt q suā omnipotēti deo uouerūt castitatē: quibus p̄cedētia dicta de uenere non modo non sunt utilia sed nec quidem ab eis legenda aut inspicienda sunt cū potius omni ingenio omniq; diligentia: mēte ac corpore ea quæ ueneris sunt fugere conent. His ergo hoc capitulum compilaui non modo eis utile uerum etiā necessariū ut quod desiderant sine molestia ac sine aliqua tentatione facilius consequi ualeant. Quod tamen pluribus est difficile eo q̄ quæ uenerē p̄mouent nō intelligant: neq; quæ ipsam extinguāt mortificentq; non cognoscant quos intendo in presentia docere dicens cū Arꝝ. in secūdo posteriorꝝ. c. primo q̄ causa & effectus se inuicem inferūt si uniuersaliter & adequate sumant. Sic igitur ubi erit sufficientia causarum alicuius effectus proculdubio ipse producetur ab eis in esse & per oppositum ubi sufficiens erit destructio taliū causarum & talis effectꝰ adnihilabit sine dubio. Desiderantes ergo coitum fugere debent & causas ipsum p̄mouentes auferre aliter enim positis causis & effectꝰ consequetur causæ enim in uenerē perducentes principales he sunt. s. Ventositas erigens & semen purgari ac expelli p̄curans incitansq; ad hoc sine aliqua intromissione & precipue si multe fuerit quātitatis ex quibus desideriū surgit & tentatio manifestat. Quod cū uiderit diabolꝰ mēti persuadet ut turpia concipiat: feminas desideret: ceteraq; talia uiris religiosis abhominabilia. Hec autē tentatio sepius uenit: multosq; aggreditur atq; fragiles omnes corrumpit: fortiores autē & bene armati uiriliter resistentes uix illeli post sunt subterfugere. Quod tamen non esset si caulas illas. s. uentositatem & semen non admitterent. Sed dicet quis hoc in nostra potestate non consistit: ut naturā suas producere operationes impediamus: si enim aliquis calidos renes ac testes plurimū sanguis attrahentes & ipsum in semē conuertentes habuerit: quomodo prohibere poterit seminis uel uentositatis generationē? Cui respondebimus & dicemus q̄ aut illa caliditas erit naturalis aut accidentalis & quecūq; fuerit illa remitti potest cū frigidis rebus interius & exterius administratis fugiendo supinū decubitum ac grabati mollitiem atq; caliditatem quæ autem debeant esse talia infrigidantia medicus electus secundū complexionem ac caliditatis intensionem uel remissionem: corporisq; p̄prietatem: & ut sue sapientie uidebitur ordiabit. Multitudo autē sanguinis ad ea membra trāsmissi medici opera non indiget sed patientis parco regimine sanguinis calidi & acuti diminutiuo. Diminuitur autem sanguinis superfluitas superhabundantiam nutrimenti prohibendo quoniā in replectione est uenus ut dixit Arꝝ in. x. p̄blematū p̄blemate. xxxxvii. & precipue si talis replectio ex bonis & delicatis cibariis fuerit & maxime sperma multiplicantibus ut carnes columbinorꝝ: passerū: hedi: et similiū. Vnde Auicēna dixit in. xx. tertii. c. xxi. Meliores ad sperma cibi sunt q fiunt ex carne hedi pinguis masculi & carne ouina cicere & cepe & ceta. Oua etiā sorbilia. Lac: pisces cum aromatibus calidis uentosis ut zinzibere piper galanga & similibus cuius ratio ponitur a Gal'. i quinto de simplici medicina distinctione sexta capitulo secundo dicente. Res prouocantes sperma sūt res quæ aperiunt & earꝝ caliditas tanta est quod nō exiccat propter hoc igitur predicta aromata faciūt ad uenerem. Similiter Cepe: Baucie: faba: faseoli: Ci[illegible]ulā & talia uentositatem multiplicādo. Anisum quoq; & fenicul: amigdale: phistici: auelane et huiusmodi uitari debent & uinū precipue potens et dulce in quo est luxuria ut paulus inquit & Ouidi de remedio ait quid tibi precipiā de bacchi munere queris. Spe breui monitus experiere meos. Vina parant animos ueneri faciuntq; libidinis aptos. Et fuit sententia Arꝝ. in tertio p̄blematū problemate primo dicentis. Vinū uenereos facit & recte dicitur Bach' & Venus adinuicem sunt. Herbas quoq; calidas ut erucā: mētam & huius dimittere oportet sicut etiam nec cepas accipere est totum ut diximus iuxta sententiam medicorum & ouidii dicētis

UVA. BHSC. IyR_157_4

ubi supra. Daunis an libicis bulbꝰ tibi missꝰ ab oris
An ueniant megaris noxiꝰ omnis erit Nec minꝰ eru
cas aptū est uitare lalaces. Et quicquid ueneri corpo
ra nostra parat. Quod etiá nobis innuit Auicē. in
c. xxxii. xxiii. dicēs. Ex adiuuātibus ad coitū sunt q̄
cunq; sumuntur ex cibis calidis acutis aut inflatiuis
sicut sunt cicer & uua & uitelus oui & illa quæ ag/
gregant utrāq; rē sicut eruca & uinū nouū in quo
est proprietas generādi sperma & ceta. Ab his ergo
abstineāt & a reliquis huiusmōi q suā castitatem il/
lesam uoluerint altissimo conseruare.

Capitulū. xxxviiii. ostēdit quæ facere oporteat eos qui a uenereis nolunt molestari.

Vi suā uoluerit cōseruare castitatē debet
q præterea quæ in precedenti. c. dicta sunt
& hæc quæ in hoc dicemꝰ obseruare ut
securius suū laudabile uotū consequatur
quoꝝ primū istud existit ut pro posse nulla in eo sp
matica superfluitas generet cū abstinētia cibi & po
tus quoniá sperma est superfluitas digestionis quar
to quæ fit cū dispartiē cibus in mēbris resudando a
uenis tertia digestione iam explecta: & est de sūma
humiditatis proxime coagulationi ex qua nutriunt
mēbra dura & ceta ut princeps uoluit in uigesima
tercii. c. iii. Ista igit superfluitas exiccabit & consu
metur cū ieiunio & fame uehemēti quæ debilitant
corpus ut Auicēna dixit in. xiii. tercii. tractatu quin
to. c. viii. & in. xvi. tertii tractatu tertio. c. vi. sic inqt
Fames & uigilie resoluūt superfluitates. Similiter &
cū forti labore huiusmodi superfluitas si qua erit ge
nerata resoluet ut supra patuit de nocumētis imo/
derati laboris sicut ocio ac continua requie opposi
tū cōtingit sicut Naso poeta singularis in suo de re/
medio cecinit. Ergo ubi uisus eris nostra medicabilis
arte. Fac monitis fugias otia pria mei. Hæc ut ames
faciūt hæc quæ facere tuent. Hæc sunt iocūdi cā cib
q̄ mali. Ocia si tollas periere cupidinis arcus. Cōtē
pteq; iacent et sine luce faces. Quā platanꝰ riuo gau
det quā populꝰ unda. Et quam limosa canna palu/
stris humo. Tā uenus ocia amat & ceta. Sint igitur i
cōtinuo exercitio & forti qui plus a uenere molesta
ri cōsueuerūt. Nec nō mortis future recordent tri/
stitiā inferoꝝ imaginātes: percutiētes quoq; corpꝰ
ut Hieronymus ac reliqui beati faciebāt. Istis enim
remediis nulla prorsus tentatio aut q̄ rarissima pci
pietur sicut placuit Auicēne. in. xx. tertii. c. de alumi
niati dicenti. Cura quæ confert est illud quod frāgit
desideriū eoꝝ ex tristitia: fame & uigiliis & carcere
& percussione hæc quidem securior uia existit et ad
sanitatem magis faciens q̄ quæ exiccātia & resolué
tia: siue plurimam extinguētia iubet assumere ut se/
men agni casti. rute: cimini & huiuscemodi calido/
rum & exiccantiū uel coriandri canfore & talium i
frigidantiū & caloré innatū congelantiū: pretereo
quæ de pedibus nudis & de dormitione super res
frigidas ac duras dicitur tanq; de rebus periculosis
ad sanitatē: imo ad uitā ipsam pernitiosissimis: simi
liter & quæ de aspectu pulcrarū facierū dici solet tā
q̄ de re manifestissima & utiq; ab omnibus caste ui
uere uolētibus necessaria ne dū utili nihil impresen/
tiaꝝ uerba facere inutiliter: ut aliqui: uolumus. Hæc
enim & similia satis qui sane mētis fuerit perseipsū
& sine doctore aliquo fore fugienda iudicabit: qua
re de hac materia hæc hactenus dicta sufficiant.

Capitulū. xxxx. declarat quid sit balneū & quæ cō/ditiones debeant obseruari a uolētibus in aqua ca/lida artificialiter balneari.

T de iuuamētibus & superfluitates cor/
u poris euacuantibus sermonē cōpleamus
reliquum est ut de balneo scribamus ali
qua & quā breuissime: tū quia apud nos
usus eius non existit: tū quia non sine periculo bal
neant qui in hoc delectari cōsuerūt & ob hāc causā
potius silendum q̄ scribendū esset de ipso ne omni
no quis eo uteret. Attamē quia nonnulli sine ipso
uiuere minime posse uidētur propter eoꝝ ad ipsum
cōsuetudinē sicut in quibusdā regiōibus & nō igno
bilibus apparet ideo de ipso aliqua nō inutilia pro
ut sapiētibus uisum est in duobus capitulis adduce
mus. Sed quid balneū sit declaremus dicētes cū Cō
ciliatore nostro in differentia. cxxviii. q̄ Balneum
est corpus subtile uel liquidū corpori circūferentiali
ter occurrēs: & ipsius immutatiuū cuiꝰ cum due sint
species. s. aereū quod stuffa nuncupat aliud uero a/
queū quod ex aqua dulci fieri solet & hoc iterū du/
plex est. s. calidū uel tepidū aliud uero frigidum de q̄
bus tantūmodo in presentia dicemus & primo de
calido cuius multa uident esse iuuamenta cū consue
tū fuerit & debito modo applicatū dicente Auicen.
in tertia primi doc. secūda. c. v. iuuamēta balnei sūt
somnū facere: & aperire & abradere & resoluere et
digerere: & nutrimētū ad cutis superficiē attrahere
& ceta. Et in canticis textu cometi. clii. inquit utēdū
est balneo ad tollēdū sordes & immūditiā: neq; sis i
hoc piger: si uis educere superfluitates a corporis su
perficie ad cutim ab accidentibus imūditie mūdam
facere quod confirmauit Auerrois in cometo et i. vi
colliget. Et fuit sententia Almāsoris in quarto. c. xv
iii. decentis. Sunt de iuuamētis balnei corpus humec
tare & renouare porosq; apire: ac sordes cōgrega/
tas detergere: replectionem quoq; minuere: & uen/
tositatē dissoluere: & ad somnū ducere ac humores
subtiliare: balneū præterea dolores reprimit: uētrem
stringit atq; lassitudinē remouet: corpusq; cibis aptū
efficit hoc quoq; sensit Haliabas in quinto Theori
ce. c. xiii. dicens. Balneo aūt post exercitium & ante
prandiū uti sanis corpore magnas utilitates cōfert
humectat enim corpus & membra calorem confor

UVA. BHSC. IyR_157_4

tat naturalem: digestionem optimam reddit: angustiã si qua ẽ effugat: poros aperit: superfluitates euacuat: dolores mitigat & uentositates dissoluit ex quibus apparet q balneũ nõ minus sit necessariũ quã utile quod equidẽ uerũ esse fatemur: & si nos in totius uitæ nostre tempore nũq balneati fuerimus & tamẽ sani dei gratia semp fuimus & propterea non absolute balneũ uituperamus: sed tantũmodo illis q inepte sunt & insueti: consuetos enim exortamur ut ad balneũ accedãt dũmodo infrascribendas cõditõnes habuerint: sin autẽ minime quæ prima ẽ ut assueti sint sic balneari: dicẽte Hipocrate in tertio regiminis acutoꝝ. Qui balneũ amãt uel sani cõsueuerũt eis maxie adhibendum est: hi nãq ipsum desiderant si ergo dimiserint leduntur Secunda conditio obseruanda est ut nullus plectoricus neq cachochimus balneo uti presumat ne cõmoti humores aliq faciant egritudinum quoniam Auicẽ. in quarto primi. c. xvii. dixit. Balneũ solet facere ut ebuliant hũores & sparganẽ: quod etiã sensit Haliabas in. v. Theorice. c. xiii. cum iquit. Aliquotiẽs malis aliquo i mẽbro positis humoribus cum a balneo liquefacti fuerint decurrẽtes bonis miscentur humoribus quibus secum corruptis: malorum quantitates augentur iõ corpora habẽtes repleta balneo non expedit uti: antequã eoꝝ euacuentur corpora: & illi maturentur humores: hinc itaq est q apostemate febricitantes & ab obtalmia molestati in morbi principiis & añ q matureẽ materia arceãt balnei quæ fuit sententia Gal'. in primo de febrib9 ad Glauconem & in quinto Terapentice cũ inquit. Quod inter reliq a balneandis obseruãda oportet ut nulla principaliũ partiũ laꝝ inbecillis existat: & q multitudo crudorum hũoꝝ secũdũ primas uenas nõ prohibuerit & propterea concludit Rasis in quarto Almãsoris. c. xviii Quod si aliquid dãni in balneis percipitur istud est i corporibus impuris quia puris nullũ dãnũ euenire potest & propter hãc conditionẽ omnes fere sunt ad balneandũ suspecti Tertia cõditio attẽdẽda circa horã balnei est ut neq aq ante exercitiũ balneetur quis: dicente Haliabate in quinto Theorice. c. preallegato. Balneũ & enim ante exercitiũ superfluitates cibi trãsmittit in mẽbra quas indigestas inuenit: liquæfaciq humores: & superfluitates exire paratas & uapores defluere ad aliqua facit mẽbra pariturq inde morbus & ceta Quarta conditio est ut diceba/tur de exercitio ẽ q ante comestionẽ balneari oportet cũ dicat princeps in tertia primi doc. secũda. c. v/ii. Prius oportet balneari deinde cibari: ita ut comestio balneationem non precedat quæ fuit sententia Hipocratis in. iii. regiminis acutoꝝ textu comenti. Ivii. dicentis. Nequaq balneãdũ est parua temporis mora post acceptũ cibũ uel quẽquam potũ in cuius cometo Gal'. ait. Quod est quia q utitur aliquo potuũ deinde balneatur: post illud replet caput eius. & qui sumit cibũ deinde utitur post ipsum balneationẽ replet caput ipsius & reliquum corpus propterea quia attrahit cibũ ad se ex stomaco ante digestionẽ eius a quo sumpsit Auicẽ. in secũda primi doctrina secũda. c. xviiii. cũ dixit. Cũ balneũ ingrediũtur post saturitatẽ inpinguat propterea q materiã ad exteriora trahit corporis uerũtamẽ opilationes efficit propter quod sui causa a stomacho & ab epate nutrimẽtũ ad mẽbra trahit non coctũ & propterea dixit ubi supra & in. vii. quarti tractatu quarto c. ii. Qui sanitatẽ uult cõseruare balneũ ingredi debet postq digestũ est quod est in stomaco & in epate nec tamen propter hoc credendũ est q cum hora sumẽdi cibũ & famis aduenerit tunc balneandum sit: imo & hec hora pariter prohibeat ut de exercitio dicebat tesse principe in secũda primi loco & c. superiꝰ ánotato dicente. Cũ balneũ ingrediuntur ieiuni & uacui uehemẽter exiccat & macrescere facit et debilitat V. conditio in balneo obseruanda est q dũ in eo sunt neq comedãt quid neq bibant: quamuis oppositũ plurimi faciãt quæ precipit ab Hipocrate in tertio regiminis acutoꝝ sic scribẽte. Neq circa horã ipsam balnei propinandũ est aliquid cuius ratio in quarta cõditione fuit expressa Sexta conditio circa spatium balneandi est q in balneo longa mora nõ est facienda propterea q resoluit & debilitat dicẽte Auicẽna in secũda primi doc. & .c. predictis Balneũ exiccat eos qui diu in ipso morãtur propter resolutionẽ & sudorẽ & ceta. Et infra subiũxit. Si quis multã in balneo facit morã timetur ne ei superueniat syncopis propterea quia calefit cor & cõmouetur inde syncopis & in sũma secunda. c. ii. eiusdẽ sic inquit. Multa in balneo mora & lõgo tempore licet tẽperate calefaciat: infrigidat tamẽ calorem innatũ suffocando & in secũda tertii. c. vii. dixit Scias q longitudo spatii more in tina siue sit aqua siue aliud est ex eis quæ nocent propter mollificationẽ uirtutis & in tertia primi doc. secũda. c. v. sic quoq scripsit. Balnei impediẽta sunt debilitare cor: si multũ morati fuerint & facere syncopim & nauseã & humores quietos mouere & eos ad putrefactionẽ preparare & cũ eis ad mẽbroꝝ debiliũ receptacula declinare a quibus accident apostemata mẽbroꝝ occulto & in eoꝝ superficie: & propterea sit. vii. consequẽs ad predicta conditio attendenda quæ ponit ab eodẽ in. xiii. tertii Tractatu quarto. c. x. de termino spatii & more in balneo dicente. Oportet ut sit spatiũ balneationis usq dũ perseuerat & inflatur et augmentat corpus & incipiat detumescere Viii. cõditio post exercitiũ balnei obseruanda est eiusdem principis in secũda primi dicẽtis. Qui balneant debẽt se custodire ne rẽ frigidã actu bibant in egressione balnei aut in balneo quoniã pori sunt aperti quare frigiditas non tardat quoniã ad mẽbroꝝ principaliũ corpora procedat & ipsorum corrumpat uirtutes ab omni quoq re uehemẽtis caliditatis se custodire debẽt: & ꝑcipue ab aqua quoniã si eã supse

UVA. BHSC. IyR_157_4

rint timedū erit ne cito ad mẽbra penetret principa lia: & inde accidat ptisis & ethica & subdit. Caueãt præterea ne cito balneum egrediant: & caput post ipsū discoperiãt: & ne frigiditati se expoant sed bñ cooperiant pānis: præcipue si i hieme fuerit & i ter tia primi doc. secūda. c. vii. addidit. Qui ex homini bus pinguis existit oportet ne illico cū egrediť balneū comedat: sed expectet: & paruū dormiat somnū. Ecce igitur quot obseruanda sūt a uolentib⁹ balneari si balnei iuuamẽta ab auctoribus dicta cõseq uoluerint aliter enim plus nocumẽti q̄ utilitatis ex balneatõne pcipient & propter hoc q̄ tanta & tot a balneandis non obseruantur ipsum suspectum habemus: q̄uis in se utile sit ad sanitatis cõseruatiõem

Capitulum. xxxxi. ostendit. quæ sint iuuamẽta balnei aquæ frigide & qui possint & quando ipso uti secure: & demū continuat dictis dicenda.

Ipsum est in superiori. c. quot debeant obseruari qui calide aquæ balneo uti uoluerint: in presenti autem dicendū duxit de obseruãdis a uolentibus in aqua frigida balneari: ut iuuenes in æstate balneãtes se intelligãt quibus hoc cõcessum sit & quibus minime: dicamus ergo cū Auicẽ. i tertia primi doc. secūda. c. vi. q̄ Ablutio quæ fit cū aqua frigida cõueniens non est nisi cuius regimẽ undiq̄ cõseruatur: & cuius etas & uirtus & figura & tempus sunt cõuenientia & neq̄ fastidiū: neq̄ uomitum: neq̄ uentris fluxum: neq̄ uigilias: neq̄ reumatismos habet: neq̄ est puer: neq̄ senex & in hora in qua ipsius corpus est leue & motus conuenientes & est cū hoc q̄ fit post ablutionẽ aqua calida factã ad hoc ut exteriora fiant fortiora & ut calor rectineat naturalis quod si uoluntas affuerit ut istud fit oportet ne aqua sit multū frigida imo ut sit temperata: & est quãdo hoc fit post exercitiū & tunc quidẽ oportet ut fricatio ante ipsã fiat fortior q̄ solebat sed inūctio sit ex oleo quẽadmodū solebat: & sit exercitiū post fricationẽ aut inūctionẽ temperatã: aut sit paꝛ uelocius q̄ solebat: deinde post exercitiū in aqua frigida subitõ natet ut ipsius mẽbra simul dura fiant: postea perseuerat in ea secūdū mẽsurã sue leuitatis: & quãtū tollerare ualet anteq̄ superueniat horipilatio: deinde cū egressus fuerit fricet sicut nominabimus: & eius cibus augmẽtū suscipiat: & potus diminutionẽ: & cõsideret tẽpus reuersionis sui coloris ad ipsum & caloris ei⁹ ex quo si uelox fuerit: scietur q̄ eius mora fuit moderata: & si tarda fuerit scietur q̄ mora plixior fuit q̄ debuit & subdit. Et qui hoc agere. s. balneari i aq̄ frigida uoluerit gradatim in ipso procedat & caliore die qui est in estate hora feruoris prius incipiat & sibi caueat ne uentus sit ibi & ne illud post coitum peragat: neq̄ post cibum qui nõ sit digest⁹ neq̄ faciat hoc post uomitũ: neq̄ post euacuationẽ: neq̄ post colicam passionem: neq̄ uigilias: neq̄ corporis debilitatem: neq̄ stomachi: neq̄ post exercitiũ nisi qui illud agit sit ualde fortis secũdũ modũ quẽ dixi mus. Et concludit postrẽo cũ aqua igitur frigida secũdũ modos dictos lauari calorẽ naturalem subito ad interiora pellit postea confortat ipsum ut fortior fiat: & egrediatur extra multũ: hæc ipse. Et nõ solũ hoc fuit principis sed etiam Haliabatis in quinto Theorice. c. xiii. dicẽtis. Suauis aque frigide balneũ corpus refrigerat & humectat: calefacit quoq̄: sed p accidẽs: spissat & enim poros: calorẽ interius in corpore recludit. Vnde & suauis aque frigide balneũ si post sumptũ fiat cibũ: digestionẽ adiuuat si carnosum fuerit corpus & etas iuuẽtutis & presens estas tunc enim augetur calor naturalis: & mẽbroꝛ uirtus: digestionisq̄ bonũ: & post pauca subiunxit. Si sit autẽ corpus exile & pauce carnis: frigus in profũdo imergitur corporis ipsumq̄ refrigerat donec ẽt nobilibus continuet ipsa mẽbris frigiditas: coagulatur itaq̄ naturalis calor accidit q̄ illis quod serpẽtibus hieme: & post aliqua adhuc subdit. Cauẽdum est autẽ aque frigide balneũ post coitũ & laborem dianãq̄ nisi quod superhabundans fuerit: tunc & enim aque frigide balneũ utile est. Nec uero statim post uigilias aut uomitum fiat: nec post medicaminis laxatiui potũ quoniã in omnibus his malũ est. q̄ fuit etiã Gal. sententia in tertio de regimine sanitatis dicentis. Aqua frigida moderate nature corporis congrua quousq̄ tamẽ augetur corpus cucratum frigida nõ balneandũ est quia prohibet angmentati onẽ: adaucto uero iã sufficiẽter assuefaciendum eo quia totũ corpus fortificat: & cutẽ spissam & durã pficit ut nõ ab exterioribus ledat. Qui aũt uoluerit incipere balneari infrigida aqua debet hoc incipere hora anni incipiente estate ut usq̄ ad hiemẽ iã assuefactus sit: & dies sit ut possibile est nõ uentosus sed calidissimus & meridies eius sit & homo q̄ erit balneãd⁹ in medio q̄rti septẽnii. s. circa uigesimũ q̄rtũ ánũ in nullo ab aliqua causa eo die uel precedente nocte alteratus suã cõstitutionẽ certissime custodiens: sit & animo nõ tristis imo letus maxime tũc qui prius fricet linteis durioribus uel spartina ut eq̄liter fiat fricatio deinde fricet oleo: post uero exercitet equalibus quibus assuetus erat exercitiis sed citioribus: deinde repẽte in aquã descẽdat ut momẽto uno omnibus mẽbris corporis circũfũdat aqua ne si paulati descendat rigor innascat: sit aũt aqua neq̄ tepida neq̄ multũ frigida: postmodũ uero & hac utet. Egrediente uero ab aqua pluribus manibus fricet p oleũ quousq̄ calefiat cutis & postea cibaria quidẽ plura sint assuetoꝛ minor uero potus offeratur quia plura appetũt in frigido balneo et digerũt melius & siciunt minus & incedant in crastinum ad exercitia fortia & ceta. Ex quibus manifeste patet q̄ per pauci quidem reperiunt qui hæc omnia sciant: possint & uelint obseruare & propterea

UVA. BHSC. IyR_157_4

infirmantur plerique ex tali balneatione ideo periculosa est his qui tot & tanta ut diximus attẽdẽda nõ obseruauerint quare aut consueti dimittãt aut ꝓdicta ad plenũ prosequãt. Reliquũ est ꝙ postꝯ in superioribus de aere exercitio coitu & huiusmodi corpus iuuamẽtibus diximus ut deinceps de restaurantibus ipsum scribamus ut sciat unusquisq; quomodo & cũ quibus resolutũ & iã euacuatũ corpus possit confortari: & quia naturaliter & artificialiter generalia semper ꝓcedere debẽt specialia ut dixit Gal. in tertio afforismoꝝ cometo.xvi. & Aꝝ. in secundo de generatiõe. Cognitis uniuersalibꝰ facilius itelliguntur particularia: ideo rationabile nobis uidetur ut prius declaremus quot & quæ circa refectionẽ uniuersaliter attendenda sint necessario: deinde de cibis omnibus in speciali sermone faciemus: ostẽdẽtes qui cibi laudabiles sint & sanitatis cõseruatiui & q mali & egritudinales existãt: dirigendi & appropriandi in qualitate & quantitate unicuiq; cõplexiõi: ætati: regioni: cõsuetudini & ceta. Secũdũ ꝙ perito & iã electo medico uidebitur. Nũc autem ab uniuersalibus incipientes ostendamus propter quid comedere opertet quottidie.

Capitulũ.xxxxii. ostẽdit causã necessitatis quottidiane refectionis ex cibo & potu.

Quemadmodum lãpadis flãma continue consummit ea quæ sibi apponũtur ut se ipsam diu conseruet & faciat quãuis nõ possit: immortalem: sic & calor naturalis qui in nobis existit: incessanter agit in mẽbra & corporis humiditates & sicuti oleo deficiente flãma ipa liciniũ ĩ breui tẽpore cõburit et cõsequẽter extinguit: Sic & nostra caliditas postꝯ humidũ nutries finierit partes corporis arefacit & sic est causa extinguendi seipsam accidentaliter: propterea ꝙ sibi cõsumit materiã ut inquit Auicẽ. in tertia primi.c.primo Et prima quarti.c.de Ethica. Cum aũt extinctꝰ fuerit calor naturalis necesse est ut & anima a corpore separet quia deficiẽte instrumẽto non potest artifex operare: sic & anima suas amplius nõ potest actiones exercere calore naturali adnihilato quod suũ erat instrumẽtũ ut ait princeps in prima primi doc.tertia.c.iii. Et fuit sẽtẽtia Gal. in quinto de simplici medicina distinctione secũda.c.v. dicentis. Calor innatus est illud quod nominamus spiritum & est ille qui fixus est & plantatus in corpore cuiusq; animalis: qui quãuis non sit de substantia anime est tamen primũ instrumentoꝝ eius: necesse est igit' uolenti hunc calorẽ & uitam ipsam conseruare ut eum nũq; sine pabulo & nutrimẽto relinquamus quoniam priuatũ alimẽto nõ potest diu durare teste Aristotele in secũdo de anima textu comenti. xxxxviii. & Gal. ĩ primo de Alimẽtis.c.i.di. Sine alimẽto nõ ẽ possibile uiuere nec sanos nec egros cuiꝰ cãm & rõnem assignauit Rasis in.xxv. cotinẽtis.c.primo dicẽs auctoritate Ioãnitii. Quia corpora nostra sũt cõtinue dissolutiõis ex aere circũferẽti et caliditate innata quæ est in nobis indiguerũt nutrimẽto ad restituendũ ei quod dissoluitur: diffusiusq; Haliabas in v. Theorice.c.xiiii. hoc sentiẽs sic ait. Dico ergo cũ sit corporum animaliũ rationaliũ & irrationalium substantiã eoꝝ dissolui semper & continue naturalis causa qui in eis est caloris: calidiq; exteriꝰ illis obuius est aeris aut dissolutione leui ut quod a corporibus omnibus relaxatione dissoluitur aut certe manifesta ut sputa: emũctiones: sudor: urina & egestio necessariã habuit natura materiã ab exterioribus q̃ eoꝝ loco succederet quæ a corpore dissoluũtur. hæc ergo materia sunt esca & potus quæ mihi uidentur uerba Gal. dicentis in libro de dissolutione cõtinua c.i. hoc modo. Quia corpora hominũ sũt in continua dissolutione & propter caloré aeris circũdãtis ea extrinsecus & calorem interius existẽtẽ fuit necessariũ restaurare in eis quod dissolutũ est de ipsis ideoq; fuerũt necessarii cibi & potus uno itaq; uerbo cũ ipso etiã Auicẽ. in secũda primi doc. sũma: & c. secũdis sic dicẽte. Nutrimẽto indigentes sumus: et nostre conseruatio sanitatis est ex nutrimẽto nobis conueniente quod equale existit & ceta. In sũma igitur dictoꝝ ratio hæc est quia si resolutio esset: restauratio autẽ non existeret proculdubio uita cito finiret: sed posito calore resolutio sequit' nõ posita autẽ refectione consumptio: propterea fuit necessarium ut nutrimentum partibus suppleret resolutis: multũ uero aut paucum secũdum maiorem aut minorem resolutaꝝ partiũ quantitatem dicente Auicẽ. in.xiii. tertii tractatu secũdo.c.vii. Necessitas cibi est ut supleat locũ eius quod resoluit' cũ ergo non est resolutio aut est resolutio parua non est necessarius cibus extrinsecꝰ quod etiam uoluit in cãticis textu cometi cxxiiii. dicẽs. Scias ꝙ uera cibi actio ẽ augere augenda & restaurare omne deperditũ ex dissolutiõe corporis: & ad primũ statum deducere. Resolutio itaq; calore naturali et ab extrinseco prouẽiens fecit refectionis & nutrimẽti necessitatẽ ut deperdita eo modo quo possibile est restaurarent': quod dicimus ꝓpterea ꝙ restaurata nũq; ad quantitatem nec ad perfectionẽ dissolutoꝝ attingunt & ob banc causã necesse est ad finem deuenire & quod ita sit patet per Gal. in primo de regimine sanitatis: dicẽte. Si possemus tale aliquid introducere quod simile esset effluẽti hoc sanissimũ & optimũ esset: sed hoc impossibile est quia id quod defluit ab unoquoq; mẽbroꝝ tale natura est quale ipsum mẽbrum a quo defluit. Nihil autẽ eoꝝ quæ comedunt' aut bibunt' tale ẽ omnino quale id quod defluxit a quo sumpsit Auicen. in prima primi de ætatibus parapho illo. Amplius si hæc uirtus. s. nutritiua infinita foret & semper pmutationẽ in corpore faceret eius quod dissoluitur eq̃liter & uno modo. Dissolutio tamẽ uno modo nõ

UVA. BHSC. IyR_157_4

esset imo semper quottidie augeretur & cetera. Et ob hac causam etiã optia comedetes: nutritiuissima: & ea perfectissime digerẽtes mori habent de necessitate licet nõ tam cito sicut oppositum faciẽtes. Et hæc de necessitate refectionis dicta sint hactenus.

Capitulũ .xxxxiii. ostendit quæ & quanta sit utilitas refectionis cũ cibo & potu.

Ista in precedenti .c. refectionis necessitate in presenti eius grandis utilitas est uidenda licet magna ex parte ex his quæ i superioribus dicta sunt comprehẽdi potest. Attamẽ dicamus iterum replicando q̃ quãuis refectio quantũcunq; optima nos nõ faciat a morte securos: cum due sint naturales corruptões quas nullũ generatum corpus effugere potest. Vna q̃ sẽ p magis deficcãr: Altera q̃ semp uniuersa substãtia nostra fluit ob inatũ nobis calorem ut primo de regimine sanitatis innuit nobis Gal'. & in .vi. eiusdẽ cũ inquit. Si possibile esset semper custodire humidam complexionem corporis immortales essemus: sed quia naturalem uiam eam quæ ad deficcandũ corpus fugere non est possibile: propterea senescere necessariũ est nobis: & corrumpi: & quãuis a iã dictis ordinatissima & pfectissima dieta nos minime possit liberare: de his tamẽ duabus rebus securitatẽ prebet putrefactionis penitus prohibitione & defensione ne humiditas cito resoluat' & in ipsi⁹ quidem fortitudine consistit ut ipsum corpus usq; ad debitũ tempus: secundũ suam primam complexionem permanere faciat: & hoc quidem erit propter regimen rectũ restaurationis quæ fit loco eius quod resoluitur secundũ quantitatem possibilem & cetera. Vt inquit Auicẽ: in tertia primi .c.i. cuius preallegata fuerunt uerba. Si igitur hæc duo fecerit. s. q̃ putrefieri nõ permittat: & prohibuerit ne cito humiditas resoluat' diu & sanos uiuere faciat omnes qui tali usi fuerint restauratione pro ut sensit gal'. in .vi: de regimine sanitatis cum ait. Longeuissimus est utiq; q minime deficcatus fuerit & infra dixit. In complexione longeuissimi omnium sũt q humidissimi & nimirũ & sani sunt cum solidatum fuerit corpus & cetera. Quod etiam uoluit Auicẽ. in loco superius allegato cum inquit. Corpus nõ permanet tẽpore quo perdurat nisi propterea q̃ ipsius innata humiditas prima resolutioni resistit caloris & cetera. O quã grãdis est ergo refectionis utilitas que corpus a siccitate festina præseruat: quæ siccitas in tantũ est nostris corporibus inimica atq; cõtraria q̃ incessanter augẽdo ꝓcedit donec nos perimat teste. Principe ubi supra. Quã grande iterum erit refectionis comodũ cum humanum corpus longeuum & sanum esse faciat toto suarum ætatum decursu si ipsa debita fuerit & ordinata refectio dicente Gal'. in libro de Euchimia et cachochimia: Amicoꝝ meorum quicunq; uacant circa exercitia & ordinatiuã dietationẽ õẽs uideo semper sanos esse: et iterũ in eodem. Nõ egrotabit omnino debite dictat⁹ & exercitatus & cetera. Sit itaq; huius capituli hæc conclusio: q̃ magna est debite ac ordinate refectionis utilitas quẽadmodũ sapientissimi antiquorũ in preallegatis locis uoluere: quas aũt habeat cõditiones quæ debita siue ordinata dieta dici meretur in sequẽtibus: deo uolente scribemus: non appropriãdo ipsam huic uel illi complexioni aut ætati: sed hoc iã electi medici iuditio relinquemus: qui sua sapientia quod unicuiq; conueniens erit iubebit offerre ꝓ ut regio: nãtura: tẽpus: anni: consuetudo. & huiuscemodi expetere uidebũtur quæ omnia cognoscere & sufficientissime intelligere debet: cũ dicat gal'. in libro de euchimia. Memorari autem te uolo secũdũ omnes huiusmodi tractat⁹ quoniam: neq; auxiliorũ: neq; sanatiuarum dietationũ scitor erit finaliter qui materieꝝ uirtutes certitudinaliter didicit: nisi cognoscat corporum naturas quibus hæc adducuntur. Quedã enim dẽsa sunt et difficile trãspirabilia. Quedam uero rara & defacile euacuabilia & indigent ut palam est cibo humidioris. Sicciori uero secũda: et illa quidem grossiori illa autem subtiliori: & illa quidem pauciori: illa uero: ampliori: ita autem & quocunq; melancoli cum habent sanguinẽ: humidis & calidis cõplexiõe indigent: cibis. sicut quicunq; colericum humidis et frigidis quæ autem flegmatici calidis & siccis & cetera. Demũ concludit: dignosticum igitur esse oportet eum q̃ recte debet uti cibis: ideo perito dirigẽte medico iam reperto pro ut conuenit utilis semper erit ad corporis sanitatẽ refectio sicuti ab initio presentis capituli intendebamus declarare.

Capitulum .xxxxiiii. ostendit qualiter substantia reficientium in bonitate uel malicia consideranda sit ad sanitatem.

Dicamus q̃ prima & principalior rerum circa refectionem considerandarum sit bonitas substantiæ ciborum quæ si neglecta fuerit nõ modo erit inutilis: sed etiã pernitiosa. Malitia enim ciborum hanc solita est habere naturam: q̃ per spatium quoddam tẽporis sua celet & occultet nocumenta: posterius uero ea manifestissime ostendat dicente gal'. in .x. de. Iuuamentis membrorum .c.i. Sicut animal quando famescit inducit illud famis necessitas ad comedendum lutũ limum: et alia multa mala: ita est in quolibet membro quãdo caret cibo sibi conuẽienti: inducit: ei cibi necessitas naturalis ad attrahendum humores malos quib⁹ nutritur: & iste superfluitates quæ aggregãtur i membro putrefiũt secũdum spatium temporis quousq; adacuentur & calefiant & habent generare egritudines calidas & febres acutas & alias multas egritudines. Nõ est igitur de ꝓpria digestiua ut

UVA. BHSC. IyR_157_4

nōnulli faciūt cōfidendum: cum male ſubſtantiæ ci/
baria comeduntur quoniā princeps in tertia primi
doc. ſecūda. c. vii. ſic iquit. Ille in quo mala digerūt
nutriētia ob hoc nō decipiat quoniam poſt dies in
ipſo mali generabūtur humores egritudines facien/
tes & pernecātes quod ſenſit gal. i primo de Alimē/
tis. c. ultimo cū ait. Nō oportet negligere pura face
re omnia ad eſum preparāda cognoſcētes quāq; id
quod per ſingulos dies nocumētum nō ſētiatur pro
pter paruitatem: tamē cōgregatur ex ipſis tempore
multo: & ide mānifeſtum fit aliquādo i ſecūdo etiam
Alimētorū. c. de cucumerib⁹ i fine ſic inquit. Ab om
nib⁹ abſtinere cōſulo cachochimiis eduliis & ſi faci
le digeſtibilia aliquibus ſint: latet enim tempore mul
to prauus inuēis chimus ex ipſis cōgregatus qui cū
coctōe modica ad putrefactionē deuenit febres ma
li moris operatur: & propterea i. c. iii. libri de. Euchi
mia & cachochimia cōcludit dicēs. Cachochimia ci
baria omnimodo fugiēda ſūt ſiue groſſos ſiue ſubti
les operētur qui i nobis humores. Et i libro de cura
Ictericie dixit: q; aſſumere quid nociuū propter de/
lectationem nephādum: quæ autem ſint hmōi mala
cibaria: ipſe Galienus expreſſit in libro de diſſolutio
ne continua dicēs. Omnia cibaria quæ nō tempera
ta ſunt nō generāt ſanguinē: purū: mūdum: clarū. Et
cibariorum mali chimi tres ſunt ſpecies: eorum enim ſūt
quæ addūt i flegma & eorum quæ addūt in colerā: &
eorum quedā ſunt quæ addūt in colerā nigrā & opor
tet omnem hominem dimittere multitudinē eorum
& continuationem aſſumptionis ipſorum: & ſi dige
rāt ea: & ſi nō inferant nocumētum cito: tamē ad/
dunantur in corpore continuātis acceptionē eorum
in lōgo tempore: chimi generātes egritudines malas
et ceta. Et p⁹ pauca ſubiūxit q; hmōi ſūt panis fact⁹
ex farina multi furfuris & frumēti antiqui aut fari/
ne mali chimi qui addit in colerā nigrā. Et caro pe
cudis omnis quæ addit aliquid inflegma. Et caro ca
pre & multorum ānorū omnis caro addit in melāco/
liam: & ſimiliter caro hirci: caro bouis: & hmōi. &
de mēbris animalium renes: & cerebrū & omnes uē
tres. & oua cocta in tegnamine: & caſeus antiquus
& fungi: & cicera: & lentes: & milium: & panicum
& piſces duri uiſoſi: & ſimiliter ſaliti: & ficus ſicce
ſi multa ſumātur: & pira: & poma: & cucumeres: et
citruli: & cucurbita: & bateca cū malū chimū i ſtōa
cho reperiunt: & olera omnia ſunt mali chimi: pro
pter multitudinem ſuperfluitatū in eis & paucitatē
nutrimēti: & cepe: & allia: & raffan⁹: & rape: et pa
ſtinace: & caules & his ſimilia a quibus omnib⁹ ab
ſtinere manifeſtūeſt: dicēte Raſi in quarto Almāſo
ris. c. xi. Saluus exiſtit a ciborum horum malitia q nō
eis utitur quod ſi aliquē eis uti contingat ſibi ſubue
nire debet catarticū humorem ex eis generatū expel
lēs ſumēdo & ceta. Quod etiam breuibus pſtrin/
xit Auicē: in tertia primi. c. ſuperius allegato dicens
In principio oportet ut ſanitatis conſeruator ſtude
at ne cibi ipſius ſubſtātia ſit aliquod nutriētium me
dicinalium ſicut olera & fructus & reliqua ab ipſis
quoniā ſubtiliantia ſanguinē ſunt adurētia: & groſ/
ſa ſunt ipſū flegmaticū fatiētia: & corpora grauan/
tia & ceta. Nō ſunt ergo hmōi cibaria male & illau
dabilis ſubſtātiæ comedēda. Si tamē aliquādo pro
pter neceſſitatē aut inopiā quis alia ab his nō habe
ret conſilio principis Auicē. uti debet dicētis in ter/
tia primi. Si alicui neceſſariū fuerit nutriētia come/
dere mala paucis uicibus & nō frequētibus utatur
& cū eis miſceat q; ſit ipſis contrariū ut puta calida
cū frigidis & ſicca cū humidis ut infra diffuſius ſcri
bemus: qua propter cibaria male ſubſtantiæ in tan
tū ab Auctoribus deteſtata erūt iuremerito ab om/
nibus relinquenda: & per cōſequens quæ bone fue
rint ſubſtātiæ & laudabilis chimi erūt ab hominib⁹
elligēda ut ex iā dictis patet manifeſte.

Capitulum. xxxxv. oſtendit quis modus ſubſtantiæ
ciborum elligēdus ſit ad ſanitatē ſcilicet an groſſi uel
ſubtiles cibi ſint māducādi: & q; ſint hmōi declarat.

Q Via poſſet quiſpiā dubitare circa modū
ſubſtātiæ ciborū: an. ſ. ſubtiles ſeu groſſi
magis cibi ſint ad ſanitatis cōſeruationē
elligēdi & ideo in preſētiarū de tali mo
do eſt aliquid dicēdū cū ſubtiles neq; groſſi cibi ab/
ſolute nō fuerint ab Auctoribus comēdati: ſed ante
q; hoc declaremus intelligēdū eſt iuxta Haliabatis
ſentētiā i. v. Theorice. c. xiiii. quis cib⁹ ſubtilis & qs
groſſus eē dicat ingt. n. ipſe eo i loco q; Subtilis ci
bus ē cui⁹ quātitas magna corpus pauco paſcit nu/
trimēto: groſſus autem dicitur cuius quātitas pauca
corpus plurimo reficit nutrimēto: tēperatus aūt in/
ter groſſum & ſubtilē ē: cui⁹ moderata quātitas mo
derate nutrit. Si autē multa ſit ei⁹ q̄titas: multum: et
ſi pauca: parū: poſtea exēplificat dicens. Cibi ſubti/
leſ ſūt ut caro pullorū: piſces parui: lactuca: & hmōi
opportuni his q; parui ſunt laboris & exercitii. groſ
ſi aūt cibi ſunt. caro uituli magni: & piſces grandes
ſolide carnis: caſeus recens & ſimiles cōuenientes
his qui magni ſunt laboris & exercitii: & qui uirtu/
tis neceſſarium habent augmentum: corporiſq; cor
pulentiam: & ideo bene diximus a principio hūius
capituli q; abſolute neq; cibi ſubtiles neq; groſſi ap
probentur a ſapientibus: ſecundum q; etiam Iſaac i
uniuerſalibus dietis ſenſiſſe uidetur cum ait in capi/
tulo. vii. Mollia & tenera digeſtibilia facile ſunt in
ſanguinem conuertibilia: & membris facile aſſimi/
landa ſed in corruptiones transduci leuiſſima & nō
diu in mēbris permanētia: & infra dixit qualiſcūq;
cib⁹ ſubtilis fuerit paruiſſimū & debiliſſimū mēbris
tribuit nutrimētū: cibaria uero dura ad digerēdū ſt
corpus nutrientia ſi uirtus naturalis ſuperat ea: q̄

UVA. BHSC. IyR_157_4

etiam uoluit princeps in .iii. primi doc. ii. c. vii. cum inquit. Nutrientia ſubtilia ſunt magis ſanitatis conſeruatiua: & uirtutem minus iuuant & fortitudinē. Et groſſa ſunt iſtis contraria. Et igitur qui fortitudine indiget nutrientia fortis chimi ſunt neceſſaria: uerum tamen ex eis nō multum comedāt: ideo ut digerantur: ne quis autem audiēs quod nutriētia groſſa magis uirtutē confortet decipiatur: exiſtimās ea pre aliis fore accipienda: debet etiam cōſiderare q̄ tarde ſunt digeſtionis: & non niſi exercitatis conuenientia. Quieſcentibus aūt maxime inimica ut iam ex Haliabatis ſerie ſupra uiſum ē & ut multo clarius ex uerbis Iſaac colligitur dicētis in uniuerſalibus diet. c. viii. Cibaria groſſa nō ſunt laudabilia quietis & non habentib⁹ exerticia: in his enī calore: quiete congelato talia nō digerūtur. Ideoq; cauenda ſunt Quæ quoq; fuit ſentētia Gal. in libro de euchimia & cachochimia .c. ſeeūdo dicētis . Cibariorū quæ groſſos & uiſcoſos generāt humores nutriuiſſima omniū ſunt: & ſi digerant bene in uentre: ualde benignū ſanguinē generare nata ſunt . Manifeſtū eſt aūt q̄ qui inquiete p̄manſerint ea bene digerere minime poſſūt . Et p̄pterea ipſæ eodē in .c. quæ media ſunt cōmendauit his. ſ. qui neq; omnino ocioſi ſūt neq; fortibus ſunt aſſueti exercitiis dicens. Inculpabiliſſima cibariorū ſunt quæ inter ſubtiliātia & ingroſſantia exiſtūt qualia ſunt optimi panum & carnes gallinarū & faſianorū & perdicū & colūbarū & turturū & merularū & paruaꝝ auium oīum: ad hue aūt & petrinorū piſciū: & marinorū & ceterorū nullum fetorū habentiū . Et infra ait . Optimus cibus corporibus noſtris eſt qui non eſt: ex ſubſtantia groſſa neq; uiſcoſa ex quo ſāguis conſiſtētia moderatus generatur . Et in libro de diſſolutione cōtinua ſic diffuſiſſime hanc materiā pertractauit dicēs Et qui eſt in corpore temperatus & ſanus nec labor eius eſt multus nec eſt labor in uirtute: meliora ſunt ei cibaria media inter ſubtilia & groſſa quia ipſa ei cōueniūt & nō debilitant ſubtilia nec generant cruditatē & opilationē ſicut groſſa: & poſtea exēpliſicat. Quēadmodū eſt omnis panis bene preparatus arte: ouū gallinaꝝ caro hedi & aialis agni & pecudū Et caro pullorū & colūbarū & paruaꝝ auium: licet hec duo ſanguinē generēt calidiorē & groſſiorem ſanguine temperato: epata quoq; pullorum anſerū & aſſele ipſorum quæ ſunt temperata: licet reliquum corpus eorū ſit multarum ſuperfluitatum. Et oīs auis qui eſt multi motus & cuius paſcua ſunt in loco boni nutrimenti & mundi aeris . Et ſimiliter omnia oua bene preparata & maxime quæ ſunt p̄iecta ſup aquā calidā & recipiūtur anteq̄ indureſcāt ſunt temperate groſſiciei . Et omnes piſces non dure carnis: nec multe uiſcoſitatis: aut quibus non eſt uiſcoſitas & ſunt boni ſaporis & quorū paſcua ſunt in aquis mūdis a ſorditie: & qui i aquis fluuiū ſunt temperati & boni nutrimenti . Et de fructibus uue & ficus quando ſunt bene mature ſuper arborē & cito deſcendunt de corpore. Quod enim generatur ex eis temperatū eſt in ſubtilitate. Et de oleribus lactuca: endiuia: ſparagi. Et omne uinum cuius color eſt granati clarus nec eſt nimis antiquū & ceta. Hæc ergo inter cetera cibaria ſunt utēda ſicut groſſa inter alia ſunt maxime fugienda & ab ipſis etiam exercitantibus: quāuis minus eis noceant q̄ quieſcētibus: tū quia dura ſint ad digerendū: tū etiam quia ſanguinem generēt groſſum & opilatiuū. Et q̄ etiā in laborātibus ſint ſuſpecta apparet ex ſentētia principis in .iii. i. c. allegato dicētis. Nutriēs groſſum qđ exercitati & multi laboris comedūt p̄pterea quod ab eorum epate rapitur cum nondum ſit digeſtum preparat eos ad egritudines pernitioſas in fine uite aut in eius principio licet ſint in ſua confidentes digeſtiua. Et in .iiii. i. c. primo iterum ait. Et nos qđē terremur a nutriente groſſo cum pro certo ſciamus quod ex eo accidant opilationes & ceta. Concludamus itaq; quod ad ſanitatem conſeruādam cibi ualde groſſi ſint ab omnibus euitandi: ſubtiles uero a laborantibus . Medii autem a medio modo ſe habentibus. Qui ſubtiliores & groſſiores elligātur p̄ aut maioribus aut minorib⁹ appropinquauerint homines exertiis dicente Iſaac ubiſupra . Mēbris cō fortādis cibi ſunt neceſſarii groſſi ſcilicet nō multū & ad digerendum duri. Regimento uero & cuſtodie ſanitatis leues cibi & faciles & actioni nature obedientes & ceta.

Capitulum quadrageſimumſextum oſtendit quæ ſint cibaria groſſa quæ delicatis proprie & quieſcētibus maxime inimicantur . Et an duris uel mollibus cibis utendum ſit.

i IN precedenti .c. uiſum eſt quod groſſa cibaria: aut nemini conueniant: aut ſolū his qui fortibus utuntur exercitiis. Quæ autem ſint huiuſmodi ad plenum in eo minime ſcripſimus ſicuti i iſto ea uoluimus ſufficiēter annotare ut ab ipſis ſtudioſi & qcūq; alii quottidie ſedētes & parū aut minime laborantes poſſint ea cognoſcere: & cognita pretermittere ne eorū percipiant nocumēta. Dicam⁹ igitur primo qui homines & quando groſſa nutrientia poſſint ſecuri⁹ mā ducare & qui minime: gal. ſeriem adducentes in libro de diſſolutione continua ſic ſcribētis . Cibaria groſſa cū inueniunt corpus calidum multum laborans: & ſomnū multū poſt cibū digerūtur & nutriunt corpus nutrimento plurimo adherent: & confortant confortatione plurima: & melius eſt quod ſumantur hæc cibaria in hieme propter aggregationē caloris in iteriorib⁹ corpis & lōgitudine ſōni Et qñ qs ſētit i corpe ſuo diſſolutiōē māifeſtā h̄ ipe

UVA. BHSC. IyR_157_4

de conditionibus eorum qui grossis nutrientibꝫ uti possunt .Sed qui huiusmodi non fuerint illis mini/me assuescere debēt: scribente eodem in loco allega to sic.Si comedat aliquis cibos grossos & sit in cor pore suo caliditas pauca & proprie in stomacho & labor ante cibū paucus: & somnus similiter pauc⁹ non perficitur digestio sed generatur in corpore hu mor ex eis grossus nimium crudus generās opilatio nem i epate & splene . Ideo oportet eum qui come dit cibos grossos & preter necessitatem dominii ap petitus ei⁹ quod paucos ex eis accipiat :incomixtos nec assuescat eos. Deinde adducit quæ sint huiꝫmo di a quibus cauere oportet dicens .Ex eis sunt lenti cule & glandes idest castanee & lepores & fungi & fabe asse: & epata : & oua dura elixa aut assata : & quod est frixū ex eis .Et lac coctū coctiōibꝫ plurib⁹ & ubera & uinum uuæ quod est coctum: & spe/cialiter quod est ex uua grossa in natura sua : quia caliditas in coctione acquisiuit eis siccitatem & co agulationē .Et caro cerui & hirci & carnes bouine & uentres & intestina hæc omnia grossa sunt propter duriciem naturæ eorum & eodem modo lupini & rape & faseoli & panis furni in exterioribus est grossus propter id quod aquisiuit ei ignis ex siccita te.Et interioribus est grossus propter uiscositatem quæ est in pane de natura frumēti.Et omnis panis aut superfiue decoctus aut diminute decoctus aut infermentatus aut subcineritius aut cum lagana & datili & fungi & cerebra omnia essent grossa propter uiscositatem quæ in natura eorū consistit Et pisces duri & uiscosi. Et carnes & case⁹ grossus & aures & labia & extremitates musculorum . Et etiam generatur accidentaliter ex cibis frigidis hu mor grossus propter debilitatē caliditatis corporis & digestiōis siue: sicut accidit ex comestiōe fructuū ante maturationem eorum.Et ex comestione citru lorum & cucumeris & carnis citri & lactis acetosi & ceta.Hec igitur & similia sunt a nō laborantibꝫ & debilibus fugienda: propter nocumenta superi⁹ assignata.Et propterea concludendum ē quod qui pretactas nō habuerint conditiōes ista potius quæ diximus dimittere debent q̄ comedere.Et quamuis ex iā dictis satis comprehendi possit quod sicca siue dura & lubrica uiscosa siue mollia eo q̄ ut plurimū grossa sint pari ratione pretermittenda forent. Ta men dicemus specialiter de ipsis cum Gal.in primo d differentiis febrium.c.iii.dicente. Quæcūq; sunt lubrica & uiscosa grossorū humorꝫ generatiua mor bidiora sunt opilare enim & obstruere corpus sunt parata .Non minus autem sicca cibaria a sapienti/bus quam aquosa & lubrica detestantur cum multo rum sint generatiua nocumentorū dicente Rasi in xxv . Continentis.c .i. Auctoritate tabri .Superha bundans sumptio nutrimentorū siccorū tollit uirtu tem & colorē corporis mutat desiccando uentrem Isaac etiā in.vii.c.dietaꝫ uniuersaliū sic inquit . Ci bus durus & siccus sit pessimus & omnibus quæ di ximus contrari⁹ dixerat enim supra q̄ cibus qui sic cus non erat nutritiuus & ad dissoluendum de mē/bris durus existebat atq; quod substantiæ membro rum perfecte assimulabatur.Et in capitulo.viii.libri eiusdem iterum dixit.Sicca cibaria sunt pessima qa cum duritia digerendi nutrimenta faciunt sicca: un de secūdum medicinam: & non secundum nutrimē ta sunt danda.Et propterea predductis auctorib⁹ non discedens Auicē.de in.iii.i.doc.ii.c.vii .sic ait . Nutrientia sicca assidue comedere fortitudinem ca dere facit quæ fuit Gal.sententia in . v. de simplici medicina distinctione. vi .c.ii.dicentis .Omnes res q̄ exiccant finiunt humiditatem sanguinis quare in grossant eū.Et propter hanc causam minorant ip/sum .Et si sunt in naturis calide faciunt eū uehemē tioris caliditatis q̄ fuit & ceta. Quam ob rem dice re possumus breuibus nos expedientes ad sanitatis conseruationem nec grossa ualde cibaria neq; subti lia neq; lubrica uiscosa & ualde mollia sicut nec sic ca facere uidentur .Sed inter dicta quæ mediocria fuerint approbantur.

Capituluum . xxxxvii . declarat quod cibi sanita/tis conseruatiui non sint nec esse debeant ualde ca lidi aut frigidi sicut nec ualde humidi uel sicci uir/tualiter.

q Via non sufficit ciborū substantiam in telligere ad conseruationem sanitatis ni si etiam de qualitatibus ipsorum primis sufficiēs habeatur cognitio .Ideo in pre sentiarū de ipsis sermonē faciemus dicentes.Quod cibaria sanitatis conseruatiua esse non debeant for tis caliditatis in uirtute : propterea q̄ calorem incē dunt naturalem:& humiditatem corporis soleant desiccaꝛ cū dicat Auicē.i.i.i.do.iii.c.i.Quod calidi tas maior q̄ debet reddit corpus siccius q̄ oportet & i .iiii.i, c.ii.Oēs caloris cause cū supfluūt inexicā do iuuant. Et fuit sententia gal.in prio de cōplexio nibus.c.ii.dicentis:Caliditatis nāq; cum uincit pro prietas est ut destruat humiditatē & consumat eam Et i eodē.c.iterū ait .Necessariū est cū uincit calidi/tas corpe ut seq̄tur,eā siccitas & ceta.Et ꝓpterea ci bi ualde calidi ut plurimū sunt etiam sicci & per cō sequens calefaciūt & exiccāt corp⁹ ultra q̄ oportet Et iō cibi tales ualde calefaciētes aut nunq̄ aut raro imo q̄ rarissime sumaꝛ & pl⁹uia medicinæ q̄ nutri mēti nisi forsitā corpa ualde frigida forēt in hieme & regiōe frigida dicēte Gal.i libro d̄ dissolutiōe cō tinua cibaria calida cōueniunt ei cui dominatur fri giditas Et in temporibus & partibus frigidis .Et in ciuitatibus frigidis . Et uitare debet ipsa ille q̄ cali/dis fuerit complexionis in temporib⁹ calidis & in ciuitatibus calidis Quemadmodum sunt frumen/tum coctum : Panis frumenti .Cicera :Dactili.Sisa mum.Sinapis.Vue dulces.Apium.Ruta.Raffan⁹

UVA. BHSC. IyR_157_4

rape:canapis: paſtinace.allia:cepe:porri:caſeus an tiquus. Vinū dulce calidum & uīnū antiquum citri nū. Aduertendum quoq; ē q̄ nō ſolū euitare opor tet cibaria quæ nimis calida ſunt in uirtute & in po tentia: uerum etiam temperatiſſima quando actua liter multum calida perciperentur ſecundum q̄ iuſ ſit Raſis in Almanſoris .iiii.c.iiii.dicens.Eſt etiam abſtinendum a cibis calidiſſimis quales ſunt tunc cum ab igne remouentur.quibus nullus uti debet p̄ pter hoc tamen nullus intelligat q̄ tepida debeant eſſe quæ comedenda ſunt: immo calidiora quā tepi da licet non calidiſſima eſſe oporteat quæ accipiun tur propterea q̄ tepidū omne ē mollificatiuū & re ſoluens uirtutem teſte principe .i.iiii.c.xxvi. Et fuit ſententia Gal.in.ii.terapentice .c.v.dicētis.Tepida omnia ſoluūt robur uentris ideo calida ſufficienē & non calidiſſima neq; tepida ſint quæ manduca mus Cibaria etiam actu uel potentia ualde frigida nullo pacto ſūt comedēda q̄m ſua frigiditas huma ne nature eſt ualde cōtraria cū dicat Iſaac in uniuer ſalibus dietis.c.v.Frigida uelut nix ſunt multū fugiē da q̄m & ſi in corporibus iuuenū non appareat no cumētū eorū:tamē malitia paulatim ſe adunat:licet ipſi non ſētiant:ſed exeuntes iuuentutem & ſubeun tes ſenectutem multos & diuerſos morbos incidūt qui incurabiles ſunt & diu in uiſceribus permanēt & in articulis & neruis quia frigiditas ſemper mem bra percutit debilia & multū ſenſibilia. Sicut etiā colligitur in. v.afforiſmorū afforiſmo .xviii .dicen te.Frigidū ē inimicū neruis: oſſibus: dentibus: cere bro: ſpinali medulle & ceta.Et Gal.in.iii.regiminiſ acutoꝝ cometo.xxxx.di.Nocumentū aduenit ner uis ex omnibus rebus frigidis in naturis ſuis & ceta. Q̄ua de re concludere poſſumus cū Auicēna in. v.iiii.tractatu.iii.c.i.dicēte.In oī diſpoſitione opor tet ut uehementer caueatur frigꝰ etiam in eſtate quo niā in eo eſt timor magnus nō ingrediatur ergo res aliqua actu uel potentia multum frigida niſi gratie medicine dicēte gal. in libro de diſſolutiōe cōtinua Cibaria frigida debēt adminiſtrari ei qui eſt calidi corporis & in temporibus calidis & in ciuitatibus calidis .Quemadmodū ſicca conueniunt in cuius corpore dominatur humiditas & in temporibꝰ & in ciuitatibus humidis & ceta.Pro ſanis tamen & bene complexionatis corporibus elligantur cibaria in uirtute temperate humida cum ipſa nō modo ad nitam ſunt utilia:uerum etiā neceſſaria cū ex ipſis ſi cut flāma ex oleo calor noſter interior pabuletur di cente quoq; pho in primo methaphiſice q̄ calido uiuimus & humido nutrimur .Et in ſecundo .Me theoroꝝ dixit .Calidi hūidū eſt alimētū: a quo ſup ſiſſe uidetur princeps cū ait in.i.i.Vita exiſtit per ca liditatē & augumētū per humiditatem:& caliditas in humiditate exiſtit & ab ea nutritur.Et in.vii.iiii. trac.iiii.c.i. Vita nāq; in hūiditate exiſtit uerū opor tet ut tu caueas & abhorreas eā in uia ſuperfluitatis licet non appareat eius nocumentum ſint itaq; cibi nō ſicci uel humidi ſuperflue ſed mediocres ſicut & in caliditate temperate & ceta.

Capitulum .xxxxviii.oſtendit quod ſapores ciborum conſiderādi ſint ad ſanitatis conſeruationem.

Vm utile ſit non minus q̄ neceſſarium preter primas ciborum & potuū quali tates ſecūdas etiam conſiderare quæ ex illis ut ſapientes dicūt fieri ſolent ex quarū numero ſapores exiſtūt: nobis uidetur conſequenter de eius dicendū eſſe & eo magis q̄ ea que ſcripſimꝰ in pre cedenti capitulo reddentur per ea quæ in hoc dicēt clariora cū demonſtrabimus qui calidi & qui frigi di exiſtant cibi:& quantū unuſquiſq; ſaporū faciat ad corporis ſanitatem. Sed in primis uideamꝰ qd ſit ſapor & quomodo fiat cum ex uniuerſalibus ad ſingularia oporteat procedere tanq; ex notioribus nobis ut uoluit philoſophus in primo phiſicorum textu cometi.iiii. Et itextu.lvii.iterū dicat.Debemª incipere ab uniuerſalibus deinde ad particularia trā ſire quia cognitis uniuerſalibꝰ facilius cognoſcūtur minus cōmunia ut idem ſenſit in.ii. de generatione & corruptiōe textu comenti.li.Dicamꝰ igitur cum Iſaac in libro de uniuerſalibus dietis.c.iiii.dicēte q̄ ſapor nihil aliud eſt quā quoddam ſenſuale ſēſui gu ſtus deputatum quod abhorret natura uel ex ipſo delectat .Cauſat aūt ſapor per admixtiōem ſubſtā tiæ ſicce cū humida quando coquūtur per calorem de coctiōe determinata ut inquit auerrois in.iii.col liget .Et fuit ſentētia Ariſtotelis in uigeſima proble matū problemate.xx.ubi ait.Q uæcūq; uero natu ra dulcia ſunt:ſunt propter moderationē exiſtentis hūidi quēadmodū. ſ. reliqui ſapores ex imoderata comixtiōe reſultāt humidi cū ficco ut ex ſpeciebus eorum fiet manifeſtum. Quæ ut quibuſdā placet ſunt nouem .Secundum uero alios tantummodo octo ſic enim de ipſis ſcripſit Auicenna in ſecundo canōis .c. iii.Spēs ſapoꝝ ſunt .viii.p̄ter inſipidū.ſ. Dulcedo: Amaritudo: Acuitas: Salſedo: Acetoſitas Pōticitas Siccitas:& Vnctuoſitas. Auerrois aūt in. v. colliget pronūciauit eſſe nouē inter quas ſpecies inſipidū cōputauit licet Auicenna dixerit ubiſupra quod Qui inſipidum ſaporem tenent eorum inſipida ſunt uerba .Quicquid autem ſit nolumus in p ſentiarum hanc ingredi queſtionem ſed ſapientio ribus pro nunc relinquatur& adherebimus opinio ni Auicennæ dicentis.in ſequentibus de illis.viii.ſpe ciebus ſigillatim ut uirtus uniuſcuiuſq; clarius habea tur & ſumma quadam cum facilitate eorum diſtin cta & ſeperata determinatio reperiatur: ſi enim uel lemus de omnibus ī uno capitulo dicere prolixum eſſet admodū confuſum per moleſtumq;: atq; ſatis ī utile.Sed iam ad dulcedinem tanquam ad potiſſi mum & deſideratiſſimum in primis tranſeamus

UVA. BHSC. IyR_157_4

& de ipsa dulcedine & rebus dulcibus simul .Quæ in diuersis & plurimis antiquorum uoluminib⁹ & in eorum uariis locis legimus scribere incipiamus.

Capitulũ.xxxxviiii. ostendit naturã & proprietates dulcedinis & reꝝ dulciũ tangendo utilitates iuuamenta simul cũ eorũ nocumentis.

Quantũ ex dulcibus rebus human⁹ gust⁹ delectetur quam facile potest unusquisq; cõprehendere propter quid aũt hoc fiat solũ scit qui nouit quãtũ unũquodq; suũ simile appetat atq; diligat .grandis quippe est inter dulcia & humanã naturã similitudo dicente Isaac i Vniuersalib⁹ dictis.c.iiii.Cõstat saporosissimã humane complexioni uicinantem eẽ dulcedinẽ . Et infra humores dulcedinis uiscosi sunt & grossi tempamento uicini substãtiali humiditati corporis humani assimilatiui.Et post aliqua subiũxit: palã ergo fit rationi q̃ dulcedo mediocritatẽ & temperamentũ significat inter calorẽ & humiditatẽ.Vnde etiã antiqui aq̃ tepide ipsam assimilauere .Quæ cõplexiõi humani corpis assimilatur .Et infra concludit .Cõstat dulcedinẽ ceteris saporibus delectabiliorem & complexioni nutriende uicinioꝛẽ esse propter naturalem humane complexionis similitudinẽ.Quæ fuit sententia Gal. in.iiii.de simplici medicina distinctione.iii.c.i.dicẽtis.Res dulces sunt in caliditate sua propinquæ corporibus:apud quæ sunt dulces . Et in distinctione.iiii.c.ii eiusdẽ ait .Omnis res dulcis est calida & hũida & ꝓpterea ipsa est conueniens nature corporis hũani q̃n corpus humanũ est calidũ & hũidũ cũ eq̃litate. Sũt ergo res dulces ualde delectabiles.tũ ꝓpterea q̃ dicta sunt:tum etiã qa humano corpori & similes & cõuenientissime sui temperamenti ratione.Et q̃ ita sit apparet etiã ꝑ Auicennã in.ii.canonis.c.iii.sic dicentem . Dulce nõ calefacit calefactione nociua imo delectabili sicut est delectatio aque temperate cũ effundit supra corp⁹.Et accepit hanc sententiam a Gal.in.iiii. de simplicib⁹ dist. iii.c. dicẽte . Dis res dulcis est calida uerũ tamẽ nõ uincit caliditatem quæ ẽ in corpore hominis uictoria superflua & proportionatur aque calide occurẽti corpori nostro frigido: & in fine eiusdem capituli sic iterum inqt .Dulcedo nõ accidit nisi ab equalitate caliditatis . Hoc quoq; sensit Serapio dicens Dulcis substãtia est equalis & uirtus omniũ dulciũ est calida nisi quia calor diuersificatur in eis secũdũ paucũ & multũ :ideoq; sunt diuersitates in dulcib⁹ quia quod est dulcius est calidius.Et nõ aduenit ex dulcis caliditate nocumentũ calori innato : sed est caliditas eius proxima corporib⁹ quib⁹ apparet dulce & sic habemus quæ sit dulcedinis cõplexio:& q̃ta ipsius temperies:quomodoq; humano corpori similia .Sed uideamus modo quãtũ faciat ad nutriẽdã ut est aliud eius iuuamentũ notificetur . Quod ẽ tale atq; tantũ q̃ nihil potest humanũ corpus nutrire nisi aliqua dulcedine participauerit ut sensit Aꝛ. in libello de sẽsu & sensato cũ inqt .Oĩa nutriunt dulci simpliciter uel cõmixto .Et ex eo calidũ augumentat & struit nutrimentũ quia quod leue qdẽ ẽ attrahit:amarũ aũt & salsum relinquit ꝓpter graue dinẽ : ut in plantis in salsis & dulcibus terris plãtatis est uidere.Quod etiã uoluit princeps in.ii. Canonis.c.iii.dicẽs.Impossibile ẽ quin ĩ oi nutriẽte apud medicos sit dulcedo aliqua:licet nutrimẽtũ aliis indigeat conditionibus preter hanc dulcedinẽ & ceẽa Hoc etiam dixerat Gal.in loco preallegato his uerbis.Omne quod nutrit est de genere reꝝ delectabiliũ dulciũ .Et q̃ ita sit Isaac super hoc nobis adduxit signum istud in.c.iii. uniuersaliũ dietaꝝ dicens. Membra ex delectatiõe ciborũ dulciũ eos attrahũt plurimũ:& in intestinis remanet inde parũ & propter hoc paruas accidentaliter feces dulcedo.Salsitudo uero multas: ob hanc etiam causam dulces cibi cito saturant:quia cũ membra delectent cogunt ut multo plus de eis sibi attrahant & uenas & cõcauitates membrorũ cito impleant. Nullũ propterea mirũ est si naturaliter dulcia affectamus cũ temperata sint & nobis cõuenientia plurimũq; nutrientia Hæc solum toti uerũ etiam singulis fere partib⁹ aliquod prestẽt iuuamentũ dicẽte Auicẽna. Operationis dulcis sunt digestio: lenificatio:& multiplicatio nutrimẽti.Et in.xiiii.tertii.Dulcia cõueniũt epati q̃ re inpinguatur eis & magnificatur & confortatur & ceẽa Isaac quoq; ubisupra sic ait.Dulcis sapor si fuerit pure dulcis omni carens malitia acuminis & uiscositatis saporosior omnibus aliis cibis erit quia naturaliter uicinior ẽ sanguini mundificãs & quasi lauans nocumentũ gustus & sensus uentrem temperate humectans sine labore nature. Vnde actio eius tẽperata est indigestiõe & a stomacho & intestinis egressione.Et in sequẽti capitulo dixit.Dulce secũdũ nutrimẽtum nutrit multũ: secundũ uero medicinam grossos humores dissoluit & mundificat : diuersas res tempat:dura enĩ mollificat hũiditate sua . Mollia indurat cũ caloris sui subtilitate & ceẽa. Ecce igitur quot bona dulces cibi in corpus nostrũ efficiãt securus itaq; eorum usus uidetur esse dũmodo duas conditiones habuerint . Prima quarum est ut eorũ dulcedo non sit intensa immo remissa ut postquam digesti fuerint a naturali calore uere dulces efficiantur & non in coleram conuertantur. Quemadmodum uoluit Gal.in.iiii.de simplicibus distin.iii.inf ine cum ait .Hæc res uera est secundum naturam q̃ rei in qua multitudo dulcedinis est: non est possibile ut addatur dulcedo in ipsa:ergo procul dubio recedit a dulcedine apud conuersionem & permutationẽ ideſt digestionẽ.Et ad saporẽ tẽdit q ẽ supra dulcedinẽ.ſ.ad amaritudinẽ rei aũt diminute dulcedinis expedit necessario quando digeritur ut perueniat ad cõplemẽtũ dulcedinis.Quod aũt res dulcis

UVA. BHSC. IyR_157_4

si amplius decoquat reddatur amara declarat ipse p exẽplũ dicẽs. Sicut mel qñ approxiat extrisecꝰ igni tempore longo fit amari saporis. Et similiter est eius proprietas in corporibus hominum quãdo inuenit caliditatem fortem generat humorem colericũ & ceta ut ifra patebit.c.de melle & ceta. Meliꝰ est igitur ut diximus qꝫ cibi remisse sint dulcedinis & præsertim fortem habentibus calorem. Et propterea mel & hmõi ualde dulcia magis senibus uidẽtur cõuenire ut Rasis & gal. dicunt ubiq; de eo loquentes. Secũda aũt cõditio requisita adhoc quod dulcia nullũ inferant corpori nocumentũ est: ut subtilis sint substantiæ & non uiscose aut grosse dicente Isaac in uniuersalibus dietis.c.iiii. Dulcedo uiscosa epati & spleni maxime est nociua duplici ex causa. Vna qꝫ opilatio ẽ durior & grossior: Altera qa citius putredini est uicina unde augmentatiua inflationis: & rugitꝰ: & ẽ causa interpolatiõis febris cõmotiua facile & naturaliter in fumositatẽ colericã: & in colerica genera conuersiua: & accidentaliter in putredinem & opilationẽ & ceta. Quod etiã sensit Rasis in.iiii. Almansoris.c.i.cũ ait. Dulce opilationes generat: & apã in epate & splene: & præcipue si hæc membra ad hoc fuerint preparata uẽtris etiam fluxus ex eo sequit & mollificat stomachum & ceta. Et patet quod de grosso & uiscoso dulci loquatur. Dulcia enim grossa habent opilationes facere propter suam grossiciem: & propterea qꝫ nũqꝫ perfecte digerantur dicẽte Aꝫ.in .xxi. problematũ problemate .xii. Delectabilia plurima grossa quidẽ & dulcia & pinguia delectabilissima uidentur esse nobis gustantibus: hæc autem oia nutribilia & nõ digesta & supernatantia & ceta. Quo in loco uoluit qꝫ & si bene digerantur in stomacho in reliquis tamen indigesta remaneant & propter hoc opilent patet cũ inquit. Dulcia ad primam operatiõem corporis digesta ut autem ad finẽ indigesta. Quod etiã sensisse uidet Auicẽ.ĩ.iii.i.doc.ii.c.vii.cũ dixit. Res dulces ad faciendas opilationes sunt ueloces qm̃ eas natura trahit nunquã digerant. Et infra subdit scire debes qꝫ dulce nutriens rapit natura anteqꝫ maturescat & digeratur & corrumpit sanguinem. Quod & in.xiiii.tertii itez replicauit dicẽs licet dulcia cõfortent epar: uerũtamen uelocia sunt ad hoc ut faciant euenire opilationem propterea qꝫ epar attrahit ea laboriose associans ea humoribus aliis. Et pꝰ pauca expressit de quibus maxime itelligeret dicẽs. Et nocibiliora dulcia sunt quæ sunt ex eis grossa ꝓpterea quia faciunt accidere opilationem ex quo ex eis sunt calida propter conuersionem suam ad colera̅. Ideo nostro cõsilio iuuenes raro: & præcipue colerici: ducibus rebus uti debent.

Capitulum .l. determinat de amaritudine cibis amaris & de eorum proprietatibus: iuuamentis & nocumentis.

T si in rebꝰ dulcibus qꝫ plura dicãtur eẽ picula & in grossis ꝑcipue atqꝫ uiscosis ut hi superiori uisũ est. c. Nõ debet tamẽ ob hanc cãm qs existimare qꝫ rebꝰ amaris sit utẽdũ qñ duobꝰ existentibꝰ cõtrariis si unum piculosũ qñqꝫ sit reliquũ uero sit securissimũ. Decipet equidẽ q sic opinaret: propterea qꝫ qñquis aliqd dulce humano corpori sit nociuũ: nullũ tñ amari cuiuslibet cõparatiõe: uidet esse reprobãdũ: & hoc qa amara oia quodãmodo corpori inimicant sua amaritudine caliditate: siccitate: & nutrimenti prohibitiõe: oẽs enĩ antiq phi & medici concordarunt in hoc qꝫ amara calida existerẽt: preter Aueroim tenentẽ in.v.colliget qꝫ etiã fieri possent a frigiditate cuiꝰ opinionẽ: suis cũ rõnibꝰ & fundamentis cõfutauit cõciliator in differentia.cxxxxv. Qui & si nũqꝫ fuisset adhuc magis sapientiorib⁹ medicis erat credẽdũ. Dixit enim. Serapio. Virtꝰ prima amari ẽ calida nisi qa caliditas sua habet multas diuersitates: qa illud quod ẽ amarũ multa amaritudine est calidius & illud quod habet paucã amaritudinẽ: habet paucũ calorẽ: priceps etiã in.ii. Canonis.c.iii.sic ait Nõ ẽ possibile ut sapores dulcis & amarꝰ & acutꝰ sint nisi in substãtia calida. Et infra sic quoqꝫ dixit Amaritudo in substãtia calida spissa & terrea fundatur & in. xiii.tertii. Sapor oris amarus significat caliditatem & colerã quæ fuit sentẽtia Aꝫ.in.xx.pblematũ problemate.xxviiii.dicẽt's. Oẽ amarũ ẽ calidũ a quo sumpsit Isaac in .iiii.c.uniuersaliũ dietarũ cũ scripsit. Omnia amara calida sũt & sicca ĩ.iii. gradu: & terrestria: & alibi. Amaritudo calorẽ suũ in.iii.gradu esse denunciat: & siccitatẽ in.ii.unde in suis humoribꝰ terrestreitas & grossicies dominatur hoc quoqꝫ uoluit gal.in.iiii.de simplici medicina distinctiõe .ii.c.vi.dicẽs. Oẽs res amare sunt calide sicut mirra: baurac & ceta. Et in.c.vii.eiusdẽ ait. Res nõ fit amara nisi ꝓp superfluitatẽ caliditatis & acuitatis & itez in distinctiõe.iiii.c.ii.dixit. Sapor amarus est sequẽs substãtiã calidã & siccã: terreã: subtilẽ & ceta. Ecce qꝫ clare & uniuersales cõtra Auerrois opinionẽ clamãt auctoritates. Cũ ita sit igit qꝫ in tñ calida sint & sicca nimiez si calefaciũt & dsiccãt fortit sãguinẽqꝫ cito ad adustionẽ ꝓducũt & ad malitiã: colerã quoqꝫ rubeã in sanguinẽ augumentant ut Rasis inqt ĩ Almãsore.c.sepiꝰ allegato. Alia etiã ĩ corpꝰ ꝓducũt nocumenta res amare dicẽte Auicẽ. ĩ.ii.canõis.c.iii. Absterget & exasꝑat absolutũ oẽ amarũ & iõ nocet uiscerib⁹: & qꝫ deteriꝰ ẽ siccãt corꝰ amara ultraqꝫ oportet ut dixit Gal.ĩ.i. terapẽtice c.vii. Et in.iiii.de simplici medicia distictiõe.iiii.c.ii. sic deis inqt. Res puꝝ amaritudis ẽ inimica oibꝰ aialibꝰ & plãtis qm̃ ĩ natura sua ẽ sicca & pnitiosa: siqꝫ tumꝰ q generat ex adustiõe. Aquo ur accepisse auerrois ĩ.v.colliget cũ ait. Amaritudo ẽ ĩ ultimitate cõtrarietatis nutrimẽto aialiũ & ẽ cõtrariũ dulci ꝓp sicitatẽ solũ & ꝓpea ifficit ifatet qñ eo mltũ utũt ꝓpea

UVA. BHSC. IyR_157_4

quia ſunt in ultimo humiditatis. Et ſubdit. Et uniuerſaliter non ingreditur natura amaritudinis in re cibali propterea quia nō eſt niſi medicinaliſ. Quod etiá uoluit princeps ubiſupra dicēs. Quod purū amarū non nutrit animal. Et ideo concludamus quod res amare non pro cibis: ſed pro medicinis tantum modo debemus accipere cū eis uti uoluerimus. Plurimaꝝ enim ipſarū cōferunt epati eo quod ſtiptice ſunt & aperitiue ut in. xiiii. tertii. c. xx. princeps in qt Auicē. De ꝓprietate quoq; omniū reꝝ amaraꝝ eſt quod ipſe abſtergunt & lauant & mundificant & incidunt quod eſt in uenis de humoribus groſſis ut dixit Gal. in. iiii. de ſimplicibus. c. ſepius annotato. Et in. v. eiuſdē. c. ultio diſtinctiōis. viii. ſic quoq; ait. Amarū aperit & mundificat meatus & abſtergit & incidit humores groſſos propter caliditatem eius manifeſtam. Iterum ergo replicando uia medicinæ potius quam uia cibi utendum eſt amaris.

Capitulū .li. oſtendit naturam ſalſedinis declarando: iuuamēta: utilitates: & ſalſorum nocumenta.

Quidam hominū adeo ſunt ſalſo ſapore aſſueti ut nequaquam aliqd ſine ſale & in notabili eius quātitate comedere poſſent. Alii uero reperiuntur qui pro carne ſalita uel piſcibus ſalſis quæcūq; alia etiam perfectiſſima cibaria poſtponerent. Qui omnes profecto non intelligunt quod ſalſi cibi & ſi minus quā amari ſint calidi ab auctoribus tamen noſtris reprobentur cū illaudabiles in corpus producant operationes ſue caliditatis & ſiccitatis ratione. Quia res ſalſe terreſtres ſunt & calide & ſicce in ſecundo gradu & inquit Iſaac in uniuerſalibus dictis. c. iiii. in quo etiá ſed infra ſic inquit. Salſus ſapor ſignificat calorem & ſiccitatem ſui eſſe in fine ſecūdi gradus quia ſui humores inter groſſos & ſubtiles ſūt mediocres terreſtribus uicinantes. Vnde uirtutē habent pungitiuam lauantem & mundificātem. Quod etiam uoluit Serapio cum ait. Salſus ſapor eſt prope amarū quia ambo ſunt terrei calidi. Et infra ſubiunxit. Et plurimū ſubſtantiæ ſalſi & terreū groſſum & fuit ſē tentia gal. in. iiii. de ſimplici medicina diſtinctione. iiii. c. ii. dicentis. Sapor quidem ſalſus eſt proximꝰ ſapori amaro quoniá ambo ſunt terrei calidi uerū tamen differunt in hoc quod res amari ſaporis plꝰ calida eſt & ſicca & aduſta a quo ſumpſit Auerrois in. v. colliget dicēs. Super complexionem ſalſi dominatur pars ſicca aduſta in qua eſt mixta pauca humiditas & cetera. Cū igitur ſalſum proueniat ex reſolutione amari in inſipido aquoſo teſte Auicenna in ſecundo canonis. c. ſuperius allegato: parū ab amaro differre uidetur. Et propterea ſalſorum nocumēta paulo minora ab eis quæ amarorū dicunt eē. ſ. calefacere: deſiccare: exaſpare: reſoluere: & ſubtiliare & ꝙ ita ſit apparet per ſerie Iſaac i libro uniuerſaliū dictarū ſic dicentem i. c. viii. Salſa diſſoluūt ſubtiliant: & calefaciunt: ſimiliter aggregant: opilāt & exiccant humiditatem propter caliditatem ſuperfluā & manifeſtam ut gal. ait in. v. de ſimplicibus, diſtinctione. viii. c. ultimo. His itaq; de cauſis non parū nocere uidentur & maxime colericis & extenuatis corporibus. Nō minus quoq; ratione nulliꝰ aut minimi ſui nutrimenti quēadmodū uoluit Aꝝ. in libello de ſēſu & ſenſato ubi dixit. Quod calidū leue quidē attrahit: amaꝝ aūt & ſalſum relinquit propter grauedinē ut in plantis inſalſis & dulcibus terris plantatis eſt uidere. Quod etiam replicauit i xxiii. problematū problemate. x. cū inquit. Salſū quidem eſt graue: dulce aūt leue. Concludere igitur poſſumus ꝙ amara & ſalſa minime faciant ad nutrimenta & ad ſanitatis & uite conſeruationem: imo naturæ humanæ & uniuſcuiuſq; animalis cōtrariari uidentur: dicente gal. in libro de colera nigra: Non enim uidentur animalia ex ſalſedine ſaturari: cum nullū uiuat animal ex illa ut uocatū mortuum mare coniectura. In quo prenimia ſalſedine & amaritudine nec piſces nec aliquod aliud animal uiuere poteſt: ſic enim ſeries uerborum eiꝰ ibi ipſum demonſtrat uoluiſſe. Et ideo dicimus ꝙ magis uia medicinæ quā uia cibi humano corpori cōueniāt huiꝰ ſcemodi eo ꝙ ſalſedinis operationes ſūt abſterſio: ablutio: exiccatio & prohibere putrefactionem ut ait princeps in canonis ſecūdo. Quomodo aūt caro ſalita quandoq; ante cibū conueniat ratione medicine prouocātis appetitum apparebit infra in. c. de ſalita carne

Capitulū .lii. oſtendit naturā acuti ſaporis: & nocumenta prouenientia ex acutis comeſtibilibus.

Res acute non minus immo longe magis quam ſalſæ uel amare ſunt humanis corporibus inimicātes: propterea quod calidiores ceteris omnibus exiſtunt: cū in gradu quarto & poſtremo caliditatis reponantur ut uoluit Iſaac in libro uniuerſaliū dictarū. c. iiii. dicens. Oia acuta ſunt calida & ſicca in. iiii. gradu & poſt pauca ſubiunxit. Acuta calidiora ſūt & ſiccio ra ceteris ſaporibus. Et poſtea dixit. Natura & ſenſus minus fugit ſalſa quā amara: & minus amara ꝙ acuta propter caliditatē eoꝝ. Et iterū infra magis ſic inquit. Acutꝰ ſapor calidus eſt in. iiii. gradu quia ſua intenſio eſt ignea: unde eſt corrodens: incidens: & ſubtiliatiuꝰ magis ceteris ſaporibus. Hoc etiam ſenſit auerrois in. v. colliget cū ait. Quod dominatur ſuper acutū ē multus calor cū multa ſiccitate & ſubtilitate & propterea calor illius eſt fortior reliquis omnibꝰ. Serapio quoq; de hoc ſapore ſic dixit Subſtātia acuti eſt ignea. Et poſt pauca ſubdit. Et uirtus eius prima eſt uirtus calidior omnibus aliis. Quæ fuit ſententia gal. in. v. de ſimplici medicina

UVA. BHSC. IyR_157_4

diſtinctione.viii.c.ultimo dicentis.Acutum acre eſt igneū:ſicut ſalſum eſt terreū:et cū treitate calidū:cū ita ſit ergo ꝙ res acute in tantū calide ſint et ſicce ſi plurimoꝝ ſint cā nocumētoꝝ dicente Auicē.in ſecūdo Canonis.c.iii.ꝙ Acuta uiſceribus noceant & os ſtomachi ledāt & uiſum:cū dicat idē in tertia tertii Tractatu primo.c.v.De ſūma reꝝ nocibiliū oculo eſt omne quod habet acuitatem ſicut porrum & andacocha & omnia quæ exiccāt ſuperflue & ceta. Et circa finē eiuſdem capituli ſic inquit.Cibi ſalſi et acres & uaporoſi ꝙ ledūt os ſtomachi ſūt cepe:porri & allia & bedarungi comeſta cuius ſimile uoluit Auenzoar in ſui teiſir loco primo Tractatu.viii.c. xxi.dicēs.Et ſcire debes ꝙ oia acuta habēt caput replere ex uaporibus & fumoſitatibus ſicut ſūt cæpe & alliū & his ſimilia quare uiſui potiſſime nocent: & medicina omnino exiſtūt orbitatis & cecitatis & in Tractatu.viii.c.viii.libri eiuſdē iteꝝ dixit.Neceſſe ē ut prohibeas in omni accidēte malo cerebro ſuperueniente alliū & cepe:quoniā ꝓprietatē habēt maximā in perturbādo & deſtruēdo cogitatiuam Rationē autem hoꝝ nocumētoꝝ uidet aſſignare Haliabas in quinto Theorice.c.xiiii.dicēs:Sinapis cæpe:porrū:alliū:et omnis pūgitiuꝰ:cibꝰ amarus:ſalſus:& omnia talia ſuperfluitates generāt calidas:dicūturq; cibi ſubtiliātes:quoniā humores generāt acutos colericos qui exurūt & corrumpūt:nec proſunt niſi illis in quorum corpore ſuperflui flegmatici:& uiſcoſi ac groſſi exiſtunt humores:incidūt & enim & ſubtiliant eos:diuturnoſq; patientibus morbos utiles ſūt:eo ꝙ materias:morbos hos generātes ſubtiliēt ut ait Gal.in libro de regimie ſubtiliatiuo hæc ipſe quare relinquit ꝙ pro medicina & nō ꝙ cibo ſint huiuſcemōi comedēda cū nō ſolū cerebro:oculis:& ori ſtomachi talia acuta ſint nocua:ueꝝ etiā & toti corpori dicēte Gal.in ſecūdo libro de accidēti & morbo.c.ſecundo ꝙ Qui aſſueſcūt allia porros & cepas & uinū uetus acutū aut medicamina q̄ a ueneno cuſtodiūt febres patiātur quod quomodo faciāt nobis innuit Raſis in tertio Almaſoris.c.primo dicēs.Acutū multo plus calefacit q̄ amarū:unde & calorē auget:& corpus uelociter inflāmat:& ſanguinē adurit:ipſumq; prius in colerā mutat rubeā poſtea autē in nigrā:& ideo cōcludit in primo ſuoꝝ aforiſmoꝝ dicēs.Qui ab alleis & porris abſtinuerit nocumēta maloꝝ humorū euadet.Talibus igitur rebus ut diximus non eſt utēdū niſi forſitan pro medicinis aliquādo & nō pro cibis ſecundum ꝙ etiā ſupra tulerat Haliabas & Iſaac in.c.viii.de dietis uniuerſalibus cū ait.Cibaria acuta non iuuāt niſi quibus humores flegmatici habundāt:uiſcoſi et groſſi & ſimiles uitreis.Vnde ſemper ſunt cauenda neq; frequētāda ne ſanguinē incēdant & ceta:Et ſubit Gal.ſentētia in ſecūdo de Alimētis.c.ultimo dicētis.Oportet a cōtinuo eſu omniū pūgitiuoꝝ & maxime quādo quis offert ipſa magis colericis & ſicceis natura ſolū enim his qui:aut flegmaticū humorē aut crudū groſſū & uiſcoſum habuerint.Idonea talia edulioꝝ ſunt & ceta.His enim uia medicinæ comēdanē:propterea ꝙ acuitatis opatōnes ſunt reſolutio:inciſio & putrefactio teſte principe in ſecūdo canonis.c.iii.& Galieno in quinto de Simplicibus c.ubiſupra di.Acutū acre attrahit & reſoluit & infra.Acutū acre ſubtiliat:& mūdificat:& reſoluit:& aperit & attrahit & adurit & ceta.Et ob hāc cauſā groſſis hūoribus & uiſcoſis maxime cōueniūt ſicuti colericis & macilētis iuuenibus nocent præcipue.

Capitulū.liii.oſtēdit naturā:Iuuamēta & nocumenta unctuoſaꝝ reꝝ:ſimul & de inſipidis & qualitate ipſaꝝ quam breuiter perſtringēdo.

Vm per pauca uelim de unctuoſis & ſimul de inſipidis rebus minime ad ſanitatis cōſeruationē utilibus ſcribere:uiſum ē mihi breuitatis gratia in uno.c.de ambobus aliqua declarare cū quādā ad ſe inuicē habeant in qualitatibus cōueniētiā & in uirtute cōformitatē et eo magis ꝙ unctuoſoꝝ ꝓtractatio in.c.de pīguedine & pinguibus infra ponēdo cōplebit:pro nūc tamē cū principe dicēdum in canticoꝝ textu comēti.xxx.dicēte .Omne habēs dominiū pinguedis & unctuoſitatis eſt calidū & humidū ſua tñ caliditas ē remiſſa dicēte Auerroi in.v.colliget ꝙ ſapor unctuoſus dictus hoc habet ꝙ in eo pars aerea dominat cū modica aquoſitate:& propterea calor ipſius eſt minor q̄ calor dulcis:quod etiā ſenſiſſe uidet Iſaac in uniuerſalibus dietis.c.iiii.dicens.Cōſtat ꝙ unctuoſitas & dulcedo eiuſdem ſunt generis in caliditate ſed tamen differūt quia humores dulcedinis uiſcoſi ſunt:& groſſi tēperamēto uicini humiditati ſubſtantiali corporis aſſimilatiui:humores autē unctuoſitatis ſubtiles ſunt & aeris humiditati ſimiles & ceta. Et Auicē.in.ii.canonis ſic inqt de ipſa Quod cū aeritate unctuoſi aquoſitas etiam ſatis notabilis ē admixta & ob hāc cauſam ſtomacho nō cōueniūt unctuoſa ut uoluit Raſis in tertio Almāſoris.c.ſepius allegato cū ſcripſit unctuoſum ſtomachum mollificat:& uentrē fluere facit:ac ſacietatem affert anteq̄ homo cibi quātitatē ſibi neceſſariā aſſumat & calefacit & ꝓ maxime febricitātes uel habētes epar aut ſtomachū calida:corpus præterea humectat atq; lenit:flegma auget:cogitationē reddit hebetē & augmētat ſomnū ex quibus facile cōprehendi poteſt ꝙ unctuoſa nō faciāt ad ſanitatis cōſeruatōnē.Quare aut nūq̄:aut rariſſime eis utēdū eſt & plus loco conditi quā cibi nutriētis ut in.c.de pinguibus oſtēdemus q̄ diffuſiſſime.De inſipidis uero dicimus ꝙ adhuc magis prætermittēda ſint cum nulli ſua placeant qualitate ſunt enim ipſa magis humida & frigida q̄ unctuoſa:teſte principe in.xxx.textu cāticoꝝ ſic referēte Quod pure inſipidū eſt:frigidū & hu-

UVA. BHSC. IyR_157_4

midū existit quæ uidet fuisse Gal. sententia in quarto de Simplici medicina. c. iii. distinctionis secunde sic scribētis. Quādo inuenimus rē quā sentimus de gustu aquæ cui penitus nō est sapor in aliquo succorum: tūc res in illo succo manifesta est quoniā ipæ est egrediēs ab omni caliditate & frigiditate manifesta & ꝙ eius cōplexio: aut est media aut decliuis ad frigidū & ceta. Demōstrauit autē insipidorum nocumēta in distinctione octaua libri. v. operis preallegati cum ait. Res aquæ insipidiæ ingrossant & aggregant: & mortificāt: & stupefaciūt et propterea non solū ad sanitatē cōseruādā sed nec ad uitæ perdurationē facere uidentur: qua de re pro posse dimittantur quēadmodū sūt cucurbita cucumeres et multi alioꝝ fructuū de quibus infra deo concedēte scribemus.

Capitulū. liiii. agit de sapore acetoso ostēdēs utilitates & damna ipsius & reꝝ acetosaꝝ.

Nolumus hoc in loco aliquid de aceto scribere cū de ipso speciale capitulum sit in sequentibus faciendum sed tantummodo de rebus acetosis in uniuersali in presentiarum: prout saporum materia requirit: nonnulla ꝙ breuiter percurremus ut intelligant hi qui omnia ferme uolunt cū eis manducare: quātū errent nescientes acetosorum cōplexionē & nocumēta neꝙ quātū infrigidēt & exiccēt: propterea ꝙ forsitan nō legerunt Auicēnam in. xxx. Cāticorū textu dicentem Omnis sapor ponticus & acetosus frigidus est et sicus in quo aūt gradu nō subiunxit ipse: sed illud expressit Isaac in. c. iiii. dictarū uniuersaliū cū ait. Acetosus sapor frigiditatē & siccitatē in secundo gradu esse denūtiat: quia humores sui substātiales sunt subtiles & penetrabiles: & partim terrestres: ideoꝙ perforat & incidit grossos humores & appetitū cōmouet & ceta. Quod etiam sensit serapio dicēs. Substātia acetosi est aquosa & uirtus quidē acetositatis absolute inuenitur infrigidatiua: & infra iterū ait. Acetosi ergo substantia est subtilis pinguēs & uirtus eius prima est frigida: quæ quoꝙ fuit sentētia Gal. in. iiii de simplici medicina distinctione secunda. c. iiii. sic scribētis. Acetosoꝝ corpus est subtile: & qualitas eorum est qualitas frigida & in. c. vi. eiusdē sic etiā inqt. Inuenies omnes res acetosas infrigidare: ob hāc igitur causam res acetose quā plura in corpus ingerūt nocumēta præter hoc ꝙ parū nutriāt & multas generēt superfluitates: ut placuit Aꝝ in. xxii. problematū problemate tertio dicētis. Acetosa quidē nō sē nutribilia sed nutrimētū quidē modicū habent: superfluitatē aūt multā & ceta. Nocumēta uero acetosorum hæc sunt quia coleram nigram adiuuāt multiplicari: neruis nocent: & ceta. Vt colligitur ex dictis Hipocratis in tertio regiminis acutoꝝ textu cōmēti. xxxx. in cuius cōmēto Gal. sic inquit. Acetosum nocet omnibus mēbris neruosis propter subtilitatē substātiæ suæ propter quā habet penetrationē in p/ fūdū mēbrorū & penetrat in totū mēbrū ita ut non remaneat in eo pars ꝗuis sit parua ualde cui non noceat secūdū hoc ergo nocet mēbris neruosis hæc ipse? A quo sūpsit Auicē. in secūda tertii. c. i. cū dixit Omne acetosum est infrigidatiuum in potētia: & iō nocet neruis et in. c. iiii. eiusdē sic etiā dixit. Acetum ē ex rebus quæ neruis sunt nocibiliores. Preter hæc ēt mala res acetose faciūt senectutem accellerare dicēte Princepe in tertia primi doctrina secunda. c. vii. Ex acetoso cibo & nutriente fit seniū & similiter ex acuto & salso & ceta. Rebus igitur acetosis p cibis nō est utēdū licet pro medicinis eis uti quandoꝙ possimus: eo ꝙ plura medicinalia habeāt iuuamēta: cum dicat Auicē. in secūdo canonis. c. iiii. Omne subtile acetosum est aperitiuum: & Isaac in tertio. c. dietarū uniuersaliū. Acetosi cibi uiribus sūt incisiui sine calefactione & ceta. Et i. c. viii. earūdē sic quoꝙ ait. Acetosa incidūt & subtiliant atꝙ refrigerāt & fuit Gal. sētētia in. v. de. simplici medicina distinctione &. c. sepius allegatis dicētis. De proprietate acetosi est ut incidat & sepēret & subtiliet et aperiat & mūdificet præter quod calefaciat. In hoc tamē ultimo Auerrois in. v. colliget: cū medicis nō uidetur cōcordare cū dixit. Sapor acetosus fit cum frigiditate mixta cum parte humiditatis & non est remotus a calore & p pterea incidit & subtiliat: qui si debet a medicis saluari sic puto exponēdū ei dictum. Acetosus sapor nō est remotus a calore. s. plurimū quia frigidū est i primo ut etiā dixit Isaac expresse & Rasis in tertio Almāsoris. c. i. dicēs. Acetosum frigidū est licet uehemētis nō sit frigiditatis: colerā rubeā & sanguinē ꝛe primit atꝙ uentrē stringit: si stomachꝰ & intestina mūda fuerint. Si autē in eis flegmatis erit multitudo uētris efficit fluxum: & corpus infrigidat uirtutem quoꝙ debilitat: & digestiuā proprie in epate. Neruis etiā & neruosis mēbris & nocumētū affert: atꝙ corpus desiccat & ceta. Quas ob res rarissime acetosis ē utēdū & magis gratia medicinæ ꝗ & ceta.

Capitulū. lv. ostēdit cōplexionē: uirtutē: utilitates & nocumēta stiptici & pontici saporum.

Cum sapor stipticus & pōticus sint uni naturæ & nō diuersi nisi secundū magis et minus ut dixit Auerrois in quinto colliget. Et serapio cū iquit. Sapor stipticus est sapor ponticus debilis & nō differūt nisi multa & pauca stipticitate quæ sunt uerba Gal. in quarto de simplici medicina distinctiōe secūda. c. vii. dicētis. Sapor stipticus nō est nisi sapor ponticus debilis: propter hoc de ipsis simul i uno. c. scribēdum eē iudicauimus: Incipiamꝰ ergo a stiptico qui cūtrahit parum de lingua respectu pontici qui causa exasperat ut inquit Princeps in canōis secūdo. c. iii. & dicamus cum Auerroi in. xxx. cāticorum cōmēto dicēte

Sapor pōticus & ſtipticus generantur ex ſubſtantia frigida terrea & groſſa: & propterea ſignificat ſup complexionē fortis ſiccitatis & frigiditatis & pon ticus in hoc eſt fortior ſtiptico ut idē refert in colli/ get.v.cui cōſonare uidet Iſaac in uniuerſalibus die tis.c.iiii.dicēs. Quicūq; ſapor pōtic⁹ aut ſtiptic⁹ cō plexiōes ſue frigide erūt: & infra ſtiptici ſapores ſēp ſunt ſiccitatis & frigiditatis ſignificatiui: quod ſen/ ſit ſerapio dicēs. Et ſtiptici qdē ſubſtantia eſt terrea groſſa: & uirtus eius prima ē frigida exiccatiua quæ fuit gal'. ſentētia in quarto de Simplici medicina di ſtinctione ſecūda.c.iiii.dicētis. Res ſtipticæ ſūt in eſ ſentia ſue ſubſtātiæ groſſæ: in qualitate autē ſua fri/ gide et in.vi.c. eiuſdem ſic ait. Omne corpus ſtipticū denudatū ex reliquis ſaporibus apud ſenſum inue/ nis ſemper per experimētum infrigidare: cū talē igit' complexionem habeat omne ſtipticum qd miꝛ ſi corpus humanū infrigidet & deſiccet: carniū quoq; ac ſanguinis minorationē faciat ſi quis eo multoti/ ens utatur ſtomachum quoq; confortæt ac uētrē ſe/ cundum plurimum conſtringat & ſanguinem gene ret melācolicum: ut dixit Almāſor in libro tertio.c. primo. Quæ fuit ſentētia Gal'. in tertio de ſimplici medicina diſtinctione tertia.c.v. circa finē ſic ſcribē tis. Quādo ſtipticitas ē fortis uehemēs tūc ipſa ſtrin git meatus & coartat eos & aggregat ſubſtantiā cui occurrit & ſolidat eam & prohibet res quæ humec tant & ceta. Et in quinto.c. diſtinctionis. viii. ſic ite/ rum dixit. De proprietate ſtiptici ē ut aggreget & fa ciat ſolidum: & ſtipticet: & impleat: & ingroſſet & īfrigidet & exiccet: & propterea magis nomē medi cinæ quā cibi res ſtiptice ſibi uendicarunt. Res ſimili ter pontice idem quod ſtiptice i corpus humanum operātur quodam tamē modo itēſiori cum & ipſe i ſuis qualitatibus ſint illis itēſiores dicēte Auicēna i canonis. ii.c.iii. Quod ponticū ē frigidi⁹ ſtiptico et Gal'. in quarto de ſimplici medicina diſtinctione ſe/ cūda .c.iiii.di. Humor pōticus eſt ſtiptico frigidi⁹ proculdubio: & infra corpora pōtica ſunt groſſa et propterea de proprietate humoris pontici eſt: ut ag greget linguā & exiccet eam & exaſperet ipſā p opa tionem ſui manifeſtam. Et Iſaac in uniuerſalib⁹ die tis.c.iii. ſic de eis ſcripſit. Cibi pontici naturaliter ſūt ſtiptici humiditatis ingroſſatiui & deſiccatiui id.ſ. faciētes uētri qꝑ calx coriis preparādis facit. Vnde ſubtiliter digerere uel dietate uolētibus nociui ſunt & ceta. Et i.c.iiii. earūdem ſic etiam inquit. Pōticitatis humores ſunt pure terreſtres & frigidi ſimiliter & ſicci in tātum qꝑ neceſſe eſt ut in fine tertii grad⁹ ſint exiſtāt aūt ei uicini unde & ſua nutrimēta ſūt paruiſ ſima & groſſos humores faciētia: & ſubtilis diete il laudabilia: in ſui tamē natura deſideriū cibi excitat quia in primis conſtringit ſuperiora: & eiicit cōten ta per inferiora & ceta. Ex quibus patet qꝑ huiuſmo di ſtipticis & ponticis nō ſit utendum uia cibi cum dicat Auenzoar in primo .c. ſui Teiſir auctoritate Zoar patris ſui dicētis. Experimēto noui qꝑ oīa ha bētia fortē ſtipticitatē ſicut ſunt pontica naturaliter ſunt ſicca: groſſa: & dura: terreſtria: doloreq; ſtōacho generātia q̄uis in eis uirtus aliqua cōfortādi ſtoma/ chū reperiatur: quia nō cōferūt ſtomacho habentia fortē ſtipticitatē: ſed temperatā ſicut roſe et ceta. Po ſtremo de ciboꝝ ſaporibus mihi uidet' concludēdū cū Iſaac loco allegato dicēte. Horribilia ſaporoſa hūane cōplexioni ſūt cōtraria ut pōtica ſtiptica: ace toſa: amara & ſalſa: cuius quidem rationē aſſignat in.c.v. cum ait. Quicunq; cibus eſt grauis in odore: ſiue abhominabilis in ſapore nutrimēti eſt peſſimi & propterea ſi alicui neceſſariū fuerit huiuſmōi ma la nutriētia comedere in pauca quātitate & paucis uicibus & non frequenter utatur: ut admōuit Aui/ cē. in tertia primi capitulo de eo quod comeditur et bibitur & ceta.

Capitulum.xxxxxvi. oſtendit quantum faciant ad ſanitatis conſeruationem cibi & potus delecta/ biles & ſi aliq̄liter fuerit min⁹ q̄ cōmēdati deſiores

d Electabilitas reficiētium omnē mūdi ſa porem uicere & ſuperare dicūtur. Quā quidem delectationē Auctores medici/ næ nō mediocriter magnifecere & ideo rationabiliter & cōſecutiue de ipſa poſt ſaporū de/ terminationē dicēdum eē hoc in loco nō in cōgrue exiſtimaui. Tātam enim i cibis uim habet hæc delec tatio qꝑ facere poſſit ut minus boni plerūq; magis bonis anteferant': ut colligitur ex ſentētia Hipocra tis in ſecūdo afforiſmoꝝ afforiſmo.xxxviii. dicētis Paꝛ deterior cib⁹ et potus delectabilior: meliorib⁹ quidē & indelectabilibus eſt magis appetendus In cuius cōmēto dixit Gal'. Omnis enim cibus ſapid⁹ quo quis delectat': cum accipit' a ſtomacho ample/ xus rectinet': & cum magna delectatiōe digerit' pluſ q̄ quilibet alius: q ſi fuerit abhominabilis fugit inde uomitus faſtidium & inflatio generatur: a quo ui/ det' aſſumpſiſſe Raſis in.xxv. cōtinentis .c.i. cū dic tū Hipocratis preallegatū exponeret iqt. Quare ſci re debes qꝑ res quæ erit penes maiorem partem ho/ minū mala modice & penes unū ipſorum delectabi lis eidem erit melior: quoniam ubi fuerit delectatio ibi ſequitur bōitas digeſtionis & ſubiūgit: Dixim⁹ enim ſi fuerit mala: modice quoniam res delectabi/ lis: ſi fuerit in ultimitate malitiæ: nō debemus ea uti tūc frequēter ob delectationē ipſius: immo ſi fuerit malitia eius modica: & delectatio ægri in ea ſit ha/ būdātior magis q̄ illa quæ nō habuerit ipſam mali tiam & ſimilis debet eſſe cōditio in corpore ſano Et infra ſic etiā ſubdit. Quæ cōſueuit uti aliquo nu trimēto illud erit eis magis cōueniens licet nō fuerit laudabile modice: & ſimiliter eſt conditio temporū ſumptionum: ei⁹ delectatio enim ipſius nutrimenti in hoc dignitatem habet maximam quoniam quan

dii

UVA. BHSC. IyR_157_4

to delectabilius fuerit nutrimẽtum: tanto magis uehementior erit digestio ipsius quare sequi debes illã secũdũ cõsuetudinẽ approbatã & antiquã hæc ipse quod etiam sensit Auicẽ. in tertia primi doctrina secunda capitulo septimo. dicens. Oportet te scire qꝫ nutriẽs melius est quod melius sapit: ꝓpterea qꝫ stomachus & uirtus nutritiua uehemẽter ipsi applicantur cum bone fuerint substantiæ: & fuerint omnia principalia mẽbra in suis operationibus sana. Nec minus hoc sensit Auerrois in parte secũda cantico-rum comẽto. xvii. dicẽs. Duoꝝ cibariorum ille q minoris est iuuamẽti magis tamẽ delectabilis: melior ẽ minus delectabili & si sit maioris iuuamẽti & in. v. sui colliget etiã hoc idem uoluit cum ait. Quod qñ cibus est multum delectabilis: lesio quæ prouenit ab eo non est multum manifesta. Nõ solũ igitur sanis sed etiã infirmis saporita & delectabilia cibaria conuenire uidẽtur dicẽte Isaac in uniuersalibus dietis. c. vii. Cibi temperatissimi & iuuatiuissimi sunt maxie si saporiti sint: faciliores enim sunt ad digerendum & utiliores i sanitate custodiẽda i sanis et ifirmis reddenda. Nõ saporitos uero abhorret natura. Vnde non digestibiles sunt imo stomacho nocẽtes & ceta. Et infra sic iterum iquit. Si duo cibaria i natura sua uel i qualitatibꝰ equalia: saporiora sũt stomacho utiliora: & ad digerendum uelociora: non saporita uero ecõtrario & adhuc i eodem. c. dixit. Si duo cibaria equalia sint i sanitate custodiẽda & ifirmis reddenda stomacho delectabiliora sunt & utiliora. Ex qbus satis elligere possumus qꝫ cibis bonis & delectabilibꝰ sit utendũ sẽper. Reliq uero tãquam iutiles & nociui pretermittantur.

Capitulũ. lvii. ostendit qꝫ reficientia cũ cõtrariis debeant alterari cũ fuerint alicuius excellẽtis qualitatis: uel cõplexio assumentis discrasiata.

a D complementum considerationis nostre de ciborum qualitate dicẽdum est de utilitate temperantiæ reficientium q̃ quidem non modo utilis: uerum etiam ad sanitatis conseruationem necessaria: eo qꝫ quandoqꝫ calida uel frigida nimis sint nobis oblata: similiter sicca uel humida quæ tamẽ sic icorrectã pernecabilia uidentur esse & sepissime egrotare facientia ut supra uisum est: cum de prima ciborum qualitate loq̃remur: quã ob rẽ ne huiusmodi male uel excellẽtis q̃litatis nobis nocere possint: debemus ea corrigere et temperare cũ sibi cõtrariis. s. calida cum frigidis: humida cũ siccis & ceta. Secundum qꝫ precepit Auicẽ. in tertia primi doctrina secũda. c. vii. dicẽs. Frigidũ nutriẽs sicut cucumer & cucurbita tempereẽ cũ eo quod ei existit cõtrariũ: sicut allea & porra: & si fuerit calidum: cũ eo quod est frigidum tempereẽ: & si opilatiuũ fuerit cum eo quod aperiat & euacuet: & ceta. Et infra etiã subiunxit & cui res dulces nocent acetosa bibat: cui uero acetosum nocet rem dulcem post ipsum comedat: idẽ quoqꝫ in Cãticorũ parte secũda textu cometi. xviiii. scripsit. Cibi sunt permisce di. s. humidi cũ siccis: dulces cũ acetosis: frigidi cum calidis & ceta. Cuius hæc est series. Est autem humidum & lubricum stiptico imponẽdum. Estqꝫ sapor dulcis acetoso uniendus: & siccũ cũ humido rectifi-cãdũ: & frigidũ cum calido & ecõtrario: qꝫ si timeatur defedatio oleaginosi uel eius quod est male digestionis ratione pinguedinis addatur sal eis aut aliqd acutũ nã hæc iuuãt ad subtiliandũ qꝫ etiã uoluit Rasis in. xxv. continẽtis. c. i. cũ ait Et si coactus dederis alicui nutrimẽtũ incõueniẽs misce cũ eo aliquod cõueniens ad remouẽdũ nocumẽtũ ipsius in modo q̃titatis ipsius & ceta. Hoc etiã sensisse uidẽ Isaac in uniuersalibus dietis. c. xiiii. dicens. Caro quæ calida fuerit in sui cõplexione cũ uua acerba & aceto pomi citrini. s. arantii aut limonis uel maligranati & ramis portulace aptẽ. Si uero accipiẽtis natura sica fuerit cũ aceto et cucurbite succo: et succo cucumetis & citrolorum & lactucarum suum calorem temperantium & ceta. Hoc igitur obseruẽ preceptum cõsiderata substãtia & qualitate ciborum in seipsa cum temperato corpori uel satis bene complexiõato exhibẽtur. Non minusqꝫ obseruandũ est id quod diximus ex parte suscipientiũ iuxta sentẽtiã Gal. i libro de euchimia & cachochimia sic scribẽtis. Sanatiuarũ dietatõnũ nemo scitor erit finaliter nisi cognoscat corporum naturas: quibꝰ hæc adducũtur. Quædam enim densa sunt & difficile trãspirabili a Quædam uero rara & de facili euacuabilia & indigẽt ut palã est cibo humidiori priora: sicciori uero secũda Et illa quidẽ grossiori: illa autem subtiliori: & illa qdem pauciori: illa uero ampliori ita autem & quæcunqꝫ melãcolicũ habent sanguinem humidis & calidis complexione indigent cibis: sicut & quæcunqꝫ colericũ humidis & frigidis: similiter autem & quæcũqꝫ sunt flegmatici calidis & siccis: quæcunqꝫ uero sanguinem benignum aggregant ampliorem pauci oribus quidem cibis indigent: apparẽtem autem nullam habẽtibus uirtutem minime sed cõsistẽtibus in medio & ceta. Quod clarius iuuit in libro de dissolutiõe cõtinua cũ ait. Itaqꝫ oportet quãdo dominãs est secũdũ corpus sanguis mũdus qꝫ administrentur cibi æquales in quantitate temperanti in naturis suis & quando est flegma dominans oportet ut sint cibi calefacientes & exiccãtes & nutriat cũ his quæ addũt in caliditate & cõsumãt hũiditatem & quando ei fuerit dominans colera oportet qꝫ nutriatur cum his quæ extinguũt ipsam & addũt in humiditatem & quando ei nigra colera dominatur oportet ut nutriatur cibis calidis & humidis: & cum corpꝰ est spissum tarde dissolutionis: oportet ut nutriatur cibis paucis & subtilibꝰ hũidis quia paucum est quod dissoluitur de corpore: & quando corpus fuerit rarum: oportet ut nutriat cibis multis grossis siccis &

UVA. BHSC. IyR_157_4

uiscosis propter multitudinem eius quod dissoluit de corpore & hoc regimē est cōuēiēs de necessitate nisi sit ī aliquo corporis mēbroꝝ lesio & ceta hæc ipse. Et ideo temperanda sunt reficiētia ut dixim⁹ al tera iam dictaꝝ duarum ratiōe quare & ceta.

Capitulū.lviii. ostēdit quæ debeat esse refectionis q̄ titas & quæ nocumēta proueniāt ex superflua.

Ista substātia & qualitate reficientium de quantitate ipsorum uolumus in presen/ tiarum dicere cum pauciores homines si excessiua fuerit: q̄ qualitas ipsa nō interi mat: aut saltem ad pernitiosas egritudines non pdu cat dicente Ecclesia. in. c. xxxvii. propter crapulam multi obierūt. qui aūt abstinēs ē adiiciet uitam quod sensit Auicē. in tertia primi doctrina secūda. c. vii. di cēs. Vehemēs replectio in qualibet dispositione est pernecabilis siue ex comestiōe sit siue ex potu: quot nanq; homines superflue se repleuerunt & suffocati interiere: & infra: Nihil ē deterius q̄ fastidiū. s. se/ quēs replectionē & proprie cum fuerit fastidium ex malis nutriētibus: propterea quod cum fastidiū pro uenerit ex grossis nutrientibus hereditare faciet iun/ cturarum dolores: et renum & disuriam: & podagrā & splenis & epatis grossitiem & flegmaticas egri/ tudines & melancolicas quod fastidium si ex subti liantibus acciderit nutrientibus proueniēt ex ipso febres acutæ & erratice & maligne & apostemata mala acuta & ceta. Hoc etiam sensit Gal. in secūdo de accidenti & morbo. c. iii. dicēs. Sicut causa frigi di morbi plenitudo potus: sic nimia habūdantia ci bi: licet enim corporis sit nutritiuus & ipsi cōueni/ens causa tamē est frigidorum morborum & in li/ bro de dissolutione continua sic ēt ait. Obseruan/ da est ciboꝝ mensura: ita ut sint in mensura uirtu/ tis digestiuæ quia & si ē cibus in seipso bonus et cor pori cōueniens & est uirtutem digestiuam debilitās quātitate sua generatur ex ipso nutrimentum malū quod diuersorum morborum est occasio & præci/ pue frigidorum ut dictum est. Modū autem & pri/ cipium causandi tales ifirmitates posuit Auicēna. in canticis textu comenti. clxxxiii. dicēs. Vehemens sa turitas & crapula caloré suffocat & extinguit: quē/ admodū excedens olei q̄titas extinguit flāmam lā/ padis donec ipsam omnino suffoceat: inquit Auer/ rois in eius cometo & propterea dicendum est cum Apostolo. Fratres sobrii estote et ceta. Et similiter cū principe in tertia primi doc. &. c. ubisupra sic scri/ bente. Ex cibo nullus est ita replendus ut non sit ibi locus superfluus: sed ab eo ē remouēdus reliquiis de fiderii adhuc in anima remanētibus: hæ enim famis reliquiæ post horā unā destruūtur: quoniam nulla ē deterior comestio q̄ quæ stomachi grauitatē facit ut idem ait ibi: sed parū infra quæ fuit sentētia Aꝝ. in pria pbleatū pbleate. xxxxvii. dicētis. Sanū est a cibo subtrahere: et causā subiūgit dicēs: Quia egritu dinis cā ē multitudo superfluitatis hæc autē fit quoti ens nutrimēti superhabūdātia fuerit: & ī eius comē to Padubanēsis noster sic inquit. Huius uero excess sus superfluitatū causatur quocūq; modo nutrimen tū superhabūdauerit ita quod natura ipso nō indi/ gens non digerit: neq; postea cōuertit: sed indigestū permanēs cōuertit in superfluitates quæ demū mo/ dica occasione cōmote mouētur ad putrefactionē causātes ægritudinē hæc ipse: Et ꝓpterea dixit Rasis ī. xxv. cōtinētis. c. i. Quod facietates nauseatiuas in aliquo tēpore sequūtur accidētia huiusmodi. s. infla tio. cōpūctō: solutio uētris. uausea: defect⁹ appetit⁹ cibi: aut exercitio eius: rēissio corporis: grossa mens: negligentia: ponderositas: capitis & auriū dolor & stomachi angustia ipeditus: itellect⁹: calamitas me/ lancolia: colica uitiū splenis: epatis: & articulorum corpus laxum & febris: Et infra etiā dixit de maiori bus causis habētibus uim in corruptione sanguinis sunt: facietates nauseatiuæ illate frequēter quæ quoti ens fiunt de nutrimētis malis: peiores sunt: & si fue rit de grossis generāt morbos grossos: & si de subtili b⁹ morbos calidos. Quā obrē ꝓ utile nimis ē cōsiliū surgere a mensa cum aliqua sanus perticula adhuc remāserit & præcipue obseruandum ab habentibus frigidum stomachum: qui longe plus appetit q̄ be/ ne digerere possit teste Gal. in secundo Tegni textu cometi. cxiii. sic dicētis. Frigid⁹ natura uēter appete re quidem bonus: digerere uero nō bonus: & maxie quicūq; dificile mutabiles & frigidi ciborum fuerint acescunt enim huiusmodi cito in ipso & ceta. Quē rextum sic glosant Hali. & ceteri ipsum exponētes Quod frigidus stōachus pl⁹ appetit q̄ digerat & ce ta. In habentibus uero stomachū ualde: calidum op positum est faciendū. s. quod aliquid ultra uires desi derii est accipiendum: quia calidior natura uēter di gerit quidem melius q̄ appetat ut dixit Gal. ubisu/ pra: perpauci tamē huiusmodi uentrem habentes re periuntur plurimi autem frigidū: et propterea tanq̄ uniuersalē regulā fecit ꝓpus cū ait Sanū quidem est a cibo subtrahere & ceta.

Capitulum. lviiii. declarat. quæ sit competēs refectō nis mēsura unicuiq; propria & quotiens sit come/ dēdū in die & quando plus & quādo minus.

Vm ciborum & potuum non parua sit habentia sollicitudo in robur uirtutis ut quantitate cōmoderati & qualitatibus diligētissimi sint ut inquit Gal. in. vi. Te rapētice. c. de tali ciborum mensura dicendum eē iu dicauimus cum ipsa ad salutem corporis sit maxie necessaria Hæc autem cōmoderata quantitas quæ sit in unoquoq; hominum nec lingua proferri nec

UVA. BHSC. IyR_157_4

calamo scribi potest: sed sola experientia quæ magistra sit uirtutis: ut dixit Gal'. in secūdo de alimētis. c x. Est illa quæ debet hāc cōmoderatā quātitatem i uenire & ipsam unūquēq; docere. Scire igit' debet unūsquisq; q intētio quātitatis in cibariis est ut nūq; grauēt uentrem licet difficile sit hoc tale: & fortas sis impossibile in ualido uentre custodiri penit⁹ ut inquit Gal'. in primo Terapēti ce. c. vi. A quo sūpsit se uidet' Princeps i primi doctrina secūda. c. vii. cū ait. Cibi quidem mēsuratio existit secundum usū & uirtutem & ut mēsura eius in eo qui sane est uirtutis sit talis cum ipsum recipit q ei grauitatem non afferat: neq; natet: & nō accidat ex eo nausea: neq; cani nū desideriū: neq; casus: neq; ingenii pigritia: neq; i somnietas: neq; ipsius sapor in rutibus post tempus reperiatur & ceta. Aduertendū est igit' q cum aliq; predictorum affuerit preassumptam ciborum quantitatē ostēdet cōmēsuratā nō fuisse: & ió cōsilio eiusdē Auicē. uti debet dicētis ubisupra Quod si aliqua die superuenerit grauitas ex cibo precomesto uel aliquod p̄dictoꝝ. s. sequēti die famelicus maneat & somno utat' plixiore: q si somnus ei nō advenerit multo utat' incessu suauiter et cōtinuo i quo nō sit quies & ceta. Deinceps autem sibi cauere debet a tanta ciborum q̄titate ne ægritudines & nocumēta quæ in precedēti. c. diximus incurrat: De mensura autem numeri refectionis in die naturali sciendum q cōsuetudo est maxime obseruanda cū sit altera natura testibus Hipocrate Aꝝ. Gal'. & Auerroi in pleriscq; locis licet Auerrois ipse i. vi. colliget in. c. de regimīe corporis temperati i fine sic dicat. Noui medici sentiunt q cōuenientia tempora comedēdi temperatis complexionibus sunt: ut tribus uicibus refectio duobus celebretur diebus & isti mihi uidētur ueritati magis appropinquare: & etiam admirabilis Auenzoar huic assentire uidetur hæc ipse: Cuius dicti fundamētū & rationē posuit in parte secūda canticoꝝ cometo. xii. dicēs. Quod secundū q q dam opinati sunt actus digestionis tertie nō perficitur nisi in decima octaua hora: cōstat autem q laudabilior modus reficiēdi est: cum reficitur quis iam perfecta digestione cibi preassumpti quod etiā uidetur uoluisse Auicē. in textu preallegati cometi: & in tertia primi cū ait. Ex uicibus saciantis comestionis est ut homo una die semel & altera bis: mane. s. & uespere comedat & subdit. Verū tamen i hoc usus multū est cōsiderādus: quoniam ille qui bis in die comedere cōsueuit si semel comedit debilitabit' & lassabitur eius uirtus & prosequitur: Sed qui digerendi debilitatem habet: bis comedere debet: & raro semel comedat in die: & qui semel in die comedere cōsueuit: si ad bis comedendum redibit accidet ei debilitas & pigritia & lassitas & ceta. Quæ fuit sentētia Rasis in. xxv. continentis. c. i. dicētis. Nemo debet mutare cōsuetudinē in numero tēporum comestionū: quoniam qui est usus comedere bis in die: si semel in die sumit cibum debilitabitur ualde & lassū erit corpus eius: rubefiet urina: & suspendētur eius uiscera & qui usus est comedere semel in die: si bis sumit cibum suum: ille cibus ponderosus erit super stomachum ipsius: quia stomachus consueuit digerere cibum semel & nō bis: & infra dixit auctoritate Rasi habēs quoq; corpulentū corpus & lene semel comedat in dimidio diei: sed habēs corpus macilentū comedat bis in die leuiter in prandio & in cena habūdanter quæ omnia dicta sunt etiam per Gal'. in libro de dissolutione cōtinua sic scribentē Antiqui p ferabāt cenam prandio præcipiētes q sumeret' pl⁹ in cena propter aggregationem caloris in interiora corporis frigiditate noctis & ceta. Et post aliq; subdit de horis comestionis dicens. Et consuetudo i eis addit partem magnam quoniam qui cōsueuit prandere & remouetur ab eo & est cōtentus: cena magnificat nocumentum cibi & qui consueuit sumere cibum in aliqua hora determinata & mutatur ad aliam præter istam horam declarabitur sibi hæc pmutatio nociua & ceta. Multa quoq; alia dixit de consuetudine huiusmodi horarum quæ omnino debet obseruari etiam si mala fuerit & iam est antiquata & supermutari debet non nisi paulatim. Concludamus igitur q usus est obseruandus dicentes cum Hipocrate in primo afforismorum afforismo. xvii sic scribēte. Quib⁹ semel aut bis: aut ampli⁹: aut minus. aut secundum partem dandum est aliquid: tempori & horæ & regioni & cōsuetudini: q̄re & ceta.

Capitulū. lx. ostendit q diuersa cibaria in una refectōne nō sint assumenda: declarans nocumēta q̄ proueniunt ex ipsa diuersa.

Vam plures semper uiuere desiderantiū quæ diximus in precedēti. c. conantur ad unguem obseruare: peccant tamē in multiplici reficientium diuersitate nō considerantes eius nocumenta & in hunc errorem potētes omnes fere non solum sepe: sed semper & quotidie solent incidere & ob hanc causam multotiens infirmantur: quoniam huiusmodi pluralitas & ciborum & potuum diuersitas non solum non digerit' sed in stomacho ut in pluribus corrūpitur: & in pruos et pernecantes hūores conuerti consueuit: corruptō autem digestionis est mater ægritudinum & origo cronicarum infirmitatum ut dixit Auicen. in xiii tertii Tractatu tertio capitulo secundo. Quod considerans sapientissimus Salomon in fine trigesimo septimo capituli Ecclesiastici sic consulit dicens. Noli auidus esse in omni epulatione & non te effundas super omnem escam: in multis enim escis erit infirmitas. Vnde orati⁹ Nempe inmarcescūt epulæ

UVA. BHSC. IyR_157_4

ſine fine petite: propter hoc quoq; exclamat lucanus in.iiii. dicens O prodiga rerum luxuries paruo nun quam gaudere paratu. Et queſitoꝝ terra pelagoq; ciborum. Ambicioſa fames & lautæ gloria menſæ Diſcite q̄ paruo liceat ꝓducere uitam. Et quātum natura petat & cetera. Q_uæ quoq; fuit medicorū ſententia. Dixit enim gal. in.iii. regiminis acutorum comento.xxxvii. Quod diuerſitas rerū quæ comedunt & proprie quando non ſunt ſimiles in uirtutibus ſuis facit ſtomacho in quietudinē. Et in.v. de regimine ſanitatis idē ſenſiſſe uidetur cum ait. Nō debemus nociuis utile miſcere cū poſſumus ipſo uti ſolo. Et in libro primo de iuuamētis mēbroꝝ .c .iiii. circa principiū ſic inquit. Res compoſitæ ex multis rebus ſunt uelocioris corruptiōis q̄ res cōpoſite ex paucis: A quo ſumpſit Raſis in.xxv. continentis. c. dicēs. Tempus comeſtionis nō debet eſſe longum & tardum ualde mltiplicatis modis cibariorum in eo: cum primum cibarium ſit diuerſum alteri i digeſtione dato in fine & graue fiat ſuper ſtomachum & ceta. Et Princeps in tertia primi doc. ii. c. vii. hos immitatus ſic ait. Nihil deterius eſt q̄ diuerſa nutriētia ſimul adiungere: & poſt in comedendo tempus prolongare: quoniam cū poſtremum nutriens aduenit primum iam incepit digeri. Nutrientis ergo ptes in digerendo non aſſimilantur. Et infra dixit iterum. Cibaria diuerſa a duabus impediunt partibus una earū eſt pp diuerſitatem eorum in digerēdo. Et quoniam quod ex eis eſt digeſtum ei admiſcetur qđ nō eſt digeſtum. Et ſecunda quoniā aliquis plus poteſt comedere ex uno cibario q̄ ex alio. In tēpore enim antiquo qui exercitabantur iam fugierunt ab hoc: contēti enim erant ſolius carnis comeſtione in mane: & ſolius panis i cena hæc ipe. Sint igitur ſimplices aut p pauci & nō diuerſi cibi in genere & in ſpecie ut bene digeri poſſint: & inuicē ſe nō impediant quēadmodū in diuitum cōuiuiis ſolet eſſe in quibus ualde diuerſi exiſtūt cibi: ut carnes plurium animalium & diuerſimode preparatæ quæ ſpecie tātum differre dici poſſunt poſt quas quādoq; piſces lacticinia: fructus: & poſtremo cōfectiōes admiſcēt in ſui corporis q̄ citiſſimū interitum: quare & ceta.

Capitulum.lxi. oſtendit quis ordo in diuerſorum reficientium aſſūptione ſit obſeruandus & qui cibi ante ponendi ſint & qui poſtponēdi.

Vm nollint potentes quod diximus de ommiſſione diuerſitatis ciborum ullis p ſuaſionib⁹ uel rationibus obſeruare. Cū eis uideretur q̄ nō ſolū nobilitatem ſed diuitias ipſas amiſiſſent & eo magis ꝓpter hoſpitātes q ad eorum domos nō raro ſolent peruenire Ideo dicendū eſt in hoc .c. q̄ ſi omnino uolūt cibo rū diuerſitatem in eorum mēſis habere: ordinem tamen debitum non aſpernant: qui & ſi omne non tollat nocumentū diuerſitatis. ſuuat tamen plurimum ſicut ſi negligatur facile ad ægritudines perdu cit ut uiſum eſt Hipotetici in libro de farmatiis ſcribenti. Vane & negligēter traditi cibi perturbant homines & eos ægrotare faciūt. Talis igitur ordo eſt obſeruandus q̄ ſp cibi lubrici ſubtiles & cito penetrabiles & facile digeſtibiles: ſimiliter & cachochimi ut fructus aquoſi & ceta. Talia groſſis & durioris digeſtionis reficientibus anteponāt. Et hoc fiat ne inuicem corrumpant dicēte Iſaac in de uniuerſalibus dictis. c. ii. Oportet a cibis incipi leuioribus & ad digerendū facilioribus poſtea crudioribus & tardioribus dietare: ut cū deſcēdit ſubtilis digeratur: & non offendat & non ſit a quo retineatur. Cui⁹ q dem rationem in eodem capitulo aſſignauit dicens Cibus corrumpitur cum accipitur ab initio groſſus & ad digerēdum tard⁹: poſt autem ſubdit: ſubtilior & digeſtioni facilis. qui ex leuitate ſui cito digeſtus & exire incipiens a grauiori egredi prohibetur remanet ergo aliquam diu & mutatur in fumoſitatē & generantur colera in ſtomachis calidis: uel mutatur in acetoſitatem & putredinem quibus ſtomachus eſt frigidus. Et propterea in capitulo. xx. libri eiuſdem inquit. Concordati ſunt antiqui in hoc quod cibaria quæ uelociter ſunt deſcēdentia: facile uenas penetrātia añ cibū ꝑmo ſūt dāda quæ autem ad hoc tarda poſtrema. Cibus enim facile digeréd⁹ ſi extremus accipiat & digeratur & exire feſtin⁹ ſit repugnat ſibi grauis anterior cib⁹ & exire nō permittitur. Cū aūt exire nō poſſit inatat: & a calore groſſi cibi calefit & ebulliens uelociter corrūpitur. Et iō poſtea cōcludit q ꝓpter hoc molles cibi & liquidi ante duros ſunt accipiēdi. Hoc etiā uoluit Raſis in xxv. cōtinētis .c. i. & Auicē. in. iii. i. doc. ii. c. vi. cum ait. Nutriētia ordinē in ſui receptione debēt habere in quo ſanitatis cōſeruator ſollicit⁹ eſſe debet: ne illud quod ſubtile eſt & quod cito digeritur poſt forte nutriēs quod ſit eo durius in cibo ſumat: quia prius digerit q̄ ipſū & ſup illū natabit nō habēs uiā q̄ penetret: putrefiet ergo & corrūpet & corrūpet illud quod ei admiſcebit & ceta. Fuit quoq; hæc gal. ſentētia in primo terapētice. c. vi. dicentis. Suſcipiendus eſt inbecillis cibus primū ut & digeſtus ſit cito & ſubeat eius ſuperfluitas. Et uacuo & puro uentri ſecundus cibus detur. Et in ſecūdo de Alimentis capitulo. x. ait. Vtile eſt ſcire eoꝝ quæ ad ſeceſſum incitāt eduliorū quoniā poſterica quidem oportet ſumere quæ tardi ſeceſſus: omnium autē prima quæ permeant quidem celeriter corrumpenda autem ſi tardauerint in uentre. Et in capitulo. xviii. eiuſdem ii. ſic etiā inquit. Meminiſſe oportet hui⁹ quod eſt cōmune in omnibus quecunq; cachochimia humida & lubrica & facile ſubire pontentia quod comedere oportet ipſa priora aliis ſicut enī ipſa celeriter ſubeunt & illis uiam faciunt: ultimo autem ſumpta ſimul corrumpunt & alia clarius quoq; hoc dixit

UVA. BHSC. IyR_157_4

in libro de dissolutione continua his uerbis .Debemus premittere ex cibariis quæ oportet premittere: & postponere que oportet postponere quia enim aliqñ aggregat homo cibos lenientes corpus in una comestione & cibos stipticantes ipsum .Quod si p̃ misit lenitiuũ & secuti sunt ei alii leuiter descendunt post digestionem cibi .Sed quando premisit stipticum & secut⁹ est leniens non descendũt sed corrumpitur totum .Et hoc ideo quia lenitiuus seperatur inter stomachũ & inter descensum cibi stiptici & remanet in stomacho post digestionem suam corrũpitur & corrumpit corruptione sua cibum alium Sed quãdo ẽ cib⁹ leniẽs ante stipticũ:leniens descendit post digestionẽ suá & stipticũ leuiẽ p̃ uias descẽdit . Et ideo si aggregat aliqs ĩ comestiõe una cibos uelocis digestionis & alios dure & tarde digestiõis preponat cibos dure & tarde digestionis in fundũ stomachi:propterea quia fundus stomachi est calidior & potẽtior super digestionem propter multitudinem cõpactionis eius: quæ est in eo de partib⁹ carnis . Et superius stomachi est neruosum frigidũ debilis digestiõis & ceta hæc ipse.Quæ quidẽ sane intelligenda sunt .s. quando cibus facilis digestionis & cibus difficilis digestionis nõ multum in hoc diuersificarentur.Quando tamen ualde forent diuersi ut communiter accidit ut carnes & caseus procul dubio carnes preponi debẽt & caseus postponi:cũ longe difficilioris digestõis sit caseus ut patet ne carnibus digestiuis & pernicare non potẽtib⁹ corrumpantur & ceta ut ipse Gal.Isaac Auicẽ. & oẽs cõuenere.Tutius tamen esse uidet̃ propter difficultatem cognoscendi certissime huiusmodi mensuram & q̃titatem grossis & subtilibus simul in una mensa non uti:quoniam & si subtilia in fũdo stomachi & post ea reponantur grossa aliquod tamen inde prouenit nocumẽtũ dicẽte Auicẽ.in.iii.p̃mi.c.sepius allegato q̃ sanitatis cõseruator nõ p̃mo comedet̃ dẽt cibum labilẽ ita ut post ipsum cibũ fortem & durũ sumat quoniã cũ ipso.s.subtili labetur cũ ad intestina pene trabit eo.s.grosso nõdũ tã integre digesto q̃tũ debebat & ceta.Ex quibus satis patet q̃ nil securi⁹ est q̃ diuersitatẽ ciborũ dimittere ut omnis suspitio corruptionis nutrientiũ aufferatur.Et sanitas cũ pauci tate & simplicitate conseruetur: & ceta.

Capitulũ.lxii.ostendit qui cibi eligendi sint ad sanitatis conseruationẽ q̃tũ est ex p̃te eorũ.

q Via posset mihi quispiam dicere prohibuisti in precedẽtib⁹ quædã reficientia ratione substãtiæ: quedã ratione qualitatis alia ratione saporis . Et nõnulla p̃p multitudinẽ diuersitatem & indebitũ ordinẽ.Quæ igitur cibaria dicis nobis conuenire.Cui respondebim⁹ dicẽtes .Quod illi sunt p̃ceteris elligendi q bonũ & laudabilem sanguinẽ solent generare & qui sunt delectabiles ut supra diximus.Et qui cõplexioni: consuetudini:exercitio & temporibus anni proportionant̃:dũmodo in sua cõuenienti hora:quantitate & ordine recipiant̃ . Q uẽadmodũ pro parte uisum est in superioribus & pro parte in sequentibus dicendũ .Qui autem cibi sint boni sanguinis generatiui q̃ pre aliis elligendi ratione sui in hoc .c. manifestabimus ut ceteris consentientibus tã modo ipsi assumitur .Dicamus igit̃ cũ Auicẽ in.ii.i. doc. ii.c.xv.Quod cibi quoꝝ natura uicinior substãtiæ sanguinis sunt:sicut:uinũ:ouorũ:uitelli:& aqua:carnes & panis etiam & caro licet sint parũ p̃ longiora Nutrientia uero medicinalia sunt ab hoc longinqua in tertia autem primi doc.secunda capitulo.vii dixit.Oportet ut cibus sit talis qualis sunt carnes & propriæ sicut carnes edorum & uitulorum lactentium paruorum :& agnorum annualium & triticũ ab extraneis rebus purgatum.Quod ex messe sana fuerit collectum & cui nullum accidit nocumentum Et res dulcis conuenientis complexionis & uinum bonum odorem bonum habens & ceta.Hæc enim pro sanis & mediocriter laborantibus magnæ conueniũ uidet̃ sic q̃.p̃mi.loco dixerat debilib⁹. Quod etiã uoluit gal.in libro de euchimia cũ ait . Inculpabilissima cibariorum sunt quæ sunt inter subtiliãtia & ingrossantia qualia sunt optimi panum & carnes gallinarum & fasianorum & perdicum & colũbarum & turturum & merulorum & paruaꝝ auiũ adhuc autem & petrinorũ piscium & marinorũ & ceterorũ nullũ fetorẽ habentium & ceta Hi náq; cibi & sibi similes generant bonum & laudabilem sanguinem quo nihil est melius ad sanitatem custodiẽdam ut inquit Isaac in uniuersalibus dietis. c.xviii. Et ut omnia huiusmodi cibaria uno comprehendãtur uerbo:dicendum est cũ eodem in.c.v. libri pre allegati sic scribẽte.Nullus cibus utilior est in laudabili sanguine generando q̃ qui perfecte digeritur in stomacho. Si enim cibus in stomacho bene digeratur & in aliis membris similiter quo nihil melius dicente Gal.in libro de euchimia preaducto.Cibariorũ quæ digeruntur magis meliores gignũt humores nihil enim ad euchimam in omnibus cibariis reperitur equæ bonum sicut digere bene in uentre.Digerũtur autẽ bene cibi bone substãtiæ cum bono desiderio siue appetitu acceptã fuerint .Qui quantũ faciat ad digestionẽ declarauit ipse in libro de dissolutiõe cõtinua cũ ait . Et appetit⁹ ĩ opere digestiõis cibi ẽ maior pars quia significat super cõuenientiam & bonitatem ipsius & quando sunt duo cibi equales in bonitate & est necessitas appetit⁹ de eis ad unũ eoꝝ declinans:cõsẽtiemus dare rem appetitam prealia quia conuenientior est naturæ sue & leuior ea in digestione .Et quando duo cibi sunt & unus eorũ est melius altero & necessitas appetitus in eo est ad peiorẽ declinans:eligimus eũ super meliorẽ corũ dũmodo non timeamus ex ipso nocumentum plu

UVA. BHSC. IyR_157_4

rimũ quod eueniat ex ipso .Iuuamentum aũt accidit ex eo propter bonum sumere & melius stomachũ digerere ipsum hæc ipse. Vtendum est igitur bonis cibis & cum desiderio assumptis ut bonus sanguis inde generetur :quia nulli dubium est malum cibum malũ sanguinẽ generare:teste gal. in secũdo afforismorum cometo .xxxvi.Humores autem augmẽtati causæ consistũt egritudinũ ut idem dixit in.iii.Tegni textu comenti.clxxxvi. Quare q dicti sunt eligantur.

Capitulum.lxiii.ostendit quod cibi & potus proportionati complexiõi &cõsuetudini sint elligẽdi.

c Ibi & potus complexioni uniuscuiusq; cõuenientes sunt: aut quia eam p ut est cõseruant:aut in meli⁹ reducũt aut quia appropriati.Et propterea dicimus q̃ si uolumus presentem sanitatem & complexionem qualiscũq; fuerit cõseruare sibi:similia sunt elligẽda dicente Gal . in tertio tegni textu comenti . xxxx viii.Oportet ut offeras similia similib⁹:quando seruare uis corporis crasim qualem accepit: cuius quidem ratio ab eodẽ assignatur.iii.de ingenio sanitatis.c.iii.cũ inquit. Naturale custodiendũ est & confirmandũ:unde similia sunt semper ei necessaria.Et in capitulo.viii.eiusdem ait.Naturalia custodire & regere cum similib⁹ debem⁹:sicut quæ extra naturã cũ cõtrariis expellere.Cum igitur nobis intentio duplex sit circa sanos: aut custodire corpus sanum:secũdum q̃ oportet & secũdũ crasim quã habet:aut hanc ipsã meliorẽ facere ut idẽ ait in .ii. Terapẽtice c. ultio.Si ergo horũ primũ aggredi uoluerim⁹. Tẽpata erũt:dãda tẽpatis &intpata disCrasiatis:dicẽte Isaac in primo.c .dietarũ uniuersalium . Tẽperatis complexionibus cibaria temperata:& etiam omni mala qualitate carentia:necesse est ut dentur .Si uero distemperatum fuerit corpus : in tantũ cõtemperãtias minui oportet: in quantũ eucrasia corrupta fuerit.Calidiora enĩ dãdo calidiorib⁹: frigidiora frigidiorib⁹:& sicciora siccioribus: hũidiora hũidioribus : ut iussit gal.in .iii.Tegni & i.vi.de regimine sanitatis ubi series eius taliter sonat.Secũdũ q̃litatem familiaritates si quidem custodire uolueris complexiones humidis quidem humectantes cibi congrui siccis uero sicci:si uero subalterare uolueris contrarii congrui: propter hoc igitur si corpus distemperatum uoluerit ad meliorem reduci complexionem contrariis cibis uti debet.Qui tantum a cibo distẽt temperato quantũ & ipsum ab eucrato corpore recesserit ut docuit gal.in.iii.Tegni preallegato cũ dixit .Si uelis permutare corpus siccũ & calidũ non sunt administrãde calide & sicce diete:sed quæ tantum eucrata crasi sunt frigidiores & humidiores q̃ tum natura ei⁹ erat calidior & siccior.Et ideo Princeps in.iii.i.doc.secũda.c.vii.dicebat q̃.Melancoli eus nutriente indiget uehemẽter humectante & parũ calefaciente.Coleric⁹ uero eo quod humectat & infrigidet. Et ille quidẽ in quo sanguis calid⁹ & bonus : nutrientibus indiget frigidis & pauci nutrimenti .Et ille in quo sanguis generatur flegmaticus nutrientibus pauci nutrimenti indiget in quibus caliditas sit & subtilitas : securior enim uia hæc est in corporib⁹ distemperatis uti.s.contrariis q̃ sibi similibus ut etiam sensit gal.in secũdo de uirtutib⁹ naturalib⁹.c.viii.dicẽs. Propter hoc calida cibaria calidis natura & iuuenescẽtib⁹ in coleram prompti trãsmutantur:calido enim calidum appropinquans in in moderatõrem crasem desistit & ceta .Et in.vi.de regimine sanitatis etiam inquit.Facilius a similibus cibis in morbosam discrasiam deueniũt quã.s. a cõtrariis.Et propterea contrariis est utendũ ut etiã de mente eiusdem dixim⁹ in. c.lvii.ubi uerba ipsi⁹ãno tauimus scripta in libro de dissolutione continua . Sciendũ est præterea quod talis quandoq; proprietas cadit inter complexiones & cibos aliquos q̃ q dã aliquibus sunt conuenientes aliis aũt contrarii ut uoluit Auicẽ.in.iii.i.c.supius allegato dicẽs. Vna quæq; hominis complexio cibũ habet conuenientẽ & similẽ:ad quẽ mutãdũ si uoluntas ei affuerit: no cumẽtũ ei faciet & impedimentũ . Et subdit.Ex hominibus quoq; est cui aliquod nutrientiũ bonorum & laudabiliũ nocet ipsũ ergo relinquere est ei conueniens: cui concordat Isaac in libro dietarũ uniuersaliũ .c.ii.cũ ait .Eũdẽ cibũ quibusdã inuenimus contrariũ quibusdã uero non : quibusdam stipticũ:quibusdã solutiuũ unde Aꝛ.qđ gal. cõfirmat Quidã n .inqt carnẽ uaccinã & similia grossa & ad digerẽdũ tarda bñ digerũt:& citi⁹ q̃ pdicũ & gallinarum carnes:& pullorũ:seu laudabiliũ pisciũ.Et q sint hi declarat Auicẽ.ubisupra dicẽs. Et ẽ aliqs hoim i cuius stomacho cib⁹ corrũpit subtilis & q cito digeri solet .Et fortis qui tarde solet digeri in ipso digerit & hic qdẽ ẽ cui⁹ stomach⁹ ẽ igne⁹ & ex eis ẽ q huic existit cõtrari⁹ quorũ qsq; scdm suũ usum est regendus.Quod nõ min⁹ uoluit Rasis i.iiii.almãsoris .c. iiii . cũ ait.Sũmope ẽ obseruãdũ ut cibos sibi cõsuetos qsq; accipiat:&totiẽs edat quotiẽs cõsueuit:nisi cõsuetudo pusa fuit aq̃ oio gradati pmutari debet. Et illã nõ repẽte sed ordinate & paulati trãseũdo ad bonã deserere .Et in.xxv.cõtinẽtis.c.i.dixit etiã auctoritate gal. i.ii.c.libri primi đ epidimia.In hoib⁹ sunt aliq singulares quib⁹ cibaria aliq̃ sũt cõferẽtia: & tñ maiori pti hoim sũt nocẽtia:& nociua eis cõferũt.Et hoc i hmõi nõ põt bñ cognosci:nisi p experientiã q̃re cognoscer debes morẽ cuiuslibet:& illũ se q scdm modũ ipsi⁹.Et sic cũ eo cõcludẽdũ ẽ q̃ consuetudo ẽ obseruãda dũmodo mltũ mala nõ fuerit & ñ fuit Hipocratis sñia i.ii.afforismoꝝ afforismo l.dicẽtis.Ex multo tpe cõsueta & si fuerint deteriora isuetis min⁹ molestare cõsueuerũt.Si aũt pessima foret cõsuetudo paulati corrigat ut dictũ est:si autẽ

UVA. BHSC. IyR_157_4

nō multū mala fuerit potius obseruetur q̄ subito p mutetur dicēte eodē i secūdo regiminis acutorū tex tu cometi .xx. Facile qdē est cōprehēdi q̄ mala die ta cibi & potus quæ secundum simile fit securior est in omni tempore tueri sanitatē q̄ ea quæ melior si in ea mutatio subita fiat. Et ideo dixit Gal .i.iii .mi crotegni. Medici corrigere quidē debent ex multo studio paulatim transferentes in melius quoniam non substinet natura repentinas mutationes & cetera.

Capitulum .lxiiii. ostendit quomodo cibi sint elli gendi secūdū qualitatem & fortitudinem exercitii.

c Iborū conueniētia respectu facti uel fa ciendi laboris est sumenda & ad illū ta liter comparāda ut quale fuerit uel futu rū est exercitium & talis sit ipsa dieta & reficientium qualitas. Qui enim laborauerunt mul tum grossiori reficiendi sunt dieta dicente Rasis in xxv .continentis .c.i. Debes considerare in quātitate mot⁹ ante cibū facti quare si motus fuerit habūdās nutrimētū fiat grossū & uiscosum habūdās & tar de dissolutionis: & debes sequi dietam ex causa ap petenti eam . Tamen si motus fuerit factus ante ci bum modicus dietam debes sequi cum paucitate ci bi & tenuitate ipsius. Et si motus factus fuerit com petens uti debes nutrimētis equalibus in habūdātia & modo tenuitatis & grossitudinis ipsorū & ceta. Quæ fuit sentētia Gal. in libro de dissolutiōe cōti nua sic scribentis . Quando est motus ante cibum multus: ciba bene non cibis multis grossis : uiscosis: ad siccitatem declinantibus qui sint difficilis disso lutionis: neq; iungas ei dietam quia parum conue nit ei. Et quādo nō est ante cibum motus uel est pau cus oportet ut nō sis cōtētus dieta .s. cum paucis ci bis & subtilibus : immo adiutorio in purgando cū medicina solutiua aut cum balneo & ceta . Et post pauca subiunxit. Et quando motus est conueniens dabim⁹ cibos tēpatos in subtilitate & grossitie & ce ta. Igit hæc obseruet exercitat⁹ malos, quoq; ac cor ruptibiles cibos post suum exercitium non debet as sumere ut colligitur ex sentētia Principis in tertia primi dicētis . Quod pisces post laboriosum exerci tium non sunt comedendi quia corrumpentur & corrumpent humores . Quod etiam de aliis pariter corruptibilib⁹ intelligi debet quēadmodum in duo bus uerbis preceperat Gal. in primo de regimine sa nitatis cum ait . Omnes laborioſi euchimio indiget cibo. Via tamen medicine & propter refrigerium caliditatis in corpore remanētis post exercitium: æstatis tempore : pauca fructuum quantitas pote rit conuenire atq; concedi ut in libro de euchimia & cachochimia capitulo ultimo uoluit Gal . dicens Abstinēdum est a cachochimis nisi aliquando la borantes hora æstatis egeant sanare siccitatem & ca liditatem tocius corporis. Idonea enim sunt illo tē pore poma : & pruna : & . ceruſa preassumpta . De citrolo autem & melone & melopopone non mu l tū offerendum est: & ceta . Hæc pauca de cibis con uenientibus post exercitium dicta sufficiant cum & de hoc aliqua scripta fuerint in capitulo .xxxi. libri hui⁹ Q ui autem cibi cōueniant antequam fiat ex ercitium dicamus quod si exercitium forte fuerit ci bi grossi sunt accipiendi: & tanto minus grossi: quā to suauius fuerit exercitium : sicuti subtiles penitus quiescentibus sunt conuenientes ut placuit Isaac in uniuersalib⁹ dietis capitulo primo cum inquit . Nul lus phisicus anibigit temperatum cibum iuuenum alterū esse q̄ seniorum in exercitantibus quoq; & la borantibus aliud q̄ in qete. Laborātes enim & exer citantes expetunt grossiorem cibum & ad digerē dum duriorem atq; ad dissoluendum tardiorem: Quietis uero & silentibus econtrario dandus est ci bus subtilior & ad digerendum uelocior & dissolu tioni de membris facilior. Et in capitulo .xx. eiusdē libri sic etiam ait. Oportet ut dieta grossa sit secun dum exercitium & labores sepe enim fortiter exer citati sicut atlete & similes grossissimam & uiscosis simam erunt patientes dietam . Et infra. Soli exerci tātes & laborātes cibis grossis indigēt . Hoc quoq; sensit Auicē. in tertia primi doc. & capitulo sep⁹ al legatis cum dixit. Exercitati & multi laboris sunt magis tollerantes nutrientia grossa . Et in .iiii .i. capi tulo primo sic inquit . Elligimus cibum fortis nu trimenti & tardi digestionis propter eum quem cō fortare uolumus & exercitus fortibus præparare & ceta . Cōcludamus ergo cū gal. in libro de euchimia dicēte . Soli illi qui uehemēter exercitantur : & uisce ra nō habent male a natura facta possibile est in pa chichimis & grossis cibariis conuersantes nō ledan tur aliorū aūt nullus ꝓpter igit si quis uoluerit for titer laborare nō debet oua sorbilia aut carnes hedi lactētis aut pulli iuuenis & similiū māducare sed res grossiores & ad digerendū duriores & ceta.

Capitulū .lxv . ostendit qui cibi secūdū unūquodq; tempus anni sint eligendi ad sanitatē.

n Vllus ambigit alterū cibum debere esse in uere q̄ in autūno . Aliū quoq; in hie me q̄ in æstate dixit Isaac in prio. c. die tarū uniuersaliū: propterea sciēdū est q̄ in substantia quantitate & qualitate & ceta debent cibaria secundum anni tempora diuersificari ut uo luit gal. in .i. de alimentis .c .xiii . dicens . Eadem autem & de regionibus temporibus & consisten tiis itelligere oportet secūdū unū quodq; eduliū par cētem quidem in autumno a melancolicis cibariis & exiccantibus eduliis. In hieme autem utētem ea lefacientibus sicut & secundum æstatem humectan tibus & infrigidantibus . In uere autem mediæ

UVA. BHSC. IyR_157_4

ente complexionis media uirtutibus alimenta offe-
rendum .Et in libro de diſſolutione cõtinua ſic etiã
dixit. Et quando ſomnus poſt cibum multus fuerit
oportet qꝑ donem⁹ cibos multos groſſos:&hoc cõ
uenit fieri in hieme pp lõgitudinẽ noctis & multitu
dinẽ ſomni.Et qñ ſomn⁹ẽ pauc⁹leuis : ſubtilib⁹ nu
triaꝫ ſiĉ in eſtate pp breuitatẽ noctis & ſomni pau
citatem:&ceĉa.Aquo ſumſerunt poſteriores & Ra
ſis primũ quando in.xxv .cõtinentis.c.i.ſic ſcripſit
Debes uti nutrimentis habũdantibus & groſſis in
hieme & econuerſo in eſtate &debes nutrire corpo
ra equalia cum nutrimẽtis equalibus & ceĉtera.Sed
egredientia modum naturæ cũ intenſione &contra
riis .Similiter Princeps Auicẽ.in.ii.parte ſuorũ can
ticorũ accepit ab eo cũ ſic inquit .Tempore eſtiuo ẽ
cibi quantitas minuenda: eſtꝙ tunc ad ſubtilitatem
nutrientiũ declinandũ . Vnde uitãdæ ſunt tunc car
nes groſſe:& utendũ eſt oleribus:& lactis ſpeciebus
& piſcibus recentibus:hedo & agno mediocris eta
tis:& pullis gallinaceis & gallinis : carnibus quoꝙ
colũbarũ & coturnicũ:& ſubdit ſunt etiam ex con
ficientibus tunc ſapores ex coriandro & agreſta cõ
poſiti & ſimiles.Quæ autem ſit huius cauſa expri-
mitur ab Auerroi in comento ſic dicẽte.Hoc quidẽ
fit ratiõe debilitatis caloris naturalis cõtingẽtis cor
poribus ex dominio calidi extranei ſuper corpora
tempore eſtiuo .Et propter eãdẽ rationem ſicut in
hieme nutriens actu calidũ eſt comedẽdũ:ſic in æſta
te frigidũ:aut paruæ caliditatis:neꝙ caliditas in hie
me:neꝙ frigiditas in eſtate ad rem peruenıat qꝫ ſub
ſtinere nõ poſſit ut dixit etiã Auicẽ.in.iii.primi.c.ſe
pius allegato.Et hec fuit ſentẽtia Almãſoris in . iiii.
c.iiii.dicentis . Oportet ꝓterea ut in hieme ſit cibus
actualiter calidus:in eſtate uero actualiter frigidus.
Eſt tamen abſtinendũ a cibis calidiſſimis quales ſũt
tunc cum ab igne remouentur . Et ab illis qui ſunt
uehementis frigoris ſi quis ſuper niuem refrigerãtur
quib⁹ nullus uti debet : cibo enı ſuper niuem infrigi
dato nullo modo eſt utẽdũ niſi in tẽpore magni ca
loris:& corpore quaſi inflãmato exiſtente:hæc ipſe
Nos tamen addim⁹ qđ præter ſupraſcriptas con
ditiones debet eſſe iuuenis:carnoſus:fortis:fortiũ ui
ſcerũ : & aſſuetus qui ſine leſione rebus adeo infrigi
datis utı uoluerit .Aliter enim in colieã & alias egri
tudines facile caderet & forſitã in proprii &natura
lis caloris extinctiõem cũ modicus eſſet &cetera:ut
patet ex his quæ in prima .iiii . de aqua frigida &
de ipſi⁹ exhibitiõe a principe dicantur . Cibi quoꝙ
in nutrimenti quãtitate differre debent nã in æſtate
non debẽt eſſe tanti & tam groſſi nutrimenti ſicut
illi qui in hieme : dicẽte Auicẽ.in.iii.primi.c.vii.do
ctrina ſecũda . In hieme qdẽ cibi pauci nutrimenti
non ſunt edendi ſicut olera : ſed nutriens magis eſt
edendũ quod eſt ex granis &fortis ſoliditatis.Et in
æſtate cõtrariũ & in parte ſecũda canticorũ etiã ſic
ait . In tẽpore qdẽ hiemali eſt utendũ contrarijs eis
quæ retulimus ut obuietur frigiditati ipſi⁹. Vere aũt
& autũno icedẽdũ eſt inter æſtatẽ & hiemẽ.In cui⁹
cõmẽto Auerrois ſic inqt .Vere & autũno ſunt cor
pora regenda regimine medio inter caliditatẽ & fri
giditatẽ cõgruit tamen regimẽ exiccatiuũ in uere &
humectatiuũ in autũno:unde fugienda eſt exiccatio
in eodẽ ut dixit Auicẽ.ibi. Quæ fuit ſentẽtia Raſis
in.iiii.Almãſoris.c.xxvi.dicentis.Quia autũni tem
poris egritudines malæ ſũt & peſſimæ ad ultimum
tota intentio ſit in corporis humectatione : in hoc
enim tempore hoc pluſ exiſtit neceſſariũ qꝫ etiam in
æſtate:hoc nãqꝫ tempus pro ſuæ complexionis mali
gnitate errorẽ nõ tollerat regiminis:unde largis nõ
permittit uti cibis :neꝙ dietã deſpicere.Quod ſen
ſiſſe uideꝫ Hipocrates in primo afforiſmoꝝ affo-
riſmo.xviii.dicens.Eſtate & autumno cibos grauiſ
ſime fuerũt &ceĉa. Horũ aũt ratio ẽ qa autũnus eſt
tempus naturæ & humanæ uitæ cõtrariũ:quoniã ca
lor in eo debilitaꝫ &ſiccitas fit fortior ut dixit. Pri
ceps in.ii.i.Summa de pulſib⁹.c.viii. Et propterea
eſt temp⁹ morbiferũ ut ait Aꝝ.in prima problema
tũ problemate.xxvii.Et ideo in ipſo nõ ſunt accipi
endi cibi mali aliquo modo propter quid autem in
uere regimen exiccatiuũ cõueniat dicẽdũ eſt.Quo-
niã & ſi ipſũ tẽperatũ ſit & de ſe ſaniſſimũ &minie
mortiferũ teſte Hipocrate i.iii.afforiſmoꝝ afforiſ-
mo .x.Tamẽ in ipſo mouẽtur egritudines plurimæ
ut dixit Priceps in.ii.i.& Aꝝ. ubiſupra.Et hoc qa
ſua caliditate & humiditate eliquat humores & ſu
perfluitates cõgregatas in hieme & permiſcet eas ſã
guini ut Auicẽ.uoluit in.i.iii.trac.iiii.c.xviiii . Et ꝓ
ptea cõcludit i.ii.i.doc.ii.c.vii .Quod nulla res ẽ qꝫ
ita tueatur ab ægritudinibus ueris ſicut flobotomia
& inanitio & diminutio comedendi &, bibẽdi:&
debilitatio potus inebriantis :bene igitur dictum fu
it qꝙ ſiccatiuo in eo utendũ ſit regimine:

Capitulũ.lxvi.Declarat quæ hora cõueniens ſit ad
reficiendum corpus tam ex parte corporis quã ex
parte diei & temporis anni.

§ I cũcta quæ inſuperioribus capitulis die
ta ſunt ad unguẽ obſeruarentur hora tĩ
debita comedẽdi nõ obſeruata parũ qꝙ
pe ad ſanitatis facerent conſeruationem
Et ꝓpterea de ipſa tãqꝫ de re maxime neceſſaria ad
ſalutem tuendã dicendũ eſt in preſentiarũ .Duplex
autem eſt hora comedẽdi ut dicũt Auctores quarũ
prima eſt hora diei artificialis recentior in qua lon
ge melius eſt comedere qꝫ in aliis partibus diei . Et
præſertim in æſtate dicente Auicẽna.in tertia primi
doc.ſecũda .c.vii.In eſtate quidem melior comedẽ
di hora exiſtit quæ eſt frigidior. Quod etiam ſenſit
Raſis in.iiii.Almãſoris capitulo.iiii.dicens. Melio
res quoꝙ hore ad ſumendũ cibum ſunt hore frigi
dæ quod ſi horæ frigidæ eſſe non poſſunt manſio-

nes saltem frigide sint. Et in .xxv. cõtinẽtis. c. primo Melius tẽpus nutricatiõis erit frigidũ quia calidum malum est. Et si nutrimentum nõ põt sumi in tempore frigido: sumatur in loco aurore quia caliditas circũferẽs corpus nostrum debilitat digestiõem: & ceta. Quæ fuit Gal. sentẽtia in libro de dissolutione cõtinua sic scribente. Et melior horarũ in accipiendo cibũ est hora frigiditatis: propter aggregationẽ caloris naturalis in interioribus corporis. Sed i hora caliditatis oportet quod dimittatur acceptio cibi quia caliditas aeris attrahit caloré naturalem ad exteriora corpis: & euacuat' ab ĩteriorib⁹: & debilitat' calor i ĩteriorib⁹ corpis ad digestionẽ. Et pp hoc ãtiqui pferebãt cenã prandio: præcipientes quod plus sumeret' in cena propter aggregatiõem caloris in interiora corporis frigiditate noctis: & ceta. Vespere igit' & mane reficiendũ est & nõ in meridie uel circa ut nonulli faciunt. Altera autem hora comedendi obseruãda ex parte corporis est: ut nũquã comedamus nisi cũ appetitus mãducãdi insurrexerit qui postq̃ aduenerit nõ est tardãdum amplius qm̃ tunc est hora comedẽdi: ut uoluit princeps loco superius allegato cum ait. Oportet ne aliquis comedat nisi post desiderium: neq; in hoc tardetur cum desiderium ebullierit nisi fuerit mendosum: nam tollerare famen stomachũ replet putridis humorib⁹ quod uoluit Rasis in .xxv. continentis. c. i. dicens. Ex indigentia prolixa stomachus repletur de erugine mala. Et infra iterũ ait. Non debes remouere tempus motus appetitus cibi quoniam si tardauerit tũc sũptio cibi imminebunt male superfluitates: & inde deficiet cibi appetitus: quæ quoq; fuit gal. sententia in libro de dissolutione continua sic scribentis. Et debet esse acceptio cibi in hora motus appetitus propterea quod quando mouetur appetitus & non incipit accipere cibũ attrahit stomachus ex superfluitatibus corporis: quæ cũ intrent stomachum destruũt appetitum & corrumpunt cibũ quãdo admiscetur ei & ceta. Aquo uidet' accepisse Auicẽ. ubisupra qm̃ sic scripsit. Colera rubea habũdantibus ex tolleratia famis accidit in colera rubea ad ipsorum descendat stomachũ. Cũq; aliquid comederint ipsorũ corrumpẽtur cibi & uolũtatem comedendi amittẽt & ceta. Hanc aũt horã nequis decipiatur scimus aduenisse ut dixit Auicẽ. loco allegato. Quãdo stomac⁹ & superiora intestina a primo nutriẽte euacuata fuerint. Et hoc est quod etiam uolebat Rasis in. iiii. Almãsoris in principio cũ inquit. Comedere oportet postq̃ cibi præteriti fex inferius descenderit. Et pars uentris inferior leuis efficitur in qua nulla remansit tensio & mot⁹ præcessit conueniens appetitiua quoq; prævalet & tũc melius iudicatur. Et propterea dixit idẽ i .xxv. cõtinẽtis. c. preaducto. Quod inter prandium & cenã debent esse octo horæ a prãdio sexdecim horæ & ceta Auerrois etiam in . vi . colliget dixit. Hora cibandi erit cum omnes digestiones fuerint celebratæ. Et hi omnes a Gal accepere dicente in primo terapẽtice. c. vi. Tantũ rationabile est quod prim⁹ cibus certissime totus sit digest⁹ antequam secũdus accipiatur: cui⁹ quidem rationẽ ipse quidem assignauit in loco de dissolutione continua dicens. Assumptio ciborũ debet fieri in hora sua. Et ideo qui accipit cibũ secũdũ post descẽsionẽ primi & secutus fuit somnus sufficiens fit bona digestio. Et qui accipit cibũ & remanserunt in stomacho eius aut in intestinis reliquiæ inquãtitate ex priori cibo præter digestionem corrumpitur cibus secũdus cum reliquis primi & ceta. Et ab eo princeps accepit id communiter allegatũ quod scripsit in .iii. primi. s. Quod in corpore est deterius est ut nutriẽs super nutriens quod non est digestũ mittere. Cũ eo i taq; cõcludendum est sic ubisupra scribẽte. Omnes qui sanitatem custodire uolunt nihil comedant nisi desideriũ fuerit certũ neq; in hoc tardetur cum ipsũ ebullierit quẽadmodũ ieiunantes faciũt qm̃ ut dixit Auerrois in .iii. colliget. Quãdo recipit' cib⁹ post ie iuniũ in stomacho & epate permutabitur ad caloré & siccitatẽ fortẽ & inducet stomachũ & epar ad eãdem cõplexionem & ceta. Et hæc de hora comedendi dicta sufficiant.

Capitulum .lxvii. ponit conditiones quas debet habere triticum ex quo panis faciens ad sanitatem fieri debet.

Visis uniuersalibus circa refectionẽ attendẽdis iam tempus est ut ad particularia descendamus &: ad dicendũ de singulis cibis in specie hodierno tempore usitatis accedamus a pane prius initiũ facientes cum ipsæ sit uelut oĩum ciborũ fundamentũ de cuius bonitate maxime prouidendũ est quoniam si malus fuerit non solũ nullũ bonũ operatur in corpore sed nociuissimus ẽ, teste Gal. in .v. de regimine sanitatis qđ etiam ex dicto illo principis colligi potest in .iii. primi dicentis. Impedimentũ panis cũ nõ digeritur est multũ & ceta. Ideo uidẽdũ est quale triticũ primo esse debeat ex quo panis conficiendus est ne hac in re tã utili tãq; necessaria contingat dubitari & quãuis ex nultis aliis panis fiat nos tamẽ de triticeo tã quã de perfectiori & humano corpori cõuenientiori sermonem faciemus dicentes cũ Auerroi in .v. colliget. Concordati sunt antiqui medici quod melior ex cibis terre nascentibus hominibus naturalib⁹ hoc est illis qui stant in .v. climate aut .iiii. sit Triticũ artificialiter ꝑparatũ: sic enim de eo scripsit Almãsor in .iii. c. ii. Triticũ temperamento est uicinum licet caliditati parũ attineat. Et infra dixit. Triticũ hominibus quoq; omnibus aliis granis magis cõueniens & magis ꝑpriũ inuenitur. Et sanguis ex eo granis temperatior existit. Idem etiam sensit Haliabas in .v. Theorice. c. xv. cũ ait. Triticũ omnib⁹ granis lau-

UVA. BHSC. IyR_157_4

dabilius est:& magis temperantie ꝓximũ nisi ꝙ ad calorem declinat paꝛe:ideoq; factum est cõueniẽti⁹ omnibus granis & hominum corporibus cõferenti us ac laudabilior cibus & ceꝛa.Isaac etiã in particu/laribus dictis sic ait de ipso.Granum tritici ꝑcipuus est cibus ad humani corporis nutrimentum & eius naturaliter simile complexiõi:& infra iquit.Habet granum tritici proprietatem ab omnibus granis exceptam ꝙ nutribilius & laudabilius est propter si militudinem complexionis nostri corporis quæ fuit Gal'sentẽtia in libro dietarum dicentis:Granũ frumenti est magis iuuatiuum hominibus omni alio grano & illud quod est ex eo clarum:durum:& firmũ:& nõ de facili frãgitur ẽ ualde nutritiuũ & melius & nutribilius alio & illud quod est diafanum & leue ecõtrario.Ex qb⁹ apparet ꝙ has laudes nõ omne triticũ habeat sed tantũmodo illud quod dixit Gal'.ubisupra & Isaac in loco allegato ubi infra scriptas uoluit habere cõditiones :quarũ prima hæc est.ſ.ꝙ sit spissum graue & frãgi difficile:coloris exterius cerei:interius uero albi : superficie lucidũ & lene ex cuius substãtia & medulla farina exuberat plurima:cortex autem & furfur nõ in multa quantitate tale enim triticum maxime facit ad cõfortationem mẽbroꝛ & ad uires dandas & ceꝛa:teste eodẽ ubi supra quod etiã sensit Almãsor in libro.iii.c.ii.dicẽs Triticũ quod ponderosius inueniẽ & solidius maioris ẽ nutrimẽti:idem etiam uoluit Auerrois in.v. colliget et Serapio de auctoritate diascoridis.Meli⁹ ex frumẽto ad sanitatẽ hominũ ẽ nouum :maturũ: plenũ:cuius calor ẽ aureus & post hãc speciẽ est illud quod est mediũ inter tẽpus suæ collectiõis & tẽpus seminationis & ẽ triũ mẽsiũ:quæ fuit Gal'. sentẽtia i libro de subtiliãte dieta.c.vi.dicẽtis.Est aũt & triticoꝛ ipsorũ nõ parua differẽtia secũdũ speciẽ:quod cũq; enim ipsorum ẽ ponderosum & densum & xãtum.nutritiuissimum est & pachichimũ & uiscosũ Quodcũq; uero leue & rarũ & album ecõuerso min⁹ nutrit & min⁹ grossũ & uiscosũ generat hũorem Sic ergo quod aridũ fuerit & leue & frãgi facile et nõ lene in superficie:& cui⁹ farina est modica et furfur multũ:nõ cõmẽdaẽ:quãtũ ad primã conditionẽ secũda cõditõ quæ primæ causa existit & principiũ est ꝙ triticũ in grassa & pingui terra natũ sit quoniam tale pingue graue in pondere atq; nutribile magis est omni alio:quẽadmodũ id quod in macra & sicca terra nascitur naturaliter & accidentaliter macrũ & siccũ fit leueq; i pondere minusq; nutrit ut patet de nato in nitrosa uel salinaria terra & ceꝛa.Eodem Isaac ubisupra referẽte Nec debet etiã natũ esse in umbrosa uel suculẽta terra:quæ frigidæ est humidæq; nature:& multiplicãdorũ humoꝛ est causa:q bus granum tumefit tenerascit atq; molleſcit cui⁹q dem interiora frigiditas exterioris aeris perforans calorem ipsius naturalem extinguit.Et propter hoc medullæ minuendæ est causa & furfuris augendi.ter

tia conditio ẽ: ꝙ triticum non sit nouũ licet Serapio & Diascorides oppositũ sentire uideaẽ:neq; ẽt uetustũ & longi temporis quoniã uetustũ siccum est & paꝛe nutrit:& ad digerendũ est duꝛe quoniã cũ accidentalem eius humiditatem aeris calor penitus exhauriat naturalem quoq; plurimũ subtrahat.Nouum uero breuisq; temporis econtra:propter humiditatem ac uiscositatem terre:humidum est atq; uiscosum:densum digeri durũm: & inflatiuum:uentositatem:& rugitũ uentris faciens.Et post multa ad hæc subiunxit Isaac Tritici recẽtis & noui nutrimentum paruum existit & crudum: flegmaticum & iflatiuum:rugitum & dolorem lateribus cõmouet:& i putredinem cito cõuertiẽ:manifestat autem hoc ꝙ uidemus lumbricorum & cucurbitinorum generationem:suam quoq; superfluã ostẽdit humiditatem hoc.ſ.ꝙ inpinguet uelociter corpus panis factus ex eo ut dixit Auicẽ.in secũdo Canonis.c.ccccclxxvii. Sit igitẽ medium in ætate quoniam eius hũiditas inter multam & paucam est media exhausta humiditate accidentali quam aeris desiccauit calor:propterea hæc species media laudabilior existit et melior bene naturam nutrit & cito digeriẽ.quarta & ultima cõditio est ꝙ triticum mundum esse debet a zinzania uel lolio & cicerculis & huiusmodi granis illaudabilibus.Nec aliqua mala sit affectus qualitate diẽte Principe in tertia primi doctrina.secũda.c.vii. Oportet ut sanitatis cõseruator studeat elligere triticum ab extraneis rebus purgatum:quod ex messe sana fuerit collectũ & cui nullum acciderit nocumẽtum & ceꝛa.Auerrois quoq; in.v.colliget dixit meliꝰ or ceteris est panis factus ex farina tritici in hũc modũ:ut sit custoditũ a malis accidentibus eidẽ uenire potẽtibus & ceꝛa.Ex tali igitur superius electo tritico graui lucido:cereo:mediocri:sano:paro:fieri debet farina pro pane sano & ceꝛa.

Caꝑ.lxviii.ponit cõditiões quas debet habere laudabilis farina etiã ex electo tritico

Aria tritici quãtũcũq; optimi nõ erit ad sanitatem corporis laudãda: nisi debite cõditiõata perfectæq; mollita:nõ autem trãsmollita ut plerũq; molendinarii facere cõsueuerũt:uolentes ꝙ tantũ furfuris cõteraẽ quãtũ optimæ farinæ sunt furati inde farina ipsa nigrior reddiẽ & peior:& ad sanitatẽ minime faciẽs ꝓp plurimã subtilis furfuris quãtitatẽ ei admixtã.Ex q̃ nõ põt fieri nisi panis furfuraceꝰ qui uelociter de stomacho descẽdit ut Princeps ait in tertia primi.c.sepius allegato:& in secũdo canonis.c.proprio sic ẽt iqt Panis opir⁹ q ẽ mlti furfuris uelocis ẽ penetrationis sed est minoris nutrimẽti:& deterioris:& ꝑter hoc est durus ad digerendũ & doloris & inflatiõis generatiuus:& nutrimenti illaudabilis ut dixit Isaac in uniuersalibus dietis.c.xi.Et in particularib⁹ sic

UVA. BHSC. IyR_157_4

etiam inquit. Natura corticis triticei calida est & sicca ac colatiua & mūdificatiua magis q̄ farina: nutrimētū tamē eius paruissimū est quinimo pessimū cū panis furfuraceus generet melācoliā teste Auicē. in cantica textu cometi .cxxx. Que fuit Gal'. sententia ut refert Rasis in libro .xxi. continētis .c. xxviii. dicētis .Panis habēs multū de furfure nō trahit moram in stomacho & est pauci nutrimenti & in quo est parum de furfure est econtrario. Et infra auctoritate Ruffi etiam sic inquit Panis quāto mundior tāto magis generat humorem meliorem: tamen est tardi descensus: Ille uero qui non est bene mundus & multi fufuris generat malum humorem & est uelocis descensus. Et propterea farina debet esse sufficienē & non superfluæ mollita ut cortices grossi remaneant & non possint cum cribrant' cum farina per setaceū trāsire & inde mūdior & salubrior sit ipsa: dicente Isaac in uniuersalibus dietis. c. allegato Farina pfecte mollita & a furfure et cortice mūdata melior est ad mutandum in stomacho & ad uenas totumq̄ corpus penetrandum facilior & membrorū totius corpis nutribilior: quæ autem nō bene molitur ecōtrario. Quod etiam sensit Ruffus ut idem refert in particularibus cum ait. Panis quanto mūdior est tanto pluris est nutrimenti: & durioris egestionis: a quo uidet' Princeps accepisse cū dixit in secūdo canōis. c. ccccclxxvii. Panis de simila nutribilior est q̄ alius: & eius nutrimentum est melius: sed est tardioris penetrationis: & ab his sumpsit Auerrois in cometo. c. xxvi. cū ait. Sciendū q̄ panis ex simila tritici citioris est digestionis ceteris & tardioris penetrationis: egressionis: & desensus: secūdū Gal'. qui ꝓbat ipsum esse cite digestionis ex magna mūdificatione & seperatione ipsius a furfure: quod quidem omnino est indigestibile Et hoc quidem ē causa tardi descensus ipsius: nam furfur ꝓbet panī uelocitatē egressus: & hoc opinati sunt posteriores medici q̄ panis ex simila compositus difficilis et tarde sit egestionis ex quibus patet q̄ farina debet esse mūda & debito modo mollita: quæ prima erat conditionum ad pfectionē farinæ requisitaꝝ. Secunda autem conditio est q̄ farina non sit nouit' mollita nec etiā iā diu & p longum tempus reseruata: sed media: cū dicat Isaac inparticularibus dietis: q̄ farina quæ uicina est mollitiei & uicini temporis calefacit corpus uentremq̄ constipat: igneā enim naturam ex mollēdini inuolutōne adepta est: unde stomachū calefacit & egestionis humiditatem exiccat Quæ uero lōginq̄ est temporis ꝑ calefacit: & a stomacho eiicitur cito. Quæ uero medii est temporis prefatarum est media potestatū. Talis enim farina munda & ut dictū est mollita: est illa quæ comeditur & in complexiōe est calida & hūida ut dixit Serapio i .c. de maturatiua medicina & fuit sentētia Gal'. in quinto de Simplici medicina distinctōne secūda .c. v. Ex tali itaq̄ farina cū aqua sale & fermēto ut dicetur īfra panis est conficiendus ex quibus forma una & complexio resultat qua panis calefaciēs est in primo gradu ut inquit Haliabas in quinto Theorice .c. xv.

Capitulum .lxviiii. ostēdit quomodo et ex quib⁹ panis laudabilis sit conficiendus.

a Dpanem sanitatis conseruatiuum faciē dū: tria maxime necessaria debent obseruari. Quorum primum est ut nullum ꝑtermittat' ingredientium quæ sunt hæc A qua. s. sal & fermentum in cōpetenti quātitate ut iussit Auerrois in quinto colliget. c. de complexionibus ciborum cū ait. Quando panis cōficitur ponitur de sale conuēienter: & cōficitur cum multa aqua ad hoc ut sit spongiosus: & sit etiam cōpetenter fermētatus: & causā subiunxit dicens. Quia panis azimus est grossus & uiscosus: eodem modo nō est bonus qui est nimiū fermētatus: quia trāsmutat' ad humores putridos propter calorem extraneū generatum in eo. s. fermento. Et propter hoc quātitas fermenti & salis: debet esse moderata: quoniam panis qui fermenti superfluum saliscq̄ habuit: parum nutrit & non confortat: uirt⁹ enim salis humiditatem eius exiccat: fermentum autem cōmixtionem eius rarificat ut inquit Isaac ubisupra: Ponatur igitur bona quantitas salis & fermēti in pane: sed non superflua dicēte Rasi in tertio Almāsoris. c. iii. Panis qui ex tritico fit melior redditur quando multū salis habet & multum fermenti ex quibus bene fermentatus citius digeritur & magis tenuis & subtilior inuenitur quæ fuit etiam Gal'. sententia in quinto de regimine sanitatis dicentis. Panis conueniens non debet esse sine sale: īmo multum salis & fermenti habeat: & coctus sit diligenter & in primo de Alimētis. c. de fruméto sic etiā dixit. Optius panis ad sanitatem homini neq̄ iuueni: neq̄ laborāti est qui plurimū quidem fermētum habet: & plurimum salis: & plurimum a pistore laboratus & ceta. Si quis autē quereret ad quid ponitur fermētum i pane. Respōdet Auerrois in quito colliget dicens Propterea ponitur fermētum in pane: ad hoc ut faciat ipsum spōgiosum & ut in eo dominet' aeritas: & sit facilis ad digerendum: propterea quia corpus aerū: leuius est ad permutandum propter suam humiditatem: sicut substātia sicca est dura ad permutandum & digerēdum. Et querenti ad quid sal in pane ponitur respōdet Aꝝ. i. xxi. ꝓblematū probleate. v. dicens. Quia desiccat sal propter quod & saluant' inputridi salliti. consumitur enim & desiccatur humidum ab ipso quod putrefit calido: & in pane igitur cōsumitur humidum a sale: & exalat extra propter quod uetares panes leuiores sunt calidis frigidi existētes: in nō sallitis autem hoc humidum plus existens facit grauiores ipsos hæc ipse ꝓhus In cuius comento paduanēsis noster sic ait. Causa hui⁹ est quia sal in sui ca

UVA. BHSC. IyR_157_4

liditate & ſiccitate habet deſiecare illa quibus admiſcetur: & ideo panes ſalliti ſaluantur imputredi nam per ſal cõſumitur reſolutione calidi & deſiccat hũidum aqueum quod erat natum putreſcere a calido Et poſt multa dixit q̃ in panib⁹ nõ ſallitis humidũ aqueum cõſeruatur in eis intrãſpiratum: cum nõ ſit ſal mouẽs & exiccãs illud: reddit ergo eos grauiores & ideo ſalſi piſtores panes non ſaliunt neq; decoquũt ſufficienter ut ponderi cõſtituto a preſide adquent Ex his ergo quæ dixim⁹. ſ. ex aqua fermento & ſale cũ farina panis fiat & nõ cũ oleo uel aliis huiuſmodi quoniam panis ſic impaſtatus cum oleo ẽ malus quia tempore decoctionis comburitur oleũ & tendit ad ſulfurem: teſtibus Auerroi in quinto colliget & Haliabate in quinto Theorice. c. xv. Hoc igitur erat primũ requiſitũ ad panis cõfectionem ut ingredientia iam dicta & non alia in ſufficienti ponerentur quãtitate. Secũdum autem requiſitum eſt ut paſta bene malaxet & dometur iuxta præceptũ Auicẽ. in ſecũdo canonis. c. ſepius adducto dicẽtis. Et cõficiat maſſa ipſi⁹ plurimũ qđ fit ut panis inde digeſtibilior reddat: querente enim Ariſtotele. in. xxi. p̃blematum problemate. vii. Propter quid maſſa qui dẽ q̃to utiq; magis cõficit difficilt diuiſibilis fit: panis autem facile diuiſibilis. Ad quod reſpondens ipſe ſic ait Propter id q̃ conficitur uehementius paſta & ceta. Et quia ſeries eius eſt obſcura & lõga nimis dimittam ipſam & loco eius adducamus cõmẽtum Petri de abano ſic dicẽtis. Quanto magis paſta conficitur & cõmaſſat uiſcoſior reddit: & cũ ſufficienter decoquit ex omni parte humidum conſumit & auferet: cum ipſum ſit debili⁹ & magis euaporari aptum p̃pter diuiſionem ipſius in partes minimas: q̃re ablato hinc humido a pane reddit amplius frangibilis: & in plures partes diuiſibilis quãtuncunq; fuerit paſta magis ducta & malixata: nã tali cõfectione adeo in partes paruas humidum redditur diſpartitum q̃ inde frangibilis fit panis & digeſtibilis optime quia trituratio cibi in ore confert ad digeſtionem et hoc eſt quod uolnit Aꝛ. in textu cum inquit Oportet enim quod debet digeri diuidi in parua & ceta. Tertium cum predictis requiſitum & obſeruãdum eſt ut panes non multum parui nec etiam multum magni fiant ſed mediocres: quoniam dixit Iſaac i. p. d. Quod panis p̃ui et ſubtilis iteriora ignis p̃forat & humiditatem medullæ exiccat. Vnde paꝛ nutrit & tarde egredit & uentrẽ cõſtipat et p̃cipue ſi ſit uno uel duob⁹ diebus a coctiõe lõgiqn⁹. Magnus ẽt pãis nõ laudat dicẽte ipo ubiſupra. Quod forma panis magna medullæ plus habet & corticem ſubtiliorem & quia medulla groſſa eſt & uiſcoſa & humida: unde eſt inflatiua flegma uiſcoſum generãs propterea paꝛ nutrit huiuſmodi panis & ad digerendum eſt durus: humiditatem digeſtionis excitans & uentrem ſoluit. Si autem digeratur pluris ẽ nutrimẽti. Et ideo medie exiſtat quãtitatis & medie erit poteſtatis & ceta. Cõcludendum eſt itaq; q̃ panis qui predictas non habuerit cõditiones mali ſit humoris generatiuus dicente Gal. in libro de euchimia & cachochimia. Panes quicunq; neq; de fermẽto: neq; de ſalib⁹ ſufficienter habuerũt: neq; ad plurimũ fuerũt elaborati cachochimiores ſũt ualde: cũ uiſcoſitate nõ pauca participent: quare fiãt ut diximꝰ.

Capitulũ. lxx. oſtendit quomodo coquendus ſit panis: & quæ ſint nocumenta eius cum azimus fuerit aut nõ coctus ad ſufficientiam.

Cum diuerſimode panes decoqui conſueuerint neceſſarium mihi uidetur eſſe ſcribẽdum de modis illis cum aliqui ipſorũ non ad ſanitatem: ſed per maxie ad egritudinum faciant generationem: dicamus igitur cum Galieno in primo de Alimẽtis. c. de Tritico ſic ſcribente. Panes ſuper cratem aſſati: aut per calidum cinerem: aut ignis texta ſicut clibano utẽtes praui omnes ſunt & irregulariter diſpoſiti: ſimiliter uero & q extra ipſorum ſuperaſſati ſunt & in profundo ſunt crudi ſubcineritii nominati ab eo q̃ coquũtur ſub cineribus ſepulti quibus addit & cinis prauitatẽ: omnium panum ſunt peſſimi: a quo ſumpſit Iſaac in p̃ticularibus dictis cum ait: Panis ſub teſtis coctus peior eſt quia focus tantum in una parte operatur: altera uero groſſa & uiſcoſa permanet: & ideo ad digerendum durus eſt. Si ergo comedatur poſt multũ tempus inflationem & dolorem lateris generat: peior autem omnib⁹ ẽ qui ſubtus carbones uel cineres coctus exiſtit qui uelociter deſiccat extrinſecus: intrinſecus uero groſſus remanet & uiſcoſus & multũ cineris & terre ei admiſcet: maxime autem ſi ligna mollia fuerint & cito incendant: unde inflationes mẽbroꝝ & grauitates & uiſus obſcuritates huiuſmodi panes faciunt quam: ob rem dicendum eſt cũ Auicẽ. in. xiii. tertii. c. xxviiii. Quod panis in furno coqui debet nec etiã ſit quomodocũq;: ſed cũ igne cõmenſurato ſuper excellens eni clibani calor uiſuperat ab Iſaac ubiſupra decente. Magnus focus deſiccat & indurat exteriora panis: mica uero non bene cocta remanet: quia cortex uelociter indurat⁹ nõ permittit focũ penetrare ad interiora inde duab⁹ de cauſis eſt illaudandus uel quia cortex eſt durus. Et i de nõ nutriẽs interiora ut feruore incenſus: uel quia groſſa eſt & uiſcoſa mica: & ita utrũq; indigeſtiuũ & diuerſoꝝ malorum humoꝝ generatiuum. duricies eni corticis & intẽſio ſuis ſicciſſimũ ſanguinem parit & cõſtipat uentrem: uiſcoſitas uero & groſſities micæ humores crudos & flegmaticos faciũt & ſolutiones uẽtris adiuuat & ceta. Quod ſẽſit Haliabas i quinto Theorice. c. xv. cum inqt: Laudabilior omnib⁹ panis eſt cuius farina optime piſtata eſt: & in quo ſalis oportuna proiicitur quãtitas beneq; fermẽtatus eſt & in camino coquit mãſueti ignis tem

UVA. BHSC. IyR_157_4

pati & nō nimiū calidi quo exteriora panis urat: interioribus indigestis crudisq; remanentibus & cetera. Et fuit Gal. sententia in primo de Alimētis. c. Sal legato dicētis. Optimi panum p digestione sunt q maxime fermētati & qui assatiōem habuerūt a commēsurato igne in clibano: quoniam amplior quidē ignis mox in prima applicatōne exteriorem superficiem adurens obstrachizat: & accidit secundū ābo prauū fieri panē crudū qdē & imperfectū intus habētem & cetera. Sic ergo tēperato & sufficiēti calore clibani uel furni panis coqui debet & non debili uel remisso: quoniā ut Isaac iquit ubisupra. Debilitas foci ex defectione fini penetrare interiora panis pigrescit. Vnde diutius habet imorari: si enī anteq; coctus sit extraxeris eū: uiscosus erit & fortis digeri. Exercitantibus tamen necessarius: & si usq; quo coquat dimiseris: siccus & durus erit digestioni & stipticus superius etiam dixit q panis non bene coctus uiscositatem creat & grossitiem: unde durior & tardior ad digerendū propter hoc aptus est exercitantibus. s. forti & laborioso exercitō: in qbus habūdātia caloris existit causa fortitudinis digestionis qđ etiā uoluit Princeps i secūdo canonis. c. cccclxxvii. cū dixit. Ille panis qui nō decoquit bene est plurimi nutrimenti: & similiter parum habens fermenti: sed eius nutrimentum opilat nisi illos qui plurimi sunt exercitii: & subdit & panis de patella est huius generis: eius nāq; pars interior raro decoquit bene. Et propterea cōcludendū est: q quietis & delicatis & quorum uirt⁹ deficit sicut senibus & ex egritudine resurgētib⁹: panis predict⁹. s. nō bene coct⁹ cōueniat minime: sed tantū ille qui coct⁹ est a tēperato foco qui totū corp⁹ panis equaliter pforat. Vnde perfecte & secūdū q oportet coqt ut ait Isaac ubisupra. Qui autem azim⁹ fuerit & nō sufficienter coct⁹ a predictis quiescētibus est fugiend⁹ sicut & qui iā dict⁹ est p pterea q in ipsis duræ digerit tardeq; de stomacho descendit & in uētre dolorē efficit: & in epate opilationem atq; in renibus lapidem creat ut dixit Haliabas in quinto Theorice. c. xv. Et Rasis in tertio Almāsoris. c. iii. Et in primo suoꝝ afforismoꝝ cū ait Qui panē azimū comedit grossas egritudines & magnas habebit: quoniam panis azimus est grossus & uiscosus Teste Auerroi in quinto colliget. Quod cōfirmauit Isaac in prima doctrina dicēs. Azim⁹ panis nimiū nutrit & diutissime digerit: pprietatē habet opilationem & uentositatem generandi. Iccirco omnibus naturis inconueniens est nisi raro eis qui maximis laborib⁹ exercentes sunt ut messores & huiusmodi Gal. quoq; idem sensisse uidet cum in primo de Alimētis. c. sepius adducto dicat. Atletis quidē idone⁹ panis est: qui neq; ualde bene coct⁹: neq; fermentum habet multum: penit⁹ tamen infermentat⁹ nulli est utilis. Quare de bona panis coctura ad tuēdam salutem est ualde procurandum & cetera.

Capitulum. lxxi. ostēdit qui panis sit laudabilis & elligendus & quæ sint iuuamenta & utilitates eius

Eliqū est pro cōpleměto huius materiæ aliqua alia ad sanitatem de pane subiungamus non inutilia: quoniam posset aliquis existimare q panis semper bonus esset cū omnes prefatas habuerit conditiones: & decipereť: cū nō sit ita: imo panis durus & exiccat⁹ uel adhuc calidus reprobet: & si nullū eoꝝ quæ dicta sunt ei desit & q ita sit apparet p Auēzoar in primo. c. sui Teisir sic dicēte. Panis qui steterit post decoctionē suā etiam ultra unū diē: suā temperatā cōplexionē perdit: in quantū est panis & incipit recipere alteratōnē: & quāto magis indurat: ei⁹ indigestio multiplicat: & eius siccitas auget: quare humores sicci ex ipso pcreantur: unde ipsū comedere prohibeo hæc ipse. Quod etiam Isaac in. p. d. inqt cum ait. Panis siccissimus rar⁹ ē leuis & causa ablate hūiditatis: Vnde humiditatem corporis desiccat dure a stomacho eiicit: cū diu oporteat imorari & inde generat sitis: quia digestionē desiccat: & uentrē constipat. Auicē quoq; in secūdo canonis. c. pprio dixit. Panis ātiqu⁹ sic⁹ stringit etiā si ei nō admisceat aliud: & fuerunt uerba Serapionis dicētis. Et panis siccus & uetus stringit uentrē qñ sūit solus & similiter facit panis biscoctus ut Rasis inquit in. xxi. cōtinētis. c. xxviii. Consimiliter panē recentē & calidū omnes antiqui prohibuere ad sanitatē: de quo dixit Isaac ubisupra. Panis qui ea die comedit⁹ min⁹ ē nutritiu⁹ uelociter digerit: tarde descēdit quia extrinsecus infrigidat & poris clausis & calore recluso interius manet fumus & inde exire non potest pororū opilatiōe & reuertēs inuenit aliam fumositatē quibus grossities fūositatis & inflatiōis cōficit. Et inde durus & indigest⁹ & inflatiu⁹ stomacho reddit. Et ideo dixit Auēzoar loco superi⁹ allegato. Dicūt medici & est uer⁹ q comedere panē cōueniēter fermētatum & optime malaxatum & coctū eodē die p⁹ recessū tamē caliditatis acquisitæ ab igne iuuat i sanitatis cōseruatione. Et quēadmodū panē frigidū p⁹ diē unā comedere nocet ita & calidū: eo q si qs eū sic comederit infūdit ipsi⁹ calor igne⁹ in stomacho & ipsū corrūpit: & stomacho dominarur quia difficilis digestionis ualde efficit quod sensit Auicen. in secūdo canonis. c. cccclxxvii. dicens. Panis non comedat calid⁹ sicut est: quoniā panis calid⁹ nō est apud naturam receptibilis: et acceptio ei⁹ qui est de furno & reliquoꝝ similium est mala Et infra iterꝝ ait. Panis calid⁹ facit sitim sua caliditate & natat p pter suā hūiditatē uaporosā & saciat uelociter pp illud & ē tarde descēsiōis: quæ fuit sentētia Rasis in xxi. cōtinētis. c. xxviii. sic scribētis Panis calidus habet caliditatē accidētalē & humiditatē uaporosam Et propter caliditatem accidentalē inducit sitim: & ppter humiditatē uaporosam supnatat & erit diffi

UVA. BHSC. IyR_157_4

cilis digestionis & descensus & inflat: ꝑter illa duo quæ dixim⁹ & replet uelociter causa suæ caliditatis & supernatationis. Concludam⁹ ergo cū Haliabate in quinto Theoricæ. c. xv. sic dicēte. Panis calid⁹ cū ex camino extrahit⁹ omnib⁹ reliquis peior est: quoniá imorat⁹ ei⁹ a stomacho descensus & sitim ꝓuocat & ceta. Et cū Isaac i. p. d. sic scribēte. Panis ille ē melior qui post primū diē uel secūdū accipit⁹: quoniam int⁹ & exteri⁹ frigiditas dominat⁹: & ꝓpterea ḣ laudabilis est nutrimēti: quia neq; grossus: neq; uiscosus existit. Hic itaq; panis q̄ omnem habuerit laudabilem cōditōnē uere erit precipu⁹ cib⁹ ad humāi corporis nutrimētū & eius naturaliter simile cōplexiōi cū calid⁹ sit in secūdo gradu ut Isaac ipse sic demonstrat. Triticū secūdū sui naturā substātialē in prio gradu calidū ē & humidū & siccū mediocre. Panis ex eo fact⁹ calidior ē in secūdo gradu adipiscit⁹. n. id ex calore ignis & coctione: ad quod addit sal & fermētū: & testat⁹ hoc elemento⁹ in reb⁹ actio. Verbigratia melones cū in natura sint frigidi & humidi in secūdo gradu eo⁹ semen desiccatū ad solē cōcipit sic citatē. Ordeū aūt & faba cū i ꝓpria natura suæ substātiæ facta sint sicca: si coquāt⁹ in aqua humiditatē assumunt & ceta. Et sic habemus panis cōplexionē. Qui aūt optim⁹ sit & elligēdus panis ad tuēdā sanitatē licet ex iā ꝓhabitis satis patere possit: attamen ad ampliorē intelligentiā dicem⁹ cū Auerroi in cōmēto. cxxvi. cantico⁹ sic dicēte. Melior ex panibus est ille qui sic preparat⁹: ut similis spōgiæ efficiat⁹ eq̄liter & temperate fermētat⁹ & in clibano cōuenienter decoct⁹: & fuit sentētia Gal'. in primo Terapentice. c. vi. sic scribētis. Panis bon⁹ debet eē clibāari⁹ purus sine furfure: studiose quidem coct⁹ habēs aūt fermentum & sal sufficienter: & in primo de Alimētis ait. Optimi panū pro digestione sunt qui maxie fermētati: & qui assationē habuerūt a cōmensurato igne in clibano: & in libro de euchimia. c. ii. Euchimo⁹ cibario⁹ tritici quidem sunt panes puri elaborati bene cocti secundum certitudinem habentes cōmixtionem & fermentationem moderatam & de sale consimiliter. Huius itaq; panis iuuamenta qui moderatus est in omnibus supradictis hæc sunt scilicet in stomacho perfecte digeritur & sanguinem in corpore clarissimum generat: unde naturæ confortat actionem: propterea commodus est eis qui in quiete sunt & delitiarum delectatione: & eis quo⁹ digestio defectum patitur: & seniorum & egritudinem exeuntium & ceta. Teste Isaac ubisupra. De pane autem facto ex aliis granis dicimus cum Auerroi in quinto colliget: quod habet illam uirtutem quam habent illa grana quæ cū omnia ferme illaudabilia sunt & panis ex eis confect⁹ similiter.

Capitulū. lxxii. ostendit quāta sit cōueniētia carnis ad corp⁹ humanū & ꝓponit quæ cōsideranda & scribenda sint de carne.

I homines antiquit⁹ erant cōtēti comestione glandiū & castaneaꝝ ut dixit Gal'. i secūdo Alimētoꝝ: hac tamē nostra ætate ualde ab eis degenerasse uident⁹ cū nō solū siluestrib⁹ cibis: sed & dōesticis delicatissimisq; ac q̄ plurib⁹ non sint cōtēti. Et propterea pane ēt optimo nō saturati: diuersa carniū & animaliū genera ad esum inuenerūt: quod equidem a uiris sapiētissimis habuisse initiū: existimam⁹: magis ut ꝓportionale & sibi cōueniēs cū oporteret: humanū corpus acciperet nutrimētū: q̄ ut ꝓpriæ gulositati satisfacerēt. Ratōaliē enī cognouerūt q̄ facili⁹ caro ex carne fieret q̄ ex quocunq; alio cuiusuis generis & cōditionis cibo: quod cū experti fuissent grandē corporis cōfortationē ex ei⁹ comestiōe ꝓceperūt quoniam cum caro sit corp⁹ calidum & humidum molle ex sanguine generatum ut ait Conciliator non immerito est cibus confortans corpus & est cibus magis propinquæ cōuersionis ad sanguinem & ad nutrimētū. teste Auicē. in canonis secūdo & Rasi in tertio Almāsoris. c. viiii. dicente. Caro omnib⁹ nutriētib⁹ uehemēti⁹ nutrit corp⁹ ꝓterea ꝑpinguat & corrobat: & in libro. xxiii. cōtinētis. c. lxxiii. Caro quoties bene digerit⁹ generat sanguinē bonū & cōferē tē & ꝓprie si fuerit de carnib⁹ animaliū bonoꝝ humoꝝ ad modū carnis porcinæ & ceta. Et in. xxv. libro eiusdē. c. i. Nutrimētū, carnis cōueniētis corporis bonū ē quoniā auget cito carnē ipsi⁹ & illud corroborat finaliter: quoniā oīs res corroborās alicui⁹ similis ē rei corroborate ꝓ eā. Hoc quoq; sensit Haliabas i quinto Theorice. c. xxi. Caro oīs calida ē & humida multi nutrimēti & multū generās sanguinē: et ideo sapiētes fuerūt q̄ usū ei⁹ ut dixim⁹ inuenere: de ipsa ergo i presentiaꝝ sermonē facere intendim⁹ ꝓponētes aliq̄ pri⁹ uniuersalia: deinde uero ad ꝑticularia magis descendemus de carne cuiuslibet animalis usitata specialiter pertractando: dicamus igitur in hoc. c. Quod in carnium comestione multa est adhibenda diligentia ut unusquisq; pro sui sanitatis conseruatione sibi carnes conuenientes sciat eligere: reliquis uero aut nunq̄ aut utatur q̄ rarissime nō. n. carnes omnes faciunt ad sanitatē: sed tantūmō illæ quæ humanā naturā nutriūt & illæ quæ cōplexiōi suæ sūt uicinæ sicut porcine agninæ heduline & similes ut inqt Isaac in uniuersalib⁹ dietis. c. xiii. Carnes uero eritii uulpis leporis & similiū naturæ humāæ nō sūt similes: imo eaꝝ nutrimēta sunt pessima q̄d testat⁹ grauitas odoris et uicinitas fetoris: & ideo ab hūanis cōplexiōib⁹ sunt discedētes ut idē ait ubisupra & fuit sētētia Rasis in tertio Almāsoris. c. viii. dicētis. Quæ carniū malū habēt odorē sunt sanguinis generatiue deterioris iōq; nullo mō comedi debēt & ceta. Dimittēde sūt ergo huiusmōi ab omib⁹ a nōnullis uero subtiles & laudabiles ut a fortiter exercitantib⁹ sicut neq; grosse & ad digerēdū duræ a q̄ escēt b⁹ sunt māducādæ dicēte Almāsore ubisupra

diii c m

UVA. BHSC. IyR_157_4

Caro groſſa multum laborātib⁹ cōueniēs ē: ſubtilis autem his qui p̄dictis ſunt cōtrarii cōuenit: quæ autē ſint ſubtiles & quæ groſſe expreſſit Auicen. in .xiiii. tertii. c. xxi. dicēs. Carnes ſubtiles & leues digeſtiōis ſunt caro hædi & perdicū & turtuꝝ nō ſupflue pinguium & gallinæ. Carnes uero groſſe ſūt ep ar: ſplē: cor: carnes hircoꝝ & arietū & ſimiliū: præter hæc etiā ad carnium cōuenientia eſt neceſſaria cōſideratio multaꝝ reꝝ ex parte ipſoꝝ animaliū quorum carnib⁹ intēdim⁹ uti an. ſ. domeſtica ſint ſilueſtrib⁹ meliora et domeſticoꝝ: an q̄ i domo ſūt nutrita: an quæ in campis tantūmō ueſcūt. Similiter an maſculina ſint feminis laudabiliora: & an caſtrata ſint coire potētib⁹ utiliora: ex parte quoq; ætatis: an. ſ. tenera & lactētia ſint adoleſcētibus iuniorib⁹ uel ſenioribus & decrepitis ſaniora ex pte etiā habitudinis: an pinguia macra uel mediocria ſint magis elligēda: Et ſi aſſata uel elixata ſint comedēda. Deide magis ſpecialiter de omnibus ābulātibus uſitatis domeſticis et ſilueſtrib⁹ uidēdū erit: Demū ſi uolatilia ſint greſſibilibus ſiue ambulantib⁹ & quadrupedib⁹ meliora et quæ ſint ea & quāto tempore ſint añq̄ comedant i terficiēda: ſcribēdū erit & cōſiderādū. Poſtremo de mēbris omnib⁹ q̄ cōmēdata ſint & q̄ ad ſanitatē reprobata: ut unuſquiſq; cōueniētes ab incōpetētibus poſſit diſcernere & ad ſui ſalutē cōſeruādā elligere Hoc aūt in pleriſq; ſequētib⁹ capitulis deinceps domino cōcedēte p̄ſequēdū. Quare & ceta.

Capitulū. lxxiii. oſtēdit q̄ caro melior ſit & elligibilior ad ſanitatē: an ea q̄ ex domeſticis accipit aūalibus: an q̄ ex ſilueſtribus'.

e X multis cauſis domeſticoꝝ animalium carnes ſūt ſiluaticis ſiue ſilueſtrib⁹ meliores. Et propterea magis elligēde ut uoluit Haliabas in quinto Theorice .c. xxi. dicens. Silueſtriū caro omniū malaē: ſanguinē. n. generat groſſum melācolicūq;: & Iſaac in uniuerſali⁹ dietis. c. xiii. cū inqt. Domeſtica animalia ſaporiora & nutribiliora ſunt ſiluaticis: exceptis capreolis quia minoris ſūt caloris & maioris humiditatis ſiluaticis aliis & inde laudabiliores: & infra ſic etiā ait Antiqui dicūt domeſtica animalia accidētaliter pertinere ad pauca nutrimēta. Siluatica uero accidētaliter pertinere ad multa: domeſtica enim & ſi multū nutriāt naturaliter quia ide a membris cito diſſoluūtur: membra ſemper inaniūt: & ali⁹ cib⁹ ad complementum queritur & ſic paruum nutrimentum acq̄ritur inde. Siluatica ueró & ſi parum nutriant naturaliter: quia dure a membris diſſoluūtur & tarde: ſufficiūt tamē membris ut nō pauperētur i cibis querēdis & ide antiq nutritiua multum ea dixere: Siluatica ergo animalia ad confortādum membra bona ſūt: domeſtica uero ad ſanitatem cuſtodiendam. Cuius dicti rationem ipſe aſſignauit i particularibus dictis cum ait Animalia domeſtica ad ſilueſtrium cōparationem calorem & ſiccitatem habent temperatiorem: propter ſue q̄tis & aeris temperiem: proinde ſunt nutribiliora & laudabiliora. & adhuc magis in proceſſu loquens de uolatilibus dixit: Dōeſtica plus nutriunt & ſunt temperatiora: atq; laudabilem generant ſanguinem pro ſui hūiditate laboriſq; temperie: quod etiam ſenſit Gal'. in libro de ſubtilitate dicta. c. viii. dicēs. Quod quæ dicuntur in montibus animalia omnia ficciora & calidiora ſunt cōplexionibus & ceta. Et in tertio de Alimētis. c. xiii. Caro domeſticorum animalium humidior eſt ea q̄ ſilueſtrium. & propter humiditatem aeris i quo uerſantur: & propter deſidioſum uitæ: quæ autem i mōtibus defaticantur & laborant ſepe & in ficciori aere morantur: propter hoc caro ipſorum eſt durior & min⁹ putreſcibilior: et ſubdit poſtea. Quod alimentum ſilueſtrium ſine ſuperfluitate eſt magis domeſticorum & ceta. Vbi ſciendum & intelligendum ē q̄ Gal'. non laudat ibi ſilueſtria ad comparatōnem domeſticorum abſolute: Sed tantum reſpectu eorum q̄ in domo ſine aliquo exercitio uel labore nutriuntur huiuſmodi enim ut infra dicemus ſunt longe peioris nutrimenti q̄ ſilueſtria: cum etiam ſtat q̄ & ſiluaticorum carnes ſint illaudabiles & q̄ ita ſit apparet per Iſaac in Vniuerſalibus dietis. c. ſuperius allegato dicentem. Quæcunq; animalium & naſcentium i calidis & ſiccis locis innaſcūtur calidiora & ſiccio ra ſunt & ad ſimilandum membris uelociora: ſed ad digerendū & penetrandum corpus dura: unde ſunt illaudabiliora quia caro eorum dura & ſicca nutrimēta facit. Et infra etiam dixit. Omnia ſilueſtria animalia nō ſaporita ſunt neq; nutribilia ſunt ſicut domeſtica preter capriolos & ceta. In particularib⁹ ſic quoq; inquit Silueſtria animalia ſunt calidiora et ſiciora & indigeſtibiliora: illaudabile nutrimentum generantia: propter multitudinem motus & laboris eorum: & propter calorem & ſiccitatem ſui inhabitātis aeris quod fit propter calorem ſolis: & propter indigentiam umbræ ea a ſole operientis. Vnde ſilueſtria animalia minus boni ſunt nutrimēti in q̄titate & qualitate & ceta. Quod etiam ſenſit Raſis in Almanſoris tertio: loquens de ſilueſtribus inquit Omnes carnes iſte ſanguinem generāt melancolicū Ex quibus clariſſime patet primum circa carnes animalium cōſiderandum. ſ. q̄ domeſticæ ſiluaticis ad ſanitatis cōſeruationem magis ab auctoribus approbentur. Et ideo ſilueſtriū carnes ubi domeſticorum copia habetur ab omnibus poſtponēdæ ſunt.

Capitulū. lxxiiii. oſtēdit quæ caro domeſticoꝝ melior ſit ad ſanitatem: an eoꝝ q̄ in domo cōtinue nutriunt': an illoꝝ quæ in cāpis paſcunt'.

n On ſolū naturas quorūdā animaliū ſcire ſufficit. Sed etiā quātitates nutrimēti & qualitates digeſtionis in quibuſlibet ſpeciebus & oportet ut inueſtigemus loca & paſcua & aerē & quantitatē ſui motus & quietis ut inqt Iſaac i. c. xiii. dietarū uniuerſaliū. Circa q̄

UVA. BHSC. IyR_157_4

nō modica quidē est habēda sollicitudo a uolenti
suā cōseruare sanitatē: qm̄ ex iā dictis bona & saluti
fera: & quādo morbosa & pnitiosa est caro eorūdē
animaliū in specie. Nā ea quæ in domo aluntur ani
malia, loci quietis: ac nutrimenti superhabundantis
ratione non approbantur dicente Isaac ubisupra.
Quæ in domib⁹ nutriuntur & incrassantur: carnes
habent uiscosiores & grossiores propter multas co
mestiones. Et sui cibi corruptiones & grossities: un̄
duriores sunt in stomacho & epate: & ad digeren-
dū tardiores. Si tamen bene digerantur nutriunt
multū & membra cōfortāt. Quod tamē raro. s.
cōtingit ut bene digerāt: quoniā uniuersa animalia
quæ inexercitata sunt superfluitates sunt habentia
ut dixit gal. in .ii. terapētice. c.ii. Et in libro de subti
liante dieta. c. viii. idem sensit cū ait. Colūbe quæ i
turribus meliores sunt eis quæ secundum domos ita
autem & porci montani sunt meliores domesticis
ad esum: & subdit. Et uniuersaliter omnia quæ exer
citant, nō exercitatis. Et q̄ sicciorib⁹ cibis utūtur eis
quæ humidioribus. Et q̄ parum & subtilem aerem
respirant meliora sunt contrariis. Domesticorū enī
porcorū carnes omnium quidem ciborum sunt nu
tritiuissime: multā aūt habent in seipsis uiscositatē
ocio & dieta & copia cibi humidioris. Sed ab his
qdem abstinere oportet omisariam eum qui curat
de subtiliante dieta & cetā. Q uēadmodū aūt de
his tātummodo expressit animalibus pariter & de
aliis est intelligendū: a quo sumpsisse uidetur Isaac
cum in suo de particularibus dietis. c. de pecudibus
dixit. Caueāt homines animalia filuestria in quiete
uiuentia & etiā multo magis domestica. Et post pau
ca causam adducit dicens. In quiete enim uiuentib⁹
& delectationē assuetantibus modicus est calor. Et
copia humorum frigidorum & uiscosorum. Ex
quibus necessario calor eorum sit defectus: addit
etiam ad malitiam carnis horum animalium nu-
trimentum quo ipsa utuntur quod forsitā suis com
plexionibus non est in totum appropriatum: quem
admodū si in campis & pratis essēt sibi reperirent
& propterea illaudabilia reduntur. Et hæc non no-
stra est sed Isaac sentētia i libro de uniuersalibus die
tis capitulo. xiiii. dicētis. Omnia animalia si cibos
competentes sibi & sue complexioni unde saturen
tur inueniūt carne saporiora: & laudabiliora fiūt
non inuenientia uero his contraria: huiusmodi autē
sunt quæ in domibus tenentur ergo illaudanda: quæ
autē sint talia sibi appropriata nutrimenta declarat
ipse in eo loco dicens. Animalia paruas & mini-
mas herbas pascētia sunt bonitate carnis laudabilio
ra ab initio ueris usq; ad mediū estatis: his enim tem
poribus sibi competentes cibi inueniuntur: unde &
in his temporibus grossiora & teneriora fiūt & lau
dabilis nutrimenti. Et postea subiunxit extrema ra
morum pascentia ab initio æstatis usq; ad medium
hiemis sunt bona: tunc enim rami teneriores sūt &
post alia quædam sic etiā ait. Animalia quæ ramos
comedunt teneros & frondes: meliora sunt q̄; quæ
domui aluntur & propterea in illo. c. auctoritate
Hipocratis ipse cōcludit. Quod sine dubio aīalia q̄
in campis & pratis degunt carne sunt leuiora & fa
ciliora ad digerendum: plusq̄; ea quæ in domibus
pascuntur: quorū quidem ratio duplex est ut ipse di
xit ibidē. Vna quod animalia quæ parū sunt come
dencia ut illa quæ in campis scilicet multū comeden
tibus & bibentibus sunt meliora quemadmodum
scilicet sunt ea quæ in domibus aluntur. Alia autem
causa ponitur ab eo in. c. xv. eiusdem libri sic scribē
te. Carnes animaliū quæ semp sunt mouentia ad di
gerendū: sunt uelociores: & saporiores & uenarum
sunt penetrabiliores: quoniam motu subtiliātur hu
mores: caro leuiatur: & calor temperatur. Semper
autem quiescentium his sunt contrarie: quia quies
refrigerat: carnes grauat: & ad digerēdum indurat
& propterea possumus cōcludere cū eodē in. c. xiii.
pallegati operis. Q d animalia domestica pasta in
mōtanis & siccis locis sunt mediocria in oīb⁹ iter sil
uatica & domestica dōi nutrita: iō carnes eoꝝ, cætis
laudabiliores & cōueniētiores & pfectiores in cu-
stodiēda sanitate & cōfortatione & in mēbris assi
milatiōe & cetā. Maxīe itaq; sūt fugiēdæ carnes do
mesticæ domi nutritæ si humidæ fuerint cōplexiōis
ut carnes porcoꝝ auiū & colūbaꝝ & similiū
Capitulū. lxxv. ostendit q̄ magis elligenda sit ex car
nibus. masculorū, fœminarū & castratoꝝ aīalium.
Exus quoq; aīalium quorū carnes come
dimus est cōsiderādus cū nō parū faciat
ad sanitatis conseruationem ipsius habi
ta diligentia. Nam masculorum carnes
sē ut plurimū laudabiliores q̄; fœminaꝝ & hoc plu
ribus de causis ut sensit Isaac in. c. xiiii. Dietarū uni
uersaliū dicēs. Non dubitauerunt antiqui phisici q
animaliū masculus calidior et siccior sit minusq; ui
scosi humoris: & nutrimēti subtilioris q̄; fœmina
Fœmia uero econtrario iō ois masculia caro lauda
bilior & digestibilior est caprina: excepta quæ ca-
lidior & siccior est temperamēto. Et in particulari
bus. d. sic etiā inqt. Masculina oia fœmininis sunt
calidiora & minoris hūiditatis. Sunt etiā laudabi-
liora & digestiōi faciliora: fœminina uero qa mino
rem habent calorem & humiditatem maiorem ad
digerendum sunt tardiora. Quod etiam uoluit R a
sis in libro. xxiii. cōtinentis. c. vcciii. cū dixit. Caro
masculīna est siccior fœminina & Auicē. in secun-
do canonis capitulo de carne dixit. Caro nigri est
leuior & suauior & similiter caro masculi & hoc
quia calidior est & siccior: fœmina aūt frigida &
humida ut ait Aꝝ. i quarta problematū problema
te. xxv. Et. ppea dicebat gal. in cōmēto pulsuū pmo
Q d calidior sit masculꝰ q̄; fœmina ab optimis añ

UVA. BHSC. IyR_157_4

rioribus medicis & philosophis dictū est & anobis alibi demonstratum est: cui⁹ signum posuit Auicē. in prima primi doctrina.iii. dicens .Fœminæ sunt masculis in creatura minores & hoc quia nō nisi frigidiores illis in complexione existunt & ceta. Ex q̄ bus patet q̄ ceteris paribus caro masculoꝝ est melior digestibilior & laudabilior: & per cōsequēs magis q̄ caro fœminarū est elligenda non existente tamen in omnib⁹ paritate: caro fœminarū quandoq; magis elligenda foret ut si compararetur iuuenca adolescens adhuc uel uitula ut malis dicere: seni & iā decrepito boui & sic de aliis ut patet manifeste & ceta. Quid autē de castratorū carne sententiamus scribamus modo dicentes. Quod ipsa media sit inter masculorū & fœminarum carnes: nō adeo bona sicut ea quæ masculorum exceptis caprinis: castratis gallis & huiusmodi acuitatem habentibus ut infra & in processu magis uidebitur: nec tantum mala sicut ea quæ fœminarū quæ quidē est sententia Isaac in libro particulariū. d. sic scribētis. Castrata animalia quāuis propter humiditatē fœminis sint uicina in calore tamē sunt discordantia: quia calor eorū inter utrūq; sexū est mediocris. Castrata nāq; aialia maiorē q̄ fœminina hnt calorē & minorem masculinis: iccirco digestibiliora sūt fœmininis i capitulo uero .xiiii. uniuersaliū dictaꝝ sic etiā ait. Castrata aialia inter cōplexionē maris & fœmine sūt mediocria in specie sua: ideo actiōes sue & passiones fœminis sunt uicinātes: quia & si quilibet masculus nascatur: nobilissima tamen mēbra quæ naturalis caloris sunt fundamēta amisit inde calor defecit. Sciendū tñ est quod hæc dicta de castratis quadrupedū maxime sunt intelligenda: nō autem de castratis uolatiliū quorum nonnulli magis q̄ masculi cuiuscunq; generis magis approbantur dicente Isaac in.p.d. Volatilia castrata omnibus animalibus ambulantibus sūt utiliora. Necnō galli castrati oībus uolatilibus cōuenientiores cū laudabilius nutrimentum & perfectum generent sāguinem. Quod & in capitulo.xvi.v.d. uoluit cum ait. Castrata uolatilia ad comparationē ambulantium sunt meliora: laudabilē enim sanguinem sunt generantia. Et infra gallus caponatus plurimū est laudandus quoniam complexio sua in quattuor qualitatibus est temperata & inde nutribilior & ceta. Ecce igitur q̄ castrata uolatiliū plusq̄ masculi nō orbati sunt cōuenientia. De quadrupedibus autem oīmbus nō sic est ut ex dictis auctorum ꝑallegatis cōprehēdi pōt quā clarissime. De ouibus & capris uel hircis castratis in presentiarum nihil dicere uolumus quia in sequentibus de ipsis propria faciemus capitula si deus uoluerit.

Capitulū.lxxvi. ostendit q̄ caro melior sit animaliū nouit natorū uel iuuenū aut ueterū & decrepitorū.

Tile perfecto ac per maxime necessariū ad sanitatē cōseruādam nō minus q̄ ad bonitatē carnis cognoscēda ē precognoscere aialium etates. Quoniā caro eiusdem animalis in una ætate & a sapientibus approbatissima: in altera uero ægritudinalis & plurimum ab eisdē detestata atq; prohibita. Et propterea dicēdū est in hoc. c. q̄ & si plurūq; aialiū lactentiū carnes utiles sint & ad custodiā salutis facere uideant nō tñ omnes sūt huiuscemodi. Sed ille tantūmodo quæ siccorum sunt animaliū: ut placuit Isaac in uniuersaliū dictis .c.xiiii. dicēti. Lactentiū carnes sunt humidiores & a stomacho lubriciores uentris solubiliores: sanguinem flegmaticū & multū superfluitatē generātes: nisi sicce sint naturaliter sicut bouine & caprine quarū nutrimēta sunt ceteris laudabiliora: & maxime bonū lac sugentia. Et postea subiūxit q̄ si animalia lactentia naturaliter fuerint humida sūt pessima: quia humiditas naturalis & humiditas ætatis in eodē se colligūt: & inde fiūt grossa & uiscosa: & ad digerendū dura: & corruptū nutrimētum facientia. Et cū humide sint complexionis flegmaticos generant humores & calidos fumos & corruptos. Et inde est q̄ lactentia porcina & agnina sunt pessima sed plus porcina ex naturalis caloris paruitate: & uiscositatis & hūiditatis dominio. Et iō sūt fugiēda. quod etiā in libro ptcularium replicauit dicēs. Lactēs animal calidius & hūidi⁹ ē aialib⁹ oib⁹ atq; teneriorē habet carnē pp sanguinē materie suæ cōplexiōi dominātē: pp hoc igit sunt q̄dā aialiū in suo genere humida sicut porci & pecudes q̄ necessario de duab⁹ ptib⁹ hnt humiditatē: ex ætate. s. & cōplexiōe: q̄re q̄ ab eis generat ē uiscosū digestiōi difficile: facile tñ de stomacho descendit: difficillime a mēbris dissoluit & uiscosū generat flegma: maxime si nō sit ex masculinis aialib⁹. Quod si fuerit aialia i suo genere sicut caprina & bouina suaꝝ cōplexionū siccitas cū humiditate ætatis tēpat. Vnde sunt leuiora & digestiōi cōpetētia maxie si masculina sint iōq; lactātiū corpa caprina & bouina sunt laudabiliora porcinis & pecorinis. Quæ fuit etiā gal. sniā i.iii. d̄ alimētis.c.xiiii. dicētis. Caro q̄dē hūidissima ē post pturitionē. Et in libro de euchimia.c.iii. Carnes iuniorū aialiū digestibiles sūt preter q̄ si postq̄ nata fuerint: mox comedātur superfluitatib⁹. n. plene sūt oēs hæ. Et maxime eoꝝ q̄ humidiores hnt natura carnes sic agnorū & porcoꝝ. Hedoꝝ uero & uitulorū q̄ sicciora sūt aialia mlto sūt meliores & ad digestionē & ad nutritionē. Et i libro de dissolutiōe cōtinua sic quoq; ait. Omne q̄d est ex aialibus siccis paruū ueloci⁹ digerit q̄ magnū: & ideo caro uituli ueloci⁹ digeritur q̄ caro bouis & hedi: & annualis agni uelocius digeruntur carnes: q̄ caro antiquorū & q̄ caprina. Et omne quod est ex animalibus huiusmōi magis & ueloci⁹ digerit q̄ anteq̄ durescāt

UVA. BHSC. IyR_157_4

eorum uero que humida ſunt ecõuerſo .Et ideo aĩa
lis ex pecude uelocius digeritur q̃ agnus . Et caro
omnis animalis quod eſt in augumento & cremen
to uelocius digerit̃ q̃ eius quod inueteratum eſt &
antiquũ & ceta.Et proptera idem dixit in ſecundo
de complexionibus capitulo.ii.Caro animalis cum
naſcitur fit inſipida propter multitudinẽ humidi/
tatum in ea & proprie quæ humida natura eſt . Et
ideo concludit Raſis in.xxiii.continẽtis .c. vcciii.
Non debet comedi caro morticina neq; macilenta
ualde:nec etiam caro illius quod natũ eſt in minori
tempore unius mẽſis . Sic ergo dicemus cũ Iaac in
loco ſuperius allegato dicente. Pulli ſiccorum ani
maliũ meliores ſunt .Humidorũ uero & frigidorũ
maiores .Iuuenes igit̃ ſint porci pecudes & huiuſce
modi animalia natura humida . Quæ uero ſunt ſic
ca lactentia comedantur . Quod etiam in particu/
laribꝰ uoluit cũ ait. Animalia in iuuentute manẽtia
calidiora ſunt lactentibus in qualitate: in quãtitate
uero minime :quoniam eorum caro ſiccior eſt pro
ſuæ natiuitatis remotione. Vnde animalia ſi ſunt ſic
ca ſicut boues:capre habent ſiccitatem ex duabus p
tibus.ſ.ex etate & complexione:ſũt ergo dura ac in
digeſtibilia:ad diſſoluendũ tarde illaudabile quoq;
nutrimẽtũ donãtia . Quod ſi ſint animalia genere
ſua humida ſicut pecudes & porci naturalis eorum
humiditas cũ ſua ſiccitate temperatur :ideo iuuenes
porci & pecudes meliores ſunt & ceta. Quod gal.
accepit ut uiſũ eſt ſupra .Quod autẽ de antiquatis
cuiuſcunq; generis ſunt animalibꝰ:dicimus eſt id q̃
ſcripſit Iſaac ĩ.v.d .c.xiiii.di.In etate q̃rta animalia
oĩa ſunt peſſima &ad digerendũ duriſſima.Et infra
etiã ſic ait.Quæ magis ſunt annoſa animalia mem
bris ſunt ſicciora & ad digerendũ duriora & quan
to minora tanto membra ſunt tenuiora & ad dige
rẽdũ uelociora:cuius cauſam in.p.d.aſſignauit di/
cens .Decrepita quidẽ animalia ſunt ſicciora & du
riora:quia naturalis calor eoꝝ defectiſſimus eſt ex
tinctioniq; paratꝰ & eoꝝ humiditas uicinitꝰ finiẽ
da & quia uirtus eorũ digeſtiua eſt defecta ſunt aq
ſita hũiditatẽ crudã & innutribilia : ideoq; ad dige
rendũ difficilia & ad diſſoluendũ tardiſſima illau/
dabilẽ chimũ utpote uiſcoſũ flegma generãtia.Sed
tamen ſi naturaliter fuerint calida minus nociua
erũt:econuerſo uero ſi fuerint:peſſimã inferũt leſio
nẽ & ceta .Cõcludamus igit̃ propoſitũ noſtrũ cũ
Almanſore in libro.iii.c.viiii.ſic dicente.Animaliũ
decrepitorũ & impinguatorũ caro mala eſt:nec eſt
in comeſtione eius utilitas . Quæ aũt media repe
ritur mediocris exiſtit.Quæ fuit etiã ſentẽtia Auen
zoar in pmo.c.ſui Teiſir ſic ſcribentis .Dicũt medi
ci q̃ comedere carnes antiquas & ueteres ẽ materia
ægritudinũ:&gal.in.ii.Terapentice.c.ii.dí.Omniũ
animaliũ fugienda ſunt uetera &nouiter nata:nam
hæc quidem duriora ſunt & indigeſtibiliora:illa ue
ro quia ultra q̃ oportet humida &ſuperfluitatẽ ge/
nerantia & maxime quæcunq; animaliũ ſunt humi
da ſicut oues & ceta & ĩ.iii.de Alimẽtis capitulo. x
viii.ſic etiam inquit. Oportet cognoſcere creſcentiũ
carnem multo meliorem eſſe ea quæ prouectorum:
mediam autem amborum ea que in ſtatu prauam
uero & eam quæ omnino iuuenum ſed ſubcontra/
ria ei quæ eoꝝ qui iam ſenuerũt. Et in capitulo.xx.
eiuſdẽ ſic concludit . Optĩe quidem carnes ſunt aĩa
liũ bene nutritorum & iuuenũ: peſſime autem quæ
macilentorum & prouectorũ . Et ſic iſta ex dictis
elliciatur concluſio quod animaliũ naturaliter ſic/
corũ carnes dũ lactant comedende ſunt: humidorũ
uero & frigidorũ cum ad ſtatum iuuentutis perue/
nerunt: ſeniorum uero nunquam.

Capitulũ .lxxvii.oſtendit quæ caro laudabilior ſit
ad ſanitatem conſeruandam an ea quæ mediocriũ
pinguiũ:uel macilẽtorũ animaliũ fuerit.

Q Via poſſet a nobis quiſpiam rationabi
liter querere p̃ſũpoſita bonitate anima
lis in genere ætate & ceta . Quæ nam
caro ſit conuenientior ad ſanitatem tu/
endam an ea quæ macri fuerit animalis:an illa quæ
pinguis uel ea quæ mediocris exiſtit:cui reſpondebi
mus adducentes Iſaac auctoritatem ſcriptam in ca
pitulo .xiiii.uniuerſaliũ dietarũ ſic dicente.Anima/
lia macerrima carne ſunt neruoſa & parum ſangui
nis habẽtia & paꝝ hũida &parui nutrimẽti:ſed tñ
cã ſuæ pue uiſcoſitatis uelocia ſunt digeri & uenas
penetrare magis inquam q̃ carnes graſſe . Et in .c.
xvi.earundem ſic etiam ait .Neruoſa ſunt & dura
& parũ nutrientia animalia quæ macra fuerint aut
naturaliter ſicca.Quod etiam ſenſit Auicẽ.in ſecũ
do canonis .c.proprio cum dixit . Caro decrepiti
eſt mala & ſimiliter caro extenuati. Quæ mihi ui
dẽtur fuiſſe uerba gal.in.iii.de alimentis cum inquit
Carnes animaliũ macilentorũ & prouectorũ ſunt
peſſime. Ex quibus manifeſtũ eſt quod caro macro
rum animaliũ non ſit comedenda minuſq; etiam
caro pinguiũ ex arte & ſtudioſe inpinguatorum
Quoniam craſſiſſima animalia ſimiliter ſunt peſſi/
ma cũ pinguedinis proprietas ſtomacho & digeſtio
ni ſit nociua: ut inquit Iſaac in.v.d.capitulo . xiiii .
Et in particularibus ſimiliter cũ ait . Pinguiſſima
compoſitio eſt indigeſtibilis:cito de ſtomacho de/
ſcendens:uentrem humectat: uelociter in corruptio
nem conuertitur:flegmatis uiſcoſi eſt generatiua:&
magis ſi ſit de humidis animalibus ut ſunt porci:&
pecudes.Et infra ſic quoq; ſcripſit . Pinguedo cum
carne mixta faſtidioſior eſt & ſolubilior : ambo
enim ſunt faſtidium inducentia :cibiq; inſtrumen/
tum mollientia & humefaciẽtia maxime uillos ſto
machi:habet quoq; proprietatem ſuper omnes ci/
bos natandi:& in cibũ uiſcoſũ groſſũ digeſtioniq;
iobediẽtẽ faciẽdi & falſã ſaturitatẽ generãdi & ceta

UVA. BHSC. IyR_157_4

Et propterea dixit etiã Princeps ĩ canonis.ii.Caro qdẽ pĩguis lenit uẽtrẽ cũ paucitate ſui nutrimẽti & uelocitate ſue cõuerſiõis ad fumoſitatẽ & colerã & egeriẽ uelocitẽ & ceta. Caro itaq; mixta cũ pĩguedi/ ne q̃ craſſa dicitur nõ eſt comedẽda.Si tñ ſola ſit & ex pinguedine nuda & de craſſo animali aſſumpta fuerit:comedi poteſt quoniã melior eſt & laudabili or quã quæ comixta eſt ex pinguedine: licet etiam ſit de non craſſo animali :& cauſa eſt quia non ha/ bet craſſitiem quæ poſſit ſtomacho nocere ut ad lit teram inquit Iſaac in libro .v.d .c .xiiii.Via tamen tucior & ſecurior ẽ ut relictis extremis pinguiſſima ſcilicet & macerrima carne mediocrẽ comedamus qm̃ ut idẽ ait ubiſupra quæ animaliũ inter graſſitiẽ & maciẽ ſunt media ĩ natura ſue actionis & paſſio nis ſunt mediocria.Et infra. Caro cuiuſlibet anima lis in pinguedine temperata melior eſt q̃ pinguiſſi/ ma ſiue macerrima .Quod iterũ ĩ particularibus re plicauit cũ de membris loqueret dimembra medio criter pinguedinis habentia ſũt digeſtibiliora & ſto macho competentia & bonũ ſanguinẽ generantia. Quæ quidẽ fuit etiã Haliabatis ſententia in.v.The orice.c.xxi .ſic dicẽtis .Omnibus porro carnib⁹ ele gantior eſt quæ inter macredinẽ & pinguedinem ẽ tẽperata:& Raſis in tertio Almãſoris.c.xi.ſic ſcribẽ tis .Caro quæ inter pinguedinẽ & macrã exiſtit ſan guinẽ generat temperatũ .Ei in.c.viiii.eiuſdẽ.Caro rubea ſine pinguedine maioris eſt nutrimẽti q̃ quæ eſt cũ pinguedine & pauciores generat ſuperfluita/ tes:& ſtomachũ plus corroborat. Sit itaq; caro fa/ ciẽs ad ſanitatẽ nõ macra neq; pinguis ſed de carno ſo iuueni & ſatis pingui naturaliter animali:& non in domo incraſſati ſuperhabundanter.Et preſertim ſi illud animal humide fuerit complexionis ut por ci oues & ſimiliũ qm̃ nihil deterius ut ex preallega/ tis auctorũ ſententiis uiſũ eſt ſupra.Quibus fidẽ ad hibere noluerit: galieno ſaltẽ credat ſic dicenti in li/ bro de diſſolutione continua. Caro galline .duragi & ſtarnæ & epata pullorũ:anſerũ & eorũ aſcelle & oĩum auiũ pinguiũ & iuuenũ ueloci⁹ digeruntur q̃ aſcelle macrarum & antiquarũ .Et ſicut ipſe de pre dictis expreſſit ſic pariter de reliquis aĩalibus intelli gendũ eſt .Euæ cũ iuuenſa fuerint & mediocriẽ pin guia eorũ carnes optime ſunt dũmodo pinguedo quæ eis adheret non accipiat ſed caro tantũmodo ſola:ut ex pretactis rationibus diximus.

Capitulũ.lxxviii.oſtendit quomõ coquẽde ſint car nes macre & quomodo pingues declarans uirtu/ tem & naturam aſſatarum frixarum & ellixata/ rum carnium.

Vm ſemper non poſſumus habere ani/ malia ut ſupra dixim⁹ mediocria:ſed q̃ q; neceſſariũ eſt pinguib⁹:quãdoq; uero macris aĩaliũ carnibus uti:oportunũ nõ minus q̃ utile:mihi uiſum eſt in hoc.c.modũ coquẽ di dictas carnes ſcribere rationabiliter debere: ut in telligat quomodo magis faciant ad ſanitatẽ . Dica mus igit q; & ſi plures ſint modi coquendi carnes hi tamen pncipaliores exiſtũt.ſ.in aqua & dicit el/ lixatio alius uero ſuper prunas in ueru & appellat a medicis aſſatio: carnes igit macre ellixãde ſũt:craſ ſe uero magis aſſande ut precepit Iſaac auctoritate Ruffi in.c.xiiii.Dictarũ uniuerſaliũ dicẽs .Antiqui & maxime ruffus pcepit ut carnes macre nullã pin guedinẽ habẽtes nõ accipiãt niſi ellixe:uel in iuſculo coctæ:q̃tenus ab ipſa aq̃ fiãt humide.unde ſue ſicci tates tẽperent .Et infra etiã dixit ſi cũ ſale & aqua carnes ellixãtur ex aqua humectãt & teneran & fa cile digerũtur:& ſubdit.Et hoc eſt quod preceperũt antiqui ne caro macra niſi ellixa comedatur : quia aqua humectat eam & temperat cum ipſa ſit neruo ſa & naturaliter ſiccißima.Ecce igit q aſſãt macrã ca nẽ ut bouinã quẽadmodũ nõnulli faciũt q̃tũ ipſã ſuperflue deſiccẽt & quãtũ peccẽt ad ſanitatẽ pit & qui craſſam ellixant ſuperhabundẽter ipſam hume ctantes cũ potius aſſari debuerat dicente eodẽ Iſaac ĩ libro & capitulo preallegatis.Quod ſtuduerũt an tiqui artificialiter adaptare carnem pinguiſſimam cum multo ſale & aſſare ipſam forti carbono igne: ut mali humores ſui ſint plus exiccati & ut accedãt temperamẽtis.Et infra adhuc ait.Caro pinguis nõ debet comedi niſi aſſata cum multo ſale & ſuper carbones ignis ut plurima ſua humiditas queat exic cari.Si tamen multum pinguis non eſſet minori fo co coquinanda eſt ut idem uoluit ubiſupra dicens. Qui aſſare carnes uolunt quarum humores illauda biles ſunt ſicut carnes nimie pinguedinis oportet multum aſſari & diu igni apponi ut ſua humiditas illaudabiles finiatur :mediocres autem in pinguedi ne non forti foco ſunt aſſãde ſimiliter quæ nude ſũt ſcilicet a pinguedine.Et adhuc magis in proceſſu ſic inquit . Carnes humide ſubfrixẽtur & aſſentur & cum ſiccis condiantur ut ſua humiditas temperetur & exiccetur:maxime ſi pinguis fuerit.Et propterea demum concludit quod porcina & pecorina caro ex ſua humiditate ſit bona aſſare : & caprina ex ſic citate ſua ellixare ppter quod bouina aſſata:& por cina ellixa equaliter ſunt illaudabiles.Prima ex ſua nimia ſiccitate . Secunda uero ex ſuperflua humi/ ditate .Et hæc fuit etiam Aꝛ .ſententia in .xx. pro/ blematũ problemate.v.dicentis .Sicciora non ma/ gis deſiccari oportet:ellixa autem omnia humidio ra & meliora :minus autem humida ſi calefiant & fiant ſicca:tantũmodo ergo humide & craſſe car/ nes ſunt aſſande:quomodo autem ſint aſſande di/ cam⁹ breuiter cũ Almanſor in libro tertio capitulo xii.ſic ſcribente . Caro ſuper prunas aſſata multum nutrit: corpus nanq; corroborat atq; uelociter nu/ trit:tarde tñ atq; uix unq̃ tota oĩno digeritur:caro aũt q̃ in patellis poſita infurno coqtur mala ẽ parũ enim nutrit .Cui tamen nõ uidet aſſentire Iſaac in

UVA. BHSC. IyR_157_4

uniuersalib⁹ dictis .c. xviiii. cum inquit. Focus panificii & assandi mollior & quietior & sine flãma in calore temperatus bon⁹ erit ne ad exteriora corpora preualet & suam humiditatem consumat: dura & sicca faciat anteq̃ interiora sint cocta quẽadmodũ focus carbonũ facit: cui⁹ magis uidetur adherendum opinioni cũ Almansor in loco preallegato sic dicat. Caro in ueru assata grossa est & multum dat nutrimentum quæ nõ digerit̃ nisi cũ stomachum inuenit robustũ ac calidum. Quod ex alia causa non uidet̃ contingere: nisi quia interi⁹ non sit cocta sufficient̃ ut Isaac dixerat supra. Sic itaq̃ apparet quo modo duob⁹ modis caro crassa possint assari & qs cõuenientior sit. Quæ uero sit carnis assatæ natura si bene digerat̃ dixit Haliabas ĩ. v. theorice. c. xxiiii. hoc modo. Assata caro calida est in humido temperata & sicco: plurimi nutrimenti: digestionẽ tardat: naturam angustet maximeq̃ macros: eorũ uero qui pingues sunt min⁹ uentrem rectinet laborantibus & exercitii uiris utilis est: & cui⁹ complexio humida. Quod etiam uoluit Auicẽ in. iiii. i. c. xx. cũ ait. Assatura carnis quæ fit sup prunas: si digeritur nutrit multũ & bene & plurimum restaurat. Et in. vii. iiii. Trac. iiii. c. ii. Assata de carnibus propter illud quod retinetur ĩ eis de uirtute carnis generãt carnem duram. Decoctũ aũt ex carnibus .s. ellixũ generat mollitiem & teneritatem non firmam. Huius itaq̃ capituli sit hæc cõclusio. Quod sicca caro dẽt ellixari: crassa uero assari: nulla autem frixari debet quoniam caro cũ pinguedine frixa fastidium facit atq̃ de stomaco tarde descẽdit teste Rasi ubi supra & Auicen. in. xx. tertii. Trac. i. capitulo. xxi. sic scribente. Frixio prohibet cõfortatiõem carnis & multitudinem nutrimenti eius quod credo euenire propterea quod in stomacho nõ digeratur. Postremo obseruandũ est Auicẽ. præceptũ in. vi. iiii. Trac. ii. c. xi. dicentis. Caro: quæcũq̃ caro sit assata: nõ cooperiatur submergendo: immo dimittatur discooperta donec euaporet: nam cũ submergendo cooperitur fit uenenũ quod ad plurima perducit accidẽtia: uno aut duobus diebus. Et quandoq̃ interficit. Et hoc est illud quod etiam sensit almansor in libro. viii. c. xxvii. cum ait. Si quod assatur & mox cũ remouet̃ ab igne: suffocat̃ & multis obuolutionib⁹ antequã per horam expiret uaporem eius exire prohibẽtib⁹ inuoluatur: & comestũ fuerit: proueniet ex ipsi⁹ comestione fluxus uentris & nausea & uomitus: & fortassis plerumq̃ interficit: intellectum quoq̃ per unũ diem aut duos inde deficit & cetera. Hoc igitur est q̃ de assatis & elixis sentiunt antiqui approbãt enim utrunq̃ dummodo fiãt ut debent: faciunt enim ambo ad corporis confortationẽ: quoniam licet assata in exterioribus sint sicca: in interioribus tamen sunt humida: elissata autem econtra ut magno placuit ꝓho in. iiii. metheororum. Et nutrimẽtum eius quæ assata est siccius: & eius quæ elixata humidius: ut princeps ait in canonis. ii.

Capitulũ .lxxviiii. ostendit naturam & proprietates carnis salite: declarans quæ carnes possint & debeant saliri & quæ minime.

m Vlti sũt hominũ qui magis ex salitis carnibus q̃ recentibus delectantur. Et propterea diuersorum animaliũ carnes sibi salire faciunt: ignorantes equidem quæ bone sint ad saliẽdũ & q̃ minime: & hoc qa nesciunt quid referat Isaac in. v. d. c. xviii. cũ ait. Sal operatur in rebus secũdũ naturas rerum patientium & non secundum suam. Vnde aliquãdo indurat: aliqñ tenerat & emollit: sicut in actiõe ignis uidetur⁹q lutũ incẽdit & exiccat & plũbũ eliq̃t. Et postea subdit ex qb⁹ palã est intelligi: q̃ mollis carnis & multoꝝ hũorũ aĩalia oĩa: sicut lactentes porci & agni: & oĩa aĩalia duræ carnis uel paucorũ humorũ sicut sunt iuuenes boues & ueteres porci illaudabiles sũt ad saliẽdũ. Et post aliq̃ etiã dixit q̃ ueteres bouine & caprine carnes salse sunt illaudande. Et postea cõcludit q̃ quæcũq̃ aĩalia sũt mollis carnis & paucorũ hũorũ sicut sunt iuuenes porci illaudãda sunt ad saliendũ. Quæ fuit gal. sententia in. iii. de Alimentis capitulo penultimo dicentis. Idonea ad saliturã sũt corpora aĩaliũ quæcũq̃ duras & superfluitas habent carnes: habentes in se ipsis humiditatem respersam magis flegmaticã. Et quãto hæc utiq̃ amplior fuerit & grossior tanto melior fit caro salsa quæ uero aut ualde mollẽ aut ualde durũ & sine superfluitate hũt habitũ corpis nõ sit idõea salliri. Deide subdit q̃ q̃cũq̃ corpora sunt natura sicca infecta salib⁹ inesibilia fiunt. Ex qbus clarissime apparet error salientiũ carnes bouinas antiquas & similes. Q uæ cũ naturalit̃ & ex ætate sicce sint ex sale postmodũ siccissime fiunt: & ad sanitatis conseruationẽ pessime sic ad hũores melancolici generationẽ optie sed de hoc hæc dicta sufficiãt. Quid autẽ de carne sallita quæ bene poterat salliri secũdũ medicos sententiamus. Dicendũ est quod ipsa pluribus de causis adhuc est illaudabilis licet non detestanda ut predicte: qñ sicca nimis a sale facta est quãuis nõ multũ calida respectu sue excellentis siccitatis dicẽte Isaac in pticularib⁹ dietis. Q d̃ sal calefacit moderate mltũ tamen desiccat quia compositũ est ex duab⁹ qualitatibus: quarũ una est inciditiua & colatiua. Altera uero coadũatiua & cõstipatiua. Quæ utq̃ deficatiue sunt. Hoc etiã sensit Serapio in. c. de medicina mollificatiua cũ ait. Sal desiccat desiccatiõe forti Et fuit sententia gal. in. v. de simplici medicina distinctiõe. ii. c. vi. dicẽtis. Sal exiccat exiccatione uehemẽti & cetera. Sapiẽter ergo dicebat Princeps in. ii. Canõis. c. cvi. Q d̃ sallita caro q̃uis ĩ pricipio fuerit humida tamen facta est desiccatiua uehementio rem habens exiccationem quam omnis caro: & propterea eius nutrimentum est paruum. Et prete

UVA. BHSC. IyR_157_4

hoc quod est paruũ est etiam paruũ: dicente eodem in secũda primi doc.ii.c.xv.Caro salsa est grossi nutrimenti & pauci & mali chimi qꝫ etiã uoluit Rasis in.xxiii.cõtinentis.c.vcciii cũ inqt .Caro sallita modici nutrimenti est quia sal dispergit hũiditatem eiꝰ constipat uentrem & proprie si infunditur in aceto & gal.in.iii.interiorum.c.vii.similiter dixit omnia salsa & præcipue de carnibus animalium siue silue/strių siue aquosorũ uel domesticorum sanguinem melancolicũ generant .Ecce igitur quantum carnes sallite a sapientibus detestantur.Nec mirum cũ non solũ carnes sed & q̃cunq; alia salita ab eisdẽ uitupe rentꝰ reprobentꝰ qꝫ ad sanitatis cõseruationẽ ut in.c. de salsedine superius declaratum est . Carnibꝰ itaq; sallitis nostro consilio non est utendum uia cibi :ut faciunt hi qui in initio capituli dicti sunt . Sed tantũmodo pro medicinis aliquando sunt assũmendæ ut appetitꝰ deiectus subleuetur & flegma existẽs in eo abstergatur & exicceatur dicẽte Principe in.ii. Canonis.c.iii.Quod operationes salsedinis sũt absterſio ablutio & exiccatio & prohibere putrefactionem & cetera.

Capitulum.lxxx . ostendit naturam carnis hedinæ cum proprietatibus eius & iuuamentis

Iam tempus est ut ad specialia deueniamus & dicamus de carnibus quadrupedum primo. Deinde de carnibus uolatilium sigillatim: & primo de domesticis postea uero de siluaticis non omnibus sed de magis usitatis . Et cũ inter domestica hedꝰ maxime approbetur:a carne eius initium nobis uidetur ordiẽdum esse.Deinde de ea quæ uitulorum agnoꝝ &ceta.Sicut Princeps in tertia primi doc.ii.c.vii.eam aliis pposuit cum dixit , Oportet ut sanitatis cõseruatꝫ studeat ut cibꝰ eiꝰ sit talis,qualis sunt carnes hedorum & uitulorum lactẽtiũ paruorũ: & agnorum annualium & ceta.Inchoãtes ergo ab hedina carne dicemus de eiꝰ complexione cum Isaac in.c.xiiii.Dietarum uniuersalium sic scribente .Caro lactentium caprinorum est frigida:mediocris tamen in humiditate & siccitate.Et infra.Caro hedulina lactẽtiũ est tẽperata nullam in se habens malitiæ admixtionem. Quæ licet temperatum generet sanguinem:laborantibus tamen non congruit &ceta.Et post pauca iterũ inquit . Sanguis quoq; qui ex ea generatur inter subtilem & grossum: ac inter calidum & frigidum existit cum sua tamen temperie uidetur ad frigidum & humidum declinare: cũ dicat Rasis in libro. iiii. suorum afforismorũ.Caro hedina est frigida & humida mirabilis sed in ea odor existit .Et ideo comedi debent hedi non magni & apti sunt ad salutis custodiã.Et in libro.xxiii.cõtinẽtis.c .vcciii. sic quoq; dixit .Caro hedina confert habenti naturam calidã & siccam ex humiditate lactis & generat sanguinẽ bonum : & melior est mediocris in ætate cum proprietatẽ confert habẽti calidam complexionem & siccam .Et infra adhuc de ipsa sic scripsit .Caro hedina minoris caliditatis carne agni annotici & maioris hũiditatis dũ fuerit lactẽs:& ualet ad calidas personas : & bonum nutrimentum præstat & ceta Quod etiam uoluit Haliabas in.v.Theorice.c.xxi. cũ ait . Hedulorũ caro quæq; generat sanguinẽ bonum;qm̃ eiꝰ cõplexio minoris est caloris & minoris est humiditatis q̃ agnorum caro scilicet quando non lactens fuerit & in humido est temperata & sicco : citæ digestionis & temperatum generat sanguinem in subtilitate & grossitie .Ideo talis caro ꝓ ut supra dixit Rasis uere mirabilis est nuncupanda & præsertim si masculi lactentis fuerit et remoti abeius ortu notabiliter ipsa inquam non potest dici illaudabilis propter laudabilem humiditatem lactis ut dixit Isaac in libri ꝓallegati capitulo.xiiii. In quo etiam subiunxit.Hedulinę carnes sunt omnibus laudabiliores quas diximꝰ scilicet quadrupedũ . Vnde sanguis quem generãt subtilior est & nutribilior & omnibus hominibꝰ conuenientior:maxime euadẽtibus ab ægritudine.Vitulinę aũt non similiter quæ enim generant: sanguinem grossiorem faciunt quia boues grossiores & humidiores sunt naturaliter. Quod etiam replicauit in libro particularium .d. cum scripsit .Lactentia hedulina sunt conuenientia malas habentibꝰ complexiones:propter temperiem quam habẽt:sunt etiam comoda ægritudinem exeũtibꝰ.Et infra in. c. de hircis sic quoq; ait .Lactentes hirci sunt ceteris animalibus laudabiliores in sapore & nutrimento ac digestione ad generandum bonum sanguinem:lac enim eis naturalem præstat humiditatem .Vnde carent omni acumine.Eorum nã qꝫ complexio temperata est in calore & humiditate absq; sui corruptione :facilem ergo & subtilem dãt dietam.Et utiles propterea sunt calidis & siccis & ægritudines exeuntibus .Et quanto diutius lac sunt accepturi tanto molliores ac teneriores sunt:hi autẽ qui sue natiuitati sunt uicini nutrimentũ dant subtile:& laudabilem generant sanguinem minus tamen lactentibus utiles sunt & ceta quia tantam.s. nõ habent humiditatem. Et propterea dixeramus supra quod hedi saniores sunt cũ ab ortu suo remoti fuerint notabiliter: & quasi non amplꝰ lactentes & cetera .Quæ omnia quam breuibꝰ innuit gal.& comprehẽdit cũ ait in libro de subtiliante dieta capitulo.vii.Solis autem hedis quis intristanter utetur.Et ob hoc tot & tantas considerans Auerrois bonitates in.v.colliget postq; carnem gallinæ supremam fecerat inquit .Et post illius bonitatẽ scilicet carnis galline iuuenis ex ambulatiuis est caro hedi. Et infra subiũxit.Carnes heduline sũt meliores uitulinis qa generant meliores humores & permaxime hoc faciunt hedi nostri ut Conciliatori uisum est dicenti. Quadrupedum autem domesticorum hedũ apud patauos maxime prefero lactẽtem .Dico autem ita

UVA. BHSC. IyR_157_4

quoniã in regionibus calidis multũ & ſiccis minus aꝑciandus eſt agno. Ecce igitur quãtũ caro hedina faciat ad ſanitatem: eſt itaq; utendum ipſa & preſertim a delicatis quietis & hominibus non exercitatis illud Auicẽ. preceptũ obſeruando quod ipſe poſuit in tertia primi doctrina ſecũda. c. vii. dicẽs. Hedꝰ cũ frigidus fuerit erit melior: propterea q̃ eiꝰ qeſcit uapor. Agnus aũt cũ eſt calidus eſt melior propterea q̃ ipſius malus odor reſoluitur. Vtraq; tamen dum eſt calida magis placet omnibus: cuius ratione non obſeruatur.

Caꝑ. lxxxi. oſtendit naturam proprietates & iuua mẽta carnis uitulinæ lactẽtis & nõ lactẽtis.

Caro uitulina ab auctoribus noſtris ſatis cõmẽdata i duplici repit̃ differẽtia: q̃dam. ſ. ẽ lactẽs: et q̃dã minie & grandioris ætatis. Vtraq; tñ ẽ ad ſanitatẽ approbata: licet ex ægritudine reſurgẽtibꝰ ut hedina non cõueniat: ut in. c. ſuperiori pro pte uiſum eſt: & ſecũdum q̃ dixit Iſaac in uniuerſalibus dietis. c. xiiii. his uerbis. Vituline carnes & ſi ſint laudabiles non tñ cõueniũt exeũtibꝰ egritudines cũ mẽbra eoꝝ i digerendo groſſum cibũ deficiãt. In particularibus etiã ſic ait. Egritudinẽ exeũtibꝰ licet caro uituli non noceat ad digerendum: tamẽ eſt grauis ꝑpter defectionẽ uirtutis eoꝝ. Sed dicet quiſpiam fortaſſis hæc ad hunc libꝝ ſpectare non uidentᵉ quæ tu de conualeſcentibus adduxiſti: cui quidem cõſentimus ſed tantum hæc apponere uoluimus ut aliqualem carnis uitulinæ groſſitiẽ demõſtraremus qua non ſic omnibus ſanis hominibꝰ ſicut hedulina uidetᵉ cõuenire quibuſdam tamen & eis ꝑcipue qui aliqualiter laborant: caro lactentis uituli eſt conuenientiſſima ꝑpterea quia cum ſua aliquãtula groſſitie in cõplexione ſua ẽ temperata ut in libro dictarum Vniuerſalium et. c. ꝓallegato colligitᵉ Et ideo Raſis inquit in. xxiii continẽtis. c. vcciii. Caro uituloꝝ generat nutrimẽtum competens & ꝑprie ſi digeritᵉ: & Auicẽ. in tertia primi. c. Et doc. ſepius adductis Etiam inter carnes ſanitatem cuſtodiẽtes enumerauit carnẽ uitulorum lactentiũ paruoꝝ: cuius bonitatis cauſam tetigit Iſaac in particularibꝰ dictis cũ ait Bos lactẽs laudabile generat nutrimẽtũ facilis eſt digeſtioni: quia calor & humiditas eius in quãtitate multa eſt propꝑ uuluæ uicinitatẽ & lactis bibitõnẽ. Iccirco bonũ generat ſanguinem: & colerã etiã rubeã a ſtomacho expellit: maxĩe ſi comedẽtibus naturalis calor domineᵉ: quod uidetᵉ ab Haliabate ſumptum fuiſſe in qnto Theorice. c. xxi. ſic dicente. Vitulorum caro mediocriter nutrit & ab ea generatus ſanguis eſt laudabilis: hocq; ideo quoniam bouis complexio calida eſt: & animalis parue ætatis complexio humida: caroq; uituli natura ſicca cum ætatis humiditate cõplexionem temperat in humido & ſicco: ideoq; cibus ẽ laudabilis: ſic quoq; & omnis cõplexionis ſiccæ aialis caro paruorũ ætate melior eſt q̃ magnorum ꝑter eorum humiditatẽ cõplexiõis. Caro itaq; uitulorũ & animaliũ agnoꝝ cõpetens eſt his qui mode rate exercentᵉ. Caro aũt uituli nõ lactentis eſt etiam bona & laudata licet durior ſit ad digerẽdũ cũ groſſior ac ſiccior exiſtat dicẽte Iſaac in particularibus dictis. Adoleſcentes uituli minus q̃ lactẽtes ſũt humidi duriuſq; digeruntᵉ: ſed qui ab eis generatur ſanguis non eſt illaudabilis propter fortitudinem ſui caloris: quod dictũ quidẽ eſt intelligendũ de uitulis nõ lactẽtibꝰ: parũ tamẽ diſtãtibus a tẽpore ſuæ lactatõnis: q̃m multũ remoti ſãguinẽ generãt ſiccũ & illaudabilẽ: cũ dicat Idẽ ubiſupra. Iuuenes boues ꝓ ſuæ natiuitatis remotione: calore & humidietate carent quã de lacte & uulue uicinitate habuerãt. Et ꝑpterea mihi uidetur cõcludendũ eſſe cũ eodem i. c. xiiii. Vniuerſalium dietaꝝ ſic ſcribente. Maſculus bos lactẽs melior & laudabilior eſt nõ lactente: quia hũiditas lactis complexionem ſuam temperat & ceta. Et ob hãc cauſam Auerrois in quinto colliget dixit Carnes uitulinæ ſũt bone carnes: ꝑpterea quia non habẽt quã habẽt agninæ ſupfluã humiditatẽ: nec illã frigiditatẽ & ſiccitatẽ quã habẽt carnes bouine ueteres & eoꝝ. ſ. uituloꝝ carnes ſũt magis odorifere aliis carnibꝰ: & quantum eſt in hoc meliores ſũt carnibus hedinis: ꝑpterea quia in carnibus hedinis manifeſtatᵉ quedã mucilago quãdo coquũtᵉ hæc ipſe: q̃re laudamꝰ eas ad ſanitatem.

Caꝑ. lxxxii. oſtẽdit naturã & utilitates carnis agninæ iuuenis & malitiã & nocumẽta eiuſdẽ cũ tenella & lactẽs fuerit.

Non intẽdimꝰ hoc in. c. dicere multũ de agnis lactẽtibꝰ et ꝑpinquiſ natiuitati qui humidiſſimã & flegmaticã habẽt carnẽ nec de carne ouiũ antiquaꝝ q̃ magis ſupfluica eſt et mali chimi: huiuſmõi. n. caro reuera reprobari meretᵉ ut uoluit Haliabas in quinto Theorice. c. xxi. dicẽs. Agnoꝝ caro maioris eſt hũiditatis & caloris q̃ caro porci ac flegma generat. Ouinaq; fœminea caro ſanguinẽ generat malũ: quod etiam uoluit Galᵉ. in tertio Alimẽtoꝝ. c. i. Et in libro de euchimia & cachochimia. c. iiii. cũ dixit Caro agnoꝝ hũida eſt & uiſcoſa et blenoſa & ꝑ cõſequẽs ñ uidetᵉ facere ad ſalutis cõſeruationẽ ut ſupra diximꝰ. Sed de carne agnoꝝ animaliũ a ſapiẽtibꝰ laudata itẽdimꝰ nõ inutilẽ facere ſermonẽ: ut nõnulli ad pauca reſpiciẽtes ut ſoliti ſũt: eam nõ ita facile uilipendant: uel uniuerſaliter malã eſſe pronũtiẽt: niſi illam ratione prime aut ultime ætatis inculpanda fore cognouerint: cũ dicat Iſaac in ꝑticularibꝰ dictis. Peſſimitas agnoꝝ lactentiũ uel ouiũ uetulaꝝ ſit propter humiditatis & uiſcoſitatis copiã & ſupfluitatẽ flegmatis quod generãt: Vnde comeſte prius q̃ digeſtæ

UVA. BHSC. IyR_157_4

sint e stomacho egrediũt. Adolescẽtes uero pecudes licet malignitati ptineãt: ætatis tamẽ siccitas hũidã eaꝝ tẽperat cõplexionẽ: Vnde sũt laudabiles digestioniq; faciles & bonũ chimũ generãtes & ceta. Et idem in libro dietaꝝ uniuersaliũ. c. xiii. Enumerauit agninas iter carnes quæ humanã naturã nutriũt & ei sunt uicinas quare si fuerit annualis caro agnina nõ est superfluæ humida: ut asserũt hi equiuocantes & q̃ ita sit apparet manifestiꝰ per Isaac ubi supra in c. xiiii sic scribentem. Caro agnoꝝ animaliũ ẽ calida ĩ humiditate tamẽ & siccitate mediocris. Et infra dixit iteꝝ. Caro agnina annualis calida est & eiꝰ siccitati dominat humiditas non superflua. Et ꝓpterea post pauca subiũxit. Carnes cõueniẽtiores pecorine atq; laudabiliores sũt ex quo a lacte sepate sũt quousq; perueniant ad nubẽdũ quod in fine ãni uniꝰ ul circa cõtingit: tunc enim caro agnoꝝ masculorum est tempata ut idẽ ait in loco preallegato: & nõ solũ fuit Isaac huiꝰ opinionis: sed etiam reliqui sapientes dixit enĩ Rasis in. xxiii. cõtinẽtis. c. vcciii. Caro agni ãnotici calida est cõferẽs calidis personis & sicce cõplexionis & cũ sua proprietate confert in colera nigra & infra etiã dixit. Caro animalis annotici generat sanguinem laudabilẽ nõ humidum neq; siccũ & cõfert in nigra & ꝓprie castratoꝝ annoticoꝝ caro & adhuc magis in processu dixit. Caro omniũ aĩali um ambulãtiũ nõ est in nutrimẽto & digestione melior carne agni ãnotici: quia caro ipsiꝰ ẽ minoris humiditatis carne agnoꝝ paruoꝝ. Princeps quoq; in secũda primi doctrina secũda. c. xv. Sic inquit. Caro annualis agni ẽ multi nutrimẽti & spissi & boni chimi: & in tertia eiusdem doctrina secunda. c. vii. circa principium idem sensit. Hoc etiam uoluitꝰ Auerrois in quinto colliget dicẽs. Cõueniẽs est dicere q̃ carnes agnoꝝ sunt post bonitatẽ carniũ hedoꝝ & sic sensit Rasis & quod mihi uidetur de agnis est: quia sũt multaꝝ superfluitatum: excepto q̃ in terris calidis recipiũt temperiem ꝓp calorem et q̃ hoc sit ueꝝ est quia uidemꝰ q̃ pili agnoꝝ stantium in terris meridiõalibꝰ sũt tortuosi sicci & curti & ceta. Hæc ipse Ex quo dicto: hoc possumꝰ ellicere correlariũ: q̃ q̃to agni fuerint nati & nutriti in loco calido & sicco ut in montibꝰ ætatis tempe & ceta. Tanto meliores sint sibi oppositis etiam si annuales non fuerint ꝑcise & ꝑsertim si assentꝫ cum bono carbonum igne: & sale multo cõdiãt & ceta Et ex his sequitur q̃ pessimi sint agni qui de mẽse februarii uẽdi solẽt tribꝰ de causis ꝓ maxime: quaꝝ prima est: quia nouiter nati secũda quia in tempore humido & locis ut plurimũ humidis: cũ in ea parte ãni pastores ouiũ mõtes iam reliquerint & ad planities nostras puenerint: tertia q̃a ĩpinguati sũt ab eis studiose cũ faria seminis lini ut grandiores & põderosiores existãt: Et propterea pessimi sunt ut diximus: ad quæ frigiditas nostræ regionis ad ipsoꝝ malitiam aliquid supadit cũ in. vi. Climate simus cõstituti: & ideo fugiendi sunt eo tpe & cũ annuales fuerint comedẽdi sunt: idem Auicẽ. ꝑceptũ obseruãdo: quod in calce interioris capituli anotauimꝰ. s. ut caro eoꝝ actu calida assumat dicẽte ipso Principe. Agnꝰ cũ est calidus est melior propterea q̃ ipsiꝰ malus odor resoluit & ceta.

Capitulũ. lxxxiii. ostẽdit qualis naturæ sit caro porcina & quæ sint eius nutrimenti: utilitates: laudes & iuuamenta.

OMnes antiqui conuenerunt quod caro porcina sit omnibus carnibus humidior & multis etiam frigidior laudabilis tamen ad nutrimentum: si non lactens uel antiqua fuerit. & q̃ ita sit: audiendus est Isaac in libro. p. d. cũ inquit. Pecudes sũt porcis minꝰ humidæ quia caro porcina cæteris omnibus animalibus ẽ frigidior & humidior: & maxime domestica quia silueſtris porcinæ caro ad domestice cõperationẽ calida est & sicca: unde minoris est nutrimẽti & ceta. Et in. c. xiiii. v. d. sic etiã ait. Caro iuuenis porci. i. nouiter nati fugiẽda est: quia eiꝰ siccitati dominat humiditas. Et infra dixit. Cõcordãt antiqui in hoc q̃ nulla animalia ambulãtia & corporis humãi nutritiua porcinis sint frigidiora: & iterũ in eo. c. sic ait. Porcina cæteris animalibus sunt minꝰ calida & magis humida: unde oleo onfancino antiqui eam assimilauerũt in frigiditate: quod sensit Gal. in secũdo de cõplexionibꝰ. c. ii. cũ dixit. Carnes porcelloꝝ & agnoꝝ sunt humidiores reliquis carnibꝰ: propter quã cãm caro ipsoꝝ nõ in omni ætate: sed tantũ cũ in sua potiori caliditate naturali. s. in iuuẽtute fuerit comedẽda est. Cũ dicat Isaac in ꝑticularibꝰ. d. Animalia q̃ suo genere sũt humida: sicut pecudes & porci in cõsistẽtia: naturalis eoꝝ humiditas cũ siccitate tempat Iccirco Iuuenes porci & pecudes meliores sunt iumẽtis bobꝰ & ceta. Et infra ait. Meliora sũt hæc animalia cum naturaliter sunt calida: hoc aũt est in eoꝝ iuuẽtute ut patet: ergo & ceta. Et ob hãc causam caro ueteꝝ porcoꝝ nõ ẽ mãducãda ut noster inqt. Cõciliator auctoritate democriti dicẽtis Porcie carnes quãdo bene digeste fuerint sanguinẽ nutriũt optimũ nihil enim melius in nutrimẽto corporis inuenimus maiores tamẽ ætate uitamꝰ: quam obrẽ iuuenes & masculi porci sũt elligẽdi quoꝝ caro multũ est nutribilis: bonum chimũ generat: uentrẽ humectat: ꝓpter humiditatis suæq; uiscositatis copiam: urinam ꝓuocat nõ tamẽ tenue dietãtibꝰ ẽ cõueniẽs ut inquit Isaac in libro ꝑallegato. Et post pauca subiũxit. Adolescẽtes sunt meliores & bene nutribiles: laudabilem. n sanguinem generant: & iuuenes adhuc sunt meliores: sicut lactẽtes sunt cæteris peiores quia cõuertibiles in malos humores & in putredinem: ꝑcipue si iuenerint stomachum ꝓoccupatum malis humoribꝰ & plenum putredinibꝰ: flegma enim generat uiscosũ Vnde sunt causa generans podagram: ylii dolorem

UVA. BHSC. IyR_157_4

sciaticū morbum: lapidē in renib⁹: paralisim & simi
lia secūdum complexiones & naturas quas inueniūt
hæc ipse. Sit itaq; caro porcorum quæ comedi debet
nō omnium sed iuuenum tantūmodo: ut dixim⁹ q̄ li
cet sit grossa & ad digerēdū dura & ad penetrandū
uenas tarda: ut dixit Isaac in. v. d. c. xiiii. Et fuit sen/
tētia Gal'. in primo Terapētice. c. vi. dicētis. Nutribi
lissimum omnium cibariorꝫ est porcina caro sed nō
facile digestibilis & humoris grossi & uiscosi gene/
ratiua. Habet tamē plurimas laudes nō paucioraq;
iuuamēta: dixit enim Auerrois de ipsa in quinto col
liget. Quod melior carniū sit caro porcina & est na
turalior hominib⁹ q̄ alia caro animalium ambulan
tium: et expientia hoc docet inquit ipse & Haliabas
in quinto Thorice. c. xxi. sic etiā de ipsa scripsit. Et q̄
drupedū quidem carnis laudabilior est porcina i ca
lore enim et humiditate temperata est eiusq; cib⁹ plu
rim⁹ & sanguis ab ea generat⁹: mult⁹ & melior ē om
niū sanguine carniū quē generāt: est nāq; corpori ma
gis conueniens hominis & illi cōferētior: ideoq; ait
Gal'. Quoniā quidam humanam comederunt car/
nem tāquam porcinam nec dubitauerunt in aliquo
nec inter eas discreuerunt aut in odore aut in sapore
& hoc signum nobis est ipsam plurimum corpori
cōuenire humano. Porcelli aūt caro plurime est hūi
ditatis & flegma generat & ceta. Hoc idem scripsit
Auicē. in secūdo canonis. c. vcxiiii. cū ait Carnes ho/
minis & porci sunt proxime in omni re: ita q̄ quidā
fuerunt qui uēdebāt carnē hominis ac si esset caro
porci & occultatū fuit illud usq; quo inuenti fuerunt
digiti hominis in ea Et in. c. cxxxxvii. dixit. Caro. n.
porci siluestris & domestici secūdū q̄ dicit' ē, uelocis
digestionis & fortis nutrimenti uiscosi & grossi ait
enim secūdū q̄ dicit': quia ipse nō comedebat ex eis
cum in sua lege essent ꝓhibite. Sed Gal': qui fuit ue/
rax & legalis experimētator in hac arte: cui null⁹ est
qui possit ei cōparari: ut dixit Auerrois de ipso. Car
nes porcinas plurimum cōmēdauit. In tertio. n. Ali
mentorum. c. i. sic ait. Q uādo carnes animaliū be
ne digerunt' sunt optimi sāguinis generatiue & ma
gis in animalib⁹ boni chimi quale est gen⁹ porcoꝝ
Et infra sic dixit. Omnium quidem eduliorum caro
porcoꝝ est magis & maxime nutritiua: & hui⁹ expi
entiam euidētissime atlete habēt. Et in. c. xviii. eiusdē
inquit. Gen⁹ omniū uolatiliū auiū paucioris nutri/
mēti si compare' generi peditantiū & maxīe porco
rum quorū carne nullum animalium amplioris nu/
trimenti sumere habebis. Et in libro de euchimia &
cachochimia. c, iii. sic etiā scripsit. Optimo porcorū
esu existēte in gressibilib⁹ animalibus & ceta. Vnde
sciendū est q̄ licet in tantū caro porci laudet' ē ta/
men grossus cibus & quietis nō uide' cōuenire: pro
pterea quæ de mēte Auctoꝝ scripsim⁹ in. c. lxiiii. p̄/
sentis operis. Et ideo raro carne porcina uti debent
et in hieme potius q̄ in aliquo alioꝝ temporum āni
siluestri poti⁹ q̄ domestica dicēte Principe in secū/
do canonis. c. superi⁹ allegato. Cristiani dicūt & qui
eos imitant': q̄ melior caro siluestris est caro porci
siluestris: nā cū hoc q̄ est leuior carnib⁹ domestici ē
fortis nutrimēti & plurimi & uelocis digestionis &
ē melior q̄ esse possit in hieme scilicet propterea qa
in ipso digestiua est fortior ut colligit' ex illo Hipo/
cratis aforismo dicēte Vētres hieme & uere calidis
simi sunt natura & ceta. Et ex dictis Gal'. in eius co/
mēto. Qui igit' exercitant' nō elligāt aliam carnem
supra istā. Qui uero semp sedēt & quiescunt dimit/
tant eam: & domesticā p̄cipue & de ipsa p̄ maxime
quæ in domo nutrita fuit & in grassata studiose.

Cap̄. lxxxiiii. ostēdit naturā carnium castratoꝝ de/
clarando quæ ipsaꝝ landabiles sint & quæ minime.

Astratoꝝ plurimæ ꝑ species reperiūt' duæ
c tamen hac in regione p̄ maxīe sūt in usu
f. agni & hirci. Quoꝝ carnes apud nos
patauos: & p̄sertim aput nobiles nō ap̄
ciantur & iuremerito eo q̄ antiqui sint omnes fere
qui nostro i macello interficiuntur castrati. Et pro/
pterea eoꝝ carnes sūt fetidæ & poti⁹ horrēdæ q̄ co
medēde. Si tamē iuuenes forēt & anni uni⁹ esset bo
ni & ad sanitatē cōueniētes cū nō paꝝ a medicis ap
probent'. Dixit enim Rasis de ipsis in libro. xxiiii.
cōtinētis. c. vcciii. Caro castratoꝝ tā ouinoꝝ q̄ ca/
prinoꝝ laudabilis est quia humectat & est dulcis &
modice caliditatis: sed si senescit animal caro eius
mala erit: generat enim coleram nigram et sangninē
grossum. Quod etiam uoluit Isaac in. p. d. cum ait
Arietes in iuuētute manētes minoris sūt humidita/
tis & uiscositatis q̄ agni: ꝓpter suæ ætatis siccitatem
eoꝝ complexioni dominātē Iccirco eoꝝ caro me/
lior est agnis & ouib⁹. Quæ si bene digerat' bonū
multūq; sanguinem generat: maxime si sint iuuenes
castrati quia caliditas eoꝝ & humiditas est tempata
Vnde bōi sūt saporis: nisi sint decrepiti qui p̄culdu
bio sunt pessimi: quoniam in calore naturaliter sunt
defecti: quorum calores defectō duobus modis ē ex
ætate. f. & testiculorum indigētia. Et ideo concludit
q̄ annualis mediocrem habeat complexionem inter
lactētiū humiditatem & iuuenū non castratorū sic
citatē. Iccirco cæteris arietib⁹ sūt meliores ad digerē
dum faciliores: sanguinē enim mediocrem generant
& iuuenes maxime iuuant calidas & siccas cōplexi/
ones habētes: & habitātes in regione calida & sicca
& ceta. Et nobis uide' q̄ ꝓ id quod dicit q̄ iuuat ca
lidas & siccas habētes cōplexiones: q̄ p̄cipuæ hoc in
telligat de castratis ouinis qui humidiores sunt capri
nis ut patet per ipsum in. c. xiiii. d. v. sic scribentē. Ca
ro caprina masculina quasi decrepiti animalis caro
est habēda & licet ibi de coire potētib⁹ intelligat: ta
men & de castratis caprinis existimādū est: q̄ quam
uis humiditatem maiorem habeant respectu hirco/
rum: respectu tamē ouinorū castratorum ualde mi/

UVA. BHSC. IyR_157_4

norem ut patet ex ſua naturali complexione & ceſa Auerrois ¦quoq; in quinto colliget uidetur carnes caſtratorum multum cõmẽdare cum ait. Poſt has ſcili cet carnem hedi & quaſdam alias laudabiles carnes quas enumerauerat: eſt caro arietum & hæc eſt opinio maioris ptis medicorꝫ ꝓter Gal'. qui abhominatur carnes arietum hæc ipſe: de ipſo autem Auerroi nos nõ poſſumus nõ admirari cũ talia ponat Gal'. aliter ſentienti ut patet per eũ in tertio de Alimẽtis c.i. ſic ſcribentem. Caro caſtratorꝫ eſt melior ouium & capraꝫ carne antiquior autem peſſima. Caſtrati quoq; ex hircis facti ſi iuuenes ſint cõſimiliter appbant': dicente de ipſis Iſaac in libro pticularium dietarũ. Hirci caſtrati iuuenes ſũt meliores nõ caſtratis quia nõ ſunt tanti acuminis: & ſiccitas eorũ eſt temperata et propterea ſaporoſiores ſũt & ad digerẽdum faciliores. Et poſt aliqua ſubdit ſic cõcludens. Propter hoc fœminæ capræ & hirci caſtrati ſũt meliores nõ caſtratis: quia humidiorẽ & ſaporoſiorem habent carnẽ: & laudabiliorem generant ſãguinem Quod etiam in .xiii. cap. Vniuerſaliũ dictarum uoluit cũ dixit auctoritate Hipocratis. Caro caprina il laudabilis eſt. neq; nutrimento: neq; digeſtioni habilis maxime ſi maſculũ animal ſit: Non ſic aũt ſi caſtratus ſit uel lactens fuerit animal quia in caſtrato acumẽ minuitur: caro humectatur: attenuatur & ſaporoſior efficitur & ceſa. Si qs ãt peteret cõparatis inuicem ouiũ & caprarũ caſtratis eque iuuenib⁹ piguib⁹ & ceſa. qs eorũ melior ſit ad ſanitatẽ corporis bene cõplexionati? Nobis uidetur ſic eſſe reſpondẽdũ: q; ouini laudabiliores ſint quoniam ſicut ſe habet ouis ad caprã ſic caſtrat⁹ ad caſtratum. Sed caro ouina iuuenis eſt melior q̃ iuuenis caprina ut apparet ex Principe in ſecũdo canonis ſic ſcribente Caro caprina ẽ ſicca et difficilioris digeſtiõis carne ouina. Ex quib⁹ relinquit' q; nõ obſtãtib⁹ illis quæ in .c. lxxv. ſupi⁹ ſcripta ſũt. Carnes caſtratorꝫ iuuenũ & ꝑcipuæ animalium acuitatem habẽtium ſũt laudabiles & non caſtratis laudabiliores: ut ex predictis & ex caponib⁹ apparet.

Capitulũ .lxxxv. oſtẽdit naturam & malitiã carnis bouinæ & uaccinæ & ꝑcipue ueterꝫ declarãdo nocumenta quæ ex eis proueniunt.

Caro bouina in ſui complexione frigida eſt & ſicca ut inquit Iſaac in Vniuerſali⁹ dictis. c .xiii. Nec eſt mirũ cum ſit de numero magnorum animalium quæ terreſtria ſũt: teſte Auerroi in q̃nto colliget. Et propterea in comparatione carnis pecudum & porcorum ſiccißima eſt & ſiccior ipſa carne caprina. Et ideo ut dixit Iſaac in p.d. ſanguinem generat groſſum turbidũ & melancolicũ: multũq; nutrimẽtũ inobediẽs digeſtiõi: tardeq; de ſtomacho eiicit': & a mẽbris difficulter diſſoluitur: & uentrẽ cõſtipat & ſi eam ueſcentes ſint melancolicæ complexionis: ſplenetici erunt quartaná patient'. complexiones eorum corrũpent' & in hipoſarcam incident et nõ nũq̃ naſcetur in eis ſcabies: impetigo: elefantia: lepra: cancer: & ſerpigo ſecũdũ complexionem quá preparatã his morbis inuenit hæc ipſe. O quãta & quot ſũt ergo carnis bouinæ nocumẽta quæ tanto grauiora & tanto plura inueniunt': quãto ipſa antiquior fuerit & eo magis cũ iuuenes etiã boues ut idem inquit ubiſupra: pro ſuæ natiuitatis remotione calore & humiditate careant quã de lacte & uuluæ uicinitate habuerant: quare eorum caro ſiccæ complexiõis exiſtit & duræ: & ad digerendũ difficilis: humorẽ generãs melancolicũ: maxime ſi comedentiũ naturas apparatas melancoliæ iuenerit: decrepiti uero peſſimi ꝓpter paruam ſui caloris quãtitatẽ & ſiccitatis augmentum in eo exãte ſuiq; cõplexione generatã: Vnde caro ei⁹ duriſſima eſt ac lignea coctioni repugnatiua: nullum dans nutrimentum: nullumq; ſaporẽ. Quod etiam ſenſit Auicẽ. in textu cõmẽti. ciii. canticorꝫ dicẽs. Antiq boues & panis furfuraceus et ceſa. Sũt generãtes melancoliã. Si tamẽ boues antiqui nõ fuerint ſed iuuenes aut in principio ſenectutis exiſtẽtes: eorum caro multum: licet non bonũ ꝑbet nutrimentum: dicente Gal'. in primo de Alimẽtis. c.i. Bouinæ carnes alimẽtum quidem & ipſe dant corpori nõ paucum: neq; facile euaporabile: ſanguinẽ tamen generant groſſiorem q̃ cõueniat: & ſi quis natura fuerit melancolic⁹ in complexiõe capiet' aliqua paſſione melancolica ex uſu eaꝫ. Ecce igitur q; etiam Gal'. ipſas damnauit q̃uis maior ꝑs hominum hac in regione eis utat' & hoc quia ipſi neſciũt quãtum erroris cõmittãt. Sed qd dicem⁹ de carne uaccina quæ ſub nomine manzine uẽdit' q̃ ſepiſſime: cum ſit adhuc peior & ꝑſertim cum uet⁹ fuerit: quæ groſſa eſt ſanguinem ſpiſſũ ac groſſum generat: neq; cõgruit niſi his qui multo utũtur exercitio: & ab eius comeſtione ꝑcipue debẽt abſtinere quib⁹ melãcolicæ accidũt ægritudines ut dixit Almãſor in libro tertio. c.x. Et idem Raſis in libro uigeſimotertio continẽtis. c.v cciii. ſic quoq; ait Caro uaccina habũdãter nutrit tamẽ generat humorem groſſum declinãtem ad nigredinem & ſi ea utitur in cibo melancolic⁹ ꝓ naturam frequenter patietur morbos melãcolicos ad modum cãcri: lepre: ſcabiei diſcoriatæ: febris quartanæ groſſitiei ſplenis: & forte ei⁹ corrũpet' complexio & incidet hidropiſim & ceſa Et infra ait. Caro uaccina eſt groſſi nutrimẽti turbidi ſanguinis: tardæ digeſtionis: inferẽs uitium elefantis cãcrum: ſcabiem & ceſa Auicẽ. quoq; in ſecũda primi .c.xv. ſic de ipſa ſcripſit. Caro uaccina ẽ groſſi nutrimẽti & multi & mali chimi. & in ſecũdo canõis. c.cxxxvi. ſic etiam ait. Caro uaccina plurimi eſt nutrimẽti: groſſa: melãcolica: generãs ægritudines melancolicas: & infra ei⁹ nocumẽta mõſtrauit cum dixit q; ipſa generat lepram: elefantiam: & uari

ces & ipsa sicut & reliquæ carnes grosse & male sa/
tiunt euenire alienationem pp exiccationem eaꝝ &
febres quartanas & ceta. O quam grande igitur pe/
riculum imminet his qui eas comedunt assidue pl⁹
pecuniam q̄ propriā corporis sanitatem diligentes
et præcipue si sint ocioſi.

Caꝑ.lxxxvi.ostēdit naturā carniū leporis cuniculo
rū & uulpis cum suis iuuamētis & nocumētis.

Ompleto sermōe de carnib⁹ ambulantiū
domesticoꝝ temp⁹ mihi uideꝫ esse ut de
siluestriū magis usitatorū carnib⁹ sit di
cendum & p̄cipue de carne leporū quas
nobiliſſimi iuuenes nostri uenatores post multas et
maximas defatigationes tāq̄ rē suauissimā comede/
re cōsueuerūt ignorantes sententiam Isaac in. c.xiii.
dietaꝝ uniuersalium sic dicētis. Carnes uulpis & le
poris & similiū naturæ humanæ nō sunt similes: im
mo eaꝝ nutrimēta sunt pessima: quod testaꝫ graui/
tas odoris & uicinitas fetoris & in libro particulari
um sic quoq̄ dixit. Lep⁹ siccꝰ est & grossum & siccū
sanguinem generat: proinde cōuenit siccas uolētib⁹
habere cōplexiones. & cōtrari⁹ est tenuē seruantib⁹
dietam. s. delicatis & quiescētib⁹: quod etiam uoluit
Auicē. in secundo canonis. c.cxxxxvi. cū inquit. Le/
pis caro est calida & sicca: & fuit Galꝫ. sn̄ia i libro de
subtiliāte dieta. c.viii. dicētis. Lepoꝝ caro ad siccati
uā dietā ē idonea: ad eam autē quæ nūc præiacet nō
ualde utilis: grossum enim sufficienter sanguinem ge
nerat. Et propterea Rasis in tertio Almāsoris. c.x. lo
quēs de carnib⁹ siluestrium paucis se expediēs dixit
Omnes istæ carnes sanguinem generāt melancolicū
leporina uero caro hoc præcipue opaꝫ: ipsa enī pl⁹
aliis melancoliæ generatiua existit. Et ideo est illau/
dabilis & minime māducāda ex eo q̄ sanguinis me
lancolici & grossi sit generatiua ut etiam sensit Galꝫ.
in tertio Alimētoꝝ. c.i. Sed si quis oīno ea uti uolue
rit illud saltē obseruet quod precepit Rasis in .xxv.
cōtinētis. c.i. cū iqt. De carnib⁹ leporinis coquere de
bes eas bene: deinde ipsas cū cōdimētis & aromati
b⁹. quod fit ut nobis uideꝫ ppea q̄ cum aromata ca
lida sint & subtilia: habent grossitiē carnis leporinæ
aliqualiter subtiliare: & quātū ad hoc rectificāt ipsā
Sed tamē quia addūt ad caliditatē ei⁹ nō in totū ui
dentur cōuenire: & uenatorib⁹ p̄cipue qui post for/
tes eoꝝ labores calefaciētia nō debent assumere sed
poti⁹ refrigerātia & caliditatē: ex uehemēti exercitō
inductam extinguere: ut satis patet rationis aliquid
cognoscētib⁹. Et ideo nostro cōsilio melius erit eis si
aliis q̄ his reficiant cibis & humidioribus & ceta.
De cuniculoꝝ similiter carne intelligendū est cū ipsi
parui sint lepores sub terra unde nomen acceperunt
magna ex parte ducētes: meli⁹ tamē eoꝝ caro ac sa/
cilius uidetur alere q̄ leporina quæ quidem cum fri/
gidæ et siccæ naturæ sit ut dixit Platina ob eam rem
melancoliā facit de quib⁹ apud antiquos nihil aliud
hactenꝰ reperi nisi quod scripsit Galꝫ. in tertio de Ali
mētis. c.i. cū ait. Nō igitꝫ adhuc indigebo sermōibus
plixis ad ptractādū secūdū unāquāq̄ gentē quæ i lo
cis illis omnia animalia sicut in hyberia quidē quod
lepusculis simile animal quod uocant cunicū & ceta
Et post pauca subiunxit. Quæcūquæ enim bene ciba
ta talium animalium sunt & manifeste pinguia: me/
liora sunt hæc enim experientia discutiūtur hæc ipse
Caro autē uulpis licet humanæ naturæ nō sit similis
ut dixit Isaac ubisupra uideꝫ tamē q̄ in uindemiis
sit satis laudabilis: propterea q̄ tūc ex uuis ipinguan
tur & carnes suæ meliorentꝫ: cū dicat Galꝫ. in libro &
c. superius ānotatis. Carnes uulpiū in autumno qui
apud nos sūt uenatores comedūt impinguantꝫ eni
ab uuis & ut alioꝝ animaliū quæcūq̄ conueniēs ali
mētū copiosū habent & ceta. Quod dictū si bn̄ con
sideretꝫ non asserit eas bonas esse sed min⁹ malas i au
tūno q̄ in aliquo alio tēpore āni &: q̄ ita sit patet p
ipsū in libro de subtiliāte dieta sic scribentē. Canum
aūt & uulpiū carnē ego quidē nūq̄ gustaui eo q̄ nū
q̄ indigui esu eaꝝ: neq̄ in asia: neq̄ i aledea: neq̄ et
secūdū Italiā: audio hæc comedi sed cōiecturo simi/
lē eis uirtutem esse ei q̄ lepoꝝ: sūt. n. similiter sicca cō
plexione & uulpis & canis. Ex quib⁹ poti⁹ apparet
q̄ dānet eam q̄ cōmendet: ut de carne leporis fecit.
Quare nobis uideꝫ sic cōcludēdū esse q̄ omnino
dimittēde sint eaꝝ carnes: tū quia sicce cōplexionis
existūt ut dictū est: tū quia nō facile ipsoꝝ ætatē pos
sum⁹ intelligere. Si enim antiquæ & ueteres forent ra
tione cōplexionis etatis atq̄ siluaticitatis essent pessi
me pculdubio. Quare & ceta.

Caꝑ.lxxxvii.ostēdit naturā carniū cerui capreoli &
damne cū eaꝝ iuuamētis & nocumētis.

Aro ceruina a quibusdam nouis medicis
cōmēdaꝫ in aliquib⁹ eoꝝ cōsiliis: de qui
b⁹ non possū nō admirari q̄ approbare
audeāt quod sapiētes antiqui uituperā/
uerūt. Si enī legissent priscoꝝ opera uel uidissēt non
ita facile quod asserūt: enūtiassent. Nōne scripsit Al
māsor i. c.viiii. tertii hæc uerba? Hircoꝝ siluestriū ca
ro grossior ē & melācoliæ ꝑpinquior. Ceruina simi
lit caro atq̄ onogarina eadem opāꝫ. Et subdit. Om
nes carnes iste sanguinē generāt melancolicū. Et idē
Rasis in. xxiii. continentis. c.vcciii. sic quoq̄ ait. Ca
ro animaliū senescētiū est difficilis digestionis et ma
li nutrimēti: & caro ceruina nō est minor his. s. oui/
na: uaccina: & leporina: in malitia sanguinis & diffi
cilis digestionis. Et infra dixit. Caro caprina minus
nutrit q̄ caro uaccina & difficilioris digestiōis ē ea
caro ceruina: & ꝓ post eam in siccitate caro capre silue
stris existit: & post aliqua subiūxit: caro ceruina gene

UVA. BHSC. IyR_157_4

rat ſanguinem melancolicum & eſt difficilis digeſti
onis & iuuat ad digerendū ipſam laborāte comeſtio
nem ei⁹ & lotio poſt laborē & poſt eam utat⁹ motu
modico: ut ſedeat in ſtomacho: deinde dormiat ſup
lat⁹ ſiniſtrū & ceīa. Idem etiam ſenſit Haliabas in. v
Theorice cū dixit. Silueſtriū caro omniū mala eſt ſan
guinem enim generat groſſum melancolicūq; & q̄
min⁹ mala eſt: capreolina: poſtq̄ eſt leporis caro: cer
uoꝝ uero & aſinoꝝ ſilueſtrium arietūq; montano
rum omnis mala eſt & ceīa. Quæ fuit Gal'. ſententia
in libro de ſubtiliante dieta. c. viii. dicētis. Prope aſi
nos ſunt cerui unde ab eorum eſu abſtinendū eſt: Et
hui⁹ dicti rōnē aſſignat ī tertio de alimētis. c. i. cum
ait. Mali āt chimi his nihil min⁹ eſt & quæ ceruorū
& dura & indigeſtibilis & ceīa. Quā ob rem q̄ car
nes ceruorū māducare uoluerit his quæ dicim⁹ non
obediendo expectent quod eis promittit Auicē. ī ſe
cūdo canonis. c. cxxxxvi. cū dixit. Caro uaccina &
ceruoꝝ & hircorū ſilueſtriū & magnaꝝ auiū faci
unt euenire febres quartanas cū quo cōuenit Iſaac ī
prima doc. cū īquit. Ceruina caro melācolica eſt: &
dura ad digerendū: ſed tamen diuerſa eſt ſecūdū æta
tes & cōplexiones ei⁹: ſunt enim lactētes cæteris lau
dabiliores & utiliores: ſecūdo adoleſcentes. Iuuenes
uero ſunt his duriores: decrepiti aūt omniū peſſimi:
Iuuenes autem ſi fuerint caſtrati meliores erūt quo
niā calor eoꝝ et ſiccitas tēperatur. Sed q̄s poteſt eos
ſic habere niſi potētiſſimi qui in ipſoꝝ uiridariis ſo
lēt ipſos tenere & tūc plurib⁹ rationib⁹ dicēdi forēt
poti⁹ domeſtici q̄ ſilueſtres. Noſter autē ſermo ē de
his qui in montib⁹ a uenatoribus capiunt⁹ quos ſe
niores ceruos eſſe credendū eſt cū min⁹ occurrere q̄
iuniores poſſint: ut patet māifeſte. De carne autē ca
preoli dicim⁹ q̄ ipſa inter cæteras ſilueſtres ſit magis
approbata: dicēte Iſaac in uniuerſalibus dietis. c. xiii.
auctoritate Galieni. Silueſtria animalia non ſapori
ta ſūt ſicut dōeſtica p̄ter capriolos q̄ cū ſint ſiluatici
ſūt ſaporoſiores et laudabiliores: et nutribiliores ex
nimio. n. ſuo motu & labore ſubtiliat⁹ eoꝝ ſanguis:
corp⁹ rarificat⁹: pori aperiunt⁹: & hūores q̄ ſunt cā
grauitatis odoris diſſoluuntur. Et poſt aliqua ſubiū
xit. Domeſtica ſūt ſaporoſiora & nutribiliora ſilua
ticis exceptis capreolis: & idem in libro prima doc.
ſic etiam de eis ſcripſit: Silueſtria animalia min⁹ ſūt
boni nutrimēti in quātitate & qualitate q̄ domeſti
ca: niſi ſola domeſtica capreolina: quia ꝓpter ſuper
fluitates caloris: motus: & laboris quē aſſueuerunt
eoꝝ naturalis temperat⁹ frigitudo: ideoq; nimio co
rum exercitio: ſaporis carniū & odoris grauitas am
putat⁹: adiutoriū etiam uirtuti digeſtiue dat⁹: ut facil
lime optimeq; caro eorum digerat⁹. Et fuit ſententia
Raſis in tertio Almāſoris. c. viiii. dicētis. Caro gazel
ideſt capreoli inter ſilueſtres carnes melior habet⁹: ſā
guis quoq; ex ea generatus paucas efficit ſuperfluita
tes qui cum ſicc⁹ ſit melancolie attinet ex cui⁹ dictia
calce elicere poſſum⁹ q̄ & ſi ipſa inter ſilueſtres lau
dabilior exiſtat nō tamē abſolute laudāda ſit & cō
mēdāda cū ſanguinē ſatis melancolicū generet quē
admodū & reliquæ ſiluatice licet nō tantū & ceīa.
Cū aūt uoluerim⁹ ab ea hoc tale ſiccitatis ſuæ nocu
mētū aliqualiter remouere coquem⁹ ipſam cū oleo
ut Raſis docuit in libro quarto ſuoꝝ afforiſmorum
dicēs. Melior ex carnib⁹ mōtanis & abſq; nocumen
to et abſq; uentoſitate caro gazellis ideſt capreoli exi
ſtit: paꝝ tamē eſt ſicca: cui⁹ ſiccitas cū oleis humidis
remouet⁹ & in comeſtione eius uirt⁹ accidit mirabi
lis & prodeſt paraliſi frigide & ceīa Auicē. quoq; in
ſecūdo canonis ſic de ea inquit. Caro ſilueſtris meli
or eſt caro gazel cū declinatione ſua ad melancoliā.
Et propterea elixabim⁹ ipſam & cū humidis condi
emus ſi quādoq; continget ut ad noſtras man⁹ ipſa
perueniat. De dāma uero & eius carne ab antiqs ni
hil reperi dictum quod ut opinor contingit: quia cū
eiuſdem ſit generis cū capreollis ut etiā ſcripſit. Pla
tina loquētes de genere ſpecies comprehenderunt iō
tantūmodo dicemus cum eo q̄ dāma cum capreo
lis fere in qualitatibus cōuenit bonum nāq; alimen
tum eius caro ueſcentibus preſtat modici recrementi
eſt: ſanguinem tamen ad atram bilem ideſt ad melan
coliā quoquomō tendentē efficit. Quæ fuit ſenten
tia Raſis in. xxiii. continētis. c. vcciii. dicentis. Caro
damina generat ſanguinem proximum ſanguini me
lancolico: tamen laudabilior eſt carne uaccina &
ceruina hæc ipſe: quare & ceīa.

Capitulum octuageſimum octauum determinat de carnibus eritii terreſtris cameli urſi: & reliquorū tali um animalium:

Caro eritii cum humanæ naturæ non ſit ſi milis eius nutrimentum eſt peſſimum ut inquit Iſaac in capitulo decimotertio die tarum uniuerſalium. Et propterea uia nu trientis non accipiatur: licet quandoq; ipſam loco medicinæ comedam⁹ cum dicat idem in particula rium libro. Caro eritii uim habet diſſoluentem & de ficcantem & proprie ſtomachum confortat: uentrē ſoluit: urinam prouocat utilis quoq; fit eis qui elefan tico morbo ſunt parati. Quod etiam uoluit Sera pio in ſuo capitulo cum ait. Virtus carnis eritii ter reni deſiccat & reſoluit fortiter & quando deſicca tur & bibitur: confert leproſis & habentibus com plexionem malam corruptam dominantem in cor poribus eorum & confert ſpaſmo & ægritudinibus renum & habentibus hidropiſim carnoſam & uez dixit quod conferat paraliſi & elefantiæ Quod etiā uoluit Auicen. in decimaqnta tertii capitulo ſexto cū ait. Caro Eritii fortiter ꝓuocat urinam & mundi ficat & ceīa. Clarius uero in ſecundo canonis. c. cxx xviii. cū inqt Quod de eritio terreno ſalitū ē cōſert elefātie & lepræ & illā ꝓp uehemētiā reſolutiōis &

UVA. BHSC. IyR_157_4

exiccatiõis. Et infra sic ait. Caro ei⁹ salita cõfert paralisi & spasmo & ægritudinibus neruoꝝ omnibus & elefantie. Idẽ quoq; uoluit Rasis in libro .xxiii. continentis .c.vclxxxx .dicẽs. Auctoritate Bimasui Caro eritii cõfert ptisi:lepre:& spasmo:& dolori renũ precipue si siccat' & bibit'. Et dixit etiã ꝙ eriti⁹ siluester mirabilis est ualde ad dissoluẽdũ scrofulas nodulas & neruos & cinis ei⁹ ualet ad mingentẽ in lecto de infantibus ualde: ita ꝙ frequẽs comestio ipsius generat difficultatẽ mingẽdi & ceta. Ecce igitur ꝙ multũ facit ad medicinã nihil uero aut parũ ad nutrimẽtũ. Quar ad sanitatẽ carnẽ ei⁹ nõ laudamus. Caro aũt camelina q̃ calida ẽ & sicca ut dixit Isaac in.v.d.c.xiiii. nullã habet bonitatẽ nisi ꝙ prouocat urinã ut retulit Auicẽ.i.ii.canonis.c.cxxxxvi. Via aũt nutrimẽti humorẽ generat melãcolicũ teste Rasi in.iii. Almãsoris.c.viiii. dicẽte. Caro camelina uehemẽter existẽs calida melãcoliã generat. Vrsina uero caro est uiscosissima digestiõi inobediẽs: pessimũq; dat nutrimẽtũ. Vnde plus ptinet medicinæ q̃ cibo: ut Isaac dixit in pticularib⁹ dietis: ubi subiũxit Leonina cæteris est calidior & grossa: grauis: difficilis digestionis: dolorẽ & tortionẽ in uẽtre generat & in uentositatẽ cõuertit' & ceta. Et subdit. Postremo licet hæc animalia uniuersaliter nõ manducent' eoꝝ tñ naturã dicam⁹. Omnia aũt hæc malũ dant nutrimentũ generãtq; pessimum sangninẽ: Asinus enĩ difficile digerit': stomacho nocet & uomitũ facit Cætera aũt animalia similiter agũt asinus tamen subtilioris est nutrimẽti & carnis q̃ equ⁹. Equ⁹ aũt subtiliorẽ camello: null⁹ aũt est cæteris deterior hæc ipse. Et hoc sensit gal. in libro de subtiliante dieta.c.viii. dicẽs. Equos aũt & asinos: asinus oĩb⁹ cõcedẽdũ est comedere sicut leopardus & ursus & leones feralib⁹ hominibus. Hos ego patres immitabor nullũ amplioꝝ de his faciendo sermonẽ inutiliter cũ hæ & similes carnes non solum a medicis: uerum etiam ab omnib⁹ iuremerito sint pretermissæ sicut & reprobate.

Capitulum. lxxxviiii. comparat uolatilium ad ambulantium & quadrupedũ carnes ostendendo quæ laudabiliores earum: & demum nonnulla circa uolatilia obseruanda.

Expleta determinatiõe carnium ambulãtiũ: reliquum est ut de carne uolatilium animaliũ & primo domesticorũ deinde siluestriũ usitatoꝝ aliq̃ nõ iutilia scribam⁹ ut bona & cõplecta fieri possit ellectio carniũ ad sanitatẽ cõseruãdã uñ primo intelligendũ ẽ ꝙ si uoluerim⁹ cõpare carnes uolatiliũ ad carnes pcedẽtium q̃drupedũ habebim⁹ dicere cũ Isaac in ulibus dietis.c.xvi. sic scribẽte. Volatilia uniuersaliẽ ad ambulãtia cõparata minora faciũt nutrimẽta: ad digerẽdũ tñ subtiliora & faciliora. Quod i pticularib⁹ ẽt replicauit cũ dixit uolatilia ũr subtiliora & leuiora oĩb⁹ carnẽ hñtib⁹ existũt: sũt etiã digestibiliora oibus animalibus ambulãtib⁹: minus tamen sunt nutribilia. Quod etiã sensit Rasis in libro.xxiii. continẽtis.c.vcciii. dicẽs. Caro auiũ est modici nutrimẽti uelocis digestionis: adhibita ralatione ad alia animalia. Et infra subiunxit. Caro auiũ generaliter est uehemẽtioris siccitatis q̃ caro oĩum animaliũ. Et iterũ magis in processũ addidit. Caro auiũ leuior ẽ carne alia aialiũ. Et Haliabas in.v.theorice.c.xxiii. sic quoq; dixit. Auiũ caro oĩum uelocioris est digestionis q̃ q̃drupedũ & subtilior cibus & ceta. Quæ fuit gal. sententia in libro de dissolutione continua dicẽtis. Et caro auiũ omnium uelocius digeritur q̃ quadrupedũ & in.iii. Alimentorũ .c.xviii. inquit. Gen⁹ oĩum uolatiliũ auiũ paucioris est nutrimẽti si comparet' generi peditatiũ: & maxime porcoꝝ quorum carne nulli⁹ aialiũ maioris nutrimẽti sumere habebis Digestibiliortñ est caro uolatiliũ auiũ & maxime perdicum frangeliniq; & colũbe gallinæq; & galli turdorũ etiã & merulorũ & paruorũ pascerũ & ceta. Cuius quidẽ ratio uidet' hæc esse qm̃ caro auium omnino est siccior carne q̃drupedũ teste Auicẽ. in ii.canonis.c.cxxxxvi.. Et ꝙ ita sit declarauit ipse eũ ibidẽ: sed ifra dixisset. Carnes auiũ assate & ñ assate constringunt uentrem & proprie alcubugi & athe agi & ceta. Quæ fuit Hipocratis sententia ut dixit Isaac in.c.xvi. dietarũ uniuersalium ubi ait uolatiliũ leuiores sunt carnes q̃ ambulantiũ & minus humide: leuiores quoq; & minus humide carnes perdicũ turturum & starnorum. Et ideo huiusmodi aues non sunt laudabiles nisi pingues sint sicut ille quæ naturaliter sunt humide non commendantur pingues sed macrei ut idem asserit ibidẽ dicẽs. Quæ uolatilium naturaliter sunt humide laudabilior est macies q̃ crassities: quia macies suam multã aufert humiditatem & suam temperat complexionem. Quæ autẽ natuliter sunt sicciora: crassa macris sũt meliora. Hoc igit' preceptũ non mõ tanq̃ utile sed sicuti necessariũ ad sanitatis custodiam est obseruandum Si quis autẽ quereret comparatis uolatilibus domesticis & siluaticis adinuicem quæ sint meliora. Ad hoc respondebimus secũd ĩ Isaac determinationem in dietis particularib⁹ sic scribentis. Siluestria uolatilia minus domesticis sunt humida & tenuioꝝ habent carnẽ: sũt etiam faciliora digestioni cã raritatis carniũ & uicinitatẽ & subtilitate sui aeris & siccitate. Necesse est ergo ut cõtraria hoꝝ habeant domestica: sed tñ domestica plus nutriunt & sunt temperatiora atq; laudabiliorẽ sanguinẽ generantia pro sui hũiditate laborisq; tẽperie porro domesticis campos inhabitãtia sunt meliora: comedentibus in casula pro sui motu. Et quia escam suscipiunt quæ naturæ sufficit & ceta hæc ipse. Et istud etiam ultimum dictum est pro regula semper obseruandum scilicet quod domestica animalia inexercitata in casula

studiose impinguata non conueniant ad sanorū co
mestionem & præcipue si naturaliter fuerit humida
ut anates & huiusmodi .Si tñ naturaliē sicca forent
ipinguáda sunt ut iussit Isaac i.c.xvi.dietagr uniuer
salū dicēs.Q uæ uolatiliū cōplexiōis sicce sunt nō
sunt accipienda nisi domi nutrita & incrassata fue
rint :neq; illa q̄ calida sunt nimis sicut turtures pau
ces pdices & huiusmodi:obseruādū est preterea qđ
uolatilia in suo genere nō sint multū natiuitati pro
pinqua nec etiā uetera sed crescentia:aut in etate iu
uentutis constituta:& presertim si humida sint natu
raliter.Si uero sicca anteq; ad iuuentutem pueniant
sunt occidēda : & tūc manducāda dicēte Isaac in.c.
xiiii.libri superi⁹ allegati.Oia aialia uolatilia uel ani
bulātia dū sunt crescentia carne sunt laudabiliora q̄
quæ iam sunt declinata.Media uero inter hæc duo
extrēa laudabilia sūt ul' illaudabilia secūdū extremū
ad q̄ sūt magis pēdētia.Postrēo p̄ regula maxie ne
cessaria ad sāitatē est aduertēdū q̄ uolatilia statī p⁹
q̄ occisa fuerit nō coquēda sī & p̄cipue q̄ carnes du
ras habuerit & siluatice fuerint:teste Isaac i.c.xviiii.
d.v .sic dicēte.Carnes siluatice nō sūt coquināde p⁹
occisionē: sed una die uel plurib⁹ dimittēde sunt ut
tenere fiant .Et infra tempus limitauit dicēs.Si hi
ems fuerit carnes āte unā diē sint occise hesternū eni
facili⁹ digestibile est recente .Estate uero sufficit ex
tincta mane fuisse caro q̄ comedi debet circa occa
sū solis: & in.xvi.c.earūdē iterū ait. Volatilia post
q̄ sunt occisa p diē & noctem dimittant ut carnes
moliātur & præsertim aquatica & similia duras car
nes habētia . Quæ autē tenera sunt ut pulli gallina
cei & huiusmodi non tantum temporis requi
runt ut patet .

Capitulū .lxxxx ostendit naturam & bonitates car
nis gallinaceæ & caponū uel castratorū suorgr.

Nitiū sermonis de carne uolatiliū a gal
lina uidetur rationabiliē esse inchoandū
cū caro eius sit leuior ul' melior ut alia te
xtus habet littera: oī altera carne auium
ut dixit Rasis in.xxiii.cōtinētis. c. vccii . Dicamus
igit' primo de ipsa & eius carne cū Auenzoar in li
bro .i.sui teisir trac.viiii.c.vii.dicēte.Pullos gallina
ceos paruos absolute cæteris carnib⁹ laudabiliores
eē dicim⁹.Et in libro.ii .eiusdē trac.iii.c.iii.Sic ingt
De meliorib⁹ cibis est gallina in tafea. Et Haliabas
in.v.theorice.c.xxiii.de ipa sic scripsit.Omniū auiū
caro laudabilior excellētiorq; & uelocioris digestio
nis gallinagr est caro & pullogr eagr.Q uod etiam
uoluit Isaac cū in libro dietagr uniuersaliū.c .xvi sic
ait. Caro gallinæ & galli.s.iuuenis est tempata & p
pterea pulli gallinagr leuiores sunt digestōis cæteris
domesticis uolatilib⁹ & laudabilē generāt sanguinē
appetitū cōfortant & oibus naturis sunt conueniē
tes ut idē dixit in pticularib⁹.Et infra subdit. Et lau
dabiliores sunt pulli masculi canere incipientes &
intēperata pinguedine existentes.Hoc quoq; sensit
Priceps i.ii.canōis.c.cclxxxxiii.sic dicēs igt .Ruff⁹
gallorū melior est ille q nō cantat adhuc: & gallina
rum melior est q̄ nodū parit oua.Et post pauca sub
iunxit .Caro gallinarū q̄ sunt pulle in intellectu au
gumtū efficit : a quo sumpsisse uidet Auerrois quod
scripsit i.v .colliget dicēs.Melior caro ex uolatilib⁹
est caro galline iuuenis sane & pinguis & habet mi
rabilē proprietatē in tēperando cōplexionē & pro
pterea brodiū suū est optima medicina leprosis : &
dicit q̄ cerebrū galline augmentat substantiā nostri
cerebri & acuit ingeniū.Quod etiā Rasis sensisse ui
det in. iiii.libro suorū afforismorū cū inquit .Pulli
gallinarū tēpati digerūtur uelociter uisui cōuenien
tes:sperma augumentantes & sanguinē .Ethar⁹ eni
philosophus dixit:q̄ habent uirtutē calorē innatū
uigorandi:& infra subiūxit di.Gallinæ q̄ nimiū nō
sunt antiq̄ nec nimiū pingues mirabilis cib⁹ existūt
& temperatiores sunt aliis carnib⁹ & pullis appro
ximāt :nō sunt tñ ita laudabiles qm̄ Isaac in.p.d.sic
ait.Gallina minus pullis est humida :& ppea pia ad
pullogr cōparationē digestioni est difficilis tñ bene
digesta pluris erit nutrimēti.Et subdit:quod si de ea
simplex ius conficiat' erit melior quia ab aqua quid
dam humiditatis acquirit.Vnde stomachi est cōfor
tatiuū & multū dat nutrimentū & ceta .Quod aūt
gallina pullis sit min⁹ humida dat de hoc tale signū
in libro dietagr uniuersaliū dicens.Quia gallina na
turaliter siccior est q̄ pulli contraria pullis agit quia
pulli uētrē humectāt gallina uero aliquātulū stringit
Qua propter elixate magis q̄ assate galline sunt co
medende.Quid aūt de caponib⁹ dicēdū sit hoc est
q̄ ipsi plusq̄ pulli & galline cōmedant' cū dicat Isa
ac loco supius allegato.gallus caponat⁹ plus est lau
dand⁹ quia cōplexio sua in quattuor qualitatib⁹ est
tēpata & inde nutribilior & coit⁹ augumētatior.In
libro uero.p.d. sic etiam ait . Volatilia castrata om
nib⁹ animalib⁹ ambulantibus sunt utiliora :necnon
galli castrati omnibus uolatilibus conuenientiores
laudabilius enim nutrimentum & perfectum gene
rāt sanguinem .De gallinis uero castratis nihil ex
pressum ab antiquis usq; modo reperi . Sed tan
tummodo a Michael scilicet uiri singulari qui sic de
ipsis scripsit.Febrientib⁹ magis competunt gallinæ
castrate iuuenes :nec miretur quisquam de castratu
ra earum :nam de ipsis habeo in domo & sine du
bio caro earum est albeor & melior & frangibilior
& statim fere decoquuntur & tenere fiunt & esui de
lectabilissime :remq; istam ut expertā scribo hæc ip
se .Quod esse uerum possibileq; quod ipse dixit ap
paret per uerba gal.in primo de spermate capitulo
quarto quæ in hoc loco ad confirmationem predi
cte opinionis & experientie uoluim⁹ ánotare ut cir
ca id quod dictum est nullus dubitet aliquo modo
dixit enim gal.ibidem postq̄ de castratis masculorū

UVA. Biblioteca_157_4

uerba fecerat subiūxit .Ita aūt & si fœminini aīalis testiculos abscindas neq; lasciuit unq; neq; adheret masculo gra cōmunicatiōis uenereorū & pdit ut uti q; dicat qs fœmineitate :femininos naq; poros abscindit qui apud nos non solū in asia sed in superlactentib⁹ gentib⁹ usq; in capadocia & fiunt omnes similit castratis masculis sufficiēter bone & pingues & delectabiliorem carnē habēt aliis fœminis: sicut masculi aliis masculis & ceta .Hæc gal.ubi supra .Et quāuis text⁹ noster nō dicat de quib⁹ aīalibus gal.intēdat attamē de gallinis caponatis sonare uidetur.

¶De carne aūt galli tāquam de min⁹ bona dicendum ē.Postremo cū Isaac in lib.de.p.d.sic scribente.gal li iuuenes sunt duriores ad digerendū minorisq; humiditatis q; gallinæ:decrepiti autem iuuenibus licet mollioris & tenerioris sint carnis: tardi tamen sunt digestiōi .In lib. aūt uniuersaliū cap.xvi. sic inquit Gallus quia naturæ calidioris est gallina atq; pullis quādam salsitudinē incisiuā caro sua aquirit. Vnde fit solubilis si uet⁹ sit & decrepitus inde Gal.inquit Galli ueteres & decrepiti cū sale fortic cocti & cimino & aneto & porris & semine croci hortulani humores flegmaticos deponūt & colice p̄sunt & dolorē stomachi de uentositate grossa inflatiua mitigant. Hoc quoq; dixerūt Auicē .Serapio & reliqui omnes dicentes uno ore :q; galli ad medicinā ualēt & nō ad nutrimentū. Et propterea concludam⁹ cū Rasi in.iiii.lib.suorū afforismorū sic scribente. Gal li ueteres digestioni nō sunt cōuenientes quia humiditate sunt priuati & quia nitrositas quæ in eis existit putredinē generat & i fine super addidit & melius est ut dimittātur & ita faciam⁹ postq; nomen pulli perdidere.

Cap.lxxxxi.ostendit naturam carnium aīatis & anseris declarādo quæ partes ipsarū sint eligēdæ

Nas calidior est omnib⁹ auib⁹ domesticis & dicūt quidā q; ipsa calefacit infrigidatū & facit calefactū possidere febrē teste Pricipe in.ū.can.trac.ū.ca.xxxxii. Et infra dixit .Ei⁹ caro tardaī stomacho & est grauis & p̄prie caro anseris sed leuius q; est in ipsa sūt ale: cū aūt digerit caro haē auiū est nutribilior oibus carnib⁹ auiū.Et hoc est q; dixit etiā Sarapio in.c.de Bat auctoritate gal.Caro anatis est calida multū nā ego comedi ex ipsa & calefecit me: & dedi ex ea calefacto & calefecit ipsum & auctoritate Abenmesuai subiunxit .Caro anatis habet multū hūiditatē & est grauis digestioni sed clarificat coloré & uotē & impinguat & augmentū facit in spermate & aufert uētositates: & quia mollis est & unctuosa grauis est stomacho & fortificat corpus & ceta . Et cā p̄dictoē est quia in carne anatū dominat humiditas ut dixit Isaac in uniuersalib⁹.d.c.xvi.Et in particularib⁹ etiā cū ait hūidior est cæteris anser:Anax: structio & p̄cipue si in casula nutriti fuerint iccirco sunt grossi duriq; ad digerēdū & maxime si coē pascua sint in lacub⁹ & similibus locis . Quod testat sui ordoris grauitas ac horribilitas saporis . Et propterea anax:anser :structio & similia stomacho sūt nociua grauāt enī & putrefaciūt eū p̄p̄ sue humiditatis superfluitatē suiq; labilitatē : sed coē ale dissimiles sunt eis:faciles nāq; sūt ad digerēdū & longinq; a corruptione p̄ sui laboris motusq; nimietate propter hoc ergo nihil ex eis est comedēdū preter alas & colū:reliquaē uero ptiū caro ipsi⁹ anatis ē grossi nutrimēti licet multi & mali chimi ut dixit Auicē. in.iii.i.doc.ii.c.vii.Et hoc ēt uoluit Almāsor in lib. iii.c.viiii.dicēs Anatis caro plurs efficit supfluitates & plus facit fastidire & maioris ē caliditatis q; colūbi nō tū pl⁹ nutrit q; caro gallinacea.Et idē in libro xxiii.cōtinētis.c.vcciii.Sic etiā inqt .Caro anatis & structiōis suphabūdantis superfluitatis est & difficilis digestionis ale tū ipsarū nōminus sunt bone q; ale aliarū auiū puarū . Et infra dixit auctoritate Tabri .Caro anatis est melior alia carne auiū & postea subdit .Caro anatis proxima est carni ouine i humiditate:tū calidior est & auget carnē & impinguat. A quo Princeps uidetur accepisse cū ait i.ii.canōis cxxxxvi.Caro quidem anatis est plurimi nutrimenti:nō tn existit in bonitate nutrimēti gallinaē & similiū & uētres eaē sunt suaues & epata ipsaē sunt bona suauia in cibo & boni humoris.Et preter hoc p̄prietatē habēt p̄uādi fluxū ex debilitate epatis accidētē ut inqt.Rasis in libro .iiii.suoē afforismoē Et quia dixit Auicē. in loco allegato q; caro anatis est uehemētis humiditatis & p̄pinqua in hoc carni ouine ō in ueru debet assari & cū sale cōdiri ut sua uehemēs humiditas exicceē ut supra etiā de modo coquēdi p̄ angues carnes dicebam⁹ ¶De carne aūt anserū nihil reperi in speciali ab antiqs determinatum nisi illud Auice.in.ii.canonis.c.ubi supra dicētis.Caro magnaē auiū & anserū & miluoē est grossa & p̄pea ē tarde & difficilis digestiōis & p̄p̄ humiditatē eaē supfluā sunt febris generatiue ut aliq dicūt ex modernis q; p̄ facit Haliabas in.v.theorice.c.xxiii dices . Anatis & anseris carnes plurime sunt humiditatis & caloris.Et eaē nutrimētū malū & est multarū q; supfluitatū cito febres generans.Et q; eaē iuuenes sunt carnē habēt laudabilioré q; parue.Et ideo iuuenes ex eis eligantur & assentur & de ipsis solummodo alas manducemus dicente gal . in libro de euchimia & cachochimia capitulo q̄rto Optime sunt gallinaē & anserū ale: sed alie partes anseris dure sūt & indigestibiles & supfluice: & p̄pterea dixit idē in libro de subtiliāte dieta.c.viii. Ab occidis & anseribus & magis structionibus & ab omnibus similib⁹ abstinere oportet eū cui cure est subtiliāte dieta uti uniuersa enim hæ.s.preter alas superfluā habēt carnē & cetā.Quare exhortamur quiescētes & debilē habētes digestiuā ut eis nō utātur .Re-

UVA. BHSC. IyR_157_4

liquos aũt nõ prohibem⁹ ab eorũ comeſtiõe ſi tãtũ modo alas ut dixim⁹ mãducauerit: & nõ oĩum ſed iuuenũ & mediocriter pinguiũ. Ab eſu aũt ueterũ & ſalitaꝝ oẽs abſtinere cõſulim⁹ relinquẽdo eas pfidiſ iudeis q̃ cõtinue fere ueſcunt eis & inde fit pro magna ex ꝑte q̃ melancolici ſint: mali caloris: nigri & plumbei & peruerſorũ morũ: quæ ꝓueniunt ex prauis humorib⁹ generatis a talib⁹ cibis groſſis & illaudabilibus quales ſunt anſeres ſaliti & huiuſmodi: quare & ceta.

Capitulum.lxxxxii. oſtendit naturam & utilitates carnis pullorum columbarum & nocumenta carnis eorum iuuenum.

Q Via colũbarũ quædam ſilueſtres. & quædam domeſtice exiſtunt:. Et domeſticarũ quædã nutriunt in domo & hæ a uulgarib⁹ ſubterraneæ dicunt eo quod nidos ſuos in terra faciant: & aliquæ in turrib⁹ ſiue in colũbariis nidificant: de quib⁹ tantũmodo ſermonẽ facere decreuim⁹: & nihil aliud de ſilueſtrib⁹ dicẽtes niſi quod de eis ait gal. in libro de ſubtiliante dicta cũ iquit in.c.viii.illi⁹. Colũba enim ſilueſter cum eo quod durioꝛẽ habet colũbis .ſ. domeſticis & turturib⁹ & perdicib⁹ carnem: digeſtibilis eſt & ſuperfluica. Et ꝓpterea carnes eaꝝ nõ comedem⁹ ſed poti⁹ ancipitribus: ut fieri ſolet porrigemus. Et de domeſticis iam dictis ſolũmodo dicem⁹: quod licet carnes pullorũ colũbe ſubtiliores ſint q̃ anatũ & ad digerendũ faciliores ex paruitate humiditatis ſuæ & teneritatẽ carnis reſpectu. ſ. carnis anatũ ut ſcripſit Iſaac in.c.xvi.v.d. Tamen in ſe & nõ anatibus cõparati pulli colũbini & præcipue ſi in caſula nutriti fuerint ſũt ſuperfluæ humiditatis & iccirco groſſi ſunt & duri ad digerendũ ut idem ait in particularibus c. de uolatilib⁹ & poſt aliq̃ ſubdit. Pulli colũbini calidi ſunt & in cõplexione humidi quãobrẽ groſſum dant nutrimentũ quod teſtat grauitas ad uolandũ ſed uolare inchoantes amittunt illam grauitatem: fitq; eoꝝ caro leuior: & ad digerendũ acceptabilior eſt etiã cõueniẽs flegmaticã habentibus complexionẽ: incõueniens uero colericis natura & humidis & calidis. Hoc etiã uoluit Auicẽ. in.ii.canonis. c.cxxxiiii. dicẽs. In pullis colũbarũ qui uolare nõ poſſũt eſt caliditas & humiditas ſuperflua ſed ille quæ uolant ſunt leuiores. Et infra inquit in pullis eſt groſſitudo ꝓpter humiditatem ſuperfluã. Et ideo uolãtes ſunt leuioris digeſtionis & melioris humoris q̃ pulli. Quæ uidentur fuiſſe uerba Raſis in.xxi.cõtinentis.c.ccxxvii. auctoritate meſue dicẽtis. Pulli colũbini habẽt hũiditatẽ & caliditatẽ ſuperfluã: & hac de cauſa ſunt groſſe ſubſtantiæ & incipiẽtes uolare ſũt leuis & laudabilis nutrimenti. Et calefacti debent ipſos comedere cũ acreſte aqua coriãdro & medulla citrulli. Et in libro.xxiii. eiuſdẽ.c.vcciii. Sic de eis inquit. Dantur pulli colũbaꝝ in cibo illius cui⁹ corpus euacuatũ fuerat de ſanguine aut infrigidatũ ex longo morbo. Et iterũ dixit q̃ caro eorum eſt bona renibus: auget ſperma & ſanguinẽ. Quos imitatus Auerrois in.v. colliget ſic ait. Pulli colũbarũ habẽt humiditatẽ ſuperfluã: & ſignificat ſuper hoc grauitas ſuorũ motuũ: ſicut ſignificat calor eoꝝ actualis & uelocitas digeſtionis in ſtomachis eoꝝ ſup ipſorũ calorẽ. Quod cũ ita ſit qd mirũ ſi pulli colũbini uehemẽtis ſint caliditatis & ſãguinẽ generẽt iflãmatũ: & cito febrire faciant: ut inquit Almãſor in .iii. c.x. Et Iſaac in libro dictaꝝ uniuerſaliũ.c.xvi. Cum ait. Pulli colũborũ ex multo ſuo calore ſanguinẽ incendũt maxime ſiluatici quia calidiores ſũt & min⁹ humidi: unde facile in intenſionem cõuertuntur & in genera colerica: ideoq; antiq cũ frigidis præcipiunt dari ſicut cũ aceto uue acerbe pomi citrini: portulaca: lactuca coriãdro ſcariola & ſimilibus. Sic ergo ipſos preparabim⁹ & præſertim cum dederimus eos calidas habentib⁹ complexiões ſicut etiam cum predictis iuſſit Auicẽ. in.ii.canonis.c. ſuperi⁹ allegato dicẽs. Et oportet quidẽ ut calefacti comedãt eos cũ acreſta & coriãdro & medulla citrolli: quod accepit a Raſi ubiſupra. Et qa pulli iã dicti & ꝑcipue illi q̃ in caſula nutriti: & qui in domo domeſtici tenẽtur groſſi & inexercitati & pleni ſuperfluitatib⁹ exiſtũt: in quoꝝ carne dominat humiditas: teſte Iſaac ubiſupra iõ reliqs ſũt peiores. Et fuit gal. ſententia in libro de ſubtiliante dicta.c.viii. dicẽtis. Et colũbe q̃ i turrib⁹ meliores ſũt eis q̃ ſecũdũ domos. Et ſb dit. Et uniuerſaliter oĩa q̃ exercitat nõ exercitatis: & q̃ ſicciorib⁹ cibis utũtur: eis q̃ hũidiorib⁹: & q̃ purum & ſubtilẽ aerẽ reſpirãt, meliora ſũt cõtrariis. De his igit q in domo naſcũt maxime uerificatũ ẽ qd dixit Raſis ubiſupra auctoritate meſue i libro ſtomachi dicẽtis. Pulli colũbini ſunt graues ſtomacho & tarde digeſtiõis q̃ ẽt infra ſubiũxit dicẽs. Auctoritate Bimmaſui. Caro colũbarũ eſt calidior alia carne auiũ cũ difficultate digeſtiõis ipſius: & ſupabũdantia generatiõis ſanguinis & humiditatis: & ꝓpea ipſa inducit ad ſq̃natiam cito: & ob cauſã comeſtiõis ipſius mortu⁹ fuit qdã. Caſſiſa nomine q i uno die comederat de ipa aſſa ter ut ait gal. Inqt ipe. De eis quoq; ſcripſit Haliabas in.v.theorice.c.xxiii. dicẽs Colũbaꝝ pulli carnẽ habent malã multeq; hũiditatis quicq; ex eis generat ſanguis plurimũ calidus ẽ & hũid⁹ cite putrefactiõis: morbos generãs ſãguineos Qui aũt iam uolare incipiũt minoꝝ ſũt ſupfluitatũ proſũtq; tñ his: quoꝝ cõplexões calefaciẽde ſũt idẽ quoq; ſenſit Prĩceps i.xiii.tertii.c.xxxiii. dicẽs. Corpa pulloꝝ colũbinoꝝ ſũt tarde digeſtiõis & lõge more in ſtomacho: quod nõ niſi ex ſupflua ſue carnis hũiditate cõtingit. Et ꝓpea reprobãt magis domeſtici groſſi & ſubteranei q̃ alii. Et iõ aut oĩno dimittẽdi ſũt aut ſue ſupflue hũiditati ẽ obuiãdũ aſſãdo ipſos & deſiccando & preparando eos cum frigidis & ſiccis ut ſupra diximus: Pulli uero ſilueſtrium aut turricinorum non multum pinguium

UVA. BHSC. IyR_157_4

possint securi⁹ elixari. Hoc itaq; tãq; utile & neces-
sarium ad sanitatem obseruet' primo: deinde memo
randum & obseruandum est .ii. ut capita ipsoꝝ ab
scindat' cũ eos interficim⁹ quoniã habẽt ꝓprietatẽ
ægritudinẽ capitis cronicam generãdi teste Rasi in
quarto suoꝝ afforismoꝝ: ideo faciẽdũ est quod ip
se iussit ibidem dicẽs. Q uare capita eoꝝ cũ interfi
ciunt' auferri debẽt ut eoꝝ malitia reprimat': quod
etiam uoluit Auẽzoar in libro sui teisir trac. viiii. c.
x. cũ inquit. Et ciba eos colũbis siluestrib⁹ id est tur
ricenis quoꝝ capita & colla sint abscisa. Et in libro
ii. eiusdẽ tra. vii. c. xvii. dixit. Cognoscas q̃ in capiti
bus colũbaꝝ inest ꝓprietas pessima in faciendo do
lorẽ capitis. Et propter hoc eiiciẽda sunt capita &
colla ipsoꝝ inquit ipse. His ergo modis electi & p̃
parati pulli colũbaꝝ ut Rasis ait ubi supra: Erit ci
bus mirabilis ad caliditatem declinans. Et philoso
phi dixerũt quod i eis est uirt⁹ mirabilis & p̃ceperũt
q̃ hi qui paꝝ habent sanguinis: & quib⁹ deficiunt
uirtutes & calor innat⁹: debẽt eos comedere: & ex
proprietate sua dolori renũ cõferunt & sanguinem
colant: corruptum: & hæ due res sunt mirabiles
hæc ipse. Iuuenes autem columbas nullo pacto co
medemus siue superflue caliditatis ratione: cum di-
cat Isaac in. c. xvi. dietarum uniuersaliũ. Caro passe
rũ & iuuenũ colũbaꝝ calida est & sicca corrumpẽs
stomachũ & a tẽpamento lõgo est. Et in ꝑticulari-
bus. d. Colũbi in iuuẽtute manẽtes uel trahentes eã
dure sunt digestiõis: & illaudabile faciũt nutrimen
tũ & plurimi nocumenti generatiuũ. Iuuenes itaq;
sicut tenellos & impẽnatos nondum uolare poten
tes fugiemus dimittemusq;.

Capitulũ .lxxxxiii. ostendit naturam carnis pauo-
nũ & nutrimẽtum ei⁹ illaudabile fore.

p Auonũ carnes calide sunt & humide ci-
ca secũdũ ut dicũt moderni: & melanco
lici sanguinis generatiue & difficilis di-
gestionis neq; sunt accipiẽde nisi domui
nutriti sint: dixit Isaac in libro uniuersaliũ dietaꝝ.
c. xvi. Qui licet sint nutribiliors anatib⁹ ut idẽ ait eo
in loco reliquis tñ auib⁹ duriores & grauiores sũt si
cut etiam grues: unde non oportet manducare eos
in estate nisi mortuos uno die: in hieme uero postq̃
occisi fuerit duob⁹ uel trib⁹ dieb⁹ mãserit: sicq; mãdu
cẽt ut caro eoꝝ fiat tenera inquit idẽ in particulari
bus. Et hæc res est necessaria qm̃ caro pauõis ẽ duri
or & difficile digestibilis ut ait gal. i. iii. d alimẽtis. c.
xviii. Et in libro de dissolutione cõtinua. Et q̃ pei⁹
est: nutrimẽtũ eorũ est malũ cũ dicat Rasis i libro. x
xii. cõtinẽtis. c. cccclxxxvii. auctoritate bimasui: Pa
uo est male cõplexionis & tarde digestionis & Ha
liabas i. v. theorice. c. xxiii. Postq̃ de qb⁹dã aialib⁹
aq̃ticis quoꝝ caro est illaudabilis: locut⁹ fuerat sub
iunxit Grauis caro oib⁹ his durior ẽ & digestiõi dif
ficilior eodẽ modo & pauonũ caro: oportet ãt oẽs
has dimittere carnes duob⁹ aut trib⁹ dieb⁹ postq̃ in
terfecte sunt pedibusq; auiũ lapides alliges & suspẽ
das ut eaꝝ tenerescat caro: sic & i oib⁹ oportet quo
rũ est dura caro facere auib⁹ & q̃drupedibus ut eaꝝ
duriciei pellat' nocumẽtũ. Ex qb⁹ satis apparet qd̃
caro pauonũ reprobat' simil' cũ his q̃s dixim⁹. Qua
pp Princeps in. ii. canonis. c. cxxxxvi. Recte quidẽ
dixit oẽs uolucres magne habẽtes colla lõga ut pa-
uo & milu⁹ & palũb⁹ dure sũt & eorũ plurima ge-
neratio ẽ melancolica: a quo sũpsit. Platina cũ inqt
Sunt q uelint pauonis carnẽ grassi & modici ali-
menti ac difficilis cõcoctiõis esse: melãcoliãq; auge-
re. Michael etiã. s. noster accipiẽs ab Haliabate ubi
supra sic inqt. R emouet' de carnis pauonis nocumẽ
ta plurimũ si suspẽdant' p collũ & ad pedes eoꝝ li-
gent' lapides & sic teneãt' p unã diẽ & noctẽ aut per
duas & quidam tenẽt eos suspẽsos sine pondere. x.
dies. Cõcludit & ipse postremo est tñ caro ei⁹ cib⁹
mal⁹ eis q utunt' exercitio si ꝓparet' & cũ bonis spe
ciebus condiat' & post eius comestionẽ uinũ bonũ
odoriferũ bibatur hæc ipse. Nos aũt uoluimus hæc
pauca ex modernis accepta subiungere poti⁹ q̃ ab
antiqs plura q̃ dicta sint nõ iueniẽtes sic trũcato ser
mone ꝓterire ut unusq;q; intelligeret qd̃ & si pro
re quodãmodo preciosa caro pauonis habeatur &
nõ raro in mensas nobiliũ proueniat illaudabilis ta
men ad sanitatẽ cõseruandã ab omnibus unanimi-
ter pronunciet' utilipẽdaturq; : quare & ceta.
Capitulũ. lxxxxiiii. ostendit naturam carnis perdi
cum & utilitates & iuuamenta ipsius ad corporis
confortationem.

d Iximus supra de uolatilib⁹ domesticis
nũc aũt de siluaticis cõsequẽt ẽ dicẽdũ si
cut de q̃drupedib⁹ fecim⁹ supra. Et qa p
dices q̃ cubugi dicunt' in arabico nõ so
lũ a modernis sed etiã a priscis auctorib⁹ plurimũ cõ
mẽdat': ab eis igitur incipiẽdũ esse iudicauim⁹. Dica
mus ergo q̃ pdix iure merito fuit approbata cũ nu
trimẽtũ mediocre licet aliq̃li subtile ꝓbeat teste Isa-
ac i libro dietaꝝ. p. sic scribẽte: In uolatilib⁹ starna
ẽ subtilior pulliq; pdicis & pulli gallinacei: post hæc
uero pdix fasianus & gallina: ex quo ordine pdicẽ
gallina subtiliorẽ esse demõstrat & in. c. xvi. uniuer
saliũ dixit. Starne & pdicis pulli sũt subtiles in. iii.
gradu subtilitatis. Turturis uero & anatis & coturni
cis i. ii. Pauonũ uero & gruũ in. i. Ex quo etiã possũ
mus cõprehẽdere q̃ iuuenes pdices sint i. ii. gradu sũ
tilitatis si eaꝝ pulli sint i. iii. et ppea dicebat Auicẽ.
i. ii. canõis. c. clxxxvi. Q d̃ caro cubugi ẽ d̃ subtili-
orib⁹ carnib⁹. et ifra Caro ei⁹ ẽ leuis & stringit: aug
mẽtũ facit in coitu & ipinguat. Et in. xiiii. iii. c. xxi.
inqt. Carnes subtiles & leuis digestionis sunt caro
hedi perdicum & turturũ non superflue pinguium
cum tales igitur sunt perdices non in merito Auer-
rois in quinto colliget eas cõmendauit cum dixit

UVA. BHSC. IyR_157_4

ex laudabilioribus carnis uolatilium ſunt carnes p
dicū ſed declinant parūper ad frigiditatem & ſicci
tatem : & ſunt ſicut gallinæ deſerti & habēt proprie
tatē ſtringendi uentrē eſſe & elixe: quæ qdē fuit ſen
tentia Raſis in. iii. Almanſoris .c.x. dicentis . Per/
dicis caro uentrem ſtringit & multum nutrit & in
libro .iiii. ſuorum afforiſmorū ait . Perdices cib⁹ bo
nus ad frigiditatem & ſiccitatem declinans ius ea/
rum boni odoris & boni ſaporis naturaliter tempe
ratū exiſtit & ad comedendū ſunt apte. Et poſt pau
ca ſubiunxit . Et earū uirtus eſt mirabilis quā dixe/
runt philoſophi: & eſt quod humiditatem exiccant
ſtomachi & putredinem extrahunt & de hoc non
eſt dubitatio: maxime tamē ſi cū ſucco pomorum
dulciū excoquantur. Et ſic cocte euadunt malitiā &
earum uirtus ſecunda: eſt retentiuam confortare uir
tutē . Et in libro .xxiii. continētis .c.vceiii. ſic quoq;
de ipſis ait . Caro perdicis maſculi eſt tenuior carne
aliarū auiū & uelocioris digeſtionis. Et infra. Caro
pullorū perdicis eſt leuis ad modū carnis coturni/
cis & ualet ad fluxū uētris ſi comedat cū aceto . Et
circa finē capituli ſic inqt. Caro pdicis maſculi cali
da eſt & hūida: inflat: auget actū uenereū: ipinguat
corp⁹ & calefacit & auget ſāguinē ualdē: & cōueniēs
eſt ſi ea utat cōualeſcens: cui⁹ corp⁹ fuerat infrigida
tū & ſanguis diminutus & ceca. Et ſic apparet in di
ctis eius manifeſta contradictio i graduatōne com
plexionis perdicis ſi ad idem comparauit: reſpectu
tamen diuerſorum non eſt inconueniens quod cali
da ſit & humida & frigida & ſicca: perdicis caro ſi
enim compararetur maſculus ad fœminam perdi/
cem ſic calidus eſt & humidus: ſi uero ad corpus ho
minis temperatū frigide erit & ſicce complexionis
ut reliqui ſapientes dixere. Iſaac. enim in capitulo
xvi. dietarū uniuerſalium inquit . Cauſa conſtrictio
nis uentris a perdicibus: eſt ſiccitas quæ dominat in
carne ipſarum. Et quod ita ſit apparet per uerba ei⁹
eo in loco ſic dicentia . Quæ uolatilium complexio
nis ſicce ſunt non ſunt accipienda niſi domi nutri/
ta fuerint & incraſſata: ſicut ſunt turtures pauces &
perdices & huiuſmodi quia tamen multi ſunt nutri
menti ut dictum eſt ſupra & ab Auicē . in ſecundo
canonis capitulo .cxxxxvi. ſit ſcribente . Caro me/
lior uolucrū non eſt q̄ alduragi & gallinarū & ſub
tilior earum & non ſunt cum nutrimento carnium
alcubugi ideſt perdicis ubi apparet quod Princeps
plus dicat eſſe nutrimentum ex carne perdicis q̄ gal
linarum : quia inquam ſunt multi nutrimenti & nō
raro ad manus potentum deferuntur mortue & nō
uiue quæ poſſint incraſſari: ut iuſſit Iſaac bonum mi
hi uidetur eſſe & obſeruandum: ut elixate potius q̄
aſſate ut communiter fit comedende ſint ut ex hu
miditate aquæ ſua ſiccitas aliquantulum tempare
tur: niſi corpora comedentium humida forent & lu
brica ſuperfue : tunc enim conuenientiores ſunt aſ/
ſate. Et quia perdicum uita ad .xvi. annum uidetur
prolongari : ut . Platina refert aduertendū ne ex/
ueteribus ſint quæ nobilibus ante ponende ſunt ſed
ex iunioribus. Quæ quanto fuerint iuniores tanto
earum ſiccitas minor & ipſe conſequenter laudabi/
liores. Et propterea iuſſit michael noſter ut elligan/
tur iuuenes pingues dicte pernicones: ille enim me/
liores & ſaniores eſſe uidentur eo quodcetis ſint
temperatiores.

Capitulū . lxxxxv. oñdit naturam carniū ſtarnorū
faſianorum & ſimilium cum eaꝫ iuuamentis.

Vm ſtarne: faſiani: & perdices ſint in na
c tura ꝓpinqui ut dixit Baldahac: de eis
mihi uidetur in uno capitulo ſcribendū
eſſe. Et quia de perdicibus: unū ſuperius
de per ſe fecimus capitulū: de reliqs in preſenti dicē
dū erit. Sunt ergo quædam animalia quæ gallinæ ſil
ueſtres dicuntur & ipſas ruſtici & uulgares quidam
gallinaceas appellant: & hæ multum appropinquāt
naturæ perdicis & complexioni eius ut michael no/
ſter inqt. Aquo tātūmodo de ipſis reperio fuiſſe fa/
ctam mentionem . Et ideo de eis ſufficiat quod in p
cedenti capitulo dictū eſt . Eſt preterea quoddā per
nicum genus quod uulgares coturnices appellāt: ro
ſtrum habens rubeum & pedes ſimiliter . Quæ ta/
men animalia non eſſent ſic dicenda quoniam co/
turnices proprie dicuntur ortigie quaquile ſiue qua
lee ut pādectarum placuit auctori: & ſimiliter ſimeo
ni ianenſi . Quibus maxime credendum eſt cum
excellētis doctrine uiri fuerint: ſed quorſum hæc di
cet quiſpiam cui reſpōdebim⁹ dicentes . Quod ea q̄
premiſimus ad hoc propoſitum adduximus ut oſtē
deremus hæc animalia nō eſſe illa quas antiqui ſtar
nas nuncupabāt & mirum in modum cōmēdabāt
quorū complexio ponitur temperata: licet Ruffus
eam calidam pronunciauerit: & eſt generatiua bo/
ni ſanguinis & pauce ſuperfluitatis : & eſt conuale/
ſcentibus & debilibus & ſanis multum conueniens
ut Michael noſter retulit . Et quod ipſa apud eum
non ſit ortigia patet quoniam aliud ſpeciale de qua
lea fecerat capitulum in quo ipſam qualeā plurimū
ut ita dixerim blaſſemauerat . Et quod hæc ſit rei ue
ritas ſcilicet quod ſtarna non ſit qualea apparet etiā
per Conciliatorem ſic dicentē . Sed quia poſt ſtar
nam ſubdidit Almanſor coturnicem dubitandum ē
quia uel eo intelligit auem perdicem maiorem eiuſ/
dem fere caloris cum rubeis pedibus & roſtro: ſa/
poris delectabilioris dicta coturnix in italica ligua
& ita eius audiend⁹ eſt ſermo uel per hanc intelligi
tur ortigo ſiue quiſcula & tūc eū nō accepto cū hæc
ſit carnium uolatilium deterior fere hæc ipſe. Ex qui
bus etiam dictis patet quod hæc auis dicta coturnix
a uulgarib⁹ & magis laudata q̄ perdix non ſit ſtar
na ſed ſpecies pdicis maior. Videt autem ueriſimile
quod ſtarna ſit minor perdice dicente eodem pa/

UVA. BHSC. IyR_157_4

dubanenſi noſtro per ſtarnam poteſt intelligi: aut auis magna uelut anſer griſea cineritia: cuius caro laudabilis eſt maxime cum iuuenis fuerit: uel mane ries perdicis parue iuxta tuſcos quam moiſes uide/ tur audire iudeis inquiens ſimiliter ſtarnæ non uī/ dentur pro domino noſtro conuenire quia uentrē conſtringunt. Et hæc uere uideť ſtarna & non ſu/ perior uelut anſer: ex his quæ etiā dixit yſaac in ca/ pit. xvi. Dietarum uniuerſaliū cum ait. Carnes quæ in calore ſunt defectæ & tamen temperamento at/ tinentes ſunt ſicut ſtarni pulli & ſimiliū ad digeren dum ſunt uelociores & facile uenas penetrantes & cito in ſanguinem mutabiles & laudabilem ſangui nem generantes omni etati & complexioni cōgru entes ſed tamen ex ſue diſſolutionis uelocitate non multam uirtutem membris preſtant. Vnde ad regē dam ſanitatem ſunt conuenientes magis q̄ ad con fortandum. Et infra dicit q̄ ſtarni & perdicis pul/ li ſunt ſubtiles in tertio gradu ſubtilitatis. Et hoc eſt quod dicebat Almanſor in capitulo decimo libri tertii cum inquit. Starne caro oī carne auium le/ uior inueniť atq; his qui ſubtili uolunt cuſtodiri re gimine conuenientior. Et poſtea ſubiunxit & poſt iſtam caro coturnicis: quæ eſt una ſpecies perdicis iam dicta. ſecunda in bonitate exiſtit quæ paruam generat ſupfluitatem & non multū calida iudicať: & eſt melioris ſanguinis generatiua q̄ caro pulloꝝ & ſpermatis augmentatiua. Et proſequiť: perdicis caro iſtis groſſior exiſtens uentrem ſtringit & mul/ tum nutrit & ceta. hæc ipſe. De faſianis uero quo/ rum caro dicitur tempata ſana & multum nutriens & maximæ conueniens cōualeſcentibus & extenua tis cum medium quidā inter perdicem & capū ob/ tinēat ut Platina dixit: nō reperio ab antiquis qđ dictum aliud ab eo quod ſcripſit Conciliator cum ait. Silueſtriū uolatilium laudabiliores ſunt faſiani ad ſanitatem & robur & fortaſſis etiam domeſti/ cis cum ſint gallinis propinquiſſimi & eiuſdem ſpe ciei fere ſintq; illis ficcioris aeris ac alimenti & exer citii amplioris poſt quos ſunt perdices ſtarne: & ce tera. Quod uidetur accepiſſe a Raſi ī quarto libro ſuorum afforiſmoꝝ ſic dicente. Faſianus cibus cō ueniēs laudabilis ſubtilis pullis affinis quo ad eſum ethicos confortat & eos qui ab egritudinibus ethi/ ci fiunt & habet propriatatē uigorandi uirtutes q̄ digerunt & humores corruptos in ſtomacho pre/ parat. Et profecto id mihi de ipſis uidetur eſſe con cludendū quod noſter Mihael conſulit de his aui/ bus dicens. Et hi ſunt cibi quibus nō debent uti ſa/ ni ut ſuperueniente egritudine aliquid ultra conſue tudinē comedant quare. & ceta.

Capi. xcvi. oſtendit naturam carnium coturni/ cum ſiue qualearum & turturū & declarat modum preparationis ipſarum.

Oturnix parua ē auis reſpectu perdicū & faſianoꝝ. Quæ ortix & a quibuſdā qua/ quila diciť ut Simeon ſenſit ianuenſis. qua lea uero a uulgaribus appellať cuius complexio ca lida eſt in fine primi uſq; ad ſecundū & multæ hu/ miditatis & ideo cito corrumpitur ut patet. Et p pterea tam tempatis q̄ diſtempatis eſt cibus incon ueniens & difficilis digeſtionis & preparat corpo ra ad febres & auget eas: ut ī ſua practica Michael inquit. quod etiam ſenſit platina cum ait Vere cum reddit inſipida & mali alimenti habetur. Et propte rea Conciliator dixit. Ortigo ſiue quiſcula eſt car/ nium uolatiliū deterior fere. Et ideo dicitur in ſecū do Canonis q̄ ex comeſtione carnium coturnicis timetur tetanus & ſpaſmus non quia comedant ele boꝝ tantū. ſed quia in ſubſtantia earum eſt hæc uir tus. Et iſta fuit gali. ſententia in quinto capitulo ex poſitionis ſexti capituli. Epidimiæ ut Raſis inquit in capitulo. cccxx. libri. xx. dicens. Ego uidi quoſ/ dam pati tetanū in muſculis ipſorū ex comeſtione coturnicum eo q̄ coturnices comedunt eleborum. Et ideo non debent comedi niſi illæ. quæ non inue niunt eleborum & non debet fieri frequēs ſumptio ipſarum quoniā plures paſſi ſunt tetanum ex freq̄n ti ſumptione ipſarum. Hoc etiam uoluit Iſaac in ca pitulo ſedecimo. dietarum uniuerſaliū cum inquit. Coturnices cæteris ſunt peiores ſicut nec in nutri/ mento neq; in digeſtione. ſunt laudabiles: & pro/ pterea non ſunt accipiendæ a ſanis neq; ab infirmis ſupradicta ratione. & cetera. Turtures uero ut Mi/ hael ait calidæ ſunt uſq; ad ſecundū & ſiccæ licet ha beant humiditatē quandam ſuperfluā & indigeſtā eligantur tamen iuuenes & pingues quæ ſm galie/ num bonum dant nutrimentū. Sed antiquæ groſ/ ſum & difficilis digeſtionis: & ſanguinis melanco/ lici ſunt generatiuæ. Quare cum pertrāſiuerint an/ num nō aſſumanť. Et preſuppoſito q̄ iuuenes ſint ut ſupradiximus adhuc illud galie. præceptū eſt ob ſeruandū quod poſuit in libro de attenuatiua die/ ta. dicētis. Perdix & turtur neq; ſummæ duras ,car nes habent neq; digeſtibiles neq; cachochimas: ſed duriores earum una die cuſtodianť mortuæ: ſic enī tranſcendunt faciliter & ſiunt fragiles & inculpabi les omnino: quoniam benignum corpori exhibent nutrimentum & uiſcoſum & in medio groſſiciei & ſubtilitatis exiſtunt quod puto ſanis conuenire. A quo ſumpſiſſe uidetur Iſaac in particularibus dietis cum inquit. Preterea omnib⁹ auibus turtures ſiccio res ſunt quare non oportet eos comedere niſi cum unius anni fuerint. & manducentur poſt occiſionē tranſacto die. Taliter enim comeſte laudabilem ge/ nerant ſanguinem mediocrē uidelicet inter groſſū & ſubtilem. Sic enim preparate carnes turtuꝝ non ſuperfluæ pinguiū ſubtiles ſunt & leuis digeſtionis ut etiam ſcripſit Auicen. in decimaquarta tertii ca/ pitulo. xxi. Et ſunt cibus conueniens bonos effici/

UVA. BHSC. IyR_157_4

ens humores licet caliditati attineant & conferunt plus poſt pullos columbaꝝ & habent uirtutem mirabilem & augmẽtant ſanguinẽ in omnibus in quibus eſt paucus. & dicunt philoſophi ꝙ propriãte ſua uigorant uirtutem retentiuam & in hoc maximæ preualent teſte Raſi in libro quarto ſuorum afforiſmorum. cuius predicta fuerũt uerba. & preter hæc turtures licet declinent ad caliditatem pluſq̃ galline deſerti habent tamen mirabilẽ proprietatem in acuendo ingeniũ ut dixit Auerrois in quito colliget. Quod accepiſſe uidetur a principio in ſecundo Canonis capi. xxi. de duragi que eſt turtur: ut uoluit Ioannes arculanus capitulo de epilenſia: & Simeon ianuenſis ſimiliter licet Bartholomeus de Montag. in ſuis conſiliis crediderit ꝙ eſſet faſianus: predictis tamen magis adhereo. Dixit ergo ibi princeps. Caro duragi. i. turturis in cerebro & in intellectu augmentũ efficit: ſic ut etiam dixerat Auerrois ubi ſupra. & poſtea ſubiunxit. Caro eius auget ſperma & coitum & per hoc dat intelligere ꝙ ipſa ſit multum nutritiua & ſanguinis augmentatiua ut Raſi placuit alligato. Memorandum eſt preterea: ꝙ cum in carne turturis dominet ſiccitas. ut dixit Iſaac in quinto. d. capitu. xvi. Bonum erit & utile ad ſanitatem ut in caſula incraſſent per aliquos dies anteq̃ manducent ut ſua ſiccitas tempetur iuxta preceptum eiuſdẽ in loco allegato ſic ſcribẽtis. que uolatiliũ complexionis ſicce ſunt non ſunt accipiẽda niſi domi nutrita & incraſſata ſint ſicut ſunt turtures: pauces: perdices: & hmõi. & tunc tutius poterunt aſſari: ſi uero macre fuerint tutius eas comedemus elixas ne forte ipſas naturaliter & accidentaliter ſiccas aſſantes ſiccitatibus alteram: que ab igne ſiccitatem addamus.

Capitulũ. xcvii. oſtendit naturam carniũ ſtrutionis gruis & aliaꝝ auiũ aquaticaꝝ duras habentiũ carnes declarando quomõ preparande ſint.

Placuit mihi de his omnibus in uno capitulo ſcribere ut quẽadmodũ in natura ſunt propinque ſic & ſermo de carnib⁹ eaꝝ ſit ſimil. Dicam ergo in primis de ſtrutionũ carne cum Iſaac in capitulo. xvi. dictaꝝ uniuerſaliũ ſic ſcribente. Caro ſtrutionũ ceteris ẽ peior & plus ſtomachũ fatigans. Quod etiam ſenſit Raſis in tertio Almãſoris capi. x. dicens. Strutionis caro omnib⁹ groſſior iudicat & propterea caro ei⁹ nõ aſſumatur. Gruis autẽ caro frigida eſt & ſicca dura ad digerendũ & mali ſanguinis generatiua ut ĩquit Michael noſter cui conſonat ꝙ dicens ex hiſ cibaria quouiſmodo cocta tarde coquũtur atram bilẽ. i. melancoliam augẽt & recremẽti in ſe q̃ alimẽti pl⁹ habent: unde fit ꝙ caro gruiſ aut oĩno pretermittẽda eſt aut pri⁹ p̃parãda ut de carne pauonũ ſupradixim⁹. Que fuit ſententia Raſis in libro. xxiii. Continẽtis capitulo. ccccccciii. ſic ſcribẽtis. Caro gruis eſt muſculoſa & uiloſa ideo nõ debet comedi niſi poſt dies pl̃es ſuæ mactatiõis. De carne autem ciconiarum & cignorum & ſimiliũ quæ ut plurimum in palludibus: & lacubus habitãt dicẽdum eſt cum Iſaac in libro. P. D. ꝙ non ſunt æque bonæ ſicut aues terreſtria loca incolentes. Quod etiam uoluit in uniuerſalib⁹ cum ait. Omnia uolatilia palludes inhabitantia carne ſunt neruoſa groſſa & ad digerendum dura: ſed tamen bene digeſta multum nutritiua ad diſſoluẽdũ de membris dura: & ideo machinãdum eſt ad molificãdum carnes eorum neq̃ annũ tranſeũtia ſunt comedenda. Quod ſenſit Auicẽ. in ſecundo Canonis capi. cxlvi. cum ait. Omnes uolucres magnæ aq̃ticæ & habẽtes colla longa eorum plurima generatio eſt melãcolica: & infra dixit. Caro auium aquaticarum eſt uehemẽtis humiditatis ſcilicet accidẽtalis & plurimæ ſiccitatis ſubſtantialis. Et propterea caro magnarum auium facit euenire febres quartanas Almãſor quoq̃ in capitulo. x. libri tertii. ſic inquit. Caro ſiſonis & aliarum auium ſilueſtriũ quanto maiori participant rubedine & nĩgredine tanto ſanguini melãcolico propinqor uidetur. Quæ autem illarum malum habet odorem eſt ſanguinis generatiua deterioris. Ideoq̃ nullo modo comedi debet. Et ſubdit uolatilium autem caro in fluminibus uel lacubus morantium multarum eſt ſuperfluitatũ effectiua. quæ ſi malum habet odorem deterior iudicatur nõ ſunt. Itaq̃ huiuſmodi carnes aſſumende quãuis in tempore hiemis aues aquaticæ in magna copia reperiantur Venetiis & in quibuſlibet aliis ciuitatibus mari propinquis & lacubus: ſi quis tamẽ eas omnino mãducare uoluerit machinetur pri⁹ ad molificãdum carnes earum & nõ omniũ: ſed iuuenum tãtummodo: quæ annum nõ tranſcenderint. ut dixit Iſaac ubi ſupra. Molificantur autem & tenere fiunt carnes harum uolatiliũ ſi mortuæ fuerint per duos dies uel circa ut placuit Raſi ut diximus & Auenzoar in ſuo Teiſir capitulo prĩo dicenti. Caro quæ eſt ex animalibus habentibus duras carnes uelut ſunt turtures grues: anates ſilueſtres & ſimilia comedi debet poſt necationem ipſorum duodecim horis in hieme: Eſtate uero ſeptem horis. Mihi tamen magis placet pro regione iſta: quæ frigida eſt, illud quod uoluit Iſaac in capitulo. xviii. dictarum uniuerſalium cum inquit. Volatilia poſtq̃ ſunt occiſa per diem & noctem dimittãtur ut carnes emolliãtur. & ſubdit & preſertim aquatica ſic dimittantur. & infra auctoritate gali. ſic etiam ait. Quæ animaliũ uel terre naſcẽtium recentiora ſunt quã oportet aut nõ maturata quãtum cõueniat aliquãdiu reſeruata. ſicca eorum tenerãtur & mollia ipſorum indurãtur & cruda maturãtur ſicq̃ uelociter dígerũtur. & ifra ſubiũxit palam fit nos nõ debere nutriri carne naturaliter dura & ſicca neq̃ in habitãtibus palludoſa loca niſi cum añ duos dies ſint occiſa ut

UVA. BHSC. IyR_157_4

sue carnes molleſcāt & facile digerātur. que fuit galie. ſentētia ī libro de ſubtiliāte dieta capitulo. viii. dicētis. Oportet autem nō recētem ſed ſuſpēdendo die una ad minus ita comedere nō turturem ſolam ſed etiam perdicem & alia omnia que moderate ſic cam hēnt carnem. Si autem uolatilia aquatica que dictis a galieno ſunt durioris carnis: uiua caperētur cum retibus aut aliquo alio huiuſmodi inſtrumēto nō ſunt ſubito occidēda: ut uenatores faciūt: ſed ſic preparāda ut docet Iſaac in capitulo. xix. libri prēallegati ſic dicens. Si durorum aīalium carnes ſunt coquināde añquam occidātur multum fatigētur ut ita carnes dure tenerētur indigeſtis uero & dure nature ſicut ſenioribus & egrotātibus ſi groſſe carnes dētur ad comedēdum uerberētur & cum pauco ſale timo quoq; & calamēto in aqua apponāt & aliq̄diu dimittāt ſicq; tādē nimiū lote coq̄nt & ceta.

Capi. xcviii. oſtēdit naturam carnium Turdoꝝ merulorum paſceꝝ & ceterarum minutaꝝ auium.

Vm ſpecies paruaꝝ auium ſint ferme infinite quis liber poſſet de naturis omniū & proprietatibus ſingularum doctrinam cō prehēdere? Quis ue calamus poſſet id ſcribere? nullus profecto & ob hāc cauſam priſci omnes & ſapientiſſimi medici nō auſi ſunt hāc tantam prouinciam aggredi. Sed unuſquiſq; eorum cōtētus fuit uel le de his omnibus in uniuerſali tātummodo facere ſermonem. quos etiam in hac parte ſicut & in ceteris nos imitabimur & de ipſis paruis uolatilibus in uno tantum capitulo ſcribemus colligētes quicqd boni de hac materia dictum ab antiquis inueneri mus ſed ante nōnulla a modernis ſumpta prepo namus dicentes cum q̄ prius ſic ſcribente ficedula rum: carduelium: reliquarumq; auium minutarum caro ſi pingues ſint & iuuenes: modo non nidificēt boni alimēti ē. Et ſubdit abſit tñ a patinis noſtris paſſer qui eſui ſumptus ob nimiam caliditatem male alit: difficulter concoquitur: & libidinē excitat. Michael autem noſter de turdis & merulis loquens auctoritate Ieſu medici ſic inquit. Turdorum & merulorum carnes ſunt calidæ: & ſiccæ in fine primi uſq; ad primū ſecundi. Et ſubiunxit. eligantur pingues & capti cum laqueo uel retibus ut dixit Balda hac quibuſdam placuit q̄ meliores ſint qui cū aue capiuntur ſunt difficilis digeſtionis. & cetera. Et poſtea dixit q̄ meruli ſunt turdis meliores. Demū loquens de uolatilibus minutis ſic ait. Auium paruarum aliarum a paſſeribus carnes declinant ad caliditatem & ſiccitatem: ſed plus ad ſiccitatē. Et ideo eligantur pingues quoniam iuuenes ſunt & earum caro eſt laudabilis multū & laudabile generans nutrimentum facile digeritur & cōualeſcētibus ſana. Quæ quidem fuit galie. ſentētia in octauo de ingenio ſanitatis capitulo ſecūdo dicētis. Ex uolatilibꝫ optimæ quidem ſunt perdices ſimul cū montanis oībus paſſeribus. Deinceps autem gallinæ faſiani. & cetera. Quē textum ſic exponit Conciliator per paſſeres autē permiſſos audio aues minutas & non paſſeres uere dictos qui calidiſſimi ſunt & luxuriam incitātes. De paſſeribus autem uere dictis qui calidi ſunt uſq; ad tertiū & ſicci fere in eodem dicimus q̄ nō ſolum moderni uerū etiā antiqui patres carnes ipſorū uituperarūt. Dixit. n. haliabas de ipſis in qnto Theorice capitulo. xxiii. paſſerum & columbaꝝ agreſtium caro dura eſt & ad digerendū grauis maliq; cibi ex quibus generat ſanguis calidus & ſiccꝰ. & poſt pauca ſubiunxit. Oportet autem paſſeres in domo ſaginatos omnino cauere generatus & enim ex eis ſanguis peſſimus eſt. a quo ſumpſiſſe uidetur Iſaac in libro particulariū dictarum cū ait. Calidiores oībus auibus paſſeres ſunt & pluſq; aliæ paruæ aues ſtiptici & plus etiam ſanguinis inceſtui. & in libro uniuerſaliū D. capitulo ſedecīo. ſic etiā de eis inquit. Caro paſſerū & iuuenū columbaꝝ calida eſt & ſicca corrūpens ſtomachū & a tpamento longe eſt. & iteꝝ in eo capitulo dixit. Quæ uolatiliū calida ſunt & ſicca non ſepe ſunt accipienda & maximæ paſſeres natura enim ſunt calefacientes & in fumoſitatē & coleram rubeā cōuertibiles & precipue ſiluatici & macri quia digeſtionē deſiccant & uentrem cōſtipant. quod etiam uoluit Auerrois in qnto colliget dicens. Paſſeres ſunt omnes calidæ & ſiccæ in fine caloris. Et infra ſic quoq; ait. Strunelli q dicūtur azuri ſunt calidi & ſicci & graues ad digerendū & groſſæ naturæ. Et ideo princeps in ſecūdo Canonis capi. cxlvi. ſic inquit. Et paſſeres oēs male ſunt: & hoc quia caro eaꝝ calidiſſima eſt luxuriāq; cōmouet. & cetera. teſte Almāſore in libro tertio capitulo. x. Hæc namq; auis ut platina refert: ut minimæ uitæ eſt: ita ſalaciſſime. Mares. n. negant anno diutius durare: quod propter coitus multitudinem atq; frequentiam euenit: licet ipſæ nō dicat. Fuit. n. hæc ſententia philoſophi: ut refert Auerrois in Cāticorum Auicen. comento. clvi. ſic dicens. Non ſolum hoc dicimꝰ q̄ multus coitus debilitat corpus. quinimo q̄ diminuat & abbreuiet ualde uitam faciteq; eam ualde breuiter & celeriter terminare Ariſtoteles. n. aſſeruit q̄ animalia multi coitus ſunt breuioris uitæ probans hoc & confirmans ex paſſeribus quæ nō uiuūt niſi per annū ſolum inducens ſuper hoc probationē. quoniā non apparet nigredo ſuper guttur illorum qui uidentur in autumno. quæ quidem nigredo ſignificat ſuper ſenes eorum & cetera. Carnes ergo ipſorum fugiemus.

Capitulū. xcix. oſtendit naturā manifeſtarū partiū aīalium: declarando quæ ſint eligibiliores & magis facientes ad ſanitatem.

Ntellectus noſter qui naturaliter ſcire deſiderat ut ab Ariſto. in prohemio methaphiſicæ colligi poteſt: non ſolū ex cognitione

UVA. BHSC. IyR_157_4

bonaꝝ & malaꝝ carniũ contẽtus remanet: ſed ul/
tro cupit intelligere quaꝝ etiam partiũ animalium
laudabilior ſit ad ſanitatem. Et propterea dicẽdum
eſt de hac materia ꝙ particularũ animalis quædam
ſunt manifeſtæ & alique occulte. De primis igit̃ di
cimus que duplices ſunt ſcilicet exteriores & interi/
ores ꝙ ſi eas uoluerimus comparare ad inuicẽ pro
quanto faciant ad ſanitatẽ tunc habebimus dicere
ꝙ exteriores magis approbãtur ſm Iſaac ſententiã
in capitulo. xv. dietarum uniuerſaliũ ſic ſcribentis p
tes aĩalium quæ exterius ſunt in medio corpore me
liores ſunt interioribus quia ex uicinitate pororum
corporis quibus ſudor & fum⁹ diſſoluitur. inde al/
leuiantur & ſoporãtur & ad digerendũ faciliores
efficiũtur. interiores uero econtrario. & in libro p/
ticulariũ ſic inquit. Mẽbroꝝ quedam ſunt medio/
cria que cuti & oſſibus uicinantur & ſunt tenerio/
ris carnis minoriſq; pinguedinis ſunt etiam ſapidi/
ora & digeſtibiliora duob⁹ modis un⁹ propter mꝫ/
tam ſubſtãtie ei⁹ diſſolutionẽ que egreditur per po/
ros cutis cũ ſudore. Ali⁹ propter colliſionem que fit
ex oſſibus ea confricantib⁹ membro autẽ a cute &
oſſib⁹ remota groſſiorẽ habent carnem: multeq; pi
guedinis. idcirco ſunt indigeſtibilia & inſipida &
copiam maloꝝ chimoꝝ generatiua propter duas
res una ꝙ uiis ſunt uicina per quas humoꝝ feces ex
pelluntur alia propter longinquitatẽ pororum cu/
tis per quos ſue humiditatis ſupfluitaſ nequit egre/
di. Alia propter oſſium abſentiam unde tenera fie/
ri: neq; colliſi poſſunt. ideoq; uenter & iteſtina &
ſimilia ſunt groſſiora & male nutribilia. Cũ autem
mẽbra apparentia ſubdiuidãtur in anteriora & po
ſteriora. Si quis peteret an anteriora ſint poſteriori
bus meliora uel ne dicem⁹ cum iſaac in libro dieta/
rum uniuerſaliũ capitulo preallegatis dicente. Par/
tes anterioreſ animalium poſteriorib⁹ ſunt melio/
reſ trib⁹ ex cauſis una quia nutriunt̃ ſanguine mun
dificato in corde. ideo pect⁹ & ipſum circumſtan/
tia ceteris mẽbris in cibo ſunt meliora: ſecunda qa
pectus uoce & flatu ſemper mouetur: & ideo caro
ſua leuigatur: tertia qa in pectore cor moratur qđ
eſt fundamentum caloris naturalis. & in capit. xvi
eiuſdem dixit. Partes uicine ſpatulis & coſtis ex ſuo
motu ſaporoſiores & digeſtibiliores exiſtunt. quæ
fuit etiam Raſis ſentẽtia in tertio Almãſoris capit.
undecio ſic dicẽtis. Animalia anteriora leuiora ſũt
& calidiora: poſteriora uero grauiora ſunt & frigi
diora & ceta. Querẽti autem an dextra ſint mem/
bris ſiniſtris ſaniora reſpondet Iſaac in quito capi.
xv. dicens. Partes animaliũ que in parte dextra. ui/
cinæ ſunt fundamento caloris naturalis ſcilicet epa
ti & felli inde leuiores & ad digerendũ faciliores.
De ſiniſtra uero parte contrariæ quia ſpleni ſunt ui
cinæ. & in particularib⁹ ſic ait. Membra enĩ dextræ
partis meliora ſunt his quæ in ſiniſtra ſunt propter
uicinitatẽ epatis quod eſt naturalis caloris fundam
tum. fortiorẽ enim actionẽ habet circa loca uicina:
q; circa remota. Hoc etiam ſenſit princeps in ſecun
do Canonis in capitulo. cxlvi. cum ait. Et dextra q
dem leuior eſt & melior ſiniſtra. Membrorũ quoq;
diuerſitas reperit̃ ſm ſitum non pauca. Quedã enĩ
ſunt principalib⁹ propinqua quedam uero remota
Membra nãq; inter cerebrũ & cor exiſtentia calori
uicina naturali: ſunt boni ſaporis digeſtioniq; faci/
lia & bonum nutrimẽtum generãtia propter duas
res: una pro uicinitate caloris naturalis ſuperfluita/
tes ſui nutrimenti purificantis. ſecunda quia bñ bo
noq; ſanguine cordis & epatis ſunt nutrita. Mem/
bra uero quæ caudæ ſunt uicina & a calore natura
li longinqua duriora ſunt: & indigeſtibiliora mi/
nuſq; ſaporoſiora. Quod fit duob⁹ modis primo
propter calorem naturalem ab eis remotum. ſecun
do quia fuerunt nutrita ſanguine male in epate co/
cto. Membra uero inter hæc mediocria ſunt ſecun
dũ utrorũq; extremitates ſibi uicinantes de eis enĩ
qualitates accipiunt. & cetera. hæc ipſæ.

Capm. c. oſtẽdit naturam membrorũ ualde car
noſoꝝ declarãdo quæ meliora ſint ex eis.

Embrorum quedam ſunt adeo carnoſa ut
m carnem ipſam tãtummodo eſſe uideantur.
Quoꝝ particulas quia aut ſine oſſib⁹ ſint
aut cum modicis unuſquiſq; emptor expoſtulat ne
ſciens ꝙ ut plurimũ. Partes animaliũ adeo pulpo/
ſe ſunt ipſorum nates. Quarum carnes licet ſapo/
rite ſint & unctuoſe ut dixit Iſaac & calide & hu/
mide teſte Auicẽ. in ſecundo Canonis capitu. cxlvi
ſunt tameu illaudabiles ut uoluit ibi princeps cũ ait
Caro illorũ & natiũ deterior eſt carne pingui & ẽ
mala in digeſtione & nutrimento quia eſt calidior
& groſſior pinguedine. Cuius quidem eã poteſt eẽ
quia ſunt membra quieſcẽtia & humiditatib⁹ plena
Quæ uituperantur ab Iſaac in libro particularium
dietarũ contraria approbãdo cũ ait. Membra quæ
ſunt mobilia & modicum humiditatis habent ſunt
ſaporoſiora facileq; digeſtibilia. Cõtraria aũt ſunt
cõtrariæ ſe habentia. & ob hãc cauſam lacertoſe p/
tes animaliũ approbãtur ut coxe crura & huiuſmo
di. Carnes enim coxarũ ſaporate laudabilis ſũt nu/
trimenti & cito digeſtibiles ut inquit Iſaac in capi.
ſedecimo. d. v. Similiter etiam lacerti quia ſunt mẽ/
bra multũ mobilia & parum humoris habentia. Et
ideo ſunt bene digeſtibiles ut idem ait in particula/
ribus. Quod tamen prius in decimoqnto capitulo
Vniuerſaliũ dixerat his uerbis. Membra inter durũ
& molle media ſicut caro lacerti & caro pinguedi
ne nuda ſunt tempatiſſima in quattuor qualitati/
bus & ideo ceteris membris ſunt tempatiora & ad
digerendũ uelociora & ad penetrandũ uenas faci/
liora & ad confortandum corpus laudabiliora. Et
in capitulo. xvi. eiuſdẽ ſic quoq; inquit. Carnes la/

UVA. BHSC. IyR_157_4

certorum & pinguedine nude ſunt tempate. & ifra ſubdit. Carnes lacertorũ & maximæ extremitates eorum ſunt ceteris carnibus laudabiliores propter nimiũ motum. Si tamen muſculi multa ac plurima eſſent repleti pinguedine ſanguinẽ multa habundã tem humiditate multamq; generantẽ ſuperfluitates efficiunt: quemadmodũ caro ſine piguedine rubea ſcilicet ſanguinis ſicci eſt generatiua paucas faciens ſuperfluitates minoris tamen eſt nutrimẽti: ſicut ca ro que eſt inter pinguem & macram ſanguinem ge nerat tempatum ut dixit Almanſor in tertio libro. capitulo. x. Talis itaq; caro eligatur quæ mobilium ſit membroꝝ in macie & pinguedine tempatorum anterioris & dextre partis a principalib⁹ membris nõ remota ut ſupra diximus. Et ideo concludendo preſens capitulũ dicem⁹ q̃ pro cõcluſione hui⁹ma terie illud Iſaac preceptum in particularib⁹ dietis ẽ obſeruandum dicẽtis. Membra mediocritatem ha bẽtia eligenda ſunt ad ſanitatem tuendam ſicut ca ro pinguedine nuda quæ ſunt tempatiora & ſapo roſiora & digeſtioni faciliora & laudabilem ſan guinem generãtia maxime ſi fuerint de animalibus temperatas complexiones habentibus ſicut ſunt he duli uituli lactentes: & iuuenes porci: & pecudes itidem iuuenes ſcilicet annuales. agni & ſimilium hec ipſe. quare. & cetera.

Capl'm. ci. oſtendit que partes de exteriorib⁹ uo latilium ſint eligende magis & ſaniores.

Oſtq̃ diximus que membra ambulãtium ſeu quadrupedũ ſint meliora mihi quoq; uidetur eſſe dicendum de ptibus uolatiliũ que laudabiliores & ſaniores ad ſanitatem exiſtant anteq̃ de ſingulis membris ſermonem faciam⁹. di tamus ergo cum Haliabate in quinto theorice cap̃. xxiii. ſic ſcribente. Auium porro membroꝝ omni um ale facilius digeruntᵉ & minus nutriunt. & lau dabiliores intᵉ omnes alas auium ſunt ſaginataꝝ paruaꝝ q; etate eodẽq; modo & colla. cuius cauſã innuit Iſaac in capitulo. xvi. dietaꝝ uniuerſaliũ di cens. Sole ale & ceruices in omniũ uolatilium ge neribus teneriores & laudabiliores ſunt propter ni mium earum motũ. & ifra ſic inquit. Mobilia ſem per teneriora ſunt & ſaporoſiora & ad digerendũ uelociora ſicut ale uolatiliũ ſaporoſiores ſunt gal linarum primo ſecũdo anſerum. & ceta. Quod eti am uoluit in particularib⁹ dicens. Ale uniuſcui⁹q; uolatilis ſunt aliis mẽbris laudabiliores pro ſui mo tus ac laboris nimietate. Conſtat enim motus mul titudine humoꝝ ſupfluitatem expelli. unde ala fit ſaporoſior & digeſtibilior. Rurſus iuuenum uolati lium ale ſunt meliores puerilibus propter fortitudi nem motus eoꝝ. pulloꝝ. n. ale licet bene nutriant paruũ tamen dant nutrimẽtum. & proſequitᵉ. Col la laudabilis ſunt etiam nutrimẽti propter nimiũ motum quem habẽt ſicut diximus de illis. ſed colla anſeris & gallinæ ſunt meliora collis omnium ani maliũ. Quæ non ſolũ fuit Iſaac ſed etiam Auicẽne ſentẽtia in fecundo Canonis capi. cxlvi. dicẽtis. Ale groſſarum auium & magnaꝝ exercitantium ſunt boni chimi. Et etiam galieni in tertio de alimẽtis ca pitulo. xx. ſic ſcribentis. Ale uolatiliũ ſunt idonee ad digeri & ad nutriri magis autem ex ipſis & quæ gallinarum. Et in libro de euchimia & cachochi mia capitulo tertio. ſic etiam inquit. Ad digeſtionẽ ale uolatiliũ animaliũ ſunt. Idoneæ & cõmuni q dem ſermone & aliarũ quæ exercitantᵉ ptium non ſuperfluice enim ſunt omnes he ſicut earum quæ in ocio ſuperfluice exiſtunt. Et propterea in capi. iiii. preallegati libri ſic cõcludit. Optimæ igitᵉ ſunt gal linarum & anſerum ale ſed alie partes anſeris dure ſunt & indigeſtibilis & ſupfluice preter alas. & ce tera. De criſtis autẽ galloꝝ & barbis nihil uſq; mo do reperi ab aliquo medicinæ auctore preter quam a Galieno in tertio de alimentis ſic dicente. Criſtas galloꝝ & barbas nõ laudabit quis neq; uituperabit. Quid igitur de ipſis poſſum ego minimus me dicoꝝ dicere? Ideo de eis aliter non ſcribimus. Sed de reliquis uolatilium partib⁹ credimus pariformi ter eſſe dicendũ ſicut & de partibus quadrupedum ſupra ſcriptũ eſt. ſcilicet q; anteriora poſterioribus ſint meliora & dextra ſiniſtris & propinqua prin cipalibus: remotis ſint laudabiliora. Et ſic de aliis ſuo modo ut patet intelligenti. quare. & cetera.

Capl'm. cii. oſtendit nãturã cerebri cũ ſuis nocu mentis. Et quõ prepari debeat anteq̃ mãduceᵗ.

Vamuis p tradita in ſuperioribus capitulis poſſemus multoꝝ ſcribendoꝝ infra. ſcire naturã & intelligere: tamẽ ut clarior & ha bundantior habeatᵉ. Doctrina pro ſanitatis conſer uatiõe de membris oĩbus ambulantiũ & uolatiliũ dicemus ſigillatim a ſupiorib⁹ initiũ faciendo de uno quoq; deſcriptionẽ afferemus ut uirtus & operatio illi⁹ mẽbri & mod⁹ ſubſtantiæ & nõnulla alia meli us intelligantᵉ. Declarãtes igitᵉ prĩo quid ſit cerebꝝ Dicemus cũ Conciliatore noſtro in dĩa. xxiiii. ſic dicẽte. Cerebꝝ eſt ceu medulla capitis in ſupremo corpis ſita trib⁹ ſeu quatuor uẽtriculis interciſa duæ bus miringis uellata ſenſus & mot⁹ organice initia tiua. unde in. iii. Theorice. diciᵗ. Cerebꝝ eſt ceteris membris honorabili⁹ & excellenti⁹ eſt namq; radix & quaſi forma aĩæ rationalis p quã eſt anim⁹ & di ſcretio ſenſib⁹ q; origo. Et hoc eſt qd̃ ſenſit gal. in p mo de regimine ſanitatis cũ ait. Cerebꝝ eſt domus quædã aĩæ rõnalis quæ ab oſſe cõtineᵗ denſo. Cui⁹ cerebri complexio eſt frigida & humida & nõ cali da ut probat Cõciliator in dĩa preallegata contra Iſaac q dixit q; ipſum erat naturaliᵗ calidũ: & frigi dũ accidẽtaliter & q; nõ ſit ita immo q; cerebꝝ na

UVA. BHSC. IyR_157_4

turaliē frigidum sit sex ibi rationib⁹ & pluribus au/ctoritatibus ipsæ padubanensis probauit. qui & si nunc̄ fuisset: id satis erat manifestū ex dictis philo/sophoꝝ & medicoꝝ omniū. Nonne? scripsit arist. in libro de sensu & sensato frigido existēte cerebro defacili fiunt reumata. & cetera. & in secūdo de par tibus animaliū. Cerebꝝ est frigidissimū partiū. qđ etiam uoluit Auicen. in pria primi in caplo de cō/plexione mēbroꝝ cum inquit. Membra principa/lia sunt tria quoꝝ unū est cerebꝝ quod est frigidū & cetera. Et pria tertii capitulo secūdo. Cerebri sub stantia est frigida & humida. & in canticis idem uo luit. Cum igit̄ hi uiri sapientissimi in hoc conueni/ant de cerebro uiuentis hominis qui calidissim⁹ est animaliū ut placuit philosopho. Quanto igit̄ ma/gis cerebꝝ occisoꝝ brutoꝝ est frigidū. quo tātum in uia cibi nōnulli delectant̄ nesciētes q̄ cū hoc q̄ frigidum sit & naturaliē & accidentaliē: plibus de causis est etiam humidissimū & cum sua humidita te uiscosum plurima faciens nocumēta quemadmo dum dixit Haliabas in quinto theorice capitu. xxii di. Cerebꝝ amplius humidū est flegma generat di/gestioni resistit subuersiuū stomāchi malū. Et Isaac in particularib⁹ dictis etiam sic scripsit. cum cerebꝝ sit accidentaliē frigidum ꝓinde est humidum & ui scosum abhominabile appetitū corrūpit in stoma/cho citoq̄ in putredinē conuertit̄ maximæ si in fi/ne cibi manducet̄. unde galie. Volentes inquit uo/mere cerebꝝ in fine cibi cum multo oleo comedāt. Ideoq̄ oportet ante cibū & post ipsum cauere ab humidas complexiones habentes ac debilem appe titū in stomacho. Et alibi sic etiā dixit. Cerebꝝ pin guedo & similia sunt uiscosa & lubricatiua stoma/chi uillos sua humiditate defectant & corrumpunt sunt etiā in malos humores cōuertibilia. quæ quoq̄ fuit galie. sententia in. iii. de alimētis capitulo septi mo dicētis. Magis flegmaticū est & grossi chimi & tardi meatus & indigestibile non minus & malū ce rebꝝ omne est stomacho a quo princeps accepit in secundo Canonis in capitulo. ciii. cum ait. Cerebꝝ frigidum est & humidū generans flegma & humo res grossos. & subdit ipsum enim facit nausea apud digestionem suam & delet appetitū. Et similiē Al/mansor in libro tertio capitulo. xi. di. Cerebꝝ cum sit frigidum nauseā facit ac stomacho nocet & cetera Cum igitur hæc faciat cerebꝝ animaliū sua super/flua humiditate & uiscositate aut non erit comedē dum omnino: aut preparatū prius & conditiona/tum ut infra. Quaꝝ cōditionum hæc prima sit q̄ ipsum non sit animalis humidi & uiscosi naturali/ter uel accidentaliter ut porci pecudis agni & hui⁹/modi. Quoꝝ cerebrum omnino est fugiendū. Sed sit potius cerebrum siccoꝝ naturaliter animalium: & uolatilium magis q̄ ambulantiū quoniam illud magis approbatur ab Isaac in libro particularium dictaꝝ caplo de uolatilib⁹ cū ait. Cerebella uolatili um cerebellis ambulantiū sunt meliora quoniā mi/noris sunt humiditatis & uiscositatis & propt̄ hoc iudicamus ipsorū cerebella paꝝ esse humida ad il/loꝝ cōpationē. & laudabiliora oīb⁹ cerebellis uo/latiliū sunt ea quæ pulloꝝ starnoꝝ perdicū galloꝝ & gallinaꝝ. Hoc etiā uoluit Auicē. in secūdo cano nis caplo ꝑallegato cū dixit. Meliora sunt cerebra uolatiliū & propriæ mōtanoꝝ. & ex cerebris qua/drupedū cerebꝝ arietis. s. hedi. deinde uituli & ceta Et fuit galie. sentētia in. iii. de alimētis ca. xx. dicen/tis. Cerebra ꝑua quidē hūt uolatilia aialia: meliora tamē multo his quæ in peditātib⁹ quāto & sicciora his igit̄ utēdū est poti⁹ q̄ cerebris ambulātiū. Quæ & si uoluerim⁹ oīno comedere sit ista secūda cōdi/tio obseruāda ut ante cibū sumāt̄ & cū reprimētib⁹ eoꝝ maliciā sint precōdita dicēte Isaac in. p. d. ante q̄ comedāt cerebꝝ cū aceto pipe zinzibere & ab/sintio & mēta & silib⁹ illud cōdiant. qđ sensit prin ceps ubisupra dicēs. Et oportet quidē ut comedat̄ cū seminib⁹. s. calefacientib⁹ & deficcātib⁹. Et q̄ ita sint uerba ei⁹ interpretāda: apparet per gal. in. iii. de Alimētis ca. vii. dicentē. Cerebꝝ licet sit grossi chi/mi & supfluus cum meli⁹ autē fit q̄tū ad oīa cū incisi uis & calefaciētib⁹ prepatū sic enī cōditū si bñ dige rat̄ alim̄tū notabile dat corpi hæc ipsæ. q̄re & ceta.

Cap. ciii. oñdit naturā nuchæ & medullæ cū ea/rum malitiis & nocumentis. & cetera.

Vcha est nūcius & uicari⁹ cerebri in cursu dorsi a q̄ lateral̄ oriūt̄ nerui ñ potētes cō/ueniēter a cerebro nasci que spinal̄ medul/la siue dorsalis nūcupat̄ ut ex dictis Auicen. in pria tertii & pria primi colligi ꝓt. Est enim uelut clau⁹ li gans spōdilia teste Auerroi in secūdo colliget. Que cū min⁹ mollis sit q̄ cerebꝝ q̄to magis ab eo distat & remouet̄ tāto magis indurat̄ ut inqt gal. in. iii. Alimētoꝝ. Quæ qdē medulla siue nuca cū sit cere/bro frigidior ut ꝓbat Cōciliator in dīa. xxv. Et fu/it snīa Isaac in li. ꝓticulariū dictaꝝ sic scribētis. Me dulla spōdiliū: ad cōpationē medullæ ossiū: frigidis/sima ē sicut & hūidissima. Est enī sicut cerebꝝ duri or tñ ē ipo: frigidior & mioris hūiditatis. quæ si bñ digerat̄ grossus & pl⁹ cerebro dabit nutrimētū. Me dulla tñ ossiū saporosior & fastidiū faciēs bñ tñ di gesta ml̄tū nutrit. Hoc. n. sensit Rasis i. xxiii. cōtinē tis ca. ccccccclvii. cū ait. Medulla q̄ est in interiori p te ossis suauior & unctuosior ē medulla cerebri qa excitat uomitū. Tñ si digerit̄ nutriñtū ipsi⁹ erit ha būdās. sed medulla spinal̄. s. nuche ñ cōpetit qa soli didior ē medulla cerebri qñ digerit̄ ñ modici nutri ñti ē. Et auctoritate pauli dixit q̄ ungit stomachū & tollit appetitū cibi & lenit uētrē. unde cōeděda ē cū arōatib⁹. & haliabas i. v. Theorice ca. xxii. sic d ipa ait. Medulla cerebro iocūdior ē & suauior sed si pl̄mū sumat̄ subuertit. Iō cū saturegia & sale opor tet accipe. Et hi oēs a gal. sūpsere dicēte i. iii. de alim̄ tis c. viii. Nauseatiu⁹ ē cib⁹ áplior cōesta medulla si-

cut cerebrꝫ. ſi át bñ digeraꝫ nutritiua ẽ ipa. & infra ſubdit. Spinalis medulla continua quidem eſt cerebro & eiuſdem naturæ cum ipſo: durior autem nõ modicũ & maxime ſi inferioribus extremitatibus ſpinæ. inquantum enim diſtat a cerebro plus: intñ magis induratur. Si autem hæc aliis medullis comparetur magis mollificatiua reperitur & per conſequens magis ſtomacho nociua. ut colligitur etiam ex uerbis Serapionis dicentis. Reperitur in oſſibus medulla quæ ueræ eſt medulla. Alia in ſpinali & eſt nucha quæ eſt durior & ſiccior medulis aliis omnibus quæ accipiuntur ex oſſibus & habet de mollificatione & unctuoſitate plus. Non igitur eſt comedenda cum peior aliis medullis uideatur: ut dictum eſt: & tanto magis ꝙ ſi omnis alia medulla eſt calefactiua lenitiua & abſterſiua licet multi nutrimenti ſi digeratur teſte principe in. ii. canonis. cap. 500. & conturbet ſtomachum & deleat appetitum: ut idẽ ait ibidem. Quanto magis nucha cum ſit frigidior cerebro & groſſior ut diximꝰ & unctuoſior & ceꝛa. Dimittant itaq; qui ſuam uolunt conſeruare ſanitatem huiuſmodi medullas: & preſertim qui ſtomachum debilem & humidum habẽt. & ſimiliter qui deiectum & poſtratum ſuum ſenſerint appetitum. Quod ſi omnino quãdoq; uoluerint eis uti ex bonis & ex laudatis animalibus ſupra ſit accepta: qñ cõuenientior eſt medulla uitulorꝫ & cerui & tauri & caprarum: deinde ouium ut inquit princeps ubi ſupra. Quo in loco iuſſit etiam ut anteq; comedamus eam ut preparemus ſufficienter dicens. Oportet ut comedatur cum piperibus & ſeminibus. Sic enim medulla inter frigiditatem & caliditatem exiſtit & temperamento uicina caliditati tamen magis appropinquat. Quæ & ſperma augmentat & ſtomachum mollificat: ut etiam aſſerit Almanſor i cap. xi. libri tertii. Verũ quia huiuſcemodi naturaliter ſunt humida & uiſcoſa & lubricatiua ſtomachi & quia uilos ſua humiditate corrũpunt & in malos hũores conuertuntur: ut ſupradiximus cũ ipſius auctoritatẽ allegaremus: propterea ſecuriſſimũ nobis eſſe uidetur ut talia unctuoſa & ſtomachũ mollificantia omnino poſtponant. potius q; etiã condita & in pauca ſumant quãtitate.

Ca. ciiii. oñdit naturã oculorꝫ & linguæ p q̃ito uia cibi faciunt ad nutrimentũ.

Culus eſt inſtrumentum uidendi cõplexione aqueum cũ quadam anteriori planitie rotundum in ſupremo anterioris partis capitis locatum ex ſeptem tunicis & tribꝰ humoribus conſtitutum ſex muſculis motuu & uno uel duobus ſeu tribus fultũ inquit Conciliator i differentia. lxiiii. Quod ſenſit Gal'. in. i. de ingenio ſanitatis. ca. vi. dicens. Oculi ſũt membra quorꝫ actio eſt uiſus: quæ ex ſeptẽ tunicis & tribus componi in ueniunt humoribus teſte Raſi in. i. Almenſoris. ca. viii. Q_uæ quidẽ diffinitiones de uiuẽtibus oculis ſemp ſunt intelligende. Nos aũt oculos nõ uiuẽtes ſed put ueniũt ad cibos cõſideramꝰ in pñti propoſito: quẽadmodũ de eis locutꝰ eſt Iſaac in libro particulariũ dietarꝫ cũ ait. Oculi ſunt ex diuerſis ſubſtãtiis cõpoſiti. hñt enĩ lacertos pinguedinẽ pelliculas & humores. Q_uãtũ enĩ eſt ex pte pinguoſa ptinẽt calori & humiditati: quãtũ uero eſt ex pte pellicularũ attinẽt frigiditati & ſiccitati. Idcirco & pinguibꝰ aialibꝰ frigidi ſunt & humidi. Si uero de macilẽtis frigidi ſunt & ſicci: & ſubdit. Et licet oculi facilius cæteris mẽbris digerant tñ ob pinguedinẽ ſibi admixtã hñt grauedinis uiſcoſitatis & idigõnis qddã & pp hoc nõ accipiant niſi cũ aceto ſale apio pipe calamẽto zinzibere & ſilibꝰ condiant. Q_uod ſenſit Gal'. in libro de euchimia & cachochimia. ca. iiii. cũ inter partes aialium difficile digeſtibilis oculos enumeraret. Vbi etiam dixit oculos pauci quidem comedunt: componuntur enim ex diſſimilibus ſubſtantiis. Maſculi autem eorum ſunt bene digeſtibiles ſoli animalium quæ idoneam habent naturã ad euchimiam quales ſunt cõmodati ſm ætatem porci. Ab his tamen patribus manifeſte diſceſſit platina cum inquit oculi animalium ſi tenerrimi ſint & pinguis beſtiæ cũ ſint & humidi moderati alimenti habentur. Quod tñ quidem a uia deuiat ueritatis quantum & ipſe a prefatis ſapientibus ſeceſſit. Quãobrem aut oculos omnino dimittemꝰ animalium: aut eos ex melioribus & laudabilioribus beſtiis elligemus condientes ipſos ut iuſſerũt Iſaac & haliabas ubi ſupra & raro eis utendo. De lingua ãt dicemus cum Auicen. in. vi. tertii. caplo. i. q; ipſa eſt membrum oris & inſtrumentum conuerſionis cibi maſticati. Secũdũ autem Ariſto. in. iii. problematũ problemate. xxxii. lingua eſt caro ſpongioſa a quo ſumpſiſſe uidetur princeps in. ii. canonis. c. cccxlv. cum ait. Lingua eſt ſubſtantia compoſita ex carne laxa i q̃ penetrãt uenæ & nerui & lacerti & humor eiꝰ ẽ hũidꝰ & ceꝛa. Et Raſis i. xxiii. Cõtinẽtis. c. 696. de ipſa dixit auctoritate Bimaſui lingua groſſaẽ habũdãtis motꝰ coadunatõe hũiditatis uñ comedi dẽt cũ ſinapi. Et dixit Paulus mollis ẽ & modici nutrimenti. Et inquit Gal'. in libro nutrimenti ſubſtantiã habet compoſitam de carne molli uenis neruis & muſculis generans humorem habentẽ ſuperfluã humiditatem. Sed haliabas in. v. theoricæ. cap. xxii. ſic de ea ſcripſit linguæ caro temperata eſt & digeſtiõi obediens eiuſq; nutrimentum inter multum & modicum. Cui uidetur conſentire Iſaac in. p. d. cum dixit. Lingua inter lacertos & teneram carnem eſt mediocris: idcirco ſola comeſta dat nutrimentum iter durum & molle & mediocre. Quæ ſi cum lacerto ſubſtantiæ eius iuncto manducetur erit laudabilior faciliuſq; digeritur. Rurſus ſi cum tenera carne ſibi iuncta per quam ſaliua ori deſcendit manducetur durioris & uiſcoſioris erit digõnis unde bonũ ẽ ſi cum obſomagaro. i. ſale: pipere: & aceto: origano:

UVA. BHSC. IyR_157_4

zinzibere: & ſimilibus comedatur & ceta. Ex qbus põt q̃ facilime unuſquiſq; ponere cõcordiam inter aliqualiter diſſonantes auctores: ut patet ſm enim q̃ diuerſimode lingua cõſideratur ſic diſſimilis exiſtit nutrimenti. Quare concludere poſſumus cum Michaele noſtro ſic dicente auctoritate Ruffi. Linguarum carnes ſunt ſatis temperate. Quare nutrimentum eſt mediocre in quãtitate. Et ideo non eſt periculum linguis laudabilium aĩalium uti qñq;.

Capl'm.cv.oñdit naturam carnis aurium nariũ cutis: gutturis & ſimilium cartilaginoſoꝝ.

d E his omnibus in uno capl'o ſcribendũ eſſe uidetur cum ĩ ſuis naturis & cõplexionibus ſimilentur ſed inceptum modum obſeruantes dicimus q̃ auris eſt membꝝ creatum auditui & factum ẽ ei oſtracoſum anfractuoſum & ceta. ut dixit princeps in.iiii.tertii.cap.i. Nares uero ſunt uiæ per quas hanelitus trãſit teſte Gal'. in.v.de accidenti & morbo.cap.iii.a quo Concilia tor accepit in ſua differentia.xlv.cum ait. Nares ſt inſtrumenta delationis aeris ad pulmonem & odoris ad carũculas ex pluribus oſſibus & cartilagini/ bus compoſita: quoꝝ inſtrumentoꝝ complexio ẽ frigida & ſicca ut colligitur ex uerbis Iſaac in particularibus dictis ſic ſcribẽtis. Nares frigidæ & ſiccæ ſunt. Sunt enim cartilaginoſæ ideoq; digeſtioni difficiles parum nutriunt. Et ſupra dixerat mẽbra quæ naturaliter ſicca ſunt duræ digeruntꝰ tardæq; de ſtomacho eiiciuntur & minus cæteris ſunt nutrimẽtãtia maxime ſi fuerint de animalibus ſiccis ſicut bobus capris. Quæ q̃uis bene ſint maſticata in ſtomacho & epate bene digeſta: ſiccũ tñ generant ſanguinem & peſſimũ. Quod iteꝝ uoluit in proceſſu magis cum ait. Extremitates animalium: quia omnino carent pinguedine tarde digeruntur: ſunt enim de ſubſtãtia cutis & neruorum. Quæ quidem uidetur Raſis ſententia in.xxi. Continentis capitulis.lx. & lxi. dicentis. Naſus ſm Meſuæ eſt frigidus & siccꝰ: quia eſt cartilaginoſus & eſt dure digeſtionis & debet comedi cum aromatibus. Auris autem ſm eundem eſt de natura naſi: & ſm q̃ inquit Gal'. i libro chimoꝝ. Aures animalium ſunt cartilaginoſe non digeruntꝰ nec mutantꝰ. Et cutis quæ eſt ſuper cartilaginem eſt pauci nutrimenti & difficilis digeſtionis quia eſt ſubtilis & ſicca. & hoc eſt qđ uoluit Gal'. in iiii. cap. lib. de euchimia & cachochimia. cũ inꝫ ptes animalium difficile digeſtibiles ſint nares & aures & talia enumerata. Qua de re cum Iſaac i loco allegato eſt concludendum dicente. Labra aurib⁹ ſũt laudabiliora: quia auriculæ de cutæ & cartilagine ſt compoſitæ. Cartilagines uero ſi de animalibus iuuenibus fuerint & bene coquantur erunt digeſtibiles & prefertim ſi de lactentibus fuerint. Idẽ quoq; de cuti eſt ſentiendum quæ pellis dicitur & a uulgaribus cutica quæ eſt membꝝ ex neruo carneq; contextum ſuperficietenus corpus ambiens omne acipſius protectiuum: ut dixit Conciliator in differentia. xliii. Et licet hæc ueræ cutis ſit diffinitio tamen & aggregato ex cuti & imene conuenit: & ad propoſitum facere uidetur: qm̃ malum dat nutrimẽtũ ſua groſſitiæ & terreſtricitate ſiue ſiccitate ſicuti ſenſit Auic. in.ii. canonis. ca. 552. dicẽs. Meliores ex eis ſunt pelles lactentium propter humiditatem ipſoꝝ earum tamen nutrimẽtum eſt paruum uiſcoſum & propinquum eſt i uiſcoſitate & diſpoſitionib⁹ ſuis nutrimento pedum. Multoq; clarius Raſis in cap. xi. libri tertii Almanſoris cum inquit cutis frigidum generat ſanguinem ĩ quo multa exiſtit uiſcoſitas & opilationem facit & ceta. Similiter guttur eſt frigidum & ſiccum cartilaginoſum proinde parum dat nutrimentum digeſtioni inobediens: & hac de cauſa cum calidis aromatibus decet comedi teſte Iſaac ubi ſupra. In quo loco etiam iuſſit ut nares aures & huiuſmodi cartilaginoſæ partes preparentur cum aceto: obſomogaro: ſinapi: carui: pipere: zinzibere & ſimilibus. Si quis autem aliqua affectus admiratione quæreret qua ratiõe uoluerit hic auctor q̃ huiuſmodi membra cartilaginoſa quæ frigida ſunt & ſicca: ut ipſe etiam aſſerit: cum aceto & talibus etiã deſiccantibus manducarentur: cum uideatur q̃ ſiccitas ſiccitati non ſit cõiungẽda. Cui reſpõdebim⁹ q̃ ita eſt profecto: ut ipſe ait qñ ex talibus iã dictis nutrimentum expectaremus. Sed quando intendimus eoꝝ malitiam rectificare uia condimenti huiuſmodi & conueniunt: & ſunt permaxime neceſſaria ut uiſcoſitatẽ & groſſitiẽ cartilaginoſaꝝ reꝝ habeant remouere cum ſua inciſione & ſubtiliatione. Hortamur tamen quoſcũq; ſanguinem habuerint groſſum & uiſcoſum ut flegmatici & melancolici: ut a predictis totaliter abſtineant aut eis q̃ rariſſimæ utantur quare & ceta.

Capl'm.cvi.oñdit naturam cordis & pulmonis & quãtum in uia nutrimenti faciant ad ſanitatem.

e T ſi cor ſit nobiliſſimũ membrorum: ut iquit Auerrois ĩ.ii.cœli.cõmẽto. lxxiiii. Et ſit priceps corꝑ oris primꝰ teſte Hali in.ii. Tegni cõmento.xci. Et propterea poſitum in medio pectoris tãq; in loco temperatiori: ut ait princeps in.xi.tertii.ca.i. Et eſt minera generationis nutrimenti ſpirituum: ut idem uoluit ĩ libro de uiribꝰ cordis.cap.ix. Et eſt fundamẽtum & quaſi fons caloris naturalis & uirtutis uitalis. ut inquit Gal'. i.v. de interioribꝰ. ca.i. Et licet inquã cor uiuens ſit plus omnibus membris ſanguineum & plus eis calidũ: ut ipſe dixit in primo complexionum.cap.ix. Et tñ mortuũ: cũ ad cibũ puenit decoctũ: ualde abeo diuerſũ: qm̃ uiuẽs erat mẽbꝝ pricipale cuiꝰ uirtutes erãt potẽtes ĩ corꝑe ac effectꝰ maximi uirtutũ orga/

UVA. BHSC. IyR_157_4

num in corporis medio uelut fornax ſitum. ut no/
ſter inquit Conciliator in differentia.xli. auctori/
tate Zoar. Mortuum autem cor inter uiliſſimas
corporis partes uia nutrimenti computatur: ut
idem aſſerit Conciliator in differentia. xxiiii.
Quoniam materialis cordis cõplexio quá ſumpſit
ex miſcibiliũ mixtione frigida eſt & ſicca: & iõ for
tis extat texturæ ac compactæ ita ut igni uiderim in
combuſtis pre cæteris corporis partib⁹ reſiſtere ad
quod etiam humidũ coadiuuat cõculcatum i id ip/
ſum: qđ oportuit ut obſtaret motibus & pcuſſioni
bus & caloribus propter qđ ſuper id ſita fuit pin/
guedo quædam equiuoca tñ eſtq; ipſum duræ dige
ſtionis & delationis.i.penetratiõis & melancolici
magis alimẽti: hæc padubanenſis ipſe. Cum tñ bñ
digeritur caro cordis multi ẽ nutrimẽti licet nõ lau
dabilis: ut ſenſit Iſaac in particularibus dietis capl̃o
proprio cum ait. Cor duræ eſt ſubſtãtiæ & naturæ
lacertoꝝ pertinẽs tardæ de ſtomacho eiicitur bene
tamen digeſtũ multum nutrit &ceta. Hoc idem uo
luit Almanſor in.iii.ca.xi.cum inquit. Cor calidũ ẽ
& dure ſubſtantie. Quod & tarde digeritur & nõ
multum nutrit. Et in.xxiii.cõtinentis. Idem ſic ſcri
pſit in.ca.632.auctoritate Gal̃.in libro nutrimenti
ſubſtantia cordis eſt caro ſolida muſculoſa: ideo eſt
difficilis digõnis tarde deſcẽſionis de ſtomacho &
penetrationis de inteſtinis qñ digeritur: ad qđ lu/
cratur de eo corpus modicũ eſt. Sed in libro chimo
rum dixit q̃ eſt habũdantis nutrimẽti. Quod etiã
uoluit Bimaſui. quibus concordat Haliabas in.v.
theorice.ca.xxii.dicens. Cor ſolidum eſt & digõni
inobediens ualde: Quod qui comedere uoluerit
oportet poſt illđ zinzibere uti cõdito & comedat
ipſum cũ pipere & cimino & ſaturegia: cuius digõ
ſi plena fuerit plurimũ nutrit. & hec fuit gal̃.ſnia in
iii.de alimẽtis.ca.xii.dicentis. Cor ſm ſtomachum
quidem duꝝ eſt: & propter hoc indigeſtibile & tar
de pertranſitionis. Si aũt digeratur bene alimentũ
nõ paucum dat corpori. Concludamus igitur cum
Michaele noſtro ſic ſcribente. Cor ut cib⁹ debet gra
duari frigide & ſicce complexionis cũ ſit arterioſũ
& neruoſum ſatiſq; oñia frigida ſunt & pauce car
nis. & ideo aut dimittatur omnino: aut elligatur ex
iuuenibus aialibus & pinguibus: & ſi cũ ſale pipe
& cimino accipiat̃ remouet̃ nocumẽtum eius. Ci/
minum tñ mihi nõ placet cum horribilis ſit ſaporis
ſed loco eius feniculũ ſumat̃. De pulmone uero di/
cimus cum cõciliatore in differẽtia.xcviiii. q̃ ipſe ẽ
terminus caliditatis naturalis in euẽtationẽ cordis
ordinatus. ſeparat enim & diſtinguit aialia calida a
non calidis. calidiora enim eguerunt in euentatiõe
ealoris pulmone ceu ſanguinẽ hñtia: reliqs uero ſuf
ficit euentatio cum brachiis ut in piſcib⁹ &ceta. Et
propterea fuit creatũ &ceta. Sed in propoſito nr̃o
cõſideratus frigide & humide exiſtit complexiõis i
primo ut Michael refert. Quod etiam antiqui ſen
ſiſſe uidentur cũ dicat Iſaac in.p.d.q̃ pulmo ſit fa/
cilis digõnis & facile de ſtomacho eiiciatur pp leui
tatem ac raritatem ſubſtãtie: proinde ceteris mẽbriſ
corporis nutrimẽtum gignit pertinenſ flegmatico
humori. & Haliabaſ i: v. theorice dixit abſolute q̃
pulmo parum nutrit & flegma generat. Raſiſ aũt
in.iii. Almanſoris inquit. Pulmo tarde digerit̃ pa/
rũq; nutrit & eſt frigidus. Et in.xxii. continentis. c.
cccxliiii. ſic etiam ait auctoritate Gal̃. Pulmo leuio
ris digõnis eſt epate & ſplene iuxta modũ raritatis
corporis ipſius tñ minoris nutrimẽti ẽ & nutrimẽ
tum eius eſt flegmaticũ. Et propterea dixit Ruffus
in libro regiminis. Pulmo eſt modici nutrimẽti ual
de. Et Ioánitius dixit hoc accidit cauſa ſiccitatis &
leuitatis ipſius. & iterum Ruffus inquit. Iuxta mo
dum leuitatis ſubſtantiæ debuit eſſe uelocioris dige
ſtionis: tñ quia ipſe natat in ſuperioribus ſtomachi
factus eſt tardioris digõnis. Idem quoq; ſenſit Pau
lus. Auicẽna uero i.ii. canonis. c.573. dixit. Pulmo/
nis nutrimentũ eſt paruũ declinans ad flegmaticũ.
Et infra dixit. eius digeſtio eſt facilis & in ipſo ẽ cõ
ſtrictio uentris. Et ſic ipſe & Iſaac uidentur eſſe eõ/
trariæ opinionis q̃ prefati ſapiẽtes: qui abſolute p
nũciauerũt ipſum eſſe digõnis difficilis q̃bus magis
aſſentimus pro cõcordia tñ dicere poſſumus q̃ aut
textus ẽ corrupt⁹ & ubi dicit facilis dicere uelit dif/
ficilis aut & forſitan melius intellexerunt omnes q̃
abſolute pulmo difficulter digeratur. In compara/
tione tamen ad epar & ſplenem faciliter. Quod ui
detur Gal̃. uoluiſſe in.iii. de alimentis, ca.xi. dicens
Pulmo digeſtibilior eſt epate & ſplene quanto eis
rarior. ad nutrire aũt minor. Alimentis uero quod
dat corpori flegmatico ſuis eſt magis &ceta. Et p/
pterea pulmones animalium dimittantur aut elli/
gantur ſolum modo ex animalibus iuuenibus tem/
peratis aut temperamento uicinis ut hedi pinguis
Vituli porci & ſimilium ut Michael inquit &ceta.

Capl̃m.cvii. oñdit naturam ſtomachi matricis. inteſtinoꝝ & ſimilium pro quãto uia cibi & nutrimenti faciunt ad ſanitatem.

d E his omnibus in uno capl̃o ſcribẽdũ ẽ cum eiuſdem fere ſint ſubſtantiæ cõple/xionis & naturæ: ſed oñdentes qđ ſint hæc dicamus cum noſtro Sauona. i ſua practica ſic ſcribente. Stomachus eſt membꝝ organicum com plexione frigidum & ſiccum in medio corporis ſi/tuatum tunica neruoſa intrinſeca & carnoſa extrin ſeca cõſtitutũ cibi & potus per meri ab ore ſuſcepti uum atq; ipſius calore proprio & circũſtantiũ mẽ/brorum adiutorio digeſtiuum. Inteſtina autem ut dixit Conciliator in differentia.cciiii. Sunt mẽbra corporis cæteris longiora duplici conſita tunica tu uatiui & ſuperfluitatis cõtentiua quæ ſex eſtant nu mero. ut ex.xvi. tertii colligẽdũ a principe. Matrix uero eſt mẽbꝝ concauum neruoſum pelliculoſum.

UVA. BHSC. IyR_157_4

ſpiſſum neruoſum in concauitate alchatin locatum ad rotliditatē quādam figuratum &ceta. Ex qbus deſcriptionibus complexio hoꝝ membroꝝ intelligitur quæ frigida eſt & ſicca de ſui natura in uiuis aiantibꝰ: frigidior uero in mortuis plurimū. & propterea dicebat Iſaac in.ca.xvi. Dietaꝝ uniuerſaliū carnes ſtomachoꝝ duræ ſunt ad digerēdū: & ī particularibus etiā inquit. Membra ſicca naturaliter ſicut neruus: cutis: inteſtina: uenter: uulua. i. matrix & ſimilia duræ digeruntᵉ tardæq; de ſtomacho eiiciūtur & minus cæteri. ſunt nutritiua. & maxime ſi fuerint de aialibus ſiccis naturaliter. Quod etiam uoluit Almanſor in lib.ſii.ca.xi.dicens. Venter tardæ digeritur qui frigidus exiſtens paꝝ nutrit atq; flegmaticū generat ſanguinem. & in.xxiii. continentis Idem Raſis.cap.67i.ſic ſcripſit. Venter iteſtina & matrix aialium ſolidiora ſunt carne: ideo licet digerantur perfectæ de eis generatur ſanguis non purus carēs bonitate imo generatᵉ humor uehementioris frigoris & crudus indigēs tempore longo in ſui alteratione & trāſmutatione: laudabiliores tñ ſūt uētres aialis lactentis ex humiditate & ueloci digōne ipſoꝝ. Auctoritate etiam Pauli dixit q uentris & ī teſtina ſint tardæ digōnis & generēt flegma. Haliabas quoq; in.v. theoricæ.cap.xxii.ſic ait. Inteſtina ſtomachus & iecora oīa membra neruoſa ſūt & ſolida duraq;: digōni iobediētia: quē generāt ſanguinem bonus nō eſt ſed malus & ad frigidum īclinª nec aliquit puenit ex cis ad corpꝰ nutrimētū &ceta. Priceps quoq; ī.ii.canonis.capl'o.737.dixit. Vēter parui eſt nutrimēti & mali chimi: & ſimiliter quod ſimilatur ei ex uiſceribus q̄uis eius bona fiat digō. quæ fuit Gal'.ſnia in libro de euchimia & cachochimia dicentis. Partes quæ in aialibus difficile ſūt digeſtibiles ſunt inteſtina & uenter & matrix. Et ī libro de ſubtiliante dieta.ca.viii. Sic etiā ait. Vitādus eſt eſus uiſceꝝ ſicut & ſanguinis: qm̄ ipſa ſupfluica ſūt & diſdigeſtibilia & pachichima: qd̄ & de uētribus: cum eiuſdem ſint naturæ: itelligi pōt. quare aut dimittantur omnino: aut elligantᵉ ſolūmodo uentres uolatilium potius q̄ ambulātiū & nō omniū: ſed laudatoꝝ ut anſeris &ceta. Dicente Iſaac ī particularibus dietis uenter omniū uolatiliū lacertoſus eſt & durus ad digerendū: ſed ſi digeratur multum dat nutrimentū: omnibus tñ uentribus anſerinus ē melior & laudabilior propter copiam ſuæ humiditatis: poſt hunc galli naſcentis uenter cōmendatur. Quod etiam ſenſit Auic.in.ii.canonis.ca.cxlvi. cū ait. Ventres eaꝝ .ſ. anatū & anſeꝝ ſunt ſuaues. Et ī cap.ccxxxvii. eiuſdē ſic inquit. Ventres auiū qm̄ digeruntur ſunt melioris nutrimenti q̄ alioꝝ & precipue gallinaꝝ & anſeꝝ. Quod non minus uoluit Raſis in.xxiii. cōtinentis.ca.615. Et fuit ſnia Gal'. in iii. de alimētis.ca.xx. dicentis. Ventres nutritiui & delectabiles ſunt qui anſeꝝ & impinguataꝝ gallinaꝝ. hi enim tm̄modo approbantᵉ. Inteſtina autē & matricem nullibi cōmendata reperi: uituperata autem in oībus prefatis locis & precipuæ ab Iſaac ī pria do. cū inquit. Membra acute & oſſibus remota ſūt idigeſtibilia & inſipida groſſiorem hñtia carnem: copiam maloꝝ chimoꝝ generantia propter duas res una quia uiis ſunt uicina per quas humoꝝ feces expelluntᵉ. Alia propter longinquitatē poroꝝ cutis per quos ſuæ humiditatis ſuperfluitas nequit egredi: alia propter oſſium abſentiā unde tenera fieri neq; colliди poſſunt. Ideoq; uenter & inteſtina & ſimilia ut matrix &ceta. Sūt groſſiora & male nutribilia: & propterea finiamus hoc capl'm dicētes cū michaele noſtro q; hmōi relinquēda ſunt gulioſis qui cū eis & uino dulci ī coꝝ iteritū ſolatiāᵉ.

Cap.cviii. oñdit naturā epatis & ſplenis prout faciūt ad nutrimētum declarādo quæ ipſorum ſint meliora & elligibiliora.

d Eclarātes quid ſit unūquodq; predictorum dicemus primo cū Auic. in prima primi doctrina.iii.ca.ii. Epar ē ſicut ſanguis congelatus: & cum eodem in.xiiii. tertii ſic ſcribente. Epar eſt membꝝ qd̄ generat ſanguinē & eſt caro rubea quaſi ipſa ſit ſanguis uerus cōgelatus. & cum Gal'. in.v. interioꝝ .cap.vii. dicente. Epar ē instrumentū faciendi ſanguinē. Et in.v. de iuuamētis membroꝝ .cap.iii. Epar eſt principiū uenaꝝ & primū inſtrumentoꝝ generantiū ſanguinē: & hoc pp ſuam ſubſtantiā carnoſam quā qui conſideraueritᵉ ueniet ipſam eſſe propinquā naturæ ſanguinis: a q bus ſumpſit Conciliator in differentia.xlvii. cū iqt Epar eſt ſanguis inſpiſſatus & ipſius primū generationis inſtrumētaliter organum. Quas cū habeat ī uiuente dignitates mortuū quoq; alias quaſdā hēt proprietates & bonitates cū plurimū faciat ad nutrimentū: ut dixit Iſaac in particularibus dietis qñ ſic ſcripſit. Epar oībus membris groſſius eſt & durius digeri ſanguinē tñ generat laudabilē & nutribilius eſt carne nō hñte pinguedinē ſed lactentium epar cæteris eſt melius. gallinæ aūt adhuc melius q̄ lactentiū & precipue ſi gallinæ nutrimētū fuerit tritici farina cū lacte diſtempata & ficubus. Et in.ca.xvi.v.d. inquit. Ficatū omniū aialium duxꝝ eſſe cōſtat tñ laudandū eſſe anſerinū & gallinaceū eſt melius. Quæ quidem fuit Gal'.ſnia in.iii. de alimentis cap.xi.dicētis. Epar quidem omniū aialium groſſi chimi eſt & quaſi indigeſtibile & tardæ pertrāſitionis exiſtens. Et in libro de euchimia.ca.iii. ait. Epar nō eſt cachochimū. a quo ſumpſit Auic.in.ii.canonis.ca.ccxxxiii. cū dixit. Humor generatᵒ ab apatibus eſt groſſus: & ſanius ex eis eſt epar anatis pinguis & gallinaꝝ pinguiū. & infra ſic ait. Amplius epar eſt tardi inceſſus in uenis niſi epar anatis pinguis. & ſimiliter Haliabas in.v. Theoricæ. capitulo xxii. dicens. Epar complexione pollet calida & humida ſapor ei iocundus eſt ſed groſſum eſt & di

UVA. BHSC. IyR_157_4

gestionem imorans: qđ si digeritur plurimo pascit corpus cibo & sanguis ex eo generatus laudabilis existit. Laudabilius aũt omnibus epar & iocũdius est anseris impinguatæ cum pasta & lacte. Deinde gallinarum impinguatarꝫ post quæ porcinũ: oĩs enim animalis saginati epar delectabile est: maxi meqꝫ si cum lacte fuerit saginatum: oportet autem quadrupedum comedentes epar nõ multũ sumere digestione enim imoratur hæc ipse. Cum quo ui detur consonare Rasis in. iii. Almansoris. c. xi. dicens. Epar calidum est & humidum qđ & tarde digeritur & graue existit. Et in libro. xxv. cõtinentis. cap. cccccclxiii. cum ait auctoritate Gal'. in lib. nutrimẽti. Epata animalium subiectorꝫ ad comestionẽ generant humorem difficilis digestionis tardæ descensionis de stomacho & penetrationis de intestinis: & melius epar in omnibus conditionibus ẽ animalis comedẽtis ficus siccas: & subdit: & epar anatis cum nutrimentũ distemperatur cum lacte est delectabile ualde & habundantis nutrimenti ualde generat sanguinem laudabilem & humorẽ in ultima bonitate. & dispositio eius in digestione in stomacho & egestione est satis digna. & postea auctorate Bimasui dixit. Epata omnium animalium calida sunt & humida tarde digestionis & generant sanguinem grossum ad modũ illius quẽ generant splẽ & testiculi: sed epata gallinarꝫ laudabilia sunt precipue si fuerint impinguatæ & prope si comedunt ficus siccas & cetera. Elligantur itaqꝫ epata anserꝫ anatum pinguium & gallinarꝫ similiter saginatarum: Deinde porcorꝫ: deinde aliorꝫ animalium lactẽtiũ ut Michael noster ait. De splene aũt dicamus cum Auic. in. xv. tertii. ca. ii. qꝫ ipse est membrꝫ lingnosũ longum coniunctum cum stomacho a sinistro suo usqꝫ retro ubi est dorsum: attrahens melancoliam. Gal'. uero in. v. de iuuamentis membrorꝫ. ca. iii. dixit de eo. Splen est instrumentum ad purgandũ superfluum feculentum generatum in epate. & ꝓpter hoc qꝫ splen est saccus melancoliæ: illaudabilis ẽ nutrimenti uia cibi & cum in mensam uenerit & corruptum & melancolicum sanguinem generat & digeritur dure & tarde de stomacho eiicitur: ut inquit Isaac in. p. d. ubi subdit. Splen aũt porci melior est ceteris propter suæ substantiæ raritatem & subtilitatem. Quod etiam uoluit princeps in. ii. canonis. ca. ccccccxxi. dicens. Melior splenum est splẽ porci cum hoc tñ est mali chimi. In ipso enim est stipticitas quedam & generat sanguinem melãcolicum & est tarde digestionis propter suam stipticitatem. & hoc est quod sensit Rasis in. xi. ca. libri tertii Almãsoris cum ait. Splen mali existens nutrimenti tarde digeritur ac nigrum generat sanguinem. & in libro xxii. Continẽtis. ca. ccccclxxxiiii. Idem retulit auctoritate Gal'. Ioãnitii & Bimasui. A quibus nõ discessit Haliabas in. v. theoricæ. capo. xxii. cum inquit Qui ex splene sanguinis generat' malus ẽ: & ad coleram declinans nigram: sed tñ si de porco sumatur minus malum sequit'. & animalium splenes sagina torꝫ minus mali sunt qꝫ macrorꝫ. Quare comedentem pinguedini illum admiscere oportet & optime coquere & cetera. Qui omnes a Ga'. fonte copioso accepere in. iii. Alimentorũ. ca. xi. dicentis. Splen qdem neqꝫ ad gustum bñ delectabilis est. habet enim ponticum apparẽs meritoqꝫ cachochimus esse creditur melancolici sanguinis generatiuus existẽs. Et i libro de euchimia & cachochimia. ca. iii. sic etiam ĩquit de ipso. Splẽ sufficiẽter est cachochimꝰ & melãcolicus. In porcis autem minime est talis. oñes tñ hortamur ut porcino & quocũqꝫ alio splene ꝓtermisso cibis aliis melioribus reficiãtur.

Capm. cix. oñdit naturã testiculorꝫ renũ & uberum: & de eis quod ad nutrimẽtum sit elligendũ.

Testiculi sunt unũ de membris corporis principalibus plus ꝓ cõseruatiõe spẽiꝫ indiuidui generatũ ut colligitur ex sñia principis in prima primi. do. v. ca. i. Et in canticis de eis sic scribentis. Testiculi sunt membra generationis a quo sumpsit Michael noster i sua practica cum ait. qꝫ ipsi sunt mẽbra glandosa: alba extra corpus eminentia: genituræ per se & principalit' generatiua seu productiua & cetera. Quorꝫ complexio: prout etiam nostro pertinet proposito: calida ẽ & humida usqꝫ ad secũdũ teste eodẽ i secũdo tractatu libri sui. Et quẽadmodũ scripsit Auic. in. ii. canonis ca. ccccccxxiii. plurimi ipsorꝫ sũt difficilis digõnis plurimi nutrimenti: & propriæ cũ sunt de aialibus magnis grossæ carnis. Quæ quidẽ fuit sñia Rasis i xxi. cõtinentis. ca. cclxxvii. Et Gal'. i. iii. de alimẽtis ca. vi. cũ inquit. Aialium testiculi indigestibiles sunt & cachochimi. Digesti aũt bñ nutritiui. qđ aũt magis & minus in ipsis proportionale est dico sm carnes. inquãtum enim porcorꝫ caro ea quæ aliorꝫ est melior intantũ & testiculi testiculis. Soli aũt qui gallorꝫ optimi sm oia & maxime saginatorꝫ. Et i ca. xx. eiusdem dixit. Testiculi sunt optimi & maxime impinguatorꝫ gallorꝫ. Et in. iii. ca. de euchimia & cachochimia: sic ẽt de eis ait. Epar ñ ẽ cachochimũ Renes aũt & testiculi nõ euchimi preter eos q gallorꝫ. & propterea dixit Auic. in. ii. canonis. c. 725. Melior testiculus est illius cuius bonus est testiculus & qui est adolescentiũ. & testiculus qui ẽ magnorꝫ hircorꝫ & quæ eis assimilant' de arietibus & tauris non digeritur. & nõ ẽ sicut testiculus gallorꝫ & precipue ipinguatorꝫ: nã ipse est bonus ualde. & subdit nõ hẽt bonitatẽ nutrimẽti mamillarꝫ nisi testiculus gallorꝫ ipinguatorꝫ. Ipse nãqꝫ est boni nutrimenti plurimũ: & oẽs spẽs testiculi qñ digerũt' propriæ q nõ sunt difficilis digõnis plurimũ nutriũt: ex qbus manifestũ est quãtũ gallorꝫ testiculi sint cõueniẽtes & ideo dixit Auerrois in secũda pte canticorꝫ. cõmento. cvi. De testiculis gallorum habetur opinio qꝫ ex eis tantum pondus sanguinis generetur

UVA. BHSC. IyR_157_4

quantum ipſi ſunt: qꝝ aliis noſtpoſitis his ſecuriſſi/
me poterimus uti ſi debiles eſſemus & ceꝛa. De ma
millis uero dicamus cum Auic. in. xii. tertii ſic eam
deſcribente mamillā. Mamilla eſt membrum crea/
tum ad generandum lac ut nutriatur cum eo nouit
natus in introitu ſuæ natiuitatis & uſq; quo confir
metur & creſcat eius uirtus & fiat cōueniens ad di
gerendum cibum fortem ſolidū. Conciliator uero
in differentia. cxcv. dixit q̄ mamilla eſt inſtrumen/
tum generatiuum lactis qđ componitur ex arteriis
uenis neruis & carne alba ſenſibili: ut ſanguis in ea
in lac ulterius decoctum dealbetur & ceꝛa. Et pro/
pterea bene dixit Michael noſter cum ait. Vberum
carnes ſunt ſimiles carnibus glandoſis & comple/
xio eaꝝ ē humida declinās ad frigiditatē: ſūt boni
ſaporis & dulcis: & ex eis generatur ſanguis bonus
& multum nutriūt licet tarde digerant. Quæ qdē
fuit ſententia Haliabatis i. v. theoricæ. cap. xxii. Et
Almanſoris i libro. iii. ca. xi. dicentis. Vber eſt frigi
dum groſſum: qđ licet multū nutriat tarde tamen
digerit. Et in. xxii. Continentis. ca. cccclxxx. ſic etiā
Raſis inquit. Mamilla ſi comeditur: ut dixit Gal'. i
libro nutrimenti: plena lacte nutrimentū eius: poſt
digeſtionem bonā: erit p̄ximū nutrimento carnis:
tamen niſi cōdominabilis fiat digeſtio ipſius de ea
generatur humor crudus aut flegma. Et dixit Bim/
maſui. Mamilla frigida eſt & ſicca ex neruoſitate q̄
in ea: tū ſi in ea fuerit lac erit uelocioris digeſtionis
& laudabilior ex complexione ſed comedenda eſt
cum aromatibus: ut uelox fiat deſcenſio eius de ſto
macho & ceꝛa. Gal'. aūt ante hos oēs in tertio de
alimentis. ca. v. ſenſit qđ dictum eſt qñ ſic ait. Qui
aūt in mamillis qñ habent lac: inſinuant & aliquid
dulcedinis illius: & propter hoc deſiderabile ēcato
ribus edulium adenes pleni lacte facti & maxime i
porcis. Quod aūt ex ipſis alimentū bene qdem di/
geſtis prope ideſt qđ ſm carnes: magis aūt defecti/
uæ elaboratis crudum & flegmaticū humorem ge/
nerant & ceꝛa. a quo ſicut & cæteri: princeps acce/
pit cum in. ii. canonis. ca. ccccccxlvi. ſcripſit. Vber
natura eſt frigidum & ſiccū propter neruos plures
qui ſunt in ipſo & nutrimentum uberis pleni lacte
qñ digeritur propinquū eſt nutrimento carnis. Et
illud eſt melius in quo eſt lac: qñ facit ipſum ueloci
ter deſcēdere ſi eſt de animali bonæ carnis boni hu
moris groſſi & fortis erit generatiuū. Et in. c. cxlvi.
eiuſdem dixit. Mamillæ qdem nutrimentū eſt bo/
num: q̄ ſi in ea eſt lac: eſt groſſum & ceꝛa. Elligant
igitur ut Michael iubet. Vbera de animalibus iuue
nibus & temperatis & ceꝛa. De renibus poſtremo
dicamus cū Auic. in. xviii. tertii. cap. dicente. Renes
fuerunt creati ad hoc ut ſint inſtrumentum mūdās
ſanguinem ab aquoſitate ſuperflua & ceꝛa. Et quia
ſunt duo membra carnea dura & in complexione
calida & ſicca: ut noſter inquit Sauonarola. Quod
etiam ſenſit Auic. in. ii. canonis. cap. cccclxxx. cum
dixit. q̄ ad ſiccitatem ſunt declinantes. propterea
parui ſunt nūtrimenti & humor eoꝝ eſt malus: ſūt
difficilis digeſtionis & horridi ſaporis. laudabilio
res tamē ex eis ſunt renes hedi lactentis inquit ipſæ.
Quod etiam uoluit Iſaac in. p. d. cū ait. Renes duo
bus modis ſunt illaudabiles: imo propter ſuæ ſub/
ſtantiæ corruptionem: & credo q̄ uelit dicere com
pactionem: & duritiem & groſſitiem. Secūdo quia
eoꝝ nutrimentū fuerat urinæ pinguedo unde ſan/
guinem generant groſſum & peſſimum. Et ideo di
cebat Haliabas in. v. theoricæ. c. xxii. Renes malus
eſt cibus propter eam: quæ in eis eſt: urinæ qualitatē
Et ſimiliter Raſis in. iii. Almanſoris. cap. xi. inquit
Renes tarde digeruntur qui nec bonum generant
ſanguinem nec multum dant nutrimentum. Et in
xxiii. Continentis. ca. cccccclx. auctoritate Gal'. di/
xit. q̄ malum humorem generant manifeſte: & di/
geſtio eoꝝ eſt difficilis & laborioſa. Et Ruffus in/
quit q̄ ſunt malæ digeſtionis & nutricationis. Et
Ioannitius ait. q̄ non ſunt laudabiles ex groſſitudi
ne ſubſtantiæ ipſoꝝ neq; in nutrimento ex malitia
chimi generati de eis neq; in ſolutiōe uentris extar/
ditate deſcenſionis ipſoꝝ. Quare p̄ter hedinos lau
datos alii dimittantur.

Capitulū. cx. oñdit naturam pedum & caudarum
animaliū in uia nutrimenti & qūo elligēdi & ceꝛa.

Pedes & cauda ſunt mēbra corporis ma
nifeſtiſſima & propterea diffinitōe nō
indigerent. Attamen id mihi minime ui
detur eſſe pretereūdum qđ ſcripſit Gal'. in. iiii. de iu
uamentis membroꝝ. cap. i. cum ait. Pes eſt inſtru/
mentum ambulationis in homine qui eſt animal ſa
piens: & ambulatio fit per motum & fixionem: pe
des ergo ſunt inſtrumenta fixionis & ceꝛa. Et q̄uis
hæc deſcriptio pedibus hominum ſit attributa: pōt
tamen & pedibus brutoꝝ conuenire: ut tñ noſtro
pertinet propoſito de eis dicendum eſt cum Auic.
in. ii. canonis. ca. ccccclv. dicente. Pedes generāt hu
morem uiſcoſum non groſſum ſed ipſæ eſt laudabi
lis & paucaꝝ ſuperfluitatum. Et infra ſubiūxit bōi
ſunt digeſtioni & boni chimi uiſcoſi non groſſi. Et
ſignificatio bonitatis digeſtionis eoꝝ: eſt uelocitas
inflationis ipſoꝝ & diſſolutiōis in decoctione. Ve
rum coꝝ nutrimentum nō eſt multum. Quod ſen/
ſiſſe uidetur Haliabas in. v. theoricæ. cap. xxii. di/
cens. Pedes aures & labia omnia hæc neruoſa ſunt
paululum carnis habentia & adipis: paꝝ nutriunt
celerius digeruntur. Amplioris nempe q̄ reliq̄ mē/
bra: ſunt motus quare a ſtomacho citius deſcendūt
ſuæ uiſcoſitatis cauſa: & q ab eis generatur ſanguis
bonus eſt & laudandus. Et ſimiliter Raſis i. xxiii.
continentis. ca. cccccclxi. dixit auctoritate Galieni.
Pedes generant chimum uiſcoſum: tamen non groſ
ſum: & ſunt conuenientis digeſtionis carentes ſup/

UVA. BHSC. IyR_157_4

fluitatibus: boni chimi: & uelocis digestionis. Deiñ subdit auctoritate eiusdē in libro de chimis. q̄ generant humorē uiscosum nō grossum & habēt signū super hoc ex dispositione ipsoꝝ in decoctiōe quia id quod augeť & liquefit incoquēdo bonū erit indigestione. & in tertio Almāsoris ca. xi. dixit. Pedes sanguinē generāt uiscosum q frigidior ac leuior exīt illo quē caro generat. Quoꝝ anteriores leuiores sūt & calidiores: Posteriores uero grauiores sūt & frigidiores. a quo sumpsit Isaac in p̄ticularibꝰ dicens cum inqt. Extremitates animaliū quia omnino carent pinguedine tarde digeruntť sunt enī de substātia cutis & neruoꝝ: sed quoniā semp̄ sunt in motu & labore digestibiliora sunt neruosis mēbris: & immobilis & nō laboriosis quia neruosa nec motū nec laborē habentia uiscosum dant nutrimentū lubrificatiuū a stomacho & ex intestinis cito descendēs. Necesse est ergo ut extremitates simile generēt nutrimentū. sed tamen non tantū. quod sic probať cum enim coquūtur per partes suas dilatanť quod significat leuitatem & subtilitatē. paruū tamen eorum est nutrimentū. Et post aliqua subiunxit. pedes anteriores posterioribus sunt meliores propter fundamentū naturalis caloris eis uicinantis. Concludamus itaq̄ q̄ cum pedes quadrupedū sint de nūmero ciborum supfluitates nō habentiū ut dixit gali. in libro de dissolutione continua: securi sint ad sanitatem: & p̄ maxime colericis & sanguinē subtilē habentibus conuenire uidenť. Eligātur ergo pedes laudabiliū animaliū & decoquātur usq̄ ad dissolutionē & preparenť cum aceto & croco & sic remouebitur eorum nocumentū: si quod ex grossicie & uiscositate ipsorum timetur ut michael inqt. Et eorum patina apponi prima mensa consueuit & mirum in modum appetentiā excitabunt ut obsonio rum retulit auctor. De cauda autem dicimꝰ cū Rasi in. xxii. continētis capit. cccxxvii. auctoritate galie. sic scribente. Caudæ sunt magis solidiores uentribꝰ & intestinis. & iuxta hunc modū erit difficultas digestionis ipsarum & paucitas nutrimenti. Tamē superfluitates ipsarum sunt modice ex motibꝰ ipsaꝝ & propter hoc quidā modernoꝝ dixerūt. q̄ cauda est satis conuenientis nutrimēti propter sui motum continuū. Quod tamē dictū sic absolute non est cōueniens: cū dicat Isaac in. P. d. q̄ nō solū cauda sed mēbra quæ caudæ sunt uicina & a calore naturali longinq̄ duriora sunt & indigestibiliora minusq̄ saporosiora. Quod fit duobꝰ modis primo propter calorē naturalem ab eis remotū. secūdo q̄a fuerunt nutrita sanguīe male in epate cocto. Et hoc uidetur sensisse Rasis cum in. iii. Almāsoris cap̄. xi. inquit. Cauda est calida quæ stomacho nocens fastidium facit ac coleram generat rubeā. Et in libro quarto suoꝝ afforismoꝝ sic quoq̄ ait. A capitibꝰ homines sibi precauere debent & a caudis: philosophi enim dixerunt. q̄ carnes pilose uenena nō euadunt naturaliter & maxime capita eorum & caude Et ideo comedi non debent. que fuit pro p̄te galie. sentētia in libro de euchimia & cachochimia capi. quarto. Cum caudā enumerauerit inter partes difficilis digestionis & mali chimi. quāobrem usum eiꝰ non laudamus ad sanitatem pacto aliquo quemadmodum pedes laudabiles plurimū cōmendamus.

Capm. cxi. ostēdit naturā sanguinis & pinguedinis pro quanto uia cibi quandoq̄ sumunť.

Anguis & pinguedo nō sunt corporis mē bra quemadmodū sentiūt medici. uerū q̄a cum mēbris uicinitatem habēt de ipsis postremo mihi uidetur esse scribēdū tanq̄ si membra quedā forent: quantū ad sanitatis custodiā p̄tineāt. Licet enim sanguis in uiuente animali: ut dicit Conciliator in dīa. xxx. sit humor calidus & humidꝰ sapore dulcis odore fetidus minimæ coagulabilis solus. quæ diffinitio soli sanguinī prout ab aliis distinguitur humoribus cōuenire uideť. Tamen considerātus prout uia cibi ex animalibus sumiť est quoddam cōfusum & cōmixtū ex omnibus quattuor humoribꝰ. qui propriæ a medicis massa humoral' nūcupať alterius cōplexionis q̄ dictū sit. Alteriꝰ q̄ nutrimenti & illaudabilis cuiuscūq̄ fuerit animalis & p̄sertim domestici ut ex dictis Isaac cōprehēdi potest qui in ca. xiiii. dictaꝝ uniuersaliū inquit. Siluatiorū sanguis subtilior est & acutior quia minꝰ sunt comedentia & sunt sicciora ex nimio motu & calore aeris ubi enī alūtur semp̄ sole copiunť. unde pori rarificanť. & superfluitates humoꝝ dissoluūtur: & quia paꝝ comedūt atq̄ bibunt. Sanguis uero domesticoꝝ datus est contrariꝰ quia durior: grossior: uiscosior: atq̄ nutribilior: ex paruitate aeris & defectione mouendi & multitudine comedendi atq̄ bibendi unde pori opilanť: & nutrimēta ingrossanť quæ uidetur fuisse galie. sentētia in. iii. Alimentoꝝ ca. xvii. dicētis. Omnis quidē sanguis difficulter digestibilis est & maximæ q grossus & melancolicus qualis qui bouū. qui autē lepoꝝ tanq̄ delectabilissimus appreciatus est. & in ca. xxii. eiusdē inqt superfluicus & indigestibilis est omnis sanguis: ſm quæcūq̄ modū ipsum prepauerit aliquis. & in libro de subtiliante dieta cap̄. viii. sic quoq̄ ait. & sanguinis sus omniū animaliū uitādus est & multo magis ad subtiliantē dietā. a quo sumpsit Rasis cū in. xxii. cōtinētis ca. cccviii. sic sēp̄sit autoritate pauli. Oīs sanguis est difficil' digestiōis & p̄cipue sanguis grossus q declinat ad colerā nigrā ad modū sanguis taurius & ceťa. & propterea ipsiꝰ comestio quōlibet fugienda ē licet q̄ plures ex sanguīe porcino sanguīaceos faciāt cū eo admiscentes lac pinguedinē cū feniculi semīe & eis in hieme utātur: nescientes quātū mali: ex illoꝝ comestione: & in sanitate detrimentū proueniat quare: & cetera. De pinguedine autē dicimꝰ

UVA. BHSC. IyR_157_4

cū Serapione auctoritate gal'. sic dicente. Quando animal est humidū generatur in eo pinguedo sicut porcus. Et quādo est siccū generat' in eo adeps sicut taurus capra & alia q̄ habent cornua & in hoc differūt. Erit igit' pinguedo id quod a uulgaribus laridū dicitur. Adeps uero siue unctuositas id quod assungia nūcupatur. Et hoc est quod sensit Haliabas in .v. Theorice. c. xxii. cū ait. Pinguedinis cōplexio calida est & humida. Adeps uero minus calidus est & humidus q̄ pinguedo: sūt aūt ambo flegma & superfluitas humida stomachū eneruāt & in calorē cito alterantur & eoꝝ modicū est nutrimētum & sanguis quē generāt nō est laudabilis ubi sciendū est q̄ ipe Haliabas sicut & alii nominibꝰ nō curātes: quā doq̄ sicut in ꝓhabitis adipis & pinguedinis nomi nibus abutit'. Isaac etiā idē uoluit quod dictū ē cū i v.d. sic scripsit. Vnctuositas siue adeps est illa quæ i bobus crescit quæ calidior est & hūidior q̄ pingue do quæ in porcis generatur: quia unctuositas calorē naturalem habet propter uicinū sibi carnis calorē: pinguedo uero frigidior est unctuositate & sicci or quia a carnis calore est remota & ab eius humidi tate. Generatur autem adeps ex aquositate & unctuositate sanguinis quam frigiditas coagulat ideoq̄ ipsā resoluit caliditas ut inquit princeps in prima primi doc. v. c. i. Res aute unctuosa & pinguis est aquea aerea sicut uoluit Gal'. in libro .v. de Simplici medicina distinctiōe. viii. c. i. Cōplexio igitur adi pis est calida ut idē dixit in .v. de iuuamētis mēbrorū. c. ii dicēs. Signū multi caloris in pinguedine & adipe est uelocitas in accensione propter propinq̄tatē naturæ eius ad naturā ignis. Cōplexio etiā sua ē humida cū dicat. Idē in. p. de cōplexionibus. c. ultimo. Cerebro humidior est pinguedo cuius coagulatio nō est nisi ꝓpter frigus panniculoꝝ & illud iō quoniā oleo spisso est similis: & propterea cōgelatur cū membra ei obuiant frigida sanguine priuata neq̄ quidē possibile est ut pinguedo in circuitu epatis coagulet' neq̄ in circuitu uenaꝝ pulsatiliū neq̄ i circuitu cordis neq̄ in circuitu alicuius mēbrorum uehementis caliditatis. Et propterea q̄ eius coagulatio fuit a frigore est eius resolutio & liquefactō a calore & cet'a. Ex quibus patet complexio pinguedinis & adipis quæ calida sunt & humida licet calidior sit adeps pinguedine: & ob hāc causam dixit Isaac in doctrina .v. c. xiiii. Quod crassissima sint pessima quia pinguedinis proprietas stomacho & digestioni est nociua. primo quia innatat cibis et facit eos inflātes & cito saturantes. Cū aūt alteri cibo admiscentur sua uiscositate ille alter ingrossat' & digeri incipiens uillos stomachi emollit & uiscositatē & lubricitatē eis tribuit: unde uirtus contentiua deficit & expulsiua uigoratur: Vnde plurimū liēteria generat'. Et hoc proprie operantur in stomachis frigidis. In stomachis uero calidis pinguia ad fumositatem & ad colerā cōuertūtur quia calor stomachi ex pinguedine interius incensiuus fit sicut exterius calor ignis pinguedine & oleo accēdit' in doc. quo q̄. p. sic inquit. Adeps & pinguedo sunt fastidiū inducentia cibiq̄ instrumentum mollientia & humefacientia maxime uillos stomachi habent quoq̄ proprietatem super omnes cibos natandi & cibum uiscosum grossum digestioniq̄ inobedientem faciendi & falsam saturitatem generandi. Et infra dixit. Carnosa & non carnosa pinguedo pro nutrimento data pessima est opilationem generat: & humores flegmaticos adiuuat & cet'a. Idem quoq̄ sensit princeps in .ii. canonis. c. cxxxxvi. Cū ait pinguedo & adeps sunt mali nutrimenti & pauci & subleuāt cibū & nō est cōueniens ex eis nisi q̄titas parua secūdum mēsuram quæ delectet. Et in tertia primi dixit. Quod ex cibo unctuoso fit ociositas & auferet' desiderium. Et in .xiii. tertii. Tra. ii. c. ultimo sic scripsit. Scias q̄ omnia unctuosa posternūt appetitum aut debilitāt ipsum per hoc q̄ mollificant & ꝓ hoc q̄ corrūpūt orificia uenarum & cet'a. Eis ītaq̄ uia cibi non est utendum sed tantūmodo uia condiendi ut infra apparebit. Et sic est finis sermonis nostri de carnibus ad laudē indiuiduæ Trinitatis.

Capitulū .cxii. ostēdit naturā cōplexōnē utilitates & iuuamēta ouoꝝ in uia nutrimēti.

O Bnoſtræ ſanctiſſimæ legis reuerentiā nō ſemper licet nobis carnes comedere: ſed in quibuſdam diebus oua: lac: caſeum & huiuſmodi. In aliquibus aūtē aliis uti ſolum piſcibus: oleribus: fructibus: & talibꝰ: cōceſſum fuit. Et propterea de his omnibꝰ eſt ſcribendū. Et primo quidem de ouis: tanq̄ de re magis uſitata & plurimū ad ſanitatem faciente: Cum oua aliquādo uicem carnis retineant: ut inquit Almanſor in. c. xiiii. libri tertii: Dicamꝰ ergo cū noſtro Cōciliatore in differentia. lxviiii. ſic ſcribente. Ouum eſt animal potentia ex ouificantis productum ſuperfluo. Cuiꝰ cōplexio ad equalitatem tendit & temperamētum licet ipſiꝰ albumē ad frigiditatem & uitellus ad caliditatem quorum ambo ſunt humida ut ait Auicen. in ſecundo canonis. ccccxxxv. Quod etiā ſenſit Iſaac i libro dictarum uniuerſaliū. c. xvii. dicens. Quorum naturæ uniuerſaliter temperate ſunt & mediocres complexioni humane uicinātes. Et in particularibus inquit. Oua id ſunt ex animalibus uolatilibus quod ſanguis & ſperma ex animalibꝰ ambulantibus Sicut enim ſanguis & ſperma ſunt ex materia & nutrimento animalium ambulantium. Ita oua ſunt ex materia & nutrimēto uolatiliū oua .n. uolatiliū maſculum ſucumbentium hæc duo in ſe retinere uidentur ſperma uidelicet & nutrimentū proinde uelociter & multū ſunt nutrientia & confortantia: uelociter nutriūt ꝓp ſuæ ſubſtantiæ ſubtilitatem ſuiq̄ liquoris temperamentum corpus ſunt confortantia

UVA. BHSC. IyR_157_4

& uelociter nutriunt & quãto plus calor in eo operatur tanto magis induratur ſicut uidemus in exteꝛioribus fieri: quanto enim calor ignis in eis operat tanto indurari incipiunt. Nutrimentum autem dãt multum quia tota eoꝝ ſubſtantia mutata membris omnino aſſimilantur pro ſui naturæ humanæ uicinitate. Et maxime eorum uitella quia in calore et humiditate ſunt temperata & magis uidentur humanæ complexioni ſimilia quæ fuit Raſis ſententia in tertio Almãſoris. c. xiiii. dicentis. Galline & perdicis oua tẽperata ſũt & cõuenientia. Vitellus quoq; in caliditate temperatꝰ exiſtẽs bene nutrit. Albumẽ uero frigidum eſt & uiſcoſum duræq; digeritur ſanguis etiam ex eo generatus nõ eſt bonus. Quod cõſideras Serapio inquit. Complexio quidẽ oui eſt frigidior paꝝ q̃ corpus temperatum ipſum nãq; infrigidat temperate & ceꝛa. Quæ complexio ſic poteſt declarari ſi frigidum plus in molle & quãtitate permiſcetur cũ calido temperato proculdubio totũ cõ mixtum erit frigidum ut patet: ſed aggregatum ex albumĩe & uitello eſt huiuſmodi ergo totum erit frigidius tẽperato ut bene dixerat Serapio. Quod aũt uitellum ſit temperatum apparet p Iſaac in. v. doctrina. c. xvii. dicente. Vitella ſunt temperata & calori naturali uiciniora & ideo ad digerendum uelociora & faciliora & maxime ſi de iunioribus fuerint uolatilibus maſculos habentibꝰ patet etiam per ea quæ dixit Raſis & ſimiliter Auicẽ. in preaductis eorum allegationibus: ſimiliter albumen eſt frigidũ licet Conciliator in predicta differentia declaret ipm eſſe calidum abſolute: ſed tamen reſpectu corporis temperati eſt frigidum cum dicat Iſaac in p. d. Albumẽ ouorum aliquãtulum frigiditati & groſſitati pti net: Vnde eſt durũ ad digerendũ & tardũ. Quod ſenſit Gal'. in .xvi. Terapẽticæ .c. v. dicẽs. Debilibus magis ſunt dãda uitella ouoꝝ propterea q̃ album ipſoꝝ difficile digeſtibile eſt. Cuius rationem exp̃ſſit in quarto de ſimplici medicina diſtinctione ſecũda. c. iii. cum ait. Albumẽ oui compoſitum eſt & p̃mixtum ex ſubſtãtia Aerea: terrea: & ſubſtãtia aq̃a ſimul: ſicut oleum uerũtamen eſt pluris terreitatis q̃ oleum ſuaue: & propter illam terreitatem & groſſitiem ſuam cum quodam uiſcoſitate eſt difficile digeſtibile. Ex qbus apparet quæ ſit oui complexio: utilitas autem ouoꝝ ad ſanitatem eſt multa cum plurimum nutriant corpus ut pro parte iam dictum eſt & quẽadmodũ innuit nobis Iſaac in. xvii. c. d. v. dicẽs. Oua cum materia et nutrimentum omnium uolatilium exiſtãt neceſſe eſt ut fortiſſimi & multi ſint nutrimenti. Multi enim quia totum aſſimilatur ſanguini & ceꝛa. Et infra ſubiunxit. Oua quæ de ſubtili ſunt animali & temperato ſicut perdicũ & gallinarum laudabilium laudabile eſt eorum nutrimentum facile digeſtionũ & ceꝛa. Et propterea oĩa oua augmentum faciunt in coitu ut dixit Princeps in ſecũdo canonis. c. allegato. Et fuit ſententia Raſis in tertio Almãſoris. c. xiiii. dicentis. Duo uero ouoꝝ: prius dicta genera galline uidelicet atq; pdicis ſpma ualde augmentant atq; ad coitũ ſtimulando incitãt qd̃ ió fit qñ oua galliarũ uirtutẽ augmẽtãt & maxĩe uirtute cœũdi: hũectãt. n. & ethicis cõferũt & ſanis hoĩbus ut idem ait in q̃rto ſuoꝝ afforiſmoꝝ auctoritate Arzicon philoſophi. Ratiõe igitur ſuæ tẽperate complexionis atq; ſuæ ad humanũ corpus conuenientiæ & multitudinis nutrimẽti oua inter reliqua uſitata cibaria nõ ĩmerito cõmendãtur.

Capitulũ. cxiii. oſtẽdit quæ oua ſint meliora ad ſanitatẽ nutribiliora & magis eligẽda.

Iſa complexione: & utilitate ouorũ dicẽdũ eſt de ipſorum electiõe nõ enĩ ſic oua omnia: ut ſupra ſcripſimus approbantur: ſed ſolũ electa ex eis. Quæ ſi electa & laudabilia dici merentur neceſſe eſt ut ipſa has habeãt conditiones. Quaꝝ prima eſt hæc ut ex laudabilibus ſint animalibus perdicis. ſ. & gallinæ iuuenũ atq; pinguiũ maſculum coeũtem habentium quoniam ut ait Iſaac in quinta doctrina. Oua gallinacea & perdicum temperatiora & laudabiliora ſunt ceteris maxime maſculum habentium bene nutriunt & iuniorũ oua ſunt meliora q̃ ueterũ: et craſſoꝝ q̃ macroꝝ uicinitus factorum q̃ ueteroꝝ. Et ĩ particularibus ſic inquit. Si oua de temperatis fuerit animalibus bene carnoſis etiam & iuuenculis ceꝛis fiunt laudabiliora maxime ſi maſculis fuerint ſucũbentia contraria aũt econtrario proinde oua perdicis & gallinæ naturaliter pinguis ſunt laudabiliora quam ſi ſint craſſæ propter eſcã uel quietem quã habent. Si uero fuerint iuuenes & maſculos habuerint multo plꝰ erũt laudãda. Animalia enim maſculis ſucũbẽtia caloꝛẽ habent uehementiorem quare odor eorum omni carẽt acumine: unde ſunt facilia ad digerendum. Deinde ſubdit poſt hec anſeris oua ſunt bonitatis quid habentia: & licet ſint grauia duraq; ad digerendũ tamẽ ſi calor erit fortis ipſaq; bene digerantur ſuperius dictis nutribiliora ſunt & magis cõfortantia: peiora iſtis ſunt oua ſtructii ſunt enim grauis odoris. Iccirco ſunt dura grauiaq; digeſtioni peſſima uero omniũ ſũt pauonis oua propter horribilitatem odoris ſuæ carnis: unde ſunt indigeſtibilia humaneq; complexioni in conuenientia ſed calidiora ceteris: & ardẽtiorem ſanguinem generantia ſunt oua paſſerum poſt hæc columbarum quæ mĩorem calorem & ſiccitatem habent bæc ipſe quæ fuit etiam ſententia Raſis in tertio Almãſoris. c. xiiii. dicentis. Oua plus aliis hominibus conuenientia gallinæ ſunt & perdicis: poſt quæ Oua anatis in bonitate exiſtũt q̃uis malum efficiant nutrimentum. Alia uero ſicut ea quæ paruorum auium atq; magnarum comedenda nõ ſunt niſi medicine cauſa: Et pꝰ pauca ſubiunxit anſerum autem oua faſtidium faciunt

UVA. BHSC. IyR_157_4

grauem habentia odorem a quo sumpsit Auerrois i quinto colliget dicens. Oua gallinarum sunt melio/ra ceteris ante quos omnes sapiens inquit Gal'. in ter tio de Alimētis. c. xxi. Meliora oua sunt quæ gallia/rum & fasianorum: peiora quæ sunt anserū & struc tionum: concludendum est ergo cum Isaac in quin ta doctrina sic scribente. Oua quæ de grossis sūt ani malibus ad digerendum duris & nutrimenti illau/dabilis sicut structōnis & anseris mali sunt nutrimē ti & ad digerendum dura grauis odoris & maxime de ueteribus. Oua uero quæ de subtili sunt animali & temperato sicut perdicū & gallinaꝝ laudabiliū laudabile est eoꝝ nutrimētū facile digestiuū & ma xie si de iunioribus fuerint quoniam oua leuiora sī de iunioribus & grauiora de ueteribus & tempera/tiora de mediocribus quia caloris sunt profecti & minoris humiditatis ut etiam dixit in eodem. c. licet in alio loco. Si igitur oua de sanis fuerint animalib⁹ & crassis nutrimēti erunt laudabilioris similiter de coeūtibus cū masculis: quoniam calorem naturalem maiorem habent coeuntia q̄ nō coeuntia ut idē re/fert ubisupra. Quæ fuit etiam Rasis sententia in q̄r to suoꝝ afforismoꝝ cū ait. Oua meliora sunt oua gallinaꝝ & earum quæ cum gallis uiunt. Ex quibus omnibus prima integratur conditio scilicet q̄ oua elligenda esse debeant ex laudabilibus animalib⁹ iu uenibus pinguibus & cū masculis coeūtibus. Secun da uero conditio est ut oua sint recentia quoniā ut inquit Isaac in prima doctrina. Oua recētia sunt lau dabiliora quia calor naturalis eoꝝ ē fortior: qđ te stat boni odoris suiq̄ saporis acceptibilitas p̄pter hoc bene nutriunt atq̄ calorem confortat naturalē Vetusta uero pessima sunt: unde corruptibile gene/rant nutrimentum calor enim naturalis eorum est defectus atq̄ ab aere alium sumpserunt ideoq̄ ma lorum humorum putredinem citius subeunt & quā to uetustiora tanto erunt deteriora quod ante ip̄m dixerat Gal'. in tertio de Alimētis. c. xxi. cū ait. Opti ma quidem oua sunt quæ recentissima: pessima autē quæ uetustissima quæ autem inter media horum p̄/portionātur distantia qua distāt ab extremis bonita te & malitia. Et ideo concludamus cum Auicē. in se cūdo canonis. c. ccccxxxv. q̄ meliora ex ouis sunt oua gallinæ recentia quare illa tātūmō sūt elligenda

Capitulū. cxiiii. ostēdit quomodo coquātur oua & quis modus coquēdi sit melior ad sanitatem.

Vm multifariam oua decoquī consue/uerint dicendum esse utile & necessariū de eorum decoctionibus existimabimus ut sanitatis conseruator intelligat q̄s mo dus laudabilior & salubrior a medicis esse pronūci etur. Dicamus ergo q̄ principaliter oua dupliciter preparantur assando. s. ipsa super cineres calidos & in aqua ellixando quæ si inuicem comparentur eli/xa meliora & assatis laudabiliora dicentur: ut pla/cuit Isaac in quinta doctrina. c. xvii. dicente. Oua as/sata elixis sunt grossiora & ad digerendum durio/ra quia focus substantialem eorum humiditatem de ficcat: unde deficcatoria et minus refrigatiua existūt Et in particularibus etiam ait hoc modo. Oua i ca lore & humiditate sunt temperata & humide com plexioni similia: sed tamen si assentur ab igne calo/rem suscipiunt & siccitatem: unde fiunt deficcatiua minusq̄ caloris refrigeratiua. Si uero cum aqua fue rint elixa humiditatem sumūt proinde minus defic catiua magisq̄ caloris mitigatiua. Et ifra sic ait: oua assata sunt grossiora & duriora ad digerendum eli/xatis qñ calorē et siccitatē ab igne suscipiūt fumo/sitatē ēt ac odoris grauitatē. Vñ sic cocta p⁹uia me dicie q̄ cibi cōueniūt teste Auicē. i secūdo canōis. c. ccccxxxv. cum inquit. Et q̄ ex eis sī assata sup cine/rem sine fumo conferūt solutioni uentris & dissin/terie & ceꝫa. Cum autem duobus modis assent oua super carbones scilicet & subcineres petet quispiam quæ deteriora: cui respondet Isaac in quinta doctri na. c. preallegatis dicēs. Oua quæ inter cineres ponū tus tota sunt peiora eis quæ super carbones ponunt quoniam cum calor foci circumeat ipsa: fumosita/tem suam exire prohibet: super carbones uero posi/ta fumositatem emittunt & munda sunt. Nullo igi tur predictorum modorum sunt oua coquēda sed potius elixanda dicente Haliabate in quinto Theo rice. c. xxvi. Cōpetentius autem ouum quod sumit est elixatum in aqua & non multum decoctū ut du rum fiat sed media tantum maturatione decoquat quod etiam sorbile uocatur: hoc nanq̄ citius digeri tur & melior est cibus: Nodatum autem & durū & lapidosum & patellatum malum est & difficile di/gestioni humorem generat grossum facitq̄ opilatō nem & lapidem in renibus & putrefactionem i sto macho & colicam mouet passionem. Cum autem ouum elixari etiam duobus modis contingat cū cor tice. s. & sine ipso cū frāgit & in aquā calidā proiici tur q̄ret aliquis forsitā & bene quæ harum duarum elixatio sit conuenientior? Cui dicemus cum Isaac ubisupra sic scribente. Oua elixa cū corticibus suis peiora sūt q̄ fracta in aqua quia fumositati & gros sitiei cortices repugnāt exterius: Quæ oua qui sepe comedunt uentositatem inflatiuam & grauatiuam patiūt stomachi & totius uentris & postea subdit Oua in aqua fracta meliora sunt his quæ cum corti cibus ellixātur quia calor aquæ temperate penetrat & grossitiem suam subtiliat & aufert sibi grauitatē sui odoris. Vnde huiusmodi sunt laudabiliora ceteris Et post multa sic etiā inquit. Oua in aqua elixa lau dabiliora existunt maxime medie cocta: quia ex to/to cocta mutantur in assatorum naturā & in parti cularibus idē uoluit cū ait. Oua elixa in aqua & me diocriter cocta facilia sunt digestioni. Si uero ad du ritatē coquātur tardē digerūtur. Et in ra subiunxit.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Oua elixa in aqua ſine teſtis in ſua ñaturali cuſtodiuntur humiditate cū aquæ hamectatione ſuiq; odoris grauitatem amittunt: unde ceteris ouorū preparationibus ſunt laudabiliora: & precipue ſi medio criter cocta fuerint & ceta. Sed quia ſic ꝑparata: & ſi magis q̄ alia dicantur eſſe ſaniora non omnibus tamen placent: imo quidā de quorum nūero ſumus plus cū cortice oua elixa deſiderāt melioriq; cū appetitu: ut ita dixerim: aſſumūt ea ideoq; de ipſis dicamus ulterius q̄ tripliciter poſſunt eſſe decocta parū. ſ. & ut ſemicruda ſint & talia. ſi non abhominabilia fuerint plurimū dant nutrimentū ut uoluit Serapio cū ait. Ouū ſemicoctū ſorbile eſt magis nutritiuum q̄ alio modo comeſtū. Quod etiā ſenſit Almāſor. in tertio. c. xiiii. dicens. Oua mollia ad deſcēdēdū uelocia his a quibus ſanguis fluxit multitudo ac uires fuerunt diminute cōferūt: quedam uero cū teſtis ſuis indurātur & hæc ſunt dura ad digerendū bene tamen digeſta plurimū exhibent nutrimētū te ſte Iſaac in. v. doc. ſic ſcribente. Oua indurata deſiccatoria ſūt & a ſtomacho dure exeūtia & uenas tarde penetrantia ſi tamen digerantur dure diſſoluuntur & ideo ſtomachū grauant & inteſtina: plerūq; tamen bene cōfortant: quod confirmauit Raſis in tertio Almāſoris. c. preallegato dicēs. Oua cū elixāt & dura fiunt plus nutriunt ad digerendum tñ ſunt duriora tardiuſq; de ſtomacho deſcendūt: et Gal'. in tertio Alimētoꝝ. c. xxi. cū ait. Oua quidē cocta & īdurata difficulter digeſtibilia: & tarde pertrāſitiōis & alimentum groſſum tribuūt corpori: his tamē ad huc magis ſunt tardæ pertrāſitiōis & groſſioris chimi: quæ ſecundū cinerem calidū aſſata. Et i libro de euchimia. c. iii. ſic etiam dixit Ouorum quecūq; uſq; ad perfectam coagulationem coquūtur aut aſſātur non bene euchimā ſunt. Quedā uero oua inter hæc extrema mediū tenēt decocta quidē ſufficienter & nō indurata quæ ſorbilia uel coagulata dicuntur et hæc ſunt ſaniora & omnibus fere hominibus gratiora & ceteris laudabiliora dicēte Almāſore ubiſupra. Oua trēula quæ neq; dura ſūt neq; mollia iter illa duo media exiſtūt: & Gal'. etiam in loco ſuperius aducto inquit. Optiua ouoꝝ ad alimentū ſunt quæ tremula ſorbilia quæ quidem minus nutriunt indu/ratis facilius tamen ſubeunt & eas quæ inuocata arteria aſperitates leniunt. Et in libro de euchimia ſimiliter ait. Oua quæ moderate ſunt cocta: propter quod tremulēta uocātur meliora ſunt aliis & ad digeſtionē & ad euchimiā & ceta. De frixis autem cū oleo & huiuſmodi dicimus cū Iſaac in quinta doc. c. xvii. Quod oua frixa ceteris ſint peiora quia partiſſime in ſtomacho ſunt morantia & quia in fumoſitatem & corruptionē ſunt mutabilia: quicquid ibi ciboꝝ inueniunt corrūpentia ſunt grauitatem ſtomacho generantia et faſtidia peiora q̄ alia quelibet faciant oua. Et infra dixit. Oua frixa peſſimos generant chimos & faſtidia & in prima doctrina etiam ſic ſcripſit. Oua frixa ceteris deteriora & groſſiora citoq; in fumoſitatem & in colericos humores ac in putredinem conuertibilia: quare ſunt cauſa faſtidii & abhominationis quia conuerſa in putredinē quicquid bonorum cibarioꝝ in ſtomacho inueniunt putrefaciūt. Quæ fuit Gal'. ſētentia in tertio Alimentoꝝ ſic dicentis. Oua frixa peſſimū dāt alimentū ad omnia indigeſtibilia. n. ſunt & groſſū dāt chimū & prauū ſuperfluū. Et in libro de euchimia. c. iii dixit. Oua quæ frigunt cachochima fiunt et in eā q̄ in uentre digeſtionē habēt in fumoſā corrūpūt ſub ſtātiā & pp ipſa & alia cibaria. Et ppea eis q indigeſtionē patiunt peſſima ſunt: quare & ceta.

Capitulum. cxv. oſtēdit quid ſit lac & quæ ſit eius natura ſiue cōplexio & ceta.

Vm tot: ut dixit Princeps in ſecudo canonis: lac cum corporibus humanis habeat proportionalitates q̄ earum cauſæ non cōprehendunt nō eſt aliqua afficiēdū admiratione ſi priſci ſapientes lactis generibus utebantur quos & poſteri ſunt imitati: id tamē qd illi ex eis iuuamentum nō cōſecuti: propterea quia i ordinatiſſime lacticiniis ſint abuſi & inde ad q̄ plures egritudinū ſpecies deuenere quod aliqui conſiderantes & id putantes ex parte lactis contingere ipſū penit⁹ ſpreuere eo nūq̄ utentes a quibus pleriq; edocti illud idem obſeruāt quorum opinio et falſa erronea q̄tum a uia deuiet ueritatis ex infra ſcribendis clariſſime patebit. Sed primitus quid ſit lac: qd ipſi intelligere minime uidentur declaremus dicentes cū Gal'. in octauo de iuuamentis mēbroꝝ. c. ultimo ſic ſcribēte. Lac eſt ſuperfluitas cibi corporis bona digeſta: a quo ſumpſit Cōciliator noſter in differētia. cxxxxviii. cū dixit. Lac eſt animalis ſuperfluum albū bina decoctione in māmis generatum & ē ſanguis bis decoctus ut inquit Meſue: in albedinēq; mutatus. Quod quidem ſenſit Auicē. in. xii. tertii. c. i. Cum ait. Mamilla albificat ſanguinem rubeum & facit ipſum lac. Et propterea dicebat Iſaac in. c. xvii doctrina quinta. Lac nihil aliud ē q̄ ſanguis ſecūdo coctus. Et in particularibus iteꝝ. Lac uicinum ē ſānguini neq; aliud eſt q̄ ſanguis ſecūdo coctus in uberibus habet tamē de mamillis albedinem ſaporitatem & habilitatem & infra dixit. Lac non eſt ſeparatum a ſanguine ſicut colera uel melancolia per ſe imo nō eſt aliud niſi ſanguis ſecūdo coctus in uberibus quod natura preparauit ad nutrimentum aniālium ſicut eundem ſanguinem operata eſt ad fouenda corpora & ob hanc cauſam Auicē. in ſecūdo canonis. c. cccxxxxviiii. ſic ait. Lac eſt boni chimi & facit exuberare ſangninem: augmentum faciens i cerebro & eſt propinquæ digeſtionis cum ſit genera/

UVA. BHSC. IyR_157_4

tum ex ſanguine quod eſt in ſumo digeſtõnis.cui ſu peruenit digeſtio quædam alia quãuis fiat ex mẽbro quod ad frigus declinat.Et propterea lactis comple xio parũper ad frigus declinat ut tetigit Concilia/ tor in preallegata differentia cum inquit.Et ſi lac ſit ſanguis ſecũdo coctus:ſecũda tamen decoctio eidẽ non caliditatem ſed potius inferat frigiditatem pro pter mamillarem carnem glandoſam frigidã & hu midam exiſtẽtem:ſicut enim ſpũs animalis bis deco quitur puta in corde & in cerebro :ita lac in epate ac mãnis:& quod ita ſit patet per dictum Haliaba tis in quinto Theorice.c.xxvi.quod eſt tale.Lac uni uerſaliter frigidum eſt & humidum.Et per Almãſo rem in libro tertio.c.xv.dicẽtem.Lac recẽt mulc tum temperamento exiſtit uicinum licet frigiditati & humiditati parũper approximet:quod corpus hũectat & impinguat ethicis inſuper & ptiſicis nec non ſiccæ tuſſi ac ardori urine confert quas.ſ.opera tõnes minime faceret niſi frigidum & humidum fo ret:quæ quidem fuit etiam Gal'.ſententia in quarto de ſimplici medicina diſtinctõne tertia.c.ultimo ſic quod dictum eſt probantis. Lac quãuis ſit ſuaue tñ non alteratur per ſeipſum ad amaritudinem pror ſus & iſtud eſt quoniam frigiditas in ipſo eſt uincẽs caliditatem & nõ caliditas frigiditatẽ.Et propter il lud fit ꝙ quãdo morat' occurrẽs ei aliqua hora ace ſcit & iſtud eſt quoniam compoſitũ ẽ ex tribus ſub ſtantiis diuerſis in qualitate quaꝝ una eſt ſubſtãtia groſſa ex qua eſt caſeus & ſecunda eſt pinguis ex q̃ eſt butiꝝ recens & coctũ:et tertia eſt aquea quæ dici tur aqua caſei & unicuiq; haꝝ trium ſubſtantiarum ineſt cõplexio ſibi propria:ſubſtantia pinguis ẽ ma ioris equalitatis in complexione & ſubſtantia groſ ſa eſt frigida inequalitate complexiõis & aq̃a ẽ frigida & humida & cũ res ſit ſecũdũ ꝙ narraui tũc ca liditas totius lactis eſt ſub caliditate totius corporis temperate complexionis.Et propter illud eſt quod cõuertit' & pmutat' ꝑ ſe ad acetoſitatẽ.Et i.v. libro eiuſdem diſtinctione ſexta.c.ii.ſic etiam inquit.Lac in caliditate ſua eſt inter flegma & ſanguinẽ ſed nõ eſt longitudo eius ab utriſq; ſimilis & equalis imo a flegmate ẽ longinquius & propinquius ſanguini: Quod etiam uoluit Serapio in.c.de medicinis pro uocãtibus lac a predicto accipiens loco ex quib9 ap paret ꝙ licet lac ſit decliue ad frigidum & humidũ hoc tamen eſt parum.Iſaac tamen aliter ſenſiſſe ui detur cum in capitulo.xvii.doctrina quinta inquit. Lac dulce uicinitus mamillas exiens calidũ ẽ in me dio primi gradus & in initio ſecundi quod mõſtrat ſaporoſitas ſua & ſaporis ſanguinis uicinitas & fa cilis in eum mutabilitas & ceta.Qui noſtro iuditio & ſi contrarius uideatur opinioni Gal'.& aliorum ut uiſum eſt ab eis tamen non diſcedit nã ſi cõſide retur lac abſolute an calidum ſit uel ne proculdubio calidũ eſt pronuntiandum cum dulce ſit & ceta.Vt dixit Iſaac.Si autem comparetur corpori tempe rato ut probauit Gal'.erit frigidum & humidũ nec hoc Iſaac negaſſet & ſic omnis remouet' cõtradic tio inter eos.

Capitulũ.cxvi.oſtẽdit quale quãtũq; ſit lactis nutri mẽtũ & quæ ſint ipſius utilitates.

Q Vantum ſit lactis nutrimentum & ex eo corporis robur prouenies nũquã equi dẽ quis poſſet credere niſi ea quæ de ipſo ſcribũt auctores noſtri ꝓgeſſet. Quos qui non legit aut minime poteſt intelligere hoc ſal tem legat capitulum in quo non comprehenduntur illæ quæ ad morbos infinitæ fere ſũt lactis utilitates ſed tantũmodo hæ quæ ad corporis ſani faciunt cõ ſortationem.Dicamus ergo cum Auerroi in quinto colliget.c.de humiditate animalium ꝙ ſi corp9 eſt mundum nihil eſt conuenienti9 lacte ad reſtauran dum quod diſſolutum eſt ex membris radicalib9 & proprie lac:mulierum:ſecundo lac aſinarum & p9 lac caprarum & ideo eſt lac magis iuuatiuũ om nibus aliis rebus ethicis:& hoc eſt propterea quia ẽ materia ſimilis primæ materiæ ex qua ẽ humiditas radicalis & ideo nutrimentum bonum corpori exi ſtit & ceta.Quod etiam uoluit Serapio auctoritate diaſcoridis cũ ait.Lac omne eſt boni chimi & ẽ mlt tum nutritiuum mollit uentrem & cõfert ſtomacho Similiter Iſaac in.c.xvii.dietarum uniuerſalium di cens.Lac. fœminum & caprinum temperatum eſt in ſuis tribus ſubſtãtiis & perfectum generat nutri mentũ & tẽperatum.Et infra ſubdit & ſi corpus ſit mũdũ & lac bene digeſtum multum dat nutrimen tũ laudabilem ſanguinem generat augmẽtat carnẽ totum corpus laudabiliter humectat:exteriora tene rat & facit pulcra.Et iteꝝ poſt aliqua dixit.Cõcor dati ſunt omnes antiqui & ratione teſtant' nulla re melius nutriri corpus q̃ quæ facile i ſanguinem mu tatur ſicut lac quia nulla res lacte nutribilior exiſtit Princeps quoq; Auicẽ.in ſecundo canonis.c.cccc xxxxviiii.ſic inquit.Lac quidem eſt nutrimentũ & equat chimos et confortat corpus & abluit.Et poſt pauca ſubiunxit.Lac eſt boni chimi & facit exube rare ſanguinẽ:augmentum faciens in cerebro & ꝑ prie muliebre.Et in areola decorationis ſic inquit. Et quando lac bibitur cum zucaro calorem efficit ualde bonum & proprie mulierum & impinguat et proprie habentes complexiones calidas & ſiccas:cũ ſoluuntur potu eius propter ſuam cauſam & non impinguat eos niſi propterea quia humectat & ex trahit humorem malum quare rectificat nutrimen tum:quod non minus ſenſit Raſis in tertio Alman ſoris capitulo decimo quinto dicens. Corporibus ſiccis lac optimum tribuit nutrimẽtum atq; ad tem periem dicit ſanguinem quoq; atq; ſperma augmen

UVA. BHSC. IyR_157_4

tat .Quæ fuit galieni ſententia in.v.de regimine ſanitatis uerſus finem ſic dicentis.Boni lactis hæc ſunt moderata ſubductio uentris & euchimia & nutrimentum non paruum & eiuſdem in. iii. de alimentis.c.xiiii.ſic quoq; ſcribentis dicēdū eſt.Optimi chimi eſſe optimū lac fere omniū quæcūq; comedimus neq; ſimpliciter dictū eſt optimū qm̄ lac malū euchimos ipſo utētes cachochimos efficit.Ecce igit̄ quot bona quanteq; utilitates in bono lacte reperiuntur & propterea non ita ut .aliqui faciunt deſpiciendum eſt.

Capitulum.cxvii.oſtendit quod lac ſit bonum & laudabile ad ſanitatem & quas debet habere conditiones.

b Onū eſſe oportet lac quod comedimus ſi utile debet eſſe ac ut ſupradiximus nutritiuū.Q̄ m̄ lac malū non modo eſt inutile :uerū etiā p maxime nociuū ut apparebit ex dicendis.Et propterea ſcribendū eſt quæ requirātur ad lactis bonitatē quātū eſt ex parte eius primo:deinde ex parte ſuſcipientis & ceta.Quod in alio faciemus.c.in preſentia aūt dicamns cū Haliabate in.v.Theorice .c.xxvi.dicente . Bibere uero lac uolenti oportet nō ſtatim ſumere poſt partū ſed poſt ad minus.xl. diebus quo premiſſa procedam⁹ dicentes cū Iſaac in.xvii.c.d.v.ſic ſcribente. Electū lac quattuor q̄litates habet coloré albiſſimū clarum a citrinitate & rubore e aliuiditate liberū odoré odoriferū & ab horrore & grauitate alienū:liquoré inſubtilē & groſſum mediū ut ſi gutta ſuper unguem aut aliud corpus ſolidū proiiciatur remaneat cōtinua inferius lata:ſuperi⁹ acuta. Saporem acceptabilem ab amaritudine ſalſitate: & acetoſitate liberum. Quod etiā uoluit Raſis in.xxiii.continentis.c.vcc. cū ait.Bonū lac eſt uehementis albedinis:equalis cōtenti uel ſubſtantiæ quod ſi ſtillatur ſuper unguem nō fluit .Et lac caprinū minus nocet uētri quā aliud lac & ceta:a quo ſumpſit Auicē.i.ii.canōis.c.ccccxlviiii. cū dixit.Melius lac eſt quod eſt uehementis albedinis equalis eſſentie quod ſuper unguem diſtillatū figitur & nō currit &eſt paſtus planta bona & nō eſt i ipſo ſapor extraneus declinās ad acetoſitatē aut amaritudinē aut acredinē aut odor extraneus horribilis.Idem etiā uoluit Serapio cū dixit auctoritate gal.Lac melius ē ſanū naturale nō habēs infectionē alicui⁹ alterius humoris aut ſuper q̄ nō uincit aliqua qualitas & eſt clarū in quo non eſt turbulentia aliqua nec acuitas in ſapore uel odore nec acetoſitas nec ſalſedo:imo ē in eo dulcedo pauca & eſt odor eius bonus & lac quidē quod eſt huiuſmodi ē illud quod generat̄ ex ſanguine ſano expiato ab oi malitia:& circa mediū capituli ſic etiā inqt .Eſt aūt lac bonū quod eſt albū equale in ſpiſſitudine q̄ ponit̄ ſuper unguē & nō diffundit̄ ſed ſtat collectū in ſe & iſta fuit in rei ueritate gal. ſentētia in primo de regimine ſanitatis cū dixit.Bonū lac eſt quod guſtū odoratu delectabile eſt & quod albū & quod equale & mediū habet inter liquidū & groſſum malum uero & groſſum & caſeatū & liquidū & inequale ſubſtantia & amarū & ſalſum uel q̄ aliā ineptā habet q̄litatem qua neq; odore erit delectabile & ceta. Debet preterea lac eſſe in ſubſtātia ſubtile ut uelle uidetur Iſaac in.v.d.capitulo preallegato dicens.Omnium lac eſt laudabiliſſimum quodcunque ſubtiliſſimum eſt fœmininum primo:ſecūdo nō tamē adeo in ſubtilitate uicinū:aſininum groſſiſſimū & pl⁹ nutritiuū:dehinc pecorinū deide uaccinū & ceta.Quātum autem ē ex pte aīalis lac ſit laudabile quoniam oportet ut ex laudabili:iuuene:carnoſo:& ſano aīali & bono paſtu nutrito accipiat̄ dicente Iſaac ubi ſupra. Lac animalis bene carnoſi melius eſt lacte infirmi aut macri .Quod ſenſit gal. in libro de euchimia.c.iii.cū ait.Ad euchimiā lac eſt bonū animaliū eucraſiam habentiū.Et infra ſubiūxit.Scriptū eſt de lacte ab omnibus medicis quoniā euchimiſſimū eſt ſi ex ſanis & mundis animalibus fuerit quoniā ex cachochimis cachochimū eſt ſimiliter & in cachochimis corporibus.Et propterea ipſe concludit in.v.d̄ regimine ſanitatis. Animal ergo cuius lac ſumpturi ſumus ſine querela erit ſi ætate iuuenis fuerit ſecundū habitū corporis. Et in libro de diſſolutione cōtinua etiā inquit. Et melius lac & temperati⁹ eſt lac capre quia eſt ſubtilius quā lac pecudum & uaccæ & eſt groſſius quā lac aſinæ & camele .Et proſequitur. Et debet accipi lac ex animalibus ſanis iuuenib⁹ bene nutritis & ceta .Et poſt pauca addidit.Et meli⁹ eſt recipe lac ſtati mulſū anteq; īmuteť ab aere qa ue locit̄ īmutat̄ a quo Raſis accepit i.iii. almāſoris .c. xv.cū ait.Lac animaliū pinguiū & iuuenū quæ diſcurrendo bonas paſcunt herbas & partui adhuc uicina exiſtunt temperatū & melius iudicatur.Nemo enim debet lacte uti animalis cuius nutrimētū ignorauerit quoniam plurimum facit ad ipſius paſt⁹ bonitatem ut placuit Iſaac in.p. d.ſic ſcribenti /Animalia enim recentes herbas paſcentia faciunt ſubtile lac & aquoſum cito digeſtiuum & minus uentoſitatis & inflationis generatiuum q̄ lac animalium ſiccarum herbarum extremitates paſcentium uel ſicca genera. Lac enim animalium ſtiptice arboris extremitatibus ueſcentium utilis eſt ſtomacho ceteriſq; uiſceribus quod autem ex animalibus ſolubilia manducantibus fit omnibus eſt deterius : proinde lac caprinū plus ceteris ſtomachō conuenit quoniam ſem per ſtipticis herbis utuntur ſcilicet extremitatibus arborum maſticis quercus :lentiſci :oliuæ: & ſimilium quæ autem de frondibus uelcuntur arborum ſoluti uarum ſcilicet ſcamoneæ titimali elebori & ſimiliū eaꝝ lac ē peſſimū utpote ſtomaco nociuū q̄ diaſcorides teſtat̄ Vidi inqt capras eleboꝝ albū paſcētes i initio paſcēdi uomitum patiebātur.Cui⁹ rei effect⁹

UVA. BHSC. IyR_157_4

talis est qa eaꝛ lac bibentibus stomachi defectionē uomitū atq; nauseam igerabat. Lac preterea ex pte tēporū bonitatē atq; malitiā assumit qm melius est qꝑ in principio æstatis accipitur q̄ in aliquo aliorū tēpoꝛ: áni ut sensit Isaac in.v.d.c.xvii.dicēs. Lac in initio ueris subtilius est & a quæ assimilat' in fine aūt ueris ē ī initio estatis tēpatior & laudabilior cib' erit ī fine át estatis & ī initō autūni grossi' & min' aquo/ sū fit. Et infra sic etiā dixit. Lac ueris quia aquosum est nociuū stomacho fastidiū mouēs & uomitū: sto machi emolliens asperitatē & lubricās: deinde dixit Lac grossum tempamentū exiens fit durū ad digerē dū & stipticū sicut lac quod in fine estatis & in prin cipio autūni generat' qđ maxime in stomacho coa gulatur & pessimæ ifirmitates inde generātur. Et in particularib' sic etiā scripsit. Lac uernale .s.in fine ueris generatū ceteris quidē meli' & tempati' duo/ bus modis existit. Vno qa ceteris tēporib' tēperati' ē cū sit mediocre inter quattuor q̄litates. Alio pp la ctis näm nā lac tpi generatorū aialiū propinquū est aquosum & indigestū pp humores in ubera coadu natos a tēpore cōceptiōis & ideo cū lac .l. diebus a tēpore quo generata fuerint aialia prolongetur: sup fluitas quā habuerūt desiccat' & cōsumitur: & non restat in lacte nisi humiditas substantialis & natura lis quare tempatum est & laudabile facile digiōi & ceta. Autūnale uero & dissimile: naturalis enī humi ditas eius est plurimū finita: & caseata ē multiplica/ ta unde grossum est & difficulter digeritur: stoma chū grauat: grossam uentositatē & inflationē gene/ rat & putredini apparatur. Estiuū aūt .s.in princi/ pio estatis: ē inter hæc duo mediocre. Hiemale uero pessimū & grossissimū & quia siccissimū pp longin quitatē tēporis a ptu: iccirco sui humiditas natura/ lis prorsus est finita. Similiter inqt Auicē.in.ii.cano nis.c.ccccxlviiii. Haliabas & ceteri quoꝛ auctorita tes & dicta breuitate omnibus gratissima existente: pretermittamus.

Capitulum.cxviii. ostendit quod lac sit malum & quod acetosum & quæ nocumēta proueniāt ex eis.

Q Vāuis ex suprascriptis elici possit quod lac sit malū & quæ sint ei' nocumēta p pleniori tñ noticia boni atq; mali lactis mihi uidet' esse' dicēdū de malo lacte & de ipsius malitia sigillatim ut melius cognoscatur. Quoniā lac malū ut inqt Isaac in.c.xvii.d.v. nō so lū corrūpitur sed etiā oēs laudabiles chimos cōfun dit & gal.in.iii.alimētorū.c.xiiii. sic ait de ipso. Ma lū lac euchimos utentes' ipso cachochimos efficit. A quo princeps in.ii.canōis accepit cū dixit. Nō ē ali quid nocibilius corpori q̄ lac malū qm ut dicit Hi pocrates in libro de aere & aqua & regionib'. Lac si malū ē lapidē in uesica latētē facit maxime aūt si calidissimū coleris rubeis ptinēs ē uētrē eni & uesi/ cam calefacit & urinam incēdit & lapides facit. Quod etiam uoluit almansor in .iii. libro .c .xv. di cēs. Lac similit' spissum oino uitādū ē generat enim lapidē in renib' eo utentiū. Lac igit' malū erit cū spis sum seu grossū uel nimis aquosum fuerit uel aliq̄ ma la affectus q̄litate: uel de non laudabili aīali dicente Gal.in.i.de regimine sanitatis. Lac malū est grossū caseatū & liquidū & liuidū: & in equale substantia amarū uel salsum: uel qꝑ aliā ineptā habet qualitatē similiter illud quod odore nō erit delectabile: ut in pcedenti etiā.c.dixim' & in.iii.alimētorū.c.xiiii. sic etiā ait. Lac quidē quod paucū habet humiditatis s.seroſe & nō paucū grossic iei caſealis nō est secuꝛ oibus his q in ipso habundant: ledit quidē & renes qcūq; idoneos habēt ad lapidis generationē opila/ tōes etiā' & fm epar efficit his q hoc prōpte pati pñt Auicē. uero in pallegato loco sic de ipso dixit. Lac quidē oīs aīalis cui' pgnatio ē prolixior pregnatiōe mulierū est malum. Qua propter proportionale est ei illd qđ ē proximū sicut uaccinū & Serapio dixit lac aīaliū quoꝛ carnes sūt fetide & lōginq̄ a natura homnis est malū ut canis: ursi leonis & similiū. Nul lus ergo huiusmodi lacte uti debet. Similiter lac pro pinquū partui & uernale in initio ueris uel in postre mo estatis autūnale: & similiter hiemale fugiēdū est. Lac quoq; aīalis ucteris aut nō sani aut macri uel pa sti ex malis herbis humidis nimiū & aquosis uel ex solubilibus & talia omnia lactis genera sunt detestā da ut ex superiori.c. fuit manifestū similit & lac ace tosū ex quo extractū fuit butiꝛ. Quale id qꝑ padue p uicinias uēdit' uia cibi est oino fugiendū rōne suæ frigiditatis nisi a corpib' ualde calidis qm plurima facit in aliis nocumēta dicēte Isaac in.p.d. Lac ace/ tosum frigidū est & siccū digestioni inobediēs: gra uat gingiuas & stomacho nocet. Quod etiā uoluit Auicē.in.ii.canonis.c.ubi supra cū ait. Et lac, qdem acetosum est tarde digestiōis ualde & est crudi hūo ris. Verū stomachus calid' naturaliter aut accidēta liter digerit ipsum & iuuatur cū eo & non eructuat fumose propter ablationē butiri ab ipso. Quæ qui dē fuit gal. sententia in.iii.alimētorū..c.xv. dicentis Sufficit de acetoso lacte dicere qꝑ frigidū est & gros si chimi. Sequitur enim ad hoc nō de facili ipsum di geri cōmēsurata se habente complexione. Et postea subdit. Lac acetosū utile ē edulū magis ignitis uen tribus: frigidioribus uero uentribus cōtrariſſimum Et propterea ipso nō est utēdū nisi uia medicinæ ut Rasis inquit in.iii.almansoris pallegato cū ait. Lac qꝑ post butiri extractionē remanet fluxū uentris ex acumine colere rubeæ patientibus: corpusq; haben tibus macrum ac debile cōfert si ferrum ignitū in eo pluries extiguat' & ceta: Nō cōmēdam' lac tale igit' pacto aliquo uia nutrimēti qñ ab ipo butirū siue ut uulgares appellant capita lactis. quæ caliciores sunt lactis partes. quibus extractis frigidum nimis rema/ net lac ut dictū est & nō modica inducēs in corp' no

UVA. BHSC. IyR_157_4

cumenta. Hæc etiam approbamus id quod iam mul
sum est quoniam a natura dulcis lactis ẽ eggressum
& factũ est ad digerendũ durũ grossum & malum
dans corpori nutrimentũ. Et in renibus & uesicam
lapidem generat maxime si stomachus a cibis non
sit mundificatus teste Isaac in uniuersalib⁹ dictis ca
pitulo sepius adducto.

Capitulũ. cxviiii. ostẽdit de speciebus lactis quæ sũt
in usu. Quæ sit melior & eligibilior.

Postq̃ scitum fuerit quod bonũ q̃ ue ma
lũ lac fuerit in uniuersali: sicut supradixi
mus. Scire desiderat ulterius intellectus
cui⁹ aĩalis in specie lac magis in uia cibi
cõmẽdetur & propterea dicẽdũ est de hac re quid
senserint antiquiores qui non modo ad egritudi
nes sed ad sanitatis conseruationẽ lac fœmininũ ui
dẽtur approbare. Post quod lac asininũ caprinum
deinde: & post ipsum ouinũ: postremo uero tanquã
minus utile uaccinũ. Et quod ita sit apparet per Isa
ac in. c. xvii. d. v. sic dicente. Lac fœmininũ & capri
nũ temperatũ est in suis trib⁹ substantiis & perfectũ
generat nutrimẽtũ & tẽperatũ. Et infra: Omniũ lac
est laudabilissimũ quodcũq̃ subtilissimũ ẽ fœmineũ
primo: secũdo uero nõ tñ adeo in subtilitate uicinũ
asininum: grossissimũ uero & plus nutritiuũ de hĩc
pecorinũ: & deinde uaccinũ: plus aquaticũ omniũ
est porcinũ & ceẽa. Et subdit. Temperatius in trib⁹
substantiis & mediocri⁹ ẽ fœmininũ. Et adhuc ma
gis in processu ait: lac fœmininũ temperatius est &
nutribilius ceteris & mortiferis succurrẽs uenenis q̃
etiam uoluit Auicẽ. in. ii. canonis. c. cccxlviiii. dicẽs
Lac quod melius est omnibus est lac muliebre. Et in
prima. iiii. tractatu. iii. c. vi. inquit. Nõ est lac super
lac mulieris. Et auerrois in. v. colliget sic etiam dixit
Meli⁹ lac ẽ fœmineũ & p⁹ illud lac asinæ & p⁹ hoc
lac capre & iste spẽs lactis sũt subtilis substãtiæ. Sed
lac ouis est grossius & propterea citius in stomacho
caseatur. Sed uaccinũ adhuc grossius & cũ hoc bu
tirosi⁹: Serapio quoq̃ in capitulo leben sic etiã scrip
sit. Sanius lac est mulieris maxime cui⁹ corpus ẽ sa
nũ nõ antiquæ sed iuuenis: pulcre: temperate com
plexionis: cuius nutrimentũ est bonũ: generatiuum
bonorũ humoꝝ. Et post lac mulieris ẽ lac animaliũ
quoꝝ natura nõ est elongata a natura hominis: sed
prope naturã eius: excepto porcino scilicet: quãuis
ipse non dicat: quia est aquosum & incoctum teste
Isaac. Et infra subdit Serapio. Et lac mulieris est dul
cius & nutribili⁹ omni lacte. Et fuit gal. sententia in
primo terapentice. c. vi. dicentis. Lac humanum co
gnatũ quidẽ est & familiare nobis & optimũ: quia
uero non substinent multi lac mulieris in modũ in
fantiũ accipere dãdũ est eis asininũ: hoc enim ẽ alio
rũ optimũ. Si quis tamẽ quereret propter quod asi
ninũ in tantũ cõmẽdat cũ immediate post humanũ
ponat: cui dicem⁹ cũ Isaac in. c. xvii. d. v. quia quod
cũq̃ lac subtile est & aquosum sicut asininũ & caba
linũ sanguinẽ nõ generat grossum. Quod uero pl⁹
habundat ad caseũ sicut uacinũ & pecorinũ sangui
nẽ facit grossum sed tamen plus uacinũ. Et quia etiã
Lac asininũ post fœmineũ & caprinũ est tempati⁹
ceteris teste eodẽ ubisupra sed in ulteriori processu
Auicẽ quoq̃ in secũdo canõis. c. allegatis dixit. Lac
asinarum minus existens butirosum est subtile ca
prarum uero lac est tempatũ & lac ouiũ est grossum
ualde. Et lac uaccinum ẽ pinguius & grossius idem
quoq̃ sensit almãsor in. iii. c. xv. cũ dixit. Asininũ o
lacte subtilius est quæ fuit sententia gal. in. v. de Re
gimine sanitatis dicentis. Tenuius & serosius lac est
asininũ moderatũ uero grossitie est caprinũ. Qua
re hoc quidẽ ad nutriendũ est magis: si eo opus est:
asininũ uero minus fallax omnino & enim si quan
doq̃ sumat⁹ sine pane & subducit citius & minime
est uentosum neq̃ caseatur secũdũ uentrẽ & ceẽa. Et
in libro d⁹ euchimia & cachochimia capitulo. iii. Sic
quoq̃ ait in camellarũ & asinarũ lacte plurimũ est
serositatis: in ouino aũt plurimũ de substantia casea
li: ĩ bouino uero multũ de unctuositate: caprinũ aũt
mediocritatẽ in oĩb⁹ tenet. Sed si quis obiiceret bos
est animal frigidũ & siccũ ut patet in. c. de carne bo
uina supra unctuositas uero calida & humida: ut in
c. de adipe & pinguedine scripsimus. Quõ ergo lac
bouinum ẽ ceteris unctuosius? Ad hoc respondebi
mus dicẽtes cũ Isaac in. d. v. c. sepius allegato dicẽte.
Cũ uacca nõ tñ caloris habeat ut unctuositatẽ san
guinis attrahat sibi fit eius lac unctuosissimũ & nu
tribilissimũ quia ceteris est aquosum & acutũ & ma
gis nutrit: stomacho cõuenit membra cõfortat: ca
lorẽ epatis & stomachi refrigerat: & bonũ ẽ ad alia
butirositate ablata. Et quia lac caprarũ inter uacci
nũ & asininũ: ut etiã dixit Serapio: mediũ tenet &
quia in uaccino multiplicat⁹ butirositas: ut princeps
dixit ideo uidet⁹ utrũq̃ eorũ cõueniens esse his qui
impinguari desiderãt: & precipue naccinũ. Et q̃ ita
sit apparet per. Gal. in. iii. de alimentis. c. xiiii. dicen
tẽ. Lac bouinũ est pinguissimum ideo macilentis de
siderantibus impinguari uidetur aliis cõuenientius.
Et per Almansorem in. iii. sic scribentem. Vaccinũ
enim lac omni lacte cuiusibet alteri⁹ animalis gros
sius iudicatur quod etiam omnib⁹ sui corporis pin
guedinẽ adipisci uolentibus conuenientius existit.
Et per consequens pinguibus inconueniẽs & noci
uũ pronũciandũ est. Similiter lac ouinũ quia ẽ gro
sum ualde teste principe in. ii. canõis & gal. in libro
de euchimia: ideo dicendũ est de ipso cũ Rasi ubi
supra dicẽte. Quod ouinũ lac plures q̃ aliquod. ali⁹
procreat supfluitates & ppea citi⁹ in stomacho ca
seat⁹ ut dixit auerrois in. v. colliget. Et Isaac in. p. d.
cum ait. Vaccinũ & pecorinum semper coagulant⁹
in stomacho pro sui grossitie & terrestreitate & pro
pterea dimittendum est. Pro sanis aũt & satis bene

UVA. BHSC. IyR_157_4

complexionatis corporibus conueniẽtissimũ est inter cetera lactis genera caprinũ cũ sit temperatum in suis substãtiis plꝰ omni lacte post fœmininũ ut inqt Isaac ubisupra. Et est magis stomacho cõgruum qa capræ siluaticis herbis & ramorum extremitatibus pascunt᷑ ut ẽt princeps uoluit ubisupra quando ipsũ tẽperatũ esse pronũciauit & fuit Rasis sententia scribentis in Almansore caprarum lac temperiem tenet Qua de re concludendũ est cũ gal. in libro de euchimia sic dicẽte bonũ omnibꝰ & cõmodatius lac est id quod caprarũ neq; enim sufficienter est humidũ nec unctuosum nec grossum. Ideo post fœmininũ melius est aliis & ad sanitatẽ magis eligendũ.

Capitulũ .cxx. declarat qbus corporibus & naturis lac etiam temperatum & electum sit conueniens.

On oportet hoc in .c. dicere qꝺ lac infõtibus sit exhibendũ cũ id satis sit manifestum unicuiq; .Et si nunq̃ Gal. in .i. de Regimine sanitatis id precepisset cũ ait Puer nutriendus est solo lacte usq; quo mittat anteriores dentes & tunc assuescẽdus est grossiori cibo quoniam lac sanæ matris proprius assuetus est cibꝰ infanti cũ enim in uentre sanguine eius nutriretur qꝺ parũ in mamillis mutatus ẽ in lac eodem fere nutritur & post ortum ut ipsæ dixit ibidem sed in hoc capitulo scribendũ est quibꝰ adultis conueniat cũ non paucos ex lacticiniis infirmari uideamus: pro cuiꝰ expeditione hanc ponimus conclusionem de mente sapientum antiquorum. Quod lac quãtuncunq; bonum conuenit consistentibus & senibus nõ flegmaticis sed calidis & siccis in cõplexione: si stomachũ a malis humoribꝰ mũdificatũ habuerit. Et si bene ipsum lac digerunt: & ex eius complexione: & ipsius comestione nullũ perceperint nocumentũ. Qui uero nõ habuerit has conditiones eis minime conuenit quãtuncũq; lac de se perfectissimũ existat. Et qꝺ ita sit declaratur auctoritate Auicẽ. in .ii. canõis. c.cccxlviiii. sic scribẽtis. Lac. nocet flegmaticis quoniam caliditas eorũ nõ cõuertit ipsum ad sanguinẽ sicut oportet. Et corpus utitur ipo ante conuersionem eius propterea qꝺ est ei propinquũ. Et propter hoc cõfert habentibus complexionem calidam & siccam cũ in ipsorum stomachis nõ est colera. Et infra subiũxit. Lac est cõueniens cõsistẽtibus q̃ adolescentibus calidam habẽtibus complexionem nam cõuertitur in ipsis ad coleram & cõfert senibus etiã propterea quod humectat & remouet pruritum qui eis est proprius. Quod sensit gal. i. v. de regimine sanitatis cum iquit. Lac nõ oibus dãdum est sed his solũ senibus quicũq; bene illud digerũt & sinthoma nullũ circa dextrũ ipocũdrium sentiũt. Cuius quidẽ ratio ab eodem assignat᷑ in .iiii. de simplici medicina distinctiõe .iii. c. ultimo dicẽte. Q_uãdo lac nõ digeritur in stomacho cõuertitur & permutatur ad unam duarum specierum. Et istud quoniã ipsum in stomacho frigido acescit & i stomcho calido fumigatur & amaricatur. Quod maxime fit cũ stomaꝰ colera uel flegmate repletus fuerit. Et hoc etiam uoluit Isaac in .d. v. c. xvii. cum ait. Si quis lac accepit stomacho non mũdificato: siue corpore nõ tempato uꝰ tẽpore nõ moderato: cito mutatur infumositatem coleraq; nigrã generat & fumosam complexionẽ calidis uel acetositatẽ & putredinem frigidis. Et post aliqua dixit. Et si lac in substantia sua sit laudabile cã subtilitatis & digestibilitatis suæ aliqñ uel sp ex mutatis q̃litatib st omachi coagulat᷑ & mutatur in fumositatẽ & in colerica genera: aut aliqñ uel sp mutatur in acetositatem uꝰ flegmatũ putredinem se cũdũ accidentia hoc faci ẽtia. Et propterea cõcludit deinde qꝺ lac nõ sit accipiẽdũ nisi corpus sit tempatum & stomachus sit inanitus de colericis & flematicis humoribus. Et in libro .d. p. sic quoq; dixit. Cũ lac in se duas substãtias cõtrarias habeat aeream & terrestrẽ. s. caseatã & butirosam. Caseata pp frigiditatẽ suiq; siccitatem indurat᷑ ad digerẽdũ. Vnde in acetositatem cõuertitur precipue si inuenerit cibum uꝰ humores in stomacho acetositati ptinẽtes: butirosa uero pro sui calore ac leuitate: mutatur in fumositatẽ: presertim si stomachum sibi similẽ inuenerit. Ideoq; nõ oportet lac potari nisi stomacho inanito & ab hũoribꝰ mũdificato. Q_uæ etiã fuit Auerrois sententia in .v. colliget dicentis. Lac recipit immutationẽ citius omnibꝰ aliis rebus ab aere & similiter permutatur in distemperatis corporibus ex malis humoribus & acescit & caseatur in stomacho frigido aut in fumosum in stomacho calido. Et replet cerebrũ. Sed si corpus sit mundũ nihil est cõueniẽtius eo ad restaurandũ & ceta. His ergo lac conuenit aliis aũt minime. Q_uare & ceta.

Capitulũ .cxxi. ostendit quõ preparandũ sit lac: & q̃ alia obseruanda sint ante ipsius assumptionẽ.

Ostq̃ electũ lac habuerimus & demũditia nostrorũ corporũ certi erimus adhuc est a nobis obseruandũ qꝺ lac sit recẽter muletũ dicẽte Isaac i. c. xvii. d. v. Lac nouiter mulsum magis est calidũ & tempatũ cũ naturæ sanguinis sit uicinũ. Ad cõpationẽ ergo alteriꝰ lactis laudabilior & nutribilior cibus erit & maxie acceptũ sicut oportet. Et in pticularibꝰ etiam inquit Lac uberibus uicinũ est dulce & liquidũ. Et iccirco ceteris laudabilius est & digestibiliꝰ citoq; in sanguinẽ cõuertibile: si pro ut oportet accipiat᷑ & quantũ uirtus tollerare ualuerit & ceta. Cui cõcordat Auerrois in .v. colliget cũ ait. Et lac non ualet in his quæ diximus nisi recẽter trahatur ex mamillis si esse potest. Et similiter Auicen. in secundo canonis capitulo .cccxlviiii. dicens. Et oportet ut lac ad ministretur statim ut mulgetur antequam cõuertatur. Quæ

quidē fuit Gal. sentētia in .v. de ingenio sanitatis capitulo .xii. dicentis. Studendū est ut lac mox ut ab uberib⁹ animaliū est emunctū sugatur: ne quomodo libet ab aere tangat. Quorū quidē sapientū prealle gatorū ratio est. Quoniā lac in sua substantia est ue locis cōuersiōis idest corruptiōis teste principe ubi supra & Almāsore in libro .iii. c. xv. sic scribente. Cō uersio lactis est uelox & experientia illud docet qa facile acescit & cito obseruandū est preterea q̄ si ex ubere nō sugatur pmiscendū est cum eo salis & mel lis modicū ut in stomacho minime coaguletur: & p̄ sertim si lac grossum fuerit. Iuxta preceptū Isaac in. v. d. sic scribentis. Si mel & parū salis in lacte appo natur nunquā coagulabitur. Et in particularibus sic etiam inquit. Lac caprinū non nunq̄ coagulatur in stomacho nisi cū calidū ab uberibus exiens bibatur aut cum fuerit cū modico melle & sale permixtū: tali enim modo propinantū nullā conglutinationem dabit & subdit. Sin autem tali dabitur modo semet ipsum coagulabit & grauitatem in stomacho & in gulla suffocationem generabit quæ fuit gal. sentētia in. v. de Ingenio sanitatis. c. supius allegato dicentis Qui miscet aliquantulū mellis cū lacte prohibet ei⁹ coagulationem in stomacho nam mel custodit ne coaguletur in stomacho. qđ si uis ut facile a stoma cho descēdat mitte parū salis in eo. Et in .v. libro de Regimīe sanitatis uersus finē ait. Lac nō caseat sm uentrē si de sale & melle assumpserit. Et in .iii. Ali mento. c. xiiii. Si quis accipiat salis aliquid aut mel lis impossibile est lac in stomacho eius coagulari. Et in libro de euchimia. c. iii. Cō similiter inquit nō est infallax absq̄ melle offerre tēperatū lac quoniam multis eorū quī ipsum biberūt caseatū fuit in uentre & nīmirū. Quæ autē sint nocumēta eius cū in sto macho coagulat: nō est hic opus dicere cū ex supe riús habitis sint satis manifesta. Et ideo talis prepa ratio lactis cū melle & sale aut cū zucaro & passu lis ut aliqui iubēt moderni p̄ re utili nō minusq̄ ne cessaria ad sanitatē est obseruanda. Qua autē hora lac bibendū sit subiungamus cū & ipsa nō modicū faciat licet p̄ accidens: ad nutrimentū dicente Isaac in. v. d. c. xvii. Auctoritate Ruffi hec uerba. Ruffus inqt q̄ lac bibētes ieiunos esse oportet & bibant cū exeat ubera neq̄ aliquid comedant quousq̄ digera tur. Et post pauca subdit digesto aūt illo secundo accipiat & .iii. itidē faciant sic enim faciendo solu tionē prestat uentris cū aquositate sua & corpus est nutriēs augens quoq̄ carnē & sanguinē naturæ ami cissimū generat. Et q̄ cū lacte nō sit aliud permisceu dū tolli potest ex dicto illo principis in .iii. i. doc. ii. c. vii. Lac cū reb⁹ acetosis comedēdū nō est neq̄ pi sces cū lacte qm̄ ide peruenit ad egritudines perma nentes sicut lepra & huiusmodi inquit ipse eo in lo co indoq̄ experimentatoq̄ auctoritate. Quæ autē quantitas lactis bibenda sit minime expressum inue nio sm tū ætates complexiōes & stomachi tolleran tiā accipiatur & in tanta quantitate q̄ digeratur & nō ledat ut tetigit Isaac i. i. doc. cū ait. Pro ut opor tet accipiat & quātū uirtus tollerare ualuerit. Si enī ultraq̄ oportunū fuerit sumatur naturam grauat & capiti stomachoq̄ infert nocumētū. Securissime igi tur a pauca lactis quātitate incipiendū est & paula tim ad maiorem transeundo pro ut digestiua sto machi docebit.

Capitulū. cxxii. ponit quæ sint obseruanda post lactis assumptionē ne in stomacho corrūpatur.

Vecūq̄ hactenus dicta sunt de lacte obseruanda proculdubio forent inultilia: si postq̄ bibitū fuerit. Quæ oportuna sūt nō intelligentes pretermitteremus. Et iō dicēdū ē quæ necessario debēt attēdi post lactis co mestionē cū Isaac in. d. v. c. xvii. sic scribēte. Postq̄ lac bibitū fuerit in ieiuno nihil aliud comedāt quo ad usq̄ digerat & labor & nimius motus fugiant Si enim oīno sine motu stomachi inuenerit defectio nē eiicitur lac anteq̄ digerat. Si uero fortitudinem mutatur in corruptionē nō enim quiescēdo a deam bulatione: sed ambulando suauiter quo ad usq̄ ad stomachi fundum sentiat descendisse. Sic enim me lius ad digerendū preparatur. Quod etiam uoluit Auicē. in secūdo canōis. c. cccc. lxviiii. dicēs. Illū aūt qui bibit lac post ipsum quiescere oportet ut nō cor rumpatur & nō acescat uerū oportet ut non super ipsum dormiat neq̄ suscipiat super ipsum cibū aliū donec descendat nec etiam post ipsum bibatur uinū qm̄ alterat ipsū & coagulat & penetrare facit idige stū ut iuniores medici sentire uidētur. Hoc igitur sit primū pro regula obseruandū. Secundū aūt nō mi nus hoc dicto necessarium est ut lauentur dentes & gingiue cū aceto uel uino aut cū aqua mellis & hui⁹ re aliqua abstergente. Quoniam ut dixit Haliabas i. v. theorice. c. xxvi. Lac dētib⁹ nocet & gīgiuas co medit & eneruat ideo lac comedentē post illum ma sticare oportet aquam mellis uel uinū quo gingiue omnino abluantur ab ea quæ illis inhesit coagulati ua substantia: clarius autem Isaac in. p. d. sic etiam hoc inquit. Lac dētibus atq̄ gingiuis mollitiem da bit & putrefatiet ea unde mollificatæ putrefiunt: fit ergo necessarium ut os lauetur cum uino ul' aceto ut quod de lacte dentib⁹ inuiscatū fuerit mundificetur Hoc etiam uoluit Auicē. in canonis. ii. capitulo se pius allegato dicens. Et lac quidem nocet dentibus & corrodit eos & concauat & consumit ipsos & proprie cū dens est frigide complexionis & la xam efficit gingiuam immo oportet ut post ipsum colluatur os cum melle & uino & oximelle. Quæ sententia fuit assumpta a fonte uberrimo Gal. in tertio Alimentorum capitulo decimoquarto sic scribente. Oportet post oblationem lactis uinum mixtum traiicere. Et subdit. Et melius est

& si mellis aliquid supermittas ipsi: omnino enim sic abstergitur quod circūplasmatū dentibus & gin giuis fuerit. Hoc etiam similiter obseruādū est post lacticinioꝝ dicendoꝝ infra comestionē & preser/ tim post lactis coagulati & casei sine sale recentis as sumptionē. Quoꝝ partes grossiores & uiscosio/ res magis gingiuis adherent & inter dentes: preci/ pue raros: inuiscant. Abstergant itaq; & lauentur cum aliquo predictoꝝ ne putrefiant: ſm qp sapien/ tes antiqui: ut supra uisum est preceperūt: Et hæc dū obseruādis post haustum lactis dicta q̄ breuissime sufficiant.

Capl'm.cxxiii. ostendit quæ nocumenta proue niant ex assidua & frequentata lactis etiam boni as sumptione in multa corporis membra.

T si multa bona de lacte supius dixerim cum debito accipit modo & qñq; non tamen frequentandus est eius usus cū ad diuersas perducat egritudines & dētibus presertim noceat dicente Isaac in particularibus dietis assue/ facto & multū lacte ebibito dentes & gingiuæ mol lificantur: & inde putrefiunt. Quæ qdem fuit etiā Gal'. sententia in .iii. alimentoꝝ .ca. xiiii. dicētis. Cō tinuus usus lactis ledit dentes simul cum adiacenti/ bus carnibus quas nominant gingiuas. has igit' la/ xas. dentes aūt ualde putrescibiles & corosos efficit Nocet similiter usus lactis uisceribus nō modicum cum dicat princeps in .ii. canonis. cap. superius āno tato. Lac preterea non est bonum uiscerib⁹ licet lac capraꝝ sit minus nocens uisceribus q̄ aliud. qd' ēt sensit Rasis in libro .iiii. suoꝝ afforismoꝝ dicens. Lac a quo butiꝝ non est extractum & maxime re/ cens & butiꝝ crudum intestina humefaciunt & lu bricant & ea ledūt. Et ideo uiscera hñtes debilia eo rarius q̄ ceteri homines uti debēt. Similiter strictas habentes uenas & opilationibus parati lacte omni q̄ rarissime utantur. qñ ut Auerrois inquit i. vi. col liget. cap. de diminutōe cibi. Et lac bonum est seni/ bus uenas habentibus largas: Sed necessarium ē ut cum melle utantur. Senes uero frigide complexiōis per naturam & uenas hñtes strictas lacti nō appro ximent: qñ omne quidē lac facit possidere opila/ tiones in epate & in mesaraicis. Et propter hāc etiā causam lac facit euenire lapidem: ut idem dixit eo i loco. Et pmaxime si grossum fuerit dicente Halia/ bate in .v. theoricæ .ca. xxvi. Lac cui coagulatiua do minatur substantia: malū est ideoq; opilationē pa/ rit in epate & splene. in renibus uero & uesica lapi des: nec oportet illud multū sumere. Multoq; ma/ gis predicta faciet nocumēta si cū grossis cibariis p/ mixtum fuerit: ut Isaac uoluit ubi supra dicens. Si lac coctum cum aliis cibariis māducetur sicut risis: milio: panico: & similibus bene nutrit minusq; ge/ neratiuum uentositatis: est tñ duꝝ digestioni & est causa generādi in epate & intestinis opilationes & in renibus lapides. Postremo sic concludit. Ideoq; non oportet lac potari nisi stomacho innanito & ab humoribus mundificato. Sitq; lac de sanis aiali/ bus: sed neq; crebro neq; multam de eo quātitatem accipiāt. Lac preterea: ut princeps uoluit ubi supra malum est neruis & hñtibus egritudines neruorum propriæ frigidas & flegmaticas. Et infra dixit. Lac facit euenire tenebrositatem uisus & caliginem. Et plurimus usus eius generat pediculos ſm qp qdā exi stimauerūt & multotiēs facit euenire febres & ceta. hæc ipse. Et propterea uidentur oēs antiqui i hoc conuenire qp frequens usus lactis fugiendus sit oio. Cuius quidem ratio plus ex parte corporis nō diu mundi remanentis potius q̄ ex pte ipsius lactis pōt contingere. Et ideo tutissimum est ueteꝝ auctorum consilium: ut raro lac bonū comedamus postq̄ sci/ uerimus qp corpus sanum fuerit calidum & siccum & stomachus mundificatus a colera & flegmate ut superius diximus. Et qp lac sit bonum ex laudabili animali non acetosum sed correctum ut supra. i cō uenienti quoq; mensura bibitum. Tunc enim noce/ re minime poterit sed plurimū iuuare. dicente Isaac loco sepius allegato qp lac predicto modo susceptū sanguinem laudabilem generat: uentrem humectat pectus pulmonem ac uesicam iuuat: corpus impin guat: colorem clarificat: & multa alia faciat iuuamē ta. quare & ceta.

Capl'm.cxxiiii. oñdit naturam quorūdam lac/ ticinioꝝ. s. lactis coagulati: capitis lactis: butiri: & huiusmodi.

Vantum nobiles errent lacticiniis qbus/ dam utentes si hoc legerint capl'm satis quidem poterunt intelligere. Et perma/ xime qui in ultima mensa hæc comedere consueue/ rint. Nesciētes qp quicqd boni ciboꝝ preassumpse rant confundunt: alterant atq; corrumpūt. Et quia lacte concreto persepe uescuntur. Intelligant primo quid de ipso scripsit Isaac in. ca. xvii. Dietaꝝ uni/ uersalium cum ait. Lac coagulatum grauitatem ge/ nerat i stomacho: fumositatē mittit capiti unde suf/ focatio & angustia sæpe generat': & infra. Lac coa gulatum ex grossitiæ sua est ad digerēdū durum & peius omni alio lacte: grossos humores generat & cito fastidium facit: & causa fit lienteriæ. Quod ēt uoluit Rasis in .iii. Almansoris. cap. xv. dicens. Lac coagulatum fastidium facit: atq; graue existens ap/ petitum non irritat ut caseus & ceta. Et propterea aut omnino dimittendum est: aut ut Platina inquit Coagulatum lac prima mensa sit haustū: nā post ci bum sumptum: ut fere solemus: aut statim putrescit aut secum alterum cibum incoctum ad ima trahit. De butirositate uero dicimus quæ pars calidior & unctuosior est lactis: & quæ ex quiete & nocturna frigiditate fieri solet: & facta i superiori parte lactis natans apparet: & ipsam uulgares caput lactis ap/ pellant: & multū ab indulgētibus gulæ appreciat'

UVA. BHSC. IyR_157_4

Nescientes q̄ licet gustui placeat uoraci: quia tamē calida est & humida uiscosa & unctuosa & parte casea nutribilior teste Isaac in q̄nta doc. ē tamē mollificatiua uillorꝫ stomachi: & quia aerea natat supra cibū ut oleum super aquā quare cibis grossitudinem tribuit & uiscositatē: unde indigesti manēt cibos ēt digeri incipientes lubricat: & a stomacho deponit priusq̄ decoctionis tempus compleatur ut idē dixit in prima doctrina: & infra etiam subiūxit: Pars lactis butirosa pro sui calore ac leuitate mutat' in fumositatem presertim si stomachum sibi similem inuenerit & assuefacta stomacho nocet quia uillos & stōachi asperitatē lenit: & propterea uia cibi fugienda ē cū in calido & frigido stomacho sit suspecta & nihil fere a butiro ipso differre uidetur. Quod uia nutrimenti a medicis minime approbat' cū calidū sit & humidū in primo & mollificatiuum stomachi ut dixit Princeps in secūdo canonis. c. c. xv: & Rasis i tertio Almāsoris. c. xv. ubi ait. Butirū etiā coctū stomachū debilitat ac dura mollificat et cetа. Et p⁹ pauca subdit. Qui aūt eo in comestione usus fuerit flegmaticas patiet' ægritudines quāto igitur magis crudū ē illaudabile. Et propterea ipso nequaq̄ ē utēdū nisi pro cōdimēto & p̄sertim a pinguibus quoniā i pinguat multum ut docet experientia de quo in processu pro ut in uia ingreditur cōdimēti longiorē domino contedente sermonē faciemus. De recocta uero nō nisi pauca ab antiquis inuenio cū eā forsitan cōprehenderint sub lacte coagulato uel sub caseo recēti sine sale de quo infra scribemus dixit enim Auicē. de ipsa in secūdo canonis. c. cxxviii. Recocta minus ē nociua stomacho q̄ caseus nouus. Et Haliabas in. v. Theorice. c. xxvi. sic de ea inquit. Quando excolatur lactis aquositas remanet coagulatiua substātia quæ uocatur in nostro uulgari recocta: huiusmodi quidē substantia corpus oportuno pascit cibo calidiq̄ hominibus utilis ē stomachi & colericū habētibus fluxū: Magis aūt ex uaccaꝫ lacte si fuerit nec nocet homini si sanus fuerit. Sed tamē si frigid⁹ cōplexione sit stomach⁹ minime illā digerit. Quod etiam sensit Rasis in tertio Almāsoris. c. xv. cum ait Massal uero. i. recocta ifrigidat fortiter atq̄ sitim & colerā reprimit rubeā: neruis tamē ac frigidis ægritudinibus malum ē. Et ideo dormitasse uidetur plati na quando recoctum calidam esse scripserat & hæc de ipsa dicta sufficiant.

Capitulū. cxxv. ostēdit naturā casei recētis nō salit i & illius etiā qui modicū salis habuerit.

c Aseus q̄ plures habet diuersitates cū quidā recēs quidā antiquus & quidā medi⁹ existat: & iteꝫ recētis aliquis ē salitus & aliquis sine sale: & etiā diuersificat' ex pte lactis: quoniā quidā factus fuit ex ouino & ali⁹ ex uaccino & tertius ex ambobus & cetа. De quib⁹ seriatim dicendū ē ut quis sit melior et ad sanitatē laudabilior intelligat'. Dicamus ergo cū Auicē. in secūdo canonis. c. cxxviii. Quod caseus recēs sine sale ē frigidus & humidus in tertio & ē nutritiuus & impinguatiuus: ē tamē malus stomacho licet ut ipse refert: q̄ Diascorides dixerit q̄ recens est bonus stomacho. Quod dictū ē ex eis inquibus ē ambiguitas & quāuis ipse sic dicat: mihi tamē uidet' diascoridi plus Isaac assentire cū in quinta doctrina. c. xvii. cū inquit. Caseus carens sale ē nutribilior salito & hūec tans corpus & magis carnis ē augmentatiuus & nō tantum stomacho nocens. Saporitus tamen parum melior. Et similiter Gal'. in tertio Alimentoꝝ. c. xvi. dicens. Recēs. caseus omnib⁹ caseis ē melior quoniā ipse delectabilissimus ē ad esum & innociu⁹ stomacho et omnibus aliis caseis difficulter digestibilis & difficulter pertransibilis non tñ cachochim⁹ ē neq̄ ualde grossi chimi quod etiam uoluit in libro de eu chimia. c. tertio cū dixit. Cachochimi sunt casei omnes: sed iuuenes sunt absq̄ cachochimia in corporibus. f. calidis illū bene digerētibus quoniam frigidis minime cōueit cū dicat Auerrois in quinto collget Caseus recēs frigidus est & humid⁹ grossæ substātiæ & clarius Almāsor in tertio. c. xv. cū ait. Caseus recens frigidus ē & grossus qui carnis augmētatiu⁹ existēs adustionē reprimit stomachi neq̄ natura frigidis bonus dicitur. Et infra concludit. Verumtamen oportet ut recēs dimittat' f. ab eis qui frigidi sūt. Et idē in libro. xxii. continētis. c. ccii. sic etiā inquit. Caseus recens eadem hora factus est frigid⁹ respectu aliorū quia retinet adhuc de natura lactis & quia mltū aquositatis habet & nō ē in eo sal nec coagulum ardens & acutū per quæ acquirat case⁹ caliditatem & siccitatē & nō potest hic caseus cōseruari sed debet comedi eo die quo fit & tunc ē boni saporis & non grossi chimi & in libro. xxii. eiusdē. c. vccii. dixit. Caseus recēs nō salitus ualet ad stomachū. f. calidū de leui accedit ad mēbra: auget carnē: lenit uentrē & cetа. Qui licet frigido stomacho nō conueiat tamen calidū habētibus stomachū cōfert ut dictū est: cuius ratio ab Isaac posita fuit in prima doc. cū inquit. Case⁹ recēs min⁹ ceteris ē calid⁹ & acut⁹ unde uicinū ē frigiditati & humiditati quasi in primo gradu: & in hoc ualde discrepat ab Auicē. q̄ gradauit ipsum frigidū esse in tertio: quod est propter humectationē & lactis aquositatē in se cōtētā quare ceteris ē nutribilior & uētrē humectat absq̄ ullo stomachi fortis nocumento precipue si sale indiget quæ fuit Serapionis sententia in. c. de leben dicentis Case⁹ recēs sine sale quādo comedit' est nutritiu⁹ & bon⁹ stomacho & boni saporis facile transiens admēbra auget in carne & impinguat: & mollit uētrē temperate: sed obseruetur ut uere recens sit & pluriū diez̄ q̄n case⁹ salē non habēs in acetositatē mutari suspicabitur teste Isaac in uniuersalib⁹ dietis. c. xvii. Quo in loco ipse etiam cōmēdat caseum recentem

UVA. BHSC. IyR_157_4

modicum salis habentem cum inquit. Caseus recens humores non malos generat cū sit mediocris inter lac & caseū siccū: rectinet enim ptim dulcedinem & aquositatem lactis: & ideo ad digerendū facilior et ad nutriendū laudabilior: maxie si sale caruerit multo & subdit. Si case⁹ sit saporit⁹ omni malo sapore carens laudabilior ē non salso & multo sale refracto ubi etiam dixit auctoritate hipocratis q̄ case⁹ recēs pagę salit⁹ melior ē nō salito. Multū uero salis habēs fit sicc⁹ & mordēs stomachū & incendens sanguinem. Quare cōcludam⁹ hoc capitulū & hāc materiā: dicētes q̄ case⁹ recēs modicū salit⁹: ē laudabilis cū nō tantū frigiditatis & humiditatis habeat quātū is qui sine sale penit⁹ fuerit: nec tantū caliditatis & siccitatis q̄tū salit⁹. Relinquit ergo q̄ sit mediocris & in cōplexiōe & in nutrimēto. Et q̄ ita sit apparet per principē in secūdo canonis. c. allegato dicentē. Case⁹ salit⁹ nō uet⁹ ē intra eos & uelocior indigestione q̄ nō salit⁹ & ueloci⁹ descēdit: & propterea stōacho frigido ñ ē ita nociu⁹ sicut recēs pēit⁹ sine sale & iō tuti⁹ ipso utēdū ē q̄ altero quocūq̄

Capitulū. cxxvi. ostēdit naturā casei saliti & ueteris ēt nō saliti & quæ sint eorę nocumēta.

q Vēadmodū caseus recens ab antiquis cō mēdat: sic antiquus non salit⁹: & salit⁹ etiā plurimū ab eis detestari uidet eo q̄ uterq̄ eorę q̄ pluriū nocumētorę sit generatiuū dicēte Isaac in quinta doctrina. c. xvii. Case⁹ salsus nimis ē exiccat⁹ & stomacho nocet & infra case⁹ habens multū salis fit sicc⁹: mordēs stomachū & incendēs sanguinem. Quod etiā uoluit Auicē. in secūdo canonis. c. cxxviii. dicens. Salit⁹ ē mal⁹ stomacho & propterea generat melācoliam: ut idē in canticis inquit textu cōmēti. cxxx. In cuius cōmēto Auerrois causā assignat dicēs. Case⁹ arid⁹ & antiqu⁹ ē calid⁹ & sicc⁹ & propterea generat melancoliam: salsus uero ē huiusmodi & propterea fugiēd⁹ similiter. Et case⁹ uet⁹ nō salsus ē reproband⁹ cū nō pauciora in corp⁹ inferat nocumēta ut patet p Haliabatē in. v. Thcorice. c. xxvi. sic dicētē. Case⁹ uet⁹ peior oīb⁹ ē: maxieq̄ ille in quo acumē ē & pūctio in hoc. n. caseo aquositatis nihil ē & ex coagulo acumē adept⁹ ē iō cephaleam mouet opilationē: in epate generat & in renib⁹ calculos. Et propterea omnis quidem case⁹ quāto propinquior recēti ē min⁹ mal⁹ & quāto ampli⁹ uet⁹ & difficilioris digestionis erit & maiorē urgēs sitim ac cephaleā capitis: a quo uidet accepisse Isaac in doc. v. c. ubi supra cū scripsit. Vet⁹ case⁹ ē acut⁹ & siccissimus: unde ad nutriendū ē grossus & corruptibilis: ad exeundū de stomacho dur⁹. Et infra subdit. Case⁹ uet⁹ ē uitand⁹ quoniam in renibus & uesica parit lapides & nullū affert iuuamētum: neq̄ ē nutritiu⁹: neq̄ cito digestiu⁹: neq̄ bonū sanguinem generās neq̄ uentrem humectans sed plurimū humiditatis deficcans: stringens urinā & cito in intēsionē se mutās: & in particularib⁹ sic quoq̄ ait. Vet⁹ case⁹ siccissim⁹ ē acumem & calorē palam habens pro sale coagulicq̄ siccitate proīde cito infumositatē & colericos cōuertit hūores qd duob⁹ modis contingit: Vno quia ei unctuositas ipp atulo ē ab aquositatis indigentia. Alio pro acumine quod acquisiuit a coagulo & sale: ideo stipticū est propter siccitatem quā ab ipsis rectinet. Iccirco si cū aliis reb⁹ accipiatur uirtutem subtiliatiuā & apitiuam habentib⁹ fit deterior quia est causa lapides generandi in renib⁹: nihil enī aliud est materia lapidis nisi grossorę copia humorum acumen cum calore habentium: quod semper in caseo inuenitur. Case⁹ ergo taliter existēs pretermittend⁹ est quia non ē bon⁹ ad nutrimentum nec ad bonum sanguinē generandum neq̄ ad uentrem humectandum: hæc ipe Hoc etiam sensit Auerrois in quinto colliget dicens. Vetus caseus calidus est & siccus propter sal & tendit ad adustionem & calidū est & siccū in tertio: & propterea comestus facit colericum humorē Quæ fuit sententia Rasis in tertio Almāsoris. c. xv. dicētis. Vetus case⁹ secūdū uetustatis q̄titatē diuersificat: qui. n. acuti est saporis calid⁹ ē adurens atq̄ sitim faciens ac male nutriens. Et in libro. xxi. cōtinētis. c. cciii. sic etiam ait. Case⁹ multū uetustus est calid⁹ & sicc⁹ respectu aliarū specierę quia non habet humiditatē lactis & est corrupt⁹ propter coagulum & salē plurimū inueteratū in ipso: & propter hoc ducit multā sitim & generat malum chimū & ceta. Sententia quoq̄ Gal. in tertio Alimentorū. c. xvi. dicētis. Case⁹ diu seruatus ē sitis factiuus & peius digestibilis & peioris chimi q̄ alius propter hoc ad eam quæ in renibus lapidū generationē est nociuus talis chim⁹ & cōcludit. Fugiamus igitur talē caseū tāq̄ nihil omnino boni habētē neq̄ ad digestionem neq̄ ad urinationem neq̄ ad subductionem uentris sicut neq̄ ad euchimiā. Et i libro de euchimia. c. iii. sic etiā ait. Cachochimi sunt casei oēs sed iuuenes sunt absq̄ cachochimia: Antiq uero minie pp grossitatē & uiscositatē. Et postea dixit. Casei grossorę hūorę generatiui sūt oēs: Antiq āt cachochimi sūt itaq̄ fugiēdi. Qui aūt antiq sint dicēdi & p⁹ quot mēses ab auctore aliquo ñ repi: credo tū q̄ usq̄ ad. vi. mēses iuuenes sint pronūtiādi & p⁹. xii. antiq: & q̄to p⁹ tāto antiqores & sine dubio peiores ut q duorę fuerint ānorę uel triū pessimi: & quāto sicciores tāto absolute deteriores habeant & ceta.

Capitulū. cxxvii. ostēdit quis case⁹ sit bon⁹ & eligēdus & quæ sint obseruāda in ei⁹ comestione.

b Onus caseus & ad sanitatē eligēd⁹ est q uitiosa reliquerit extrēa & medio temperato appropinquauerit nō nou⁹ neq̄ antiquus ualde ut supradixim⁹: sed medi

UVA. BHSC. IyR_157_4

us existens ut dixit Isaac in.v.doc.c.xvii.his uerbis Caseus inter nouū & ueterē medius multū & fortiter ē nutritiuus:multū quia grossities lactis facit caseum:fortiter uero quia indurat uelociter:& in particularibus dictis sic etiā iquit.Caseus quidē inter nouum & uetustū mediocris sit laudabilis & illaudabilis secūdū aliquas extremitatū uicinitatē.Quod similiter Rasis sensit in libro.xxi.cōtinentis.c.cciii. dicēs.Ex caseo debet elligi qui non sit multū uetust nec multū calid.i.recēs et caseus qui fit ex lacte pauce acetositatis est minus nociuus stomacho omnib ſpeciebus casei & eius acetositas cōfortat stomachū & nō est difficilis digestionis & infra dixit.Et caseus mollis est melior duro & spongiosus melior solido & ceta.Auicē.uero in secūdo canonis.c.cxxviii.inquit.Melior caseus est qui medius est inter illū qui extenditur ut uiscus & frangibilē.ambo enim illi sunt mali & qui est priuat sapore & decliuis ad dulcedinē & suauitatē equalis i sale qui nō remanet in uisceribus plurimū & fact ex acetoso lacte melior ē eis.Auerrois quoq; in.v.colliget sic scripsit.Aliquis caseus est bon & est medius inter nouū & ueterem dūmō sit fact rōnabiliter & ex bono lacte & ceta. Quis āt case melior sit uaccinus an pecorin ē q̄stō a Michaele nostro sic discussa q̄ licet case ouin sit uaccino terrestrior:aliis tamē parib min mal & saluior existit uaccino cū melioris sit odoris:saporis & gustui magis proportionatus cū sit factus ex lacte cuius complexio est melior:similiter uaccinus sanguinē grossiorē generat cū uiscosior sit ouino:& iterū.Lac ouinū factū i mēse maii est laudabilius quo cunq; alio cū lac uernale in ultimo ueris & in initio estatis sit omni alio cōuenientius ut in superioribus patuit capitulis:& p cōsequēs caseus factus ex illo ē quocūq; alio melior et laudabilior.Vaccinus autem caseus iā dicto est nutribilior quia unctuosior sicut lac uaccinū unctuosius ē ouino & sic habem q̄ pluribus de causis case pecorin sit cōuenientior q̄ uaccin & si minus nutritiu exist deide subdit ipse q̄ a gulosis accepit q̄ case cōposit ex duab partib lactis ouini & tertia uaccini sit gustui delectabilior & ab eis sanior reputat.Case uero caprin & si fact sit ex temperatiori lacte omnib tamē caseus est deterior:quia statim exiccat & terrestrificatur & efficit ualde frangibilis ut experientia docet:pro primo tñ die laudādus esse uidet hæc ipe M.Sed p cōplemēto sermonis de caseo tres regule in ei cōmestione mihi uidetur de mēte auctorum esse obseruande quarum prima hæc est.Maxime cauendū est ne case cū subtiliatiuis uel diureticis siue aperientib assumatur q̄n perducūt ipsū ad renes & lapides faciūt quēadmodū sensit Auicē.in secūdo canonis.c.supi allegato dicēs.Et subtiliantia quidē augmentant malitiā ei q̄n faciūt ipsū penetrare & impellūt eū.Et propterea subiunxit post aliqua q̄ opilationes facit & generat lapidem in renib & uesica & proprie humid & proprie q̄ coniedit cū seminib penetrare facientib ut sunt feniculū apiū petroselinū piper & huiusmodi.Quantū igit ob hanc regulam decipiunt qui raffiolos ex radice petroselini ouis caseo:& pastilibus cōfectos comedūt admiscētes eis passulas & species odoriferas penetrare facientes omnia illa uiscosa.s.adipē caseum & pastile eoꝝ tegmētū.Secūda regula ē q̄ multa quātitas casei quātūcūq; laudabilis nō sit assumēda quēadmodū faciūt illi qui cū pane in una cena nihil aliud preter caseū accipiunt & hoc propter pericula q̄ potest inducere de opilatōibus indigestionibus:humoꝝ grossitie:& lapidū generatione:ut ptactū fuit.Et q̄ ita sit apparet p Gal.in libro de dissolutiōe cōtinua sic dicētē.De opilationibus est caseus multus q̄n adducit opilationē in epate & lapidē in renibus ei q̄ multiplicat assūptionē eius & cuius epar & renes sūt parata recipere lesionē hæc ipse.Tertia & ultima regula obseruāda est q̄ omnino parua ex caseo sumat q̄titas & post comestionē alioꝝ ciborū quoniā os stomachi corroborat:satietatē quoq; nimiā atq; fastidiū q̄ ex dulcibus & unctuosis i ore stomachi proueniunt cibis aūfert:ut Rasis iuquit in tertio Almāsoris a quo platina accepit cū ait.Caseū sūptū post cibū: quātūuis parū:os stomachi sigillat & fastidiū pinguiū edulioꝝ tollerat:& coctioni ac capiti prodesse aiūt.Et hæc de caseo cum laude omnipotētis dicta sufficiant.

Capitulū.cxxviii. ostēdit in uniuersali cōplexiōem piscium & nocumēta quæ proueniunt ex comestione ipsorum assidua precipue.

Vm sp carnes aut oua uel lacticinia minime comedamus sed inquibusdā tēporibus solūmō piscibus:herbis:fructib:& huiusmōi uti sit necesse de ipsis deinceps mihi uidet esse scribēdū.Et prīo de piscibus q̄ in tanta repiūt diuersitate ut īpossibile aut pmaxie difficile foret de oib i pticulari uelle determinare siue scribēdo ptractare.Et ppea de eis q̄dā tātūmō uniuersalia anotabimus qbus tamē sufficiētissime poterim bonos ac laudabiles:ab eis oppositis distinguere:ut unusq̄sq; pisces faciētes ad sanitatē possit elligere & reprobatos cognoscēdo relīquere.Dicamus ergo q̄ pisces lōge a bonitate carnis sint rēmoti & plurimū a nutrimēto & ab eius tēpie seperati cū natura ipsorū frigida sit & hūida sicut uoluit Isaac in libro.p.d cū ait.Dicimus ergo naturā piscium uniuersalit eē frigidā & hūidā & hūoris flegmatici generatiuā:cōueniētē calidā habētibus cōplexionē & siccā:maxie i æstiuo tpre & calida regione:incōueniēs uero frigidis & hūidis cōplexiōibus & carnosis:maxie qbus molles nerui fuerint & ad hiemalē tēp uenerint ul frigidā regionē habuerint:naturalit.n.eos ifrigidāt & humectāt pinde qbus colera rubea dominat &

UVA. BHSC. IyR_157_4

calidā habētibus cōplexionē coitū cōfortāt & ſperma augmētāt. Quod etiā uoluit Raſis in.xxii. continētis.c.ccccxxiii.cū dixit auctoritate Bimaſui. Piſces recētes generāt flegma ſed cōferāt pſōis calidis & tenuibus corporibus tū illi in quoꝝ corpore cōdominať flegma: necnō & in neruis ē laſſitudo ipſos euitare debēt & ꝑprie in hieme: & in ciuitatib⁹ frigidis: quia ex ꝑprietatibus ipſoꝝ infrigidant ſtomachū. Et q̄ cōplexio piſciū ſit frigida ſic oſtendit ipſe dicēs. Significatio q̄ piſces ſint frigidi eſt quia aut carent ſanguine aut habēt modicū ſanguinē & ceťa. Hoc idē ſenſit Haliabas in.v. Theoricæ.c.xxv. cū ait. Piſcis recēs uniuerſaliter frigidus eſt & humidus & flegma generat: a quibus ſūpſiſſe uideť Auicē. in ſecūdo canonis.c.ccccclx.cū inquit. Oīs piſcis frigidus eſt hūidus. Et infra q̄ piſciū ſūt recētes generāt flegma aquoſū & mollificāt neruos & nō ſūt cōueniētes niſi ſtomacho calido ualde & ſanguis eoꝝ ad ſubtilitatē declinat. Hoc ſimiliter uoluit Almanſor in tertio.c.xvi.dicēs. Piſces recētes frigidi ſūt & hūidi & oēs piſces ad digerendū ſūt duri & in ſtōacho lōgā faciūt morā: ſitim quoq; creāt ſanguis autē ex recentibus generatus flegmaticus ē: Hi aūt piſces corpus hūectāt ac ſpma augēt q̄ colicis ateq; his quib⁹ frigide accidere ſolēt ægritudines mali exiſtūt cōplexionē aūt habētibus calidā atq; his q̄bus colera dominať rubea cōferūt licet eoꝝ nutrimētū omnino ſit malū cū aliis preterea cibis mixti ad coleræ rubeæ extinctionē ſūt meliores: Piſces enim in ſtomacho longā faciētes morā ſitimq; generātes malas in corpore adunāt ſuperfluitates multaſq; uiſoſitates ex q̄bus multæ proueniūt ægritudines. Ratio aūt et cauſa dictoꝝ eſt quoniā ut dixit Iſaac in uniuerſalibus dietis.c.xviii Piſces uniuerſaliter paꝝ nutriunt & cito diſſoluūtur & ſubtilis ſunt ſanguinis flegmatico ꝑtinētis. Et infra de marinis loquēs ait q̄ ipſi ꝑ ui ſunt nutrimēti & laudabilis dureq; deſcēdunt de ſtōacho & iteſtinis. Et de fluuialibus inquit q̄ mali ſi ad digerēdū duri & ſili ad penetrādum uenas ue lociterq; de ſtōacho deſcēdūt. Et infra magis ēt dixit q̄ cito ſi corrūpētes ſtōacho nocētes & hūores crudoſ generanteſ & ut uno cū Auerroi in. vi. colliget omnia cōcludā uerbo. Dico quod ſanguis ex piſcibuſ generatuſ ē citæ corruptiōiſ. Et ꝓp hoc ñ ē mirū ſi plurimæ: ex eoꝝ frequētata comeſtiōe: puēiāt ægritudieſ teſte Almāſore ubiſupra. Et ꝓpea ab eoꝝ uſu frequēti cauēdū ē & ꝑcipue cū rebuſ aliis loco iſpoꝝ uti poſſimuſ & eo magiſ q̄ ꝑ pauci repiāť q̄ oēſ reqſitaſ habeāt cōditōneſ ut ex dicēdiſ patebit

Capitulū.cxxviiii. oſtēdit naturā piſciū maritimoꝝ & ipſoſ eē ꝑceteris ob eoꝝ laudes eligēdos.

Ut piſces bonos a malis diſcernere ualeamus in preſenti.c. adducem⁹ reqſitas ad hoc cōditiones nō loquēdo de mortuis piſcibus neq; de fetentibus qui ſatis ut uniuſq; patet ſūt reprobādi dicēte Gal'. in tertio de Alimētis.c. xxiiii. Piſces mortui & qui putreſcūt cōtinuo cū reſeruantur & peſſime olent ſūt indelectabiles & ceteroꝝ peſſimi & in libro de cuchimia.c.vii. Odoratu et guſtu dignotionē piſciū facere oportet & eni qui grauis odoris ſūt indelectabiles exiſtūt & ceťa. Sed de uiuentibus ſermo noſter pertractabit in hoc.c. Et non de omnibus ſed de maritimis tantum plus aliis approbatis poſtea uero de reliquis ſcribemus tanq̄ de imperfectioribus: cū dicat Auerrois in comento cāticoꝝ .c.xxviii. Quod tres ſūt ſpecies piſciū. ſ. marinus. Fluuialis: & habitās in ambabus aquis ſimul & melior ex eis ſecūdū Gal. eſt marinus & poſt illū q̄ ſim'i ābab⁹ aqs uiuit & p⁹ ea q̄ uiuit i aqs dulcib⁹ Cuius ratio eſt quoniā hūiditas excedit & dominatur in piſcibus: ueꝝ omnes illi qui nutriūtur in aqs ſalſis ſūt minoris humiditatis cōtrariū aūt ē de illis qui in aqs dulcib⁹ nutriunť: ſed qui uiuūt i ambab⁹ aquis ſūt medii inter eos & ceťa. Hæc ipſe. Cū quoꝝ cōuenit Haliabas in q̄nto Theoricæ.c.xxv. cum ait Et piſcis recēs uniuerſaliter ē frigid⁹ & humidus & flegma generās: ſed qui in mari naſcitur & ſalſa aq̄ minoris ē humiditatis & frigiditatis. Quod ēt uoluit Iſaac in.v.d.c.xxviii.cū inq̄t. Piſces marini calidiores & min⁹ hūidi & min⁹ uiſoſi ſūt: ſalſitudo. n. aquæ ihabitate calefacit eos incidēs hūiditatē & groſſitiē: unde pinguedo eoꝝ minorať. Et infra ſic ait. Marini piſces min⁹ grauis ſūt odoris & facilioris digeſtioni: min⁹ nutritiui cito i ſanguinē cōuerſi uī uelociter a mēbris diſſoluēdi: & ad exeundū a ſtomacho tardioreſ: Vnde ātiqui aſſimilauerūt piſces marinos hūanæ cōplexioni ſani. n. ſenſus ſibi tantū aſſimilatis delectāť: ſāguis. n. quē generāt ē tēpatiſſim⁹ nō groſſus neq; turbid⁹ neq; ſubtil' neq; aquoſ⁹ licet ſubtili uicin⁹ exiſtat & poſt aliqua iteꝝ dixit. Marini piſces ſūt meliores fluuialib⁹ quia ſūt ſalſitatē habētes ex aqua maris ex qua uiſoſitateſ eoꝝ auferūť maxīe ſi loca fuerint petroſa: aſſiduo. n. motu ſuo & colliſionib⁹ ſexoſis carnes emolliūť & teneraťpīguedo minorať & ceťa, Plurimū quoq; ipſos cōmēdauit adhuc magis in proceſſu cū dixit. Piſceſ nō uiſoſi ſūt q̄ de pelago & littorib⁹ ſūt clariſ i nutrimēto & itēperamēto laudabiliores omniū ſi in complexiōe & ad digerēdū facilioreſ quia carneſ habēt molles: nulli⁹ uiſoſitatis atq; groſſitiei neq; grauis ſūt odoriſ ſicut etiā q̄ de petroſiſ ſūt lociſ ſanguiſ. n. quē generāt tēperamēto eſt uicinior & ideo nō min⁹ exercitatiſ ē cōgru⁹ & defectiſ ſicut ſaniorib⁹ & egritudineſ exeuntib⁹ & ad ſanitatē cuſtodire magiſ q̄ mēbroꝝ fortitudinē amātib⁹. Quod non min⁹ uoluit Auicē. cū i ſo canōiſ. c. ccccclx. ſic ſcripſit. Et piſceſ quidē marini ſūt laudabileſ ſubtileſ: & melior ſpecieſ eoꝝ eſt illoꝝ qui nō ſūt niſi in mari & pelago & ceťa. Et infra ſubdit & piſceſ quidē marini ſūt optimi ſubtilis carniſ ꝑcipue cū eoꝝ habita

UVA. BHSC. IyR_157_4

tio ẽ in littorib⁹ petrosis aut harenosis & ceta. Quæ quidẽ fuit Gal'. sententia in Alimẽtoꝝ tertio. c. xxiiii. dicẽtis: Optimi pisces sũt q in puro mari existũt & in libro de euchimia. c. vii. ait. Pisces q in puro mari dietãt' inculpabiles fere oẽs sũt similiter & qcũq; in ꝑmixto aquæ dulcis dietãtur sicut uocati pelagales & petrini sũt euchimi. Et in ea quæ secũdũ esũ dele/ctatione multũ ꝑminẽt aliis & ceta. Et postea sub/iũxit. Qui uero in mari dietãt' pisces odorẽ inculpa bilem & pinguedinẽ paucã habẽt. Cõcludam⁹ itaq; de ipsis cũ Isaac in prima doc. sic dicẽte. Marini pi/sces duplices sũt qdã. n. nascũtur in pelago & in al/tis locis: quidam uero alii in ripa planisq; aquis nati Qui uero creati sũt in pelago aut petrosis & hare nosis habitant' sunt subtiliores & laudabiliores omnib⁹ piscib⁹ marinis & ad digerẽdũ facilioresq; & ad sanguinẽ generãdũ laudabiliores & ñ ita de sto macho & intestinis exeũt ꝓpter suæ uiscositatis qui tatẽ. Quod testat' suæ pinguedinis idigẽtia suiq; sapo ris habilitas: si ergo hũanis corꝑib⁹ cõuẽiẽtes. Ois. n cib⁹ quãto lõgior a sapiditate tãto min⁹ delectabil' et min⁹ conueniẽs hũanis naturis. Et propter hoc hæc species piscium laudabilior & digestibilior magisq; ci b⁹ ad salutẽ regendã ẽ efficax ꝓp eoꝝ temperamẽ/tũ: ñ enim sũt subtiles aquosi nec terrestres aut gros si: post hos quidem aliquid bonitatis habẽt q luto/sa & mollia loca maris sunt hãbitãtes dulcib⁹ aqs uacinãtes nõ adeo puri sicut q in harenosis & petro sis locis pelagi morant' ꝓp putredinẽ & sorditatem terre. Primi itaq; eligantur: alii uero dimittantur ꝓ pter causam assignatam.

Capitulũ. cxxx. ostẽdit qui de piscib⁹ fluuialib⁹ eli/gẽdi sint rõne fluminis & aquæ in quib⁹ nati sũt & degunt continue atq; uescũtur.

Ostq̃ de piscib⁹ marinis & de his qui in utrisq; aquis uiuũt: dixim⁹: de fluuialib⁹ modo tantũmõ scribem⁹ qui ñ adeo sũt a ueterib⁹ laudati sicut marini. Quẽad/modũ ostẽdit Isaac in quinta doc. c. xviii. cũ inquit Pisces fluminũ in actione & passiõe contrarii sunt marinis quoniã fluminalis aqua frigidior est & hu/midior: unde pisces fluuiales sunt crassiores & uisco siores atq; pinguiores & iõ nutrientes plus: mali tamẽ & ad digerendũ duri uelociterq; de stomacho descẽdũt: & in particularib⁹ inquit. Pisces qui nati sũt i flumie subtiliores habẽt spinas mltas et molles ꝓ mollitie humiditatis aq̃ in qua nati sũt. Et infra sub dit. Pisces aquarum dulciũ uniuersaliter sũt grossio res & uiscosiores tardioresq; ad digerendũ facili⁹ ta mẽ de stomacho egrediuntur q̃ marini & nutribili ores sũt. Qui autẽ pisciũ inter fluuiales magis ap/probẽtur hi sunt qui de magnis ac currẽtib⁹ fluuiis accipiunt' ut idẽ uoluit in. v. c. ubisupra cũ ait. Flu/uiales pisces maiora ac cito currẽtia clara atq; mũda flumina inhabitãtes ad cõparationẽ alioꝝ sũt lau/dabiliores quia claritas aquæ aufert ab eis grauitatẽ odoris: fortis autem fluuii impetu carnes tenerãt' & grossities auferẽt': & maxime si super petrosa currat Quod etiam in ꝑticularib⁹ replicauit dicẽs. Pisces dulciũ aquaꝝ hi sunt meliores q magna inhabitãt flumina impetuose fluẽtia quoꝝ fundus lapide⁹ & lõginqua sũt a ciuitatis sorditie: quia fortitudine cur sus aquæ cõprimũtur pisces & sup lapides: unde ca/ro eoꝝ tenerat' fitq; causa suæ digestionis & ab eis uiscositas & odoris grauitas expellit' & precipue si nõ sit altitudo aquaꝝ ut pisces terre sint propinq q quãto paucitatẽ aquæ habuerint tanto a terra fre quẽti⁹ ꝓcutiũtur & aquæ claritate omni horribilita te carebũt: ideoq; sunt quasi pisces petrosa loca pela gi inhabitãtes. Haliabas quoq; i. v. Theoricæ. c. xxv sic scripsit. Laudabilior aũt piscis ẽ qui in lapidosis nascit' locis plurimos habẽtib⁹ lapillos qq; magno nõ est corpore & in suaui nascit' aqua ac clara spa/ciosisq; fluminib⁹ magnis decurẽtibusq; ut tigri: eu/frate: nec uero multũ ẽ pinguis nec extra modũ ma cer. Qui & enim piscis in saxis nascit' & magnis a/quis decurrẽtib⁹ a corpore ei⁹ supfluitas deficit pro/pter mot⁹ copiã & ꝓcussionẽ ipsi⁹ in lapides. Qui uero in suaui nascit' aq̃ delectabilis ẽ & iocũde car/nis minime uiscosus cito digestibilis corp⁹ hũectat & sanguinẽ generat bonũ calidisq; cõuenit cõplexi onib⁹ iuuenib⁹ & ethicis in calidis tẽporib⁹ & sic/cis & ceta. Hi pisces igit' inter ceteros maxie appro bãt' sicut oppositi detestãt' ab Isaac ubisupra sic scri bẽte. Pisces autẽ parui fluminis lutosi loci: ac aquæ debiliter currentis: & sorditiei ciuitatis uicinantis sunt uiscosiores & horribilem habent odorem: sũt ẽt grauiores ad digerẽdum & deterioris sũt saporis unde malũ dãt nutrimẽtũ: quia debilitas cursus aq̃ q etos reddit pisces clauditq; in eorum corporib⁹ co/piosos humores: quare fit causa uiscositatis & hor/ribilis odoris atq; difficilis digestionis. Sint igitur ut ipse dicebat in uniuersalib⁹: pisces morãtes i aqs fortiter currẽtib⁹ quia meliores sũt q̃ in qescẽtibus. Et hoc ẽ ẽt qd̃ uoluit Princeps in secũdo canonis. c cccclx. dicẽs. In locis aũt in qb⁹ morant' ẽ ellectio qñ illi qui morant' in locis petrosis sũt meliores: de inde in harenosis & in aqs dulcib⁹ currẽtib⁹ in qb⁹ non sũt sordes & nõ sũt limose neq; lacunales neq; cãpestres & ceta. Et fuit Gal'. sententia in tertio Ali/mẽtoꝝ. c. xxiiii. dicentis. Pisces qui in fluuiis generã/tur meliores sunt si in fluuio rapido & multi flux⁹ existãt' sicuti peiores qui in parua degũt aqua fluui/os magnos nõ susciꝑiente nec effluxũ copiosũ ha/bẽte: multo utiq; & his deteriores: si autem omni/no neq; defluat aqua adhuc deteriores & ceta. Ho/rũ autem ratio est quia pisces in huiusmodi aqs cur rẽtib⁹ degentes cõtinue se mouẽt: pisces autem se sp mouẽtes sunt cõtrariis meliores quia mot⁹ mult⁹ & eorum exercitia ipsorum corpora emolliũt carnisq;

UVA. BHSC. IyR_157_4

uiscositatem & grossities auferunt ut Isaac inquit in qnta doctrina.c.superi⁹ annotato & similiter Auicē.ubisupra cū ait.Et pisces illi qui morāt in aquis multaꝝ agitationū & undaꝝ sūt meliores eis q sūt ecōtrario quoniā uehemētōri indigēt exercitio q̄ illi qui habitāt in aquis stantib⁹.Et propterea meliores sūt illi qui morantur in aquis discoopertis flatui uētoꝝ super se quia pl⁹ q̄ alii mouētur & Isaac in loco preallegato sic quoq; ait.Pisces qui habitāt ubi uenti semper flant:melioris sunt nutrimenti & meli oris carnis q̄ si null⁹ uētus flauerit et maxime si septētrionalia loca sint eis expositā sicuti pisces ubi austrini uēti flant illaudabiles fiūt cū auster naturaliter humidus sit et quod secū fert abhominabile & iō pi scib⁹ augmētat gravitas odoris.Quod in ꝑticularibus etiā replicauit dicēs.Pisces in septētrionali plaga habitātes si insufflati fuerint septētrionali uento erunt meliores.Et cām deinde assignat quā dimitta m⁹ breuitatis gratia.Et cōcludit qꝫ pisces fluminum a uētis ꝑflatoꝝ meliores sint quā eis oppositi quia fortitudine & impetu uētoꝝ mouētiū uacillat aq̄ & cū mouetur aqua necessario pisces mouētur inuicē se allidentes & perfricantes quare superfluitas humoꝝ ab eis excludit & inde saniores existūt.Quæ fuit Gal.sententia ubisupra dicētis .Pisces existētes in aqua ad boreales uētos cōuersa sūt ceteris meliores non paꝝ enī ad euchimiā faciētibus omni animali congruis uti exercitiis . Pisces ergo huiusmodi aquarum preceteris sunt eligēdi.

Capitulū.cxxxi.oñdit q pisces fluuiales sint eligēdi rōne anexorū flumini declarando qꝫ pisces petrosi optimi sint & reliquis omnib⁹ saniores.

Pisces fluuiales maxime ab auctoribus cōmēdantur si flumina ex quib⁹ accipiunt has duas sibi anexas habuerint cōditōes:quarum prima ut pro ꝑte diximus supra est.Quod sit fluminis fundus petrosus siue lapidosus nō plurimū in altitudine aquæ profundat⁹ & ceta.Quoniā tales ceteris meliores eē approbāt dicente Isaac in .v.doc.qꝫ sāguis q ex pisc⁹ petrosis generat est tempat⁹ naturaliter licet subtilitati sit ꝑtinēs & uelociter a mēbris dissolubilis & per consequēs melior ad regēdā sanitatē q̄ in mēbroꝝ cōfortatōnē.Et post aliqua ſbdit .Pisces de clara aqua laudabiliores & longe min⁹ corruptibiles sūt q̄ alii & maxie petrosa incolētes.Quod etiā sensit Auerrois in qnto colliget cū ait.Pisces qui nascūt in loco petroso sūt subtilioris substātiæ & minoris superfluitatis aliis & tales quia uelociter mouēt & multū laborāt & cōplexio istoꝝ est minoris humiditatis & qui paꝝ laborāt sūt frigidioris & humidioris cōplexiōis Auicē.quoq; in secūdo canonis.c.ccccx.sic inqt.Pisces illi qui morant in locis petrosis sē meliores deinde in harenosis et ceta.Et in prima tertii.Tractatu q̄rto.c.xxi.cū dixit.Pisces petrosis generāt sāguinē laudabilē.Quæ fuit Gal.sentētia in tertio Alimētoꝝ.c.xxiiii .dicētis.Alimētū ex pisc⁹ petrosis nō solū est digestibile:sed etiā saniſſimū corporib⁹ hominū sānguinē cōsistētia mediū generātib⁹ .Voco autē mediū qui neq; omnino subtilis est & aquosus:sed neq; sufficienter grossus & ceta. Secūda aūt cōditio flumini anexa p quā pisces laudabiliores esse reddūt hæc ē.s.ut flumē prope ciuitatē nō existat eius recipiēs superfluitates quoniam & si marini forent huiusmodi pisces adhuc illaudabiles esse iudicāt cum dicat Isaac in.doc.v.c .xviii. Pisces q littorib⁹ sūt uicini & in turbida & nō mūda morātur aqua & putridis fluminib⁹ ciuitatū putredines ferētib⁹ uicina:uiscosiores & aliis piscibus marinis grossiores:& ad digerēdū tardiores existūt Et pp hoc pisces maris russiæ peiores sūt ceteris maris:qa aq̄ ē imūda et mlta flūina i eis ītrātia putredines ciuitatū eis ferūt.Et p⁹ pauca subiūxit . Pisces q i puis stāt fluminib⁹ paꝝ fluētib⁹ imūdis uicinis ciuitatib⁹ pinguiores sūt atq; uiscosiores:& ad digerēdū duriores mali saporis: quia defectio aquæ mot⁹ unctas carnes atq; grossas facit:imundū uero nutrimētū grauioris odoris eos reddit.Et idē i.p.replicauit.Quod similiter uoluit Rasis in.xxii.cōtinētis.c ccccxxiii.dicēs.Caro illorū q nutriūt de sorditiæ ciuitatū exinde erit mala & peior carne omniū pisciū ita qꝫ trahēdo morā p tēp⁹ modicū post exitū ei⁹ de aq̄ fetebit.Vnde caro taliū ē horribilis saporis et difficilis digestionis.A qb⁹ sūpsit Auerrois cū scripsit i cometo.c.xxviii.cāticoꝝ.Deteriores sūt oēs pisces habitātes in littorib⁹ maris & hoc quia nutriūt ex fecib⁹ & supfluitatib⁹ ibidē existētib⁹ iuxta magnas ciuitates idē quoq; sciēdū ē de habitātib⁹ i fluuiis ciuitatib⁹ propinqs & ceta.Et fuit Gal.sentētia in tertio Alimētoꝝ.c.xxvi.dicētis. pisces littora & fluuios expurgātes ciuitatē inhabitātes pessimi sūt nō bene digestibiles neq; euchimi neq; delectabiles.Et i libro de euchimia.c.vii.sic ēt iqt .Pisces paulominus oēs euchimi ꝑter cōuersātes i paludib⁹ & ceta:Et pūtētes aere malo & exercitiis paucis & cibis malet maxie qñ p ciuitatē magnā fluit aq̄ purgās latrinas & balnea & coqnas & lauāt i ea uestes & pāni pessima.n.fit eoꝝ caro q i tali aq̄ dietāt .Ex qb⁹ satis i telligi pōt q pisciū fluuialiū sint laudabiliores q̄tū ē ex ꝑte loci ul flūinis et ppea prudētes itelllgāt i qcū qꝫ urbe fuerit ex qb⁹ locis uēiāt pisces q i ea uēdēt ut bonos a mal secernere ualeāt quod maxie uenetiis obsuādū eē uidet cū ibi ifinite fere pisciū species reperiantur & ceta.

Capitulū.cxxxii.oñdit qꝫ pisces lacunaꝝ et palludū reprobādi sint et qꝫ past⁹ pisciū sit intelligendus.

Diximus supra de maritimis & fluuialib⁹ pi scib⁹.De reliqs cōsequet dicēdū ē ut cōsideratio eoꝝ:p quāto ex ꝑte loci ꝑtinet

UVA. BHSC. IyR_157_4

cõpleat. Declarãdo ẽt q̃lis past⁹ piſciũ eẽ debeat ut i eoꝝ ellectione errare minime contingat. Dicem⁹ ergo in primis cũ aliabate in.v.theoricæ.c.xxv. ſic ſcribente. Peior oĩum eſt piſcis q palludoſa habitat loca aq̃ſq; ſpiſſas & putridaſ calidaſq; qm̃ piſcis qui in huiuſcemodi naſcit̃ qet⁹ eſt celeris imutatiõis in feto re cum ab aqua educt⁹ fuerit. Qui enim huiuſmodi eſt minime comedat̃ celeris enim eſt imutationis in ſtomacho & in malũ bumorẽ a quo uidet̃ quodãmodo accepiſſe Iſaac in.v.d.c.ſepi⁹ allegato cũ inqt Piſces lacunales quia teneras habent carnes cito ſũt corrũpentes ſtomacho nocentes: & hũores crudos generãtes. Et poſt multa dixit piſces de lacubus uiſcoſiores ſunt & grauioris odoris q̃ qui influminibus naſcũtur: quia aqua lacuum lutuoſior eſt & pinguis nature. Et ideo piſces ſunt unctuoſiores & minus ſaporoſi grauioris odoris & mali nutrimẽti & ad digerendũ duri in corruptionẽ uelociter mutandi & infra ſubdit. Piſces lacuũ ſicut & piſcariorum & palludũ peiores ceteris exiſtunt groſſiores & in odore grauiores & in corruptionẽ mutabiliores uelociter & ad digerendũ duriores qm̃ quieta eſt & nĩ miũ lutoſa ipſorũ aqua unde maxime ſunt fugiendi Et poſt aliqua etiã ſubiũxit. Oẽs piſces fluuiales & lacuũ & ſi carnis melioris ſint. ſ. ad guſtũ tñ groſſiores ſunt & ſtomacho nocentes: & in corruptionẽ ſe cõuertentes. In particularibus quoq; dixit. Piſces lacuñales ceteris ſunt peioreſ grauioris & enĩ ſunt odoris & grauiter digeruntur maxime ſi ſint longe a mari & fluminib⁹ habent enim requiẽ nec flumẽ intrat in eos ut eoꝝ putredinẽ lauet unde piſciũ humores augmẽtant̃ eorũq; pori claudunt̃. Quod ſic certificatur qm̃ cũ aquas exierit cito in putredinẽ cõuertunt̃ eorũ enim uiſcoſitatis multitudo claudit poros & ſuffocat & extinguit calorẽ intrinſec⁹ locatũ. Et propterea ut magis inqt in proceſſu meliores ſunt qui habitant in lacub⁹ a mari remotis quos ſemper fluuia intrãt qm̃ partim lauant̃ fluminis aq̃. Quod etiã uoluit Raſis in.xxii.c.cccxxiii. auctoritate gal. & in.iii. Almãſoris .c.xvi. dicens. Piſces illi ſunt elligendi qui neq; in lacubus neq; in palludibus neq; in locis ſordes habentibus ſunt capti neq; in luto malũ habente odorẽ neq; in aqua malas habẽte herbas ſint nutriti quæ etiã fuit Gal. ſententia in.iii. Alimẽtorũ.c.xxiiii. dicẽtis. Quicũq; in lacunoſis & in palludoſis reperiũtur locis paruã habẽt carnẽ. Et in libro de euchimia.c.vii. inqt. Piſces paulo minus oẽs euchimi preter cõuerſantes in palludibus & lacub⁹ & fluũinib⁹ limoſis & turbidiſ & ceta. Paſt⁹ ãt piſciũ cũ multũ faciat ad eorũ bonitatẽ ſimiliter de ipſo dicimus q̃ unuſquiſq; :pro poſſe ſuo debet a piſcatorib⁹ intelligere & inueſtigare quis ſit ipſoꝝ piſciũ cibus dicẽte Iſaac in libro. d.v. Piſces paſcentes herbas recẽtes laudabiliores ſunt oppoſitis & meliores ſi aquæ preſertim fuerint clare. Et in particularibus Piſces olera paſcẽtes uel radices aut grana q̃ oĩa ſũt bona bonũ dant nutrimẽtũ fitq; illoꝝ genus piſciũ ad comedẽdũ utile ecõtrario ſunt cõtraria paſcẽtes ſunt enim piſces aliqui lutũ & immunditiã edeptes ideo corruptibiles ſunt malũ habẽtes ſaporẽ & horribilẽ odorẽ digeſtiõi male obediẽtes & ceta. Quæ fuit etiã pricipis Auicẽ. ſentẽtia in.ii.canõis.c. ccccc lx. dicentis ſm cibũ piſces illi q cibant̃ herbis bonis & radicib⁹ plãtarũ ſunt meliores his q comedũt ſordes quæ proiiciunt̃ in ciuitatibus ad loca infuſionũ & ceta. Qualiter aũt hoc ſciri poſſit nõ itelligo niſi per illud quod in inteſtinis eoꝝ reperit̃ & per piſcatorũ relationẽ qb⁹ hac in re maxie credẽdũ eſt obſeruet̃ itaq; ut uno uerbo preſens cõcludam⁹ propoſitũ: ex quo loco ueniant ꝓ piſces & ex qb⁹ ſint nutriti ut elligendi a nõ cõuenientibus ſecernantur.

Capitulũ.cxxxiii. oſtendit cõditiones q̃s debent habere piſces laudabiles ex ꝓte carnis & q̃titatis eorũ ſ. an magis ſint paruis meliores uel ne.

Oſtq; paſtũ & locũ piſciũ intellexerim⁹ adhuc ſcire deſiderat intellectus. Qui piſciũ ſint ſaniores. ſ. an pingues uel macri aut mediocres. Et ſimiliter an magni puis eligibiliores exiſtũt uel ecõtra. Et propterea de his cõſequẽter ſcribẽdũ eſt ne forſitã errare cõtingat in ipſorũ ellectione. Dicamus ergo cũ Iſaac in.c.xviii. dictarũ uniuerſaliũ ſic dicẽte. Piſces qui molliũ ſunt carniũ uiſcoſaꝝ & groſſarũ magis nutribiliores & unctuoſiores ſunt ſed tñ illaudabiles utpote ad digerẽdũ duriores & in malũ ſanguinẽ generando uiciniores. Vnde nõ ſunt comedẽdi niſi ex neceſſitate cũ ſinapi & ſimilibus & propter hoc infra ſubiũxit piſces qui in genere ſuo duriores fiũt ꝓpter erũt laudabiliores qa ꝓptas etatis ſiccitatẽ tẽpat carnis. Qui uero molliores maiores erũt laudabiliores qa maioritas ætatis mollitiẽ eoꝝ tẽpabit. Qui uero ſũt mediocres in mediocritate eoꝝ fiunt laudabiliores q̃ etiã ſenſit Auicẽ. in.ii.canonis.c.ccccclx. cũ inqt. Ex habẽtib⁹ mollẽ carnẽ ille q eſt maior ad terminum aliquẽ elligit̃ quẽadmodũ ex piſcib⁹ durã carnẽ habentib⁹ ille q eſt minor ſtudiũ igit̃ ſit in elligendo ꝓ poſſe oĩ: piſces duras carnes habẽtes qm̃ ſaniores ſũt ut ſapiẽtes medici dixerũt: Iſaac enim loco allegato ſic inqt. Piſces q duras habẽt carnes ſed tñ uiſcoſas ſicut piſces magnoꝝ fluminũ & cito currẽtiũ: ad cõparationẽ petrinorum illaudabiles qa groſſiores ad digerendũ duriores ſunt tñ nutribiliores conuenientes exercitantib⁹ & calorẽ naturalẽ habẽtib⁹ fortem cõfortationẽq; mẽbroꝝ magiſq; ſanitatẽ cuſtodire amãtib⁹. Sed ſi uiſcoſi nõ fuerint ꝓculdubio ſaniores ſunt q̃ qui mollẽ carnẽ habẽt dicente. Gal. in.iii. Alimentorum.c.xxiiii. duricies carnis in piſcibus & fragilitas eiuſdem ſignificat q̃ neq; uiſcoſũ aliqd ſit in ipſo neq; pingue & nutrit bene aliis piſcib⁹ magis quando bene digeritur. Et in libro de euchimia capitulo ſeptimo ſic ait. Meliores piſciũ ſũt q duraꝝ

UVA. BHSC. IyR_157_4

carniũ fiũt & fragiliorẽ habẽt carnẽ petrinis & ceta
A quo sumpsisse uidet Rasis i.xxii.cõtinẽtis.c.cccc
xxiii.cũ ait. Pisces modice humiditatis quoꝝ caro
frangitur ex priuatione pinguedinis & humiditatis
habundantis nutrimenti sunt: quia caro ipsorum so
lida. Et ob hanc causam lucii carpiones & huiusmo
di q carnes duras habent & frangibiles & in partes
facile diuisibiles sunt iuremerito cõmẽdãdi. Tinchæ
uero regine: anguille: & hmõi nequaquã pp opposi
tas causas. Quãtitatẽ quoq; pisciũ cõsiderare opor
tet qm̃ nõ est ita: ut quidã opinantur. s. qp semper ca
ro animalis esse debeat: pisces uero comedẽd⁹ anno
rũ decẽ imo ut Isaac inquit in libro. v. d. c. superi⁹ al
legato. Pisces mediocres inter paruos & magnos sũt
magis laudabiles q̃ parui q cito in corruptionẽ mu
tantur: & q̃ magni q grossi sunt & uiscosi magis &
post pauca subdit. Pisces parui melioris sunt carnis
ad digerendũ faciliores sed cito in corruptionẽ mu
tãdi. Maiores uero carne sunt grossiores & ad dige
rendũ difficiliores stomacho nocentes sed non cito
corruptibiles: horũ aũt medii sunt laudãdi qa ab ex
tremitate utraq; sibi sumũt quod magis est laudãdũ
Et propterea auerrois in. v. colliget dixit. Meliores
pisces sunt quoꝝ corp⁹ est mediũ inter magnũm &
paruũ & qui sunt uelocis mot⁹ & pauce uiscositatis
& ceta. Et postea rationẽ assignauit cũ dixit i uno al
tero. c. eorum que nascunt in aqua magnitudo cor
poris significat multã humiditatẽ propterea laudat
in piscib⁹ paruitas. Cõsimiliter in grassitie & pingue
dine pisces esse debẽt mediocres & nõ crassi aut ma
cri ualde teste Isaac ubisupra sic scribente. Pisces me
diocres in crassitie meliores sunt & laudabiliores
qm̃ cum nimiũ crassi fuerint ad digerendũ sunt duri
stomachũ emolliunt grossum flegma generantes &
uiscosum. Si uero macri sint ad digerendũ quoq; du
ri existunt: et subdit. Cũ pisces oua facere incipiũt
si incrassantur illaudabiles sũt propter multitudinẽ
suæ pinguedinis: & si macri fiunt etiam illaudabiles
existunt nec sunt amandi ex q̃titate suæ maciei. Me
liores itaq; in oĩb⁹ erũt qui mediocres furint in his
q̃ de magnitudine paruitate grassitie & ceta dicta st

Capitulũ. cxxxiiii. ostendit qui pisces eligẽdi sint ex
pte squãmarũ & quæ ptes ipsoꝝ sint laudabiliores.

Quãme in piscib⁹ sũt una de cõditiõib⁹ ad bonitatẽ eorũ requisitis ut placuit Isa
ac in. v. d. c. xii. dicẽti. Nutrimẽtũ pisciũ squãmas habentiũ melio⁹ est & laudabi
lius squãmas nõ habẽtib⁹ supflua enim ad squãmas
expellit natura sicut in aliis est uidere animalib⁹ i q
bus pili aut pẽne aut cornua expellunt ad exterio
ra. In libro etiã particulariũ sic iqt. Pisces squãmas
habẽtes sũt meliores squãma enim significat humo
rũ puitatẽ & aquositatis indigentiã quia natura su
perfluitates humorũ ab interiorib⁹ ad exteriora ex
pellit ad nutriendas squãmas sicut aialiũ natura ter
tiã finiẽs digestionẽ exteriorib⁹ mẽbris mũdat q̃cũq;
sunt cõueniẽtia ad nutrimẽtũ lanæ piloꝝq & simi
liũ: unde pisces squãmas habẽtes duras & grossas me
liores sunt habẽtib⁹ molles & subtiles: squãmarũ eni
grossities paruitatẽ innuit humorum ecõtrario aũt
habentes: copiã habẽt humorũ & per hoc testat qa
grossities squãmarũ pisciũ marinoꝝ maior est squã
mis pisciũ fluminũ: squãma iterũ dorsi maior ẽ squã
mis uentriũ: dorsũ enim sicci⁹ est uẽtre. Q nod etiã
sensit auerrois i. v. colliget dicẽs. Squãmæ multæ lau
dant in piscibus quia significant rẽ cõtrariam coꝝ
cõplexiõib⁹ & etiã mlte spine in eis laudantur. et in
fra subdit. Meliores pisces sunt qui degũt in locis pe
trosis & qui multas habẽt squãmas & quoꝝ corpus
est mediũ inter magnũ & paruũ & qui sunt uelocio
ris motus & ceta. Et ob hanc causam scardule regi
ne & huiusmodi nõ uidentur reprobari sicut tinche
anguille & similes squãmas nõ habẽtes. Et hoc idẽ
mihi uidet sensisse Rasis in .iiii. suorũ afforismorũ
cũ dixit. Pisces meliores sunt fluuiales & marini &
precipue illi qui babent asperã cutẽ & nõ sunt muci
laginosi & naturaliter albi sũt ad modũ argenti: &
pisces nigri & rubei in quib⁹ sunt penne d uerse &
qui habẽt colorẽ pauonis & in quib⁹ sunt maculæ
nigre & pallide naturaliter mali sunt & ab eis ẽ cauẽ
dũ: apostema enim generant in menbris interiorib⁹
& in intestinis pũcturas: & opilationẽ generant: &
nocumẽtũ uisui inferũt: malũ quoq; sanguinẽ gene
rant & frigidos naturaliter humectant: ex quib⁹ ap
paret qp anguille etiã ratione suæ nigredinis & aspi
tatis priuatione sint malæ & oĩno reprobãde. Et iõ
dicebat Gal. in libro de euchimia & cacochimia c.
vii. Anguilla oĩno non est euchimũ cibariũ etiã si ex
aqua fuerit mũda nedũ ex ea q̃ ciuitatẽ expurgat. Et
in libro de subtiliante dieta idẽ quoq; de ipsa sic scri
psit. Anguille eni & plurima mala chiorũ licet mol
lem habeãt carnẽ tñ propter uiscosum atq; flegmati
cũ quod est in eis sufficienter sunt nociua his qui sub
tiliante uti uolunt dieta: ita autem & plurima ostra
chorũ & ceta. Squãme igit ob assignatas rationes
cõsiderande sunt. Quæ aũt pisciũ partes aut mẽbra
meliora sint atq; saniora & quæ deteriora dicẽdũ ẽ.
cum Isaac i capitulo. xii. d. v. sic scribente. Membra
piscis mobilia sicut cauda: dorsa: alæ: sunt carne me
liora & min⁹ pinguia ad digerendũ uelociora & in
nutrimento laudabiliora maxime si piscis crass fue
rit. Membra aũt piscis min⁹ mobilia sicut umbilic⁹
& costa uel uiscosiora sicut capita. Et ideo grossio
ra & ad digerendũ duriora & ad nutriendum cor
ruptibiliora. Vnde caro talis illaudabilis est quia sto
macho innatat propter uiscositatem & unctuosita
tem suam & dure digeritur & uillos stomachi emol
lit et inde plurima generantur lienteria. Abstinen
dum est itaquæ a comestione huiuscemodi par
tium insalubrium. Et propterea non accipiatur de

piscibus nisi cauda aut dorsū & alia quæ incōtinuo reperiuntur motu & exercitio propter quod suas expurgant superfluitates quemadmodū supra in capitulis pluribꝰ de animalibꝰ ambulantibꝰ & uolatilibꝰ scriptū est: ptes & mēbra ipsorum mobilia preceteris comēdando: quare & ceta.

Capitulū.cxxxv. ostendit quibꝰ modis pisces coqui debeant & quomodo meliores & quibus cum rebus preparandi atq; condiēdi sint anteq; accipiātur

On est inutile uolenti sanitatem conseruare postq; cognouerit qui piscium sint meliores intelligere etiā qui modꝰ coquē di eos magis a medicis approbetur. Et ꝓpter hoc de ipsis in genere scribere uoluimus. s. de assatione elixatione & frixione ipsoꝝ dicētes. Primo q; pro regula est obseruandū id preceptū Isaac in.c. xviii. dietaꝝ uniuersaliū dicentis. Calidis natura pisces sūt dandi elixi cū iusculis frigidissimis: Frigidis uero natura cū forti uino cōdias sinapi zinzibere pipere & calamēto: Humidis uero assati dent con diendi aceto sinapi: forti uino origano: & similibꝰ Siccis aūt cū aq̄ sale & aneto hoc enim respectu corporū & cōplexiones ipsorum est obseruandū. Sed cōsiderantes coctionis modos & inuicem eos comparando dicemus cum eodem Isaac in libro particulariū sic scribente. Pisces qui cū aq̄ sola elixātur sunt oībus laudabiliores qm̄ eorum uiscositatē aqua in q̄ fuerant decocti abstulit precipue si manducent cū sale menta: apio carui pipere zinzibere: & similibus Quod etiam uoluit Auicē. in. ii. canonis. c. ccccclx. cū ait. Modus uero melior in quo pisces coquuntur est alissidibegi idest elixi in iusculis cū predictis rebus. Et infra subdit. Et melior ipsorum decoctio est ut coquātur aq̄ donec ferueat: deinde proiciātur in eam. Ex quibus patet q; elixi principatu obtineant in bonitate: post quos sunt assati iuxta sententiā eiꝰ dē ꝓncipis ubi supra dicētis. Quod post modū ꝑmū & melioré. s. elixationē sit modus illorū q; sunt assati super testā uel ut nos facimus sup craticulā aut ꝑm alios super ueru. Talē enim cocti laudabiliores sunt q̄ frixi dicēte Isaac ī. v. d. c. preallegato. Corporibꝰ temperatis dentur pisces assati aut cum oleo frixi tñ meliores sunt assati. Et in particularibꝰ cām huiꝰ expressit dicēs. Assi pisces frixis sunt laudabiliores: qa frixi quidā habent uiscositatis ꝓpter oleū & ob hāc causam pessimi sunt hi qui naturaliter molles & uiscosi existūt & frigunt ut tinchæ gui & similes. Deterior igit coquendi modꝰ est frixatio: tū quia uiscositatē piscibus tribuit ut dictū est: tum etiam quia piscis cū oleo frixus stomachū emollit ut Isaac dixit ī libro. v. d. c. sepius adducto. Ideo scripsit princeps in secūdo canonis. c. ubi supra. Pisces frixi sunt conuenientes babentibus fortem stomachū cū siminibus preparati sed assati sunt nutribiliores & tardioris descensionis & elixati sunt ecōtrario. Et ideo tutiꝰ elixis piscibus est utendū & precipue preparati siue: ut docent auctores cōditi cū sale aneto: porro & uino si piscis durꝰ sit & nō uiscosus. Quod si uiscosus eēt & grossus eiꝰ uiscositas & grossities a piscibus sic auferet ut docet Isaac in uniuersalibꝰ. s. q; in calido ponant cinere anteq; decoquant sic eni grauitatē amittent odoris. Et si cū aceto preparentur in elixatiōe similiter uiscositatē eoꝝ remouebis. Illud etiā ē obseruādū quod iussit Isaac ubi supra. s. quod quilibet piscis coquinādꝰ in lebetē nō proiiciat nisi iusculū suū cū aromatibꝰ prius excoctū fuerit & calido deinde & bulienti ipso apponat pisces hæc enim saporitatē reddūt & sanguinē laudabiliorē faciūt & precipue si pisces recentes & adhuc mouētes coquinētur quo modo eos decoq; oportet ut idē cōsulit ibidē. Non enim ꝑmitti debēt mortui ac per mediū scissi a mane usq; ad uesperas ut aliq̄n pataue mulieres facere cōsueuerūt. Quoniā caro ipsoꝝ piscīū & ꝑsertim æstatis tēpore: plurimū alteratur & ad corruptionē dispositur: unde ad facilē etiā in stomacho corruptionē dispositā fit magis ac preparata.

Capitulū.cxxxvi. ostēdit naturā cancroꝝ & piscīū salitoꝝ cū proprietatibꝰ eorū.

Tertio nō de piscibꝰ cōpleat uī nobis de cancris & de salitis piscibꝰ dicēdū esse cū & ipsi ad mēsas etiā nobiliū ñ raro sint soliti deuenire. De ꝑmis ergo dicemꝰ cū Isaac in ꝑticularibꝰ dictis. c. ꝑprio sic scribente. Cancri & oēs pisces habentes squāmas sūt solubiliores: & hoc testatur Galienus solubiles esse propter salitiem eorum atq; acumen: ꝑ inde stomacho sunt nociui & maxie suæ neruositati. Quod etiā sēsit Auicē. in. ii. canonis. c. cli. dicēs. Caro cācrorū est difficilis digestiōis & plurimi nutrimēti & Rasis in libro xxii. cōtinētis. c. cclxxxxiiii. cū iqt. Cācri solide carnis sunt difficilis digestionis habundantis nutrimenti. Et in fine illi capituli auctoritate bimmasui dixit Caro cancroꝝ & iura ipsoꝝ cōferūt ptisicis & augent in actu uenereo. Haliabas quoq; in. v. theoricæ c. xxv. sic de ipsis ait. Cancrorum caro omnis salsa ē sapore unde naturam fluxam facit & nō cito digeritur. Et q min⁹ salsꝰ est caro eiꝰ lacertosior & durior est & magis digestioni inobediēs: unde huiꝰ animalis caro ois humorē generat grossum flegmaticū ex qbꝰ nos elicere possumꝰ q; frigide sint cōplexiōis & hūide q̄uis aliq̄d nitrositatis habeant sed tñ ab antiqs usq; mō q̄ sit eoꝝ determinata cōplexio nō repia qbusdā etiā modernoꝝ frigida existimat ꝓp qđ somnū inducūt. Quod facile credēdū ē cū etiā ethicis cōueniant & qa de genere piscīū existunt. Verūtamen maritimi calidiores sunt seu minus frigidi ratione aquæ in qua sunt & ratione salsedinis & maioris solutionis: qui proprie sunt stomacho nociui & neruositati eiꝰ & solubiles ꝓpter salsitatem eorum

UVA. BHSC. IyR_157_4

ut Isaac testatus est ubisupra. De cocleis aũt ranis te
studinibus sepiis cõchis & similibꝫ quæ pisces equiuo
ce nũcupantᵉ: nihil dictũ aũt determinatũ ab antiqs
patribus pro ut uia cibi faciũt inuenimus. Via tamẽ
medicinæ aliqua ipsorũ approbãtur. Et quia eorum
nutrimẽtũ modicũ & illaudabile existit plus pro gu
losis faciens quã pro sanitatis custodia: ideo de ipsis
prisci sapientes scribere noluerũt quos etiã hac in re
sicut & in ceteris: sumus immitati nihil de eis scribe-
mus preter id quod de ipsis scripsit gal. in libro de
euchimia cũ ait. Sufficiẽter aũt cachochima sunt os
trea & riritides idest cocleæ & spondili & oĩa simi
liter talia uocata ab Aristotele ostracodermia & ceẽa
De quibus si quis oĩno curauerit & gulæ dannosæ
indulgere uoluerit patinã uideat & condimẽta & sa
pores eorũ intelliget & similiter quomõ coquendi
sint ab eo edocebitᵉ q d̃ his & de aliis piscibꝫ in ꝑticu
lari sermonẽ fecit ostendẽs quã eruditus in coquina
fuissetᵉ. Q uæ ioa preterimus ne longa inutilis ac p
molesta sine necessitate nostra prolongetur oratio.
De piscibus salitis dicamus cũ Haliabate in. v. theo-
rice. c. preallegato dicente. Piscis salsus complexiõe
calidus est & siccus magisq; sitim excitat q̃ recẽs est
q; flegmaticis cõuenieus & humidis si modico utan
tur ẽ autem malus colere dominis nigre. Qui autem
pisces saliri debeãt & qui minime ipse nõ expressit.
Sed loco eiꝰ Isaac in. v. d. c. xviii. dixit. Quicũq; pis
ces mollis sunt corporis illaudabilesᵉ sũt salsi siue mꝰ
ti siue pauci humoris fuerint: qui autem parui sunt
humoris meliusculi sunt salti. Si autem pisces uiscosi
fuerint & non multi humoris saliti sunt laudabiles
iuxta sententia gal. in. iii. alimentorum capitulo. xx
iiii. dicentis. Piscis uiscosus multo melior seipso sali
tus deponit enim omne feculẽtũ & mucilaginosum
& melior qdẽ piscis est q; multo tempore salitᵉ: q̃ q
nouiter inquit ipse ibidẽ Auicẽ. tñ in. ii. canonis sen
sisse uideᵗ oppositũ cũ inquit. Saliti sũt meliores q̃
q; sunt recẽtes: deinde illi q; sunt ꝓpinq; termino quo
sunt saliti: & meliores istoꝝ sunt illi q; sunt cõditi cũ
aceto & ceẽa. Et pro eorũ cõcordia mihi uidetur q;
gal. intellexerit de piscibus uiscosas & teneras car-
nes habẽtibus de qbus iam locutus fuerat. Auicẽ. ue
ro de piscibus duraꝝ carniũ intellexerit de qbus di
xerat supra circa principiũ capitli. .ccccclx. Piscis ille
qui habet duram carnem salitus melior est eo qui est
recẽs & huiusmodi cõciliatiõis ratio ẽ manifesta quoniã
piscis dure carnis iam diu salitus nimiũ uidetur indu
ratus & exiccatus. Nõ ẽ aũt sic depiscibꝫ tenerẽ car
nẽ habẽtibus & q; ita sit apparet ꝑ uerba principis
ibidẽ dicẽtis. Et saliti pisces calidi sunt & sicci & q̃
to plus antiquãtur tanto plus in ambobus augmẽtã
tur. Quomodocũq; aũt sit unũ ẽ q; ipsorum nutri-
mentũ est malũ unde plus uia medicinæ sunt accipiẽ
di q̃ uia cibi dicente Rasi in. xxii. continẽtis. c. cccc
xxiii. Pisces uero salti calidi sunt & sicci qui incidũt
flegma & conferũt uomitui eo q; emittunt flegma
uiscosum de stomacho & quanto uetustiores fiunt
tanto magis calidiores & sicciores: sed laudabiles pi
sces huiusmodi sunt qui cõdiũtur cũ aceto. Et idem
in. iii. almansoris. c. xvi. sic ait. Saliti aũt pisces nullo
modo sũt comedẽdi nisi in die in quo aliqs sibi me
dicari uoluerit. Si tñ eos aliquis appetit parua ex eis
sũmatur quãtitas qui cũ rebus unctuositatẽ habenti
bus sint preparati. Quod faciendũ esse existimo ne
diu in stomacho morẽtur eo quod sitim faciunt faci
leq; in ipso corrũpãtur & in malos humores cõuer-
tantᵉ. Et ideo parũ de ipsis assumere oportet. De q
bus aũt salitis comedẽdũ sit dicimus q; nõ de oĩbus
absolute sed tantũmodo de laudatis ab auctoribus
& precipue de sardis q̃ plurimũ approbantᵉ a gal.
in. iii. de alimẽtis. c. xxx. cũ ait. Preciosissima enim ẽ
utiq; sardea salitura uerisimiliter delectationis gra-
tia & molliciei carnis: nominantᵉ aũt cõsuete ab oĩ-
bus iam tales salituræ sardæ: post sardas aũt & pala
mides q; ex ponto deferuntur magis appreciantᵉ. Et
post ipsos q; coracini. Et iterũ i capitulo penultimo
eiusdem libri sic inquit. Optime autem sunt earum
quæ ad meã experientiam deuenerũt sardice a prio
ribus medicis nominate salitureᵉ & ceẽa.

Capitulũ. cxxxvii. ponit octo cõditiones & regulas in comestione pisciũ obseruandas.

Tmateriã pisciũ cõpleamus nobis uideᵗ
u de quibusdam regulis in comestione pi
sciũ obseruandis scribendum esse. Qua-
rũ prima hæc est ut pro posse frequens
usus ipsorum dimittatur propter prauitatẽ sui nutri
menti & propter suorum nocumentorũ multitudi-
nẽ ut in. c. cxxviii. uisũ est. Secũda si pisces oĩno come
dere uoluerimus bonos ac laudabiles eligamus pro
ut nos docuit Rasis in almansore cũ inqt. Illi quoꝝ
caro nõ ẽ uiscosa neq; multum crassa neq; malũ ha
bẽs odorẽ neq; cito putrefiẽs. Insup neq; in lacubus
neq; in palludibꝫ neq; i locis sordes hñtibꝫ sint capti
neq; i luto malũ hñte odorẽ neq; in aq̃ malas hñte
herbas sint nutriti neq; maximi sint sed in oĩbus me
diocres durã carnem hñtes & frangibilẽ & ex parti
bus earum quæ mouentur & magis sunt squammo
sæ & ceẽa. ut in superioribus capitulis dictum ẽ. Ter
tia regula est quod a lacte piscium: quantumuis lau
datorũ: summopere cauendum est cũ sit facile putre
scibile & reliquũ cibum corrumpat & ceẽa ut Ra-
sis ubisupra testatus ẽ. Quarta regula abstinendũ ẽ
oĩno a piscibus assatis & infrigidatis & precipue si
in loco fuerint humoroso quoniam mala multa: &
plurima nocumenta ex eis consequi possunt dicente
Rasi in. viii. almansoris capitulo. xxvii. Cum pisces
assantᵉ & infrigidati in loco steterint humoroso &
sequenti die comesti fuerint: sceua accidentia quæ
ex malorum fungorum comestione solent euenire
accidunt. Quæ sunt squinantia: colica passio:

UVA. BHSC. IyR_157_4

angustia hanelitus: sincopis: sudor frigidus & qñq; subito interficiũt teste eodẽ ubisupra sed i.c.xxv. Et ideo dixit ipse in.xxii.continẽtis.c.cccexxiii. Pisces comedi debent calidi & nõ frigidi v.regula .Pisces assati seu frixi qui sic calidi post eorũ coctionẽ inter patinas reponuntur ne infrigerẽtur: nullo pacto co medẽdi sunt iuxta sententiam almansoris ubisupra sic dicentis. Si quid assatur & mox cũ remouetur ab igne suffocatur & multis obuolutionibus anteq; p horam expiret uaporem eius exire prohibentibus: inuoluatur & comestũ fuerit proueniẽt ex ipsius co mestiõe fluxus uentris ac uomitus nec nõ accidẽtia colirice passionis & nausea consequenter & fortas sis plerũq; interficit: intellectus quoq; quandoq; per unũ & quandoq; per duos dies inde deficit hæc ipe vi.regula est Auicẽ .i.iii.i.doc.ii.c.vii.dicẽtis .Pisces & quæ eis assimilantur post laboriosum exercitium nõ sunt comedẽdi quoniam corrumpentur & cor rũpent humores & fuit gal.sententia in.iii.alimento rũ .c.xxviiii.vii.regula sumit ex Principe loco pre allegato sic scribente. Experimentatores indi & alii iam dixerunt q; piscis cũ lacte non est edendũ quo niã inde ad ægritudines peruenitur permanentes si cut lepra & huiusmodi. Errãt igitur ualde qui in ea dem mẽsa post pisciũ comestionẽ lac coagulatũ ac cipiunt ut pleriq; facere consueuerũt. viii.regula be ne obseruanda est si barbulos pisces comederimus & oua habuerint ipsa nequaq; comedam⁹ in men se prefertim maio pernitiosa habẽtur testis enim ego sum qm̃ cũ unus istor̃ pisciũ mihi dono dat⁹ fuisset coct⁹ in mẽsa positus multã ouorũ habebat quãtita tẽ. Et recordat⁹ q; a uulgo diceret q; oua piscis hui⁹ abicienda forent & nequaq; assumenda sic mecũ in cepi cogitare atq; dicere .Miror equidem qd si hæc res: iã diuulgata: uera sit q; antiq de piscib⁹ determi nantes hoc suis in libris nõ anotauerint. Et hac cũ fi ducia duos tm̃ bolos ex eis accepi ut hoc in me ipso expirer. Nihil deinde per plures horas post prãdiũ nocumenti pceperã. Et putabã falsum esse quod di ceret .Hora aũt cenæ superueniente plurimã in ore stomachi sensi uentositatem adesse quã ut dissolue rẽ animum assumpsi & nihil contulit & post horam facies mea fcã est similima syncopizanti ita ut astan tes & admirari & de mea salute iam timere inchoas sent .Ego autẽ i huiusmodi dispositiones grãdẽ nõ solũ in stomacho & uentre sed in oĩb⁹ mẽbris exte rioribus alterationẽ diuersãq; quandã cõplexionẽ in unaquaq; carnis parte sentiebã .Et sic mihi superue nit passio colirica donec superi⁹ & inferi⁹ simul per plures uices oua purgarentur nõ nisi magna cũ an gustia grãdeq; uirtutis prostratiõe atq; cũ maximo uite periculo tandem inuocato clementissime sem p uirginis & protectricis nostræ auxilio fui liberat⁹.

Capitulum.cxxxviii.docet cognoscere complexio nem primã olerũ omniũ per odorẽ & saporẽ simul

c Vm olerib⁹ q; plurimis & radicib⁹ earũ diuersimode hoies uti cõsueuerint aliis enĩ i pria mẽsa pro salatutiõ aliq; b⁹ uero p ferculis utẽtes. Et ideo mihi ur utile & ipsis scribẽdum esse ut q medicũ sp hre nõ possunt: cuius consilio gubernentur cognoscere ualeant quæ utiles et q nociuæ eis herbe siue radices existant ut suã per hæc q dicem⁹ possint ilesam sanitatẽ cõserua re. Verũ qa hoc minime facere & cõseq posset nisi cõplexionẽ olerũ i uli saltẽ cognoscerẽt .Ideo de ip sa pri⁹ dicẽdũ est ponẽdo signa p q infallibiliẽ unus qsq; etiã ideota sciet calida a frigidis separe. Dicam⁹ ergo q pria uia p ut in pscti ppositio spectat ad co gnoscẽdũ prias q̃litates in olerib⁹ dominãtes hæc ẽ f.ut pri⁹ olfaciam⁹ ipa q si bonũ habuerint odorẽ & acutũ pcipue: pnũciabim⁹ rẽ illã absolute calidã esse pauca illa excipiẽdo q põit Auicẽ.i cãticis textu co mti.cxxii.dicẽs. Iudicat calliditas sup cõplexionẽ cu iuslibet floris & ciuslibet aromatici exceptis qnq; .s. mirtho salice nenufare: rosis & uiolis sãdalis quoq; & cãfora licet ipse nõ dicat. Ista enim sũt frigida & aromatica. Cetã uero oĩa calida sũt ut maiorana ser pillũ & talia q boni sũt odoris. Et ppea dixit Prin ceps in.ii.canonis.c.iii. Odores boni acuti nõ sũt ni sĩ in substãtia calida q etiã sensit Isaac in.v.d.c.v.cũ ait. Quæcũq; aromatica cũ odore suũ saporẽ habẽt substãtia eorũ pculdubio calida est & subtilissima. Et fuit gal.snia in.iiii.de simp.medicina distinctiõe v.c.i.dicẽtis .Verũ ẽ q res q̃ sũt odorabiles sũt calide pculdubio cũ plurimũ uaporis nõ sit pculdubio ni si ex caliditate. Et in libro de subtiliatiua dicta. c.iii. sic etiã inqt. Si fm odoratũ uel gustũ aut ãbos simul sensus acutũ qd & mordẽs appareat oportet calidã icisiuã & stiliatẽ uirtutẽ ineẽ ei .Scdm hoc aũt & si bonũ odorẽ fm olfatũ habẽs aromatis fãtasiã fa cit gustui necesse ẽ & hoc calidũ eẽ uirtute & ceta: q añ ipsũ uoluit Aꝛ.in.xii.pblematũ pblemate.iii.cũ dixit. Odor caliditas q̃dã ẽ & bñ odorabilia calida: calidũ ãt leue ẽ. Et i.xx.pblematũ pblema.xvi.sic ite rũ iqt. Calida bñ odorabilia semia pp q oino odor p caliditatẽ q̃dã fit. Hac igit pria uia cognoscem⁹ ca lidas herbas & radices a frigidis. Veꝛ tn̄ qa gal.ubi sup dixerat q nõ ẽ prudẽtia iudicar sup uirtutes me dicinaꝛ singulariũ ex odore tm̃ qm̃ i odore ẽ aliqd testimõiũ sed ẽ puũ iõ p⁹ q̃ odoriferã cognoscemus eẽ medicinã trãseam⁹ ad secũdã uiã .s. ad saporẽ & gustem⁹ ipsã rẽ qm̃ si insipidi uel ut recti⁹ loq̃r nullius saporis fuerit ut aq̃ cucurbita lactuca & hmõi tunc dicemus audacter rem illam frigidam esse iuxta sen tentiam gal. inquarta de simplici medicina distin ctione secunda. capitulo. iii. dicentis. Quando inue nimus rem quam sentimus de gustu aquæ enim peni tus non est sapor in aliquo sucorum: tunc res in illo suco manifesta est quod ipse est egrediens ab omni caliditate & frigiditate manifesta & quod eius com plexio aut est media aut decliuis ad frigidum parũ

hæc ipſe. Si autem ſapor illius rei dulcis fuerit tunc res ipſa calida erit & humida cū equalitate ſm quod idem dixit ubiſupra & Auicē. in .ii. canonis. c. iii. Si autem res illa amara fuerit tunc complexio eius erit calida & ſicca i. iii. Si uero ſalſa calida & ſicca in ſecundo. Si uero acuti ſaporis calida & ſicca in. iiii. & cōſimiliter de frigidis dicendum. Si enim rem illam acetoſam eſſe percipiemus frigidam & ſiccam eſſe in ſecundo pronunciabimus. Si autem ponticam uł ſtipticam frigidam eſſe & ſiccam in .iii. prout ſupra de ſaporibus ſcripſimus in plurib⁹ capitulis ad quæ recurrendum eſt. Et ſic per odorem & ſaporē ſimul iudicabimus ſatis ſufficiēter ſuper complexionem olerum licet etiam ex aliis hoc fieri poſſit. Sed hæc quæ dicta ſunt quātū ad preſens ſpectat propoſitum qualiacunq; ſint ſufficiant.

Capitulum .cxxxviiii. oſtēdit quod olera nō ſint cō medēda eo quia nutrimentū coꝝ ſit malū & precipue ſilueſtriū fugiendum.

POſtq̄ olerū complexio quantum ad primam ipſorum qualitatem ſcita fuerit & ſimiliter complexio corporis intellecta facile unuſquiſq; poterit iudicare ſi tale olus ſibi conueniens fuerit an nō. Et propterea plura de hac materia non mihi uidentur eſſe ſcribenda. Sed potius dicēdum utilius exiſtimamus utrū uſus olerum uel ne faciat ad ſanitatis conſeruationem & ad hanc queſtionem reſpondemus dicentes. Quod nequaq̄ frequens olerum comeſtio ſit conueniens ad ſalutem humani corporis regendā immo ut in iii. i. doc. c. vii. Princeps ait. Oportet ut ſanitatis cōſeruator ſtudeat ne cibi ipſius ſubſtantia ſit aliquod nutrientiū medicinaliū ſicut olera & fructus & reliqua ab ipſis q̄n ſubtiliantia ſanguinem ſunt aduręſtia: & groſſa ſūt ipſum flegmaticum faciētia & corpus grauantia. gal. quoq; in libro de euchimia & cachochimia dixit. Oleꝝ quidem nullum eſt euchimū & Raſis in .vi. almāſoris capitulo .v. ſic etiam de ipſis inquit. Olera precipue atq; fructus abſq; magno replēt corpus nutrimento & humores crudos generant & malos: & in libro .iiii. ſuorū afforiſmorum olera hūores humectant & ideo nō ſunt cibus cōueniens. Et hoc proprie de frigidis eſt intelligendum ſicut dictum illud Auerrois in. v. colliget de calidis & accutis eſt exponendum cū inquit. Omnes herbe per ſuam naturam declinant ad humores melancolicos & hoc etiam faciunt a tota ſubſtantia: excepta lactuca & bugloſſa. Et ideo uia cibi non uidentur conuenire. Via tamen medicinæ ſeu cibi medicinalis poſſunt quandoq; ut in eſtate ualde calida conuenientes eſſe ad remittendum ardorē: ſitim & fortē corporis caliditatem. Et ex eis permaxime uti poſſimus lactuca: endiuia: porculaca: & huiuſmodi. In hieme uero minime. Sed calidis & ſiccis eo in tempore eſt utendum ſecūdū principem in .iii. primi dicentem. Olera colerica multū conferunt in hieme ſicut inſipida inferūt in æſtate. Via igitur nutrimenti & ubi reſtauratio queritur eius quod diſſolutū eſt a membris hæc olera nō ſunt elligēda cū ſuū nutrimētū paruiſſimū ſit & illaudabile: dicente Iſaac in capitulo .xii. dietarū. v. auctoritate gal. hoc modo ait galienus de nutrimento herbarū pauca in corpus ueniunt. Quæ ſententia colligi pōt ex ſecundo alimentorū capitulo .xxxviii. cū de lactuca ſic ſcripſiſſet. Nosce oportet omnibus oleribus pauciſſimū & cachochimū ſanguinē generantibus: ex lactuca autem nō multū quidē neq; cachochimū neq; tamen euchimū ſanguinem generari. Et in .c. xxxxi. libri eiuſdem ſic quoq; ut alimētū ex bleta eſt modicū ſicut & ex aliis oleribus. Ex quibus plane apparet quod olerum nutrimētū ſit paruiſſimū. Et ideo a ſapiētiſſimis & ſanctiſſimis uiris cōceſſum eſt in quadrageſima uti poſſe oleribus radicibus: ſeminibus: granis ſeu leguminibus fructibus & piſcibus in quibus omnibus modiciſſimum reperitur nutrimētū nō ſic autem carnib⁹ ouis caſeo: lacticiniis & huiuſmodi in quib⁹ magna quantitas exiſtit nutrimenti. Et propterea cōcludamus q̄ rebus iſtis minime ſit utendū niſi tempore ieiunii ob legis noſtre ſacratiſſime reuerētia. In aliis āt temporibus ſūmopere fugiēda ſunt. Sed ſiquis a me peteret forſitan olera tantummodo domeſtica uituperaſti eo quia frigida ſunt & humida & ut plurimum aquoſa naturaliter & accidentaliter. ſ. ratiōe loci: ſilueſtria autem cum nō ſint huiuſmodi ſed ſicciora & minus aquoſa ac magis calida ipſa uidetur longe magis conuenientia cui reſpondebimus dicētes. Quod omnia olera in uia nutrimenti ſunt illaudabilia uerum domeſtica minus mala. Silueſtria aūt priora. Et quod ita ſit apparet per Iſaac in .v. d. capitulo .xii. dicentē. Nutrimentū olerū domeſticoꝝ melius ē & cito digeſtibile facile penetrat ueñas ſed tamen mēbris aſſimilari tardius: & infra ſubdit herbe humidis in locis & terra craſſa naſcentes ad digerendū & penetrandum uenas ſunt faciliores ſed tamen humiditatis cauſa ad aſſimilandū mēbris duræ ſanguis quē generant uti ſubtilis & aquoſus eſt & earū nutrimenta parua ſunt & illaudabilia. Silueſtres uero oppoſitū facere uidentur dicēte eodem ubiſupra auctoritate gal. Herbæ ſilueſtres ad comparationem domeſticorum ſicciores ſunt ideoq; ad digerendum duriores ſed & ad penetrandum uenas tardiores ſed tamen ſi bene digerantur cito membris aſſimilantur quia ſiccitate ſua ad coagulādū uicinātur. Et poſtea ſubiunxit. Silueſtres herbæ nutrimento ſunt male ex acuminis & ſue ſiccitatis fortitudine & hoc quia herbæ & alia quæ in ſiccis locis naſcuntur & calidis nutrimenti ſunt ſicci ad digerendū duri. & ceta. Quæ fuit gal. ſententia in libro de euchimia & cachochimia dicentis. Vltime cachochīa ſūt omnia ſilueſtria olera ſicut ſilueſtris lactuca & ceta.

UVA. BHSC. IyR_157_4

& filr radices olerũ & rafanidaꝝ & aleorũ & ceta. Quare oio olera dimittamus & ꝑcipue ſilueſtria cũ ad ſanitatẽ minime faciãt ut diximus.

Capitulũ.cxxxx.oſtendit de quibus ſit deiceps ſcribẽdũ & quomõ illa ſint: ẽ legẽtibus intelligẽda.

Vm ex oleribus plurima ac diuerſa cibariorꝝ genera fieri cõſueuerint ſalatutia.ſ fercula:ſapores:mixturæ cõdimẽta: moreta:tortæ:paſtilli:& huiuſmodi de qb⁹ Platina diſuſiſſime ptractauit & ideo de ipſis ſcribere nõ intendim⁹:ſed tantũ uolum⁹ notificare cõplexionẽ uirtutẽ & nutrimẽtũ oleꝝ omniũ uſitatorum primo.Radicũ deinde.Poſtea ſeminũ ſiue granorum & leguminũ quæ ſunt in uſu:demũ de fructib⁹ olerũ:& poſtremo de fructib⁹ arborꝝ dicem⁹ ut cognitis horꝝ uirtutib⁹ & nutrimẽtis facile unuſquiſq; poſſit intelligere quæ faciant & quæ non ad ſanitatis cõſeruationẽ:ſciatq; cõſequẽter qualiter & compoſita ex illis faciant ad illud idẽ.Cognitis enĩ ſimplicibus & compoſita ꝑ cõſequẽs fient manifeſta. Si.n.ſciuerimus ꝙ lactuca:portulaca:endiuia:et huiuſmodi ſint frigida facile perpẽdemus ꝙ ſalatutium ex eis compoſitum tantũmodo frigidum erit & ſic de aliis ſuo modo: dicemus itaq; non omnes uirtutes herbaꝝ:ſed eas tantũ in mediũ adducemus quæ non ad ægritudinũ curationem :cũ ad preſens propoſitũ nõ ſpectẽt:ſed ad ſalutis facient cõſeruatõnẽ:ordinem alphabeti obſeruãdo ut unuſquiſq; ſi ue longa inueſtigatione quicqd uoluerit poſſit inuenire & quia herbæ ferme ſunt infinitæ:nõ pollicemur de omnib⁹ ſed de magis uſitatis & quottidie ad man⁹ noſtras ꝓuenientib⁹ dicere :quæ quib⁹ coꝛporib⁹ cõplexionib⁹ ætatib⁹ & tẽporibus ſint cõueniẽtes & appropriate ſimiliter ſcribere nõ ꝓmittim⁹:ſed aſtãti & perito iã electo medico pro ut ſupradixim⁹ aut lectoris ingenio bonoq; iuditio eius relinquem⁹ longũ admodũ eſſet & ꝓmaxie permoleſtũ ſi de unaquaq; herba dicere & replicare uellem⁹ ꝙ quia frigida nocẽt ſtomacho:matrici:inteſtinis flegmaticis:mulierib⁹:ſenib⁹:ſeptẽtrionalib⁹:in hieme cõſtitutis & ceta.Similiter ſi calida fuerit ꝙ epati calido.renibus:colericis:iuuenib⁹:laborãtibus in eſtate & huiuſmõi ſit nociua:ſed hoc in prudentia diſcretoꝝ legẽtiũ & auditoꝝ relinquẽdũ ẽ.Verũ quia de gradib⁹ primaꝝ qualitatũ locuturi ſum⁹ ut ꝙ aliqua res ſit temperata quædam calida in prio quædã in ſecũdo alia in tertio & aliqua in quarto iõ ut hi termini ab his q medicinæ operã nõ dedere intelligant .Sciẽdũ eſt ꝙ ol⁹ aut quecũq; res alia quæ in corp⁹ noſtrũ ingredit in debita & notabili quãtitate aut ipſũ corp⁹ alterat aut nõ:& ſi nõ alterat.ſ quia nõ calefacit:nõ infrigidat humectat aut deſiccat tũc talis res in quattuor primis qualitatib⁹ dicet tẽperata reſpectu corporis humani temperati.Si aũt alterabit corp⁹ tẽperatũ ut uerbi gratia quia ipſum calefaciet:cõſiderãdũ erit ſi talis alteratio.ſ.calefactio fuerit occulta uix notabilis quia nõ educit corp⁹ illud notabiliter extra latitudinem ſuæ ſanitatis & tũc res illa dicet calida in primo gradu ut camẽilla & ceta.Si uero manifeſte talis alteratio ꝓcipiet & corpus ſe notabiliter ex re illa calefactũ eẽ ſẽſerit res illa erit in ſecũdo gradu calida .Si autem adhuc magis & corp⁹ plurimũ calefactũ fuerit in tantũ ut ſe ægrotare ſentiat:calida in tertio gradu nũcupabit Si aũt fortiſſime calefecerit ita ꝙ cõburat uel inficiat calidã in quarto pronũtiabim⁹.Quãto igitur res intenſior in gradu fuerit & a temperata magis remota:tanto piculoſior exiſtimabitur.Et ideo minor ex ea q̃ſtitas & rarius erit ſumẽda:uel quod ſecuri⁹ erit: omnino relinquẽda:ne ſanitas ipſa temere corrũpat & hoc omni cũ diligentia obſeruãdũ eſt ut a reb⁹ tẽperatis aut paulo a temperamento remotis utamur pl⁹tamẽ & min⁹ ſecũdũ corpoꝝ diuerſitatem cõplexionũ: ætatũ : regionum:& ſimilium a quibus eſt iudicatio ſumẽda ut ſatis ẽ unicuiq; manifeſtũ.Sed quãtũ eſt ex parte ipſorum cibariorum ſimplicium uel cõpoſitorum nil melius eẽ poteſt q̃ temperatis aut tẽperamẽto uicinis uti:quare & ceta

Capitulũ.cxxxxi .oſtẽdit naturam & proprietates acetoſe & apii domeſtici pro ut faciũt ad ſanitatem

Olentes ut ſupra promiſeram⁹ ordinem alphabeti obſeruare incipiem⁹ de oleribus loqui quorum nomina ab.A.incho ant & nõ de omnib⁹: ſed de magis uſitatis cibi uel condimenti uſitatis .Ab acetoſa igit exordiam⁹ quæ in ſalatutiis ponit ſepe numero dicẽtes de ea cũ Auicẽ.in ſecũdo canonis.c.liiii.Quod domeſtica frigida eſt in primo & ſicca in ſecũdo & in ipſa eſt ſtipticitas & omnis ſpecies ei⁹ ſuperat coleram & ipſi⁹ humor eſt laudabilis. Et illa quæ nõ eſt uehemẽtis rubedinis plus nutrit.Quod ſenſit Raſis in libro tertio Almanſoris.c.xviii. cũ dixit.Acetoſa frigida eſt & ſicca:quæ & uẽtrẽ ſtringit & ſtomachũ exaſperat coleraq; rubeã & ſitim extinguit .Et ꝓpterea idẽ in libro.xxi.cõtinẽtis .c.ccxxxxviii. ſic ait.Diaſcoridis auctoritate quod ipſa ualet ad diſſinteriam & fluxum uentris cronicũ & proprie ſemina maioris ut ipſe inqt Gal.auctoritate ubi dixit ꝙ comedit acetoſa ab hominib⁹ appetentibus lutũ & alias huiuſmodi res horribiles facit quoq; ad appetitũ incitandũ ut idẽ inquit filii meſue auctoritate.De apio uero dicim⁹ cũ Haliabate in quinto Theoricæ. c.xvi.dicẽte.Quod calidũ ſit & ſiccũ in tertio gradu uentoſitatem diſſoluẽs & ceta.Similiter cũ principe in ſecũdo canonis. c.lvi.ſic ſcribente.Apiũ calidũ eſt in primo: ſiccũ in ſecũdo.Ruffus uero dixit Quod domeſticũ eſt humidũ.Verũtamẽ eius radix eſt ſicca cũ conuenientia cuius operationes medici

UVA. BHSC. IyR_157_4

nales plurimæ ſunt reſoluit enim inflationes: aperit opilationes: ſedat dolores: ꝓuocat urinã: ſudorẽ & huiuſmodi: Verũtamen illa cibi non cõmẽdaꝫ dicẽte eodẽ ubiſupra. Apiũ eſt malum excitãs epilẽtiam epilenticorum. Et ſtomacho etiam nocere uideꝫ cũ dicat idẽ ꝙ apiũ nõ eſt uelocis digeſtiõis neq; deſcẽſionis. Et licet quidã dixerint ꝙ oẽs ſpecies eius cõferãt ſtomacho. Ruffus tamẽ dixit ꝙ nõ eſt uerum ímo quãdoq; trahit ad ipſum hũiditates malas acutas: & crudũ de eo in ſtomacho prolongaꝫ & facit nauſeam. Quod etiam uoluit Iſaac in particularib⁹ dictis cũ inquit. Apiũ datũ proprietatẽ habet conſtipationẽ ſoluẽdi & uiã humoribus faciendi eoſq; ad ſtomachũ uuluã & caput attrahendi: unde fit epilenticis nocumẽtũ maxime fœtui in uulua exiſtẽti. Vnde. gal'. Pregnátes: inquit aſſuetæ apiũ comedentes ſit cauſa generandi in corpore fœtus apoſtema putridas puſtulas. Rurſus nõ debemus ſecũdũ cibũ apium laudare quia humores toti⁹ corporis ad ſtomachũ coadunat: unde generat uomitũ. Et in fine ſubiunxit. Et epilentiæ uniuerſaliter nocet. Raſis quoq; í tertio Almáſoris. c. xviii. ipſũ nõ cõmẽdat niſi uia medicinæ ímo uia nutrimẽti nihil aliud de ipſo dixit niſi ꝙ luxuriã comouet. Et in. xxiii. continẽtis. c. ccccccvíii. ſic ait. Etiam de ipſo auctoritate Bugerii ꝙ apiũ excitat appetitũ uenereũ uirorũ & mulieꝝ & ideo lactatrix debet euitare illud quia excitat ad coitũ & díminuit lac: tamẽ apiũ bonum animũ facit ideo uti debet habundãti comeſtione ipſi⁹ laborans fetore oris & cõſiliari⁹ regis ſiue alicui⁹ perſonæ nobiľ ualde quoniã frequẽs comeſtio ipſius: in ore & í ſpiritu ipſorũ nõ dimittit odorem horribilẽ Et infra auctoritate Bimmaſuí díxit ꝙ nocet epilenticis: & propterea q̃ tiet epilẽtiã fugiãt ab eo et ſimiliter nutrices ut dictũ eſt quia pueri ſiue infantes facile in epilẽtiã cadũt. Et ideo lac comedentis apium eſt eis ualde periculoſum propter hoc ergo & propterea quia prouocat eas ad coitum lac diminuendo ſummopere uitandum eſt ſicut etiam placuit Auicẽ. in libro & capitulo ſuperius allegatis ſic ſcribenti. Quidam autem dixerunt ꝙ apium excitat ẽo itum ita donec dixerunt oportet ut ablactans prohibeatur ab acceptione eius ut non corrumpaꝫ lac ipſius propter exercitationem deſiderii coitus. Concludamus itaq; ꝙ uia cibi tutius ſit ipſum dimittere q̃ eo frequenter uti niſi ab his qui fetorem haneli/tus aut opilatõnem uel aliquod aliud tale patiuntur De: aneto: abſintio: abrotano: artemeſia & huiuſmodi nihil hoc in loco ſcribendum eſt & ſi aba incipiant quoniam pro medicinis utuntur tantũmõ de quibus preſens propoſitum nõ intendit. De alio autem in capitulo de radicibus infra & de aniſo in capitulo de Seminibus & condientibus dicemus quare & ceta.

Capitulũ. cxxxxii. oſtẽdit naturã & ꝓprietates baſiliconis maioris & minoris ſiue gariofilati.

A ſiliconis duæ ſpecies reperiunt': quod dã. n. mai⁹ eſt & latoꝝ folioꝝ: & quod dã minutũ dictum ozimũ gariofilatũ quoꝝ quodlibet in uia cibi ſepenumero accipiť. De maiori ergo in primis dicem⁹ ut uirt⁹ ei⁹ intelligaꝫ cũ Haliabate. in quinto Theoricæ. c. xvi. & cũ Raſi in. xxi. cõtinẽtis. c. clxii. dicentib⁹. Badarũgi. i. Baſilicõ ortulan⁹ latoꝝ folioꝝ ſecũdũ diaſcoridẽ q̃ comedit multũ de eo mouet uentoſitatem prouocat lac: facit uiſus obſcuritatem: & ẽ difficilis digeſtionis. Et poſt pauca ſubiũxit: inquit Gal'. in ultimo ſecũdi. Baſilicõ eſt calidũ í ſecũdo & habet hũmiditatẽ ſupfluã & ob hoc nõ eſt iuuatiuũ corpori cũ recipiť interius. Et poſtea ſubdit. Et dicitur in libro dictaꝝ ꝙ baſilicon nocet ſtomacho & generat malos hũores & ẽ difficilis digeſtiõis. Deinde auctoritate filii meſue ſic inqt dixit fili⁹ meſue. Baſilicõ ẽ calidũ in ſecũdo & ſiccũ in fine primi & habet hũiditatẽ ſupfluã & cũ duplicaꝫ eius aſſũptio generat uelociter putrefactionẽ & deſiccat pulmonẽ & pectus & laxat uentrẽ & generat inflationẽ prouocat urinã multiplicat lac: & ẽ difficilis digeſtiõis: uelocis putrefactionis & corruptionis. Et poſtea ſubiunxit. Inquit Gal'. in libro de accidẽti & morbo ꝙ baſilicon ẽ de reb⁹ multiplicantibus colerã. Ait quoq; Coſta in libro de agricultura. Baſilicõ minuit métẽ ex quib⁹ patet ꝙ illaudabile ſit & mali nutrimẽti & miníe ſit eo cõſequẽter utẽdũ: cũ uelox ſit ad putrefactionẽ & generet hũorẽ malũ melácolicũ ut Princeps iqt in ſecũ do canõis. c. cxvi ubi etiã addidit ꝙ facit prouenire obſcuritatẽ uiſus comeſtũ ꝓpea quia cõmouet hũiditatẽ ei⁹ & cõturbat eã & ceta. Et í libro de uirib⁹ cordis dixit. Vſus baſilicõis ñ ẽ í letifi catõne laudabilis qm̃ ſubſtãtia nutritiua q̃ ẽ í ipſo cõtrariaꝫ ipſi⁹ medicinali ſubſtãtiæ & .n. ſubſtãtia medicinalis efficit q̃ dicta ſũt: nutrimẽtalis uero ſanguiné turbidũ atq; melancolicũ generat & illa ſupfluitas q̃. ẽ í ipſo cauſat inflationẽ í uenis & ceta. Baſilicõ añt minutũ quod gariofilatũ dr̃ calidũ ẽ & ſiccũ í ſecũdo gradu. teſte Auerroi in. v. colliget. c. de reb⁹ marinis. Apit opilatõnẽ cerebri & ualet cõtra cardiacã hũidã & cõtra melácoliã & cõtra hemoroidas í qt ipſe. Quæ fuit Raſis ſnía í libro. xxii. cõtinẽtis. c cccccxxxiiii. dicẽtis auctoritate Bimáſui. Ozimũ gariofilatũ calidũ ẽ & ſiccũ í fine tertii: apit opilatões accidẽtes í cerebro: & cõfert í ſaltu cordis accidẽti de flegmate & colera nigra & ſi comediť aut olfaciť apit opilatões accidẽtes í narib⁹ auget colerã & ualet ad hemoroidas. In tertio ãt libro Almáſoris. c. xviii. dixit. Albetarogi calidũ eſt ꝙ & doloré efficit capitis et male nutrit cui⁹ comeſtio utẽtis uiſum turbat qñ eo multũ utiť ſpma quoq; ac lac deſiccat ori tñ ſtõachi cõfert: corroborat. n. ipſũ atq; cordi auxiliaꝫ. Et ꝙ de minuto loq̃ť apparet ex eo ꝙ di

UVA. BHSC. IyR_157_4

xit lac deficcat & stomaco cõfert cui⁹ oppositũ facit basilicõ mai⁹ et latoꝛ foliorũ. Serapio aũt i. c. de berẽgemisch dixit de eo ꝙ calidum est i fine. ii. gra⁹ cõfert stomacho frigido & facit digere cibũ grossũ & cõfert epati & cordi & aufert cardiacã q̃ fit a melãcolia & flegãte & aufert tristitiã & sollicitudinẽ: & odoriferas facit eructuatiões & quãuis i tãtũ laudatũ sit a Serapiõe tñ p ea q̃ dicta sũt a Rasi ubi supra mihi uidet ꝙ neutrũ ipsorũ uia nutrimẽti cõmẽdet ad sãitatis cõseruatõnẽ. Et ppea tutũ erit ipso nũq̃ uti aut q̃ rarissime licet cũ sua plurimũ placeat aromaticitate cũ dicat Gal. i secũdo Alimẽtoꝛ c. liii. Licet basiliõe utãt mlti cũ oleo et garo ipsũ offerẽtes pessimi tñ chimi ẽ & pp hoc ifamãt qd ẽ ipsũ dicẽtes. Si tritũ imittat ollæ uacuæ celerrie generat & in paucis dieb⁹ scorpiões & magis qñ in sole qs q̃libet die calefecerit ollã: sed hoc qdẽ ẽ falsũ cachochimũ aũt & malũ stõacho & indigestibile ipsũ eẽ hoc olus uere itaq; dices ipsum. Quare suademus magis ut q eo delectãt: ipsũ olfaciãt q̃ manducent: ob causas superius assignatas: quare & ceta.

Capitulũ. cxxxxiii. oñdit naturã et ꝓprietates blitis boraginis & buglossæ cũ earũ iuuamentis.

b Leta blitis siue sicla ut Rasis inqt i. xxii. cõtinẽtis. c. cccxxvi. Diascoridis auctoritate duas habet spẽs: quædã. n. ẽ nigra q̃ ex uehemẽti uiriditate ipsius declinat ad nigredinẽ & h̃ cõstipat uẽtrẽ. Sed species alia q̃ est alba laxat uentrẽ & species utraq; est mali ex parte uitrea q̃ ẽ i eis. Ideo succ⁹ eius mũdificat quotiẽs ponit⁹ in naribus & ceta. Et infra auctoritate Gal. i viii. Tractatu sic etiã inqt. In bletis sũt uires baurachiæ & ideo excitãt uentrẽ ad solutionẽ & pungũt intestina & stomachũ proprie si fuerit boni sẽsus iõ blete nocẽt stomacho & ꝑsertim habẽti stomachũ in hoc uitio defectiuũ: si habũdãs fuerit earum assũptio & nutrimẽtũ ipsaꝛ est modicũ ad modũ aliorũ oleꝛ & post a. iq̃ auctoritate Bimasui sic ait. Bletæ calidæ sũt et sicce in primo & in pricipio ei⁹ quia in eis est acuitas modica ex falsedine q̃ ẽ in eis iõ nocet stomacho: sed magis cõdomiãt uiscositas & abstersio & hũor generatus ab eis nõ est laudabilis ex salsedine & bauracitate eaꝛ. Et hoc ẽ qd uoluit Haliabas in. v. Theoricæ. c. xvi. Et Auerrois in. v. colliget cũ dixit. Bletæ hũores generant grossos & uiscosos & flegmaticos. Et silr Isaac i ꝑticularibus dictis cũ inquit. Sicla: quã uulgus blitã appellat: calida est & sicca in primo gradu illaudabile ꝑstat stomacho nutrimẽtũ pp quãdam sui acuminis multitudinem usus igit⁹ ei⁹ nõ ẽ frequẽtãdus & precipue ab hãbẽtibus stomachi debilitatẽ imo dimittẽda ẽ potius cũ magis sit medicia q̃ cibus: dicẽte Gal. i secundo Alimẽtoꝛ. c. xxxxi. Alimẽtũ ex bleta modicũ ẽ sicut ab aliis oleribus magis tñ idonea ẽ q̃ malua ad opilationes epatis: adhuc autẽ magis qñ cũ sinapio aut omnino cũ aceto comedit⁹ & spleneticis eodẽ modo sit bona medicina. Et subdit. Merito aũt qs dicet ipsã medicinã magis q̃ alimẽtũ qñ sic comedit⁹ & ceta.

Borago aũt ut Isaac inqt loco allegato calida est & hũida in primo gradu habet proprietatẽ letitiã generãdi si i uino missa potet⁹ cor etiã cõfortat proinde antiqui miscebant eã medicinis cardiacæ passioni ualẽtibus. Et ut auctor inqt pãdectaꝛ. Virtutẽ habẽt generãdi bonos hũores & ut ipse inqt auctoritate Diascoridis ualet cõualescẽtib⁹ & sincopizantibus cardiacis & melãcolicis comesta cũ carnibus. Et ego puto ꝙ ipsa sit una species buglossæ cũ satis i figura forma & uirtute ipsi assimilet⁹: dixit. n. de ipsa Rasis in libro: xxiii. cõtinẽtis. c. .vcci Diascoridis auctoritate. Quod si põit⁹ i uio & uinũ illd bibit⁹ p̃ stat letitiã. Et ut dixit Gal. in. vi. de Simplicib⁹. c. lxxiii. Cõplexiõem habet calidã & humidã iõ si ponit⁹ in uino letificat & cõfert tussi & ceta. Quod ẽt cõferat cordi patet p Auicẽnam. in prima tertii. c. iiii dicẽtẽ. Sup buglossã uero sis audax & ñ timeas malitiã eius & utere ea cũ oĩ qd i potu tribuis & i cibo das & enĩ iã cucurrit cõsuetudo ut i potu tribuat⁹ & silr aq̃ ei⁹ distillatæ. In tractatu quoq; de uirib⁹ cordis dixit: ꝙ cor confortat possum⁹ igit⁹ secure boragine & buglossa in salatutiis uti cũ lactuca & aliis infra dicẽdis laudabilib⁹ ipsis: ergo hæc q̃ iã dicta sũt uolum⁹ ut pro quãto pñti pertinẽt proposito suffi-ciant. De betonica uero branca ursina & huiusmõi pure medicinalib⁹ nihil dicẽdũ esse iudicamus. De bateca uero ifra de fructib⁹ oleꝛ de bulbo ãt et bautia in capitulis de radicib⁹ dicem⁹ illuc ergo recurrat⁹ De brassica uero in sequenti. c. Quare & ceta.

Capitulũ. cxxxxiiii. oſtẽdit naturã & proprietates & nocumẽta cauliũ & omniũ specierũ ipsarũ

c Aules seu brassicæ ut malis appellare duas precipuas spẽs habẽt: q̃rũ una similis bliti dicit⁹ & æstiualis & ẽ illa q̃ apta & sepata habet folia. Altera uero spẽs hiemalis ẽ rotũda habẽs albiora ac strictiora atq; magis inuicẽ suppposita folia quã uulgares nostri caputios appellãt: antiq uero canabith aut carãbia. Et ut Haliabas dixit in. v. Theoricæ. c. xvi. Et Isaac i libro ꝑticulariũ dietarum. Natura caulis frigida ẽ & sica i prio gradũ iõ turbidũ & melãcolicũ sãguinẽ generat horribilẽ odorẽ dãtẽ: estiuales. n. ustionẽ generãt sanguinẽ coleræ ustæ uicinũ quod eoꝛ acumen mõstrat: proide sũt colatiui & mũdificatiui Hiemales uero tãti acũinis ñ sũt: sed uis eoꝛ uẽtrẽ hũectat & urinã ꝓuocat. Et ut ab eoꝛ nocumẽto tempẽt⁹ elixẽt⁹ et aq̃ pria ꝓiecta et ſalia aq̃ coquãt⁹ cũ pinguissima carne pecudis uel suis & cõdiãt⁹ coriãdro pipe & cimino & allio & esui donent⁹ hoc etiã de nutrimento ipsoꝛ sensit Auerrois in. v. colliget cũ dixit.

UVA. BHSC. IyR_157_4

primo ps

Caules sūt frigidi & sicci & iō necessario generant hūorē melancolicū & princeps in secūdo canonis c.cxxxxiii.sic ēt scripsit.Nutrimētū cauliū ē puū & humidi⁹ nutrimēto lētiū & sāguis eius ē mal⁹ cū ergo coqt̄ cū carne pingui & gallinis fit bonus parū Et infra subdit ē mal⁹ stomacho & ē tardæ digestionis & pcipue canabith ē grossi nutrimēti ingrossās sanguinē cū nō dissoluit̄ & inflat usq; ad ptes furcule & lateris & facit dolorosū corp⁹:quæ quoq; fuit sentētia Almāsoris in libro tertio.c.xviii . Caulis q̄ impial' dicit̄ calid⁹ ē & sicc⁹ colerā generās nigrā & sōnia mala uidere facit.Verūtamē gutt̄ & pect⁹ le nit uētrē quoq; fluere facit atq; ebrietatem aufert & ceta.Et idē Rasis in libro.xxiii.cōtinētis .c.ccccclx xxiii.auctoritate Diascoridis sic inqt. Caulis elixus nō bene:& comest⁹ laxat uētrē :tū bene & proprie elixus bis cū duab⁹ aqs rectinet uentres :Sed caulis nascēs in æstate malus ē stomacho & post aliq̄ subiūxit. Medulla ci⁹ melior ē stomacho & magis prouocās urinā q̄ alia ptinētia eius.Et post multa dixit auctoritate Gal'.in libro nutrimēti.Corp⁹ acqrit de caule nutrimētū modicū hūidū ad modū nutrimēti lēticulaꝫ quia nō habet in se soliditatē corporis & tarditatē more quia olus est & sāguis eius non ē bonus ad modū sāguinis lactuce:sed ē malus & horribilis odoris.Et postea auctoritate Bimasui sic inqt Caulis calidus ē & sicc⁹ in prio & nascēs in æstate malus est stomacho cū eo quod ē in eo de acuitate et demū de canabith sic scripsit.Caul' canabith grossior est & tardior in stomacho digestiōe:generat sāguinē turbidū & si comedit̄ cū carne pingui aut cū gallinis melior erit aut cū oleo amigdalino et idē ēt ipse replicauit in.xxv.eiusdē.c.i.Preparēt̄ itaq; caules ut dictū ē & nō nisi raro ab inexercitatis hoib⁹ assumātur & i æstate nequaq̄:sed i hieme.Obseruetur etiā qđ gal'.pcepit in secūdo de Alimētis.c.xxxxii.dicēs.Sic caulē ppara memorās illi⁹ ante oia q̄ nō oportet tāgere neq; aerē neq; aquā frigidā quod bis elixat̄ nō adhuc.n. bene fit tenerū neq; si ad plurimū decoxeris:sed oportet in instāti habētes aquā calidā ppatā extrahentes ex priori trāsmutare mox in illā & ceta.De cicorea uero dicem⁹ i.c.de endiuia sequēti quoniā ē una species eius.De capparib⁹ uero in capitulis de fructib⁹ olerū de reliqs aūt incipiētibus a.C.quia i medicinalia ad cibū minie uenientia iō de ipsis nihil est ad presens scribēdum.

rasis

yalen

endiuia.

Capitulū.cxxxxv.ostēdit naturā endiuiæ & etiā cicoreæ q̄ ē una species eius cū suis iuuamētis & nocumētis pro ut ueniunt ad cibū.

Endiuia:ut dixit Auerrois in.v.colliget: duas habet species quedā.n.ē silueſtris et q̄dā domestica :silueſtris q̄ cicorea dicit̄ est frigida et sicca i primo gradu:domestica uero est frigidior & humidior .Cū quo Isaac i pticularibus dictis uidet̄ conuenire cū inquit.Endiuia duplex est domestica & silueſtris.Domestica diuerse ē uirtutis habet enī amaritudinē ponticitatem & insipiditatē.Quæ iterū in duas ptes diuidit̄ .est n.hiemalis & estiualis:hiemalis autē insipida est ppter suæ amaritudinis paucitatē & insipiditas ei⁹ ppter tēporis frigiditatē & hūiditatē:unde frigida ē in fine primi gradus:alii dicūt in principio.ii.grad⁹ & quidam dicunt eam esse humidam quod sensui nō apparet.Est aūt siccitas palam propter amaritudinē suiq; pōticitatē.Estiuæ aūt amaritudo ē maior & minoris frigiditatis frigida.n .ē in primo gradu & sicca in medio eiusdē proinde peiorē generat sāguinē ut inqt Gal.q̄ lactuca & deteriorē quia maioris est amaritudinis & in fine capituli dixit.Silueſtris endiuia frigida est in initio primi gradus & sicca in fine eiusdē ideoq; habet ponticitatē stomachū cōfortātē quæ si comedat̄ aut succ⁹ eius potet̄ morsui scorpionis subuenit & cathaplasmata idem operat̄ & ceta.Auicē quoq; in secūdo canonis.c.cc xxxii.Plurimū ipsam in uia medicie cōmēdauit:sed modicū admodū in uia nutrimēti cū scripsit.Ambe species uincūt lactucā in operādo & in prestādo iuuamētū opilationi epatis quāuis minorēt̄ ab ea i cōfortādo & in extinguēdo & magis iuuatiua ex cis epati est illa q̄ est magis amara. s.cicorea.Natura n endiuie frigida est in prio & sicca in fine eius.Et ortulana est frigidior & hūidior & eius qdē amaritudo in estate fit fortis & declinat ad paruā caliditatē q̄ nō efficit impressionē:& operationes ei⁹ sūt quia apit opilatiōes epatis & uenaꝫ & uiscerū omniū sedat nauseā & excitationē colere & confortat stōachū & est de melioribus medicinis stomachi calidi & silueſtris qdē melior est stomacho q̄ ortulana & dicit̄ q̄ ē cōueniēs opilationi epatis quomodocūq; sit.Calidæ qdē est uehemēter cōueniēs & nō ē nocumētū ipsius frigidæ:nocumētū reliquaꝫ speciēꝫ olerū frigidoꝝ.Quod etiā sensit Rasis in tertio Almāsoris.c.xviii.cū ait . Endiuia frigida existēs extinctionem male gignit caliditatis q̄ stomachi ac epatis ardorē cōfert opilationē quoq; dissoluit.Et in libro.xxiii.cōtinētis.c.vcccxiiii.dixit auctoritate Diascoridis:silueſtris est melior ad opus stomachi.Et infra auctoritate Gal'.in.viii.sic inqt.Cōplexio endiuiæ silueſtris frigida ē & sicca in primo:tamē ortensis in frigidatō maior est in frigidatione silueſtris ob causā illius quod mixtū est cū ea de aquositate aliena & habūdāti deficit ab ea siccitas:sed utraq; species saporem habet stipticū.Subdit deinde & dixit Bimasui.Endiuia æstatis ex manifesta amaritudie q̄ fit in ea declinat ad caliditatē & in hieme ecōuerso:sed sūmarie frigida ē in primo & sicca in medio ipsi⁹ miscetur cum ea aliqua caliditas si fuerit in estate confortat stomachum aperit opilationes in epate & abstergit id quod in eo fuerit & postremo dixit auctoritate gal'.in Miamir :& ideo ē de meliori

rasis

yalen

UVA. BHSC. IyR_157_4

bꝰ medicinis ad opus corruptionis epatis calidi. Et propterea ab habentibus calidas complexiones sepius & maiori cum fiducia accipiatur cruda uel cocta pro ut stoachus fortis extiterit: qre & ceta.

Capitulū.cxxxxvi. ostēdit naturā erucæ cū proprietatibus eius & nocumentis.

E Ruca secūdū Haliabatē in.v. Theoricæ. c.xvi. Est calida in.iii. & humida in primo: subtiliat sperma: generat coitus excitat appetitū: dolorē capitis facit & ceta. Secundum alios tamen aliter est graduanda: nā calida in secūdo & humida in primo existit: ut Isaac in qt in pticularibꝰ dietis ubi sic ipse scripsit. Eruca comesta capitis dolorē generat uētositatē & inflationē facit q̄ māducet cocta spmati tribuit augmētū ꝓpter calorē cū humiditate eius. Vētris uero inflatio fit propter calidā uētositatē: sed tamē quia capiti dolorē facit colerici et sanguinei illā caueāt: diligentibꝰ autē ea comedere det cū endiuia: lactuca: portulaca & similibꝰ: sola enī accepta generat calorē: digestionē corrūpit uētrē cōstipat spmatis desiccat hūiditatē in calidis: frigidis aūt coitū augmētat & ideo eis cōuenit quia eoꝝ digestionē adiuuat uentrē humectat: coitū & spma augmētat hæcipse: a quo princeps Auicē. in secūdo canonis. c. ccxxxi. uidet acceptisse dicēs. Quod facit soda & proprie si comedatur sola: lactuca uero remouet nocumētū ab ea & similiter endiuia & portulaca: facit lac habundare & in ipsa ē digestio cibi. s. in cōplexionibꝰ frigidis: qm̄ in calidis oppositū faceret ut supra uisū est & fuit sē tētia Almāsoris in tertio. c. xviii. dicētis. Eruca calida ē q̄ inflatiua existēs capitis creat dolorē: tardeq; digeritur: sed uirgā erigere facit. Et idē in libro. xxi cōtinētis. c. clxxxx. dixit. Auctoritate Diascoridis in secūdo. Eruca excitat appetitū coitꝰ: prouocat urinā procurat digestionē: & laxat uētrē & ē calida i secundo & humida in primo & quia est eius caliditas maior sua humiditate est generatiua uentositatis: addit ad coitū: facit erigere uirgā & cū cōedit sola inducit sodā & qui utit ea comedat cū ipsa lactucas scariolas & portulacas: Et de proprietate eruce est prouocare urinam: laxare uentrem procurare digestōnem: & tenere instrumentum uirge erectum Quæ omnia etiam pauli auctoritate confirmauit. Et in libro. xxv. eiusdem. c. i. inqt. Debes post comestionem erucæ comedere de lactucis aut de endiuia siluestri: sin autem comedere debes tantum eam si uis uti actu uenereo. Ad id. n. non modicum ualet dicēte Gal'. in secundo Alimentorū. c. l. Calefacit potenter hoc olus ut neq; solū comedere ipsū facile sit sine mixtura folioꝝ lactucæ: sed sperma generare creditum est & impetus ad coitum excitat doloratiuum aūt capitis est & magis si quis solū ipsum comedat Quare aut omnino dimittēda est: aut cū lactucis assumēda ut supra dixim⁹. De enula uero nihil ad presens dicit cū eius radix tātūmō sit in usu ideo de ipsa sermonē faciem⁹ cū de radicibus loquemur. De cuphragia autem eupatorio & talibus pure medicinalibus ab. E. incipientibus nihil etiā in presentia dicendū opinamur: quare ad ea tātūmō olera quæ sūt in usu transeamus secūdū ordinē iā inceptū.

Capitulū.cxxxxvii oñdit naturā feniculi & modū utēdi ipso sicut & ceteris aperientibꝰ & ceta.

F Eniculus a uulgaribus nostris herba bona dicitur. Qui secūdū Auerroim in.v. colliget calidus ē i tertio gradu & siccus in secūdo & ꝓp hoc prouocat lac urinā & mēstrua & cōfert oculis & ceta. Isaac uero in particularibus dietis dixit. Quod feniculus domesticus calidus est in medio .ii. gradus & siccus in medio ꝓmi inobediens digestioni: sed tamē secūdū medicinā ualet ad diuturnas febres & prouocationē urine & ceta. Auicē. aut i secūdo canōis. c. cclxxviii. sic ait de ipso. Natura siluestris est uehementioris caliditatis & siccitatis et est dignius tertio: ortulani autem caliditas ē in secūdo: aperit opilatōnes: acuit uisum & Democritꝰ quidem existimauit ꝙ uenenosi uermes pascūt feniculi recentis semē ut eorum uisus cōfortetur & uipere & serpentes fricant oculos suos quādo egrediūtur de cauernis suis post hiemē super ipsum ut illuminētur oculi eoꝝ. Et humidus comestus facit exuberare lac: uerūtamē eius digestio est tarda & ipsius nutrimentū est malū prouocat urinam & ceta. Quæ fuit sententia Rasis in. xxii. cōtinētis. c. cccxxxvi. dicētis auctoritate Diascoridis feniculi comesti augent lac. Et infra subiunxit auctoritate Galieni. in octauo. Quod aqua ortensium feniculorum calefacit uiolenter ita quod potest poni in tertio: sed desiccat in primo ideo generat lac & ceta Et per hoc saluatur Auerrois qui in tertio gradu caliditatis posuit ipsum. Deide subdit auctoritate Rufi ꝙ sunt grossi & mali nutrimenti tamē prouocant urinam. Et dixit in libro regiminis feniculi difficilis digestionis sūt & modici nutrimenti: tamen faciunt ad prouocandum urinā. Postremo dixit auctoritate Gal'. in libro oppositaꝝ morbis medicinarū Quod reptilia comedūt de feniculis & seminibus eorum recentibus ad acuendum uisum ipsorū. Nos uero de mente Gal'. in libro de dissolutione cōtinua dicimus ꝙ feniculus apium ciminū & huiusmodi aperientia non sint frequentanda propter nocumēta quæ faciunt ex longo usu eorū: dixit enim ibi gal'. hæc uerba. Licet eruca ciminum: feniculus & huiusmodi conferant ei qui indiget apertione opilatiōis splenis & epatis & pectoris & cerebri & incidant substantiam & subtilient: sed tamen non oportet ꝙ aliquis multum utatur eis: nam sanguinem adurunt & reddunt ipsum subtilem & hi cibi minuunt cor-

UVA. BHSC. IyR_157_4

pus & postea ipsum debilitant & postea calefaciũt sanguinem calefactione nimia ;& reddũt plurimũ eius in coleram citrinã & postea si cõtinuꝰ sit usus eorum ex ipsorum cõtinua assũptõe dissoluitur sanguis subtilis & deducitur ad desiccationẽ & grossitiem & ex eo plurimũ fit colera nigra & quandoq; generatur ex istis lapis in renibus nociturus & ceta hæc ipse. Sed dicet quispiam quomodo faciunt lapidem in renibus huiuscemodi aperitiua :cum facultatia lapidẽ sint opilatiua grossa & uiscosa ut omnes fatentur illa aũt sũt aperiẽtia & subtiliantia:igitꝰ nõ uidentꝰ posse lapidẽ causare.Cui respondebimꝰ dicentes q̃ uerum est q̃ ipsa aperientia perse hoc minime facere possint iam dicta ratione.Verũtamẽ p accidens lapidẽ possũt generare deducendo grossa cibaria ad uias renũ & uesicæ & proprie cũ eis admiscentꝰ quæ grossa cum subtiles uias penetrare nõ ualeant ibidem retinentꝰ & adurunt' a renũ calidi tate & sic cãm lapidis per accidẽs eẽ fatemur.Et iõ huiusmodi diureticis & aperientibus cũ cibis nõ est frequẽter utendũ.Ad feniculum itaq; redeundo dicemus q̃ cũ potius sit medicina q̃ cibus cũ de numero sit diureticoꝝ ut uisum est nisi suis operationibꝰ indiguerimus:erit sũmopere fugiendus propterea q̃ supra diximus & quia difficilis est digestiõis & mali nutrimenti & ceta.De isopo:iunipero & reliquis omnibus usq; ad lactucam quia raro eis utimur & pro medicinis tantummodo & non pro cibis: non scribemus.

Capitulũ.cxxxxviii.ostẽdit naturã lactucæ ponendo laudes iuuamenta & ipsiꝰ ad sanitatẽ nocumẽta

LActucã inter ceta olera uia cibi & nutrimẽti cõmẽdatã maxieq; approbatã inuenio.Quã debemus ponere frigidã in primo uel in principio.ii. gradus ut ẽgt Auerrois in.v.colliget.Haliabas uero in.v .Theoricæ.c.xvi.fecit eã frigidiorem cũ ait.Dico q̃ lactucæ cõplexio est frigida & humida in .ii.gradu ultimo: magisq; reliquis nutrit oleribus & suauioris est saporis & sanguis qui ab ea generatur laudabilior ẽ aliorum sanguine oleꝝ.Quod etiã cũ eo sensit princeps in secũdo canonis.c.cccclvi.dicens.Quod ille qui dixit q̃ lactuca sit frigida in tertio gradu iudicauit de ipla q̃ sit mali nutrimenti & pauci:& non est ita ímo uidetꝰ q̃ ipsa sit in secũdo.Et pꝰ pauca subiunxit.Sãguis uero ex ea generatꝰ est melior sanguine generato ex oleribus & nutribilior est & illa præsertim quæ ẽ elixata.Et illa quæ non est abluta ẽ melior.Ablutio.n.addit ei inflationẽ & similiter omnibus oleribus frigidis.Et ẽ uelocis digestionis:facit somnum & remouet uigilias elixata & cruda & cõfert alienatiõi & adustioni solis in capite & ceta. Et infra dixit.Et ortulana quidẽ ẽ bona stomacho & est uelocis digestionis & acceptio eius cum aceto facit appetitum & remouet Icteritiam & ardorem stomachi.Et ista etiam fuit Isaac determinatio in libro dietarꝝ uniuersaliũ dicẽtis.Laudabiles herbæ in bono generãdo sãguine sũt lactucæ:sanguinem.n. generãt naturali uicinũ:et in particularibus inq̃t La ctuca cũ sit mediocriter frigida & humida melior ẽ ceteris herbis ad generandũ bonũ sanguinẽ in qualitate & q̃titate quæ si nõ lauetꝰ aqua melior est:quoniã aqua suæ frigiditati ẽt humiditati prebet augmẽtum cito digeritur:urinã prouocat:morsionem stomachi de colera rubea ortam extinguit. Vnde tussim placás sanguinis ebullitionem refrigerat .somnũ uigilias habẽtibus prestat laudabilem :capitis dolorẽ de colera rubea uel sanguine factum amputat:& cocta plus q̃ cruda esui cõueniens:lac augmentat propter bonitatẽ sanguinis quẽ generat in qualitate q̃titate & perfectione.Sed tamen cum induratur & lactis copiam habuerit eius humiditas minuitur & fit amari saporis:unde fit aperitiua & sanguinem generat pessimũ:iccirco eã assuescentibus fit nociua qa tenebrositatem in eorum oculis facit & spmatis naturam corrumpit & ceta.Hoc etiam uoluit Rasis in tertio Almansoris capitulo decimooctauo cum ait Lactuca frigida est quæ calidi stomachi naturam reprimit atq; sperma minuit somnumq; facit .Et in quarto suorum afforismorũ libro dixit.Quod uisum debilitat & calorem innatum Gal'. quoq; plurimum lactucas commendat in plerisq; suorum operum .Dixit enim de ea in secũdo de Alimentis capitulo trigesimooctauo.Lactuca mihi in consuetudine ex multo tempore fuit:laboriosam uero nunc habens masticationem induxi decoctionem : Vtebar autem lactucis in iuuentute quidem colerizante mihi continue superiori uentrem infrigidationis gratia:cum autem ad ætatem ueui prouectam remediũ erat mihi solũ olus hoc uigiliæ econtra quam ut q̃ iuuenis eram :studenti mihi circa somnum consuetus enim uoluntarie uigilare in iuuentute simulq; prouectorum ætate uigilata ente:inuoluntarie uigilans grauabat & mihi adhesi farmacum uigiliarum qd erat de sero comesta lactuca .In libro quoq; de euchimia capitulo ultimo dixit .Lactuca est innocuũ olus & infrigidatiuum quod offerri potest per acetum & garũ.i.salem .Nõ est igitur ut etiam testatur Rasis i.xxi.cõtinẽtis.c.cclxxxxviii.auctoritate Galieni:de lactucis dicendum sicut imperiti quidã me dici qui uituperant eas narrantes multum sanguinẽ generari ex eis ipsarum inducentem replectionem sanguineam & hæc eorum uerba habeo pro laude & non pro uituperio:& si esset ut ipsi dicunt essent etiam lactucæ meliores aliis oleribus & cibis aliis generantibus sanguinem magis ceteris humoribus & si dubitaretur de hoc prohiberi uel diminui posset hæc replectio subtrahendo lactucas & iniungendo exercitiũ:sed res non ita se habet & ceta.Et licet sanguinẽ laudabilem generent plus aliis oleribꝰ & ipin

UVA. BHSC. IyR_157_4

guēt ut dixit Rasis auctoritate. Coste i libro de agri cultura tñ quia comeste assidue debilitant uisum in/ frigidant corpus: & reddunt ipsum pigrum: & no/ cent intestinis: & remouent appetitum coitus ut idē ait auctoritate ruffi sepe numero non assumantur.

Capitulum centesimumquadragesimumnonum ostēdit naturam & pprietates maiorane: melisse & mente quo ad cibum.

m Aiorana nōnulli exicecat in cibis suis utū tur cum mihi de mēte sapiētum antiquo rum uideatur quod plus uiam medicinæ q̄ ciborum ingrediatur cum calida sit & sicca in tertio ut inquit Princeps in.ii.canonis capi/ tulo .ccccl xxxi.ubidixit. Quod ipsa est subtilis reso lutiua aperitiua cum fortitudine aperiens opilatio/ nes cerebri & conferens hemigraneæ & sodæ & hu miditati & uentositatibus grossis & dolori auris & ceīa. Quod etiam sensit Rasis in.iii.almansoris ca pitulo .xxi.cū scripsit. Maiorana calida est & subti lis oībus frigidis passionibus quæ in cerebro sunt proficiens. Et in libro .xxiii.cōtinentis.c.vccxviii. dixit auctoritate diascoridis. Quod ipa calefacit ual de. Et apozima ipsius bibit in principio hidropisis & ualet difficultati mingendi & tortioni prouacat menstrua & ceīa. Et infra auctoritate bimasui inqt q̄ cōfert doloribus frigidis & hūidis & dolori capi tis flegmatico & ceīa. Nullibi ergo uia cibi nec ad sa nitatis conseruationē reperi ipsam ab auctorib⁹ cō mēdatā quare dimittēda est. Melissa aūt quæ mede renzegū ab Auicē. in.ii.canōis appellat in.c.lxxxx vii.ut iohāni placuit arculano. c.de melācolia supra descriptionem letificantis almansoris calida est & sicca in.ii. Et confert omnibus egritudinibus flegma ticis & melancolicis efficit oris odorē bonū & re/ mouet fetorem eius letificatiua ē & cōfortatiua cor dis iuuat digestionem & confert singultui. Quod etiam uoluit almāsor in libro .iii.c.xviii.dicens. Me lissa calida est quæ subtiliatiua existens cordis patiē tib⁹ tremorem cōgruit atq; inflationem faciens uir gam erigit: desiderium comedendi tribuit uomitum q̄ aufert & singultū. Ecce quod ipse cum principe conuenit: uerum itaq; iohannes dictus inquit quam ob rem in salatutis ipsa possumus uti secure & pre/ cipue cum frigidis ut lactuca & huiusmodi mixta fu erit. Menta uero quā sepissime in mensam uenit pro pterea quod omnibus fere grata suauisq; cum sua aromaticitate existat. Quæ secundum auerroim in v.colliget calida ē & sicca in secūdo gradu & attin/ git de.iii. Et habet amaritudinē cum stipticitate cō fortat stomachū & mouet coitum & ceīa Auicē. au/ tem in secundo canōis capitulo. ccccciii. dixit quod eius natura calida est & sicca in secundo. Et in ipsa est humiditas superflua & est calefactiua stiptica & subtilioris substātiæ olerū quæ comedūtur. Et infra dixit confortat stomachū & calefacit ipsum & sedat singultū & digerit & prohibet uomitū & adiuuat ad coitum propter inflationem quæ est in ipsa & ceīa. Quæ etiam fuerunt uerba Haliabatis in.v.theoricæ c.xvi.ad litteram: istud similiter sensit Isaac in parti cularib⁹ dictis cū ait. Menta calida est & sicca in.ii. gradu habens ponticitatē & aromaticū odorem un de stomachū confortat: appetitū irritat abhomina/ tionē de putridis humoribus amputat & esui assue ta coitum suscitat & ista etiam fuit Rasis sententia in.xxiii.continentis .c.vcclxxiiii.dicentis auctorita te diascoridis. Menta uires habet calefactiuas & de siccatiuas. Et infra auctoritate bimasui inquit. Mē/ ta calida est in fine .ii.calefacit stomachum & eū cō fortat: mitigat nauseam flegmaticā bonum reddit stomachū & confert singultui flegmatico. Et ideo dicebat serapio. Mēta comedit cū cibis admixta & est bona stomacho & prouocat appetitū prostractū propter suam odorificationem & aufert fastidium & incitat libidinē excitatiōe pauca. Hæc itaq; sūt ip sius uirtutes & operationes quare non irrationabi/ liter ad comestiōem fuit approbata. De matricaria uero millefolio mirto & talibus ab.m. incipientib⁹ quorum operationes ad medicinam tātūmodo lau dabiles existunt & minime ad nutrimentū nihil in presentiarum dicemus ne inutiliter nostra & extra propositum prolongetur oratio.

Capitulum.cl. ostendit naturam nasturcii pro quan to uia cibi quādoq; uenit in salatutiis.

n Asturtiū uidi cōedere sepe numero simi/ cū aliis oleribus q̄uis plus ad medicinā q̄ ad cibos sit commendabile cum cibo rum naturā ratione sue excessiue calidita tis fere totaliter egrediatur. Calidum enim est & siccū in.iiii.ut inquit Auerrois in. v. colliget & eius uirtus ē similis sinapis uirtuti. Auicen. uero in.ii.ca nonis.c.ccccxvi.dixit de eo. Quod calidū est & sic cum ad.iii.perueniens mundificat pulmonē & con fert asmati calefacit stomachum & epar & confert grossiciei splenis & est malū stomacho ppter uehe/ mentiam mordicationis sue licet ipsum faciat cibi appetum augmentum efficit in coitu & ad plures ualet infirmitates. Quæ oīa breuitatis gratia preter mittā. Vnū tamen hoc ex dictis uolum⁹ inferre. s. q̄ illaudabile sit ad sanitatis conseruatiōem cū calidū & siccū sit superflue & quāuis appetitū adiuuet & inflationē resoluat capitis tñ efficit dolorē & dige stiuam retardat ut inquit Almāsor in.iii.c.xviii. idē quoq; rasis in libro.xxiii.continētis.c.ccxviiii. sic ēt scripsit Diascoridis auctoritate. Oēs species narcisci calide sunt acute & nociue stomacho: uentrē laxant expellūt lūbricos & dissoluūt apostēa splenis & ceīa Et postremo dixit auctoritate prisciani q̄ nasturciū deficcet putrefactionem corporis excitet coitum

UVA. BHSC. IyR_157_4

& inducat appetitum cibi .Hæc enim ſunt quæ in corpus operatur cũ in cibis aſſumit᷑:uerum quia ex ceſſiue calidũ eſt & ſiccum a collericis & precipue in æſtatis tp̃e fugiendũ eſt ne ex eius comeſtione ad inflãmationẽ corporis & humorũ incenſionem & ad ipſorum aduſtiõem nos ꝓducat.Quare flegmaticis derelinquatur potius mulieribus hiemalibus & cõgelatis quib⁹ eius nocumẽta aut minime aut parum quippe nocere ualent ut ratio ſumpta a complexione mãifeſtiſſime declarat .De napis dicem⁹cũ de radicibus loquemur : de reliquis uero ab .N. incipientibus que oĩa medicinalia ſunt nihil hoc in loco ſcribendum eſſe iudicamus:uolentes eam quæ ab initio uiam promiſſa fuit obſeruare.

Capitulũ .cli.oſtẽdit naturam petroſelini pentaphilonis & portulace pro quanto faciũt ad cibum .

P Etroſelinũ calidũ eſt & ſiccũ in fine tertii gradus ideoq; diureticũ eſt & incidẽs Vrinã prouocãs & menſtrua: uentoſitatem & inflatiõem diſſoluit & ideo epar & matricẽ mũdificat eorũ opilatiões aperit & apoſtemata ipſorum curat & ceĩa inquit Iſaac in ꝑticularibus dietis .Et quia de ipſo dictũ eſt in.c.de apio ut princeps ait in. ii.canonis.c .ccccclxv. Cũ ſit una ſp̃es eius ideo de ipſo nõ oportet alũ de nouo facere ſermonẽ ſed id qđ de apio diximus quantũ ad cibũ & quãtũ ad medicinã & de ipſo petroſelino intelligendũ eſt cui⁹ comeſtio ob aſſignatas ibidẽ cãs non eſt frequẽtãda cũ difficilis ſit digeſtionis & mali chimi.Pentaphilon aũt quod quinq; folia dicit᷑ licet a pleriſq; in ſalatutiis aſſumat᷑:nullã tñ ad nutrimẽtũ eius inuenio utilitatẽ ſed tñ ad medicinã cum dicat Auicẽ.in.ii.canõis .c.ccccclviiii.Quod ipſũ ſit fortis exiccatiõis ſine acuitate & aduſtiõe & mordicatiõe. Et poſtea ad quas ualeat ĩfirmitates adduxit q̃ breuitatis gratia & qa preſentis propoſiti mini me exiſtunt pretermittamus:ſolũmodo de ipſo conſudentes q̃ qa fortis eſt exiccationis ad nutrimentũ nequaq̃ cõueniẽ uideat᷑ cũ ſicca nõ nutriant ut ĩ. e.xlvii.declarauim⁹: dimittat᷑ ergo Portulaca é pluribus⁹ noſtrũ ĩ eſtate familiaris ita q̃ in ſalatuciis q̃ ſepiſſime reponit᷑ ideo dicam⁹de ipſa & uirtutib⁹ ei⁹ cum Auerroi in.v.colliget quod frigida ſit in tertio gradu & humida in ſecundo cuius tñ oppoſitũ ſonat teſtis noſter Haliabas ĩ.v.theoricæ.c.xvi.Quẽ corruptũ eſſe opinamur propterea quod ipſe non cõtradiceret Galieno cui⁹ fidelis fuit interpres dicenti in.vi.libro de ſimplicibus medicinis .Portulaca alterat materias collericas & illas refrigerat refrigeratiõe lõginq̃ a complexiõe eq̃li in.iii.gradu in hũiditate uero in.ii.Et de ipſa ſmonẽ ſuũ cõtinuando in loco ꝓallegato ſubiũxit q̃ ipa ſit lubrificatiua uiſcoſa auferens ſitim:conſtipans uentrẽ : & auferens dẽtiũ ſtuporẽ Auicẽ.quoq; ĩ.ii.canõis.c.ccccclxlviii. Similiter dixit de ei⁹cõplexiõe & q̃ ipſi⁹ nutrimentũ ſit puũ & illaudabile & eſt reſiſtens colere:ualde cõfert inflãmatiõi ſtomachi & epati inflãmato & ꝓhibet uomitũ colericũ & debilitat appetitũ & abſcindit ut plurimũ deſideriũ coit⁹ :eſtimauit tñ filius meſauge q̃ appetitũ facit in coitu & uideť q̃ ſit illud in cõplexiõe calida & ſicca. Iſaac quoq; in particularibus dietis ſcripſit de ea q̃ qa rami ipſi⁹ habẽt aliquãtulũ ponticitatis unde ꝑp frigiditatẽ frõdiũ ualet ad incenſionẽ ſtomachi matricis:renũ & caloré febriũ & acumẽ extinguit & ceĩa . Quæ ſuit Raſis ſnĩa in.iii. Almãſoris.c.xviii dicentis.Portulaca frigida eſt q̃ ſitim & aduſtionẽ extinguẽs uẽtrẽ ſtringit ac dẽtiũ auſert cõgelationẽ & colere rubeæ ſupfluitatẽ hñtib⁹ & his q ex colera rubea fluxũ patiũť uẽtris cõfert ſpma quoq; minuit . Quod etiã dixit in. xxi.cõtinentis.c.clxii.auctoritate Gal.& ſimiliť auctoritate Ruffi ſic ait de ipa: inqt Ruffus de ea:qđ infrigidat corpus debilitat uiſum & amputat deſideriũ coitus ut idẽ quoq; retulit auctoritate filii meſue & aliorũ antiquoꝝ:q̃re cõcludam⁹cũ gal.in.ii.Alimẽtorũ.c.xliiii.ſic dicente.Portulacha ut cib⁹qdem paucũ alimentũ habet & hoc humidũ & frigidũ & uiſcoſũ:ut medicina aũt ſtuporẽ dẽtiũ ſanat & ceĩa. Rõne itaq; ſue intenſe frigiditatis aut cũ calidis oleribus permiſceat᷑ aut nullo modo ſola & inrefracta accipiat᷑ cũ laborantes etiã nõ niſi cũ cepis ipſam aſſumãt.De pulegio uero & praſſio & huiuſmodi inchoantib⁹ a.p.q̃ plus ut medicinis q̃ ut cibis utunť propter eoꝝ fortiſſimã caliditatẽ intenſamq; ſiccitatẽ nihil dicemus hoc in loco ſed remittemus uidere de ipſis uolentes ad diaſcoridẽ ſerapionẽ Auice.& ad alios de eis uia medicine ſcribentes .

Capitulũ .clii.oſtendit naturã & proprietates roriſmarini & rute in uia nutrimenti.

Q Via roſmarin⁹ & ruta in ortis oĩb⁹ fere inueniunť & a multis diuerſimode aſſumũtur nõnulla etiã de ipſis ſcribem⁹.Et ſi medicinæ ſint poti⁹ q̃ cibi quib⁹ in uia nutrimenti nequaq̃ utẽdũ eſſet iuxta illud principis in.iii.i.d.ii.c.vii.dicẽtis.Oportet ut ſanitatis cõſuator ſtudeat ne cibi ipſi⁹ ſubſtantia ſit aliqd nutrimẽtũ medicinaliũ ſicut olera & ceĩa .De quoꝝ numero eſt roſmarinus cui⁹ cõplexio calida eſt & ſicca in iii.gradu ut ſerapio inquit auctoritate bĩmaſui .Et ꝓpterea ad plures ualet infirmitates ut Raſis ait in uigeſimotertio continentis capitulo . ccccclxxxxiiii. auctoritate Diaſcoridis & inter cetera dixit:ibidem Quod omnes ſpecies eius cum melle in oculis poſitæ acuunt uiſum. Ad plura quoquæ alia conferre ipſum aſſeruit .Quæ quia preſentis non ſunt propoſiti dimittemus.De ruta autem dicemus ortulana quæ libenter naſcitur apud arborem fici ut inquit Auicen . in .ii.canonis.c.ccccclxxxii. & illa eſt

UVA. BHSC. IyR_157_4

eligibilior cui⁹ cõplexio: dũ humida existit calida ẽ & sicca in.ii. Sicca uero in.iii. Et siluestris in.iiii. Cuius operationes sunt hæc. s. incisiua resolutiua & carminatiua & ualde mundificatiua aufert odorẽ aleorũ & ceparũ & sucus eius acuit uisum & proprie cũ suco feniculi & melle cocto & ceca Similiter comestio idẽ facit. Et ipsa quidẽ digerit & facit appetitũ cibi & cõfortat stomachũ & splenẽ exiccat sperma & abscindit ipsum & deiicit desideriũ coit⁹ & cõcubitus resistit uenenis. Et ꝓpterea bibat q sibi timet ne in potu sumat uenenũ & pungi a uenenosis de semine eius pondus dragme unius cũ foliis suis cũ uino & proprie si bibitur cũ nuce & bolo cibus contritis & comestis: uerũ plurimũ ipsius sumere aut de siluestri est pernitiosum inquit ipse. Nos uero opinam⁹ ꝙ ipsa maiori parti hominũ sit nociua & permaxime colericis & iuuenib⁹ & in regione aut tempore ãni calidis: tũ qa supflue calida & sicca: tũ etiã qa horribilis est in odore & sapore: & ꝓpea iudicamus ꝙ uia cibi & nutrimẽti nequaq̃ propinãda sit sed uia tm̃ medicinæ. Et qd̃ ita sit appet p Isaac in particularibus dictis sic scribẽtẽ. Domestica ruta calida est & sicca in.iii. & ideo melior est ad digerendũ qa uirtutem incidendi habet & grossos uiscososq̃ humores extenuandi: uentositatẽ & inflationẽ dissoluendi pro inde iuuat inferiora intestina. Quæ fuit sñia Rasis in.iii. Almansoris. c.xviii. dicentis. Ruta calida est & sicca quæ subtiliat atq̃ uentositatẽ & inflationẽ dissoluit. In libro quoq̃.xxii. cõtinentis. c. ccccxxxv. dixit auctoritate gal. inter alia qd̃ si folia ei⁹ sumãtur ꝑse tm̃ aut cũ ficub⁹ siccis & nuce irritat malitiã uenenorũ mortiferorũ & infra subdit. Et si comedit̃ incidit sperma & iterũ ait & quia est tenuis dissoluit inflationẽ ideo est utilior aliis ad uentositates & prohibet appetitũ coit⁹ & dissoluit & desiccat uehemẽter quia ẽ fortis desiccationis. Et auctoritate. Bimasui dixt. Quod imꝑposita oculis uisum acuit: prouocat menstrua: dolorem infert capiti: cõstipat uentrem & cũ proprietate sua corrũpit sperma & id desiccat & ceca. Nos aũt credimus ꝙ etiã totũ corpus desiccet extenuet & inflãmet & humores adurat & plurimũ sanguinis in coleram cõuertat. Et ad multa alia perducat nocumenta & precipue calidas habentes complexiones ideo tanq̃ inimica fugienda est in uia nutrimenti. Sed in uia medicine est cõmendanda.

Capitulum. cliii. ostendit naturã saluie: sinapis spinachie & sparagi pro ut uiã nutrimenti ingrediunt̃

Saluia quæ eliffagos grece dicit̃: ubiq̃ reperitur & a plerisq̃ cum pane comeditur: ab aliis uero aliter: ac si cibus esset: cũ tantũ sit medicina ut apparet p serapionẽ dicẽtẽ. Decoctio foliorũ & ramorũ ipsi⁹ qñ bibit̃ prouocat urinã & menstrua ut inqt Diascorides: sed auctoritate gal. idẽ scripsit quod Rasis in.xxi. cõtinentis. c. lxxxxi. cũ ait. Saluia habet manifestã caliditatẽ cũ stipticitate pusilla. Vbi aũt hoc dixerit gal. nullus eo⁹ expresit. Nos aũt dicim⁹ ꝙ in. vi. de simplicib⁹ medicinis c. cxxiiii. sed si marmacora sit saluia: ut michaeli no placuit: dicendũ erit cũ Auicẽ. in.ii. canonis. c. cccc lxxiii. ꝙ ipsa sit calidior maiorana & fortior & calida in .iii. & sicca in.ii. & sit subtilis resolutiua seda tiua uentositatũ aperitiua opilationũ flegmaticarũ ubi sunt cuius odoratus ultime facit soda: confortat stomachum: & aperit opilationes uiscerũ & exiccat hũiditatẽ stomachi & cõfortat intestina. Pauli quoq̃ auctoritate dicitur ꝙ confert paraliticis. Ex quibus patet quod ipsa sit potius dicenda medicina q̃ cibus ut supra diximus. Sinapis etiam uidet̃ esse huiuscemodi cum natura eius calida sit & sicca usq̃ ad quartum ut uoluit Princeps in.ii. canonis. c. cccccc lxxxxvi. Et propterea incidit flegma & confert dolori iuncturarũ & sciatice. Et mundificat humiditates q̃ sunt in capite & si bibat̃ cum aqua mellis aufert asperitatem antiquã quæ est in cãna pulmõis extenuat splenẽ facit sitim & facit desideriũ coitus. Isac quoq̃ in primo. d. de ipsa sic inquit. Sinapis calida est & sicca in medio. iiii. gradus humiditatẽ capitis & stomachi desiccat. Quæ uident̃ fuisse uerba filii mesuæ: ut inquit Rasis in.xxi. cõtinẽtis. c. cclxxv. ubi etiã ait auctoritate costæ i libro de agricultura. Quod semen ei⁹ tritũ est distemperatũ cũ uino facit bonũ stomachũ si ieiuno stomacho accipiat̃ & excitat coitũ & ceca. Ex his ergo apparet quod pl⁹ medicinæ nomẽ q̃ cibi sibi uendicauerit ut de saluia dictũ ẽ. Spinachiæ uero ut in.v. colliget scripsit Auerrois: ualde sunt bone & tẽperate ualent gutturi & pulmõi & stomacho & humectant uentrem & sunt in.ii. gradu frigide & humide. Et si ibiipsi uidet̃ contradicere aut littera est corrupta. Quõ sunt temperate si frigide sunt & humide in.ii.? Et ideo saluando eũ dicere possumus quod delendũ est li frigide. Et ꝙ hæc sit bona correctio littere patet per haliabatẽ in v. theoricæ dicentem. Spinachia in calore & frigore temperata est sed humectat & ceca. Et similiter per Auicẽ. in.ii. canonis. c. ccccccclxxx. sic scribentẽ. Natura eaꝝ temperate frigida est & humida in fine primi & sunt lenificatiue & nutrimentũ eaꝝ melius est nutrimento crisolocãne & in ipsis est uirtus absterssiua lauatiua & uincunt coleram & fortassis refugit stomach⁹ a iure eaꝝ: ergo auferãtur a iure suo & comedant̃ & cõferunt pectori & pulmoni calido ꝙ etiã sensit Isaac i. i. d. cũ ait. Spinachia frigida est & humida in primo gradu uentrem humectat & gulle de sanguine & colera rubea dolenti ualent & ceca Quæ fuit sententia Rasis in tertio Almansoris capitulo decimooctauo dicentis. Spinachie sunt tẽperate quæ gutturi atq̃ pulmoni necnon stomacho & epati congruentes sunt uentrem leniunt. Quarum nutrimẽtũ bonum existit & optimũ. Et in. xxi. cõ-

UVA. BHSC. IyR_157_4

tinētis auctoritate filii mesue dixit qꝫ frigide sunt & humidæ in fine primi & ideo leniūt uētrē & cōfe-
rūt dolori pectoris & ceta. Quare nō debemus eas despicere cū bonū sit earū nutrimētū licet paruū si-
cut & alioꝝ olerū ut ex dictis principij in.iiii.i.c.pri
mo colligi pōt dicētis. Nutriēs qñqꝫ est multe quāti
tatis & pauci nutrimenti sicut olera & fructus & ce
ta. Et hæc de ipsis hactenꝰ dicta sint. Sparagus aūt:
ut inqt Auerrois in.v.colliget & gal.in.vi.de simpli
cibus medicinis.c.lxii.tēperatus ē aut parū declinās
ad caliditatē. Et hoc significat qa habet quādā ama
ritudinē q̄ elixationē remouet. Cuiꝰ opationes sunt
ad remouendum & aperiendum opilationes q̄ fūt
in renibꝰ & ꝓprie radices & semē & ceta. Isaac etiā
in.i.d.dixit. Sparagus calidꝰ est & humidꝰ in primo
gradu qui domesticus & siluestris existit. Domesti
cus temperatior est & ceteris nobilior proinde sper
ma augmentat: stomacho cōuenit urinā prouocat
& ceta. Siluestris uero calidior & siccior: iōqꝫ plus
est colatiuꝰ & infra subiunxit. Quidā dicūt sparagū
coitus esse augmētatiuū quod dioscoridꝰ negat. Ego
aūt dico qꝫ si coitū augmētaret nō esset nisi ex copia
sui nutrimenti cū nimiū calorē nō habeat nec uento
sitatē unde uirgā substinet hæc ipse. Rasis quoqꝫ in.
xxi. cōtinentis.c.lxxxvii. auctoritate gal. dixit de ip
sis. Quod ualent ad opilatiōes renū & in.iii. almā
soris qꝫ calidi sint & humidi spermati augmētū tri-
buentes stomacho nō sunt cōgrui imo nauseā qñqꝫ
faciūt & ceta. Nos aūt cū gal.in.ii. Alimētorū.c.lv.
Via medicinæ sparagos approbamus: uia autē nu-
trimēti nequaq̄ dicēte ipo in eo loco. Quod oia ta-
lia per aquā elixata cū oleo & garo offerentur mo-
dicū aceti super infundentes delectabiliora enim sic
& meliora stomacho fiūt alimētū uero corpori dāt
paucū & nō boni chimi: quare & ceta.

Capitulū.cliiii. ostendit naturam radicū in uniuersa
li declarādo quale sit nutrimentū earum deinde de
scendit ad alliū describendo proprietates eius.

Eruātes quod supra promiseramꝰ obser
uare: pꝰ pertractationē olerū uia cibi ma
gis usitatorū. Nūc de radicibus solūmo-
do quæ in usu habētur sermonē faciemꝰ
pretactū ordinē alphabeti obseruando: ut facile qꝫ
cūqꝫ uoluerimus sine labore reperiamus. Sed ut me
lius naturā radicū intelligamus dicamꝰ de ipsis priꝰ
uniuersaliē cū Gal. in libro de subtiliāte dieta.c.viiii.
sic scribente. Radices olerū oēs quidē ut ita dicatur
supfluicæ sūt & disdigestibiliores & ceta & post pau
ca subiunxit uno aūt sermone Vniuersas quidē ra-
dices ut disdigestibiles suspectas habēdū: gustandū
aūt solas calidas & acres sicut alii & ceparū & raf-
fanides & has ut farmacū magis q̄ cibum. Et i.ii. ali
mētorū. c.lvii. uniuersalius eas uideꝫ reprobare di-
cens. Menesitheꝰ qdē ait. Radices indigestibiles sunt
& turbatiue dico aūt puta raffanidas: allia: cepæ ra
pas & omne tale genꝰ: quorumcūqꝫ enim radix &
qꝫ ſm terrā natū ēsibile est hæc aūt oīa in indigestibi
lem speciem seperantꝫ accidit enim alimenta ex ra-
dicibꝰ emitti omnibꝰ partibus nascentiū colligunt
enim in seipsis humiditatē multam radices & hanc
indigestā habentes plurimam: nō enim cōtingit di-
gestā ipsam esse omnen. Quod enim digestū uide-
tur esse perfectū qꝫ aūt in radicibꝰ humidū alibi assū
mere finē digestiōis distributū ad partes nascentis:
oīa enim a radice nutriuntur: pp quod quidē neces-
sariū indigestas ibi humiditates esse: collecte eni hic
expectant finē superioris digestionis. Quare in ra
dicibꝰ rationabile illaboratas esse plurimas humidi
tates. Verisimile igitꝫ & nostris corporibꝰ ab his ali
mentū humidū derelinqui & turbatiuū: hæc fuit me
nesithei sentētia quæ & si uniuersaliter a galieno nō
approbetꝫ in pluribꝰ tñ uerificatur ut ratio per ipsū
adducta demonstrat. Quare nutrimentū radicū il-
laudabile magis est pronunciandū & si nō semper
saltem ut frequēter. Sed ad alliū uenientes dicimꝰ qꝫ
calidū ē & siccū i. iii. ut dixit Auerrois in.v.colliget
Secūdū uero haliabatē in.v.theoricæ.c.xvii. calidiꝰ
est q̄ cepa quā ipse priꝰ calidā in .iiii. pronūciauerat
ubi inqt. Quod i ea fortis erat aduſtio & magis medi
camini simile q̄ cibo cui uidetꝫ consentire princeps
Auicē. i. ii. canōis. c. lxxv. cū dixit. Alliū ē calefactiuū
& exiccatiuū in.iii. usqꝫ ad .iiii. & siluestre est fortius
illo: resoluit inflationē ualde: comestū facit soda: &
clarificat uocē & guttur decoctū & cōfert tussi anti
quæ & doloribꝰ pectoris ex frigore & extrahit uer-
mes & in ipso est solutio nature. Et eius operatio in
coitu est qm ipsum pp uehementiā sue exiccationis
& resolutiōis qñqꝫ nocet. Quod si decoquatꝫ in aq̄
donec eius acuitas resoluatur nō elōgatur quin sit il
lud quod de eo remanet in elixatura eius paucæ ca-
liditatis quod nō exiccat & generatꝫ ex eo materia
spermatis ita ut ponat materias flegmaticas i cōple
xionibus flegmaticis cinerē & nō possit eas carmi-
nare. Et quando in uenis cōuertiē in uētositates nō
elongatꝫ qm adiuuet ad desideriū coitus & ceta hæc
Princeps ipe. Rasis uero in tertio Almāsoris capitu-
lo.xviii. sic de eo inquit. Allia calida sunt & sicca &
ideo sitim afferunt: libidinē efficiunt atqꝫ uentosita
tem expellunt & corpꝰ calefaciunt. Regionibus ue-
ro ac temporibꝰ necnō corporibus calidis nocumē
tū prestant cōuenientia uero eis quæ illis sunt cōtra
ria. Et in.xxi. continentis capitulo.clxxx. sic inquit
de ipso auctoritate diascoridis. Allium habet uirtu-
tem calefaciendi & dissoluendi uentositates & infla
tionē uentris desiccat humiditatem stomachi: pro-
uocat sitim & eius esus expellit cucurbitinos & pro
uocat urinam & eius esus confert morsui canis
rabiosi & est bonū mutationi aquarum & nocu-
mento inducto ex eis. Et comestum crudum uel co
ctum clarificat uocē & mitigat tussim crōicā & ceta

UVA. BHSC. IyR_157_4

&ifra auctoritate ruffi ſic etiã dixit. Allia calefaciũt & incidũt hũores groſſos & uiſcoſos & nocẽt ocu lorũ tunicis & eoꝝ hũorib⁹ & reddũt uiſũ turbidũ: nocẽt ẽt aurib⁹ capiti & pulmoni & renib⁹ & ſi in aliquo mẽbro ẽ morb⁹ mouet & excitat ĩ eo dolorẽ Deinde dixit auctoritate filii meſue. Alliũ eſt calidũ in.iiii.diſſoluit flegma ſalſum generatũ in ſtomacho & de ſui ꝓprietate calefacit ſtomachũ frigidũ & hũi dũ & ceta. poſtea ſbiũxit auctoritate gal. ĩ megategni ꝙ allia cõferant habitãtib⁹ ĩ regiõib⁹ frigidis & ſi nõ uterent eis caderent in magnum nocumentũ & ua lent cõtra dolorẽ inteſtinoꝝ abſq; febre & inueni ꝙ ipſum eſt bonũ ulcerib⁹ pulmõis ualde. Et auctoritate Sindaraſis indiani inqt. Alliũ ualet cõtra uen toſitatẽ: obliuionẽ aſma: tuſſim: ſplenẽ dolorẽ hipo cũdriorũ: lumbricos: multiplicat ſperma: nocet autẽ hemoroidib⁹: tenaſmoni: fluxui uentris: ſcrofulis: habentib⁹ ethicã: pregnantibus & nutricibus & ſubdit: inquit Hipocrates ĩ libro de ptiſana. Allia gene rãt uentoſitatem in uentre & groſſitiem in pectore ponderoſitatem in capite & collo & mouent quẽli bet morbũ conſuetũ homini euenire. Et iuuamentũ quod eſt in eis eſt quia prouocãt urinam & poſtre/ mo dixit auctoritate eiuſdem in libro dietarũ. Allia nocent oculis ꝓpter fortem eoꝝ exiccationẽ & de bilitant uiſũ poſſum⁹ itaq; cõcludere ex his oĩb⁹ qd allia uia cibi nõ cõueniãt & precipue calidas habẽti bus complexiões. Via aũt medicine quandoq; ſu/ mi poſſunt & in hieme precipue cũ dicat Raſis ubi ſupra auctoritate gal. ĩ. viii. & ĩ. vi. epidimiarũ. Allia in hieme ſunt multi iuuamenti quia calefaciunt hu/ mores frigidos & incidũt groſſos & uiſcoſos uicen tes & dominantes corpori tempore hiemali: & in libro. xxv. cõtinentis. c. primo dixit. Comeſtio por rorũ & allioꝝ in æſtate infert cũ caliditate tortionẽ doloroſã: tñ in hieme magnũ iuuamentũ ꝓbet eo ꝙ incidat humores groſſos & uiſcoſos calefaciendo frigidos quos cõgregauit temp⁹ hiemale in corpori bus. Et permaxime flegmaticis ultramontanis & ſi milibus. Quare & ceta.

Capitulũ. clv. oſtẽdit naturam bulbi ſeu ſcalonie & cepæ cũ nutrimento & proprietatibus eoꝝ.

Icet bulbus ſit oĩs radix tunicata: ut au/ ctor inquit pandectaꝝ: tñ ꝓ ſcalonia ſu mit ut plurimũ ut patet per auctores di uerſa facientes capitula de bulbo & ce/ pe quod nõ feciſſent ſi unũ & idẽ eſſent & per ma/ xime per Auicẽ. in. ii. canonis. c. lxxxx dicẽtẽ. Bulb⁹ eſt cepæ qd cõedit paruũ ſimile cepe narciſci cui⁹ na tura propinqua eſt nature cepe & fortaſſe eſt ſiccus in primo humiditate ſupflua. Et infra ſubdit. Qui ex eo dulcis eſt & rubeus bon⁹ eſt ſtomacho & ama rus eſt melior digerit cibũ & multiplicat eius nutri mẽtũ in ipſo: licet nõ ſit nutrimẽtũ ſuũ laudabile & precipue eius quod crudũ eſt. Et quando nõ digerit pũgit & inflat & excitat coitũ: Serapio etiam aucto ritate gal. ſic inquit. Baſſar alzir. i. bulbus & dicitur cepe ſine tunicis in cuius ſapore eſt amaritudo cum ſtipticitate & uirtus eius prima deſiccat & .ii. abſter git & incarnat & qñ comedit generat humores ui ſcoſos: groſſos & malos qa ẽ difficilis digeſtiõis & inflatiu⁹ exiſtens ſtimulat comedentẽ ipſum ad coi tũ: deinde dixit auctoritate diaſcoridis quod rube⁹ ex eo eſt bon⁹ ſtomacho: & amar⁹ ẽ melior dulci qa facit digeri cibũ & oẽs ſpecies bulbi ſũt calide & acu te excitantes libidinẽ calefacientes linguã & nutriũt multum & in carne faciunt augmẽtũ uerũ generant inflationẽ. Et infra ſic etiam ait. Oportet ut fugiat nimi⁹ uſus eoꝝ qa ſunt nociui neruis & ceta. Qua re comeſtionẽ ipſoꝝ frequẽter nõ approbamus. Et qñ qs eis uti uoluerit ꝓparet eos primo ut docet gal. in. ii. Alimentoꝝ. c. lxii. dicẽs. Comedere aũt ipſos debet biſcoctos & meli⁹ eſt ſi cũ aceto ſimul & oleo & garo ideſt ſale cõdiant. Et enim delectabiliores ſic & minus inflatiui & magis nutritiui & facilio/ res ad digerendũ habundantes aũt ſm eſum ipſorũ qdã manifeſte ſenſerũt & ſperma pl⁹ habẽtes & prõ ptiores facti ad uenerea & ceta. Cepæ aũt ut inquit Haliabas ĩ. v. theoricæ. c. xvii. calidũ ẽ in q̃to gradu ſimiliterq; ſiccũ: habet tñ humiditatẽ quãdã & nẽto ſitatẽ q̃ coit⁹ appetitũ irritat ſpma auget: capitis do lores prouocat: q eũ uult comedere cũ aceto ſumat & ceta. A quo in graduãdo ipſũ uidet accepiſſe auer rois in. v. colliget cũ ait. Cepe calidũ eſt in. iiii. gradu & habet groſſam ſubſtãtiã. Et ideo qñ ponit in ano apit orificia uenarum & prouocat ſanguinẽ hemo roidalẽ. Auicẽ uero in. ii. canõnis. c. cxxiiii. ſic de eo ſcripſit. In cepæ eſt acuitas ĩciſiua amaritudo & ſtip ticitas & ex eo ꝙ eſt longi⁹ eſt acuti⁹ & rubeũ ẽ acu tius albo & ſiccũ humido & crudũ aſſato calidũ eſt in. iii. & in ipſo ẽ humiditas ſuperflua ẽ ſubtiliatiuũ in ciſiuũ proprie ꝙ comedit & in ipſo cũ ſtipticita te quã habet ẽ abſterſio & inflatio & attractio ſangui nis ad exteriora. Quare rubificatiuũ cutis. Et ex nõ cocto qdẽ nõ generat nutrimẽtũ d quo ſit curãdũ & nutrimẽtũ ei⁹ ꝙ decoquit etiã ſit humor groſſus & eſt ex eis quæ faciũt ſoda. Et plurimus ei⁹ uſus facit ſubeth & eſt ex eis quæ nocent intellectui ꝓpea qa ge nerat humorẽ malũ & ꝙ ex eo comedit ꝓp ſuã cali ditatẽ cõfortat ſtomachũ debilẽ & facit appetitũ & ꝙ bis decoctũ ẽ: ẽ multi nutrimẽti licet faciat ſitim & demũ dixit ꝙ oẽs ſpecies cepe excitãt coitũ. Quæ quoq; fuit ſnĩa Raſis in. iii. Almãſoris. c. xviii. dicen tis. Cepe calidæ ſunt & ſicce q̃ ſitim faciũt atq; ap/ petitũ adiuuãt libidiniq; augmẽtũ prebẽt dolorẽ pre terea capitis faciũt ſi crude comedãtur in ſtomacho quoq; hũores generãt ſuperfluos atq; flegma. Quæ oĩa fere añ ipſũ dixerũt Serapio: Gal. & diaſcorides deinde cõcludit. Et uſus cepe ĩ cibo iducit ſodã & ni mi⁹ uſus ei⁹ gñat egritudinẽ q̃ dicitur carbagas ideſt

UVA. BHSC. IyR_157_4

litargia. Et quando coquitur prouocat urinā magis & facit dormire. Ex quib⁹ satis possum⁹ elicere quā tū cepe & scalonie faciant ad sanitatē q̄tūcq; comestio ipsarū assidua sit periculosa. Et ideo quia calide nimis difficulter digestibiles & mali existant nutrimenti dicente galieno in. vi. de simplicib⁹ medicinis c. lxxx. Quādo comedūt cepe generāt humorē grossum & uiscosum & durū ad digerēdū & ceta. Et ēt propter alia ipsarū nocumēta superi⁹ ānotata quas ob res aut oīno pretermittātur aut q̄ rarissime assumantur. Et nō nisi quando preparate fuerint ut iussit Rasis in. xxv. cōtinentis. c. primo dicens. Eligantur cepe modicæ acuitatis & lauentur in primis cū aqua & sale deinde cum aceto forti quoniam inde cessabit acuitas ipsarum & post comestionem ipsarū comedēr debes de medulla cucumeris quia ipare mouet & prohibet insultum ipsarum in capite fieri: quare & ceta.

Capitulum. clvi. ostendit naturam radicum cariotæ & enule cum proprietatib⁹ ipsarum facientib⁹ ad sanitatis cōseruationē.

d E porris dicēdū esset ut materia acutorū complereē nisi ordinem alphabeti obseruarem⁹ de quib⁹ in suo loco sermonē faciem⁹. Nunc aūt de radice enulæ loquamur q̄ nō pauci in ferculis uti cōsueuerūt tāq; re multū ad corporis salutē faciente nō intelligentes quod cū suis iuuamētis quam plura ēt producat nocumēta propterea dicamus de ea cum Auerroi in. v. colliget sic scribente. Ponimus enulam in. ii. gradu caliditatis & siccitatis & manifestatur hoc quia ponim⁹ ipsam in loco huiusmodi quod confert flegmati grosso & uiscoso in pectore & pulmone & hoc facit sua siccitate & operationes sue secūdæ sunt quia rubificat etiam mēbra in huiditate a frigore. Auicē. uero in. ii. canōis. c. ccxxxviiii. de ipsa dixit. Natura enulæ calida est & sicca in. ii. & in ipsa est humiditas superflua & propter illud non calefacit corpus statim cum ei occurrit confert omnibus lesionibus & doloribus frigidis & comotionibus uentositatum & inflationis facit soda est tamen ex eis quæ letificant confortant cor mundificant pectus & pulmonem & qui assuete utitur enula nō indiget ut mingat omni hora & quod de ipsa est magis iuuatiuum est radix eius & ceta Rasis etiam de ipsa in tertio almā soris. c. xviii. in fine dixit. Enula calida est & sicca q̄ stomacho multis repleto hūorib⁹ bona existens epatis ac splenis aperit opilationē. Q ui aūt ex ea multam comedit quantitatem sanguinis patiet corruptionem ac spermatis incurret minorationem. Et in. xxii. continentis. c. cccxxxii. Auctoritate Bimmasui sic inquit. Enula est calida & sicca in medio gradus tertii & in ea est humiditas superflua & confert dolorib⁹ antiquis & frigidis & cetera. Sed habundās assumptio eius infert dolorem capitis ex habundantia uaporis ipsi⁹: & quia calida est cōfortat ipsi cam & prohibet distillationem urinæ accidētem ex frigore & tardat in stomacho ex grossitudine ipsi⁹ & si conditur cū aceto est minoris caloris & minoris nocumenti in calidis personis & precipue si bene lauet cum aqua dulci ualet autem ad tussim & cho artationē hanelit⁹ & ad huiusmodi passiones pectoris quādo cū melle permiscetur ut serapio inquit auctoritate Gal. & diascoridis demū sic dixit. Huma in ex uerbo Hipocratis inquit. Enula aufert iram: tristiciā fortificat os stomachi: & mundificat pect⁹ & prouocat supfluitates quæ sūt in uenis per mēstrua & urinā & maxime uinū factū cū ea ex quib⁹ appa ret q̄ nō quomodocūq; nec quibuscūq; aut frequenter radix ei⁹ conueniat. Et propterea in calidis complexionib⁹ & iuuenib⁹ est suspecta & precipuæ in æstatis tpe & ceta

De radice aūt cariotæ siue dauci aut pastinace agrestis ut quidā eam appellant ex eo quod est uelut pastinaca sed nigrior & plus odorifera & esui apta cui⁹ semē secūdū. Theodoricū priscianum est careos: ut refert auctor pandectarū: ego uero nō reperi de ipsa distinctam a pastinaca determinationem ab aliquo ueterum sapientum sed semper simul de eis locuti sūt uolentes nobis inuenire quod eiusdem fere sint uirtutis ut apparet per Gal. i libro subtiliante dicta. c. viiii. dicentem. Ad presentia radices dauci & caroti nil habent nociuū sicut neq; ideoneum. Et in. vi. simpliciū capitulo de dauco sic scribentem. Radix ei⁹ aliquid uctositatis habet & libidinositatis. Et idem in libro de cibis capitulo de pastinaca iquit. Radices harum domesticarum comedūtur alimentum quidem min⁹ rapist habentes calefaciunt autem manifeste & in medio. ii. grad⁹ & humectant in primo & aliquid aromaticitatis: indigestibilitas quidem igitur similiter ipsis inest & aliis radicib⁹: urinatiue autem sunt & si habundat aliquis ipsarum usu mali chimi mediocriter sunt. Melioris uero chimi quæ carotæ q̄s quæ pastinace ex quibus eliciam⁹ quod frequētate minime sint laudabiles. Si ēt quis ulteriorem cuperē habere determihatiōem de ipsis capitulum de pastinacha faciendum legat cum ut supradictum est in uirtutibus & operationibus conueniant: quare & ceta.

Capitulum. clvii. ostēdit naturam & pprietates naporum & pastinacharū in uia nutrimenti.

n Api ut inquit Almasor in libro tertio capitulo. xviii. calidi sunt & humidi qui inflationem ac crudum generāt flegma: spma quoq; acuunt: atq; gutturis & pectoris lenitatem efficiunt renes etiam & dorsum calefaciūt. In. iiii. aūt libro suorum afforismorum de ipsis sic scripsit. Bonum uisum efficiunt & sunt cibus conueniens ex quibus in dictis eius contradictio apparet manifesta. Si enim generāt flegma crudū quo

UVA. BHSC. IyR_157_4

modo sunt cibus conueniens? Et propterea mihi uidetur ꝙ nulla uia saluari possit. Si aforismus ille liter nō habet corruptā quod minīe mihi psuadeo. Si quis tamē utrūq; textū saluare uoluerit suo modo respondeat obiectioni. Haliabas quoq; de ipsis determinat in quinto Theoricæ. c. xvii. cū ait. Selgemū: et est napum inquit glosa: Calidum ē & humidum in quo est grossities & inflatio ideoq; plurimo nutrit cibo: sperma auget & in eo est uirtus subtilians qua urinā prouocat. Et Gal' in secūdo de Alimētis. c. lviiii. sic ait de ipsis. Alimentū naporum melius est q̄ rapaꝫ & magis pectori iuuās uerūtamē grossum ē ut rapaꝫ nutrimentum. Ex quib⁹ apparet ꝙ q̄ simi limi sint rapis & ideo ceteri auctores quos hactenꝰ uidere potui nihil de ipsis in speciali dixere uolētes ut per ea quæ de rapis scripserūt & de napis: qui species sunt earum: intelligerentur. Quare & nos de eis plura nō scribemus. Pastinaca aūt: ut in quinto colliget inqt Auerrois: duas habet species. Silueströ & domesticā. Silueströs sortior est ī omnib⁹ domestica & in ābab⁹ est uirtus calefaciendi & subtiliandi & ī radice est uirtus quæ mouet coitū.: quod breuib⁹ tetigit Haliabas in libro &. c. superius allegatis cū inquit. Pastinaca inflatiua est & digestioni inobediēs uenerē irritat & prouocat urinā. Et Isaac in particularibus dietis de ipsa dixit. Baucia calida ē in medio ii. gradus & humida in medio primi quæ dnri grossicq; nutrimēti ē & minus q̄ rapa nutrit & habet qd dā acuminis: unde est extenuatiua & diaforesim faciens urinam & mēstrua prouocat habet etiā aliquā tulū inflationis: unde coitus est iuuatiua quæ assuefacta illaudabilem generat sanguinem. Quæ ut tē pet' oportet eā elixari et eiecta aqua tertio coquatur cū lactuca coriandro cepa & condiatur cū oleo onfancino: aceto: pipere: & carui: & ista fuit etiā Rasis sentētia in. xxi. cōtinētis. c. clxxxv. dicētis. Auctoritate Diascoridis. Pastinace ortulanæ cōpetūt esui & sunt eiusdem iuuamēti quod silueströs: sed sūt minoris operationis & subdit. Et dicitur ī libro ciborum. Pastinacha ē calida et hūida in secūdo & ē stiptica in primo & habet aliquid acuitatis & prouocat urinā & mēstrua & excitat coitum & est inflatiua: & silueströs nō inflat omnino & ꝓuocat utrunq; magis q̄ ortulana & ē difficilis digestionis & minus nutritiua rapis & minus esus ipsius generat malum chimum: et complexio silueströs est laudabilior & comedens ipsam debet eam bis abluere. Et pastinaca condita cum melle non sic bene decoquitur sicut illa quæ decocta est cum almuri & ualet ad coitum & addit ad sperma. Et mellita est maioris caliditatis & paucæ humiditatis inflationis & similiter dixit Paulus inqt ipse. Hoc igitur est qd de ipsa scribūt auctores ꝑ quāto faciat ad sānitatis cōseruatōnē

Capitulū. clviii. ostēdit naturā: proprietates et operatōnes porroꝫ ꝑ quāto faciūt ad nutrimētum.

d E porris dicemus cum Auicen. in secundo canonis. c. ccccclxiii. sic scribente. Porrum calidum est in tertio & siccū in secūdo. Silueströ uero est calidius & siccius & propter illud est deterius: interficit uermē & eicit illum & ipsius comestio facit soda & facit imaginari & uidere somnia mala & est ex eis quæ corrūpunt gingiuā & dentes & scindit: eos nocet uisui & est malum stomacho & est mordificatiuū & inflatiuum & ideo oportet ut elixetur in duab⁹ aquis qa alleuiatur inflatio & nocumentū ipsius. Ruffus uero dixit ꝙ abscindit eructuatōnē acetosam & ē uniuersaliter tardæ digestionis & domesticum prouocat urinam & mēstrua & confert hemoroidib⁹ qd ex eo elixum est comestū & more emplastri superpositum & cōmouet coitū & ex suma eorū q̄ sol uunt sanguinem hæc ipse. Quod etiam sensit Isaac in particularibus dietis cū ait. Porrū calidum ē in medio tertii gradus & siccū in fine eiusdē ꝙ certum facit sua pontica tas unde sanguinē manantem a naribus stringit: sed secūdū cibum inutilis est nocet enī stomacho faciens inflationem ac uentositatem & cum sui acumine neruos eius mordet: habet etiā ꝓprietatem faciendi fumū nigrū melancolici pertinētem qui ad caput saliens uisui tenebrositatem facit atq; somnia terribilia ac timorosa inducit: unde cauendum est diuersas naturas habentibus & maxie colericis maniacis & opilationem in capite habentibus. Quod comedere diligentes accipiant post ipsum portulacam lactucam: endiuiā & similia ut eis calor ab istis tempetur: deinde elixet': deinde bis aut ter lauet' & esui priori modo detur quod tamen secūdum medicinā ualet. Crudum enim comestū et arterias a grossis humoribus mūdificat & epatis opilationem aperit & habentibus oxiremiam tribuit medelā sucus eius cum aceto & oleo rosato & turenaribus īmissus: sanguinem ab eis manātem stringit in aurem īnstillatus dolorem placat de frigiditate et humiditate crudum cataplasmatum super morsum serpentis bene prodest. Elixum quoq; & cū oleo sisamino aut cū amigdalino conditum uenerem susci tat & uentrem humectat & ualet contra colicā passionem quæ fit a grossis uiscosisq; humorib⁹ & ceta. Et hæc sententia fuit etiā Rasis in tertio Almasoris c. xviii. dicentis. Porrum calidum est & siccū: quod licet appetitui auxilium tribuat: caput tamen dolere facit somniaq; mala demonstrat atq; his qui cephaleā pati soliti sunt & qui a calore leduntur malum exīstit. Et in. xxii. cōtinētis. c. ccccclxxxiiii. dixit. Auctorirate Diascoridis. Porrum ortense inflat & est mali chimi & ex eo accidunt somnia mala: ꝓuocat urinam: lenit uentrem: attenuat: infert caliginem in oculis: prouocat mēstrua: & nocet uesicæ ul ceratæ: incitat coitum: & coctum & cum melle assūptum mūdificat canale pulmonis: & frequēs comestio eius obscurat uisum & est mala stōacho & ceta

UVA. BHSC. IyR_157_4

Et infra subiūxit auctoritate Bimasui. Porrū ē mo dici nutrimenti inferens dolorē capitis & generat uaporem offendentem & somnia mala cum ꝓprie tate sua. Et postea a uctoritate iudei sic ēt ait. Porꝛ cū proprietate corrūpit dentes & gingiuas. Et pluri ma alia de ipso dicunt. Q uæ quia tacta sunt & ga prolixitatē tediosam sicut & ceti fugim⁹: pretermit temus cōcludētes ꝙ porrorum comestio nequaquā cōmendāda est in uia nutrimenti. nec etiam uia me dicinæ frequentanda: quare & ceta.

Capitulū. clviiii. ostendit naturā & proprietates rarum pro quāto faciunt ad cibum.

Rape: ut inquit Auerrois in quinto colli get: calide sunt & humide generāt uen tositatem: mouent coitum eo ꝙ renes ca lefaciunt & habent mirabilē proprieta tem ad illuminandum oculos. Isaac autem in parti cularibus dietis dixit. Calida est rapa in secundo gra du & humida in primo multum plus ceteris nutrit: dure tamen digerit: mollē & inflatiuam facit carnē. proinde sui uētositate & inflatione coitum suscitat q̄ si in aqua coquatur & illa eiecta in alia recoquat duritia sue substantiæ temperatur & mediocriter i ter bonū & malum nutrit: q̄ autē nō bene cocta fue rit digeritur difficile uentositatem generat & in ue nis & poris opilationē facit. Iccirco utilis est bisco cta & utraq; aqua proiecta si coquat cū pinguissi ma carne & ceta. Rasis etiam in. xxii. continētis. c. ccccxxxv. dixit auctoritate Diascoridis. Rapa co cta & comesta ē magni nutrimenti: sed inflat & ge nerat carnē mollē et excitat appetitum & actum ue nereum & ceta. Et in fine capituli allegati auctorita te Gal. sic inquit. Rapa inflat & ē difficilis digestio nis tamen auget sperma & ceta. Et in. xxv. eiusdem c. i. sic ait. Si rape elixe fuerint & comeste cū condi mētis & aromatibus bone erunt & similis conditō ē de pastinaca. Gal. autem in secundo de cibis. c. pro prio dixit de ea. Multiformiter autem & hāc homi nes preparāt usq; ad hoc ꝙ componunt eam cū ga ro & aceto ut habeant pro usu per totum annum chimū autem reddit i corpore grossiorem tempera to: propter quod si habundauerit quis in usu ipsius Et maxime si quis deficienter in uentre digerens ip sam congregabit uocatū crudū chimū: ad secessum autem uentris neq; contrariari utiq; neq; cōferre di cat qs ipsam & maxime quando decoquitur bene n. indiget ipsa & ampliori decoctione: fit autem op tima & bis elixata sicut dictum est prius de caulis p̄ paratione. Si autem crudior sumatur indigestibilis ē & inflatiua & mala stomacho quādoq; aūt et mor dicationes operat secundum uentrē p aquā autem elixatam admirabor utiq; si minus aliqua homoge neaꝛ plantaꝛ nutriat. Et idem in sexto de simpli cibus medicinis in. c. gengilidis inqt. Rapa & semē eius similiter ad libidinē incitat inflatiui spirit⁹ ge neratiua existens. Ecce itaq; quātū in uia cibi prisci patres rapas cōmendarūt a qb⁹ supsit. Platia cū ait Nō erit etiam insalubre prima abiecta decoctione si secūdo elixaueris additis aromatibus quæ eius in flationem tollunt & ceta. Et quia in igne super cine res & prunas ut plurimū decoquūtur mihi uidetur hoc omnibus esse memorandū ut Rapæ coctæ sup ligna uirtute flāmæ ignis ut fieri sepius uidi nullo pa cto assumat ratione malitiæ adeptæ a fumo & flā ma nō mediocris: unde suffocationem facile posset inducere & hanelitus constrictionem quēadmodū & castaneæ in perforato frixorio super flāmā ignis decoctæ mihi sepius adolescentulo: hoc nescienti: fa cere consueuerūt. Quod allie super prunas & cine res decoctæ nō faciebant. Quod postq̄ considera ui nullā cām adinueni q̄ mihi rationabilis uideretur nisi ꝙ ex flāma & fumo quādam malam nociuam & indicibilem qualitatem grandēq; malitiam assue bāt: qua difficultas hanelitus & suffocatio quedam periculosa & ut uerius dicā pernitiosa proueniebat Quæ ex uini boni assumptione paulatina alleuiaba tur. Q uare & hoc idem in rapis super ligna & flā mā decoctis attēdēdū fugiēdūq; iudicam⁹. Et ñ nisi manducāde sunt elixe aut super carbōes & prunas sine fumo decoctæ. Elixe autem prestātiores & ad sanitatem laudabiliores ut ex sententia illustrium an tiquorum patuit supra.

Capitulū. clx. oñdit naturā: ꝓprietates: et nocumēta ex comestione raffani prouenientia.

Raffanus ut scripsit gal. ad paternianum c. ccxxx. Omnibus nota est q̄ radix ap pellatur radicem habens similem rape sed longiorem q̄ comesta a ieiuno pro ut antidotū magnū adiutorium sanitatis & tuta mentū corporis sed inflationem operatur ruct⁹ feti dos facit: & urinam mouet et uentrē relaxat & ceta hæc ipse. Quē textum si quis recte consideret ñ sim pliciter raffanus approbatur sed uia tantum medi cinæ & in ieiuno & in parua scilicet quantitate non autem conuenit uia cibi nec ante cibum imme diate ut quidam sunt opinati: propterea quia calid⁹ est i tertio gradu & siccus in secundo ut dixit Auer rois in quinto colliget & Haliabas in qnto Theori cæ. c. xvii. ubi sic ait. Raffanus passiones facit & tur bationes eo ꝙ eructuationē generat fetidum iō q̄ qui uomiturus est eo utitur cibus enim malus est & grossus: digestionis tarde difficile a stomacho descē dit & subdit. Quidam aiunt illum digestionem ad iuuare: sed econtra rem est inuenire neq; enim dige ritur q̄to minus ipse digerit. Auicen. uero in secūdo canōis. c. ccccclxxxv. sic scripsit de eo. Raffan⁹ ē in flatiuus & elixatus est nutribilior propter separatio nem illius ab eo quod est medicinale & nutrimen

UVA. BHSC. IyR_157_4

tum quidem eius est flegmaticum & paucum cū hoc quanto igitur magis crudum & non elixatum? Et p pterea subdit. Et in ipso est substantia q̄ uelox ē ad putrefactionem & illud propter id quod in ipso est de nocumentis & multiplicat pediculos in corpori bus: nocet capiti: dentibus: & palato nociuus ē ocu lo licet abstergat ipsum quando distillatur i eo aqua eius. Et post pauca subiūxit. Est malus stomacho fa ciens eructuare & post cibum lenit uentrem & fa cit cibum penetrare sed ante cibum facit natare ipsū cibum & non quiescit et propter hoc facilem efficit uomitum. Dixit postremo auctoritate filii Mesan gue q̄ si comedatur post cibum digerit & propri folia eius & facit appetitū & ceta. Hoc quoq; sensit Isaac in particularibus dietis cum inquit. Raffanus calidus est in tertio gradu & siccus in secundo min⁹ q̄ rapa nutrit propter suum acumen quod est forti⁹ acumine rape nutrimentum eius ē grossum dure di gestionis stomacho nociuum et in conueniens ocu lis dentibus: gullæ: & omnibus uiuulæ doloribus. Et infra dixit. Radix eius secundū cibū manducata tor tionem & inflationem generat & stomacho fit il laudabilis quod ructus eius putrid⁹ testatur qui ma xime fit ante cibum ieiunis eius data cibum eleuat et descendere prohibet ad locum decoctionis: unde fit causa indurande egestionis & naturalem uirtutē in hibet cibū in interiorem partem expellere quare fit uomitus maxie eis qui uentositatem habent in stōa cho. Quod tamen post cibum accepta minorē agit uentositatem superius ascendentem & cum sua gra uitate descendit inferius & deponit cibum in locum decoctōis et digeritur ut oportet unde fit causa secū dam digestionem confortandi hoc enim gratia suæ actionis q̄ non habentibus uentositatē impedit p⁹ cibum accepta proinde uolentes eam propter uomi tum accipere: ante cibum sumant: sed propter suple mentum secunde tertieq; digestionis post cibum mā ducent h̄ ipse. Rasis ēt in tertio Almasoris. c. xviii. sic inquit de ipso. Raffanus calidus est & grossus q in stomacho longam faciens moram flegma incidit atq; cibum ad os eleuat stomachi: uomitū quoq; mo uet cuius folia cibum digerunt & appetitiuam adiu uant quando ex eis parū sumitur. Rasis etiam in li bro quarto suorum afforismorum. Raffani et eorū stipites in stomacho durāt q̄ plurimū caput replēt gutturi uero conferūt quia clarificant uocem ut iqt Auerrois loco superius assignato. Idem quoq; ra sis in libro. xxii. cōtinētis. ccccexxxviiii. dixit auc toritate Diascoridis. Radix raffani generat uentosita tes & est mala stomacho: multiplicat eructuationē & prouocat urinam & calefacit & si comeditur p⁹ cibū lenit uentrē & subuenit super penetrationē nu trimenti & si comeditur ante cibum supernatat cū cibario & subleuat illud ad superiora stomachi & non dimittit quiescere ideo de leui prouocat uomi tum & attenuat sensus. Et infra auctoritate ruffi sub dit. Radix confert in flegmate: excitat uomitū nō cet capiti: oculis: dentibus: & palato & dixit in alio libro q̄ sit tarde digestionis inflat uentrem: multi plicat flegma & calefacit. Et dixit in libro regiminis Radix bona est ad flegma & uolentem euacuare id quod in superioribus partibus uentris fuerit tamen mala est oculis dentibus & gutturi. Et iohānitius in quit q̄ hoc est ex causa malitiæ substantiæ putrefacti uæ q̄ est in ea qua de re concludendū est q̄ uia cibi nequaq̄ raffano sit utendum ut ex iam dictis patuit manifeste nec etiam ante cibum: sed tantūmodo p⁹ cibū quādoq; ratione medicinæ. Et q̄ ita sit appa ret per Gal. in libro de subtiliante dieta. c. viiii. sic di centem. Gustādum est radices solas calidas & acres sicut allei et ceparum & raffanidas & has ut farma cum magis q̄ cibum nec etiā sic simpliciter sed post comestionem ut diximus: quare & ceta.

Capitulū. clxi. ponit conditiones attendendas circa semina seu legumina quæ pro ferculis accipiuntur.

Q Vēadmodum superius promiseram⁹ uel le dicere de seminibus & leguminibus q̄ sunt in usu: postq̄ de radicibus fuissem⁹ locuti sic in presētia de ipsis agem⁹: ostē dentes priusq̄ ad specialia descendamus quas debe ant habere conditiones semina & legumina quæ co medi debent ut bona & laudabilia ab eis opposītis scire distinguere ualeamus. Dicamus ergo q̄ grana seu semina ad sanitatem laudabilia non debent esse noua nec etiam inueterata: sed medium tenentia ut sunt illa quæ post sex menses sūt collecta usq; ad an nū uel circa durantia secundum Isaac determinatio nē in uniuersalibus dietis. c. xi. dicentis. Granorū no uorū ante. vii. menses nutrimenta grossa sunt & ui scosa ad dissoluendum dura: sed tamen cū bene dige sta⁹ sunt multū dant nutrimentū & tarde dissolubi le a mēbris. Et postea subiunxit. Grana uero inuete rata: sed non corrupta in nutrimento sunt meliora & a mēbris dissoluendum facilia: ideoq; in sanitate custodienda meliora sunt quam ad membra cōfor tanda. Inueterata uero magis quam oportet sunt illaudabilia. Quando autem inuerata dici debeant intelligatur quando sua naturalis humiditas exicca ta et finita fuerit & tunc minime mollificātur in aq̄ cū uelut lapides existant & ut plurimū supernatant eo q̄ nihil recipiunt humiditatis aquæ: quo facta grauiora possint descendere. Similiter si dura forent naturaliter semina itaq; non mollescant repproban da sunt & si antiquata non fuerint quoniam iam dictis sūt silia & : per consequēs minime accipiēda. Dicente Isaac ubi supra. Si grana uel semina uel quæ

UVA. BHSC. IyR_157_4

libet ſicca probare uolueris infunde infundenda in aquis quæ ſi uelociter inflantur & duritiem amittũt ſuam laudabiliora ſunt non obedientibus: Velocitas enim mutationis ſignum eſt perfecte actiõis naturalis caloris in coctione ſui dũ in origine ſua fiũt Quæ autẽ grana in ſua duritie & ſiccitate cocta & elixa uel infuſa permanſerint ſuperfluitates humorum groſſorum & uiſcoſorum ſe habere innuũt in qbus ſubtiliandis & digerẽdis natura defecit. Quæ fuit Gal'. ſententia in libro de euchimía & cachochimia dicentis. Legumina & fructus ſicci ſiue ſemina quæ comeduntur ſi in aqua infuſa non eleuabuntur & mollia facta non fuerint: ſed retinentia priſtinã duritiem peiora ſunt omnibus & ad ſignificatiõem et ad digeſtionem. contraria uero omnibus meliora Debent preterea grana ſeu ſemina quæ manducãtur hanc etiam habere conditionem ſcilicet ut nullum odorem aut ſaporem malum habeant nec aliq̃ mala ſint affecta qualitate ut ſenſit Iſaac ubiſupra cum ait. Q uecunqꝫ grana in odore peſſima uel in ſapore ſunt abhominabilia nutrimenta eorum ſũt abhorrenda quod etiam ex uerbis Auicennæ colligi poteſt in tertia primi doctrina ſecunda. c. vii. Et ex uerbo illo oportet qꝫ cibus ſit talis quale triticum ab extraneis rebus purgatum quod ex meſſe ſana fuerit collectum cui nullum accidit nocumentum et ceta. Et ſicut de tritico expreſſit ſic implicite & de aliis granis quæ comeduntur dedit intelligere ſcilicet de farre ſpelta panico milio fabis & ceta talibus de quibus infra dicemus. Reliquas autem conditiones circa unumquodqꝫ obſeruandas ſuis in locis domino concedente ſcribemus eundem ſeruantes alphabeti ordinem ne diu in querendo laboret qui naturam & proprietates alicuius rei inuenire deſiderabit: quare & ceta.

Capitulum. clxii. oſtendit naturam & proprietates ciceris albi & rubei in uia nutrimenti.

Vm grana & ſemina in duplici differentia reperiantur: quædam enim pro cibis aliqua uero pro condimentis ciborum utantur quemadmodum ſunt aniſum fẽniculum: piper: & huiuſmodi: de quibus in preſentiarum non intendimus: Sed de his tantum quæ ꝓ cibis manducantur de illis autem poſterius dicemus cum de condimentis ſermonem faciemus: a cicere itaqꝫ incipiamus cum ante ipſa nullum leguminum a precedentibus litteris inchoare inueniamus: dicentes cum Auerroi in quinto colliget. Cicera ſunt temperate calida & humida & habent inflationem & propterea tertia earum operatione habent generare ſperma & prouocare urinã & menſtrua & frangunt lapidem: ſed hoc faciunt plus nigra q̃ alba & ſi comeduntur recentia generant in ſtomacho & in inteſtinis multas ſuperfluitates & ſunt duriora ad digerendum niſi primo eſſent infuſa: & habent proprietatẽ faciendi bonum calorem & hoc faciunt qa acuunt calorem ita ut generetur ſpiritus uentoſus et per hanc uiam ualent coitui. Sed Haliabas in quinto Theoricæ. c. decimoquinto ſic de eis inquit. Cicer calidum eſt & ſiccum & in eo eſt humiditas quædam & uentoſitas & inflatio: unde & ſperma generat & coitus appetitum: lac auget & ceta. Quod etiam uidetur uoluiſſe princeps in ſecundo canonis. c. cxxxiii. ſic dicens. Cicer album eſt calidum & ſiccum in primo & nigrum eſt fortius. Ambo ſunt inflatiua & lenitiua. Et i ipſo eſt inciſio. Et nutrimẽtum quod prebet eſt fortius nutrimento fabarum et magis ſolidum: neqꝫ eſt aliquid in ſuis figuris quod magis ipſo nutriat pulmonem. Et quod ex ipſo eſt humidum plus eſt generatiuum ſuperfluitatum q̃ ex eo quod ſiccũ ẽ & infra ſubdit. Clarificat uocem & nutrit pulmonem melius q̃ res aliqua. Et in calce capituli ſic ait auctoritate Hipocratis. In cicere ſunt duæ ſubſtantiæ quæ ſeparãtur cum decoctiõe. Quarum una eſt ſalſa & lenit naturam & altera eſt dulcis & prouocat urinã & dulcedo in ipſo ẽ inflatiua et excitat coitũ. Idẽ quoqꝫ ſẽſit Iſaac i particularib⁹ dictis cum ait. Cicer eſt multi nutrimenti uentrem humectat urinam mouet menſtrua prouocat uentoſitatem creat: & inflationem. Iccirco ſperma auget coitumqꝫ cõfortat. Cicer autem album calidum eſt in primo & humidum in medio: propterea nutrimentum eius maius eſt q̃ fabarum non tamen bonum: ſed ad digerendum durum uentoſitatem & inflationem faciens in tantum ut carnem inflet & dilatet & idem faciet quod acetum in ſicco luto aut fermentum in paſta. Vnde qui eo utũtur pulcræ cutis fiũt. Dilatata enim & extenſa caro luceſcit & clarificatur. Item coitum adiuuat quia tres habet cauſas ad coitum pertinentes: ſcilicet calorem nutrimẽtum & inflationem. Et infra dixit. Cicer nigrum albo eſt calidius & minus humidũ & propterea amaritudo eius dulcedine manifeſtior eſt: ideo plus albo aperit opilationes & ceta. Raſis etiam in tertio almanſoris capitulo ſecundo ſic de ciceribus inquit. Cicer calidum eſt inflat & urinam ac menſtrua prouocat & auget ſperma: uiride preterea cicer i ſtomacho & in inteſtinis multas generat ſuperfluitates fabæ tamen & cicer ſi aſſentur minoris ſunt uentoſitatis. In quarto quoqꝫ libro ſuorum afforiſmorũ dixit de ipſis. Cicera bonam faciunt urinam & bonum calorem maxime ſi cum carnibus comedantur & cum cinamomo q̃ plurimum. Et in libro. xxi. cõtinentis. c. ccxxxxii. dixit auctoritate Gal'. in libro ꝓmo ciborum i capitulo decimoſeptimo: licet ipſe capitulum nõ annotauerit. Hutrimentum cicerum eſt

UVA. BHSC. IyR_157_4

melius nutrimento fabarum & eius inflatio non ẽ minor inflatione fabarum & addunt ad ſperma & excitant coitum & propter hoc dantur ſtallonibus & mundificant plus q̃ fabe & poſtea ſubiunxit. Et cum torrefiunt cicera tollitur ipſorum inflatio & eo rum digeſtio erit difficilis & nutriunt plurimo nutrimento. Et recentia generant plurimam ſuperflui tatem ſicut narrauimus de fabis. Et dixit in libro chi morũ. Licet cicera ſint multi nutrimenti non tamẽ laudabilem generant chimum & non ſunt minoris inflationis faba: Noſter autem textus in libro de eu chimia capitulo q̃rto ſic ſe habet. Cicera nutritiua ſunt non tamen euchima inflatiua uero non min⁹ faba: excitant ad coitum & ſimul ex eis ſperma ge neratur. Et in libro de ſubtiliante dieta capitulo ſe ptimo ſic ait de eis. Cicer inflatiuũ eſt & diſdigeſti bile & ſuperfluicum cibarium ad urinationem au tem aptum & ceſa. Raſis etiam loco ſuperius allega to ſic quoq; ſcripſit auctoritate ruffi. Cicera laxãt uẽ trem: prouocant urinam & nutriunt multum. Po ſtremo auctoritate filii Meſue ſic etiam inquit. Cice ra ſunt calida in ſecundo & humida circa medieta tem primi faciunt multum erigere addunt ad ſper ma: prouocant urinam & menſtrua & ceſa. Et in fra nutriunt pulmonem pre omnibus aliis rebus: & cum pulmo eſt ulceratus exhibeatur farina cicerum cũ lacte decocta & ceſa.

Capitulũ. clxiii. oſtẽdit naturã fabarũ & doræ pro quãto faciũt ad ſanitatẽ uia cibi.

d E dora: quæ ſecundum quoſdam dicit Melica ſecundum uero alios eſt ſpecies milii ut auctor inquit pãdectarum: uſq; nunc capitulum nec aliquid de ea ſcriptũ reperimus niſi a Raſi in libro tertio Almanſoris ca pitulo ſecundo i fine ſic dicente. Dora ſicca eſt quæ & parum nutrit & uentrem ſtringit. Si quis autem diceret & quomodo uentrẽ ſtringit cũ ſolutiuã om nes ipſa eſſe fateantur: pro quibus facit etiam expe rientia. Cui dicemus q̃ per ſe & ratione ſuarũ qua litatum uẽtrem ſtringit: per accidens uero ſoluit nec iſtud eſt incõueniens cũ Meſpila: mirabolani citonia & huiuſmodi naturaliter ſtiptica uentrem ſtringãt per ſe: per accidens autem & comprimendo ſoluãt ut patet medicinam intelligentibus. Dora igitur ci bus erit medicinalis & potius medicina cibalis dice tur eſſe q̃ cibus quare ipſa non eſt utendum: tum qa ſicca: tum quia parum nutrit: tum etiam quia ſoluti ua non parum exiſtat. Faba uero ſeu fabum ut inqt Auerrois in quinto colliget capitulo de cibis medi cinalibus: eſt temperatum inter caliditatem & frigi ditatem aut parum declinat ad calorem & propter ea habet diſſoluere apoſtemata propter ſuam abſter ſionem & maturat & eſt multe humiditatis ꝓpter ea accidit ei multa inflatio et uẽtoſitas & ipſam non perdit propter aliquam decoctionem. Et dicitur q̃ qui habet malam proprietatem cum uirtute cogita tiua & qui ea utuntur multa habent ſuſpiria horri bilia & flegma. Melius tamen uidetur eſſe dicendũ cum Haliabate in quinto Theoricæ capitulo deci mo quinto ſic ſcribente. Faba quæ recens eſt & uiri dis frigidam habet complexionem & humidã fleg ma generans. Quæ uero ſicca eſt complexio illi fri gida inuenitur & ſicca: uentoſitatem generat & in flationẽ plurimam & ſi minorẽ q̃ recẽs & ceſa. Et poſt aliqua ſubdit. Laudabilior fabæ cõeſtõ ſi corti cibus mundata coquatur donec diſſoluatur abit ab ea uentoſitas eius teraturq; molla diligẽtiſſime tũc enim minuitur nentoſitas & inflatio maximeq; ſi cimini aliquid addideris & darſeni ideſt cinamo mi piperis & ceſa. Auicenna uero in ſecundo cano nis. c. ccxxxxiiii. dixit de ea ſic. Virides ſunt plurime ſuperfluitatis & ſi non eſſet tarditas ſuæ digeſtionis & multitudo inflationis earum non eſſent mino res in nutriendo bene q̃ pultes ordei. ſed ſanguis ea rum eſt groſſior & fortior. Et meliores ex eis ſunt groſſæ albæ quæ a gurgulionibus non perforant & deteriores earum ſunt recentes: & earum quidem re ctificatio eſt prolongatio infuſionis earum & boni tas decoctionis & comedere eas cum pipere ſale & haſce origão & ſilib⁹ cũ oleis & ꝓxie in natura ſua ſunt equalitati: ſed ſũt decliues ad frigiditatem et ſic citatem plus & in ipſis eſt humiditas ſuperflua & proprie in uiridibus. De ueritate uero uiridum eſt ut iudicentur frigide & humide. Q_ui autem ponunt frigiditatem ſabarum in gradu ſecundo modum ex cedunt quarum operationes hæ ſunt. Abſtergũt pa rumper & inflant ualde: uerũ decoctio uehementer iterata cum aqua remouet earum inflationem: uerũ cum fabæ excorticantur & molliuntur & decoquũ tur in uaſe ſine motu minoratur earum inflatio & q̃ ex eis frixe ſũt pauce ſt iflatõis: ſed ſũt tardioris di geſtionis. Et cocte cũ ſuis corticibus ſunt plus infla tiue. Et infra ſic etiam ſcripſit. Et generatur ex eis ca ro mollis & generant humores groſſos. Hipocrates quoq; teſtificatus eſt bonitatem nutrimenti earum & conſeruationem ſanitatis ab eis & de proprieta te quidem earum eſt q̃ abſcindunt oua gallinarum cum nutriuntur ex eis: & faciunt uidere ſomnia cũ alienatione perturbata. Et poſtea ſubiunxit. Faciũt ſoda: & nocẽt oĩb⁹ qb⁹ accidit ſoda et ſũt difficil di geſtõis & tarde deſcẽſiõis & ſũt generatiue opilatõ nũ & decocte cũ corticib⁹ ſuis i aceto ꝓhibẽt uomi tum et fluxũ diſſintericũ antiquum. Iſaac autẽ in pti cularibus dietis ſic de eis inquit. Fabæ in natura ſua ſrigide & ſiccitate ſunt diuerſe quarum uirides frigi de ſunt & humide in primo gradu nutrimentum ta

UVA. BHSC. IyR_157_4

men est min⁹ quia humores generant grossos & crudos. Et quia inflatiue uentositatem faciunt in superioribus uentris: propterea ualde nociue sūt: Siccæ uero sunsq; temporibus perfecte sunt frigide & sicce in primo gradu non laudabilem sanguinem creant unde carnem inflant & dilatant & operantur in ea quod fermentum in farina uel pasta: propterea in superioribus uentris uentositatem plurimam generant & inflationem ex qua fumus incipit ascendere cerebro nocēs & multa & corrupta sōnia iducit Cum hec ergo naturaliter habeant fabæ non eis aliquo coctiōis modo possūt auferri unde Gal'. Fabæ si nimium coquantur uentositatem & inflationem suam sicut ordeo auferre nequimus minuere tamen possum⁹. Experimento autem probatur in eis qui fabis utentes assidue indigestionem patiuntur & inflationem & si sani fuerint hæc ipse. Quod etiam sensit Almansor in tertio capitulo secundo dicens. Fabæ temperamento proxime existunt licet frigiditati parumper attineant q̄ multum inflantes scothomiam generāt caput preterea grauant: corpusq; totum dissolutum efficiunt: & ideo solitis pati uentositatem ex colica uel ex ruptura male sunt: uirides autem humores generāt crudos & in stomacho & in intestinis augmentant flegma & in ipsis uentositatem excitant. Idem quoq; dixit in .xxi. continētis. c. clxvi. auctoritate Diascoridis. Et fuit sententia Auēzoar in suo Teisir capitulo primo cum ait. Habentia grossam siccam & terrestrem substantiā si bene decoquantur minus nocent stomacho excepti fabis in quibus decoctio non remouet nocumētum. Sententia quoq; Haliabatis in quinto Theoricæ capitulo decimoquinto. Qui omnes a Gal'. mihi uidentur accepisse dicente in libro de subtiliante dicta capitulo septimo. Fabæ nō digeruntur faciliter & inflatiue sunt satis & in primo Alimētoꝝ capitulo decimoquarto. Fabæ uirides comeste anteq̄ maturentur & exiccentur habent cōmune omnium fructuū quoscūq; in maturitatē offerimus: alimentum humidius dantes corpori & propter hoc magis superfluum nō secēm intestina solū: sed etiā secūdū totum habitum. Et in primo regiminis aeutorum comento .xviii. dixit. Sorbitionem ex fabis factam si tribus coxeris diebus non est tibi possibile ut eius inflatōnem ab ea remoueas quod est quia inflatio iest ei ex substantia ipsius propria & nō ex diminutione decoctionis eius: & propterea dicebat ipse in libro de euchimia & cachochimia capitulo quarto. Si faba inflatiua non esset cachochimam non dicemus. Ex qb⁹ apparet q̄ ois faba sit illaudabil' uiridis aūt & cocta cū cortice peior alia q̄cūq; q̄re & c.

Capitulū .clxiiii. oñdit naturā farri fruméti & spelte declarādo quale sit & q̄tū eorum nutrimentū.

Licet far quādo simpliciter ponitur de farre speltæ intelligatur: ut inqt auctor pandectarum tamen mihi uidetur q̄ sepi⁹ ēt pro frumento uel tritico accipiat' & nō equidem irrationabiliter propterea q̄ ut Rasis iqt in .xxi. cōtinētis. c. clxxxxiii. auctoritate pauli in .vii Spelta est propinqua uirtuti frumenti & est media inter calidum & frigidum & etiam auctoritate diascoridis dixit de ea. Aliquod est genus habens in cassula unum granum & aliud habens duo & uocat' latine farri. Dicamus ergo simul de ipsis & de frumento pistato far & appellato cum Auicē. in secūdo canonis. c. ccxxxxvii. sic scribente. Melius est illud quod est medium inter duritiem & raritatē magnum pingue recens planū quod ē inter albedinē & rubedinem calidum & temperatū in humiditate & siccitate & est plurimi nutrimēti & frumētū elixatū ē tardæ digestiōis inflatiuū: ueꝝ eius nutrimentū q̄ digerit' ē plurimū. Et infra dixit. Frumētū est magis nutritiuū corporis oībus granis & postremo cōcludit. Triticū crudū & ēt decoctū elixatū ñ mollitū neq; fractū neq; coctū ita ut sit plus. Et fractum ēt sil'r q̄ comedit' generat uermes. Auerrois quoq; i quinto colliget sic de eo scripsit: Frumentū coctū in aq̄ ē grossū uiscosū opilatiuū & durū digeri pl⁹ alia re & ē ualde malū. Rasis aūt i tertio Almásoris. c. ii. i pricipio sic ait. Triticū tēpamēto ē uicinū licet caliditati paꝝ attineat. Quod aūt pōderosi⁹ iueniē et solidi⁹ maioris ē nutrimēti: hoibus quoq; oīb⁹ aliis granis magis cōueniēs et magis ꝑpriū iueniē: sāguis ēt ex eo generat⁹ omni sāguīe q̄ ex aliis generat' granis tēpatior existit. Et in .xxi. cōtinētis .c. clxxxviii. dixit. Frumētū fractū .i. far: ut dixit Gal'. i. vii. simpliciū: ē idē mod⁹ frāgēdi i frumēto spelta & ordeo et oī genere leguminis & ipsoꝝ uirt⁹ & opatio ē eadē cū eoꝝ substātia itegra. Et dixit deinde auctoritate Diascoridis. Far nutrit magis amido et iflat & ipinguat & generat chimū grossū uiscosū & lucidū & debeat decoq̄ supra carbōes & cōderi cū oleo onfācio aut amigdalino dulci & pauco salis & debet apōi oleū i pricipio ut meli⁹ misceat' & cū ē coctū cōdiat' cū melle. s. zucharo ut āmoueat' ei⁹ uiscositas & cito descēdat a stōacho. In .c. uero .cclxxx. eiusdē li'. dixit auctoritate Gal'i li. dietaꝝ Q. d granū frumti ē magis iuuatiuū hoib⁹ oī alio grāo & illd qd ē ex eo dlaꝝ durꝝ ifirmū & ñ d facili frāgit' ē ualdē nutritiuū & meli⁹ et nutribili⁹ alio & illd qd ē diaphanū leue & pīgue ē ecōtrario. Et sba hui⁹ frumti est uelocis descēsus pp mltū furfur qd ē i eo & subdit frumētū elixū ē tarde digōnis iflatiuū & si bñ digerit' ē mlti nutriñti & manifeste addit ad uirtutē et calefacit. Et si pgnās comedit ipsū ñ euadit ab ei⁹ nocumēto. Series aūt Gal'. i li. de sbtiliāte dieta h ē: p ut nos habēus Triticū cib⁹ nutribilissim⁹ et uiscosi & grossi

UVA. BHSC. IyR_157_4

satis hūoris generatiuum Quo circa nisi quis ꝑpa-
ret ipsum sicut nūc preparaꝫ & offerat grossū & ui
scolum satis subnutrit humorem ꝓpter quod neq;
simpliciter coctum oportet comedere triticū sicut
uidi comedentes in asia q̄ multos rusticorū dulco-
rant enim pauco sale id neq; farinā faciendo coquē
tes sicut pultes & in aqua infundentes uel lacte. Om
nes enim huiusmodi preparatiōes disdigestibiles sūt
& pachichime. Sola autē ē bona preparatio eius q̄
per fermentum sal & cribrum & furnū & ceta. Di
xit etiam Rasis loco superius allegato auctoritate si
lii mesue. Frumētum calidum est in primo equale in
ter humiditatem & siccitatem sed magis declinat ad
humiditatem & hanc acquisiuit ab aqua & signum
ad hoc est multitudo nutrimenti eius. Et postremo
auctoritate gal. sic ait. Spelta non desiccat sed dige
ritur sicut frumentū & generat humorem grossum
& est tardi descensus & multi nutrimenti & fortis
Ex qb⁹ appet ex quo frumēto far fieri debeat & quā
tū nutrimenti ꝓbeat quōcūq; far extiterit siue ex fru
mēto siue ex spelta tū pro delicatis & exercitatis ho
minib⁹ minime uidetur cōuenire cū grossus sit cib⁹
& dure digestiōis ut patet ex iam dictis: q̄re & ceta.
Capitulum. clxv ostendit naturam & proprietates
faseolorum alborum & rubeorum in uia cibi.

Faseoli teste gal. in libro de subtiliāte die
ta capitulo septimo multo fabis sūt pra-
uiores. Et ut inquit Auerrois in quinto
colliget capitulo de cicerib⁹ ipsi declināt
ad calorem & humiditatē & impinguāt corpus &
prouocant urinam & sanguinem menstruum & la
xant uentrem & proprie rubei & inducunt somnia
& faciunt uertiginem sed Haliabas in quinto the-
oricæ capitulo decimoquinto aliter eos gradua-
uit cum ait. Faseolus alius albus cuius complexio
frigida est & sicca: & alius rube⁹ & in eo calor est &
inflatio nisi quod eius inflatio minor ē q̄ fabarum
& cetera. Quod etiā sensit Princeps i secūdo cano
nis. c. ccl. dicens. Faseoli rubei calidiores sunt eoꝝ
filius tamen masague & arsaianis dixerunt. Quod
sunt frigidi & sicci et apud me substantia eorum est
sicca in qua est humiditas superflua & ipsi ad cali-
ditatem declināt sed rubei sunt calidiores & humor
faseolorum est humidus flegmaticus & faciunt ui-
dere somnia mala: sūt boni pectori & pulmoni ge-
nerant humorem grossum. Sed sinapis prohibet no
cumentū eoꝝ & similiter acetū cū sale & pipere &
origano & ut bibatur super eos uinū passum purū
& qui cum aceto sunt nutriti pauce sunt humidita-
tis prouocant menstrua & ceta. Isaac quoq; in parti
cularib⁹ dietis. Faseoli calidi sūt in medio secūdi gra
dus & humidi in fine: hoc autē testaꝫ q̄ ut plurimū
nō pfecte ut grana possūt desiccari & si desiccēt nō
multū tēporis seruare ualēt ideoq; humores gignūt
grossos inflant nanq; uentositatē fumūq; plurimū
generant atq; caput iplent somnia pessima & terribi
lia faciūt & corrupta. Et ipsorū albi min⁹ calidi &
humidi unde eorū nutrimentū grossius est & ad di
gerēdū duꝝ hūores flegmaticos faciūt & grossos at
tenuare aūt uolētes grossitudinē eorū eos elixēt &
elixatos a corticibus mūdēt mūdatos cū obsomoga
ro. f. sale & oleo & cimino & pipere comedēt uiri-
des albi ablatis corticib⁹ cū sale sunt assumendi & si
napi origano & pipe merū uinū & forte cū eis acci
piens: Ruffi uero caloris & humiditatis ab albo mi
nus habent ideo & in suis fortiores sunt operib⁹ ad
prouocandū & ceta. Quæ fuit etiā sentētia Rasis in
iii. Almansoris. c. ii. dicētis. Faseoli inflant & im-
pinguāt corp⁹ urināq; ac menstrua prouocāt uentrē
etiā reddūt mollē quod illi ꝓprie efficiūt q̄ rubei sūt
corp⁹ calefaciūt & capitis efficiūt scothomiā ac ma
la somnia uidere faciūt & in libro. xxiii. cōtinētis. c.
vccv. dixit auctoritate bīmasui. Faseolus calid⁹ est in
primo in medio ipsi⁹ & humid⁹ similiter. Sed ruffus
calidior prouocat menstrua & si misceaꝫ cū oleo nar
dino. Et si comediaꝫ cū sinapi prohibet ei⁹ nocumē
tū. Et ruffus faseol⁹ est laudabilioris humoris. Sed
alb⁹ est habūdātis hūiditatis & difficilis digestiōis
subuenit super digestionē ipsius si comediaꝫ calide cū
almuri idest sale oleo & cimino ciecta cortice ipsius
exteriori ut nō comedaꝫ. Sed recēs faseolus come-
di debet cū sale pipere & origano ad subueniēdū su
p digestionē ipsius & utaꝫ sup eū potu uini simpli-
cis & solidi & si cōediaꝫ cū aceto erit modice humi-
ditatis & tarde digestiōis ex cā siccitatis aceti. Dixit
deinde auctoritate damasceni Iohanitii & Diasco
ridis: Faseoli inflant prouocāt urinā & mēstrua ge
nerant somnia mala licet habundanter nutriāt pro
rusticis ergo & fortiter laborantibus cū sui humoris
grossitie uidentur conuenire quiescentibus aūt deli
catis & studentibus minime: quare & ceta.
Capitulū. clxvi. ostendit naturā & nocumenta len-
tis prouenientia ex comestione ipsius.

Entes sūt tēpate in calore & sūt sicce &
generāt sanguinē melācolicū & extīguūt
inflationē sanguinis & magis q̄n coquū
tur in aceto inqt auerrois in. v. colliget.
Et subdit: Et eaꝝ uirtutes tres sunt quia priuāt coi
tū: & obfuscāt uisū: & q̄n coquūt in aq̄ pluries strin
gūt uentrē: secūdū aūt Haliabatis sniam in. v. theori
cæ. c. xv. Aliter in cōplexōe graduāda est cū dicat ip
se eo in loco. Lēticula frigida ē in. ii. gradu & in. iii.
sicca uñ melācolicū generat sanguinē & q ei⁹ assidu⁹
est comestioni si qdē nigra illi dominaꝫ colera quæ
melancolicos pariet morbos: ut elefantiam maniā
cancrum & similia. Princeps uero Auicē. in secun-
do canonis. c. ccccliii. dixit. Quod melior lens est
illa quæ est uelocius matura & est alba lata & quan

UVA. BHSC. IyR_157_4

do cadit in aquam non denigrat eam & oportet ut bene maturetur in decoctione cui⁹ natura ut uisum est galieno est equalis caliditate & siccitate: uerumtamen est decliuis parum ad caliditatem & propter illud non infrigidat apud comestionem sui neq; descendens est inflatiua & cõposita ex uirtute cõstricti ua & abstersiua & facit uidere somnia mala & stipticitas corticis ei⁹ ẽ pluria & in ipsa tota ẽ iflatio pluria & inspissat sanguinẽ i tñ q; nõ currit in uenis & ipsa minorat uriná & mẽstrua. Et pp illud generat' ex ea hũor melãcolie⁹ & egritudines melãcolicæ. Et infra dixit. Et oportet ut proiiciantur super unam eminam lentis nouem emine aquæ & decoquantur ualde & ipsius quidem multitudo comesta generat cancrum & apostemata dura: nocet neruis & illius qui plurimũ eius comestione utitur uisus obtenebratur propter uehementiã exiccatiõis eius & difficilis digestionis mala stomacho & generat inflationem & grauat & non oportet quidem ut lenti admiscea tur dulcedo ipsa enim tunc faciet possidere opilationes plurimas in æpate. Quando decoquitur absq; cortice suo stringit uentrem & similiter cũ cortice & qñ decoq' cũ aqua & expellit' aq̃ prima tũc illa aq̃ prima si bibatur soluit uẽtrem & postremo dixit. Et non approximet ei habens lesionem in urina ex parte distillationis & ceta: & Isaac in particularibus dictis sic de ipsa scripsit. Lenticula frigida est in primo gradu sicca in tertio inuestigata tamen eius natura ex duobus contrariis composita inuenitur: uno in medulla: altero in cortice: cortex enim eius acuitatem habet unde uentrem ad solutionem mouet. Medulla uero stiptice est uirtutis & confortatiue stomachi & intestinorum unde ad colericam diariam ualet & infra subdit & si cum cortice ablato coquatur & prima aqua abiecta secunda addatur melior fit ad digerendum: uniuersaliter tamen dico quod nutrimentũ lentis grossum est & ad digerendũ dux melancolicũ sanguinẽ generat & maxime si cũ cortice comedatur cerebrũ fumo grosso implet & melãcolico. Vnde causa est doloris & fallacium formidolosorũq; somnioz̃ stomachũ & intestina iplet uentositate. Et inflationem & constipationẽ facit propterea ceteris granis plus nocet & pulmoni ac diafragmati & pelliculis ceterisq; neruis pelliculartũ precipue oculorum quoniam humiditatem eorum desiccat & distemperat sanis obest oculis quanto magis infirmis sue desiccationis causa uentrem & mẽstrua constipat & ingrossat & exire non possunt ex uenis matricis. Lens itaq; cum cortice cocta sicce est noxia cõplexioni & passionem & melancoliam in ea creat sicut nigram & morpheã: impetiginem serpiginem: cancrum elefantiam & leoninam. Hista men qui humide sunt complexionis aliquando prosunt ideo si sine cortice edantur hidropicis ualẽt: cũ cortice uero nocent propter uentositatem & inflatiõem quam creãt: deinde prosequitur lenticula laudabilis est grandis & noua & coquibilis accipitur secundum cibũ & mediciná. Si secundũ cibũ & hoc diuersimode aliquando solum cũ oleo & aceto aliqñ cum carne recẽti aliquando cũ sicca & salsa: cum aceto & oleo minoris est nutrimenti: cũ carne recenti maioris: quæ autem cũ sicca & salsa pessimus est cib⁹. Natura nãq; carnis sicce grossa ẽ & ad digerẽdum dura mixta cum lente maliciam duplicat unde causa est calefactionis incẽsionisq; sanguinis: tum ẽt quia in melancolicos cõuertitur humores ideo pessima est: maxime si cum cortice fuerit cocta. Item ut non noceat sic aptabilis est: munda ipsam a cortice & in aqua elixa priorem q; eiicies aquam & decoctã in secunda misce & cũ aceto eam condi & origano menta pipere & cimino & oleo amigdaleo aut zisamino. Rasis etiam in tertio Almãsoris capitulo secundo sic ait. Lenticule frigide sunt & sicce & sanguinẽ generãt melãcolicum & corpus desiccant sperma quoq; destruũt atq; sanguinis extinguunt calidi tatẽ infrigidant enim atq; oculorum tenebrositatẽ: & melancolicas efficiũt egritudines cum aliquis in comestione eis frequenter utitur & cetera. Idem quoq; dixit in .xxii. continentis capitulo .ccccviiii. auctoritate Diascoridis gal. Masarguith sunt eni hæc gal. sentẽtia i primo de alimẽtis capitulo .xiii. dicẽs Merito igitur habundãtes in hoc edulio uocato delentes habent & cancros ideo quia grossum & sicũ simul & melancolicũ facit chimũ. Ideoq; concludamus cum eodem in libro de euchimia capitulo quarto sic dicente. Lens cachochima est & melãcolica sicut nullus fere ignorat & propterea non est comedenda nisi quando meliorem ciborum nullum presentem haberemus ut idẽ inquit de subtiliãte dicta capitulo septimo. Aut quandoq; uia medicinæ sicut in sanguineis passionibus & ceta: aliter autem minime.

Capitulum centesimũ sexagesimũ septimũ ostendit naturam & proprietates lupinorũ & modum preparationis ipsorum & ceta.

1 Vpini apud nos nõ manducãtur sed potius uia medicinæ eis quandoq; utimur Quia tamen nõnulli ipsos comedũt de eis aliqua scribamus dicẽtes Primo cum Auerroi in quinto colliget capitulo de ciceribus qui sic ait. Lupini sunt sicci terrestres & amari & quando coquuntur in aqua donec auferatur eoz̃ amari tudo sunt cibus tamen durus & qñ cõedunt' amari occidũt pediculos & etiam uermes qui sunt in stomacho & in intestinis & prouocant urinam & aperiũt orificia emoroidarũ. Infra uero i. c. de uariatiõe

UVA. BHSC. IyR_157_4

uirtutum medicinarum ſimpliciū parapho tormos dixit ꝓpter hoc .ſ.ꝓp ſuas opatiões ponim⁹ ipos in caliditate & ſiccitate in principio tertii gradus uel in fine.ii.ſed Haliabas in.v.theoricæ.c .xv. ſic inquit . Lupinū calidum eſt in primo gradu & ſiccū in ſecundo.Cui magis uidetur aſſentire Auicē.in ſecundo canonis capitulo.ccccl v.dicens Lupinus eſt granū compreſſe figure amari ſaporis percuſſum in medio et eſt faba egyptica eſt calid⁹ in primo & ſiccus in ſecūdo eſt ſtipticus abſterſiuus & reſolutiuus . Et ut inquit Gal' .Lupinus a quo extracta eſt amaritudo eſt groſſus & nō eſt longum quin ſit glutinatiu⁹ & non remanet in eo abſterſio eius .Et totus qui/dē eſt malus difficilis digeſtionis generās humorem crudum in eas quando non digerunt ipſum bene :ille uero qui cū bonis cōditus eſt plurimi nutrimenti Et quando eius decoctio ſit bona & digerit' eſt nō mali humoris licet in ipſo ſit ſiccitas & uiſcoſitas & ipſe quidē infunditur ut eius amaritudo remoueat' deinde decoquitur & penitus eſt medicinæ propinquior ꝙ cibo hæc ipſe.Deinde uero oſtendit quib⁹ paſſionibus cōferat ut cibus.Hoc quoq; ſenſit Iſaac in particularibus dietis cum inquit.Lupini in.ii.gradu calidi ſunt & ſicci & dulcuratorum ipſorum aq̄ nutrimentū groſſum ad digerēdum durū humores groſſos generāt ꝓpea nec uim hñt digeſtiuā ſicut excolatiuæ:nec ſtipticā ſicut confortatiue ſtipticeq; nature cibaria .Et iſta fuit ſententia Raſis in tertio Almanſoris .c. ſc̄do dicentis.Lupini groſſi ſunt & ad digerendum duri .Cū autem dulcorantur & comeduntur non calefaciunt corpus:dum uero amari ſūt non ad nutriendum ſed ad medicinam ſunt apti diſſoluūt enī ſcroffulas & ceſa & in.xxi.cōtinētis capitulo.clxxvii.dixit auctoritate gal.in.vi .Nutrimētū lupinorum curatorum & indulcuratorum eſt groſſum &ideo plus conferunt in uia medicinæ & in libro dietarum ſcilicet in primo de Almētis capitulo xvii.Licet ipſe nō ānotauerit locum inquit. Subſtātia lupinorum eſt dura terrea :et ob hoc eſt difficilis digeſtionis &generat humorem groſſum mucilaginoſū niſi ſunt bñ digeſti in uenis.Et lupini qui ſūt indulcorati non laxant nec mundificant & non nullam in ſe habent ſtipticitatem & ideo ſunt tardi defenſus & difficilis digeſtionis auctoritate etiā filii meſue ſic ait.Lupini calidi in primo & ſicci i ſecūdo & in hoc conuenit cū Auicen.ubiſupra :ſtringūt uētrem & ſunt tarde digeſtionis & generant humorē groſſum niſi cum ſunt preparati cum ſpeciebus & hoc etiam teſtatur . Muſerie & fuit ſententia gal. in libro chimorum dicentis .Lupini preparati cū ſpeciebus non generant malos humores.Ex quibus apparet quod uſus eorum nō ſit acceptabilis in ſanitate conſeruanda quemadmodum ad medicinam & ad plurimas paſſiones approbantur.

Capitulum .clxviii.oſtendit naturam & proprietates milii in uia nutrimenti:& panis eius.

Milium excorticatū a pleriſq; pro ferculo manducatur: ideo & de eo nonnulla ſcribenda ſunt non inutilia. Dicamus ergo cum auerroi in.v.colliget capitulo de ciceribus q ſic ait .Milium frigidū eſt & ſiccum uentrem conſtipat & eſt pauci nutrimenti:& hoc idem facit panicum & ceſa. Quod etiam ſenſit Iſaac in particularibus dietis dicens.Milium frigidum eſt in primo gradu & ſiccū in ſecundo .Quod teſtatur lenitas eius & concauitas uiſcoſitatis unctuoſitatiſq; abſentia. Et ideo nutrit minus ꝙ ceſa grana . Ex quib⁹ panis fit :ſanguinē minimum nec laudabilē generat:tamē ſiccitatis ſue gratia confortatiuū ſtomachi eſt aliorū q; membrorū corporis : proinde & uentrem conſtipat:& ut Diaſcoridis inquit Miliū diureticū eſt & aſſatū ad tortionem doloremq; uentris calidū ſuperpoſitū ualet : cauſa autem nutrimenti minimi eſt ſiccitas eius.Nō ab eis igitur accipiendum eſt q carnes ſuas augmentari & pingueſcere uolunt. Nec ab eis qui laudabilem ſanguinem ſuo corpori cupiunt generari ſed eis ſolummodo quibus ſtomachi refrigeratio ac cōfortatio humorumq; eius ſuperfluorum exiccatio appetitur hæc ipſe.Hoc quoq; uoluit almāſor in libro tertio capitulo ſecūdo circa finem dicēs Panicū atq; miliū frigida ſūt q̄ licet parū nutriāt uētrem& carnē ſtringunt : & in . xxii.cōtinentis capitulo .cccviii.dixit auctoritate gal.in.vi.ſimplicium. Miliū eſt de genere leguminū habēs figuram ſimilē figure panici & uirtutem ad modū uirtutis eius tamen nutrimentum ipſius eſt modicū deſiccatiuum. Et ideo conſtipat uentrem ad modum panici & ſi cum eo emplaſtrum ſit extrinſecus infrigidat & deſiccat & auctoritate Diaſcoridis inquit . Quod minoris ſit digeſtionis ꝙ panicum: & deinde ſubiūxit dixit Paulus in tractatu .vii. Alumus ideſt miliū aſſimilatur panico habens uirtutē deſiccatiuā & infrigidatiuam quod ſi ponit' in emplaſtro extrinſec⁹ deſiccat humectationem uentris.Et dixit in libro ciboꝝ miliū aſſimilat' in cōplexione panico & eſt frigidū & ſiccū in primo rotūdū & duꝝ difficili⁹ indigeſtiōe panico.Dixit etiā gal.de ipſo licet Raſis nō dicat in libro de ſubtiliāte dieta.c.vii. Meluia miliū & elic⁹ & qcqd tale nō ſūt euchima & ſūt inflatiua & digeſtibilia ſiccāt aūt ſatis & hæc uētris fluxiones Et in li. vi. de ſimp.medicinis.c.xxviii.dixit.Quod eius nutrimētū eſt paucū deſiccatiuū qua ꝓp ſtringit uentrē ſicut panicū & ceſa.Veꝝ tñ meli⁹ ē panicū milio ad oſa & delectabili⁹ ad eſū & idigeſtibile minus & min⁹ ſtringit uētrē &magis nutrit teſte eodē in primo Alimentorum.c . x. Ex quibus patere poteſt qualis ſit panis factus ex farina milii:quan/

UVA. BHSC. IyR_157_4

tunc̄ sit eius nutrimentum: quo quandoc̄ nobiles etiam delectari cōsueuerunt postponentes similagineum panem cōsuetum laudabilissimum: rarissime itac̄ aut potius nunq̄ nō consilio talē facient permutationem ne sicce complexiōis fuerint & stiptici præcipue sicciores & stipticiores siant & per maxime si colicā pati consueuerint & huiusmodi ferculū similiter ex eo factū suspectū habeant & ipso aut q̄ rarissime aut nunq̄ q̄melius est ut diximus utantur. Quare & cetera.

Capitulum .clxviiii. ostendit naturam & proprietates ordei pro quanto in uia cibi uenit & nutrimenti

ORdeum & res ordaceæ licet ut plurimū ad ægritudines & ad earū curationē ueniant ad sanitatem quoc̄ conseruandā non parū facere uidentur ut ex dicendis apparebit. Et propterea hoc in loco nō extra ꝓpositum dicemus de ipso & de eius complexione. Primo cū Haliabate in quinto theoricæ capitulo qnto decimo sic dicente. Ordeū complexione frigidum est in primo gradu & siccū in .ii. Secundum tamen alios ad tantū nō peruenit siccitatē cū dicat Auicē. in secundo canonis capitulo .ccccxxxxiiii. Ordeū est frigidū & siccū in primo & in ipso ē absterſio & eius nutrimentum minus est nutrimento tritici cui⁹ aqua est infrigidatiua & humectatiua febriū & cetera. Isaac etiā in particularib⁹ dictis sic inquit. Ordeū frigidū est & siccū in primo gradu uirtutem mundificatiuā habet & excolatiuā & fabe similter plus tamē q̄ faba exiccat & propterea nutrimētum eius ab inflatione est liberum: fabarum uero nō similiter plus enim ordeo nutriunt accidentaliter & non naturaliter. Vnde gal. ordeum ceteris granis nutribilius est. Ruffus uero triticum inquit & ordeum sunt nutribiliora ceteris & laudabiliora. Nutribilius tamen est triticum nec arbitreris horum disputatiōes sibi esse contrarias gal. enim dixit accidentaliter Ruffus uero substantialiter ac naturaliter: uerbi gratia si nutrimentum rizi ordeo preponam⁹: unde ordeum nutribilius inuenitur plus enim substantiæ & medulle habet. Si uero preponamus rizi unde accidentaliter inuenimus rizi maioris esse nutrimēti propter grossitudinem suam & morā in stomacho longiorē: ordeum accidētaliter minus nutribile uidetur propter digestionē citam & facilem & a membris dissolutionē. Et subdit post aliqua. Elixatur enim ordeum in aqua deide assatur inde farina facta cum zucaro cōficitur sic in estiuo tempore ad stomaci refrigeriū & epatis ualet: & sitim aufert cum aqua temperatum siue coctum & cum cocleario edatur siue aliquantulum liquidum ut si cum mulsa bibatur inde fit etiam ptisanum hoc modo confligatur ordeum ut possit cortex auferri & mēsura sumatur ordei una & aquæ decem & tā diu coquatur donec reddigatur ad unā deinde colatur & potui detur: hic ualet ad sanitatem custodiendam corpusc̄ humectandum: si etiam re frigerii plus ex eo appetatur aceti parum admisceat & si calide nature fuerit parum addatur seminis pa paueris albi: ptisanum enim hoc sanum est cerebro uisum clarificat & perfectissimum in eorum corpore sanguinem generat nec min⁹ q̄ panis nutrit. Hoc enim ptisanum sanis ē dādum. Infirmis uero diuersis modis est dandum pro ut unicuic̄ expedit infirmitati cum manna aut melle uiolato si laxatiuū & refrigeratiuū. Si uero pp opilationes cum radicibus feniculi apii & cetera hæc ipse. Ex quibus apparet q̄ sanis & ægris ptisana conueniat in æstate & calidis precipue. Quæ fuit etiam almansoris sentētia in .iii. capitulo secundo dicentis Ordeū equalitati est propinquū licet frigiditati attineat' cuius nutrimentum tritici comparatione est paruum: est enim inflatiuū & infrigidatiuum: solitos autem uētositatem ac ægritudines frigidas & collicā pati ipedit: calefactis uero & qui carnium uolunt adipisci minorationem confert: sanguinem uero colere nigre uicinum generat. Quod si ita est falsum uidetur quod inqt Auerrois in quinto colliget capitulo de complexionibus ciborum cū ait. Panis qui fit ex ordeo secūdum modum qui fit ex frumento sequitur bonitatem panis tritici nisi quia parum declinat ad frigus: de ptisana uero non est dubium cum ipsum omnes approbent ut patet per Gal. in secundo de simplici medicina distinctione .ii. c. vii. Quod ptisana ordei & ptisana candarusii & lac & panis ablutus generat in corporibus humorem laudabilem & in secundo terapenticæ capitulo secundo Optimus quidem est ptisane sucus diligentissime decocte: & in libro de euchimia capitulo q̄rto sic etiā de ipsa scripsit. Inculpabilissimū omnium cibariorum ad euchimiam & ad sanitatis custodiam est ptisana bene preparata & cetera Quantum uero infirmis conferat & permaxime patientibus acutas apparet per hipocratem in primo regiminis acutorum textu comenti .xviii. dicentem Ptisana ordeacea merito: me iudice: super omne de grano factū cibariū in passionibus acutis excellentissimū habetur eic̄ qui eā in primū ac precipuū omnib⁹ aliis pretulit collaudādo assentio. Primū quippe quia utilis uiscosa est & lenis iunctac̄ & mollis nec non & lubrica tēperatāc̄ habens humiditatē: sitimc̄ extinguit & cetera. De aqua ordei etiā plurimū laudata nihil ad presens dicemus cum propositō libri huius mminie cōpetere uideatur.

Capitulum centesimūseptuagesimū ostendit naturam & proprietates papaueris ut uia cibi utitur a quibusdam.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Papauer apud nos solūmō ꝑ medicina somnifera habet': apud quosdā uero ꝑ cibo q ꝑ ferculo sicut nos panicū: cōedere cōsueuerūt i q̄titate ēt nō modica sicut ab excellētissimo ꝓceptore nr̄o fide oī dignissimo sepenūero intellexim⁹ q in qbusdā mōtib⁹ papauer nigrū tāq̄ far eēt a nō nullis māducari se uidisse: nobis discipulis asserebat neq; ullā ex illius comestione lesionem percipiebant quod ipse & nos simul cū eo sumus plurimū admirati. Cum dicat auicē. in quarta primi .c. primo. Si tibi necesse fuerit stuporē inducere nō transcendas tale q̄le est papauer albū qm̄ cū suo stupore ē etiam domesticū & in .ii. canōis. c. cccclxxv. Quod melius & sanius est albū & infra ortulanū est frigidum & siccū in .ii. & nigrū in tertio & dicit' q; usq; ad q̄rtū. Et illud quod ē nigrū est ingrossatiuū infrigidatiuum & exiccatiuū: & postea subdit. Facit somnū & proprie illud quod nigrū est & est stupefactiuū etiā in licinio positū & quomodocūq; sit papauer siccū s. ut priceps inquit ubisupra siue frigidū & humidū in .iii. gradu ut dixit Haliabas in .v. theoricæ. c. xv. circa finē oīno soporat & nigrum precipue & affert obstupefactionē ut idem dixit i eo loco. Quare nō sine causa ut prediximus nō modicū sumus admirati quomodo illi non infirmabantur. Credimus tamen dicendū esse ratione consuetudinis q̄ altera est natura ut dixit Auerrois in primo phisicoꝝ & Aꝝ. simul cū medicis in plerisq; locis ac etiā ratione paulatine assuefactionis id sine nocumentū cōtingere potuit. Quēadmodū enī puella: ut in .vi. iiii. dixit Princeps auctoritate ruffi nutrita fuit ueneno ut interficerentur per eā reges qui cū ea cōuenerent & ceta. Quo etiā in loco refert auctoritate gal. Quod fuit quædā anus suscipiens in principio rei de napello rē paruā deinde nō cessauit uti eo donec assuefacta est eo natura & audacter usa est & nihil nocuit ei. Sic etiā & longe facilius homines illius regionis papauere nigro uti & ei seipsos assuefacere potuerūt sine aliqua stupefactionis aut infrigidationis lesione. Si quis tamen dicere uoluerit aliter dicat ut uelit. Sed redeamus ad ꝓpositū & uideamus nutrimentū ipsius quod sit dicentes cum Isaac in particularibus dictis sic scribente Diascorides de papaueribus ait. Quidā papauere nascūt' paꝝ uero nutrit & durius est digeri sed assuetis dormitionē obliuiōemq; generat & postea concludit cauendum est ne papauere homines sepe utant' quoniā & si sit assuefactū maxime cerebro nocet stuporem infert & naturalis calor in eis extinguit'. Et ista fuit etiam Rasis sentētia in .xxii. continentis. c. cclxxxiii. dicentis auctoritate Diascoridis. Si sumitur de papauere in magna quantitate prouocat multū & profundū somnum sicut in littargia & in ultimo interficit. Et infra auctoritate Galieni in .vii. dixit. Papauer ortulanum albū ꝓuocat moderatū somnū: si est ualde album & homines comedūt ipsum cū melle & ponūt ipsū in pane sed semen illius cuius flores cadūt uelociter infrigidat plurimū & prouocat multū & ꝑfundum somnū. Et ob hoc nō utant' eo homines in cibis uel medicinis quia non possunt eius euadere nocumentū. Est etiā alia species papaueris cuius semina sunt nigra & hoc infrigidat multū & inducit stuporē & mortificationē in membris & sapiens medicus utēs eo debet ponere cum ipso medicinas mitigātes suā frigiditatem quæ est in quarto gradu. Consilium igitur antiquorū ut ex dictis apparet: est ut papauere albo consolato tantummodo utamur: & magis pro medicina q̄ pro cibo ne forte in sua cadamus nocumenta: quare & cetera.

Capitulū. clxxi. ostendit naturam & nutrimentū panici & quibus modis debeat preparari.

Panicū ut sensit Auerrois in .v. colliget capitulo de ciceribus sicut & miliū uidetur esse cū dicat ibi miliū est frigidū & siccū uentrē constipat & est pauci nutrimenti & hoc idem facit panicū: dixit similiter Haliabas in quinto theoricæ capitulo .xv. Panicū & miliū utrūq; frigidū est & siccū in secūdo gradu: quorum nutrimentū paucū est & uentrem incarcerāt. Quod etiā Rasis uoluisse uidetur in tertio Almansoris capitulo secundo cū in eius fine sic inquit. Panicum atq; miliū frigida sunt & ficca quæ licet parum nutriant uentrem tamen & carnem stringunt. Et in .xxv. continentis capitulo primo sic ait. De panico dicimus quod debes illud comedere cum lacte recenti & cum butiro & zucaro ut leuius fiat exitus ipsius Isaac quoq; in particularibus sic de ipso scripsit. Panicum in forma & natura est simile milio: minus tamen nutrit eo & uentrem magis constipat. Et accipitur diuersis modis & pro eorum diuersitate immutat actionem suam quocunq; tamen modo preparato omni panico milium melius est: Coquitur autem sepe aut cum pingui carne aut cum oleo: sepe etiam in lacte. Aliquando uero cum apozimate tritici corticis & amigdaleo cum pinguedine coctum aut cum oleo laudabile ē quoniam siccitatem suam amittit & saporositatem ab eis & bonum nutrimentum acquirit & constipatione sua priuatur propter lubricitatem & mollitiem pinguedinis aut olei. Id uero quod cum lacte aut cum apozimate supradicto coctum laudabilius est eo quod cum aqua coquitur sola. Coctionis autem cum aqua duo sunt modi: coquitur autem aut sanum: aut mola confractum. Sanum autem aut ablato cortice & ad unam milii uel panici mensuram .xv. aque apponantur. Ex aqua ita coctum grossum est ac durum ad digerendū nec est etiam uentris constipatiuum grauat etiam stomachū & ex eo integrum eiicitur ad intestina hic etiam grauat iō cito egredit' ab eis hac ergo rōne stipticū non est. Mola autem tritū coquatur ita farine mundate decies tantum aquæ adiungatur & postquā bis

UVA. BHSC. IyR_157_4

uel ter ebulierit fricatum digitis excolatur & cola-
mentū ſuſceptū donec dureſcat excoquatur ſicq; co
medere utile eſt & ceteris ſubtilius eſt: digeriq; facili⁹
minus uero ſtipticū & durū eſt propter ſubſtantiæ
abſentiā hæc ipſe. Sic itaq; preparatū manducetur
& non aliter quoniam ut Raſis inquit in .xxi. conti
nentis. c. clxxxxvi. auctoritate gal. Panicum frigidū
eſt in primo gradu & ſiccum in .ii. & eſt ſtipticum &
parū ſubtile & nutrit minus aliis granis & legumini
bus & deſiccat uentrem. Et infra auctoritate diaſco
ridis dixit. Panicum eſt minus nutribile omni alio
grano ex quo fit panis & poſt aliqua ſubdit & nu-
trit corpus pauco nutrimento propter ſuam leuita-
tem debilitatem & ſiccitatem & obhoc ſtringit uen
trem & prouocat urinam & hoc eſt de proprietate
ſua & calidi poſſunt eo uti loco rizi quia cōſtringit
calorē & cū coquitur cum lacte nutrit laudabili nu-
trimento. Et non ſtringit uentrem & qui non dili-
git lac decoquat ipſum cū aqua furfuris ſimilæ & cū
oleo amigdalarū dulciū. Et cum eſt prepatū tali mo
do preſtat bonum nutrimentum & non ſtringit uē
trē & panis qui fit ex eo nutrit parum & ſtringit uē
trē & contrahit morā in ſtomacho & debilitat dige
ſtionē & de proprietate eius eſt cōſtringere fluxum
uentris & prouocare urinā hæc ipſe. Ex quibus in
telligat' quod & quale ſit nutrimentum panici &
quō ſit ad eſum preparandū & ceta.

Capitulum .clxxii. oſtendit naturam & nutrimen-
tum piſorum & robiliorum cū proprietatib⁹ eorū.

p Iſa quæ uulgares noſtri biſos appellant
ut ſentire uidetur auctor pandectarum
ſpecies ſunt orobi de quibus gal. in libro
de cibis. c. xvi. ſic ait. Piſa cōſimile aliqd
fabis ſecundū totā ſubſtantiam habentia comeſtaq;
ſecundū eoſdē modos cum ipſis in duobus his ua-
riantur quia inflatiua conſimiliter fabis nō ſunt &
quia abſterſiuam uirtutem non habent propter hoc
tardioris ſunt digeſtionis ſecundum uirtutem fabis
Roboliæ uero uel robile ab eis differre non uidēt'
niſi in quantitate quoniam minores ſunt piſis de q
bus Raſis in libro tertio Almāſoris inquit, Robelie
frigide ſunt & ſiece quæ parum nutriētes malū gene
rant ſanguinē neruiſq; impedimentum preſtant &
in libro .xxv. continentis capitulo primo ſic etiam
de eis ſcripſit. De piſis uel farculis appellatis Mes
debes eas comedere poſtq; elixe fuerint uehementer
ut non inflent: neq; inferant rugitus Iſaac aūt in die
tis pticularib⁹ ſic ait de ipſis. Robelie frigide ſunt &
humide in primo gradu & mediæ inter ſiccum & hu
midum quarum cortex ſtipticus eſt: a corticib⁹ autē
mūdate laudabiles generāt cibos nec inflationē aut
uentoſitatem faciunt ſicut fabæ. Ad uſum edēdi bo
ne ſunt in eſtate & in calida regione. Item ius ex illis
uelut & ex faba factū ualet ad corizam & ad tuſſim
doloremq; in pectore coctecq; cum ordeo & criſolo
cāna aut bletis febres patiētibus prodeſt quæ ex ſan
guine naſcuntur & colera rubea. Qui autem propt
diarie refrenationē illas uolunt accipere cocta una
aqua effecta & alia addita admixtis portulace ra-
mis & ſucco malorū punicoꝝ acidoſorum & oleo
roſarum ſumant ſed hæc miſſa faciamus cum ad
noſtrum preſens propoſitum minime facere uidean
tur haud tamen tenere nos poſſumus quin aliquan
do inmedicinalia curantia morbos prorumpamus
cum difficile ſurgat quem molles conſuetudinis pre
mit ut ſuper iohannem inquit auguſtin⁹. Magnum
enim quoddā eſt cōſuetudo in ſingulis natura utiq;
fit ut ſcripſit etiā Aꝝ. in .xxviii. problematum pro
blemate primo.

Capitulū .clxxiii. oſtēdit naturam & proprietates ri
zi & quibus modis debeat preparari.

r Iſi aut rizi ut malis eos appellare teſte
Auerroi in .v. colliget. c. de ciceribus ſunt
groſſe ſubſtantiæ in caliditate & frigidi-
tate prope temperantiam: uentrem ſtrin
gunt & ſunt boni nutrimenti quando coquūtur cū
lacte. Auicen. uero in ſecundo canōis. c. cccclxxviii.
ſic de eis inquit. Rizum eſt calidum & ſiccum & ſic
citas ipſi⁹ eſt manifeſtior caliditate ſua: uerumtamē
q̄dam dicūt quod eſt calidius frumento nutrimentū
prebet multum ad quandam ſiccitatem declinans.
Et cum decoquitur cum lacte & oleo amigdalino
maius dat nutrimentū & meli⁹ & remouetur ab eo
exiccatio & conſtrictio quam facit & propriē cum
infunditur nocte una in aqua furfuris. Et ipſū eſt ex
eis quæ tarde infrigidātur & in ipſo eſt conſtrictio
decoctum uero in aqua ſtringit uſq; ad terminū &
in ſpermate efficit augmentum & proprie ſi cum la-
cte decoquatur. Iſaac autem in particularibus dietis
de ipſis hæc ſcripſit. Natura rizi calida eſt in primo
gradu & ſicca in ſecūdo diuerſis tamen modis ho-
mines accipiunt ipſum & ſecūdum unūquemq; mo
dum actio eius in plus minus ue mutatur aliquando
nanq; illud mola teritur & farinam eius uelut triti-
ci coquunt: ualet autem eius qui morſiōem patiūtur
in ſtomacho & in inteſtinis. Sūt & q integꝝ coquūt
in aqua & hoc ualet ad colericā diariam. Item alii
cum lacte coquunt & amigdaleo & hoc modo amit
tit conſtipationem ſuam & bene nutrit & bonum
ſanguinem generat ſperma auget. Habet etiā rizum
proprietatem quod ſi cum ipſo uel aqua ipſius lenti
ginem laues aufert ipſam & cutim mundificat. Hæc
quoq; fuit Raſis ſententia in tertio almanſoris capi
tulo ſecūdo dicentis. Rizum temperiei quæ eſt inter
caliditatem & frigiditatem uicinum exiſtit & uētrē
ſtringit ſolitis autem colicam pati nocet quod licet
multum nutriat de uentre tamen non facile deſcen-
dit niſi coquatur cum aliquo multum unctuoſitatis
habente: quod quando cum lacte coquitur & cū zu

UVA. BHSC. IyR_157_4

charo comeditur plurimū nutrit atq; sanguinē augmentat & in.xxi.cōtinētis .c.cxxiii.sic ait auctoritate Diascoridis. Rizū ē pauci nutrimēti & constringit egestōnē. Et auctoritate Gal'. octauo subdit. Est difficilioris digestionis q̄ far speltæ & minoris nutrimēti: sed melioris saporis. Et auctoritate filii Mesue dixit q̄ calidum sit in primo & siccū in secundo & cognoscitur eius caliditas a dulcedine sui saporis & nutrit nutrimento bono & inflāmat corpus calide cōplexionis & est maioris nutrimenti mellica: panico & ordeo: & trahit morā in stomacho & quādo decoquit' in lacte & zucharo & oleo amigdalaꝝ dulciū desuper aspersis minorē trahit morā & erit bonū eius nutrimētū. Et si poneret' in aqua sulfurea uel similæ aut in lacte recenti per unā noctē & demū pōeret' in aq̄ & coq̄ret' cū oleo amigdalino eēt mīoris stipticitatis & siccitatis. Et si uolēs de eo comedere nō delectat' i lacte faciat ipsū bñ decoqui cū lacte cartami. Et postea subiūxit. Dico q̄ plures fui expertus exibere rizū macilentis calidæ complexionis & uidi quod fecit eis magnā inflationem Qua de re cōcludendū ē cū eo q̄ rizū frigidioré habētibus cōplexionē sit magis cōueniēs. Et ideo eis tutius q̄ ceteris propinādū & coctū cū lacte nisi displicuerit iubente eodē in.xxv.continētis c.i. De grano rizo dicimus q̄ debes illud lauare & infundere in aq̄ deinde ipsū coquere cū lacte receti et postea comedere sicut & prefati sapientes uoluere qui in hoc & in eius cōplexione cōuenerūt omnes preter Haliabatē qui in quinto Theoricæ.c.xv. graduauit ipsum in primo frigidum & in secūdo siccum contra quem est Rasis ut paulo ante dictum est experientia: quare & cetera.

Capitulum.clxxiiii. incipit de fructibus pertractare declarando q̄ ipsi nequaq̄ sint manducandi ratiōe parui eorum nutrimenti.

d E fructibus modo dicendū est ut supra promisimus in qbus omnes homines fere sūmopere delectari cōsueuerūt nesciētes q̄ paruū & q̄ prauū sit ipsorum nutrimētū aut quibus conueniant quibusq; noceāt uel quomodo & quādo sint assumēdi. Sed q̄ plures p priā sequētes appetitus & sensualitatis delectationē magis q̄ proprie consulētes sanitati ex fructibus eis gratioribus omni spreto medicoꝝ consilio & quādo & quātū libuerit assumunt & inde post paucos etiā dies ad malas & pernecantes deueniunt egritudines. Et propterea qui boni & laudabiles & q fugiendi sint declarandū est cū bonarū rerū celeberria semper desideret' agnitio ut in.xi. Cassiodor⁹ inqt. Sed anteq̄ ad specialē de fructibus sermonē acceda m⁹. Declaremus in primis q̄ fructus minime sint accipiēdi ratione sui pauci nutrimēti quoniā ut supra declarauimus Nō uiuim⁹ ut comedamus: sed comedimus ut uiuamus Viuere autem nō possumus nisi quod deperditū est & a nostro corpore resolutum bonis & nutritiuis cibariis ipsū reficiendo restauremus aliter autem calor innatus humidū radicare q̄ breuiter cōsumeret. Quod igit' minime accidat bonis ac laudabilibus resūptiuisq; cibis necessariū ē uti bonum forte atq; solidū prebentibus nutrimentum quā rem fructus presertim humidi nec facere nec id efficere posse cōsueuerūt cū dicat Isaac in libro Dietarū uniuersalium.c.xi. Omnes fructus parum nutriunt & illaudabiles sunt in nutrimēto: parū quidē nutriūt propter teneritatē & mollitiē a mēbris citā Nō laudabilis uero nutrimenti propter uelocē cōuersionē in corruptionē putredinis. Et subdit omnis fructus paruissimū & malū dat nutrimentū quæ quidē fuit ēt Gal'. sententia in secūdo Alimētoꝝ.c. vi. dicentis. Vniuersaliter itaq; oportet de esibilibus hominē fructibus scire rationē cōmunē hūidis qui dē humidū & subtile efficere id quod ex ipsis dat' corpori alimentū cū semper sequitur & fluxibile & pertransiēs totū corpus citoq; euacuabile esse p urina & secūdū cutim tale. Et infra subiunxit pauci alimenti omnia talia quales fructus edulia dicūtur cōgruere a medicis. Idē quoq; sensit Rasis in libro.vi. Almāsoris.xi. dicēs. Olera atq; fructus uentrē absq; magno replent nutrimento & in corpore humores crudos generant & malos. Et in librio .xxv .continētis dixit. Auctoritate Gal'. in quarto.c. de questionibus libri sexti epidimiæ. Breuis erit uita illius proprie q nutritur cū cibariis modici nutrimēti ad modū olerū & fructuū solidoꝝ corticum & postea cōcludit. Et fructus nō sunt sumēdi penitus cuius ratō ex eo Hieronymi: super Matheū sic dicente: uerbo colligi potest. Neq; enim fieri potest ut ex malo bonū: aut ex bono oriatur malū. Nō possumus ergo ex comestione fructuū id cōsequi quod uolebamus & quod nobis & nostri corporis cōseruationi erat maxie necessariū & propterea inutilis eoꝝ esus pro nūtiādus est & ultra hoc periculosus cū ex ipsis nō solū paruū: sed ēt prauū generet' nutrimentū ut pro parte uisum est & meli⁹ ex sequenti.c. apparebit. Et iō cōcludamus q̄ sapientes sūt q raro eis utunt'. Sapiētōres aūt qui raro & modice. Sapientissimi uero qui nūq̄: & humidos precipue māducant.

Capitulū.clxxv. oñdit fructus nō eē māducādos ratiōe sui praui nutrimenti q̄ plura inducentis nocumēta cum qbusdā regulis attēdendis.

d Iximus in capitulo superiori q̄ fructus nō erant manducandi sui pauci nutrimēti ratione: nūc autem ostēdamus q̄ & si plurimū nutrient adhuc fugiendi sint ratione prauitatis & malitiæ suorum nutrimentorū ad febres & ad alias multas infirmitates perducentium. Et ꝓpterea dixit Rasis in libro.xxv. cōtinētis

UVA. BHSC. IyR_157_4

c.i .Dico quod maior pars fructuum est medicina lis ideo frequēs sūptō ipsorum corrūpit sanguinem Et similiter Auicē.in tertia primi doctrina secūda.c vii.de eis inquit.Si homines aliis regantur rebus & non istis.s.fructibus erit eis melius quoniam omnis res quæ sanguinem implet aquositate quæ in corpore ebullit sicut suc⁹ fructuū licet ea hora iuuamētū p̄ stet tamē ipsum ad putrefactiōem parat & similiter illud quod sanguinem hūore implet crudo licet quā doq; conferat sicut cucumer & alcheret & ceta.Et infra sic etiā ait. Q_ui his nutrientibus .s.fructibus multū utuntur febribus sunt apti.Et in prima quarti tractatu secūdo.c.xxxxiiii.dixit .Multa aquosi/tas sanguinis ex comestione fructuū aquosorum facit in corpore putredinē & similiter multitudo humoris crudi preparat ad putredinē sicut qui generatur ex cucumere & citrolo & piris et similibus.Hoc etiam sensit Isaac in quinta doctrina.c.cum scripsit. Omnes fruct⁹ mala nutrimenta largiunt & in.c.xi Omnis fructus paruissimū & malum dat nutrimentū cū enim digeritur sanguis generatur qui facilis est corruptōni putredinis adiungi: unde fructus inflāt & grossum humorē generāt & si non digerunt in malas qualitates mutant:& p̄cipue si post cibū acci piant quēadmodum sunt horarii de quibus Gal.in secundo de Alimentis.c.i.dixit.Horarii fruct⁹ sunt qui nascunt in tempore quarto dierum caniculæ & qui eo tempore maturantur & habēt & p̄sertim horarii dicunt qui de facili corrūpunt & uelociter sicut cucurbita:& melones:mora:pepones:p̄sica:& similia.Et ꝓpterea postmodum inquit .Ab omnibus consulo abstinere cachochimiis eduliis & si facile digestibilia aliquib⁹ sint quoniā latet tēpore multo prau⁹ in uenis chim⁹ ex ipsis cōgregatus qui cū coctiōe modica ad putrefactionem deuenit febres mali moris operat .Et in libro de euchimia et cachochimia.c.v.Horarii quidē uocati fructus cachochimi omnes sunt. Si uero corrumpant in uentre pessimi a quibus p̄ maxime est cauendum quoniam ut scribit Auerrois in sexto colliget homīes uitare debent omnes fructus humidos & pisces quoniam sanguis ex istis rebus generatus est citæ corruptionis.Hæc itaq; tria pro corpis & sanitatis eius conseruatione debent obseruari .Quoꝝ p̄mum est ut de fructibus & maxime de horariis iam dictis non comedamus quantūq; nobis possibile fuerit ab eis abstineamus Secūdū q̄ pueri precipue ab horariis & ab omnibus aliis fructibus debeant custodiri & abstineri dicente Auerroi in sexto colliget.c.de regimine corporis tempati.Et ab herbis omnibus & fructib⁹ humidis pueri debent abstinere .Tertium ab omnib⁹ obseruandum q̄ si ullo unquā tempore anni pau/cos fructus debemus manducare illud est autumnus Teste Rasi in quarto Almasoris.c.xxvi.sic scribente.In autūno fructuū cōestio minuenda est quanto plus possibile.Q_uod etiam uoluit Princeps in tertia primi doctrina qnta.c.i.dicens.A fructib⁹ quoq; qui sunt in illo tempore. s.autūno sibi caueat neq; ex illis multū comedat aliquis & ceta.Est quoq; a studere uolentibus & ab his qui in capite patiuntur fructuū comestio fugienda.Quoniā sui uaporosita te sensus perturbant & cerebri intellectiuas operatōnes impediunt ratione multitudinis uaporum & fumorū ascendentium cū non sit aliquid ita uaporosum sicut fructus ut Princeps inquit Auicē.xiii.i tertii Tractatu prio.c.xvi.Et ut unico cōcludam⁹ uerbo .Nihil ferme sic ad sanitatē facere uidet quantū fruct⁹ hūidos & putrescibiles dimittere & laudabilioribus cibis adherere.

Capitulū.dxxvi.oñdit qbus hoibus fructus minus noceāt & in qua hora assumēdi sint.

UT in omnibns simus proficui & nihil in nobis esse debeat ociosum: ut Theophilus inquit:debemus cōsequēter declarare:cum nocumenta ex comestione fructuū prouenientia nō sint omnia equalia.Qui securius & qui magis cum timore possit humidos fruct⁹ manducare ut ex hoc unusquisq; q̄ graue sit ei⁹ peccatū:cū fruct⁹ comedit intelligat:sūma enim miseria ut Isidorus ait nescire quo tendas.Et propterea dicamus q̄ quiescētes delicati & homines pauci laboris & exercitii senes & huiusmodi lōge magis ex fructuū comestione ledūtur q̄; hi q calidæ sunt complexionis & iuuenes & qui plurimū laborare consueuerunt licet utrisq; noceat :inequaliter tamē : Vnde exercitatis & laboriosis hominib⁹ fruct⁹ humidi sūt tanq; medicinæ refrigerantes & eorum corpora humectantes cum aliquo tamē non perceptibili nocumento Quietis uero & delicatis non sunt mediciæ sed tanq; uenena mortifera cōgelātia & diuersimode eorum corpora pernecantia:quēadmodum sentit princeps Auicē. in tertia primi doctrina secūda c.vii.cū ait.Fruct⁹ preterea recentes non sūt bōi nisi laboriosis & exercitatis colera rubea habūdantib⁹ et in æstate & eos ante comestionē comedant.Et ipsi quidē sunt crisomilla:& mora:& mellones & p̄sica & pruna q̄; si aliis regantur reb⁹ & non istis erit meli⁹:quoniam omnis res quæ sanguinē aquositate implet:quæ in corpore ebullit:sicut suc⁹ fructuū extra licet ea hora iuuamētū prestet tamen ipsū ad putrefactionē parat & similiter illud quod sanguinem humore implet crudo licet quādoq; cōferat sicut cucumeres & huiusmodi.Et propter hoc qui his nutrientib⁹ multū utūt febrib⁹ sūt apti:licet pri⁹ infrigident & subdit.Et tu quidē scire debes q̄ humori aquoso plerūq; accidit ut fiat pl⁹ & hoc erit cū nō resoluet & in uenis remanserit & cū isti exercitiis uticeperint anteq; huiusmodi aggregent superfluitates aquosæ & illico cū fructus comederint etiā exercitētur resoluēt aquositates istæ & minuet impedimē

UVA. BHSC. IyR_157_4

tum quod per eas habent. Quietis autem & inexercitatis hoc non euenit quare ab eis plurimum nocumentum recipiunt. Et hoc est quod etiam uoluit Isaac in Dietis uniuersalibus. c. xi. cum ait. Oportet ut in comedendis fructib⁹ ut mala cibaria intermixta caueant omnib⁹ temporib⁹ nisi cū magn⁹ labor cōmittat' uel itinere nimio ul' æstu fatigatur tunc enim necesse est temperari siccitatē sui corporis & calorē refrigerari quæ cum affuerint bonū est fruct⁹ humidos dari sicut mora: pruna: uuas: fic⁹: persica: cucumeres & cetera. Non tamen cū exteri⁹ refrigeratiuis preparent' neq; aqua frigida multotiens lauent' qm̄ cui nō fuerit nix cōsuetudinaria multū est fugienda & si in corporib⁹ iuuenū nō appareat tamen nocumentū niuis se paulatim adunat licet ipsi non sentiant & exeūtes a iuuētute & subeuntes senectutē multos et diuersos morbos incidunt qui incurabiles sūt & diu in uiscerib⁹ pmanēt & articulis & neruis & cetera. Quod etiā sensit Rasis in libro quarto Almansoris. c. iiii. cū inquit. Est etiā obseruandum diligēter ne quis recentib⁹ utat' fructib⁹ nisi in die quo multo usus fuerit exercitio atq; in stomacho ardor sentitur Est enim conueniens ut in hac dispositōne fruct⁹ comedat recentes sicut sūt fic⁹ & uuæ & pira & mora & crisomilla infrigidata. Et subdit postq̄ át predictos comederit fruct⁹ aliquo interposito spatio cibū quē debet sumere edat. Et fuit hæc Gal' sententia i secūdo de Alimētis. c. i. dicētis. Fruct⁹ ut plurimū sūt mali chimi & solūmodo utiq; quis ipsis in profectū utit' fatigat⁹ ex prolixioribus itinerib⁹ & suffocatiōe uehemēti tunc ei possunt mitigantia quidem arriditatem corporis infrigidātia autē mediocrit' & in libro de euchimia & cachochimia. c. ultio dixit. Abstinēdū é a cachochimis nisi aliqñ laborātes hora æstatis egeāt sanare siccitatem et caliditatem toti⁹ corporis. Idonea enim illo tēpore sunt poma et pruna & cerasa p̄assumpta: sed de citrollo & mellōe nō multum offerendū est: sicut neq; de mellopopone & pficis & huiusmodi. Ex quib⁹ apparet q̄ nō multam quantitatem fructuū comedere opporteat etiā laborantes & q̄ ante alios cibos sumi debeant. Dicente almansore in loco p̄allegato. Fruct⁹ etiam si in prandio sumēdi sunt ante omnem edendi sunt cibū nisi sint de his qui in stomacho multam faciunt moram atq; tardant' in quib⁹ est ponticitas & acetositas ut citonia poma & huiusmodi. Et in. xxv. continētis. c. primo auctoritate Bimasui sic inquit. Summarie fruct⁹ debes sumere ante cibum & ꝓprie tenues & lubricatiuos. Quod fuit acceptum ex fōte medicinæ artis Gal'. in secundo Alimentoꝝ. c. xviii. dicente. Meminisse oportet hui⁹ quod est cōmune in omnib⁹ quæcūq; cachochima humida & lubrica & facile subire potentia comedere ipsa p̄ora aliis sicut enim cælerit' subeūt et ill'uiam faciunt: ultimo autem sumpta simul corrumpunt & alia & postq̄ descēderint altez cibum edant ne forte bono cibo p̄mixti illum ꝑ secum corrumpant aut indigestum descendere faciant: quare & cetera.

Isaac

rasis

galen

galen

almā

galen

Capitulū. clxxvii. ostēdit q fructus p maxie sint fugiendi & quid etiā facere oporteat post laudabiliū fructuum assumptionem.

c Tsi laboriosis: iuuēib⁹: calidis & exercitatis p̄cipue in ætate & ante cibū dixerimus fruct⁹ cōuenire. Nō est tamen hoc absolute de omnibus fructibus intelligē dū: sed tantū de laudabilib⁹ domesticis mollib⁹ & perfecte maturis & nō de aliis existimandū quoniā ut Gal'. inquit in libro de subtiliante Dieta. c. x. De fructibus minus tristabunt qui leniunt uētrem sicut mora: pruna: cerasa: & fic⁹. Quæ uero tardi sunt trāsit⁹ peiora sūt omnia & maxime si dura corporib⁹ sint de eis enī nō est gustandū: sed gustandū de his q̄ ad repositionē sūt idonea qualia sūt pira citonia & uuaꝝ nō pauca genera. Molliora uero magis sūt comedenda durioribus & cetera. Quod accepisse uidet' Isaac in quinta doc. c. xi. cū ait. Cōstat q̄ fruct⁹ laudabiliores sunt domestici quoꝝ cortices sunt subtiles & molles humiditatē enī substātialē mōstrāt subtiorē & leuiorē & cito penetrātē uenas & actioni naturæ obedientem & subdit: Et ideo ficus laudabiliores sunt ceteris fructibus cortices habētib⁹: & uuæ sūt ficubus secūde & p̄cipue si bene matureſcūt. Fructus uero siluestres aut domestici nō maturi nequaq̄ ab eis sumēdi sūt cū dicat idē ubisupra. Fructuum peiores ad nutriendū & illaudabiliores fiūt q in arbore sua non matureſcūt. Et post aliqua subiunxit. Fructus crudi & immaturi sunt pessimi & illaudables & maxime siluestres. Et in particularibus inquit Assuefactio p̄ficorū cā fit febris diurne & duræ dissolui. Quod de ceteris fructibus est etiā intelligendū & de his permaximē qui nō sūt in suis arboribus p̄fecte maturati. Hæc quoq; fuit Gal'. sententia in secundo Alimentoꝝ. c. xx. dicentis. Cauere oportet pulcherrima genere poma anteq̄ sup arborem sint matura. idigestibilia. n. sūt & frigida et tardi seceſſus & mali chimi cū hoc q̄ frigidū & grossū infallibilit' chimū habēt: quæcūq; autem bene maturata seruāt' ad hiemē & ad uer & post ipsum p̄ficuissima fiunt fructus enim omnis non maturatur nisi p̄p caliditatē solis ut inquit Gal'. in quarto de simplici medicina distinctione tertia. c. ii. Solis. n. substantiæ opus ē calefacere modicūq; desiccare & cetera. Teste ptholomeo in sui quadriptiti prio. c. iiii. Per eū enī mouetur omnis res se mouens p eū nascit' oīs res nascens crescit omnis res crescens: crescit omne foliū: & maturat' omnis fruct⁹: ut etiā ait Hali. abērageli quarto. c. prime ptis. Nō igit' uere maturi dicendi sūt fruct⁹ hi q in paleis uel aliomo artificialiter & equiuoce maturantur sic itaq; imaturi & siluestres exercitātibus etiam nō comendatur quoniam mali & pessi-

Isaac

galen

Isaac

galen

galen

ptholomeus

hali abenragel

nō debēt bonc

m ii

mi sunt nutrimenti. Et q̄ ita sit apparet per Gal. in libro de euchimia .c.v. sic dicente. Fruct⁹ omnes preter uuas & fic⁹ bene maturas cachochimi sūt & maxime quicūq; sunt siluestriū arboꝝ. Illi quoq; fruct⁹ omnino sūt reprobandi de quib⁹ Rasis fecit mentionem in libro primo suoꝝ afforismoꝝ dicēs. Quādo arbores maturant & uenenant & uermes in eis nascūtur nō debent fruct⁹ earum comedi quia sunt uenena mortalia & min⁹ quod ex eo accidit est q̄ putrefit sanguis & febris mortalis fit Tales igit fructus fugiendi sunt. Hæc aūt post fructuū comestioe sūt obseruāda. s.ut p⁹ ipsos illico nec cū ipsis alia'cibaria pmisceatur imo ut Rasis inquit in libro .xxv. cōtinētis .c.i. auctoritate Cocte. Qui comedit fruct⁹ debet post eos uelocē motū sequi nullo cibo utendo post ipsos dū nō descenderint & labant ne inducatur de eis ad uenas maximū nocumentū. Hoc ēt p̄nceps ait in tertia primi doctrina secūda .c.vii. Oportet ut qui fruct⁹ comedit post ipsos incedat deinde post eos comedat aliquid ad hoc ut labant. Et si sitis super fructuū assumptionē accideret uinū nequaq̄ est bibēdū dicente eodē loco allegato: sed .c.viii. Sup cibū mali chimi bibere uinū dum comedit aut ante aut postq̄ digerit est malū quoniā facit malum chimū in extrema corporis penetrare & similiter sup fruct⁹ & pprie mellones: Et circa hoc Cōciliator noster mouet dubitationem in differentia .cxxii. An sup fructus bibendū sit: an nō & si bibendū: an aqua uel uinū. Ad quā respōdens ait. Quod si sitis ualida fuerit & fortis: erit exhibēd⁹ qualitercūq; potus iuxta sentētiā Gal. & Almansoris. Si uero sitis nō fuerit tanta & fruct⁹ assūpti frigidi fuerint & humidi tunc gratia medicinæ uinū est exhibēdū uetus odorifeꝝ: potens quod ē calidū & siccū & hæc fuit intētio Isaac in prima doctrina dicētis. Persica iuno stomacho sūt edēda & postea uinū uct⁹ odorifeꝝ est bibēdū. Et fuit etiā Gal. sentētia in secūdo regiminis acutoꝝ dicētis. Bibant paꝝ uini nec aqua mixti cū qui p̄ter cōsuetudinē fuerint prāsi nā uinū tale & in tanta mēsura sūptū alterat & digerit prādiū p̄acceptum absq; deductioe ipsi⁹ in uenas ante id quod & uinum opat sup fruct⁹ maxime. Si uero fruct⁹ calidi sint & sicci aut cōplexio stōachi maxime calida tūc aqua bibenda ē sup eos. Quos ante omnes sensit Aꝝ. in .xxii. pblematum pblemate octauo. Si uero stomach⁹ frigid⁹ esset nequaq̄ bibendum est: aqua enim sup fruct⁹ recentes bibita p̄parat intestina ad colicam & pprie uētosam ut dixit Auicē. in .xvi. tertii tractatu tertio .c.vi. Ratioe igit alimenti uinum sup fruct⁹ in multa quantitate nō ē assumendum ut non faciat eos in uenas penetrare & ceta. Et licet consuetudo sit in contrarium tamen dicendum est cum Gal. in secundo de Alimentis capitulo de cucumerib⁹. Quod latet tēpe multo prauus in uenis chim⁹ ex ipsis congregat⁹ qui cum in coctione modica ad putrefactionem deueniet & febres mali moris operabit. Nullus ergo decipiat ex hoc q̄ in presentia nocumētū nō pcipiat ex potu uini sup fructuū comestionē quēadmodū aliqui dolores intensissimos passi sunt ex potu uini super fruct⁹: aliq uero mortui idem super ficus bibentes: ut testatus ē Cōciliator ubisupra. Quare parum uini gratia medicinæ accipiatur.

Capitulū .clxxviii. ponit naturā & nutrimētū pprietatesq; anguriæ dictæ batecha.

Declaratis usq; mō uniuersalib⁹ circa fructuū comestionē obseruādis: temp⁹ est ut ad pticularia descendamus obseruantes quod supra promisim⁹ scilicet uelle prim⁹ de fructibus oleꝝ ptractare secūdū ordinē alphabeti. Deide uero de unoquoq; fructu arboꝝ sigillatim dicem⁹ ut manifestissime apparet quātū unusquisq; eoꝝ minime faciat ad sanitatis conseruationem. Incipiam⁹ ergo ab āguria quæ ab arabicis batheca aut melon: indus uel saracenic⁹ nūcupat dicentes cū Haliabate in quinto Theoricæ .c.xviii. Et cū Auicē. in secūdo canōis .c.lxxxxiiii. Quod ipsa frigida ē i p̄ncipio .ii. gradus & humida in fine ei⁹ & existit in natura cucumeris quæ cū nō digerit bene: generat colericā passionē: prouocat urinā & cōfert lapidi in renibus: cū autem corrūpit in stomacho cōuertit ad naturā uenenosā: oportet ergo ut cū grauat extrahatur uelociter hæc ipse. Isaac uero in pticularib⁹ Dietis sic de ea scripsit. Est & aliud mellonū genus q palestini uocant & uulgariter dicūtur saraceni: humiditas istis minor est ceteris frigidiores tamen illis sūt proinde tardiores duriq; ad digestionē & conuersionē: dicim⁹ etiā eos corruptioni esse inobedientes unde calorē habētib⁹ in stomacho atq; febricitantibus conueniūt quia grossities eoꝝ quæ frigidis repugnādo febrib⁹ eoꝝ ardorē extinguūt. Rasis quoq; in tertio Almānsoris .c.xx. dixit de ipsis sic. Mellones nō dulces qui sūt batechæ sitim sedant & humectāt atq; urinā prouocāt. Q_uib⁹ si qs in comestioe mltum usus fuerit colericā patiet passionē. Serapio ēt in capitulo de mellone magno uiridi dixit auctoritate Rasis: q̄ est fortis humectatiōis & extinctiōis & confert febrib⁹ adurentib⁹ & illi in cui⁹ corpore oportet ut generet flegma humidū ad resistēdū humorib⁹ acutis existentib⁹ in stōacho epate & uenis s.q̄n ipsi sūt malæ q̄litatis & paucæ quantitatis q̄n huiusmōi mello nō laxat i pricipio laxatioe forti & illi q̄dē q sūt cū hoc debilis corpis & diminutæ carnis & sanguinis q̄n oportet ut in istis pmutem⁹ complexionē colerę eoꝝ oīo & quāuis possem⁹ imutare cōplexionē ei⁹ cū reb⁹ acetosis. Restn̄ isipide in hoc cāu sūt cōueniētiores q̄n ipossibile ē q̄n res acetose icidāt et subtiliēt & huiusmōi corp⁹ nō pōt substinere ga si tu assuefacis eis sqmbim. i. sirupū aceto sū facis augere i corpore suo matiē & debilitatē suæ

UVA. BHSC. IyR_157_4

uirtutis & disrūpis stōachū ei⁹ & fortassis iducis ex coriatōnē & tenasmonem in suis intestinis. Et si tu facis eū assuescere acetosis habētibus stipticitatē nō est possibile quin augeas opilatiōes si adsint in suo epate & in poris & nō humectant etiā cū hoc quia res acetose stipticæ desiccāt & nō humectant sed res insipide & maxie habētes grossitiē substātiæ cū aliqua dulcedine sicut melon dictus ipse. n. hūectat & i frigidat cōplexionē & generat in epate sanguinē a quosū qui rectificat malitiā sanguinis colerici qui est in uenis qñ miscet cū eo. Et subdit postea q̄ iste melon frigidior sit aliis speciebus melonū & tardioris imutatōis in stōacho & ceta. Ex quibus apparet clarissime q̄ plus p̄ medicina q̄ p̄ cibo batecha sit utēda & a colericis p̄cipue: & ante omnē cibū dicente Gal'. in libro de dissolutiōe cōtinua de his quæ uelociter corrūpūt in stōacho ē batecha quæ si cito non descenderit de stōacho & obuiet hūoribus malis cito corrūpit & debet comedi ante cibū ammouēda de stomacho p̄ uelocitatē descēsionis eius & lubricitatis uiaꝝ in eo q̄ comedit ipsā nā qñ comedit p⁹ cibū corrumpitur propter remanentiam eius in stomacho & relinquit corruptum cibum corruptione eius. Et quando totaliter corrumpitur qđ frequēter euenit ē sicut uenenū p̄nitiosū hæc ipse: q̄re & ceta.

galen

Capitulū. clxxviiii. ostēdit naturā p̄prietates & iuuamēta capparoꝝ in uia nutrimēti.

c Apparis secūdū diuersas sui ptes ad medicinā uenit qñ foliis qñq; & radicibus fructib⁹ & corticibus ipsi⁹ aliqñ utimur De fructibus aūt hoc in loco solūmodo dicemus qui saliti ad nos deferūtur & eos cū aceto p̄paratos añ cibū accipim⁹. Dicamus ergo de ipsis cū Auicēna in secūdo canonis. c. cxxxxii. Quod natura eius sit calida & sicca in secūdo & ē resoluti ua apitiua & abstersiua & nutrimētū fructus eius ē puū p̄cipue cū salitur. Et qđ ex ea est humidū ē magis nutritiuū q̄ qđ siccū ē. Quod tamē ex ea salitū est cōfert patiētibus asma & ē magis cōferēs spleni & duritiei eius bibita & more emplastri supposita & multotiēs euacuat ex splene materiā grossā melā colicā & succedit ei sanitas qñ solutiōe educit hūor rē crudū grossū & puocat mēstrua & interficit serpētes & uermes in intestinis & confert hemoroidibus & augmentat coitum & quod ex ea salitū ē añ cibū sumptū soluit. Hæc ipse inter alia. Quæ etiā sē sit Auerrois in quinto colliget dicens. Capparis calid⁹ est in secundo & sicc⁹ in tertio quia compositus est ex substantia terrestri et frigida & terrestri adusta ignea & subtili & significat hoc amaritudo dominās & post hoc habet proprietatē contra uitia splenis. Et propterea quia illud q̄ facit exire cū stercore est sanguineum: & tunc remouet dolorem splenis & hoc idem facit in aliis humoribus grossis quia educit eos p̄ urinam & puocat menstrua & ceta. Hoc idem uoluit Isaac in particularibus dietis. c. p̄ prio dicēs. Cappares calidi sūt & sicci in secūdo qđ eoꝝ testat amaritudo pōticitas & acumē. Iccirco i cidūt dissoluūt & mūdificāt stomachū a supfluis et mēstrua puocāt q utiliores sūt ad medicinā q̄ secūdū cibū qa illaudabilis sūt nutrimēti utpote colerici nigriq; sāguinis generatiui neruos stomachi pcutiunt: uñ elixos oportet eos māducare ablata ab eis aqua cōditos cū aceto & oleo & ceta. Rasis quoq; i tertio Almāsoris. c. xviiii. sic de eis inqt. Oia q̄ aceto cōdiūt multā ex ipo acqrūt subtilitatē epar quoq; i frigidāt. Capparis ió q̄ cū aceto cōdit min⁹ calida ē ea q̄ i salmuria ponit opilatiōi quoq; epatis ac splenis cōgruit. Et in libro. xxiii. cōtinētis. c. vclxiiii. dixit. Capparis cū proprietate sua extrahit uermes cucurbitinos & auctoritate Diascoridis ait est mal⁹ stomacho & lenit nētrē & sitim infert cui⁹ fruct⁹ si p xxx. dies bibit quolibet die in quantitate tertia tertii cū uino dissoluit apostēa splenis & puocat urinā & ceta. Et p⁹ multa dixit auctoritate Gal'. i libro nutrimēti. Quod uires capparis sūt fortes ualde & tenues ió nutrimētū ipsi⁹ ē modicū admodū reꝝ subtiliū & anteq; saliant sunt habūdantis nutrimēti & qñ saliūtur si comeduntur post ipsoꝝ lotionē nutrimēti sūt modici ualde: sed cōueniūt ad excitandum appetitū remissū cibi & ad acuendū ipsū in stomacho & ad abstergēdū uētrē de flegmate & ad emittēdū ipsū p egestū & ad aperiendū id quod fuerit i epate & splene de opilationibus & ad illud mūdificādū: sed debēt confici in tali cura cū aceto & melle aut cū aceto & modico oleo & ante cibū. Deide dixit circa finē preallegati capituli auctoritate Bimasui. Capparis corroborat stomachū & appetitū cibi si cōditus fuerit cū aceto tamē nō cōditū cū aceto nocet stomacho: deficcat ipsū: sitim infert: sed abstergit id quod i eo fuerit de flegmate: aperit opilationes in epate & splene: prouocat mēstrua & cōfert dolorib⁹ anchaꝝ. Qui omnes a Gal'. uidēt accepisse in libro de dissolutiōe cōtinua sic dicēte. Capparres cū aceto & melle qñ comedūt ante cibū abstergūt & mūdificāt stomachū et intestia et apiūt opilatōes & ceta. Et i secūdo Alimtoꝝ. c. xxxii. Virt⁹ capparis ē subtiliū ptiū suffitiēt. Et pp hoc nutrimētū minimum tribuit i corp⁹ assumētiū ipsū sicut & alia oia q̄cūq; subtiliū ptiū. Vtimur aūt p̄ medicina magis q̄ p̄ alimēto fructu plātæ hui⁹ qua de re ipsis nō sepius est utendum.

galen

dioscor

galenus

galenus.

Capitulū. clxxx. oñdit naturā proprietates & malitiā nutrimēti citrulloꝝ & cucumeꝝ.

c Itrulli sūt species cucumeꝝ iō de ipsis siml' cū cucumere dicem⁹ & primo cū Serapiōe auctoritate Gal'. sic scribente. Citrullus frigidior est cucumere & generat chimum

serapio

UVA. BHSC. IyR_157_4

uiscosum & humores crudos i uēis & accidūt ex esu eius febres antiquæ male neq; ꝓuocat urinam sicut melon & nocet stomacho. Quare aportet q; ult uti eis ut utatur ameos: nisi stomachus eius sit ualde calidus. Et subiunxit de mēte Habix q; aquæ citrulli et cucumeris cōferāt inflāmationi febriū & sedat sitim & laxat uentrē laxatione bona sine nocumēto aliquo & debet bulliri cū zucharo albo & ceta. Rabi moyses uero dixit de citrullo q; cū ei⁹ digestō tardat generat hūores ueneōsos. Isaac etiā in paticularibus Dietis de eis inquit. Quod frigidiores sūt & grauiores cucumeribus: frigiditas eni eoꝝ est in fine tertii gradus proinde grossum generāt flegma & neruositati stomachi magis nocent cucumerib⁹. Rursus ꝓp suā duritiē & frigiditatē sūt grossoꝝ hūorū & supfluoꝝ generatiui. Quod certificatur quia citrulli morā in stōacho faciētes corruptōnē & uenenosos hūores faciūt. Citrulli ergo magis stōacho nocēt cucumerib⁹: cucumeres aūt: ut inqt Auerrois in v. colliget. c. de olerib⁹ sūt frigidiores & min⁹ hūidi & min⁹ ꝓuocāt urinā melonib⁹. Sed nō corrūpūt ita cito sicut melones. Sed Auicē. in secūdo canōis. c. xviii. scribēs de eis ait. Cucumer ē frigidus & hūidus ad secūdū cui⁹ hæ sūt operatiōes: quia sedat caliditatē & colerā: sed ei⁹ chim⁹ ē malus ꝓparat⁹ ad putrefactionē & ad febres prauas. Citrullus uero uelocioris est digestiōis & discurit in uenis crudus & generat febres cronicas cuius quidem nocumētum expellit ameos a uehementia inflationis stomachi. Et infra subdit. Quod raro digerat bene. Isaac quoq; in particularibus Dietis inquit. Cucumeres frigidi sūt & hūidi in secūdo gradu grossi sūt & duri ad digerēdū & tarde a stomacho descēdūt: stōacho sunt nociui & neruositatē eius ꝓcutiūt qa si cibū in stōacho aliquē inuenerint cū sui frigiditate eū seruāt crudū nec sinunt a stomacho dissolui: sed tñ minus stomacho nocēt q̄ melones quia cucumeres digestiuæ inobediētes uirtuti: faciūt in stōacho laborē. Mellones uero stomachi substātiā molliūt & cōuertūt in uenenosos hūores q⁹ stomach⁹ ꝓcutit. Sed tamen si melones bene digerātur melioꝝ q̄ cucumeres generāt chimū: quia cucumeris grossus est chim⁹ flegmati uitreo uicin⁹. Vñ Hipocras. Cucumeres sunt grossi & difficiles ad digerendū & magis q̄ melones: urinā ꝓuocāt: & uētrē hūectāt. Et hoc ē id qd̄ sensit Gal'. in secūdo Alimētoꝝ. c. v. dicēs. Cucumeres urinatiuā habēt uirtutē sicut pepones: sed minus illis eo q; substātia ipsoꝝ minus humida sit. Et ꝓp hoc ēt neq; corrūpūt facile in uētre sicut pepōes. Et i li. de euchimia & cachochimia. c. v. di. Citrulli melones & melopopōes sūt fruct⁹ quoꝝ null⁹ ē euchim⁹. Si aūt hæc nō cito subeūt corrūpūt secudū uentrē in eū q; fit ex eoꝝ corruptōe hūorē & ꝓpinquū mortiferis farmacis opant'. Rasis uero in tertio Almāsoris. c. xx. de ipsis hæc tātūmō scripsit. Cucumeres & citrulli frigidi sūt q & sitim auferūt & stomachū infrigidāt atq; urinā prouocāt. Et in. xxiii. continētis. c. vcxi. dixit. Auctoritate Ruffi in libro regimis de cucumēre ortēsi. Quod substātia melonū ē tenuior: sed substātia immatura melōis est grossior & habet in se uires absterssiuas & incisiuas. Et iō ꝓuocat urinam & ceta. Et infra auctoritate Bimasui sic ait. Cucumeres & citrulli sūt frigidi & hūidi in fine. ii. gradus: sed peior ipsorum est citrullus quia generat in stomacho flegma uiscosū & procedit de eo ad uenas humor crudus ex quo quotiēs habundat fiunt febres cronicæ et nō ꝓuocāt urinam ad modū melonis & uelociter corrūpūt in stomacho & comedēs ipsos affluēter debet uti ameos ita tamē q; ip si⁹ stōach⁹ nō sit inflāmat⁹ & qui patitur syncopim ex caliditate olfatio citrulloꝝ ē cōueniens cum proprietate ipsorum. Quare concludam⁹ cum eodem Rasi in quarto suoꝝ afforismoꝝ sic scribēte. Cucumer frigidus bon⁹ stōacho. s. calido & meliores sūt saracenici q̄ gallici ꝓprietatē habēt remouēdi colerā: Et iō ꝓ medicinis eis utamur.

Capitulū. clxxxi. ostēdit naturas ꝓprietates & iuua mēta cucurbitæ in uia solūmodo nutrimēti.

a Verrois in qnto colliget. c. de herbis et olerib⁹ sic scripsit. Cucurbitæ: quæ i arabico dicuntur hula: sunt frigide & humidæ aquosæ: & talem humorem generāt & dicitur q; sunt aptæ recipere corruptōnem in stomacho & habent malam alterationem sicut sit in reb⁹ humidis non habentib⁹ stipticitatem terrestreitatē nec pōticitatē quia sūt solū aq̄ & assimilam⁹ eamoris: nec cucurbitæ isti⁹ regiōis sē tales: sed dure digōis & grossioris naturæ ita q; ñ possūt rectificari nisi cū mīta decoctiōe & cum hoc sunt multum mali chimi & adhuc infrigidāt & humectant eo q; nō habent uirtutem cito exeundi cum nullam habeant absterssionem. Quod non minus sensit Haliabas in quinto Theoricæ capitulo decimooctauo. Et prinꝯceps Auicen. in secundo canonis. c. clxxviiii. dixit. Cucurbita est frigida & humida in secundo. Et illa quæ est elixata nutrit aliquantulum & est uelocis descēsionis si non corrumpitur ante digestionem propter causam aliquam & non generat ex ea humor malus. Sed si corrumpitur in stomacho & miscetur ei humor malus est tardæ cōsistētiæ sicut reliqui fructus & humor qui ex ea generatur est insipidus nisi dominetur ei aliquid quod sibi sit commixtum nā si cum citoniis commiscetur humor eius est illaudabilis. Et subdit uerum nocumentum quod ipsa affert colon duplicatur: de proprietate quidem eius est q; generatur ex ea nutrimentum homogeneum ei quod ipsi associatur nam si comedatur cum finapi generat ex ea hūor mal⁹ stipticus acris & si cum sale generat ex ea hūor salsus. Et si cum stipticis generatur ex eo humor stipticus & est oīno nociua q; bus dominat melācolia & flegma & bona colericis

UVA. BHSC. IyR_157_4

Verūtamen nocumẽtū quod affert colon maximū est & in fine eiusdẽ capituli iterū dixit. Ipsa uehemẽter nocet intestinis & colon proprie. Et pp hāc causam colirici & quicūq; alii q colicam pati consueuerunt ei nō approximent. Isaac quoq; in particularibus dictis sic inquit de ea. Cucurbita frigida ẽ & humida in secūdo gradu: flegmaticū generat chimū p̄ inde colerice nature conuenit: econtra uero frigidis nocet & colericis melior est q̄ sanguineis: quia eius humiditas stomacho humectat & sitim colericorū humorū extinguit: similiter debem⁹ eam intelligere esse nociuā flegmaticis plusq̄ melancolicis. Quæ q dē melior est colerico si hoc modo detur: coquat̃ in cocta̅eis & succo maligranati aut uue agrestis aut cū succo maloꝝ citrinorū aut cū oleo amigdaleo aut oleo onfancino condiatur. Flegmaticis uero sic datur elixa in aqua & ab aqua expressa cū sinapi pipere & apio & menta: utilius datur cū eorū calidita te temperetur: et tūc chimū generat calidum & cetera. Rasis uero in. iii. Almansoris. c. xviii. inquit de ipsa Cucurbita frigida est & humida q̄ stomaco mala existens appetitū destruit: sitim quoq; sedat & epatis ac stomachi ardorē extinguit quādo in eis habūdat calor & in. iiii. libro suoꝝ aforismoꝝ inqt. Et si ex cucurbitis nimis comedat̃ tenasmū generat sed si aceto & aliis p̄paret̃ meliorat̃: & in. xxiii. cōtinētis. c. ccccccx. dixit auctoritate gal. in. vii. Si comedit̃ cucurbita generat hūectationē in stomacho & incidit sitim: & dixit in libro nutrimenti: Cucurbita cruda horribilis est & eius nocumentū in stomacho ẽ magnū & uidi quēdā comedētē ipsam & sentientē in suo stomacho p̄derositatē & frigiditatē & passus nauseā inde & uomitū & nullū medicamē confert huic uitio sicut uomit⁹. Sed elixa cū hūiditate nutrit ideo nutrimētū ei⁹ est modicū ad modū oīum cibo rū q generāt humorē aqueū & tenuē: & descēsio ei⁹ de stomacho cito fit ex hūiditate de q̄ dixim⁹ & ex lubricatiōe plana q̄ est in ea. Sed q̄n digerit̃ hūor ei⁹ nō est malus nisi p̄cedat eū corruptio añ digestionē ipsius & corruptio accidit ei aut artificialiter aut ex hūore malo in stomacho sed ex tarditate eius in stomacho fit corruptio sic̄ de oīb⁹ aliis fructib⁹ hūidis si tardāt in stomacho & nō descēdūt cito sola ex ea generat̃ hūor crud⁹: & si cū alio generat̃ ex inde humor iuxta saporē illi⁹ rei cū quo cōponit̃ qa altera tur & assimilat̃ ei & si comedat̃ cū sinapi generat̃ exinde humor acut⁹ cū caliditate manifesta & si comedit̃ cū salito generat̃ humor salsus: & si cū rebus stipticis generat̃ inde humor stiptic⁹. Et dixit etiam ubi de moris locutus est quod cucurbita licet minoris nocumenti sit q̄ alii fructus æstiui quotiens non descendit de stomacho uelociter corrūpitur ita male quod exprimi nō potest. Verba aūt gal. ut in nostra translatiōe habemus in libro de euchimia. c. v. hæc sunt. Cucurbita inculpabilis est sola horaioꝝ fructuū sed si ipsa corrumpat̃ in uentre eachochima

satis fit sicut & mora: quare pro oīb⁹ minime uidet̃ cōmendanda & cetera.

Capitulū. clxxxii. ostendit naturā nocumenta: & p nitiosa pericula ex fungorū comestione prouenientia & qui eligendi sint & quo preparandi & cetera.

Licet fungi in numero radicum a gal. reponātur in libro de subtiliante dieta. c. v iiii. ubi dixit. Quod omniū radicū est biliū pessimi sint fungi: quā ob rē cū fructib⁹ olerū minime forent reponendi. Quia tamen potius terre fructus q̄ radices nobis eē uidentur. Iō de ipsis hoc in loco existimauimus scribendū cū pl⁹ etiā his quā aliis fructibus assimilent̃ & eius naturæ appropinquēt̃. Dicam⁹ ergo de eis quod quia pessimi sunt ut gal. ait ubi supra. Et ad comedēdū ualde periculosi teste eodem i libro de euchimia capitulo primo sic dicēte. Vidi deniq; quosdā quidem propter fungorum esum mori: quosdam uero propter conii uel ferulaꝝ: paucos uero ex eis uix saluari. ideo dimittendi sunt potius q̄ assumēdi ut eoꝝ nocumēta nequaq̄ percipiam⁹. Quoꝝ causa euidens ẽ ex his quæ scripsit ipse etiam loco allegato: licet post multa cum inquit. Omnium autem eduliorum fungi habent frigidissimum & uiscosum simul & grossū chimū inter quos aboletis solū null⁹ notat̃ mori: colicā tamen & hi quibusdā attulerūt nō digesti. Ab alioꝝ uero fungoꝝ esu: quidā quidē mortui sūt quidā uero uenerunt prope mortē diariis aut colericis obligati aut suffocari piclitātes: a quo sumpsit Auicē. in secundo canonis. c. cclxxii. dicens. Fungi frigidi sunt in fine tertii gradus & humidi in principio eius & ideo generant humorem grossum malū & eorum rectificatio ẽ ut elixentur & ponantur cū eis pira humida & sicca & ozimū montanū & bibat̃ sup ipsos uinū purū. s. gra rectificatiōis & nō alimēti q̄n ut in. iii. i. dixerat. Sup cibū mali chimi uinū nō ẽ bibēdū qa facit malū chimū i extrēa corpis penetrare. Deinde pseqtur eos detestādo dicēs. Fungi generāt stuporē & apoplexiam. Et accidit ex illis qui nō interficiunt prefocatio & proprie interficiētib⁹ & accidit etiā ex illis q nō interficiūt colirica passio q̄n multiplicant̃ & sunt difficilis digestionis: & mali nutrimenti: & faciūt possidere difficultatē urine & subdit de eis sunt q̄ sunt mortiferi & sunt illi q̄ nascūtur in uicinitate ferri eruginosi & rerū putridarū aliaꝝ aut in ꝓpinqtate māsiōis reptiliū uenenosorū aut apud aliq̄ arborē q̄rū ꝓpriū est ut corrūpat fūgos q apud eas nascūt̃ sicut oliue & de signis qdē eoꝝ est q̄ sup eos hūiditas uiscosa putrefacta p̄cipitur & cito aduenit eis alteratio & putrefactio & puenit ex ipsis cōstrictio hanelit⁹ & syncopis & cura corū ẽ cū icisiuis & oximelle cū calamēto & cetera & q̄n q̄ interficiūt stati & ꝓpea dixit Rasis in. iii. almansoris. c. xviii. fungi tuberib⁹ sūt ualde deteriores quoꝝ quidā hominem strangulant atq; occidunt. Qui autem ex illis bōi existūt in corpore uiscosum generāt

UVA. BHSC. IyR_157_4

flegma. Et ratio ē quia ut scripsit Isaac in. v. d. c. xii. auctoritate gal. Fūgi in terra sicca nati sūt & pluuia li aqua enutrita in terra itaq; molli nascunt & aqua quieta putrida nutriuntur unde gal. Oia ingt nasce tia in sapore uel in acumine nō apparētia ul' aliquo alio sapore naturaliť sunt cetis peiora sicut fungi q sunt peiores pp terre malignitatē & corruptionem humoꝝ qbus nutriuntur. Sunt ergo pessimi: & ma xime si iuxta oliuā nati fuerint: quia oliua grossitiē & uiscositatē dat eis: & in. p. d. similiter ait. Fungi fri gidi sunt & humidi in. iii. gradu: quod mollitie sui q; humiditate testificant. Mortiferi grossam habēt uentositatē & humiditatē uiscosam digestiōi inobe dientes unde illaudabiles sunt utpote tumorosi: iō bonū est ut oīno fugiantur. Immortiferos uero cōe dere uolentes eorūq; nocumentū nō timentes elixēt atq; piris aut calamento misceant. Quorū iure ex/ presso in alia aqua recoquātur & cū pipe carui zin/ zibere calamento origano & similibus cōdiant & esui tribuant: & in fine merū uetus potetur. Et q fri gidi sunt natura accipiant in fine eorū zinziber cō ditū: diaciminū: diatriū pipeon: tiriacā: mitridatū & huiusmodi. Rasis quoq; in. xxii. cōtinentis. c. ccccl xxxiiii. dixit de eis auctoritate gal. in libro nutrimē toꝝ. Bonꝰ fungus & innocens frigidi nutrimēti est & qui habundant de eo sumit in eo generat humo/ rē grossum malū & plures eiꝰ species sunt mortifere & uidi quēdā passum fuisse de eo strictū hanelitum sincopim & sudorē frigidū & saluatus ē cū studio cū rebꝰ incisiuis cū sirupo aceto & mentastro cocto in eo sup aspsis sup eū spuma & baurac ūde euomit ip sos fungos qui transmutati fuerūt ad humorē malū grossum & frigidū. Nostra aūt translatio ꝓallegati textus tot & tāta nō habet sed id tantū quod supra circa presentis capituli initiū adduximus. Ex quibꝰ omnibus hanc possumꝰ elicere conclusiōem: quod tutissima res sit ob iam dicta fungos dimittere.

Capitulū. clxxxiii. ostendit naturā proprietates & nutrimentū tuberū quæ tartufele dicuntur.

u Olentes ordinē alphabeti obseruare nō esset hic de tuberibus scribendū sed quia fungis in oībus fere suis opationibus assi milantur ꝓpea nō uidetur nobis irratio nabile de ipsis immediate scribere post fungoꝝ de terminationē & ut legentes de eis iuxta positis faci liꝰ ualeāt uirtutes ipsoꝝ intelligere. Dicamꝰ ergo cū ꝓncipe nr̄o in. ii. canōis. c. vcii. sic scribēte. Tubera sunt ex substātia terrea plꝰ & aquea minꝰ & in ipsis ē aeritas & subtilitas pauca & ſt ꝓuata sapore & me liora eorū sūt harenosa alba in quibꝰ nō ē odor ma lus. Et quæ ex eis sunt sicca deteriora sūt humidis & illa qdē q elixant post excoriationē & scissionē cū cultello cū aqua & sale deinde coquūtur cū oleo & almuri & speciebus condiētibus sunt meliora & de teriora eoꝝ genera sunt fungi & proprie cū nascun tur sub arboribꝰ & in terra mala sunt grossa ualde & prebent nutrimentū grossum melancolicū & non appropinquat eis in hoc aliqd. Et eorū qdē tiriaca est uinū purū & species cōdientes assumere & si eli/ xent deinde coquātur & cū eis cōdiant generat ex eis nutrimentū grossum nō malū uerūtamen saporē nō habent: & timet ex eis paralisis & apoplexia sūt tarde digestiōis impedientia & grauātia stomachū & sunt grossi chimi: & subdit ꝙ gal. in quodā loco ait. Quod non sint mali chimi faciūt tamen in cur rere colicā & difficultatē urine. Ego aūt inueni gal. in libro de euchimia de ipsis sic scribentem. Mode/ rate aūt ē pachichimū & uocatū iduū. i. trifula nō tū est cachochimū. Hæc est series uerboꝝ eius pro ut in nostra habemus translatione quæ nihil de colica fa cit mentionem attamen credēdū est principi cum ra tio dicti sui sit in promptu etiam per uerba gal. in li. de subtiliante dieta. c. viiii. sic dicentia. Quid autem oporteat dicere de oleribus quorū non solū radices sed etiam productiones & folia flegmaticū generāt humorē. Sūt aūt de hoc genere trifule attamen quæ cūq; in harenosa & minus hūida consistunt terra de ficiunt a malitia fungorū & cetera. Generando autē flegmaticum humorem & colicam facile poterunt causare ut ei recte imposuit Auicē. Quod similiter confirmatur per Rasim in. iii. Almasoris capitulo xviii. sic dicentē. Tubera frigida sunt & grossa fleg ma quoq; generant crudū: q̄ ät ex eis ruborē habent mala existunt: quorū multa comestio colicam gene rat nec etiam absq; calidis sunt edenda condimentis fungi tamē tuberibꝰ ualde sūt deteriores. Et in. xxiii. cōtinētis. c. ccccclvi. idē dixit auctoritate gal. Bima sui Cuzi & reliquoꝝ pluriū antiquoꝝ: quoꝝ dicta eadē sunt cū superioribus & ideo ob tedioſum pro lixitatē ea nō adducemus id tñ nō ꝓtermittamꝰ qđ ipse Rasis inquit in. xxv. libro eiusdē. c. i. de tuberū preparatione uerbis istis. Si elixa fuerint in aqua sa le & origano aut in oleo & assa fetida adnihilabit id quod generādū est de eis in stomacho de flegma te uiscoso & similis conditio debet fieri in fungis. Quod si inueniť post comestionē ipsoꝝ pondero/ sitas debes bibere de uino simplici aut de aqua mel/ lis aut de tiriaca dragma una & ea pp huiusmodi res a nobilissimis uiris: quibꝰ ꝑcipue hunc nostrū librū scripsimus: minime debent māducari: eo ꝙ eorū có plexiones sunt ut plurimū delicate & stomachi ipso rū debiles tubera fungos & talia grossa bene digere re nō ualentes: quare fugiāt ipsa.

Capitulū. clxxxiiii. ostēdit naturā melonū & ꝓprie tates eoꝝ in uia nutrimenti declarando qui eorū de teriores & qui nociui minus existāt.

m Elōes dicti a gal. i. ii. de alimētoꝝ. c. iiii. me lopopōes int reliquos fructꝰ olerū gratio/ res hñtur quoꝝ due sunt spēs. Aliqui enim

UVA. BHSC. IyR_157_4

ob longi qui ꝑprie melopopones dicunt a gal. ubi supra. Quidam uero alii rotundiores sunt & dulciores qui pepones ab eo & ab omnib⁹ nuncupant ideo dicam⁹ de natura & proprietatib⁹ utriusq; & primo cum Auerroi in quinto colliget sic de herbis & oleribus dicente. Melones sunt frigidi multe humiditatis & habent absterſionem & prouocant urinā ita quod dicitur quod q utiē multū brodio eoꝝ est cautꝰ ab egritudine harenaꝝ. Haliabas aūt in. v. theoricæ. c. xviii. sic de ipsis ait. Melon frigidꝰ est & humidus in. ii. gradu cito a stomacho descendit urinam prouocat & post pauca subiunxit celeris enim est corruptionis in stomacho celeriſq; alterationis in ea quæ in stomacho inuenit & ait gal. Quod si in stomacho corruptꝰ fuerit ueneno proximum est hæc ipse: hoc etiā sensit Auicē. in secundo. canōis. c. de bateca cū sic ait. Melon est melioris humoris q̄ batecha & eiꝰ caro est digestiua absterſiua & ꝑprie eiꝰ semē & matura & imatura ābe sunt absterſiuæ & cōuertiē eiꝰ caro ad quēcūq; hūorē in stomacho inuenit & est ad flegma uehementius declinis q̄ sit ad colerā & q̄ ad melancoliā & nō cōuertiē uelociter idest nō cito digeritꝰ. Et q ita intelligēdus & exponendꝰ sit patet per ipsū dicentem infra. Melo est tarde digestionis nisi quando comeditur cū eo q est interius eiꝰ & ipsiꝰ qdē nutrimentū est rectius & eius humor est cōuenientior: oportet ꝓterea ut cibū nō sequat aliū: & demū circa finē capituli dixit. Et melo quidē est minoris ꝓuocationis q̄ batecha & est magis absterſiuus & uelocioris descenſionis ꝑcipue qui est mellis idest dulcis ualde: cū aūt corrumpitur in stomacho cōuertiē ad naturā uenenosam: oportet ergo ut cū grauat extrahat uelociter. Sed dulcius de ipsis scripsit Isaac in ꝑticularibꝰ. d. dicēs. Melones æstiui duobus modis sunt rotundi & longi uter q; uero frigidus est & humidus in medio. ii. gradus rotūdi uero uiscosiores & grossiores sunt causa eni rotunditatis est hec: liquor eoꝝ quia uiscosus est & grossus natando in supficie diuidit se circa latera: lōgoꝝ uero liquor quia subtilis est & aquosus effluit & discurrit inferius iccirco ipsi elongant quod testificat in huiusmodi ratione. Sapor enim rotundi ali quantulū dulcedini uicinatur: longi uero sapor quasi aqua ē sapide dulciſq; rei grossitudo & uiscositas dominat unde longus minus nocibilis est parumq; collatiuus mundificatiuus: rotundꝰ aute nocibilior & magis collatiuus & urine prouocatiuꝰ harenā & lapidem a renibus & uesica expellit. Quod eius saporositas testat uidemꝰ enim corpora ab eis fricata ab oi mundari sorditie utriq; tñ ad corruptionē parati sunt mutantur etiam in humorū qualitatem in stomacho existentiū siue colerici siue flegmatici sint Iccirco stomacho nocēt eiusq; neruos mollificāt eis q; lubricitatē prestant quod si cibū in stomacho inuenerint miscentur cū eo & causa lubricitatis cibus egreditur prius q̄ coquat in intestinis etiam rugitū & inflationem uentositatēq; faciunt & nonnunq̄ uomitū & abhominationē: ideoq; manducentur ante oēm cibum stomacho ab humoribus mundito nec alius accipiat cibꝰ quousq; ipsi uideantur esse digesti si sic enim accipiant digestioni obediunt & bonis chimis assimilant licet eorum conuersio flegmatica sit quibꝰ ecōtra datis frigidi & pessimi ex eis generā tur humores: fiuntq; causa malarū generandarum febriū maxime colericis & calidis naturaliter quod fit ob sue uelocitatē conuersionis & mutationē sui in colericū humorē sed ut nocumētū eorum auferatur dentur in fine eorum: oxizacara maratrū: mastix flematice complexionis homines accipiāt oximel zinziber conditū aut diaciminū & parū bibant uinum. Concludamus ergo cū. Auicē. in. xiiii. tertii. c. xx. sic dicente. Nō est malū pro epate calido sumere melones duros parue dulcedinis. Verūtamē qui colicam pati consueuerūt ab eo abstineāt quoniam ut idem ait in. xvi. eiusdē trac. iiii. c. xxviii. Melon dulcis ante cibum in dispoſitione sanitatis ē nociuꝰ plurimis colicorum. Melon etiam dulcis propter uehemenetiam sue prouocationis perducit ad ingroſſationē sanguinis teste eodem in prima quarti trac. ii. c. lxv. & ideo confert colericis. Hoc quoq; sensit gal. in secūdo de alimentis cū dixit. Natura peponum est frigidior cū humiditate sua copiosa & absterſiuū aliqd habēt propter q & mouent urinas & secedūt sterc⁹ magis cucurbitis & ceta. Deinde subdit. Pepones p uū operant chimū in corpore & magis quando nō bene digerūtur & colericos facere cōsueuerūt & corrūpi & ad uomitū idonei & amplius comestū sup ipsū aliqd euchimorū eduliorꝝ. Et ꝓpterea ipe itez dicebat in libro de euchimia. c. v. Citrulli melōes & melopopones sunt fructus quoꝝ nullꝰ est euchimus & si nō cito subeūt corrūpūtur ſm uentrē in eū qui fit ex eoꝝ corruptiōe humorē & ꝑpinquū mortiferis farmaticis operant a quo Rasis in. iii. Almāsoris accepit. c. xx. dicēs. Melones dulces uelocit in colerā cōuertunt rubeā: alii uero sitim sedāt & humectāt atq; urinā prouocāt quibꝰ si qs in comestione multū usus fuerit colericā patiet passionē & ꝑpterea dixit in. xxv. cōtinētis. c. i. Post comestiōem melonū sumere debes de ture & zinzibere & si fuerit calide cōplexionis post comestionem ipsorum sumere debet in potu de sirupo acetoso. Procurandum est itaq; ut tāta ex eoꝝ quātitas assumat quod digeri possit & cito subire ne in stomacho corrūpant obseruādo quæ de mēte Isaac & alioꝝ supradixim⁹. De melōgia uero qua nō utimur & quia ab omnibus antiqs est reprobata non scribemus sed ipsam tanq̄ inutilem & fugiendam & re ipsa & pertractatione relinquamus.

Capitulū. clxxxv. incipit ꝑtractare de fructib⁹ arborū declarādo qbus naturis humidi siue recētes & qbus complexionibus sicci fructus cōueniant.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Postq̃ de fructibus olerum ut promiseram & monẽ cõpleuim⁹ reliquũ ẽ ut de fructibus arboꝝ in presentiarũ agam⁹ consuetũ ordinẽ alphabeti obseruando ut sine querẽdi labore determinatio & capitulũ uniuscuiusq; fructꝰ facile inueniat nõ aliter de humidis & de siccis sepatũ facientes sermonẽ sed de ipsis iuxta eoꝝ initia & prout contigerit loquemur hoc tñ prenotantes q⁹ sicut humidi fructꝰ flegmaticas habentibꝰ cõplexiões incõuenientiores sunt q̃ colericis: sic & sicci econtrario. Et idẽ de stomacho patet est intelligendũ. Qui enim stomachũ frigidũ & humidũ habẽt nõ tm̃ a sicis q̃tũ ab humidis fructibꝰ ledũt. Cuiꝰ rõ hec est qa frigidi fructꝰ & humidi ut oẽs ferme recẽtes existũt ut de melonibꝰ diximꝰ frigidũ stomachũ & humidũ intrantes & eũ flegmaticis humoribꝰ repletũ inueniẽtes cõuertunt in cõsimilẽ eorũ naturã. s. in frigidos & humidos humores cũ in habentibꝰ simbolũ facilior sit transitꝰ ut dixit Aꝝ. in libro de generatione & corruptiõe & Auicẽ. i. ii. i. c. de signis cõplexionũ cũ sic inquit. Cõuersio in genere proportioali ẽ facilior cõuersione ad cõtrariũ. Sic & fructꝰ sicci & hi ꝑcipue q unctuositatẽ habent facile in stomacho calido in fumositatẽ & in colerã ꝓmutãt. Et ideo nõ ita cõueniũt colericis sicut flegmaticis sicut econtra de humidis & recẽtibus diximꝰ q⁹ magis colericis q̃ aliis cõferãt ꝓsonis. Et q⁹ ita sit patet per rõnem prẽ adductã. Et per auctoritatẽ Isaac in. v. d. c. v. dicentẽ. Qui fructuũ grossorũ & siccoꝝ & duroꝝ q⁹ corticũ sunt cortices molles & teneros habẽtibus peiores sũt qa duricies & grossities corticũ substãtiã grossam & terrestrẽ ostendũt & in stomacho durã digeri & uelociꝰ ad fumositatẽ cõuertibilẽ in stomacho sicce cõplexiõis inanito citoq; cõuertiꝰ i putredinẽ & nẽtositatẽ in stomaco frigido maxie cibo pleno deinde subdit. Ois fructꝰ grossi corticis terrestris nõ caret oleositate & unctuositate naꝫ unctuositas autẽ & oleositas ad cõuertẽdũ infumositatẽ & in gñia colerica sũt peliuia & in putredinẽ & i gñia uenenosa. et ppea cõcludit deide. Qui fructuũ cortices hñt duros & siccos peioris sunt nutrimenti sicut amigdale & nuces & nucicule & similia: & maxime si sint silueſtres qa sunt siccziores & ad digerendũ duriores quanto igiꝰ fructꝰ sicci antiquiores fuerint tanto deteriores existũt qa cõtinue unctuosiores fiunt ut de amigdalis: nucibus sisticis & huiusmodi est uidere q̃ cũ inueterantur rãcide fiũt & ceꝛa. Et ideo in stomacho calido pessimæ reputant sicut fructꝰ frigidi & humidi in frigido uentre sunt suspecti quinimo phibiti. Qua de re bene ꝑpendat unꝰ quisq; naturã suã & humidis aut siccis utatur fructibꝰ ꝫm q⁹ ei magis conueniẽs fuerit ne corpꝰ colera uel flegmate repleat Et hec pauca de hac materia in generali dicta suffician ꝫ particulariora uero iam electo & abstinenti medico conseruati relinquim⁹ abstinenti inquã ppea quod plures etiam doctissimos nouim⁹ medicinæ ꝑfessiores qui tanq̃ pueri quottidie fructibꝰ in eoꝝ interitum utunt & pessimis etiã & in magna quãtitate. Qui pro aliorum sanitatis cõseruatiõe idonei minime uidẽtur eo quod durum quippe est ut q nescit tenere moderamina uite sue iudex fiat uite alienę ut Gregorius summus & beatus pontifex inquit: quare & cetera.

Capitulũ .clxxxvi. ostendit naturam nutrimentũ & utilitates amigdalarũ in uia cibi.

a Migdale: utꝫ inqt Auerrois in. v. colliget & Haliabas in. v. theoricæ. c. xviiii. temꝑate sunt in calore & humide suauis saporis & habent multas bonas proprietates & dicit q⁹ hñt augmẽtare substãtiã cerebri & faciũt suauiter dormire & abstergũt & mundificãt uias urine & sunt ualde conuenientes macris. Quod etiam uoluisse uidetur Auicẽ. in. ii. canonis. c. lviii. cũ dixit Vnctuositas amigdale minor ẽ unctuositate nucis cũ tñ in eis fiat unctuositas pluria cuiꝰ cã rãcidat & est tardioris digestiõis q̃ nux: deinde subdit. Quæ dulcis est equalis est ad humiditatẽ parũ declinãs & amara est sicca in. ii. Et infra subiũxit. Dulcis bonũ prebet nutrimẽtũ licet paruũ: & cõedere amigdalas dulces impinguat & cõfert ad uisum: aperiũt etiam amigdale opilationes epatis & splenis ipse nanq; aperiũt opilationes accidentes in extremitatibus uenarum & cũ comeduntur recẽtes cũ corticibus suis mundificant humiditates stomachi sunt difficilis digestionis & boni humoris & pauci nutrimenti: & quando accipiunt cum zucharo descendunt uelociter: de quibꝰ etiam sic scripsit Isaac in particularibꝰ dictis. Amigdale dulces sunt calide & humide in medio primi gradus: unde gal. Habent inquit amigdale amaritudinem sensui occultã propter sui saporitatem: uerumtamen amigdalarũ amaritudo uetustati accidentiũ palam ostendit fitq; earum acutio uelut nuces corporũ nutritiue sunt dure tamẽ ac grosse substantiæ digestioni difficiles pro sue unctuositatis egestate: proinde tarde colericis assimilantur humoribus neq; stomacho sicut nuces sunt nociue. Et post aliqua dixit. Si superficietenus excorticentur esuieq; dentur digeri faciles fiunt: maxime si cum mele aut zucharo exhibeant. Amigdale autem uirides sunt tenuiores & laudabiliores propter earum aquositatem. Iccirco si in aqua calida una nocte iaceant excorticatæ fiunt in actione uiridibus uicine: porro si uirides prius q̃ cortices habeant elixentur & edantur: gingiuas confortabũt stomachiq; calorem refrigerabunt & ceꝛa. Rasis quoq; in. iii. almansoris c. xx. dixit Amigldale dulces in calore sunt temperate q̃ licet lenitatem gutturis faciant graues tamen existunt diuq; in stomacho morãtur: ueꝝ ipse nõ solũ opilationes nõ faciunt: uerum etiã opilatiões apiũt atq; urine sedant ardorem & cum zucharo comeste

UVA. BHSC. IyR_157_4

ſperma augumentant. Et in libro .xxv. contiñentis. c.ccccclxxxxii. Archageniſii ſic ſcribẽtis inqt. Amigdale ſunt calide & humide & humor ipſarum ẽ laudabilis & ſubdit: dixit Ruffus in li. regiminis. Amigdale prouocãt urinã & cũ difficultate digeruntᵉ. Et poſtea circa finẽ capituli ſubiunxit & Sindiſar inqt Quod impinguant & augent actũ uenereum ſimiliter iquit Bimaſui. Amigdale dulces calide ſunt & humide in primo & ſi comeduntur cum corticibus cõferũt in dolore oris & abſtergunt qꝫ in pctore fuerit & pulmone de humiditate & ceꝛa. Sed ſapiens gal. in. ii. de aliměti. c. xxvii. ſic ait. Amigdale totaliᵉ nõ participãt ſtiptica qualitate preualet enim in ipſis abſterſiua & ſubtiliatiua propter quã expurgãt uiſcera & ex pulmone & ſtorace expuitiones operãtur humorũ: dixit deinde quod ad ſubductionẽ nõ ſunt utiles & quod alimentũ corpori dãt modicum qua de re decipiũtur qui eas plurimũ nutrire exiſtimant licet aliis conuenientes ſint.

Capitulũ .clxxxvii. oſtendit naturam & nutrimentũ auelanarũ cũ ſuis iuuamentis & nocumentis.

a Velanæ: teſte auerroi ī. v. colliget in nullo differuntur a nucibꝰ niſi quia nõ prouocant uomitũ: ſed Princeps Auicẽ. in ii. canonis. c. xliii. dixit. Eius quidẽ. ſ. auelanæ terreitas maior ẽ terreitate nucis & nutribilior nuce qm̃ eſt magis ſolida & minus unctuoſa & tardioris digeſtionis cuius natura & complexio declinis eſt ad unctuoſitatem quãdã & ſiccitatẽ paruã & generatur ex ea colora & in ipſa eſt ſtipticitas maior qꝫ in nuce & in ipſa etiam eſt inflatio & generat uẽtoſitates in uentre inferiori facit ſoda ſcilicet doloꝛẽ capitis & comediᵉ cũ pauco pipe & maturat corizã: & Hipocras inquit. Auelana in cerebro facit augmentũ ſi comediᵉ cũ aq̃ mellis cõfert tuſſi antiq̃ & adiuuat ad expuendũ eſt tarde digeſtionis & excitat uomitũ & eſt tardioris digeſtiõis qꝫ nux: confert uenenis & morſibus & precipue cũ ficubꝰ & ruta & ceꝛa: q̃ fuit Haliabatis ſnia ī. v. theoricæ. c. xviiii. dicẽtis. Auelana calida eſt & ſicca terrea parũ habẽs unctuoſitatis groſſamq̃ habet ſubſtantiam digeſtiõis tarde unde & plurimũ nutrit. Aiunt aũt medicorũ q dã qm̃ ſi auelana cũ aneto añ cibũ ſumaᵉ nõ plurimũ fiet comedenti nocumentũ deinde a letali poti uꝫ morſu reptiliũ proderit ſi cũ ficubus comedaᵉ A quibꝰ uideᵉ accepiſſe Iſaac in dietis ꝑticularibꝰ dicens. Auelane ſunt frigidiores & ponticiores qꝫ nuces earũ. n. corpa ſunt ſpiſſiora & ſollidiora unctuoſitate carẽtia hac de re plus nucibꝰ ſunt nutritiuæ tardiores ad digerendũ & ad deſcendendũ de corpore inflationẽ in uentre generant maxime ſi cũ interiori cortice accipiantur quæ autem ab interiori cortice ablate fuerint digeſtibiliores fient & utiles antiquam habentibus tuſſim precipue ſi piſtate ueſcanᵉ cũ melle. Quibꝰ etiã cũ modico pipe aſſatis reumatizãtibus cito ſubueniũt. Quæ uero in ieiunis aſſũpte fiũt contra uenenũ ualent & ceꝛa. Hoc idẽ ſẽſit raſis in. iii. almanſoris. c. xx. dicens. Auelane nucibꝰ minus ſunt calide grauioreſq̃ ipſis exiſtunt quæ a ſcorpione punctis beneficium prebẽt & in libro. iiii. ſuorũ afforiſmorum dixit. Nuces & auelane male ſtomacho & epati humores malos efficiunt in ieiuno oppoſitũ tñ uelle uꝫ Auicẽ. in. viiii. tertii. c. xx. cũ ait Paſſe ficus & auelane ſunt amice epati & ultimi iuuameti in cuiꝰ capituli fine dixit. Auelane ſunt cõuenientes oibꝰ epatibꝰ qm̃ ipſe nõ ſt uehemẽtis caliditatis & ſunt aperitiue & chimus eaꝛ eſt bonꝰ & in. c. xxi. eiuſdẽ iterũ iqt. Paſſe & auelane nõ plurimũ calefaciũt & ſũt apitiue opilationũ & ſunt boni nutrimenti licet pui quãuis ipſe id minime dicat. Et qꝫ ita ſit apparet ꝑ gal. in. ii. de alimẽtis. c. xxvi. dicẽtẽ. Ne qꝫ uſus nucũ neq̃ auelanaꝛ mltũ nutrimẽtũ dat corpori & poſt aliqua etiam ſic inquit. Digeritur nux magis quam ſubtilis nux & magis euſtomachum eſt & multo magis quæ cum ficubus ſiccis comeditur. Quo aũt modo cõcordãdi ſint Raſis & Auicẽna ſi textus eoꝛ qꝫ nõ credo: corecti ſint proculdubio nõ intelligo ſed mihi ꝑſuadeo qꝫ dictũ Raſis aliter in arabico ſonare debeat. Qualiter uero ſapiẽtiori iuditio relinquam⁹ & ſi qs eos diſcordes eſſe hac in re ſicut & in aliqbꝰ aliis dicere non uereꝛeᵉ forſitã nõ erraret: quare & ceꝛa.

Capitulũ .clxxxviii. oſtendit naturã & proprietates caſtanearũ nutrimẽtũqꝫ atqꝫ modũ coctionis & preparationis ipſarũ.

c Aſtaneæ in numero gladiũ reponi uidẽtur ꝓpterea qꝫ de ipſis poſt glandiũ determinationẽ ſermo fiat ab auctoribꝰ & ꝑ maxime ex eo qꝫ de eis Raſis ſcripſit in iii. Almanſoris c. xx. dicẽs. Melioris glandibus ſunt nutrimenti minuſqꝫ ſtringũt caſtaneæ attamen & a nobilibꝰ etiã perſepe mãducãtur in ultima cenæ mẽſa: iõ de ipſis dicem⁹ cũ Auerroi in. v. colliget ſic ſcribente. Caſtanea frigida eſt & humida in primo gradu. Secundũ uero Haliabatem in. v. theoricæ capitulo. xx. Earum complexio inter frigidum & humidũ eſt temperata. Iſaac uero cui magis adherendum eẽ opinamur in particularibus dictis ait. Caſtaneæ calide ſunt in medio primi gradus & ſiccæ in ſecundo Et ſignificatio earum caloris eſt dulcedo earũqꝫ ſaporoſitas & ponticitas ſiccitatem innuit: ſed tamen ad glandium comparationẽ ſunt ad digerẽdũ faciles & nutribiles tuſſientibus ex flegmate non multum nociue nec multum ſtipticæ nec multum diuretice. Quæ tamen plerumqꝫ non accipiantur quia cerebro eſui date inflationẽ & capitis faciũt doloꝛẽ ꝓpter digeſtiõis duriciẽ & fumũ in ſtõacho clauſũ ſed ab eis nocumẽtũ auferaᵉ & ſtipticiores fiãt aſſari eas

UVA. BHSC. IyR_157_4

oportet ut eaꝛ corpus rarificet quæ ſiccitatē tēpant pectoris & urine difficultatē diſſoluūt ꝙ ſi i aq̄ tepida infūdāt qa eaꝛ cōplexio tēperat ex aq̄ mollitie & humiditate proinde ſunt boni chimi in corpore generatiue: colerici tamen cū zucharo eaſ comedant & ſiegmatici cū melle. Secūdū medicinā uero uirtutē habent laudabilem quia abhominationis & uomitus ſunt conſtrictiue ieiuni quoq; ſtomachi confortatiue & ceta. Quæ ſuit etiā gal. ſnia in li. de euchimia & cachochimia capitulo. iii. dicentis. Caſtaneæ ſtipticū ſaporē habēt & omnino nō ſunt cachochime & infra dixit. Fructus qui ab arboribus accipiuntur fere oēs cachochimi ſunt preter caſtaneas. Hec enim bene digeſte in uentre nutritiue ſunt & ne quaquā cachochime aquo princeps ſumpſiſſe uidet in ſecundo canonis capitulo de glande cū ait. In caſtanea eſt parū caliditatis propter ſui dulcedinē & in ipſa eſt abſterſio: & in eis omnibus eſt inflatio in uentre inferiori & ſtipticitas & eſt tarde digeſtionis & boni nutrimenti. Si ergo cum zucharo miſceatur eius nutrimētū fit bonū. gal. quoq; dixit. Quod ipſa eſt mirabilior omnibus granis adeo quod eſt proxima granis panis uerūtamē caſtanea propter illud quod in ipſa eſt de dulcedine nutribilior eſt glande cū tamen nutrimentū omniū ſit hominibus illaudabile ſed fortaſſis earū nutrimentū porcis laudat hæc Auicē. in loco allegato. Et poſtea ſubiunxit ibidem Caſtanea facit ſoda ꝓpterea quia cohartat uaporē conſtringendo naturam & confert humiditati ſtomachi & confert diſſinteriæ & fluxui inteſtinorū & ceta. Hoc etiam attendendū quod ipſe crude nequaquā manducentur dicente gal. in libro de ſubtiliate dieta. Caſtaneæ magis praue ſunt q̄ crude: praue uero minus ſi elixētur ſiue aſſentur ſiue frixentur. Pro regula quoq; obſeruandum eſt ne in multa aſſumantur quantitate propter ſtipticitatem groſſitiem & uē toſitatem earum cū dicat gal. in libro de euchimia & cachochimia ſuperi⁹ allegato Et ſi caſtaneæ omnino non ſint cachochime cauere tamen ut oportet palā ab harū multitudine nō ſolū quia pachichime ideſt groſſe ſed qm̄ cōſtipatiue ſunt uentris & difficile digeſtibiles & inflatiue. Memorādū q; mihi uidetur id in earum decoctione quod ſupra in capitulo de rapis diximus. Scilicet ut non coquantur in frixorio ſuper flāmam quoniam inde malam acquirunt qualitatem ſuffocantem a fumo & ceta ut eo in loco dictum eſt. Quare inter prunas potius coqui debēt ut uentoſitatē ſuperfluam āmittant & cū zucharo in fine menſe poterunt in pauca quantitate manducari quare & cetera.

Capitulū. clxxxviiii. oſtendit naturam ceraſorum dulciū & acrium cū eoꝝ iuuamētis & nocumentis.

c Eraſa ſūt grana magna prunis ſimilia ut ſerapio iquit qui etiam dixit auctoritate gal. Sunt ex eis dulcia & pontica & acetoſa & dulcia deſcendunt a ſtomacho cito & iuuamentū quod inferunt ei eſt paucū & pontica faciunt contrarium huius: acetoſa uero deſiccant pl⁹ q̄ pōtica & cū hoc eſt in eis res incidens & conferunt ſtomacho flegmatico pleno ſuperfluitatibus. Et infra dixit auctoritate diaſcoridis. Quando ceraſa adminiſtrantur humida molliunt uentrem & ſicca retinēt: ſed Raſis in libro .xxiii. continentis. c. vcvii. gal. auctoritate ſic ſcripſit. In fructu huius arboris eſt ſtipticitas & hoc nō ē cū eq̄litate imo diſpoſitio i eo ē ut ē diſpoſitio in malis pōis & granatis ſed fructus hui⁹ hñs i ſe dulcedinē de ſtomacho deſcēdit de leui & cōfert ei modice: tamen ſtipticus econuerſo facit: & accidus confert ſtomacho flegmatico pleno ſuperfluitatibus qa accidus deſiccat magis q̄ ponticus & cū hoc habet in ſe partem inciſiuam. Et dixit in libro nutrimenti fructus ceraſi aſſimilat moris cum ſtipticitate modica quæ eſt in eo ualde & in parte eſt ſtipticitas manifeſtior ſimilis ſtipticitati rubei & pars ipſius eſt uehemētioris ſtipticitatis q̄ rubeus. Et poſſunt cognoſci uires oīum ſpecierum ipſius de eo quod precedēs eſt de moris & rubo ſed rubus canis uehementioris ſtipticitatis eſt ut nutrimentū eius eſt modicū. Gal. uero in ſecundo de alimentis capitulo quinto breuiter ſe de eis expediēs ait. De ceraſis ſic de moris poſſum⁹ argumētare: ſimiliter. Iſaac in particulari⁹ dictis capitulo de prunis i fine ſic ſcripſit de ceraſis: Idē ꝙ de maturis prunis ſentim⁹ & nihil aliud de ipſis ait. Vnde eorum expreſſa complexio quæ ſit a uctoribus nō inuenitur: ſicut & michael noſter inqt frigida & hūida tñ in prīo ea ipſe graduauit. Credim⁹ tamen ꝙ pl⁹ humida ſint ex eo quod ualde cito putreſcāt: ꝓpterea eligantur ex eis illa quæ duriora ſūt & ſolidiora quoniam talia non ita de facili putrefiunt ſicut ea q̄ tenera: ut manifeſtū eſt etiam in exteriorib⁹ et magis gſa mediciæ māducēt ante cibū q̄ gratia nutrimenti iuxta preceptū gal. in libro de euchimia & cachochimia capitulo ultimo dicētis. Abſtinendum eſt a cachochimis niſi aliquando laborantes hora æſtatis egeant ſanare ſiccitatem & caliditatem totius corporis idonea enim illo tempore ſūt poma & pruna & ceraſa preaſſumpta ſed de citrulo & melone nō multum offerēdū eſt ſicut nec de melopopone & perſicis & huiuſmodi: quare & cetera.

Capitulum centeſimumnonageſimū oſtendit natu ram & proprietates iuuamenta q; citoniorum ſeu coctanorum in uia cibi.

c Octana ſunt groſſioris ſubſtātiæ quam pira & maioris ſtipticitatis & propterea ſunt frigidiora & in eorum odoratu eſt proprietas contra omnes paſſiones cordiales dixit Auerrois in quinto colliget. Auicē. uero in ſecūdo canonis capitulo. clvi. ſic de eo ſcripſit. Citoniū aſſatum eſt melius & magis cōueniēs quādo

eius assatō fit hoc modo. Cōcauaſ & eiiciuntur grana eius & ponitur in ipso mel & linitur luto corp⁹ eius & ponitur in cinere cuius natura frigida ē in fine primi & siccū in principio .ii. Est stipticum confortatiuū fortiter, sed dulce ē min⁹ stipticū. Et multitudo comestionis ipsi⁹ generat dolorē neruorum cōfert uomitui & ebrietati & sedat sitim & confortat stomachū recipientem superfluitates. Et in fine dixit. Et quandoq; soluit uentrem & non stringit & generat colicā & dolorē uētris pongitiuum. Et hoc si crudū. s. manducetur & quando assumitur p⁹ cibū soluit adeo q̄ quando plurimū ex eo sumitur extrahit cibū ante digestionē suā: comestū autem ante cibum constringit: idē etiā uoluit Haliabas in quinto Theoricæ. c. xviiii. cū ait. De ipso q̄ frigidū est & siccū frigidum est et siccū ponticum stomachum cōfortat calidum naturā suspendit si ante cibū comedatur mollit autem si post & ceta. Hoc similiter scribit Isaac in particularibus Dietis. c. proprio dicens. Citōia & mala granata ante cibum accepta si sint pōtica fiunt stiptica & similiter si sint acetosa & stōachi cōfortāt substātiā & intestinoꝝ & egestionē colericā auferūt p⁹ cibū autē ex superioribꝰ stōachi ad inferiora deponūt escas & fumū saliētē ad caput uomitūq; colericum reprimūt & dulciū natura substātiæ. Et complexio aquosa ē temperati caloris ali qd obtinet: & ideo paꝝ refrigerant & stomachū confortant ex igne paꝝ: quare & stomacho calido aut molli cōueniūt nociua eis qui colericā egestionem habent & nomitū. Non sapora uero pessima sūt in omnib⁹ qualitatib⁹ quia naturæ frigidæ sūt & humidæ magis aūt frigidæ q̄ humidæ propterea nec secundum cibū ualent nec secundum medicinā quoniam pontica non sūt ut stomachum confortent nec accida ut acumen caloris extinguāt nec dulcedinem habet ut nutriant: sed humores flegmaticos crudos gignunt. Similiter Rasis in tertio Almāsoris. c. xx. dixit. Citonia dulcia & acetosa stomachum efficiunt robostum licet acetosa ad hoc sint fortiora appetitum insup excitant quorum pprietates ē uentrē stringere. Hæc autem si post cibum comedant' stercus cito descendere faciunt atq; a uentre expellūt: ante cibum autē si comedant' totum istud phibent illa autem quæ acetosiora sentiunt' in uentris constrictōe sc̄ fortiora. Et i. iiii. li. suoꝝ afforismoꝝ sic' etiā inquit. Coctanum stomachum confortat & epar & usus eius putredinē in intestinis generat. Et in libro xxii. continētis. c. cccl xxxvi. dixit. Auctoritate Rufi q̄ citonia rectinēt uentrem & puocant urinam p̄ accidens. Et' auctoritate Bimasui sic retulit. Citoniū frigidum est in ultimitate p̄mi gradus siccum in medio .ii. ideo corroborat stomachum: puocat urinā & constipat naturam & subdit: Sed non debet pfici corpus citonii eo q̄ retardat digestionē & sic debet fieri toto posse in ceteris fructib⁹ tamen nō debet assūptio eius habundare ne emittat de stōacho quod in ipso fuerit ante digestionē ipsius. Et si uolumus cum eo stringere uentrē p̄cedere debet eius sumptio ante cibū p horas dum p̄ualet act⁹ citonii i stomacho deinde comestio fiat. Tamen si habundās sūptio illius tollitur infert colicam & dolorē neruoꝝ & ceta. Quare cōcludendū est q̄ uia medicinæ potius q̄ cibi sit coctanis utendū non crudis: sed coctis ut supra docuit Auicē. nec ulla quis de tali coctōne afficiat' admiratione quoniā non solū princeps: sed etiā Gal'. eam p̄cepit in secūdo Alimentoꝝ. c. xxi. dicens. Singulare aliquid p̄ter alia poma citonius inest stipticitatē ampliorē habentib⁹ & chimū māsiuum si qs de coctis ipsis cū melle seruare uelit. s. modo p̄tacto aut aliter q̄ cum melle condiant' & sic cocta manducentur & non aliter nec etiam sic sepe propter predicta.

Capitulū. clxxxxi. ostendit naturā pprietates & iuuamēta citri & ptiū eius.

Itrū corticē habet: carnē: acetositatē: & semina quæ omnia cum diuersarum sint cōplexionū necessariū duximus de unoquoq; seriatim dicere imitātes principē i secūdo canonis. c. cxxi. sic scribentē. Cortex citri calidus est in primo & siccus in fine .ii. Et eius caro est calida in primo & humida in ipso. Quidā aūt dixerūt q̄ ipsa sit frigida & hūida in prio & eius frigiditas maior est. Et ipsius acetositas frigida est & sicca in tertio. Et ei⁹ semē ē calidū in primo & siccū in secūdo caro eius inflat & eius acetositas ē stiptica frāgens colerā rubeā. Et eius semē & cortex ipsius sunt resolutiua. Et cū ponitur eius cortex in pannis phibet tineas & ei⁹ odor rectificat corruptionē aeris et pestilentiam. Decoctio corticis bonum efficit odorem eius acetositas sedat tremorē cordis calidum et nutrimentū est bonū gutturi & pulmoni est tamen mala pectori caro eius & est mala stomacho inflatiua tardæ digestionis quā oportet comedere cum almuri & similiter cū melle mixta ē sanior & magis recipiēs digestionē nisi sit plurima et cortex ipsi⁹ cōponit' in cibariis sicut semina quæ p cōdimento ponunt' adiuuat digestionē: cortex tamen nō digerit' pp duritiem sui & ipsi⁹ decoctio sedat uomitū & facit appetitum. Et oportet quidē ut citrū comedatur singulare & q̄ n̄ misceat' cibo āte se neq; p⁹ se! & ei⁹ caro facit utentē se possidere colicā & ipsi⁹ acetositas rectinet uētrē & cōfert solutioni colericæ: & eius semen confert hemoroidibus & pondus ipsius cū uīo melle & aqua calida illinitū cōfert uenenis omnibus & eis resistit & pprie ueneno scorpionis bibitū. Isaac etiam in particularibus Dietis inquit de ipso. Substantia citri ē dura & solida iō si p cibo accipiat' difficulē digerit' tarde a stomacho descendit. Acetosa uero eius substātia ē frigida & sicca in secundo uirtutem habet incidentem extenuantem et

UVA. BHSC. IyR_157_4

refrigerãtem Iccirco fit epatis caloris mitigatiua ſto
machiq; confortatiua excitat enim appetitum cole
ræ rubee acumẽ obtũdit: ſitiẽtibus perfecte ſubuenit
triſtitiãq; et cardiacã remouet & ceta. Quod etiam
uoluit Raſis in quarto libro ſuoꝝ afforiſmorum
cũ dixit. Foliũ & cortex citri uirtutẽ habẽt remouẽ
di uenenũ & confortãdi cor. Et in. xxi. cõtinẽtis. c.
xxi. dixit Auctoritate Diaſcoridis. Semẽ citri bibi-
tũ cũ uino phibet nocumẽtũ cuiuſlibet ueneni mor
tiferi & laxat uentrẽ & aqua decoctionis eius facit
bonũ oris odorẽ. Et inqt Gal'. in. vii. Acredo citri ẽ
frigida & ſicca in tertio & cortex eius deſiccat non
cũ pua acuitate & ob hoc eſt ſicca in tertio & ẽ eq̃-
lis intra caliditatẽ & frigiditatem aut declinat paꝝ
ad caliditatẽ. Et eius caro generat humores groſſos
frigidos & in libro Dietaꝝ dixit. Quod cortex
eius eſt odoriferus cũ eſt croceus & eſt difficilis dige
ſtiõis pp eiꝰ duritiẽ & ſiccitatẽ & ſi appõeret̃ i cibis
adiuuaret digeſtionẽ ſicut iuuãt res calide & confor
tant ſtomachũ quãdo ſumit̃ de eo paꝝ & eius caro
eſt dura ad digerendũ. Et cũ comedit̃ cũ almuri eſt
facilis digeſtionis. Et ſubdit inquit filiꝰ Meſue. Cor
tex citri calidus eſt & ſiccus in tertio & ẽ ſpiſſus tar
dæ digeſtionis de ſui natura iuuat tamẽ cibũ ad di-
gerendũ paucillo iuuamẽto et paꝝ ex eo ſũptũ con
fortat ſtomachũ. Et alba caro eius ẽ frigida hũida i
fine primi: & frigiditas ẽ maior humiditate & tra-
hit morã in ſtomacho & ẽ tardæ digeſtiõis & eius
acredo ẽ frigida & ſicca in tertio & refrenat colerã
& cõſtringit egeſtionẽ & ceta. Deinde ſubiunxit. Et
qui comedit citrũ nõ debet ſumere imediate pꝰ aliũ
cibũ niſi priꝰ ſit digeſtus. Et nõ debet comedi pꝰ ali
um cibũ qa facit indigeſtionem. Et acetoſitas eiꝰ cõ
fert tremori cordis & puocat appetitũ & incidit &
diuidit humorẽ coleri cũ: & rectinet fluxũ & uo-
mitũ ſupuenientes uitio ſtomachi: & extinguit epa
tis ſupcalefactionem & ceta. Poſtremo dixit. Et ci-
trũ cõditũ ẽ difficilis digeſtionis quãq; mel ſubtilia-
uerit maiorem partem ſuæ groſſitiei & remotio no
cumẽti eiꝰ ẽ appoſitio magnæ quãtitatis ſpecierum
aromaticaꝝ ſicut ſpicæ gariofiloꝝ: cinamomi: car-
damomi: zinziberis & ſimiliũ. Meſue autẽ in diſtin
ctione quinta ſui grabatin dixit. Quod citra cõ-
dita ſtomachũ & cor cõfortãt & digeſtionẽ faciũt
bonã & oris odorẽ quod intelligendũ q̃n in pauca
ſumũtur quãtitate dicẽte Gal. in libro de diſſolutõe
cõtinua. Cortex citri. ſ. cõditi q̃n accipit̃ de eo paꝝ
cõfortat ſtõachũ & q̃n accipit̃ de eo multũ grauat
qa eius ſubſtãtia ẽ dure digeſtionis & ſic habet̃ int̃
dictos concordia.

Capitulũ. clxxxxii. oſtẽdit naturã ꝓprietates & no
cumẽta ꝓueniẽtia ex comeſtiõe criſomilloꝝ.

Riſomilla teſte Auicẽ. in ſecũdo canõis
c. cxxxxvii. Meliora ſũt armenia non. n.
cito aduenit eis corruptio & acetoſitas & cum ſũ-
mũtur criſomilla oportet ut accipiatur maſticis &
aniſi equaliter pondus dragme unius uſq; ad duas
in uino puro aut uino de paſſis aut paꝝ mellis. Sũt
enim frigida & humida in ſecũdo & eoꝝ humor ẽ
uelocis putrefactionis. Et ipſoꝝ infuſio ſedat ſitim
& criſomilla ſũt equidẽ ſtõacho cõueniẽtõra q̃ pſi
ca & armenia nõ corrũpũt̃ in ſtomacho neq; ace-
ſcũt uelociter: generãt febres ꝓp uelocitatẽ ſuæ putre
factionis ueꝝ infuſio ſiccoꝝ cõfert febribus acutis.
Et in. xxii. tertii tractatu ſecũdo. c. xxi. ſic etiã inquit
Ego aũt abhorreo ea quæ ſũt ſicut pſica & criſomil
la & ſimilia quæ replẽt ſanguinẽ aquoſitate pluria
cõſimiliter ſcripſit Iſaac in ptic ularibꝰ Dietis cũ ait
Criſomilla frigida ſũt & hũida in ſecũdo gradu fa-
cile in putredinẽ cõuertibilia: groſſũ flegma generãt
& uiſcoſũ in cõcauitate epatis et ſplenis. Iccirco diu
turnæ febris cauſa fiunt & ipſa omnibus modis ſũt
peſſima: ideo ante cibum ſemp accipi debent ſtoma
cho inanito poſt cibũ eni ſtomacho pleno in ſupe
rioribus natãt & in acedinẽ cito putredinẽq; con-
uertunt̃. Si. n. noxietates eoꝝ caueri cupimus ieiuni
accipiamus & poſt illa aniſũ maſticẽ & uetus uinũ
ac odoriferꝝ. Quæ ſuit etiã Gal'. ſentẽtia in libro de
diſſolutione cõtinua ſic dicẽtis. De his quæ uelociꝰ
corrũpunt̃ in ſtomacho ſũt criſomilla & mora q̃ ſi
cito nõ deſcendãt de ſtomacho & obuient humo-
ribus malis cito corrũpunt̃ & ideo debent iſta co-
medi ante cibũ ãmouẽda de ſtomacho ꝓpter uelo
citatẽ deſcenſiõis eoꝝ & lubricitatẽ uiaꝝ in eo qui
comedit prius iſta: nam quãdo comedunt̃ poſt cibũ
corrũpunt̃ propter remanentiã eoꝝ in ſtomacho
& relinquũt corruptũ cibũ corruptiõe eoꝝ & quã
do totaliter corrũpũt̃: quod frequẽter euenit: ſũt ſi-
cut uenenũ ꝓnitioſũ. De ipſis quoq; Raſis in tertio
Almãſoris. c. xx. dixit. Criſomilla frigida ſunt quæ
uẽtrẽ cõmouẽt atq; inflãt & colerã reprimũt rubeã
ſtomachũ preterea debilitant eius extinguẽdo calo
rem quibus qui frequenter uſus fuerit in conſequẽti
tẽpore febres patiẽt̃. Et ratio ẽ quia ut inquit Gal'.
in ſecũdo Alimẽtoꝝ. c. xviiii. Criſomilla prauis hu-
moribus faciũt corpus habũdare: & idẽ Raſis i. xx
iii. continẽtis. c. vccxxxxii. auctoritate Diaſcoridis
ait. Percopi ſũt meliores pro ſtomacho pſicis & gal'
dixit. Quod armenici habẽt fructũ frigidũ & hũi-
dũ quaſi in ſecũdo. Et dixit etiã in libro nutrimenti
q̃ de genere perſicoꝝ exiſtãt ſũt tamẽ meliores eis
qa nõ corrumpunt̃ in ſtomacho ut pſica & penes
quoſdã ſũt delectabiliores eis ideo magis ualent ad
ſtõachũ q̃ pſica. Et dixit Bimaſui. Criſomilla frigi
da ſũt & hũida in medio tertii & aſſimilãtur pſicis
ſed generãt humorẽ peioꝛẽ humore generato de pſi
cis groſſum & crudũ in arteriis ideo generãt febres
cronicas: tamẽ ſumi debet poſt ea aniſũ & maſtix i
quãtitate ponderis aurei unius cũ ſirupo citonino
aut cũ uino uuarũ paſſaꝝ & mellis ſimplicis. Et in

UVA. BHSC. IyR_157_4

quit Masarguith ꝙ generāt humorē a quo generāt̄ febres tardæ dissolutionis ipsa tamen laxāt coleram rubeā & generant humorē grossū & postremo ipse sic cōcludit. Et ego credo ꝙ nō inueniāt̄ res uehemētioris infrigidationis in stomacho ad modum illius & ceta. Et propterea postponēda sunt potꝰ q̄ manducanda & ceta.

Capitulū.clxxxxiii. oñdit naturā ꝓprietates & nocumēta Dactyloꝝ in uia nutrimēti.

Serapio

d Actyli: secūdū quod dixit Serapio in capitulo de Rorab auctoritate habēmesui meliores sunt zucharini & auctoritate Rasis retulit ꝙ calefaciūt & generāt sanguinē grossū qui cōuertit̄ cito ad colerā & ē malū nutrimētū eoꝝ illis quoꝝ cōplexio ē calida et epar calidū & cui cito aduenit soda & squinātia bothor & alcola & opilatio in epate & splene. Et deteriores ex eis sūt magni & qui sūt dulciores & nō sūt cōueniētes aliquo modo illis qui sūt calidæ cōplexionis & nō sūt debilis naturæ si utūt̄ eis impinguant̄ ab eis. Rasis uero in tertio Almāsoris .c.xx. sic de eis inquit: & talē eius seriē habemus. Dactyli calidi sūt & grossi multūq̄ dāt nutrimētū qui si in comestione multo accipiātur usu sanguinē in interioribꝰ generāt grossū dētesq̄ corrūpūt sāguinē quoq̄ ac flegma acrescere faciūt. Rotab aūt minꝰ calidi sūt q̄ dactyli q lenitiui existētes stomachū rectificāt & ꝓpea ꝙ dētibus nocent dixit ipse in .xxv. continentis. c.i. Pꝰ comestionē dactyloꝝ recētiū p̄cipue debes mūdificare gingiuas & os cū lauatōe pfecta et absterssione post lauationē factā quia comestio ipsoꝝ dactyloꝝ emollit gingiuas & ceta. Idē quoq̄ sensit Halias in quinto Theoricæ .c.xviiii. Et rabi Moyses cū inquit. Dactyli generāt dolorē capitis opilant epar & apostemāt & hemoroidas creant. Isaac etiā in particularibꝰ Dictis sic de eis scripsit. Dactyli calidi sūt & hūidi in secūdo gradu grossi sanguinis generatiui & difficilis digestionis ficubus tamē siccis digestibiliores magisq̄ diuretici: sed illis assuescētes epatis & splenis cōstipationē duritiē & tumorē incurrunt gingiuis & dentibus sūt nociui: dolorē in ore stōachi faciūt: diuersas tamē habēt actiones secūdū regionū qualitates qdam. n. in frigida qdā i sicca & qui dā i mediocri nascūtur regiōe. In calida nati regione sūt dulcissimi & uiscosi ꝑide paꝝ nutriūt & cito digerantur uētrē hūectant & plus etiā ceteris cōstipatōē epatis & splēis et nocumētū capiti oriq̄ stōachi faciunt. Rursus qui in terra frigida nascuntur in'sua eruditate & ponticitate ꝑdurāt quare ceteris sūt siccliores & minꝰ omnibꝰ nutritiui ac duri ad digerendū tardeq̄ a stomacho descendētes: ceteris tamē plus stomachū cōfortant. In mediocri uero nascentes regione licet in pfecta cōstēt maturitate tamē illis abest siccitas ut in maturitate seruari nō queāt quoniā in eis q̄dam liquoris supfluitas ē unde corpa replēt crudis humoribꝰ q sūt materia diuturnæ & piodice febris ad dissoluendū inobedientis. Et h̄ fuit etiam Gal' sentētia in secūdo Alimentoꝝ .c.xxiiii. dicētis. Dactyli indigestibiles sūt & grauatiui capitis & dulces opilatiui & stiptici: & subdit. omnes dactili indigestibiles sūt & lesiui capitis Aliq āt & mordicatōis sensus efficiunt ori stomachi. Q ui autem ab eis distribuit̄ in corpore chimus grossus sēper est habet et aliqd uiscosū & unctuosū & quoniā tali chimo dulcedo admiscet̄ celerrime qdē ab ipo epar obstruitur ledit̄ autē & flegmonizās & turgēs sume ab edulio ipsoꝝ: cōueniēter aūt & epar & splē opilant̄ & ledunt̄: multo aūt magis ledūt uirides ad oia. Et in libro de euchimia .c.iii. sic quoq̄ ait. Humor qui ex dactylis generāt̄ grossus est & faciliter obstructiuꝰ epatis & ceta. Ex qbus cōcludēdū ē ꝙ & si dactyli sua dulcedie gustui placeāt. Sāitati aūt corporis calidi minime: quare & ceta.

Galenus

Capitulū.clxxxxiiii. ostēdit naturā ꝓprietates & iuuaméta fisticoꝝ siue pistachioꝝ.

Rasis

Habas

f Istici a nostris uulgaribus sicut & a qbusdā antiquoꝝ pistachii appellant̄ ut apparet ꝑ Haliabatē in qnto Theoricæ .c. xviiii. dicētē. Pistachia in calido & hūido tēpata sūt & quæ pōtica sūt & odore iocūda cōfortatiōi oportuna sūt epatis: eiusq̄ aperiunt opilationē & emittūt pectoris hūiditatē: renes purgāt & uesicā: augēt uentrē: & eoꝝ cibus mediocris ē. Sed princeps Auicē. aliter de eoꝝ cōplexiōe sensisse uidet̄ cū dixit in secūdo canonis. c. cclxxiii. Fistici sunt uehemētioris caliditatis q̄ nux & amigdala & sunt calidi in fine. ii. & in ipsis ē hūiditas & existimauerūt qdā ꝙ essent frigidi & errauerūt. Et subdit aperiunt opilatiōes epatis ꝑ suā amaritudinē & aromaticā uirtutē sui & in ipsis ē pōticitas & nutrimentū eoꝝ ē puū nalde sūt boni stomacho & ꝓprie illi q sūt similes granis pini ꝑ id quod in ipsis ē de amaritudine cū ponticitate & aperiūt opilatiōes epatis & mūdificāt ipsū & aperiūt meatꝰ nutrimēti & ꝓhibēt nauseā & subuersionē stomachi & cōfortant os eius nō leniūt uētrē neq̄ stringūt & ceta. Hoc ét sensit Rasis in tertio Almāsoris .c.xx. dicens. Fistici calidiores existūt amigdalis atq̄ epatis apiūt opilationes. Et in libro quarto suoꝝ afforismoꝝ inqt. Fistici ꝓprietatē habēt cōfortādi epar hūores grossos expellūt & ex philosophis sūt q dicūt ꝙ quādo cū musto sūpti fuerint humores a uenis expellūt. Et in .xxii. libro cōtinētis .c.cccccxxxi. auctoritate diascoridis retulit. Quod fistici ualent ad stomachum Et auctoritate Gal'. in octauo dixit. In hoc fructu ē ps quasi declinās ad amaritudinē aromatizās ideo aperit opilatiōes & purgat epar ꝓprie & cōfert uitiis pectoris & pulmonis. Et dixit in libro nutrimē

Galenus

Rasis

Galenus

UVA. BHSC. IyR_157_4

ti q̄ nutrimētū habēt modicū cōfortāt epar & api
unt meatus nutrimēti. Hoc idē ſubiūxit auctoritate
Bim aſui. Verba aūt Gal'. in ſecūdo Alimētoꝝ. c. xx
viii. hæc ſūt. Piſtachia naſcūtur apud alexādriam in
egypto multo aūt plura in boreali ſiriæ Alimentū q̄
dē pauciſſimū habētia utilia ſūt ad epatis corrobo/
rationē ſimul & purgationē inſertoꝝ humoꝝ ſecū
dū meatus ipſius pticipant enī ſub amara & ſtipti-
ca qualitate aromatizāte. Scimus aūt & alia multa
epati utilia ſicut in negotio ſimpliciū medicinarum
oſtēſum ē: ſtomacho aūt neq̄ profectū neq̄ nocu/
mētū notabile ex ipſis habeo teſtari ſicut neq̄ reſtri
ctiui uētris neq̄ ſubductiui. Rabi Moyſes uero ma
gis q̄ hi uidēt eos approbare cū inquit. Piſtachia
ſūt meliora omnib⁹ fructibus corroborant ſtoma/
chū & epar: ſūt calida & ſicca tēperate. Iſaac quoq̄
in particularibus Dietis ſic de eis ſcripſit. Fiſtici cali
di ſūt & ſicci in medio. ii. gradus bonū comedētib⁹
pſtant nutrimētū: quidā tamē pōticitatis & ama/
ritudinis habēt unde ſūt epatis cōſortatiui eius etiā
cōſtipationē aperiūt: ſūt pectus atq̄ pulmonē mun
dificātes qui cū uino cocti potui dētur & fiunt con
tra uenenū. Ipſi quoq̄ fiſtici epati cōueniūt. Sed ta
mē calidā habētes cōplexionē modicū ex eis come
dant. Quod ſi aſſi fuerint comedentiū ſtōachū con
fortāt & ceta. A qb⁹ ſūpſit Auerrois in. v. colliget in
quit. Fiſtici calidi ſūt & ſicci tēpate cōfortāt ſtoma
chū & epar a tota ſubſtātia & ſūt ex illis medicinis
quæ habēt multa iuuaméta & magna. Ex q̄bus ap
paret q̄ pro medicinis magis q̄ pro cibis utēdi ſūt.

Capitulum. clxxxxv. oſtendit naturam ꝓprietates
et nutrimētū ficuū humidaꝝ & recētiū.

Ficus ut princeps inquit in ſecūdo cano-
nis. c. ccviii. Melior ē alba deinde rubea
deinde nigra & q̄n uehemēter matura ē
melior ē & ꝓxia ad hoc ut nō noceat et
illa q̄ ē hūida ē calida parūꝑ & plurimæ ē aqueita/
tis & paꝝ ē medicinalis: & ſubdit. Et ficus nutribi
lior ē reliqs fructibus & quæ uehemētis eſt matura/
tōis ꝓpinqua eſt ad hoc ut nō noceat & in ipſa ē in
flatio & lenificatio ultia & expellit ſupfluitates ad
cutē & facit ſudare & in eius acceptio ē ſedatio ca/
liditatis & ē uelocis nutrimēti et penetratiōis i ſtōa
cho & corpore toto & licet nutrimētū ficus nō exi
ſtat in robore nutrimēti carnis & granorū: ē tamen
uehemētioris roboris q̄ nutrimētū omniū fructuū
et eſt ipinguatiua eius ipinguatio facile reſoluitur &
eſt faciēs pediculos & illud quidē cōtingit ab ea ꝓ
pter corruptionē hūoris eius & ipſa ē uehemētioris
expulſionis ad exteriora & cōueniētis humoris: ani
malibus ē mala ſtomacho & cōfert renibus & ueſi
cæ. Dixit etiā de eis in tertia primi doctrina ſecūda
c. vii. Quod fruct⁹ magis nutrimēto ſimiles ſūt fic⁹
& uuæ ualde maturæ & in. xiiii. tertii. c. xx. Paſſe fi
cus & auelanæ ſūt amice epati & ultimi iuuaméti.
Idem etiā ſenſit Haliabas in quinto theoricæ. c. xvii
ii. cū dixit. Fic⁹ cōplexio calida ē in primo gradu et
q̄ recēs ē hūida in ſecundo. Et ſanguis ab ea genera
t⁹ laudabilior ē omniū fructuū ſanguine eſtiuoꝝ ue
lociſq̄ digeſtiōis & deſcēſus a ſtomacho & ceta. Et
poſt aliqua ſubiūxit. Si q̄s uero ficuū frequētet co/
meſtionē pediculi in corpore ei⁹ generātur magiſq̄
ſi ſupfluitates ſint i ei⁹ corpore male. Iſaac quoq̄ plu
rimū eas cōmēdauit. Cū poſuit ipſas in primo loco
bonitatis dicēs. In uniuerſalib⁹ dietis. c. xi. Vue ſunt
ficub⁹ ſecunde & ꝑcipue ſi bene mature ſint. Et i ꝑ-
ticularib⁹. Fic⁹ ceteris fructib⁹ laudabilior ē ac nutri
bilior hūiditatis tamē ſuæ cauſa groſſos creat humo
res & illa q̄ nō ē ꝓfecte matura ē min⁹ calida & ma
gis groſſa propter dominationē terreſtris ptis in ea
unde Hipocrates. Fic⁹ quāto lōginqor ē a maturita
te tāto min⁹ calida ē & groſſa magis. Et cū extribus
reb⁹ compoſita exiſtat corticib⁹ uidelicet ſemine &
carne. Seminis nutrimētū ē nullū & naturæ harenæ
uel lapidis. Cortex ficꝰ ē ut cutis ꝓpea duriſſim⁹ ad
digerendū. Caro aūt nutribilior ſolubiliorq̄ exiſtit.
Et ꝓp hoc Diaſcorides inqt. Calorē extinguit: ſitim
aufert: & ſudorē ꝓuocat & ceta. Hoc quoq̄ uoluit
Raſis in tertio Almāſoris. c. xx. dicens. Fic⁹ calidæ
ſūt q̄ cū recētes fuerint uentrē inflāt & leniūt humo
rē creātes nō malū. Et in libro quarto ſuoꝝ afforiſ
moꝝ ait. Fic⁹ cū comedūt recētes putredinē remo/
uēt. Et dixit Gratin Quod fic⁹ putredinē efficiūt
& nō debēt comedi propter lactis ſui uenenoſitatē
Et in libro. xxi. cōtinētis. c. ꝓprio dixit auctoritate
Diaſcoridis. Fic⁹ recētes & mature nocēt ſtomacho
& laxāt uētrē laxatiōe parua: ꝓuocāt ſudorē: indu/
cūt lentigines & bothor extinguūt ſitim & mitigāt
calorē. Gal'. uero ſup omnes ficus extollit ſcripſit. n
de eis in qnto de regimine ſanitatis uerſus finē. Fic⁹
mature ante oēs alias fruges ſūt eligēde & in hieme
caricæ. Et in ſecūdo Alimētoꝝ. c. vii. inqt. Fic⁹ nō
potuerunt fugere cachochimiā ſicut & alii horarii
fruct⁹ q̄uis omnib⁹ aliis horariis min⁹ ipſā. ſ. cacho
chimiā ſint ꝑticipātes. Et p⁹ aliqua ſubdit. Bene ma
tura ficus uenit ꝓpe ad nō totaliter ledere cōſimilis
ens iā ficub⁹ ſiccis multa quidē habētib⁹ utilia gene
rāt. n. ſāguinē bonū: uñ ipſas & pediculoꝝ multitu
do ſeqt. Et in. c. viii. eiuſdē ſic ēt ait. Fic⁹ & uuæ ope
re quaſi capitales ſūt & enim nutriunt magis omni
b⁹ horariis & minime ſūt cachochime reſpectu illo
rum & maxime quando fuerint bene maturate. Ei⁹
quidem igitur quod ē nutrire ipſa maxime ſignum
quoniā q̄ cuſtodiūt fruct⁹ uineaꝝ comedētes quidē
in duob⁹ mēſib⁹ quib⁹ cū cuſtoditū aut ſolas ſemp
fic⁹ cū uuis: aut modicū quidē interponētes panis i
pinguatiq̄ ſatis nō tamē fortis et cōpacta ē caro ex
ipſis generata ſicut q̄ ex carnib⁹: ſed laxa & uana ꝓ
pter id q̄ celeriter cōtrahitur ceſſante edulio & ceta
Et in libro de euchimia. c. i. dixit. A ſuperfluis hora

UVA. BHSC. IyR_157_4

riis abstinere decreui preterq; a maturis certitudina liter ficub⁹ & uuis. Et in .c. qnto eiusdem .Prope in nocuos fruct⁹ si mature fic⁹ & pter has matura uua suspensa ex hoc q; iã inflatiuum deposuit & fit pfecte inculpata & ceta. Ecce igit' q̃stum fic⁹ humide bene mature approbent' .Secure ideo estatis tempore ceteris consentientib⁹ possunt manducari.

Capitulũ .clxxxxvi. ostẽdit naturã & nutrimẽtũ ficuũ siccaꝝ cũ iuuamẽtis & nocumẽtis eaꝝ.

q Via fic⁹ siccæ i ieiunii tempore plurimũ utunt' & eas quidam laudant. Aliqui uero ipsas uituperãt ideo de eis speciale capitulũ faciẽdum esse iudicauim⁹ ut distinctius operatiões & pprietates ipsaꝝ intelligãtur & consequenter an laudabiles sũt ad sanitatẽ uel repbande. Dicam⁹ ergo cum Auicen. in secũdo canõis. c. cclxxx. sic scribente. Et ficca quidẽ fic⁹ in suis opationib⁹ est laudabilis uerum tamen sanguis generatus ex ea nõ est bon⁹ & propter hoc facit pediculos uerum si sit cum nuce comesta tunc ei⁹ chim⁹ fit bonus. & post nucẽ cũ amigdala & leuior omnib⁹ est alba & est calida in primo & in fine ipsi⁹ est subtil'. Et postea subdit. Fic⁹ sicca & pprie acris est fortis absterfionis maturatiua resolutiua & carnosa ẽ plurime maturationis & in ipsa sunt glutinatio & incisio & subtiliatio maturat carbũculos & decoctõ ipsi⁹ confert apostematib⁹ gutturis sicut nocet apostematib⁹ epatis & splenis propter suã dulcedinem & quando apostema est duraꝝ nõ nocet neq; cõfert uerũtamẽ si cõiungat' cũ subtiliatiuis & resoluẽtib⁹ cõfert ualde & cõfert aspitati gutturis & est cõueniẽs pectori & cãnæ pulmõis & uinũ ei⁹ cõfert tussi antiq̃ & doloribus pectoris & apostematib⁹ cãne pulmonis & nõ est mala stomacho sicut humida imo quãdo comedit' cũ almuri mũdificat superfluitates stomachi. Et post pauca subiunxit. Et administratio ipsi⁹ cũ ieiuniũ adest ẽ mirabil' iuuamẽti in apiẽdo uias cibi & pprie cũ nuce & amigdala cũ tamen ei⁹ nutrimẽtũ cũ nuce fit pl⁹ q̃ cum amigdala. Et si comedat' cũ ingrossatiuis fit ei⁹ nocumentũ tũc maximũ & ceta. Idẽ etiam sensit Isaac in prima doc. cũ inqt. Sicca uero fic⁹ calida est in secũdo gradu sicca in medio pmi: ut etiã dixit Haliabas in quinto Theoricæ. c. xviiii. Quãobrẽ calefacit & sitim creat & i colericos mutatur humores: ceteris tamen fructib⁹ nutribilior ẽ & min⁹ inflationis habet & si supfluos humores in stomacho inueniat dura fit ad digerendi & ad corrupti n̄ mutat': & inflationẽ uentositatẽq; generat & pessimũ sãgninẽ: in supficie aũt corporis pediculos creat. Si aũt humores mũdificatos inueniat bene digerit' & sanguinẽ laudabilẽ facit corpusq; mũdificat ab humorib⁹ mal'uriná puocat pectusq; putrificat: pulmonẽ renes atq; uesicam ab humorib⁹ grossis non tamẽ ab inflatione & uẽtositate libera ẽ. Qui ergo noxietates uult uitare ieiunus accipiat & post illam calamentum manducet aut ameos aut piper & similia. Coleric⁹ uero p⁹ illã oxizacarã accipiat. Q̃ui autem maioris causa nutrimenti eas uelit accipere uel ideo ut sanguinẽ laudabiliorem generet nuces cum eis & simul cũ amigdal' admisceat. Item secundum medicinã ualet si cũ Isopo coquat' pect⁹ pulmonẽq; mundat & tussim diuturnã eneruat & ceta. Hæc quoq; fuit Rasis sua in .iii. Almansoris. c. xx. dicẽtis .Fic⁹ sicce multũ nutriũt & calefaciũt quarum multus usus pruritum & pediculos creat uẽtrẽ quoq; leniũt quando ante cibũ comedunt'. Et in .xxi. cõtinentis. c. clxxv. auctoritate Diascoridis inquit .Q̃uod siccæ fic⁹ cõgluti nant: calefaciunt: inducunt sitim: laxãt uentrem & non cõueniunt fluxui reumatis descẽdentis ad stomachum uel ad intestina & conferũt gutturi & cãnalib⁹ pulmonis: uesicæ: renibus asmati: sq̃ancie: hidropisi & similib⁹. Et licet dictũ sit q; renibus cõferãt intelligendum est sanis & non ulceratis quoniam ut princeps uoluit in .xviii. tertii tractatu secũdo. c. xii. Ficus siccæ male sunt ad ulcera abstergentes ea & sclapelãtes ipsa propterea q; in ipsis est laticinium occultum Gal'. quoq; eas mꝰtum laudauit in secundo Alimentorum capitulo septimo cum ait Ficus siccæ subtiliatiuam & incisiuam habent uirtutem: & ideo earum oblatio est proficua non solum humores grossos habentibus: sed & sanis apertos enim faciunt eos esse qui secundum epar exitus alimentum non solum egris: sed & sanis securissimum uerumtamen quicunq; cum aliquo ingrossantium eduliorum comedunt eas non parum ledunt' & in libro de euchimia dixit. Quod cum nucibus siccæ ficus comeste optim⁹ ẽ cibus & similiter cum amigdalis: quare h̃ duo in ipsarum comestione obseruentur & tertiũ q; ante cibum manducentur & nõ in multa quãtitate & ceta.

Capitulũ .clxxxxvii. ostẽdit naturã & pprietates iuuamẽtaq; granatoꝝ & speciẽꝝ eoꝝ.

g Granatum dulce: ut princeps ait in secũdo canonis. c. cccxvii. Frigidum est ad p̃mum & humidum in ipso & acetosum ẽ frigidum & siccum in secundo. Et acetosum reprimit coleram & prohibet cursum superfluitatum ad uiscera & proprie uinum eius. Et i omnibus speciebus eius usq; ad acetosum est abstersio cũ stipticitate. Et dulce quidẽ lenificat naturam & totum ipsius est parui nutrimenti: sed est bonũ. Muzum uero quãdoq; est magis iuuatiuum stomacho q̃ poma & citõia: sed ei⁹ granũ ẽ malũ: acetosũ exa

UVA. BHSC. IyR_157_4

sperat pect⁹: et dulce lenit ipsū et cōfortat pect⁹ et cō
fert tremori cordis & abstergit os stomachi. Et mu
zū confert inflāmatōni stomachi & dulce est conue
niens stomacho propter illud quod est ī ipso de stip
ticitate subtili & acetosum nocet stomacho & cū
hoc grana granati sunt mala stomacho & melius ē
ut fugat febriens de ipso post cibum suum & prohi
beat eleuationem uaporum q̄ ut premittat ipsum et
subleuentur materiæ ab inferioribus. Acetosum &
dulce prouocant urinam licet magis acetosum quā
uis etiam magis noceat stomacho & intestinis. Et
granatum muzum confert febribus acutis & infla
mationi stomachi. Sed dulce multotiens nocet acu
tas habentibus febres: & ideo in prima quarti trac
tatu secundo capitulo trigesimono no sic princeps
ait. Fruct⁹ qui diliguntur febricitanti febre colerica
sunt granata dulcia & muza. & pruna & ceta. Cu
ius ratio est quia ut inquit Auerrois in septimo col
liget capitulo de syncopi in granis granatorum pro
prietas reperitur resistendi putrefactioni & ut cibus
ut in fumositat. bus malis conuerti minime possit.
Quæ etiam fuit Rasis sententia in tertio Almanso
ris capitulo uigesimo dicentis. Mala granata dulcia
non infrigidant: sed inflāmationem & sitim faciūt
atq; guttur leniunt. Acetosa uero pectoris asperita
tem faciunt stomachum & epar infrigidant: epar ta
men proprie quæ colere ac sanguinis calorem extin
guentia febrem reprimunt & uomitum & in libro
quarto suorum afforismorum sic idē ait. Mala gra
nata dulcia lenia bonos humores generant & expel
lunt humores putridos ab orificio stomachi: mo
uent appetitum comedendi & eorum acetosa sto
macho nociua sunt ex proprietate. Et in libro. xxii.
continētis dixit auctoritate Diascoridis. Omne gra
natum est boni chimi bonum stomacho modici nu
trimenti. Sed granatum dulce generat caliditatem
modicam in stomacho & inflāmationē: & ideo nō
ualet ad calidas personas tamen accidum cōfert sto
macho inflāmato & magis prouocat urinam q̄ ali
ud granatum & est uehementioris stipticitatis in tā
tum q̄ etiam granatorum acidorum si ponuntur
in cibariis prohibent superfluitates ne ueniāt ad sto
machum & intestina: & decoctio ipsius confert ul
ceri intestinorum & emanationi humiditatum anti
quarum a matrice. Idem quoq; uoluit Haliabas in
quinto Theoricæ capitulo decimonono dicēs. Gra
natum complexionis est frigidæ & quod acerbum
est fortis est frigoris humiditatis temperate & sic
citatis coleram hic reprimit: stomachum confortat
& epar calidum uomitū sedat & materias prohi
bent ne ad uentrem fluant colericas Dulce autem in
ter calidū & frigidū tēperatū est & humidā habet
cōplexionē tussimq; q̄ ē ex calore mitigat & gene
rat ī stōacho frigido uentositatē. Ex quibus satis li
quet q̄ granata plus in uia medicinæ q̄ in uia cibi re
ponunt & propterea tēpore sanitatis aut nunquā
aut raro eis utendum est & precipue accidis nisi gra
tia extinctiōis caliditatis stomachi uel epatis & ceta
Et q̄ ita sit patet per Gal'. in secundo de Alimentis
capitulo. xxii. sic dicentē. Alimentum autem corpo
ri exhibent quidē granata oio modicū quare nūquā
ipsis ut alīto utimur: sed ī farmaci pte solū. & ceta.
Capitulum. clxxxxviii. ostendit naturam & iuua
mēta iuiubarū i uia nutrimēti ꝫnō facere ad sanitatē

i Viubæ meliores teste Auicē. in secundo canonis. c̄. ccclxxiii. sunt maiores earum quæ frigide sunt in primo æquales in sic citate & humiditate & sunt declinantes parum ad humiditatem conferunt acuitati sangui nis calidi: & extimo q̄ illud sit propterea q̄ ingros sant sanguinem & uiscosum faciant ipsum: & illo rum existimatio qui putant q̄ ipe clarificent sangui nem & lauent eum est existimatio corrupta ad quā ego non declino & nutrimētum earum & digestio sunt difficilia. & sermo quidem bonus in eis est ille quē dixit Gal'. Non reperi iuiubas in conseruanda sanitate & remouenda egritudine aliquid operan tes: sed reperi eas difficilis digestionis & pauci nu trimenti conferūt pectori & pulmoni: sūt male sto macho & difficilis digestiōis. Quod similiter uolu it in pticularibus Dietis inqt. Iuiubæ calide sūt et hu mide in primo gradu paꝛ nutriūt & sūt difficiles ad digerēdū stomacho q̄ nociuæ & sanguinis flegma tici generatiue. Quæ tamen cū sunt ponticæ & im mature sanguinis acumē extinguūt & si ad matura tiōis tēpus puenerint pectoris ac pulmonis asperita tē humectāt. Vnde Gal'. iuiubæ nec sanos custodiūt nec sanitatē egris restaurāt. Rasis uero de eis sic di xit in tertio Almāsoris. c. xx. Iuiubæ in caliditate sūt tēpate & sūt bone gutturi & pectori sanguinis quoq; acuitatē parūp extinguūt & i li. iiii. suoꝛ afforismo rū sic inqt. Iuiubæ ardorē sanguinis extinguūt cole rā expellūt: hūiditates tēpāt: & maxie recētes & ma ture. Et dixit Gratin q̄ ē mirabil' eaꝛ natura. Et i. x xi. cōtinētis. c. ccccxvii. dixit auctoritate Bimasui Quod iuiubæ calidæ sūt & hūidæ i prio & cū ppri etate eaꝛ deponūt acuitatē sanguis colerici cōferunt pectori & pulmōi: tñ male si stōacho. Et iqt Gal'. i li. nutrimēti q̄ nutrimētū ipsaꝛ ē modicū & ipsaꝛ digō ē difficilis & generāt flegma ut ēt retulit Sera pio auctoritate eiusdē i loco allegato. Et ppea sapiē tū medicoꝛ cōsilio utamur & ipsas postponam⁹ si nostrā cupim⁹ cōseruare sanitatē eo qa paꝛ nutriūt & qa id minimū nutrimētū ipsaꝛ ē malum & fleg maticū: oio ab his q frigide fuerint cōplexiōis & fri gidi stomachi fugiendum.

Capitulū. clxxxviiii. ponit naturā ꝓprietates & iu uamēta limonū & arancioꝛ.

UVA. BHSC. IyR_157_4

d E his duobus in uno capitulo scribēdū esse iudicauimus cū eorum nature operatiōes & proprietates similes existant pariterq; ad mensas nobilium ueniant. De quorū primis dicemus cū auctore Pandectarum sic primo de limoncello scribente. Limoncellū omnibus est notum cuius odor confortat cor & eius acetositas est frigida & sicca & ualet sirupus ex ea factus ad febres pestilentiales deinde dixit de limone. Limon fructus pulcher odorat⁹ plenus succo aceto so ualde apto salsamentis & ipse etiam comeditur sale conditus: nusq; memini de ipso legisse apud auctorem autenticū nisi apud Auicēnam in quarto canone in cura febrium acutarū in generali ubi iubet dare aquam acetositatis limonis non saliti. Quod etiā precise michael noster inqt uerū ipse addidit ut existimo totum absolute dicendum frigidū & humidū usq; ad secundum &ceta. Cuius existimationem nolumus reprobare cū proximo: ut chilom ait: Nō sit maledicendum alioquin audituros qui non mœrore conficiant. Sed tantum quid de complexione horū fructuū: salua semper uniuscuiusq; reuerentia sentiamus breuiter explicabimus ea functi auctoritate quæ anno ætatis nostre uigesimo per clarissimos collegii nostri professores nobis fuit pro sua in omnes humanitate concessa dicētes. Quod limonum succus frigidus sit supra secūdum qualitercūq; ipsū uolueris denoiare acetosum scilicet aut stipticū aut ponticū uel ex his cōmixtū. Nullum enim .viii. saporū poteris ei magis q̄ aliquem istorū appropriare ut patet discurrēdo. Si dixeris eū acetosum reponemus ipsum frigidū esse & siccū in secundo & dicemus. Quod eius humor sit subtilis penetrabilis humores grossos incidens: & appetitū prostratū excitans iuxta sentētiam Isaac. in. v. d. c. iiii. dicētis. Acetosus sapor frigiditatē in secūdo gradu esse denuntiat quia humores sui substantiales sunt subtiles & penetrabiles & partim terrestres ideo perforat & incidit grossos humores & appetitū cōmouet: quæ fuit etiam gal. determinatio in. iiii. de simplici medicina distinctione secunda capitulo quarto. Si uero dixeris sucū limonū stipticum esse aut ponticū quod est magis uerisimile & nos pronunciabimus eum frigidum esse in tertio aut in principio eius: dicēte Isaac in loco allegato. Ponticitatis humores sunt pure terrestres & frigidi similiter & sicci tantum quod necesse est ut in fine tertii grad⁹ sint uicini: unde & sua nutrimenta sunt paruissima & grossos humores faciēt ia & subtili diete illaudabilia & ceta. Si aūt stipticū dices: & frigidū in. iii. & siccū habebis ipsū colloca re ut oēs uoluerūt antiq: dixit enim gal. i. iiii. de simplici medicina dist. vi. Oē corp⁹ stipticū denudatū ex reliqs saporib⁹ apud sensum inuenis semp per experimētū infrigidare. Quā cum habeat complexionem infrigidat corp⁹ humanū & desiccat: carnium quoq; ac sanguinis minorationē faciet si qs eo multotiēs utat stomachū quoq; cōfortat ac uētrem sin plurimum constringit & sanguinem ganerat melancolicum ut etiam scripsit Almansor in. iii. Et si compositum ex dictis saporibus dixeris compositas habebit operatiōes ex illis resultantes qbus aūt in fine ii. aut in. iii. frigidū habebis pronūtiare & desiccati uū. Et pptera non uia cibi sed uia potius cōdimenti limonibus & limoncellis erit utendum nec etiam ab omnibus sed ab his tantum qui calidum & non appetentem stomachum habuerint. Quare & cetera

De aranciis uero pādectarum auctor sic inquit. De citrangulo nunquam mentionem reperi nisi in quinto canonis & in antidotario damasceni. Nobis autem uidetur quod Gal. in secundo de alimentis capitulo. xv. de cedrorum fructu fecerit mentionem. Qui quidem fructus non citrū ut patet primo per eundem faciētem capitulū trigesimumquintum de citro. Patet etiam per seriem uerborum eius quæ est talis. Cedrias nominant fructum cedri similes quidem entes archeutidibus secūdum colorem ac figuram & enim subruffe & rotunde sunt differentes autem drimitate idest pungitiuitate scilicet a limoniis magis enim limones pūgunt q̄ arantie ut docet experientia. Et pptera dicebat michael noster debet eligi arātia pōderosa & min⁹ acetosa quia min⁹ stomachū ledūt & post aliq̄ subdit. Caro uero eorū cōfert stomacho calido colerico & reprimit acuitatē colere nocet tamen plurimū stomacho frigido sicut cortex eius maxime cōfectus cum zucharo cōfortat eum: pro his tamen qui ea non cognoscunt & ab acetosis in stomacho leduntur. Sciendum q̄ melius est ut ipsa non comedant quæ tamen si oino desideraret rubicūdiora saltē & leuia corticē grossum habentia sibi emant: quoniam hæc maturiora & dulciora minusq; nociua existūt. Et de eis in modica sumant quantitate cum impossibile sit ut omni moda careat acetositate stomacho plurimum inimica dicente gal. ubi supra. Cōmune est omnium punitiuorum modicū dare corpori nutrimentū quia palā succus eius mordicatiuus est satis stamachi & granatiuus capitis nisi aliquis ualde parū ipsū offerat: quare & cetera.

Capitulū .cc. ostendit naturā & proprietates mespilorū cū iuuamentis & nocumentis eorū.

m Espila aut secundū uulgares nespila frigida sunt & sicca in primo gradu teste Isaac in particularibus dietis & proprietatē habet stomachū confortādi: colericā egestionē ac uomitum auferunt: urinā prouocant: & magis pertinent ad medicinā quam ad cibum patum enim nutriunt & grossos faciunt chimos & meliora sunt ante cibum quam post & secundum Auicē. in secūdo canonis capitulo. vcclvii. sūt mala

UVA. BHSC. IyR_157_4

silueſtria & ſunt ſaporis pontici & ſtiptica: uincen
tia coleram & retinentia curſum ideſt fluxum plus
omni fructu: faciũt ſoda & ſunt mala ſtomacho &
ſtringunt & rectinent urinam. Sic quoq; a Serapio
ne ſcribit. zaror eſt arbor ſpinoſa cui⁹ una pars uo
cat meſpilũ & habet fructũ paruũ ſimilẽ malis par
uis bonũ ad comedẽdũ & eſt ſtipticus bon⁹ ſtoma/
cho & cũ comedit rectinet uentrẽ & tarde maturat
Quæ ſuit etiã gal. ſentẽtia in ſecũdo Alimentorũ ca
pitulo. xxiii. dicentis. Fruct⁹ meſpili eſt ſtiptic⁹ ſtipti
citate forti & in foliis & in ſũmitatib⁹ eſt ſtipticitas
Virt⁹ eius eſt frigida palã quoniã talium oĩum parũ
comedere cõuenit nõ ut ficuũ aut uuarũ capioſe ne
q; enim ut alimento ſed ut medicinis ipſis indigem⁹
magis: & i. vii. de ſimplici medicina capitulo. Meſpi
lũ ſecũdũ tranſlationẽ grecã qdã tricoctũ nominãt
eo q; tria habet oſſula oĩa intra ſe & poſt aliqua ſub
dit. Stipticus aũt ſufficienter eſt fruct⁹ hui⁹ arboris
& uix eſibilis & recentiu⁹ ſufficienẽ eſt uentris & in
germinib⁹ ei⁹ & foliis ſtiptica qualitas eſt nõ pauca
Diaſcorides quoq; ſm tranſlationẽ grecã ſic inquit
de eo. Meſpilũ ſemẽ habet rotundũ fructũ minimũ
matiano ſimilẽ tria oſſa habens unde tricoctũ dici
tur ſtipticũ eſt euſtomachũ uentrẽ abſtinet & tarde
matureſcit a quo ſumpſit Raſis cũ in. iii. Almanſo
ris. c. xx. de eis ait. Frigida ſũt & ſicca quæ uentrem
ſtringunt & coleram reprimunt rubeam & uomitũ
abſtinent & ceſa & ſubdit. Et quæ ex eis ſunt dulcia
adhuc ſunt debiliora. Ex quibus patet quod reb⁹ hu
iuſmodi nõ ẽ utendũ niſi gratia medicinæ & nõ ra
tione nutrimenti ut per gal. apparet ubiſupra & in
libro de euchimia & cachochimia. c. v. ſic dicẽte. Po
mis & piris & meſpilis nõ ut cibis ſed ut farmaciis in
digem⁹ ad robur ſtomachi atq; uentris & difficilis
ſunt digeſtionis & ideo in parua ſumant quãtitate
& raro necnõ ab habentibus ſtomachũ calidũ cole
rizantẽ & huiuſmodi: ab aliis uero minime.

Capitulũ. cci. oſtendit naturã ꝓprietates & iuuamẽ
ta mororũ in uia cibi.

Morum dulce ut princeps ait in ſecũdo ca
nonis: currit ſecundũ ſemitã fic⁹ in matu
ratione ſed eſt deterioris nutrimẽti & mi
noris & ficcioris & magis deſtruens ſan
guinẽ & deteri⁹ ſtomacho in reliquis uero fic⁹ diſpo
ſitiones habet ẽ tamen inferi⁹ ea: dulce eſt calidũ &
humidũ: & acetoſum eſt ad frigiditatẽ decliue & in
ipſo ẽ frigiditas & infrigidatio. Et ĩfra inqt. Mor⁹
ẽ malũ ſtomacho corrumpit enim in eo uelociẽ nõ
nocet & oportet quidem ut comedant omnes ſpe/
cies ei⁹ ante cibum & recipiant in ſtomacho in quo
nõ fit corruptio. Illud uero de ſeni nõ nocet ſtoma
cho colerico & nõ ẽ in ipſo de mala cõueniẽtia ſto
macho q; ẽ in aliis quãuis ſit in ipſo malitia & nõ
ẽ nauſea in ipſo & nutrimentũ ei⁹ ẽ paruum & facit
appetitũ cibi & facit ipſum lubricum & extrahit ip
ſum uelociẽ & oĩno deſcẽſus ei⁹ a ſtomacho fit uelo
ciẽ ſed ei⁹ deſcẽſus ex inteſtinis ẽ tard⁹ & ſolutio mo
ri ẽ plurima & ꝓpter hoc in moro quidẽ dulci ẽ ue/
locitas deſcenſionis: aut ꝓp ſuam humiditatem aut
propẽ acredinem ei admixtam. Et in omnib⁹ qui/
dem ſpecieb⁹ mori ẽ ꝓuocatio urine. Iſaac uero in
particularib⁹ dictis capitulo proprio ſic de eis ſcrip
ſit. Mora celſi duob⁹ modis ſunt aut cruda aut acria
non matura aut matura perfecte dulcia: acria & nõ
matura ſunt frigida & ſicca uim habent ſtipticam
confortatiuam ſtomachi & inteſtinorum & uentrẽ
conſtipant: & propterea huiuſmodi ualent ad dia/
riã & diſſinteriam: maxime ſi de colera ſint matura
& dulcia ad calorem pertinent & ad humiditatem
plus autem ad humiditatem: quæ ex ſtomacho eiici
untur: cito uentrem humectant urinam prouocant.
Si tamẽ cibum in ſtomacho ante ſe acceptũ inuene/
rint & eis obſiſtentibus cõmorantur in corruptio
nem conuertuntur & ſtomacho nocent ac capiti. Si
autem ſtomachum uacantem inuenerit bene di/
geruntur ſed modicum nutriunt ieiunis accepta &
refrigerata in aqua frigida aut in niue refrigerati/
ua ſunt ualde: ſitim auferunt & intenſionem calo/
ris extinguunt & ceſa. Hæc etiam fuit Raſis ſenten/
tia in tertio Almanſoris capitulo. xx. dicentis. Mo/
ra quæ ſunt dulcia in caliditate ſunt temperata &
in ſtomacho faſtidium faciunt. Acetoſa uero frigida
ſunt quæ & uentrem continent & ſanguinem forti
ter reprimũt. Et in libro. xxi. cõtinentis capitulo. c
lxxi. auctoritate Diaſcoridis: ſimiliter ait. Quod la
xant uentrem & cito corrumpuntur in ſtomacho
& auctoritate gal. in. vii. ſubiunxit. Fructus celſi ma
turus laxat uentrem & cum eſt acerbus & deſicca/
tus ſtringit fortiter uentrem & ualet contra diſſinte
riam & omnes ſpecies fluxus. Et ait in libro dieta/
rum cum comeduntur celſi ante comeſtionem & in
ueniant ſtomachum mundificatum uelociter deſcen
dunt a ſtomacho & reddunt facilem deſcẽſum alio
rum ciborum: & cum comeduntur poſt cibum &
in ſtomacho ſunt mali humores uelociter corrum/
puntur & nocent magno nocumẽto: & ſicca mora
uel deſiccata ſunt medicina diſſinterie & fluxus cro
nici: & uelocitas deſcenſionis ipſorum cum ſunt ma
turi poteſt eſſe propter humiditatem & uiſcoſitatẽ
ſue ſubſtantiæ: aut propter qualitatem permixtam
eis habentem ſuperfluitatem acutam laxantem uen
trem & ſubdit. Et quando celſi non corrũpuntur
in ſtomacho proculdubio humectant & non infri
gidãt niſi fuerint infrigidati: & eorum nutrimentũ ẽ
paucũ ſicut melonũ ſed non ſunt mali ſtomacho &
non uomitũ mouẽt ſicut melones. Poſtremo dixit
auctoritate eiuſdẽ in libro chimorum. Quod cũ cel
ſi deſcendunt a ſtomacho priuſq; corrumpant nõ

UVA. BHSC. IyR_157_4

oino faciũt malam operationem nisi multiplicetur ipsoꝝ esus. Ex quibus patet quod raro & non nisi ab habentibus stomachum mũdũ mora sint mandu cáda& quod ita sit apparet etiã per Haliabaté in.v. theoricæ. c .xviiii. sic dicẽté. Mora frigide sunt com plexionis in primo gradu in secũdo uero humida q̃ bene matura sunt uẽtrem molliũt :imatura aũt strin gunt eorũq; cõplexio frigida est & sicca & si qs mo ra stomacho purgato comederit& uacuo cito ab eo descendũt urinam prouocant & humoré generant bonũ. Si sit aũt mala in stomacho superfluitas cito corrumpunt & humoré reprobũ generant ideo an te cibũ comedenda sunt hæc ipse. Quod etiam uo luit Gal. ubisupra & in libro de dissolutione conti nua ut in capitulo de crisomillis annotauimus :qua re & cetera.

Capitulũ .ccii. ostendit naturam proprietates & nu trimentũ nucũ usualium cũ suis nocumentis .

Vces calide sunt & sicce & prouocãt uo mitũ & laxant uentrem teste Auerroi in v. colliget ubi subiunxit. Et dicit qd̃ ha bent malã proprietatẽ ita q̃ qui utuntur eis nimis faciunt eis in lingua paralisim & comeste cũ ficubus obstant ueneno loco bezaar & multũ ua lent senibus & nocẽt illis qui timent passiones calo ris: & tẽpore magni frigoris nõ sunt nociue. Quod etiam uoluit princeps in .ii. canonis. c. ccccc viiii. cum dixit. Nux est calida cuius tiriaca est cũ datur calefa ctis oximel & habentibus debilẽ stomachũ cũ muri & aceto & calida est in .iii. & sicca in principio. ii .. Et eius siccitas est minor caliditate ipsius & in ipsa est humiditas grossa q̃ deletur cum antiquatur. Facit: soda est difficilis digestionis & mala stomacho sed nutrita & recens est melior stomacho & minoris no cumenti & illud qñ frangitur a duobus corticibus suis: & nux quidẽ nutrita cũ melle cõfert stomacho frigido: dico aũt q̃ nux nõ est inconueniens nisi sto macho calido tm̃ facit bothor. Et quando comedi tur cũ muri soluit . Mult⁹ uero usus eius educit uer mes paruos & ascarides & est ex eis quæ conferũt or bo & cũ ficubus & ruta comesta est medicina omni bus uenenis & ex ea cũ cepe & sale fit emplastrũ su per morsum canis rabiosi & reliquoꝝ : similiṫ Ha liabas i. v. theoricæ capitulo .xviiii. dixit .Q̃ d̃ cali da est & humida in secũdo gradu & recentis calor ẽ modicus humiditas aũt multa .Et post aliqua sub dit. Est aũt nucis cib⁹ pauc⁹ q̃ aũt uet⁹ est facta come stioni nõ cõpetit recẽs autem uentrem mollit maxi me si cũ muri comedat nisi q̃ capitis dolorem facit si nimiũ comedatur sitim etiam ꝓuocat &in colerã mutat rubeam magis aũt q̃ uet⁹ est & si cũ ficub⁹ co medat prodest uenenosorũ ueneno & demũ cõclu dit. Non est autem a nucibus sanguis generat⁹ ma lus aquo sumpsisse uidetur Isaac in particularib⁹ die tis cũ inquit. Nuces uirides sunt min⁹ sicce calide tm̃ & habent aliquãtulũ humiditatis pp maturitatẽ im pfectã unde paꝝ sunt sicce paꝝ q̃ stomacho nociue quæ si a ieiunis comedant cũ obsomogaro & aceto uentrẽ humectant cũ ruta aũt manducate sũt cõtra uenenũ. Sicce uero sunt triplicit̃: quædã enim sunt tẽ pori producenti eas uicine: quædam remote & alie sunt mediocres propinque sũt humide parũ unctuo sitatis habentes atq̃ quiddã ponticitatis in eis est q̃ quãto ab eodẽ elongant tẽpore tanto eoꝝ cõsumi tur humiditas eisq̃ unctositas dominat q̃ tũc man ducate cito in humoré cõuertunt colericũ: quib⁹ ita q̃ uetustioribus existentib⁹ unctuositate multo ma gis dominante fit eaꝝ sapor & uetustissimũ oleũ & cibi naturã augmẽtat. Ceteræ uero nuces corporib⁹ nocent quia difficulter digerunt & stomacho nocẽt colericis assimilant humoribus calideq̃ inimicant tussi & prosequit deinde. Nuces minus auelanis sũt nutribiles pp suorũ corporũ raritatẽ & sue unctuo sitatis uiscositatisq̃ copiam unde uillis stomachi sẽ per sunt cõtrarie nisi tamen stomachũ inueniant tẽ peratũ : aut tm̃ habentem frigiditatis quantum calo ri nunc repugnare ualet. Iccirco tali fiunt stomacho nutrimenti boni boneq̃ digestionis: caloré aũt ha benti prestant ustionẽ in colericũq̃ mutãtur humo rem ac fumos capitiq̃ dolorẽ faciũt & in oculis uer tiginẽ sed ut ab eis omne auferat nocumentũ mũn date in aqua calida ponant ꝑ noctem ut partẽ hũi ditatis ab aqua sibi mutuẽt fientq̃ uirides secũdũ ue ro medicinã ualẽt qa si cũ ficub⁹ ante cibũ edant cõ tra rem uenenosam corpus defendũt & ceta . Idem quoq̃ Rasis sensit in .iii. Almãsoris. c. xx. cũ ait. Nu ces calide sunt quæ in ore uesicas faciũt & calefaciũt ac capitis generãt dolorẽ. Et in .iiii. suorũ afforismo rũ libro . Nuces auelane male sunt stomacho & epa ti & humores malos efficiunt in ieiuno: & in .xxi. cõ tinentis .c. ccii. auctoritate gal. in. vii. dixit. Nuces q̃ nõ sunt cõplete neq̃ desiccate sunt replete humidita te indigesta . Et auctoritate Diascoridis ait . Nuces qñ sũt mature sunt tarde digestionis & nocẽt stoma cho & generant colerã citrinã & faciũt sodã & no cẽt tussi: & si comedantur ante cibũ de facili faciunt uomere & comedẽtes eas cũ ficu sicca & ruta ante et post assumptionẽ medicine mortifere ipsa nõ noce bit eis qm̃ talis mixtura est tiriaca ipsi⁹ & mult⁹ usus nucũ purgat uermes subiũxit deinde auctoritate ei⁹ de in libro ciboꝝ. Quod recẽtes sũt min⁹ calide q̃ sicce & sũt pl⁹ humide aquose insipide & sicce ꝑmo tis ꝑmis exteriorib⁹ grossis corticib⁹ si ponunt in aq̃ calida reddũt ad naturã nucũ recẽtiũ & debẽt come di cũ almuri & aceto & qñ sic comedũt erũt mino ris nocumẽti. Et nuces cõdite cũ melle stomacho cõ ferunt & desiccant eius humiditates & sunt calide & sicce propter species eis admixtas. Nos autem ui dimus Galienũ in secũdo de Alimentis capitulo .xx vi. sic de ipsis scribentem . Nux laxa est & plus

UVA. BHSC. IyR_157_4

habēs oleaginum in se q̄ auelana participat autem & qualitate stiptica ad modicū quæ in tēpore procedente marcescit transeunte tota ipsius substantia in oleaginum humorem ut perfecte inesibilis fiat & infra etiam dixit. Nuces humide ad secessum sunt idoneæ: sicce uero minus. Ex quib⁹ patet quod cali dam habentes complexionem minime eas debeant manducare: frigidi autem senes & flegmatici securi us & in hieme precipue.

Capitulū.cciii. ostendit naturam proprietates & iuuamenta oliuarū suisq; cū nocumentis & ceta.

Oliuarum duo sunt genera ut dixit Halia bas in.v. theoricæ. c. xviiii. alterum olei & alterū aquæ quæ magis nutriūt: oleæ sunt: pontice uero stomacho cōferūt & ipsum excitant proprie si cū aceto sumantur. Sunt autem medie inter subtile & grossum quæ autē perfecte sunt maturitatis calide sunt temperati caloris imature aūt frigide a quo princeps uī accepisse cū dixit. Oliue mature sūt calide & imature sūt frigide deinde sōdit i eo loco. s. i. ii. canōis. c. ccccxxxviiii. Oliue qdē sunt ex eis quæ nutriūt parūper & oliue qdē cū dispositione sua sunt difficilis digestionis & grosse earū salite subleuant appetitū & confortāt stomachū & generant humorem stipticū: & acetose sunt magis receptibiles digestiōis q̄ omnes alie. Isaac uero longe clarius distinctius difusiusq; de ipsis pertractauit cū in particularibus dictis inquit. Oliue duobus modis diuidūtur. Domestice scilicet & siluestres & iterū domestice trifariam: cū sunt pontice uirides & nō mature. Secundo cū sunt nigre perfectā habētes maturitatē. Tertio cū sunt inter hæc mediocres rubeū habentes colorem quas diascorides appellauit iacintinas. Virides autem quæ sunt pōtice & immature in duas diuidunt: in aquaticas. s. quas fugimus quoniam nil unctuositatis in eis reperit nisi p uissimum. Oliue uero quæ recte aquatice uocant sūt terrestres quod ponticitas sueq; unctuositatis testat inopia & ob hoc ad frigiditatem & siccitatem pertinent: unde stomachi sunt confortatiue magis ceteris oliuis: uētris tamen constipatiue & minus oīum corporis nutritiue & ad digerendū tardiores paruitas nutrimenti fit pro sue unctuositatis inopia: & ob digestionis tarditatem ad frigiditatem & duritiē quas multi preparant cū sale & aceto: quidam uero cū sale & aqua: nōnulli uero cum aceto. Sed q̄ cū sale & aqua condite a sale accipiunt quandā acumi nis & siccitatis partē unde sanguini incendium prestant stomachi neruos mordicant sunt etiam difficiles ad digerendū propter grossitudinē & duriciam eaq; tamen acumen pungit intestina unde citius egerunt. Quæ aūt cum aceto p̄parate sunt tenuiores existunt proinde colere rubeæ acumē extinguūt: appetitū excitant maxime si in medio prandii accipiā tur q̄ si digestioni obedientes sint optime sunt stomachū cōfortant & uentrē stringunt. Nigre autem oliue q̄ ad maturitatem puenerūt calide sunt & mediocres int siccū & humidū quas tamē Diascorides dixit siccitati ptinere. Gal. uero testat eas habere humiditatem possibile esse. Quod eaq; saporositas ac unctuositas innuit illā humiditatē habere hac de cā cibus earū multū nutribilis & grossus & mollificās stomachū tard⁹ ad digerendū: facilis autem ad egerendum: tarditas digestionis fit ꝓpter unctuositatē cibū nature facientē in summitate stomachi & cohibentē ad locū decoctionis descendere: facilitas autē digestiōis fit ꝓpter unctuositatē in stomacho lubricitantē unde priusq̄ digerat descendit a stomacho iccirco ad priorū. s. ad terrestriū & ponticaq; cōparationē sunt illaudabiles quæ inconuenientem & illaudabilem generant chimū presertim si sint cū sale condite nōnunq̄ enim in coleram conuertuntur ia cintines uero minus nigris sunt nocibiles ꝓpter unctuositatis sue ponticitatisq; inopiam: proinde aliquātulū stomachū cōfortant chimus tamen quē iste rubeæ generant oliue est secūdū eaq; colores de nigris uidelicet niger de rubeis rubeus generatur cibus Quod testat gal. cū ait. Oliue rubeæ colorē faciunt quasi uitellū oui & ceta. Et postea subiunxit. Oliuæ nigre perfecte maturate cito in humorū corruptionē transducūt: stomachū molliūt & uentrē humectant licet secūdū medicinā sint utiles & ceta. Quod sensit etiā Rasis in. iii. Almāsoris. c. xviiii. dicēs. Oliue de aqua calide sunt & sicce q̄ si ante cibū comedā tur uentrem mouent & os stomachi robustū reddūt Oliue aūt de oleo calidiores sūt quæ & os stomachi minus corroborāt & uētrem magis fluere faciūt & ceta. Sentētia quoq; gal. in secūdo Alimētoq;. c. xxv dicentis. Oliue paucū dant corpori alimentū & maxime q̄ sūme maturate sunt & q̄ unctuosum chimū habēt & subdit. Idoneissime oliue sūt ille q̄ in aceto repositē sunt stipticū enim habent chimū & roborāt stomachū & excitant appetitū: & in libro de dissolutione cōtinua dixit. Et oliue aquæ quando comeduntur ante cibum cum muri ideſt sale leniūt uentrē & quando etiam comedūtur post cibū sine muri & maxime quæ sunt pontice cū aceto cōfortant stomachū & deprimunt cibū & hac de causa comeduntur hæc ipse: quare & ceta.

Capitulū.cciiii. ostendit naturam proprietates iuuamenta persicoq; & nocumenta.

Persica ut inquit Auerrois in. v. colliget sūt frigida & humida hnt generare hūores corruptos & putridos & aliq̄ colericos & habent mirabilem proprietatem resistendi fetorem qui prouenit a stomacho & odor suus ualet contra cardicam passionem. Sed ante persica quæ nusmus dicuntur sunt eiusdem nature cum

UVA. BHSC. IyR_157_4

pſicis ſed nō habent illam proprietatē & ceſa. Auē zoar etiam in ſuo teiſir .c.primo dixit de eis & cō gnitū eſt etiam quod comedere perſica quāuis multorum ſint nocumentorum habent oris fetorem remouere uitio ſtomachi procedentē & nullum aliud ſcitur in eis iuuamētū & Haliabas in .v.theoricæ. c. xviiii.ſimiliter ſcripſit .Perſicū frigidū eſt & humidū flegma generans:& explicando duas ſpecies eiꝰ inquit.Quod tenerū eſt & oſſibus facile mundat' citius etiā digerit' & a ſtomacho demittit':quod autē oſſibus conglutinat' & ſubſtantiam habet durā tamē immaturū groſſius eſt & tarde digeſtiōis.Et poſt aliqua ſubiunxit.Perſicū ſi frigide domini comedāt cōplexionis accipiāt poſt illud zinziber cōditū aut mel apum & huiuſmodi a qbus accepiſſe uidet' Auicē. Scribens de ipſis diffuſius in .ii.canonis.c. cccc lxxiii.& dicens.Perſica ſunt frigida in fine ſecundi humida in primo infra tamē finē eius.Quæ cū ſint humida uelocis ſunt putrefactionis lenitiua licet in ipſis ſit ſtipticitas aliquātula&precipue illis quæ ſūt exiccata aut imatura.Matura ſunt bona ſtomacho & in eis eſt uirtus faciendi appetitū cibi & oportet quidē ut nō comedātur poſt aliū cibū quoniā corrūpūtur poſt eū & corrumpūt ipſum ſed precedāt antecq cibū accipiant' & quæ ſicca ſūt tarde digeſtiōis & nō ſunt boni nutrimenti quāuis ſint plurimi nutrimenti & illa quæ matura ſunt leniunt uentrem & quæ immaturata ſtringunt. Et dixerunt quidam quod ipſa addant in coitu & uidetur quod illud ſit in corporibꝰ ſiccis & calidis .Et in.xxii.tertii tractatu.ii.c .xxi.ſic quoq; de eis ſcripſit. Ego aūt ab horreo ea quæ ſunt ſicut perſica & criſomilla & ſimilia quæ replēt ſanguinē aquoſitate .Et in prima.iiii.tractatu .ii.c.lxv.ait. Perſica ꝓparata ſunt ad permiſcēdū putredinē.Quod confirmat Iſaac in particularibus dictis cū inquit .Perſica frigida ſunt & humida in ſecūdo gradu plurimū ſimilia criſomillis ſed ſapioriora ſtomacho conuenientia non enim conuertuntur ut criſomilla licet criſomillis ſint ſimilia quia eodē modo flegma generant perſica ieiuno ſtomacho nocua ſt edēda & pꝰ uetꝰuinū odoriferū ē bibendū Perſica.n.in duo diuiūt' ē.n.qdā albū grāde piloſū ruboris qddā habens ē .Et aliud paruū leue ruffum uel citrinū grāde ſaporiſq; dulcis acrioriſq; cuiuſdā humiditatis:humidius ac uiſcoſius ē quare cōuertibile in flegma groſſum atq; putredinē . Manifeſtat' aūt hoc qñ ſi perſicū fixum ferro poſt paululū naribus apponas :odorem quaſi putredinis ſentiēs:paruū aūt odoratiuū a conuerſiōe longinquius exiſtit dixit etiā Raſis in.iii. Almanſoris.c.xx.Perſica frigida ſunt & groſſa quæ licet ardenti conferant ſtomacho dure tamen deſcendūt atq; in ſanguinē dure cōuertunt' .Qui aūt eorum eſu uſus fuerit febriū flegmaticarum incurret generatiōem:& in libro.iiii.ſuorū afforiſmorū inquit .Perſica febribus urentibꝰ cōferunt in principio & ſuccus eorū in fine facit febres putridas ſi materiam habilem ad exeundū nō inuenerit & in libro .xx.cōtinētis.c.cclxxvi.dixit auctoritate Diaſcoridis .Perſica ſunt bona ſtomacho:laxant uentrem & amara conſtringunt & ſicca magis :deinde ſubdit auctoritate gal.in libro ciborum Humiditas & ſubſtantia perſicorū ſunt facilis corruptionis & male in omnibus ſuis diſpoſitionibus. Et ob hoc nō debent comedi poſt aliū cibū quia ſupernatant & tunc corrumpuntur .Sed debent comedi ieiuno ſtomacho :idem quoq; dixit auctoritate Ruffi & filii Meſue ſuper addēs quod ſumpta ante cibū ſunt facilis digeſtionis:ſicca uero tarde dicēs in fine capituli.Quod perſica cōdita cum melle cōferūt pulmoni quia mel remouet eorum groſſitiem &inueni in libris medicinalibꝰ antiquis.Quod perſica excitant appetitū & ſint bona ſtomacho calido & ualeant contra ſitim & inflationem ſtomachi & extinguant caliditatem extraneam hæc ipſe in .xxi. preallegato.Sed i.xxv.libro eiuſdem ſic ait.Poſt comeſtionem perſicorum debes bibere de aqua mellis cocta.Concludamus ergo hoc capitulum dicentes cum gal . in ſecundo Alimentorum.c.xviii.Caro pſici ualde facile corruptibilis eſt & omniquaq; parūum.Quare non oportet:ſicut quidam: poſt aliud alimentum offerre:corrumpitur enim ſupernatans & ceſa.Hæc igitur quæ dicta ſunt obſeruari debent ab his qui uolunt perſica māducare: licet tutius pro ſalute forent relinquenda .

Capitulū. ccv.oſtendit naturam proprietates & iuuamenta pirorum ſimul cū nocumentis eorū.

Pira nō unius ſunt nature teſte gal . in.vi. de ſimplicibus medicinis capitulo.xxxx viiii.dicēte.Partes huiꝰ fructꝰ non ſūt eq̄lis complexionis:quoniam quædam illarum ſunt terreæ:& quædā aquoſe ſed ſi tu uis dicere per alium modū dicas quod quedam illarum ſunt frigide & quedam ſunt equalis complexiōis ideoq; quandoq; comedimus pira:& confortatur ſtomachus ab eis & ſedant ſitim & ceſa hæc ipſe Pira autem cruda ut inquit Auerrois in.v.colliget ſunt frigida & ſicca ſed matura temperata ſunt aut declināt ad paucā frigiditatē.Et hoc eſt qa cōpoſita ſunt ex acetoſitate dulcedine &pōticitate ꝓpea ē eoꝝ uirtꝰ uētē cōſtipare & eoꝝ ꝓprietas eſt remouere ſitim Auicē uero in.ii.canonis.c.ccccelv.ſic ſcripſit.In piris ſunt terreitas & aqueitas & in noſtra quidem terra eſt ſpecies quæ dicitur ſenabruth & habet magnam capacitatē & eſt uehementis rotunditatis & ſubtilis corticis boni coloris ualde quaſi peruiū &q̄ ſi ipſum ſit aqua zuchari coagulata cōgelata plurimū :ſed nō pp ſpiſſitudinē ſubſtātiæ bōi odoris ualde .Quod cum ab arbore ſua cadit ſuper terram deſtruitur & iſta ſunt in quibus non eſt nocumentum de ſpeciebus pirorū quorū complexio temperate ē

UVA. BHSC. IyR_157_4

humida. Alia uero sunt frigida in primo & ficca in secundo & omnes spēcies eius sunt stiptice. Et eorū humor est plurim⁹ & laudabilior humore pomoꝝ secundū q̄ dixit ruffus & illa quæ dixim⁹ sunt leni tiua nature & boni chimi ualde: sunt preparātia sto machū & abscindūt tussim colericā: constringūt uē trem & proprie quæ sunt exiccata. Et in piris quidē est proprietas faciendi euenire colicā quare oportet ut bibat post ipsa hidromel cū speciebus quæ sunt ut piper cinamomū & his similia & quando coquū tur cū fungis minoratur nocumētū ipsorū. Isaac ue ro in particularib⁹ dictis sic & de eis ait. Pirorū stip ticitas cū aquosa dulcedine cōixta ē & pira diuidū tur in duo in domesticum & siluestre: Siluestre qui dem est crudum ponticum: durū grossum: nec pro dest: nec boni ē saporis: Maturatū uero pirū in prīo gradu frigidū in secundo siccū generat in stomacho humorē laudabiliorē q̄ mala coctana propter tem pamentum suum & tamen diuersum secūdū saporē & secūdum complexiones suas Quod ergo ponti cū ē terrestre & grossum & ē stipticū compositū ex aerea substantia & terrestri parua & est dulce tempe ratū ad calorē quēdā pertinens & est aquosum & in saporosum pōticū autem minus ceteris nutrit. Sed plus egestionem facit uomitūq̄ colericū stringit ma gis: stomachū & intestina confortat pro sua tamen aspitate & grossitudine uel duricie: nocet neruis sto machi. Vnde oportet nos ingeniari ut molleſcat & amittat aspiratē ut uidelicet aut elixet aut fm aq̄ ca lidæ fumū suspēdat aut optū pasta asset aut cū mel le cōdiatur in frustra concisum secundū cōplexionē accipientis. Diascorides ait. Dixim⁹ pira ieiunis no ciua esse & ipse uituperauit pira ieiunis accepta cum secūdū medicinā nō accipiuntur sed secundū gulæ appetitū & si usq̄ ad saturitatē sumant pcipue si pō tica sint quoꝝ proprietas: si multū de eis accipiat a ieiunis colericā generāt passionem duram & incura bilem: maxime si crebro assuescāt sed secundum me dicinā ieiunis melius q̄ saturis comedunt. Saturis enim solubiliora sunt & stomachum debilitāt pro pter superiorum stomachi compressionem & con tentiue uirtutis inferiorum debilitatem. Stiptica uero quia ex aquosa & aerea substantia composita sunt subtiliora & tempatiora sunt magisq̄ nutriunt ideoq̄ stōacho minus nocet neq̄ hui⁹ ingeniari ne cesse est sicut pōticum: & post multa dixit. Pira dul cia tempate sunt complexionis quia minus ceteris sūt frigida qua propter calefaciunt & augent digestio nem ualentq̄ in his qui stomacho sunt frigidi & sic ci: Insapora autem pira pessima sunt & abhorrent a natura. Iccirco laboriosa & confusiua sunt stoma cho & ceta. Et ista fuit etiā sententia Rasis in .iii. al manssoris capitulo .xx. dicentis. Pira quæ multū sūt dulcia nō infrigidant. Omnia tamen uentrem strin gunt, Si autem post cibū comedantur stercus cito ex peliūt post cui⁹ expulsionē eoꝝ finis est uētrē strin gere. Et in .iiii. li. suorū aforissmorū sic quoq̄ scrip sit. Pira appetitū nō uerū remouent & intestinis no cent & maxime longaoni: & tenasmon efficiunt: cō similiter dixit idē in .xxiii. cōtinētis capitulo .ccccc xlviiii. auctoritate Diascoridis gal. Ruffi Bimasui & reliquoꝝ sapiētū. In .xxv. uero eiusdem capitulo primo sic quoq̄ de eis inquit. Comestio superhabū dans piroꝝ generat colicam unde uti debes post co mestionem ipsorum aqua mellis cocti & laxatiua. Patet igitur ex his quod solum dulcia uia cibi quan doq̄ possunt cōuenire & propterea muscatella in ter cetera quæ nos habemus: sunt meliora & post ip sa iaceola: iuniola: sancti Nicolai de pola saracena & hmōi apud nos inuēta. Quæ a michaele nostro bartholomeo mon. & a reliquis modernis: suis in operibus cōmēdantur ad sanitatēq̄ approbantur.

Capitulum .ccvi. ostendit naturam pinearum seu granorum eius declarando utilitates & proprieta tes eorum.

Pineæ ut dixit Auerrois in qnto colliget: calide sūt & ficce in tertio gradu. Auicē na uero in secūdo canōis capitulo .cccv. sic inquit. Granum pini minus est fistico corticem habens minutū frangibilem rubeū scindit a medulla alba unctuosa suaui & hæc sunt grana ma gna paruū autem granū est triangulatū: & durioris corticis & acutioris medulle quod ē melius ad medi cinam q̄ ad cibum: magnū ē sicut equale ad calidi tatē declinans & augmentatur humiditas ipsius in ipso ē maturatio & lenificatio & resolutio & mor dicatio & proprie in recenti sed eius mordicatio de letur si infundatur in aqua & tunc complet eius ap planatio & glutinatio & ei⁹ substātia ē terrea aquea in q̄ ē paruū aeritatis: & granū pini magnū confert mollificatiōi & debilitati corpis comestū & exiccat humiditatem corruptam quæ ē in eo cōferūt ambo humiditatibus pulmonis & magnū ē difficilis dige stionis leniens cibum & uirtus eius mordicat stoma chum nisi infundatur in aqua calida comedāt ergo ipsū calefacti cū tabarzet idest cū zucharo albissi mo & infrigidati cum melle & tunc digeritur & fit bonum etiam stomacho & augmentum facit in coitu plurimum quando comeditur cum tabarzet & melle & penidiis. Et saturati ex eo paruum senti unt dolorem uentris pungitiuum & ipsum uehemē ter abstergit humiditates renum & uesice & confor tat eos & cetera. Isaac quoq̄ in particularibus die tis ait. Pineæ sunt calide in fine secundi gradus & ficce in ei⁹ initio quarum due sunt spēcies scilicet ma sculine quæ parue sūt & fœmininæ quarum forma ē magna & masculine sunt calidiores & sicciores q̄ si in aqua calida fundantur laudabile dant nutrimē tū & collectionem habentibus in pulmone & pe ctore subueniunt atq̄ tussientibus ex putrido miti-

UVA. BHSC. IyR_157_4

gationē. Fœminine uero sūt masculinis nutribiliores grossū ac laudabile faciūt ad dissoluendū nutrimētum. Sed tamen utiles sunt secūdū medicinā sunt enim lenitiue mēbroꝝ asperitatis & ceta. Hoc etiā sensit Rasis in tertio Almasoris. c. xx. dicēs. Pini fructus mltū calefacit corpus qui in aliquibus mēbris tremorē patientibus: atq; asmaticis confert sperma quoq; auget. Et in quarto libro suoꝝ afforismorū sic etiā ait. Grana pinee calida & humida sūt opilationes uenaꝝ aperiunt in pectore uesica & renibus & habent uirtutē mirabilē inqt Cratin: & concessit Aꝝ. ꝙ grana pinee humiditatē antiquā expellūt & pmouēt humiditatē naturalē & h̄ ē uirtus mirabilis. Idē quoq; dixit in. xxii. cōtinētis. c. cccclxvii. auctoritate Diascoridis gal'. Archigenisei Pauli: filii Bimasui & ceteroꝝ antiquoꝝ quoꝝ dicta eadē sunt cū eis quæ supradiximus de mente principis: quare ea dimittemus ne legēti tediū afferamus. Illud tamē Gal'. in secūdo Alimētoꝝ. c. xvii. non ponam⁹ dicētis. Fructus pini nutritiuus est: sed grossi chimi & ñ bene digestibilis. Et ideo qui debilē stomachū habēt eis uti frequēter nō debēt. Nobis aūt uidetur ꝙ sani res huiusmodi nō enī raro debeāt māducare ne forte eis accidat quod uni famosissimo medico nostri tēporis cōtigit qui cū senex esset & iuuenē cōsortē haberet ut potēs fieret in coitu q̄ sepissime rebus huiusmodi utebat' percipiens inde ꝙ pluris seminis potētiorq; in uenere efficeret' nec animaducebat ꝙ cū colericus naturaliter esset ex pineis & reliquis talib⁹ cōfectionibus hūores calidi multū & ī multa quātitate generabātur. Q_ui in breui ipsum ad febrē acutissimā perduxerūt ex qua sue uirtuti & ætati disproportionata uitā cum morte cōmutauit quare & ceta.

Capitulum. ccvii. ostendit naturam proprietates pomorum & nocumenta prouenientia ex comestione eorum.

Pomū dulce ut inqt Haliabas in quinto Theoricæ et Auerrois in quinto colliget est tēpate humiditatis. Et acetosū ē frigidū & siccū & habet proprietatē cōfortādi mēbra principalia si sint distēperata in calore & maxie cor. Et cōfortat cerebrū odorādo propter suā aromaticitatē & generāt grossā uētositatē in se cūda digestiōe & tertia. Ita ꝙ dictū est a sapientib⁹ ꝙ possit generare ptisim & ethicā eo ꝙ uēti qui generātur ex eo habent malā ꝓprietatē ad exardēdas arterias pulmonis & sic testificatus ē mirabilis Auē zoar h̄ ipse: Auerrois Princeps aūt ī secūdo canonis c. cccccl xxiiii. dixit. Poma eligibiliora sunt q̄ magis tēpata existūt sicut alcemia & illa q̄ sūt insipida sūt mala & parui nutrimenti & nō agūt aliquid & similiter īmatura. Illa āt q̄ sūt cōtracta sūt frigidiora & hūidiora propter illud quod ē in eis de aqueitate: & pōtica & stiptica & acetosa sūt frigida grossa: & dulcia sūt aquea & sūt decliuiora ad caliditatē q̄ alia quāuis magis dominās in eis sit frigus & sūt diuersa & omnino illud quod in eoꝝ substātia dominat' est humiditas superflua frigida. Et fortasse illa q̄ sūt uehemētis dulcedinis in caliditate sunt temperata aut declināt ad eam & in eis quidē est inflatio & proprie in eis q̄ nō sūt dulcia. Et generat' quidē ex ponticis & ex eis q̄ sūt stiptica humor terreu & acetosa & īmatura generant flegma & putredines & febres ꝓprietate sui humoris & sue eruditati & quia recipiūt putrefactionē cōfortāt cor & proprie odorifera & dulcia & acetosa & si sit illic angustia ex caliditate sūt magni iuuamēti & cōfortā debilitatē stomachi & quæ stiptica sūt conferūt stomacho si ē cū caliditate aut humiditate & assanē q dem in pasta & conferūt paucitati appetitus dulcia & acetosa quando in stomacho inueniūt humorem grossum quādoq; deponūt ipsum in egestione & si est uacuus rectinet & ceta. Isaac autē in particularibus Dietis sic ait. Pomū crudū īmaturꝝ durum & ligneū male nutrit & stomacho nocet: dolorem generat laboreq; stōacho efficit ex quo eiectū uenas ut oportet nō penetrat assuefactio eoꝝ causa fit febris diuturnæ & duræ dissolui. Quod de ceteris intelligendū ē fructibus qui nō sunt in suis arboribus perfecte maturati. Et subdit: Pomi pōtici substātia frigida ē & sicca terrestris conueniēs eis quoꝝ stōacho calor & hūiditas dominat' & licet stomachum confortet & intestina in se tamen grossū est durū digeri & tarde penetrationis in uenas: & ideo inflatōnem facit & neruis nocet. Quod & stiptica faciunt sed non tātum quæ cocta & ante cibum & post bona sūt edi secūdum intentionem constringēdi uel expellēdi ut de citoniis dixim⁹: & post multa subiūxit Et dulciū pomorum substantiæ natura & complexio aquosa ē ac tempata caloris aliquid obtinent & ideo paꝝ refrigerat & stomachum cōfortat ex igne paꝝ. Q_uare & stomacho calido aut molli conuenit: nociua tamen eis qui colericam egestionē habēt & uomitū. Nō sapora autē poma pessima sunt in omnibus qualitatibus quia nature sūt frigidæ & humidæ propterea nec secundum cibum nec secundū medicinam ualent cū dulcedinem non habeāt ut nutriant nec ponticitatem ut stomachum confortent sed humores flegmaticos crudos gignūt & ceta. Et ista fuit sententia Rasis in terrio Almasoris. c. xx. dicētis. Poma frigidiora sūt acetosiora & magis strin gentia q̄ licet ori congruant stomachi ipsum tamen uiscositatibus replent. Et in quarto libro suorum aforismoꝝ dixit. Vsus malorum nocet stomacho et maxime usus recentium q̄ cito nascunt' & ea quæ in æstate nascuntur & in autūno: orificium confortāt stomachi & ipsum uigorant et acetosa & acria obliuionē efficiūt. Quæ quoq; ipe dixit in. xxi. cōtinētis capitulo. clxvi. auctoritate gal'. in septimo & filii

UVA. BHSC. IyR_157_4

Meſue. Quæ autem poña ſanis & infirmis conue/niant & quomodo: docuit gal'. in ſecundo de ali/mentis capitulo uigeſimo dicēs. Cauere oportet pul cherrima genere poma anteq̄ ſuper arboré ſint ma tura indigeſtibilia enim ſunt & frigida et tardi ſeceſ ſus & mali chimi cum hoc ꝙ frigidum & groſſum infallibiliter chimū habent Quæcunq; auté bñ ma/turata ſeruantur ad hiemē & ad uer & poſt ipſum proficuiſſima fiunt. Talia autem ſūt apiola calama/nica & illa quæ turpia bōa dicunt & ſimilia. Et ſub dit. Dare quādoq; oportet poma poſt cibum ſtatim quandoq; autem cum pane roboris uentris gratia & ſtomachi his qui ſine appetitu & tarde digerenti bus uomitiuiſq; & diarricis idonea ſunt et preſertim pontica. De quibus etiam in libro de euchimia di/xit. Pomis & piris & neſpilis nō ut cibis: ſed ut far maciis indigem⁹ ad robur ſtomachi & uentris. His itaq; ꝙ medicinis: dulcibus autem dictis: ꝙ cibis uta mur & non in multa quantitate quoniam ut dixit Haliabas in quinto Theoricæ. c. xviiii. Poma om/nia neruis ſunt nocentia acerbumq; amplius malū & ſi quis pomoꝝ comederit plurimum grauiter le det ſtomachum & ceſa. Et ipſa potius cocta q̄ cru da mādūcabimus dicente eodē in libro de ſubtiliati ua dieta. c. ii. Pomorum & pirorum minus nocent quæ cocta. Et eorum quæ cruda comeduntur illa quæ ad repoſitionem ſunt idonea minus ſunt ma la ceteris & ceſa.

Capitulū. ccviii. oſtēdit naturam ꝓprietates & no/cumēta prunoꝝ in uia cibi.

Prunoꝝ due ſunt ſpecies uidelicet albū & nigrum & ambo quando ſunt matu rata ſunt frigida & humidā: & ideo mi tigant calorem calore & laxant uentrem ſed debilitant paꝝ os ſtomachi. Inquit Auerrois in quinto colliget & Haliabas in quinto Theoricæ. c. xviiii. Princeps uero in ſecundo canonis. c. ccccxx xxvi. ſic de eis ſcripſit. Illa q̄ habēt colorē paleæ ſūt fortiora nigris: & citria fortiora rubeis & alba ſūt magis grauia & pue ſolutōis & armena ſūt meliora omnibus & uehementius ſoluentia & meliora ſunt magna pinguia frigida ſunt in principio ſecundi humida uero i fine tertii. E oꝝ nutrimentum ē pau cum & comedant ante cibum & bibat qui hume/ctatus ē poſt ea aquam mellis et uinum de paſſis. Se dant inflāmationem cordis & q̄ dulcia ſunt ex eis mollificant ſtomachum humiditate & infrigidant eum & penitus non ſūt ei conuenientia. Et quæ ex eis ſunt dulcia uehementius ſoluunt & educunt co leram & humida ſunt uehemētioris ſolutionis q̄ ſic ca & eoꝝ ſolutio fit propter uiſcoſitatem eoꝝ. Da maſcena aūt ſtringunt uentrem ſecundum quoſdā Gal'. autem dixit errauit Diaſcorides i uerbis ſuis cū dixit Damaſcena conſtringunt: imo ſoluunt. Hoc etiam ſenſit Iſaac in particularibus dictis cum inquit Pruna paꝝ nutriunt & eoꝝ duplex eſt modus ſunt enim alba & nigra alba dura ſunt digeri nociua ſto macho exiguum ſolutiua quæ quia groſſa ſunt co/medi non debent niſi grandia et bene maturata fue rint. Nigra autem quæ perfecte maturata & dul/cia ſūt minus ſunt frigida ſtomachum humectant et molliūt uentrem & coleram rubeam eiiciūt: ſi tamē ſepe eis utant' ſtomacho nocent. Ea autem q̄ ſunt cruda & dura & pontica & uiridia peſſima ſunt in cibo & medicina dura in ſtomacho ipſum fatigan/tia & minime nutrientia. Ruffa uero frigidiora ſunt & magis humida nigris. Optima ſūt carnoſa et corticis ſubtilis in ſapore acrioré quādam cum pō ticitate habentia: ante cibum ſumpta non nocent et ceſa. Et hæc fuit Raſis ſententia in tertio Almanſo/ris. c. xx. dicentis. Pruna frigida ſunt quæ licet uen/trem moueant coleram tamen rubeam reprimunt atq; appetitum affuerunt. Et in libro quarto ſuoꝝ afforiſmorum inquit. Pruna coleram remouent & eam expellunt maxime pruna pallida. Et in. xxi. cō tinētis. c. cēteſimonono auctoritate Gal'. ſeptīo di xit ꝙ fruct⁹ huius arboris laxant uentrē & ꝓprie cū pruna recentia fuerint. Et ſicca ſunt minoris uirtu/tis. Et damaſcena minus laxant uentrem armenicis & ignoro quare Diaſcorides iudicauerit ꝙ dama/ſcena ſtringant uentrem cum nos uideamus manife ſte ꝙ laxent. Et in libro dietaꝝ ait. Quando hic fru ctus bene digeſtus non eſt ponticus nec ſtipticus ni ſi aliquando & eius nutrimētum ē parūū & bonū & cōfert uoléti infrigidari uel humectari cauſa ſuæ humiditatis & uiſcoſitatis laxāt uentrem. Idem ēt dixit deinde auctoritate filii Meſue & in. xxv. con tinētis capitulo primo dixit de prunis. Si fueris fleg maticus poſt comeſtionem ipſorum debes bibere de aq̄ mellis aut de uīo uetuſto aut de maſtice aut de xiloaloe modice. Et qđ dixim⁹ ſupra expreſſe uo/luit Gal'. in ſecūdo alimentorum capitulo uigeſimo nono dicens. Ex prunis alimentum pauciſſimū ha bemus: corruptionem uero nō modicam utiles au tem ſunt fruct⁹ hi infrigidare & corpus humectare uolentibus hac igitur de cauſa ipſis utendum eſt id etiam obſeruando quod ipſe ſubiunxit dicēs. Poſt pruna mox prandere nō oportet & hoc ſit cōmu/ne omnium quæcunq; laxāt uentrem. Ex prunis au tē exiccatis accidit utiles eſſe ſicut ficubus & opera/tionē habēt multā bonā & inter alia damaſcena op tima ſunt q̄ apud Sitiam in damaſco naſcuntur hæc ipſe: quare & ceſa.

Capitulū. ccviiii. oſtēdit. naturā & ꝓprietates ſili/quaꝝ. i. carubiaꝝ declarādo ꝙ minime faciant ad nutrimentum.

Vm principio generi animantium om/ni ſit a natura tributum ut ſe uitam cor/

UVA. BHSC. IyR_157_4

pusq; tueatur: declinetq; ea quæ nocitura uidentur omnia q; quæ sunt ad nutriendum necessaria acquirat et paret ut pastum & cetera. Vt in libro de officiis Marcus Cicero inquit. Propterea siliquæ cū minime nutriant: ut uidebitur & nociue sint nō modicū fugiende declinandeq; iuremerito dicentur: quib⁹ nequaq; utendum erit cum stultū sit admittere quod tu cauere potes ut Terentius ait in eunuco. Dicam⁹ ergo q; illud quod siliquam antiqui: nos uero carubiam appellamus: fructus quidem omnibus manifestus & cognitus. Qui licet in magna quantitate ad nos perueniat plurimumq; de ipso uendat' quotidie & manducet' tamē a sapientibus reprobat' ut patet ex his q̄ scripsit Isaac in pticularib⁹ dietis & pte illa. Xilocorata modicum habet dulcedinis multumq; stipticitatis quorum substantia grossa & lignea digestioniq; inobediens. Sed uiridia meliora sunt atq; solubriora stomacho tamen nociua. Sicca uero sūt stiptica & min⁹ nocentia ac de re quia liquores earum pauc habent acuminis: unde uiridia sunt uentris solutiua. Cum autem desiccantur & liquorem cum acumine amittunt fitq; eorum substantia terrestris & lignea proinde fit cōstipationis causa & urine prouocationis. Est tamen earū pessimitas quia tardissime descendunt a stomacho propter ea sunt causa generande indigestionis & colicæ si assuete comedantur. Vnde Gal. ait. Vtinam xilocarata nō uenissent in ptes nostras & cetera. De ipsis etiam Almasor inquit. Siliquæ q̄ in terra nascunt' ierosolimitana tempatū habent calorem uentremq; cōstringunt. Quæ uero in aliis nascunt' terris in uentris constrictiōe fortiores existūt neq; est in eis caliditas Gal. uero inter omnes eas maxime uituperauit dixit enim in secundo libro de Alimētis capitulo de siliquis hoc modo. De siliquis pessime sentio qnāuis digerant' & uentrem stringant & hūores noxios nutriant. Et in libro de euchimia ait. Est cachochimū edulium: pauci nutrimenti & ligneum ex necessitate & indigestibile est: sed nō egeri celeriter nō parum ipsis existit malum quare melius esset ipsa neq; deferri ad nos ex orientalib⁹ locis in quib⁹ nascunt' est enim cibus mulierum & pueroq; effrenatoq; nihil util' ad sanitatis conseruationem neq; eustomach⁹ē alimentū ät palam quod & ipse dat paueū cor pori. Et idem etiam in libro de simplicib⁹ medicinis capitulo de xilocarata dixit. Arbor xilocarate q̄ uocat' cētenicem est siccatiue & stiptice uirtutis sicut & fruct⁹ ei⁹ qui uocat' xilocarata pticipans. s. de dulcedine quadam patiunt' autem & hæc simile cerasis humide enim magis subducunt uentrem. Siccæ aūt sistunt magis expirata quidem humiditate terrestri autem substantia remanente hæc ipse. Quæ fuit etiā sntia Diascoridis capitulo de siliquis dicētis, Siliquæ recentes stomachum euertunt eedem uero exiccatæ in contrarium possūt & cetera. Et licet ita sit ut pretacti sapientes uoluere q̄ plures masculos et fœminas paduæ cognoui qui cum stiptici uētris essēt ipsis crubiis ante cibū utebant' & ex eis uenter ipsoq; lniebat'. Quod sepius sū admiratus ꝓpterea q̄ ab auctorib⁹ dicunt' dicere tamē possum⁹ q; licet p se xilocarate stipticæ sint p accidens tamen aliquo modo possunt esse lenitiue ratione pticularium corporis dispositionum & humoq; in stomacho reperto rum qui p uiam compressionis descendunt & cetera. Vt de mirabolanis dicit'. De sorbis autem non inueniētes nisi a Rasi i tertio Almasoris. c. xx. dicem⁹ cū eo sic ibi scribēte. Sorbe frigide sunt q̄ uētrē strin gunt & colerā reprimunt rubeam & cetera. Quare ñ debem⁹ uti reb⁹ istis nisi tantummodo gratia medicinæ: quare & cetera.

Capitulū. ccx. oñdit naturam uuaq; cū suis laudib⁹ ꝓprietatibus & iuuamētis.

d Ixit princeps in secūdo canōis. c. vccxli. Vua alba laudabilior ē q̄ nigra cū equātur in reliquis ꝓprietatib⁹ suis. Et dimissa post collectionem duobus dieb⁹ aut tribus melior ē collecta in eadem hora Cui⁹ cortex frigidus est & sicc⁹: & collecta i eadem hora ē inflatiua & suspensa donec detumescat cortex est bōi nutrimenti & ē confortans corp⁹ & ei⁹ nutrimentum est simile nutrimento ficuum: & matura minoris est nocumenti q̄ non matura. Et quando non digeritur uua eius nutrimentum est crudum. Et nutrimentum quidem uuæ cum sua dispositione plus est nutrimento succi ei⁹: sed suc⁹ ei⁹ est uelocioris penetrationis & descensionis. Et uuam stipticam sperat' ut resoluat appensio. Acetosa uero nō ē ita & cetera. Et in tertia primi doctrina secūda. c. septimo sic ait. Fructus nutrimento magis similes sunt fic⁹ & uuæ ualde mature. Et post aliqua subiūxit. Quidam putant uuas post capita assata utiles existere, Sed nō ē quēadmodum existimant imo uehementer sunt malæ. Et in decia quarta tertii. c. xxi. sic quoq; inqt. Nō ē malum p epate calido sumere uuas in quib⁹ ē durities carnis & puitas dulcedinis & illas q̄ sunt muzæ ex uuis ꝓprie. Et itez in. xx. eiusdem tertii. c. xviii. dixit. Vua dulcis est bona ad coitum & ꝓprie q̄ recens est quoniam replet sanguinem humiditate & uentositate cum caliditate & spissitudine cibi. Isaac quoq; eas plurimum cōmendauit cū dixit in uniuersalibus Dietis. c. xi. Vuæ sunt ficub⁹ secunde & precipue si bene mature sint. Et in Dietis pticularib⁹ inquit. Vuæ sine carne humores laudabiliores faciunt min⁹ tamen q̄ hæ cum carne nutriunt & cito digerunt'. Iccirco uuæ q̄ carnis pluris sunt q̄ humoris nutribiliores durioresq; existentes eis q̄ humoris q̄ carnis pl⁹ habent. Differunt etiam sapore nam grossus ac dulcis uuæ sapor calidior est ac sitim generat & grossioris est nutrimenti et ad digerendū duri⁹ iflationem faciens ac rugitum & opilationem splenis

UVA. BHSC. IyR_157_4

& epatis. Subtilis autem aquoſuſq; uuæ ſapor frigi
dior eſt & digeri leuior confortatiu⁹ ſtōachi & mū
dificatiu⁹ a colericis humoribus: ſitis mitigatiu⁹ &
cōueniens cōplexionibus tempatis. Differūt etiam
colore uua enim alba leuiter nutrit: facile digerit: ue
nas cito pforat: & urinam prouocat: nigra dura eſt
digeri: ſed confortatiua ſtomachi urinam nō prouo
cat tamē ſi bene digerit nutrimētum multū preſtat
Ruffa uero & citrina melior ē unde Ariſtoteles. Al
ba uua ſubtiliter nutrit & cito digerit quāobrē ui/
ni eius ebrietas non cito diſcedit. Ruffa uero uel ci
trina hæ media ē poteſtatū & ceta. Q uæ fuit etiā
ſentētia Raſis ī tertio Almāſoris. c. xx. dicētis. Vuæ
mu ltū dulces calide ſunt: minoris tamē ſunt calidita
tis q̄ dactyli neq; opilationē ut ipſi faciūt. Inflatiue
uero ſunt & uentrē mouent atq; corpus uelociter ī/
pinguant uirge quoq; inflationem augmētāt. Quæ
autem ex eis corticē habent ſubtilem citi⁹ deſcendūt
minuſq; inflant: hīs autem contrarie contraria ope
rantur: ſed ille in quibus exiſtit acetoſitas non ca/
faciunt imo cū aqua frigida ablute atq; ante cibū
comeſte calorem quaſi extinguūt. Acerbe uero ſunt
frigide & uentrem ſtringunt & coleram rubeā repri
munt & ſanguinis acuitatem. Et in. xxii. cōtinentis
c. ccccevii. dixit auctoritate Bimmaſui. Quod uua
ipinguat cito tñ cū carne groſſa leni et alba lauda
bilior eſt nigra quando equalis ſit dulcedo ipſarum
& in. xxv. eiuſdem libro &. c. primo ait. De uua eui
tare debes cortices & nucleos ipſius & ſi ſequeris ex
inde inflationem bibere debes de maſtice & zinzi/
bere: & ſi dolorem capitis de ſiruppo acetoſo Ha/
liabas quoq; ī quinto Theoricæ. c. xviiii. dixit. Vua
ficui proxima ē in ſuis uirtutibus magis q̄ reliqui
fructus & in cibi temperantia ac in ſanguinis boni/
tate a ſe generati cū a ſtomacho citi⁹ fuerit digeſta.
Si enim non digeratur inflationem generat & uen
toſitatē. Laudabilior uero eſt uua quæ multam ha
bet aquam ſubtilēq; pelliculā. Et poſt pauca ſubiun
xit. Et uua quando cum corticibus ſuis & granis
comeditur digeſtionē tardat & deſcenſum. Quare
expuendi ſunt. Et non ſolum hi uiri: ſed ſapiētiſſim⁹
quoq; gal. uuas plurimū cōmendauit cū inquit in ſe
cūdo de Alimētis. c. vii. Ficus & uuæ opere quaſi ca
pitales ſūt & enī nutriunt magis omnib⁹ horariis ſi
& minime ſūt cachochima & maxime quādo fue/
rint bene maturata & ceta. Et dat ſignū de cuſtodiē
tibus uineas qui impinguantur ut in. c. de ficub⁹ ſu
pra ānotauimus. Et infra in. c. viii. ſic etiā de eis ait.
Minus ficub⁹ uuæ nutriunt & maxime bonum eſt
ipſis celeriter ſecedere propter quod & ſi rectinean
tur aliquando ledunt ſatis non habentib⁹ hoc ma
turis ficub⁹. Si enim & non ſecedant notabiliter: di
gerantur autem bene in uentre non nocuum dant
alimentum corpori. Vuis autem neutrum exiſtit ho
rum nec enim digeruntur bene neq; ſi rectineantur
& ſecundum ea quæ ad epar & uenas diſtributiōes
crudum generant chimum non facile conuertibilē
in ſanguinem. Deinde dixit uuaꝝ: ille nutriunt ma
gis q̄ ſuccū paruū habent & uue dulces calidiorē ha
bent ſuccū propter quod & ſitibunde ſunt. Poſtea
concludit dicēs. Omniū uuaꝝ ſecuriſſim⁹ uſus ē cū
carnoſe ſunt uuæ natura maturatiſq; ipſis ſi quis cō
mēſurate comedit ſiue igitur in uitib⁹ ad plurimum
maturent ſiue & quod deficit ex ſuſpenſione aſſu/
mant conſequenter humidas ſine qualitate acetoſa
uel auſtera gratia ſubductionis uentris: licet copioſe
comedere. Et in libro de euchimia capitulo quinto
ſic etiam ſcripſit. Prope innocuos fruct⁹ ſūt matu/
re fic⁹ & preter has matura uua ſuſpenſa ex hoc q̄
iam inflatiuū depoſuit & fit pfecte inculpata. V ſq;
quo autem ſuſpenſa: ſit laudabilis expreſſit ipſe in
ſecundo Alimentoꝝ. c. viii. cū dixit. Vuæ ſuſpēſe q̄
deſiccate fuerint inutiles fiunt mox ſecūdum uer: in
æſtate uero omnino. Et ſic patet q̄ p totam hiemē
comedi poſſint. Eligant itaq; meliores & cortices
expuant ut dictum eſt.

Capitulū. ccxi. oſtēdit naturā uuæ paſſe cum ꝓprie
tatib⁹ eius & iuuamētis.

Va paſſa utilis eſt ad cibum & utilior ad
u medicinā dicente principe in ſecūdo ca
nonis. c. vccxxxxi. Vua paſſa eſt amica
epati & ſtomacho & eſt bona doloꝝ
inteſtinorum & confert renib⁹ & ueſicæ. Et in deci
maquarta tertii. c. xxi. dixit. Paſſe & auelane nō plu
rimū calefaciunt & ſunt aperitiua opilationū & ſūt
boni nutrimenti & in eadē &. c. xx. ſupradixerat q̄
ſunt amice epati & ultimi iuuamēti. Iſaac autē in p
ticularibus dietis inquit. Vua paſſa dulcis calidior ē
& humidior acerba ideo media eſt inter conſtipati
uum & mollificatiuum: q̄ ſi malos inuenerit humo
res temperat: & mitigat morſionem ſtomachi ꝑſer
tim ſi carnoſa & corticis tenuis & exiguoꝝ oſſium
& hæc ualet ad dolorē pectoris & pulmonis & tuſ
ſim mitigat & renes mūdificat et ueſicā: icōoda epa
ti & ſpleni duritiem & groſſi tudinē habētib⁹. Vua
autem paſſa acerbitatem habens min⁹ nutrit & dul
ci frigidior ē humida etiam min⁹: maxime ſi alba ſit
ideo ſtomachū cōfortat caloꝝ extinguit & uentrē
cōſtipat Et uua paſſa q̄ ſine oſſib⁹ accipit cōmoda
ē tuſſientib⁹ & ad pectoris dolorem: pulmōis renū
& ueſicæ uentrē diſſoluit: ſed epati nocet et ſpleni ſi
duritiem habeant. Cū oſſib⁹ uero accepta ſtomachū
confortāt ſplenem & epar: maxime ſi acumen habe
ant & carnem ꝓpriam & oſſa magna. Sed Raſis ī ter
tio Almāſoris. c. xx. ſic de eis ait. Vuæ autem paſſe ī
calore ſūt tempate. Quæ bene nutrientes opilatōnē
ut dactyli nō faciunt: licet ipſi forti⁹ & plus nutriāt
Et in libro diuiſionum. c. lxiii. dixit. Si paſſule bene
maſticent ipſe confortant epar & impinguant ipm
in libro quoq; quarto ſuorum afforiſmoꝝ inquit.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Vuæ paſſe habent uirtutē cognitā ſecūdū doctores naturales quia proſunt egritudinibus īteſtiorꝫ cū co meſte fuerint & inteſtina impinguant & epar debile. Similiter Haliabas ī quinto Theoricæ.c.xviiii. ſic de ipſa ſcripſit. Vua paſſa talē habet complexionem ſecundum qꝫ uua eſt ex qua fit eiuſqꝫ nutrimentum illi⁹ ſequit' in multitudine & paucitate. Cui⁹ autem caro perfecti ē dulcoris calide ē complexionis plurimū nutrit prodeſt pectori & pulmoni ſi humiditas ſit in eis groſſa. Quæ autem pontica ē & minime carnoſa puum habet calorem ſtomachū confortat & ſtringit naturam. Et propterea ſi uoluerit homo naturam ſuam emollire uuam comedat paſſam carnoſam & dulcem: accini⁹ purgatam. Quæ fuit Gal. ſententia in ſecūdo Alimētorum.c.viiii. di cētis. Vuaꝫ paſſarum auſtere ſūt frigidiores ſecūdū complexionem ſicut dulces calidiores & ſtōachū quidem confortant & uentrem ſtringunt q̄ auſtere Et infra ſubdit. Vue paſſe meliores ſunt ſtomacho ficub⁹ ſiccis & ille laudabiliores exiſtunt q̄ ſunt un ctuoſiores & habentes corticem ſubtilem. Ipſis ergo ſecure uti poterimus in tēpore ieiunii ſimul cum amigdalis ut cōmuniter fit & inde bonum & laudabile recipiem⁹ nutrimentum.

Capitulū.ccxii. docet cognoſcere naturā uirtutes & proprietates compoſitoꝫ ciboꝫ.

POſtq̄ de ſimplicib⁹ cibis determinauimus: de cōpoſitis modo uidere' eſſe dicendum de quib⁹ tamen nihil hoc in loco ſcribere decreuim⁹ quēadmodū in .c. exxxviii. Etiā ſupradixim⁹ eo quia de ipſis Platina diffuſiſſime ptractauit: & etiā quia cibi cōpoſiti infiniti fere inueniuntur ſecundum regionum ciuitatū & domoꝫ ſeu familiarum: diuerſitatem adeo qꝫ ſatemur ne dum omnes: ſed nec quippe milleſimā eorum partem intelligere. Quos etiam ſi meli⁹: q̄ coci ipſi: cognoſcerem⁹ & ipſos ſcribere uellem⁹ ꝓter hoc qꝫ tedium moleſtiamqꝫ intollerabilem legentib⁹ afferem⁹: uitam noſtram pri⁹ q̄ illorum ſigillationē ꝑculdubio finirem⁹. Et propterea de ipſis & uirtutib⁹ ipſoꝫ omnium dicem⁹ uniuerſaliter qꝫ cum qs cibi cōpoſiti uirtutem uel operationem intelligere uoluerit quodcūqꝫ compoſitum id fuerit: debet ſingula ei⁹ ſimplicia conſiderare & uniuſcuiuſqꝫ ipſoꝫ qualitatem & quantitatem: uirtutem: operationem & gradum iuuamētaqꝫ atqꝫ nocumenta ipſorum ut in ſuis capitulis predixim⁹ exquiſitiſſime prenotare demū q̄ finaliter ex eorum admixtione reſultet complexio diligenter animaduertere quēadmodum ex tyriaca & ſimilib⁹ medicinalibus fieri ſolet. Si enim compoſit⁹ cibus conſtitueret' ex tribus partibus rerum frigidarum ſtomacho nocētium: & una calidarum eidem cōferētium in eiſdem gradibus exiſtentium ſine dubio totum compoſitum frigidum erit & ſtomacho nociuum ut patet. Si autem res calide intēſioris eſſēt in gradu q̄ frigide & plurimum eas ſuperarēt certiſſime totum compoſitum calidum eſſet pronūciādum ut dato qꝫ res frigide forēt tales ī ꝓmo calide uero i tertio aut quarto & ſi in minori molle & quātitate exiſterēt q̄ frigide omnino totū calidum eſſet apellandum. Et ſicut de calidis & frigidis expreſſim⁹ ita de humidis & ſiccis intelligendum eſt. Et ſimiliter de ledentibus mēbrum aliquod aut ei conferentibus eſt putandum. Et hac uia taliqꝫ modo quilibet: aliquid etiam modicū habens intelligentie: ſciet quæ ſit uniuſcuiuſqꝫ ſalatucii: ferculi: ſaporis: mixture: condimēti: moreti: paſtilis & huiuſcemodi: complexio: natura proprietas & operatio Quæ etiam ſint ipſius iuuamenta & q̄ nocumenta ſi omnia bene perponderauerit Et ſi cognoſcet q cibi compoſiti ſint ei ſani & qui ægritudinem afferentes & quomodo rectificandi corrigendi & refrāgendi apponendo eis contraria quæ ſuperfluam eorum qualitatem reprimere habeant ſicut antiqui ſapientes facere docuerunt: ut in.c.lxxvii. libri hui⁹ manifeſtiſſime apparuit. Quæ autem ſint huiuſcemodi corrigentia & refrangentia dicem⁹ in ſequentib⁹ & non de omnibus: ſed ſolūmodo de magis uſitatis & quottidie ad manus noſtras peruenientib⁹ domeſticis & familiaribus cum quibus peritiſſimi coci ſolent cibaria dominorum condire preparare & rectificare & inde huiuſmodi: condimēta ſunt a pluribus nūcupata. Quorum quædam ſunt ſicca: quædam uero humida ſiue liquida: quædam calida alia frigida: aliqua exiccantia & nonnulla aperitiua aut ſtiptica uel inciſiua et huiuſmōi. Similiter alia ſūt ſtomachalia alia epatica & aliqua cordialia ut infra uidebit'. Primo igit' de humidis uel liqdis ſermonem faciamus: deinde de reliquis ſcribemus.

Capitulum.ccxiii. oſtendit naturam adipis & pinguedinis dando modum quo ipſis debeam⁹ uti.

COndimenta ciborum diuerſa exiſtūt ut diximus: quorum aliqua ſunt liquores et quædam ſunt ſpecies et aromatica. Et quia liquorib⁹ omnes fere & diuites & pauperes magis & frequentius utuntur q̄ aromatib⁹ de ipſis primo dicere ſtatuimus. Poſtea uero de aliis ſermocinabim⁹ obſeruantes in his & illis propoſſe ordinem alphaheti. Incipiam⁹ ergo ab adipe & pinguedine cum quibus fercula & pluria alia condiri ſolent dicentes cum Iſaac in dietis uniuerſalibus.c.decimoquarto ſic ſcribente. Pinguedinis ꝓprietas ſtomacho et digeſtioni ē nociua: primo quia innatat cibis & facit eos inflantes & cito ſaturātes & cum alteri cibo admiſcet' ſua uiſcoſitate ille alter ingroſſatur et digeri incipiens uillos ſtomachi emollit & uiſcoſitatem & lubricitatem eis tribuit: unde uirt⁹ contentiua deficit & expulſiua uigorat': unde

UVA. BHSC. IyR_157_4

plurimū lienteria generat & hoc proprie in ſtomacho frigido operat. In calido uero infumoſitatem & in coleram cōuertit ut manifeſte in.c.tertio declarauim⁹:& ideo in preſentiarum de ipſa perpauca dicem⁹ eo q̄ omnino uolum⁹ ut ad preallegatū capitulum perueniatur in quo fere omnia ppulcra de pinguedine dicta ſunt collecta. Hoc autem in loco tantūmō dicam⁹ q̄ pinguedo proportionata ſit carni animalis ex quo ſumitur. Vñ ſi ex calido accipiatur calida exiſtit & ſi ex humido humida & ceta Et quanto animal exceſſerit in aliqua qualitatū tanto & pinguedo tēperamentum excedit. Et q̄ ita ſit appet p Iſaac in ulib⁹ dietis.c.xv. dicētē. Pinguedo porcina magis ceteris humectat corpora calefactione nulla apparente ſicut pinguedo leonina calefacit plus ceteris & minus humectat. Pinguedo autem bouina mediocris eſt inter porcinam & leoninam & bouina ſiccior eſt caprina. Caprina uero ſiccior porcina & porcina ſiluatica calidior ē & ſiccior domeſtica & pinguedo lactantis aut uicina lactanti temperata erit in calore: in humiditate uero multa & pinguedo iunioris calidior ē & ſiccior q̄ lactātis & recēs ē min⁹ calida & magis hūida. Vet⁹ uero calidior et min⁹ hūida. Et iſta uidet fuiſſe ſnīa Gal. i q̄rto de ſimplici medicia diſtictiōe.ii.c.iii. dicētis. Pinguedo fœminaꝝ capraꝝ & fœmiarū uaccaꝝ ē minoris acuitatis q̄ pinguedo bonū & hircorum & adeps anatis & gallorum eſt uehementioris ſiccitatis & uehementioris caliditatis q̄ adeps porci: ſed cū hoc eſt ſubtilis non terreſtris & ſimiliter iterum adeps uolatiliū omniū quoniam in ſubſtantia corporum eorum eſt ex aere quātitas multa. Et in q̄nto libro eiuſdem diſtinctione ſecūda.c.v. dixit. Adeps galloꝝ & anatis ſunt ſubtilioris ſubſtantiæ. Adipes uero capraꝝ & uaccaꝝ ſunt groſſioris & propinq oris nature terre. Et adipes omniū animalium ſilueſtrium ſūt acutioris & uehementioris exiccatōnis q̄ adipes domeſticoꝝ ſic ergo cōcludam⁹ q̄ quale animal fuerit talis & pinguedo ſeu adeps ei⁹ erit: unde maſculina calidior ē & ſiccior fœminina ſui generis. Caſtratoꝝ uero mediocris ut Iſaac inquit ubi ſupra. Ideo de laudabilib⁹ animalib⁹ laudabilis erit pinguedo & huiuſcemodi erit utendum & nō alia & nō uia cibi: ſed tantūmodo uia condimenti & p parationis alioꝝ & p prie ſiccoꝝ & frigidoꝝ: cum omnis pinguedo de ſe calida ſit & humida ut idem ait loco allegato. Et q̄ condiendo tantummodo ea uti debeam⁹ patet p eum in eo loco ſic ſcribēte. Pinguedo & unctuoſitas ſimul paꝝ nutriunt & illaudabiliter: unde non ad cibum: ſed ſolum ad condimentum ſunt danda quia unumquodq̄ eorum ſtomachi eſt inflatiuum ſaturans cito & corrumpens quicquid ciborum in ſtomacho inuenerit. Similiter in particularib⁹ ait pinguedo p ſolo condimento donetur ut cibis laudabilem ſaporem faciat nam carnoſa & non carnoſa pinguedo pro nutrimento data peſſima eſt: quare & ceta.

Capitulū.ccxiiii.oſtēdit naturā pprietates & iuuamenta butiri. & olei oliuaꝝ pfectaꝝ.

d Iximus ſupra in .c.cxxiiii. nonnulla de butiro quæ ſi reuideantur. non erit pro preſenti ppoſito inutile cū tanq̄ initia ſint eoꝝ quæ i hoc.c. de butiro uolum⁹ cōplere eo q̄ loco olei in plurib⁹ regionib⁹ utat & nō ſolū p cōdimēto: ſed ab aliquib⁹ p cibo cū pane comedit nesciētes q̄ quia butiraꝝ calidū ē & hūidū: ut princeps ait in ſecūdo canonis.c.cxviii. Mollificat & lenificat & calefacit & i ſtōacho calido facile in colerā cōuertit cū unctuoſū ſit & ſubtile aereum & de facili inflāmabile. Et ideo uia cibi ſolū nō eſt coueniens: ſed tantū uia medicinæ cū amigdalis & zucharo ad leniēdū pect⁹ & ad maturandum ſu pfluitates in ipſo & ceta. Via autem condimenti loco olei & pinguedinis poteſt uti & patiētib⁹ in pectore utili⁹ erit oleo ſicut ſenſit Raſis in.xxiii. continēti.c.vccxx. auctoritate antiquoꝝ. Nocet tamen humidā habētib⁹ naturā: ut idē dixit .in.xxii. libro eiuſdē.c.ccclxviiii. auctoritate Bimaſui & ceteroꝝ ſapientū. Q uare nō omnib⁹ ē utile ut quidā uulgariū ad pauca reſpiciētiū ſaniſſimū unicuiq̄ fore butiraꝝ p̄dicāt. Oleū aūt ſimiliter uia cōdimēti perutile habet dicēte Auerroi in.v. colliget.c. de ouis. Res q̄ coquit cū oleo ē multū nutritiua dūmodo oleū nouum ſit & dulce & oleū oliuæ quia natura illi⁹ eſt tempata declinās parum ad calorē & ipinguat epar & auget ipſi⁹ ſubſtātiā & generaliter dico q̄ ē conueniens homini multum ſecundū totā ſui ſubſtantiam & propterea in terris noſtris non coquimus carnes niſi cū eo ꝫ ipſe. Auicē. uero i ſecūdo canōis.c. ccccxxxviiii. dixit. Oleū ſanis meli⁹ ē oleū onſ cinū ſ. exp̄ſſū ex imaturis oliuis q̄ frigidū eſt & ſiccum in primo ſicut oleū factū ex oliuis ultie maturis ē calidū cōmēſurate & declinat ad hūiditatē: & ppea dixit in.xiii. tertii.c. ultimo primi tractat⁹. Quod oīa olea mollificāt ſtōachū et i tractatu.ii. eiuſdē.c.vii ait. Scias q̄ oīa olea & proprie butirum & unctuoſa proſternunt appetitum aut debilitant ipſum. Et propter hoc mollificant & corrumpunt orificia uenarum & illud quod ex eis eſt conuenienti⁹ ē illud in quo eſt ſtipticitas aliqua ſicut oleum onfacinum & fiſticinum & ceta. Quod etiam ſenſit Iſaac i uniuerſalibus dietis.c.viii. cū inquit. Oleū non ſolū diſſoluit uerum etiā uiſcoſitate ſua & unctuoſitate uirtutem diſſoluēdi debilitat. Idem quoq̄ in particularib⁹ uoluit cū dixit. Oleū q̄ recēs nouiter ab oliuis mānatū nigris & maturis calidū & hūidū ē medio crit ſtōachi mollificatiuū: uētrē hūectās. Oleū uero antiquū fit nocibile citoq̄ i malos hūores cōuertibile & ceta. De q̄litate ēt olei pria ſil⁹ aſſerit Gal. in.ii. de ſimplici medicia diſtinctiōe tertia.c. primo dicēs

UVA. BHSC. IyR_157_4

Oleū recēs ego inueni & uidi ꝙ ipsum sit ex rebus quæ calefaciūt corpus calefactione equali calefactio ni qua ipsum calefacit corpus & uidi ipsum iterū in uirtutibus suis & in suis operationib⁹ particularib⁹ generare in corporibus equalis caliditatis caliditatē tepidam & in corporibus in quibus caliditas feruet caliditatem fortem & ob hanc causam oleum fit si cut materia reliquis medicinis qñ si permisces cū eo medicinas calidas fit medicina calida & si frigidas frigida. Et in capitulo .iii. distinctionis eiusdē inqt Oleū est medīū inter res quæ humectant corpus & res quæ exiccant ipsum sicut est medium inter calefa cientes & infrigidantes. Oleū enim suaue est permix tū & compositū ex substantia aerea & substātia ter rea & substātia aquea simul dixit idem in libro .iiii. dist.ii.c.iii. & propterea Rasis in.iii. Almansoris ca pitulo.xxiii. sic ait. Oleū ꝓterea neq; fastidiū ut alia: unctuositatē habentia facit: nec eorū habet grossitu dinē: & in libro.xxii. cōtinentis.c.cclv. dixit auctoritate Diascoridis ꝙ oleum onfancinum quod con ficitur ex oliuis imaturis melius ē aliis speciebus olei uidelicet sanis & ualet ad stomachū ex ea quod in ipso est de stipticitate. Et subdit. Omnes species olei sunt calide lenientes & debilitantes uim neruorum & propterea in competenti quātitate eo pro cōdi mento utamur & nō quocūq; sed optimo. Quod docet cognoscere gal.in.vi.libro de simplicibus me dicinis capitulo.cxx.dicēs. Si tu gustas oleū & neq; inuenis ipsum stipticū sed inuenis ipsum uere boni saporis debes ipsum iudicare calidū equaliter & si inuenis ipsum cū hoc subtile & est illud quod est cla rū trāsparēs quidē quādo accipit aliqd ex eo & po nitur super aliquod membrū corporis expanditur multū & penetrat & bibit ipsum membrū corpo ris debes extimare de ipso quod illud est ualde perse ctū & ꝙ uirt⁹ quæ ē necessaria in oleo ē in eo repta hæc ipse cum tali itaq; uel cum onfancino cibaria condiamus.

Capitulū.ccxv. ostendit naturam & ꝓprietates ace ti declarādo iuuamenta ipsius & nocumenta.

a Cetū diuersimode uī ab auctoribus gra duari dixit.n. Auerrois de ipo in.v. colli get. Quod uidet de aceto ut dominās super ipsum sit substātia frigida propter acetositatē ē q̄ in eo quāuis habeat ptē unā igneā q̄ iudicat ꝓ ipsius acumen & iā dictū ē ꝙ acumē ꝓ uenit ꝓ fortē siccitatē cum modico calore & mul ta ipsius morsio nō significat super malā caliditatē qa hoc prouenit a subtilitate & etiā acetositas in eo ꝙ ē qa acetositas incidit & maxime qñ associat ca lori & iō debem⁹ ponere ipsum frigidū in secūdo & siccū in.iii. & maxime uetustū hæc ipse Auicē. uero in .ii. canonis.c.lxxviii. dixit. Acetū ē compositum ex caliditate & frigiditate & ambe substantiæ sunt subtiles & frigida quidē est māgis dominās & illud in quo ē acredo ē calidi⁹. Si uero nō habeat acredi nē ē frigidū & decoctio ei⁹ diminuit de ipsius frigi ditate aliqd. Et subdit: Est fortis exiccatiōis & sub tiliat & incidit & adiuuat ad digestiōem & est cōfe rens colericis & nocēs melācolicis est nocuū neruis & ideo nocet stomacho frigido matrici & similib⁹ cōueniens tū stomacho calido & humido disrūpēs appetitū & adiuuās ad digerēdū & totū illud qa ꝓ parat stomachum eius tamen assiduatio quandoq; perducit ad Hidropisim & quando bibitur calefa ctum post medicinas mortiferas & confert. Et in tertia ꝑmi. c.i. doctrine. v. sic etiā de eo ait. Aceto in cibo & potu uti in pestilentia ē nocumenti ipsi⁹ secu ratio. Et in.ii. tertii. c.iiii. inqt. Acetū ē ex reb⁹ q̄ ner uis sunt nocibiliores & in.vii.iiii.trac.iiii.c.vi. Qui habet debilitatem neruoꝝ & mulieres quæ habent nocumentum in matrice deuitent acetum. Quæ fuit sententia Nipocratis in tertio regiminis acuto rum textu comenti. xxxx. dicentis. Vniuersaliter acredo aceti eos iuuat qui coleram habēt amarā nō aūt q̄ nigrā: colera.n. euanescēdo i naturā flegmatis trāsiertur cū ab aceto trahit nigra uero ebullit & cre scēdo multiplicat qñ acetū co erā nigrā adiuuat mlt tiplicari & postea subiūxit Acetū pl⁹ fœminis q̄ ma sculis inimicat qa ledit mātricē & gal.in cometo di xit. Acetū nocet oībus mēbris neruosis propter sub tilitatē substātiæ propter q̄ habet penetractionē in ꝓfundū mēbroꝝ & penetrat in totū membrū ita ut nō remaneat in eo pars: q̄uis sit parua ualde: cui nō noceat ꝑm hoc ergo nocet membris neruosis. Alia quoq; ratio ponit ab eo in primo de simplici medi cina distinctione.iii.c.ii. dicēte. Acetū proculdubio est frigidū uerūtamē in eo ē caliditas parua & nō ca lefacit corp⁹ nisi p accidēs & in .iiii. eiusdē ait. Ace tū ē subtile infrigidās & desiccās Et i. vi. eiusdē. c. di xit. Acetū infrigidat uehementer & penetrat ad mē bra oīa uelocit & puenit facile: & ꝓpterea a calidū hūtib⁹ stōachū acetū familiare habeat qñ ut etiā in qt Rasis in.iii. Almāsoris.c.xvii. Acetū frigidū ē & siccū ꝙ & macie efficit & uirtutē destruit ꝑma quo q̄ minuit: coleramq; corroborat nigram: rubeam uero coleram ac sanguinem debilitat ciboſq; quib⁹ admiscetur subtiliat. Et in.xxi. continentis capitulo ccciiii. auctoritate Diascoridis inquit. Acetum est fri gidum: siccum & stipticum confert stomacho: pro uocat appetitum & cetera. Et dixit Ruffus. Acetum infrigidat & subtiliat humores grossos & siccat cor pus & amputat sitī & extinguit colerā: ut ēt ait fili⁹ mesue. Cum ita sit igitur quod acetum infrigidat in primo & desiccat in tertio ut similiter dixit Isaac in particularib⁹ dictis. Iccirco dissolutiuū est & exte nuatiuū & propterea est de rebus magis nocentib⁹ habentib⁹ naturas melancolicas teste Gal. ubi supra sed capitulū. vii. est quoq; de rebus nocentibus epati cū usus eius habundans fuerit dicente Auenzoar in

UVA. BHSC. IyR_157_4

ſuo teiſir trac .xiii .c.ꝑmo.Accidit debilitas uirtutis epatis cauſa uſus aceti ſuperflui & propterea ab eis & ab his q in ſtomacho uel matrice aut in neruoſis membris aliis patiunt uſus eius fugiendus eſt.

Capitulum .ccxvi. oſtendit naturam operationes & proprietates acreſte & quibus conueniat naturis & cetera.

a Creſta in pleriſq ſaporibus ponitur & precipue in æſtatis tempore a calidâ habentibus complexionem diligitur: ideo de ipſa dicamus cũ diaſcoride ſic ſcribẽte.Oportet quod exprimatur ſucus ex uua non matura anteq aſcendat ſtella canis & ponatur in ſole uaſe cooperto & cetera: & hæc frigida eſt ualde & ſicca atq plurimũ ſtiptica: Hoc tam a q plurib⁹ nõ obſeruatur imo tũc faciũt eam cũ uua iam inceperit maturari & hæc nõ tm frigida nec adeo ſtiptica exiſtit & pro debilib⁹ ſtomacis magis cõueniẽs erit: igitur diuerſarum operationum & effectuũ ſecundum diuerſitatem uue.:temporis & aliorum .Illa tamen approbatur magis quæ ẽ citrina declinans ad rubedinem ut medici dicũt.Q uæ autem ſit eius natura & quæ ſunt ipſi⁹ opatiões patet ex his q ſcripſit gal. in .iiii .de ſimplici medicina diſtinctione ſecũda capitulo primo cum inquit. Aqua acreſte infrigidat in frigidatiõe cõpleta & integra & ꝑpter illud confert inflationi & aduſtioni ultimo iuuamento quando ponitur ſuper os ſtomachi & ſuper totum uentrem aut ſuper omnẽ locũ in quo eſt neceſſaria infrigidatio. Et in diſtinctiõe tertia capitulo ſecundo eiuſdẽ quarti ſic etiam ait: Differẽtia inter ſucũ acreſte & acetũ ẽ quod in aceto cum acetoſitate ſunt Acuitas & acredo quæ generantur à caliditate generata a putredine .Sic igitur caliditate accidentali eſt calidum aquæ uero acreſte non eſt accidentalis caliditas neq eſt ſubtilis ſicut acetum Et poſt pauca ſubiunxit.Frigiditas aquæ acreſte ẽ debilior & nõ permiſcetur ei omnino aliquid ex caliditate extranea & propterea aqua acreſte inuenitur magis iuuatiua q acetũ illi q hẽt mirac uentris ſui inflãmationem & aduſtionem Quoniam aquæ acreſte non ẽ frigiditas laborioſa corrumpens neq caliditas mordicatiua accidentalis & ille q hẽt huiuſmodi egritudinem nõ indiget niſi ut ſedetur eius caliditas mordicatiua & quia ẽt aqua acreſte nõ eſt acetoſa tantum immo in ipa cũ illa eſt ponticitas .Et ideo concludit ipſe in eo loco Omnes ſpecies acreſte ſunt cõuenientes ad extinguẽdum inflãmatiõem & propterea colerici ac ſanguinei q calidã habent complexionẽ debent ea ſuper cibos calidos uti & precipue in æſtatis conſtitutione iuxta ſentẽtiã principis Auicẽ.in.ii.canonis.c.de colũbis dicentis.Et oportet qdẽ ut calefacti comedant eos cũ acreſta & cetera. Quod nõ ſolũ de colũbis ſed & de reliquis ualde calidis ẽ intelligendũ.Nõ ſic autẽ ſuper piſces reponenda eſt ut cõmuniter fit a pleriſq quo ſiquis omnino eam ſuper piſces uel alia huiuſcemodi frigida proicere uoluerit ipſam prius de coqui faciat & non in eneo uaſe ſed in terreo uel lapideo & cũ aromatibus calidis & ſpeciebus & ſale refrangat ipſius frigiditatẽ ꝑ plus & minus ſecũdũ ſtomachi & ſuſcipientis complexionem.Ex quibus apparet quod acreſta non ita ſit uniuerſaliter periculoſa ſicut acetum pro mulieribus flegmaticis & huiuſmodi.

Capitulũ.ccxvii.oſtendit naturam & operationes mellis apũ declarando qb⁹ complexionib⁹ cõueniat & quibus naturis ſit nociuũ.

m Elle in condimentis uti quandoq non eſt inutile cum dicat Auerrois in quinto colliget .Mel eſt calidum & ſiccum in ſecundo gradu & eſt multe abſterſionis & eſt cibus medicinalis & proprie in ſenibus quia cibus eſt in ipſis multum iuuatiuus cũ in eis conuertatur in ſanguinẽ bonũ .Sed mel cãne quod etiã eſt mel minoris eſt caloris alio melle & minoris abſterſionis nec habet illã mordicationem quã habet mel iccirco maioris eſt iuuamenti alio melle membris q̃ nocentur nimia abſterſione ſicut ſtomachus pulmo & ueſica & ceta. Auicẽ.uero in.ii.canõis.c.ccccciiii. ſic de eo inquit.Mel eſt ros occult⁹ cadens ſuper flores & ſuper reliqua quẽ colligũt apes: q accepit a galieno in.iii.de Alimentis .c.xxxviii.dicente.Fit qdẽ mel ſup folia plantaꝝ ẽ aũt neq ſucus ipſarum neq fructus neq pars ſed eiuſdẽ generis quidẽ cũ rore at tamen nec continue nec conſimiliter illi fit copioſũ Deinde proſequit Auicẽ.in loco allegato & dicit. Melius mel eſt quod eſt uere dulcedinis :boni odoris declinãs ad acredinẽ & ad rubedinẽ & quod eſt ut palea in colore quod non eſt ſubtile & uiſcoſum quod nõ abſcindit & melius eſt uernale:deinde æſtiuũ:hiemale aũt eſt malũ .Et mel apum eſt calidũ & ſiccũ in.ii.& uirt⁹ ei⁹ eſt abſterſiua aperitiua orificiorũ uenaꝝ:reſolutiua humiditatũ & expellit humiditates ex profundo corporis & prohibet putrefactionẽ & corruptionẽ carnis.Et mel cuius ſpuma nõ eſt iecta inflat & ſoluit uentrẽ & ſi auferat ſpuma ipſius minorat illud & decoctũ nõ mouet uentrẽ immo quãdoq ſtringit flegmaticos & nutrit plurimũ q̃ fuit etiã ſnia Iſaac in particularib⁹ dietis ſic ſcribẽtis.Mel calidũ eſt & ſiccũ in.ii.gradu aliquãtulũ habẽs acuminis ab apũ natura acqſitũ ũde cachochima corpora incidit & mũdificat malorũq copiam humorum ab interioribus corporis per poros excludit :uenarũq ſordes optime digerit. ſõq nature frigide & humide & precipue ſenioribus confert cito enim in eis in ſanguinem mutat :calidis uero inconueniens eſt: maxime ſi complexio eorum ſit ſicca acumen eis & incendium largit & in colericũ

UVA. BHSC. IyR_157_4

humorem conuertitur. Si uero in sanguinem uertat facit reliquū calidiorem & nullū corporibus eorum dat nutrimentū laudabilius mel est uernale: autūnale uero peius: hiemale aūt pessimum grossum enim est unde ꝓpter sue substantiæ duritiem uirtus in sua deficit actióe & post multa dixit. Mel in sua permanens cruditate manducātibus inflationem & uentositatem generat: asperitatem pectoris augmentat ꝓpter sui acumen: uomitum & egestionem prouocat. Mel aūt cū aqua multa sufficienter coctū tenuius é & humidius. Qua de re nihil acrius in eo reperitur neq; est inflatiuū neq; uomitus prouocatiuū sed edétiū corpora cito perforat ac uelociter nutrit pectoris q; lenit aspertatē & urinā adducit. Mel aūt quod coctum est sine aqua & dispumatū multū plus ceteris habet acuminis & cetera. Quod similiter uoluit Rasis in tertio Almansoris capitulo .c.xx. dicens. Mel calidū est citoq; in colerā uertit rubeā atq; flegma quasi lambendo destruit. Quod senibus frigidā habentibus naturā & complexioné confert. In æstate autem & his qui calidā habēt complexoiné malū existit. Quod iterū replicauit in .xxii. continentis. c. ccccciiii. et idem senūt Hiabas in quinto theorice capitulo. xxvii. dicés. Mel calidū é & siccū in .ii. gradu frigidas habentibus complexiones oportunū & cui flegma dominat ac senibus: generat enim in eorum corporibus sanguinem bonum & caloris substantiam confortat naturalis maximeq; si tps himale sit Si aūt cuius calida est complexio seu cuius corpori colera dominatur uel etiam iuuentutis est ætas illud acceperint malū est & in eoꝝ corporibus colerā rubeā morbosq; illis generat acutos ac calidos: magis aūt si tempus fuerit estiuū hoc enim tempore potius in colerā mutat q; sanguiné generet & cetera: quæ quoq; fuit gal. sententia in .ii. de uirtutib⁹ naturalib⁹ c. viii. Et in .iiii. de simplici medicina distinctióe. iii. c. v. dicentis. Nō est mirū neq; inmanifestū qm mel est dulcius omni re & generet in corpore humorem qui est amarior humoribus oībus & facit illud in iuuentute proprie & in habentibus naturas calidas & infebricitantibus proprie permutationē & in cōuersioné suā ad colerā & causa in illo é intellecta & res eius est manifesta & illud est qm sicut mel quando approximat extrinsec⁹ igni tempore longo fit amari saporis. Similiter é proprietas ei⁹ in corporib⁹ hominū quia qm inuenit caliditatem fortē generat hūorem colericū. In corporib⁹ aūt in quib⁹ superfluā frigiditatem iuenit aut propter etatem: aut causa complexionis naturalis aut infirmitatis conuertitur & permutatur ad sanguinem bonum temperate complexionis cum facilitate & cetera. Ex quibus patet quibus conueniant mel & condimenta facta cum eo & in quo tempore anni quibusq; nociuum existat. quare & cetera.

Capitulum. ccxviii. ostendit naturam proprietates & iuuamenta mellis canne qđ zucharum dicit.

El canne a quibusdam: & ab aliis zacharū dicitur ꝙ nos cū uulgaribus zucharū appellamus: de quo dicam⁹ post sermonē mellis apū priscos patres immitādo qui postq; de illo dixere statim & de hoc determinare cōsueuerūt. Incipiamus ergo cū Haliabate in v. theoricæ. c. xxvii. sic scribente. zachara temperate est cōplexiōis sed ad calidū in omnibus suis habitudinibus assimilat nisi quod sitim nō mouet cuiusq; nutrimentū maius est quā mellis. zachara aūt tebarzeda: alba. s. & solida & plurimū excocta ceteris melior est speciebus & subtilior & cetera. A quo iuniores uidétur accepisse scilicet Auerrois in quinto colliget cum dixit Mel canne quod etiam est mel est minoris caloris alio melle & minoris absterſionis nec habet illā mordicationē quam habet mel. Iccireo est maioris iuuamenti alio melle membris quæ nocent nimia absterſione sicut stomachus: pulmo: & uesica Auicē. similiter in secūdo canonis .c. ccccciiii. sic ait Et mel de cānis est calidū in primo & potest esse ut sit humidū in primo & nō est ut mel apū siccū. Et hoc etiam significatur & diuersificatur secundum maiorē aut minorē eius purificationē & albedinem unde quāto magis rubeū tanto calidi⁹ existit & albū ecōtra ꝙ zucharū tabarzet a medicis nuncupat de quo Princeps in .ii. canonis speciale fecit capitulū. vcclxi dicens. Quod frigidi⁹ é. i. min⁹ frigidū zucharū tabarzet & est sublimi⁹ uniuersaliter tñ zucharū calidū est in fine primi & antiquū declinat ad siccitatē in primo & é humidū in ipo scilicet anteq; antiquet & quanto magis antiquat tanto magis exicat est lenificatiuū: absterſiuū: lauatiuū: & subtiliatiuū. Et zucharū nō est inferi⁹ melle in absterſiendo & mundificando & quāto plus antiquatur fit subtilius est bonū stomacho in quo nō generat colera ipsum enim ledit qm ad colera cōuertit & est apperitiuū opilationū & in ipso é uirt⁹ faciens sitim minorem tñ sitim quā facit mel & proprie antiquū quod generat sanguinem feculentū & absterſiendo flegma stomachi: & rubeū uehementioris est lenificationis & cetera. Isaac quoq; in particularibus dietis sic scripsit de ipso. zachara calida é in fine ꝑmi grad⁹ hūida in medio colerā dissoluit & extenuat & uentrem absq; ulla morsura sui humectat: & stomachum mundificat quia passibilis substantia est: nonnunq; tamen in coleram rubeam mutat. Rasis similit in .iii. almansoris capitulo. xx. in fine dixit. zucharū guttur & uētrē lenit neq; calefacit nisi parū. s. zucharū tabarzet & in. xxii. libro continentis .c. cclxxxxv dixit auctoritate gal. in septimo. Vires zuchari sunt ut uires mellis in absterſiōe deficcatiōe & dissolutiōe sed cū tenuitate ipsius nocet stomacho ad modum nocumenti mellis neq; infert sitim ut facit mel quia ipsū in utroq; i hmōi remouet a melle. Et dixit bimasui de cānis zuchari qđ sunt calide in primo &

UVA. BHSC. IyR_157_4

humide in ultimo eius & cõferũt asperitati acciden
ti in pulmone & pectore & gutture & uesica & le/
niũt naturã & cõferũt stomacho ex absterſione illi⁹
q̃ in eis fuerit. Sed nocẽt habentibus in stomacho
colerã rubeã excitando eam cũ dulcedine ipsa⁊: &
ifra dixit auctoritate eiusdẽ. zucharũ nigrũ ideſt ru
beũ calidũ est & humidũ sed uetustũ calidũ est & sic
cũ & ualet ad uentositates uentris & dissoluit natu
rã & si bibit cũ oleo amigdalarũ dulciũ cõfert coli
ce: ueteri etiã flegmati quod ẽ in stomacho sed tamẽ
sitim infert & ceta. Fugiant ergo iuuenes zucharum
rubeũ & res conditas cũ eo & albissimo potius utã
tur q̃ frigidi⁹ est ut diximus ideſt minus calidũ nisi
flegmatici essent & uelut fœmine & in hieme regio/
neq; frigidissima. Tunc enim eis potest zucharum
rubeũ cõuenire sicut & senibus nostris rubeũ bonũ
erit longe utilius albissimo. Quare idẽ de confectio
nibus iudiciũ fieri debet. Si enim ex zucharo albo
& bono facte fuerint minus nociue sunt illis quarũ
libra una ꝑ solidis octo habet. Quam plures enim
ex bono foro decipiuntur quemadmodũ auariſſi/
mus quidam conciuis noster ditissimus cũ nuptias
fecisset uenetias iuit & capsam unã dictis confectio
nibus impleuit eo quod parum exposuerat cũq; do
mũ reuersus esset. Ecce filiis inquit quid bene merca
ri conferat & loquendo capsam aperit & ex confe
ctionibus farinam sine molla contritam intuentur.
Vnde senex erubuit simulq; indoluit auaritiam co/
gnoscendo.

Capitulum. ccxviiii. ostẽdit naturam & ꝓprietates
sape seu uini cocti simul cum nocumẽtis ex usu eius
prouenientibus.

d E sapa siue de uino cocto dicemus cum
Michaele nostro sic i sua practica scribẽ
te. Reperitur rob: uinũ: & carenũ. Rob
uini dicit q̃ decoctio fit usq; ad cõsum/
ptionẽ medietatis & dicit uinũ coctũ. Carenũ ue/
ro qa tertia parte carẽs & etiam dicit uinũ coctũ ali
quãdo itaq; decoquitur in tm ut ad spissitudinẽ mel
lis ueniat & tunc secundum quosdã proprie dicitur
Rob uini & ut existimo calidũ est & siccũ in secun
do nam & si caliditatem per decoctionem recipiat
etiam de eius calore naturali resoluitur dure est dige
stionis inflatiuũ: multũ nutrit: & est congruũ pa/
tientibus in pectore & pulmone & uulneratis in re
nibus & uesica est enim mundificatiuũ & consolida
tiuũ & est doloris mitigatiuũ in emplastris positum
cũ furfure frumẽti sale & huiusmodi. Et ista mihi ui
detur fuisse Isaac sententia in dictis particularib⁹ cir
ca finem dicentis. Sapa grossior est & durior infla
tiua quæ si digeratur multum dat nutrimentũ & est
congrua patientibus in pectore & pulmone & uul
neratis in renibus & uesica: est enim mundificatiua
& solidatiua. Et ideo pro condimento & in dulco
randis saporibus quibusdam possumus ea in modi
ca uti quãtitate permiscẽtes ipsam cũ agresta uel ace
to & huiuscemodi frigidis ad remittendã eorũ frigi
ditatẽ & acredinẽ. Et sicut de melle apum supra di/
ximus quod iuuenib⁹ & calidis & precipue in æsta
te nõ cõueniebat sed senib⁹ magis & flegmaticã ha
bentibus cõplexionẽ in hieme cõstitutis & talib⁹ sic
& de sapa mihi uidet esse dicendũ. Et qa grossa est
ut Isaac inqt ubi supra iõ timẽtes opilatiões in epa/
te aut splene ipsi nõ assuscãt: qa opilatiua est & rõe
dulcedinis & rõe grossitiei ut manifestũ ẽ. Et hæc sẽ
tentia colligi potest ex dictis galieni in plerisq; locis
sed maxime in comento. ii. tertii libri regiminis acu
to⁊ dicentis. Dico ergo q̃ cũ oẽ uinũ dulce calefaci
at & fit grossum in substantia sua oportet ut uirtu/
tes ꝑticulares q̃ apparent ab eo qñ bibit nõ sint nisi
ab istis duabus qualitatib⁹ scilicet dulcedine & gros
sitie quod est quia colori in se nõ est uirtus in nocu/
mento aut iuuamento ergo quantitas grossitudinis
uini huius est illa: & tarditas penetratiõis ei⁹. Opor
tet ergo ut non solũ non aperiat opilatiões alicui⁹
mẽbro⁊ sed faciat in eis opilationes & propter hãc
causam fit nocumentũ eius epati quando in ipso est
infirmitas nocumentũ magnũ & proprie quando
in eo ẽ apostema aut duricies & nocet etiã huic mẽ
bro nocumento nõ pauco quando epilationes quæ
sunt in eo accidunt ab humoribus grossis & subdit
infra: Deinde membrũ secũdũ cui aduenit nocumẽ
tũ post epar de uino dulci est splen & ceta. Cum aũt
sapa sit huiusmodi immo dulcius uinũ & grossius
longe magis q̃ uinũ illud de quo intellexit gal. in lo
co preallegato maxime debet esse a predictis suspe/
ctũ & propterea tutissima res erit aut ipsam totaliẽ
dimittere aut in modica in condimẽtis accipere quã
titate ne in incomoda ex grossitie prouẽiẽtia incur
ramus incidamus ue: de quibus in capitulo. xxxxvi.
libri huius habundantissime ꝓtractauimus.

Capitulum. ccxx. ostendit naturam & proprietates
salis simul cum eius iuuamentis & nocumentis.

s Al quid est? genus terre est: quæ? terra in
censa inquit gal. in libro de iuuamento
hanelitus capitulo ultio auctoritate Ari
stotelis. Vbi autẽ A⁊. hoc dixerit ipse nõ
expressit. Nos aũt dicimus q̃ ex libello de sensu &
sensato & ex secundo metheororũ id facile elici po
test. Sal ergo adeo in omnes fere cibos condiendos
ingreditur quod a uulgaribus existimetur ut inter
omnes sapores ipse principatum obtineat. Non est
autem ita cum amarus sit & stipticus ut princeps
ait in secũdo canonis capitulo. ccccccxxvii. Et sit ca
lidus & siccus in secundo & quãto plus est amarior
tãto pl⁹ est calidior. Est absterſiuus: resolutiu⁹: con/
strictiu⁹ exiccatiu⁹ & cõfert humorũ grossitiei: & sal
oĩ facilem efficit superfluitatũ egressionẽ & descen

UVA. BHSC. IyR_157_4

sionē cibi. Isaac aūt in particularib⁹ dictis sic inquit de ipso. Sal calefacit moderate multū tamē desiccat quia cōpositū est ex duabus qualitatib⁹. Vna ē colatiua & incisiua. Altera uero est coadunatiua & cōstipatiua quæ utreq; desiccatiue sunt ideoq; sal desiccat in tertio gradu & calefacit in secundo. Quod duobus modis est: metalinū scilicet & marinū: maxime aūt fit in lacub⁹ qui saline a uulgo uocātur ut fit de aqua maris estiuo tempore cocta. Metalinū laudabilius est maxime quod caret lapidibus & sit clarū obtusum & equale. Marinū uero bonū est si sit candidū nō tñ quale metalinum: unde dixit Diascorides. Sal metalinum fortius est marino: quod gal. negauit dixit enim actiōem illorum fore equalē ambo in initio dissoluunt & mundificant grossoꝛ humorum superfluitatem & putredinem: deinde quæ ex eis remanent desiccant & consumunt. Quibus finitis naturalem corporis coadiuuāt humiditatē & constrictā conseruant & poros cutis claudunt ut illa humiditas putredini nō appareat & dāt cibis cōdimentū saporitatem atq; acceptabilem humiditatē adiuuantem &ceta. Rasis etiam in tertio Almansoris capitulo. xvii. sic ait de ipso. Sal calidus est & siccus qui cibis auferens fastidiendi nocumentū subtiliat atq; appetitū excitat & acuit eoꝛ preterea sanguinem: qui multam ex eo sumunt quātitatem adurit: uisum quoq; debilitat atq; sperma minuit & pruritū generat & scabiem & in .xxiii. libro continentis capitulo .vccli. dixit auctoritate diascoridis. Sal hēt uirtutes stipticas absterſiuas & mundificātes &. dissoluētes & ceta: & gal. in .vi. dixit de sale fodito & marino uires habēt similes tamen diuersi sunt qa Sal foditus uehementioris est strictionis & grossitudo & stipticitas ex inde fiunt in eo maiores: dixit ēt Oribasius. Vires salis composite sunt absterſiue & stiptice sed hæ due qualitates constringunt ideo sal desiccat humiditatem quæ est in corpore & etiam consummit & colligit mēbra solida cū stipticitate ipsius ideo desiccat corpora & cōseruat ea a putrefactione q̄ non putrefiant. Idem quoq; dixit paulus & Bimmasui sic de eo scripsit. Sal calidus est in secūdo & siccus in fine tertii: dissoluit ualde habens in se ponticitatem modicam comprimentē: humiditates q̄ fiunt in corporibus desiccat eas liquæfacit humores congelatos in corpore & conseruat corpora cū siccitate ipsius: lenit naturam & cōfert in corpore flegmatico & ceta & dixit Bugerig. Sal calid⁹ est & siccus & mixtus cum nutrimentis frigidis mutat de natura ipsorum ita quod uertuntur in calida & sicca & propterea bonū est uti sale in cibariis frigidis & humidis quæ calefieri & desiccari oportent sicuti diximꝰ supra in capitulo. lxxviii. libri huius ubi Isaac adduximus dicentem. Studuerunt antiqui artificialiter adaptare carnem pinguissimam cum multo sale & cetera & infra. Iterū caro pinguis nō debet comedi nisi assata cū multo sale & ceta. Ecce igitur q̄ pinguissima cibariorum & insipida multa salis quantitate pro suo indigent condimento & precipue cū a flegmaticis accipiuntur. Colerici uero & macri ab eius usu superfluo tanq̄ ab inimico cauēant pariterq; a rebus salitis & permaxime in æstatis tempore.

Capitulū .ccxxi. ostendit naturam proprietates & iuuamenta seminum anisi & aneti in uia cōdimēti.

d Icamus modo de condimentis ciborum factis cū seminibus & specieb⁹ magis usitatis postq̄ cōpleuim⁹ sermonē de his q̄ sūt liquores aut eis similes & obseruādo premissum ordinē Alphabetī dicemus in primis de anisō cū Auerroi in .v. colliget sic scribente. Anisum calidū & siccū in .iii. gradu ideo qa substantia ignea sup ipsum dñat & significat sup hoc acuitas sui saporis cū aliquantula dulcedine cuius operationes sunt qa ualet ad carminādū uentositatē & puocat urinā & aperit opilationes: quæ fuit snīa gal. in. vi. de simplicib⁹ mediciuis. c. xlvi dicentis. Anisum in sua acuitate est ppe medicinas cōburentes & est in .iii. gradu siccitatis & similiter ē in caliditate & ppter hāc cām prouocat urinā. Auicēna uero in .ii. canonis. c. pmo secūdi tractatus aliter de caliditate eius sentire uidet cū ait. Anisum est semē feniculi romani & ē minoris acuitatis q̄ nabathi & meli⁹ ē & ponderosius calidum est in .ii. & siccū in .iii. ē apitiuū cū stipticitate pauca & est sedatiuū dolorū & resolutiuū uentositatū puocat lac abscindit sitim factā ex humiditatib⁹ baurachiis & cōfert opilationi epatis & splenis generate ex humiditatibus prouocat utrūq; & mūdat matricē a fluxu humiditatū albarū: mouet coitū & expellit nocumentū uenenoꝛ & uenenosoꝛ hæc ipse quæ fuit etiā sentētia Rasis in .xxi. cōtinentis. c. xxx. dicētis auctoritate diascoridis. Anisum hēt uirtutē calefaciēdi & desiccandi: mitigat dolorē & dissoluit inflationē cōstringit uētrē & puocat urinam & sudorē: dissoluit superfluitates & extinguit sitim & cōfert oib⁹ uenēosis morsib⁹ reptiliū & phibet fluxū hūiditatū albaꝛ ad matricē & excitat coitū idē quoq; dixit auctoritate gal. Oribasii pauli & filii me sue quæ dimittam⁹ breuitatis gratia. De aneto uero dicimus quod licet magis sit medicinale q̄ ciba le tñ & ipso p cōdimētis a qbusdā utit: ideo dicem⁹ cū Auerroi in .v. colliget de ipso q̄ calidū ē in pmo gradu & attingit parū ex .ii. & ē siccū in pncipio .ii. & i fine pmi: & iccirco est dissolutiuū & mitigat dolorē & inducit somnū. Quod etiam sensit Auicēna in secūdo canōis capitulo .lxxii. dicens. Calefactio aneti est inter secūdū & tertiū & eius exiccatio inter primū & secundū est maturatiuū frigidoꝛ humorū & sedatiuū doloꝛ & carminatiuū uentositatū: facit somnū & eius comestionis assiduatio debilitat uisū & facit habundare lac in sorbitionibus: & ut dixit

UVA. BHSC. IyR_157_4

gal. nocet ſtomacho & uomitū inducit & cōfert dolori uentris pungitiuo. Quod etiam dixit Iſaac in dictis particularibus: & gal. in. vi. de ſimplicibus farmaciis & Sarapio auctoritate abēmeſui: Pauli & ceteroꝝ antiquorū & ideo nobis uidetur concludendum eſſe quod quia anetū calidū eſt & ſtomacho inconueniens & nauſeam faciens quāuis lac augmentet & uentrem leniat. Quod uſus ei⁹ pro medicinis tantū & nō pro cibis neq; pro cōdimento ſit habēdus cū nullā habeat ad condiendū laudabilē operationē quā & alia ſimplicia: tot nocumenta nō habētia: nō cōtineant: quare noſtro conſilio potius aliis q̄ ipſo pro condimento erit utendū. Iſaac tamē in particularibus dictis ſuper multa rectificanda eū uidetur adminiſtrare ſicut etiā & ciminū, & multa alia quæ in italia nec placerent nec equidem uideri: ut ita dicā: nedū poſſunt māducari eo q̄ horridi ſint odoris abhominabiliſq; ſaporis. Nos autē delectabilia & ſuauia debemus aſſumere ſi ſanitatem uolumus conſeruare ut in capitulo. lvi. libri hui⁹ declarauim⁹

Capitulū. ccxxii. oſtendit naturam & proprietates coriandri ſimul cū iuuamentis & nocumentis eius.

c Oriandrū frigidū eſt in fine primi uſq; ad ſecūdū & ſiccū i ſecūdo & apud quoſdā in tertio: apud me uero ſiccū eſt declinans ad caliditatē paruā inquit Auicen. in ſecūdo canōis capitulo. cxliiii. & ſubdit. Sed gal. in toto facit declinationem ad caliditatē & forſitā illud eſt pp ſubſtātiā in ipſo ſubtilē q̄ reſoluit. Et deinde ſubiūxit in ipſo eſt ſtipticitas & ſtupor & ei⁹ proprietas ē phibere uaporē a capite & pp hoc ponit in cibo patientis epilenſiā ex uapore ſtomachi & cōfert etiā uertigini facte a uapore colerico & flegmatico. Multa tamen eius comeſtio generat tenebroſitatē uiſus confert tremori cordis calido: eſt tarde digeſtionis & confortat ſtomachū calefactū & ſedat eructuationē accida poſt cibū & ſemē eius ſiccū frāgit uirtutē coitus & erectionē uirge deſiccando ſperma. Auerrois autē in quinto colliget dixit. Coriandrū calidū eſt in primo gradu & eſt cōpoſitū ex ſubſtātiis cōtrariis hoc ē ex ſubſtantia amara & ſubſtantia aq̄a & ſtiptica & ſecundū hoc facit diuerſas operationes & ceta. Et iſta fuit ſentētia Iſaac in particularibus dictis capitulo proprio dicētis. Coriandrū diuerſe uirtutis eſt. Quod teſtatur uarietas ſui ſaporis habet enim amaritudinē & pōticitatē ideoq; Hipocrates dixit ipſum habere calorem pro ſua amaritudine & ponticitate & dixit ipſū eſſe ſtipticū & q̄ poſt cibū acceptū ſōnū preſtet: ſed Diaſcorides intēdit ipſū frigidū eē dixitq; illud ſcroffulas diſſoluere q̄ gal. dixit eſſe impoſſibile ſcroffulas frigiditate curare quæ groſſi ſunt & duri humoris intentionē aūt hanc intelligere nō ualeo ſcroffulas frigiditate curare & coriandrū frigidū eſſe dicentis. Saporem eius amarū eſſe amaritudo enim ſignificat calorem extenuantem. Secundū uero cibū durum eſt coriandrū digeſtioniq; inobediēs & cetera. Hanc autem cōtra dictionē diaſcoridis & gal. Princeps Auicē. ubiſupra ſic uidetur remouere tenēdo cum diaſcoride dicens. Galien⁹ remouet frigus a coriandro contradicendo diaſcoridi. Ego autem dico: quod iam teſtificati ſunt frigus ei⁹ Ruffus & Archigenes & alii abeis. Et infra dixit. Inquit gal. cū coriādrum reſoluat ſcroffulas quomodo ergo eſt frigidum & ſoluens dixit & poſſibile quidem eſt ut dicatur ei propter ꝓpſius proprietatem & quoniam in ipſo eſt ſubſtantia ſubtilis profundans penetrans. Non autem profundatur ſubſtantia frigida. Et uidetur etiam fuiſſe ſententia Raſis in tertio almanſoris capitulo. xviii. dicentis. Coriandrum recens frigidum eſt de quo nō multa ſumenda eſt quantitas forſitan enim mors ſequeretur cuius parua quantitas eadē quæ & lactuca operatur uerūtamen ipſum non humectat: & in libro. xxii. continentis capitulo. ccccclvi. idem dixit auctoritate pauli: Bimmaſui: Bugerig: Cuzi & aliorum plurimū ſapientum. Qui omnes in hoc conuenerunt quod coriandrum ſit frigidum & ſiccū galieno excepto cuius contradictionem & ipſe ibidē poſuit. Quæ ſolui poteſt ut diximus de mēte principis & ad id quod Iſaac cū gal. uidetur concludere contra Diaſcoridem ſcilicet quod ſi coriādrum eſt amarū quomodo eſt frigidum. Dicere poſſum⁹ quod & cicorea eſt amara & tamen eſt frigida & ſimiliter roſa & opium & multa talia ſunt amara cū ab omnibus frigida pronuntientur ratione tamen quarundā partium calidarum cū frigidis tali cū modo ſubſtantiæ: permixtarum quod totum inde reſultās redditᵉ amarum & ſic poſſunt ſaluari Diaſcorides & reliq coriandꝝ frigidum eſſe aſſerentes. Quicquid tamē ſit conueniunt ipſi omnes ut parua quantitas ex eo manducetur propter nocumēta quæ ab ipſo poſſūt induci: quare & ceta.

Capitulum. ccxxiii. oſtendit naturam proprietates & iuuamenta cinamomi ut eo pro condimento utimur.

c Anella a uulgaribus dicitur quod nos cinamomum appellamus calidum & ſiccum in ſecūdo gradu & in ſiccitate plus extenditur & hoc quia compoſitum eſt ex ſubſtantia terreſtri cum ſubſtantia aerea equaliter & hoc teſtificatur gal. & cū hoc habet ſubſtantiam ſubtilē igneā a qua habet ſuam aromaticitatē & ſtipticitas ſuo cū modico acumie ſignificat terreſtrē ſubſtantiam & aneloſitas ſua ſignificat ſubſtantiam aeream ſuper ipſam dominantem & hoc ſcitur propē naturam cānarū cuius iuuamenta manifeſta ſunt in ſtomacho & epate quia eſt ex medicinis in quib⁹ inueniuntur aromaticitas & ſtipticitas & acumen &

UVA: BHSC. IyR_157_4

quod habet tam nobilem cõplexionẽ roborat om/nia mẽbra & ceta. Hæc inquit Auerrois in qnto col liget. Princeps uero in secũdo canonis inter alia de eo dixit qꝫ meliꝰ ẽ illud quod est boni odoris & acutũ & quod habet saporem sine mordicatione & calor eiꝰ ẽ purus nõ cõmixtus & ceta. Calidũ est & sic cũ i tertio & ultimũ ẽ in subtiliatiõe attractiuũ apitiuũ & rectificãs putrefactionem omnẽ uirtutẽ corruptã & omnẽ saniositatẽ humoꝝ corruptoꝝ: confert tenebrositati oculi comestũ et collirizatum: cõfert tussi & mũdificat quod ẽ in pectore: aperit opilationes epatis & confortat ipsum & cõfortat stõachũ & deficcat humiditatẽ eiꝰ & cõfert morsui uermiũ uenenosorum & ceta. Hoc etiam uoluit Isaac i ꝑticularibꝰ dictis cũ inquit. Cinamomũ calidũ ẽ in tertio gradu stomachũ cõfortat quia aromaticum est opilationem epatis aperit & prouocat utrũqꝫ: similiter Rasis in tertio Almãsoris. c. xvii. dicens. Cinamomũ calidũ est & siccũ quod stomachũ & epar roborãdo digestiuã adiuuat atqꝫ uẽtositatem expellit. Et in quarto libro suoꝝ afforismoꝝ sic etiã ait. Cinamomũ uirtutẽ habet bonũ faciendi odorẽ & bonũ saporem & confortat cor & addit in sperma Et in libro. xxii. cõtinẽtis. c. cccxxii. dixit auctoritate Gal'. in septimo tractatu simplicis medicinæ. Cinamomũ est in ultimitate tenuitatis non tamen in ultimitate caliditatis: sed est in ea in gradu tertio & non est in aliqua medicina calefactiua quæ desiccet ad modum deficcationis ipsius ex causa tenuitatis substantiæ eius. Quod etiam dixit auctoritate diascoridis & demũ auctoritate pauli sic inquit. Dixit paulꝰ i septimo tractatu. Quod cinamomũ ẽ in ultimitate subtilitatis partiũ & non ẽ in ultimitate caliditatis. sed in tertio gradu eiꝰ & nulla medicina cõparat' ei in calefactione & deficcatione ex tenuitate partiũ eius & postea subdit. Et dicitur in libro cibariorꝝ qꝫ cinamomũ est calidum & siccũ ideo beneficium prestat stomacho cõferẽs frigiditati quæ est in eo & in epate prouocat urinam aperit opilationes abstergit caliginẽ uisus & deficcat humiditatẽ quæ erit in capite & in stomacho & proprietatem habet si comeditur qꝫ prodest caligini uisus accidenti ex pte humiditatis. Et propterea pro condimẽtis eo utiꝫ poterimꝰ & precipue puluere eiꝰ super/flue humidos & frigidos stõacho nocentes et capiti quoniam bonum imo optimum erit correctiuum ꝑ malitiæ ipsorum.

Capitulum. ccxxiiii. ostendit naturam proprietates & iuuamenta croci quod a quibusdã safarã dicitur

c Rocus teste Auerroi in qũinto colliget calidus est in secundo gradu & siccus in primo est digestiuus & confortatiuus cordis & habet substantiam calidam stipticã & stipticitas sua ẽ exrebꝰ quæ adiuuat ad digestionem quẽ facit & ceta. Auicen. uero in secũdo canonis. c. cxxxi. dixit similirer qꝫ calidus ẽ in secũdo gradu & siccus in primo ẽ etiã stipticꝰ resoluti uus & aperitiuꝰ & eiꝰ caliditas ẽ temperata. Galienus uero dixit qꝫ eiꝰ caliditas est fortior stipticitate ipsius: & Algãzi dixit qꝫ nũqꝫ alterat humorem immo conseruat eum secũdũ equalitatem & rectificat putrefactum & conseruat uiscera & potus ipsiꝰ colorem efficit bonum uerum tamẽ facit soda & ipse nocet capiti & facit somnum & obtenebrat sensus: confortat cor & ipse ẽ lenificatiuꝰ: facit nauseam & deiicit appetitum propterea qꝫ oppositus ẽ acetositati quæ est in stomacho ex qua ẽ appetitꝰ: sed tamẽ ipse confortat stomachum propter illud quod in ipso ẽ ex caliditate & preparatione & stipticitate et ẽ bonus splenis: ut quidam dixerunt: excitat coitum & prouocat urinam: & bibitꝰ accelerat partum mulierum & ceta. Et hæc fuit sententia Rasis in tertio Almansoris. c. xxii. dicentis. zafaran calidum ẽ & siccum quod stomacho congruum existẽs tamen nauseam capitiqꝫ dolorem & grauedinẽ facit somnũqꝫ ꝓuocat & ceta. Et in libro. xxii. cõtinentis. c. ccclxiii. auctoritate Diascoridis sic ait. Crocꝰ habet uires digerentes lenientes & restringentes ꝓuocat urinam prestat beneficium colori tollit ebrietatem bibitꝰ cũ uino cocto: incitat appetitum ad coitum: prouocat somnum & ceta. Et dixit gal'. In croco est res stiptica modica & iam manifestauitꝰ qꝫ pars stiptica est terrestris tamen preualentior ẽ ei qualitas calida: unde erunt uires eiꝰ in calefactione in gradu secundo & in siccitate in primo gradu: ideo in eo ẽ pars aliqꝫ digestiua & subuenit ei super hoc stipticitas modica quæ ẽ in ipso & ceta. Et dixit paulus. Crocꝰ ẽ calidus in secũdo & siccꝰ in primo restringit & digerit Et similiter dixit Bimasui. Et prosequitur. Digerit cibarium aptat stomachum ex pte ponticitatis ipsius modicæ quæ ẽ in eo corroborat epar tollit difficultatem hanelitus & appetitum cibi prouocat & urinam: & bonum colorem facit tamen malꝰ ẽ cerebro. Et superhabundantia assumptionis eius non laudatur quia tollit appetitum cibi. Et post multa subiunxit excitat actꝰ uenereos inferens dolorem capiti. Et dixit Costa. Cor letificat: demum ꝑpria auctoritate sic iquit. Dico qꝫ erat quædam parturiens & sumendo de eo dragme duæ peperit statim ipsa hora & expertꝰ sum hoc pluries & ita semper inueni & quia stomachi delet appetitum & capiti nocet & uisui non utamur eo in condimentis nostris in multa quãtitate & precipue æstatis tempore & multo magis si complexio recipientis colerica fuerit & regio calida & exerticium laboriosum & huiusmodi qꝫ phibẽt quãtitatẽ calefacientiũ posse salubriter exhibere ut unusquisqꝫ sani capitis facile potest intelligere: quare & ceta.

Capitulũ. ccxxv. ostẽdit naturã proprietates et iuua

UVA. BHSC. IyR_157_4

menta gariofilorum & galangæ.

d E feniculo nihil hoc in loco dicere debemus cum ſupra in capitulo.cxxxxvii.de eo locuti fuerimus nec ēt de cimino cum horribil' ſit ſaporis & odoris quo nobiles permaxīe:minime ſolent uti.Sed de gariofil' quorum ſpecies ſunt plurimum uſitate ratione delectabiliſſimi odoris poti⁹ q̄ ſaporis.Dicamus cum Auerroi i qnto colliget.c.de rebus marinis ſic dicēte.Gariofili calidi ſunt & ſicci i ſecūdo gradu & attingūt ad tertiū.Et ipſi cōfortāt oīa mēbra ꝓncipalia ualēt etiā cōtra paſſiōes frigidas & cōſtipāt uētrē.Et dixit Galien⁹ q̄ eorū proprietas eſt cōfortare uirtutē digeſtiuam.Auicēna quoq; in ſecūdo canonis .c.cccxv. ſic de eis ſcripſit.Gariofilus calidus ē & ſicc⁹ in tertio:corporis odorem bonum efficit cōfortat ſtomachum & epar & confert uomitui & nauſeæ quæ fuit ſententia Raſis in tertio Almāſoris.c.xxii.dicētis.Gariofili calidi ſunt & ſicci ſtomachū cōfortat atq; cor robuſta faciunt & propterea in condimentis frigidis & humidis conuenientiſſimi exiſtūt bonum eis preſtantes odorem:ſed nō in multa q̄titate ponatur de eis q̄ amaricare faciunt & ſuperfluā inducunt caliditatem & poti⁹ in hieme q̄ in aliis tēporibus utant' & a flegmaticis & ceīa.De galanga ſimiliter dicem⁹ cum principe in ſecundo canonis c.cccxviii.ſic ſcribente.Galanga calida eſt & ſicca i ſecūdo cuius operationes & proprietates hæ ſūt qa ē ſubtilis reſolutiua uentoſitatum:odorem oris efficit bonum confert colicæ & dolori renum & adiuuat ad coitum ē bona ſtomacho & ē digeſtiua cibi Serapio quoq; in capitulo.Rulungen ideſt galanga dixit auctoritate Iſaac ebenamram.Eſt uēa in groſſitudine caſſiæ ligneæ & cortex ei⁹ ē rube⁹ & interi⁹ ei⁹ ē pulnerulentum deferē ex ſitia ē calida & ſicca i tertio gradu & confert flegmaticis & humiditatib⁹ ſtomachi facit digerere cibum propter ſuam calidi tatē et reſolutionem quam infert ſtomacho & ꝓpter diſſolutionem ſuam in flegmate confert colicæ & facit bonum oris odorem:calefacit renes & cōmouet ſperma & quando tenetur ex ea in ore fruſtum facit magnam uirge erectionem. Et dixit abē meſui confert ſubſtantiæ ſtomachi & facit oris odorem bonum & digerit cibum & ē medicina antiq̄ q̄ auget in ſpermate multum & confert frigiditati renum & conuenit habentib⁹ eructuationes acetoſas Quæ fuit etiam Raſis ſententia in quarto li.ſuorū afforiſmorum dicētis.Galanga ſtomachū cōfortat & frigiditati & retentiōi urine cōfert:poſſum⁹ itaq; & puluere eius in cōdimētis frigidis uti:ut ſupra diximus de gariofilis:niſi ueneris ſtimulū timuerimus tunc enim omnino pretermittēda foret ſicut & alia q̄ nos in.c.xxxviii.libri hui⁹ expreſſim⁹:q̄re & ceīa

Capitulū.ccxxvi.oſtēdit naturā ꝓprietates & iuua

menta nucis muſcate.

n Vx muſcata ſepenumero in condimētis nobiliū ponitur cū bonum odorem & bonum ſaporē habeat ideo de ipſa hoc i loco dicam⁹ cū principe noſtro Auicē. in ſecūdo canonis .c.ccccx.ſic ſcribēte.Nux muſcata eſt calida & ſicca in fine ſecūdi⁹ in qua ē ſtiptici/tas & odorem oris bonū efficit:cōfortat uiſū:epar ſplenem:& ſtomachū: & proprie os eius conſtringit & prouocat & cōfert difficultati urinæ & prohibet uomitū.Quod etiam ſenſit Serapio in capitulo Ieuzauæ ul' iuſbaue dicēs auctoritate Iſaac abenamram.Meliores ex eis ſūt rubeæ:pingues:graues & deteriores ſūt nigre leues & ſiccæ & ſtringūt uentrem & aromatizant ſtomachum & epar & extenuant ſplenem & molliunt apoſtemata dura epatis & odorem oris efficiūt bonū:auferūt fumoſitates a ſtomacho & digerūt cibū & expellūt uētoſitates & corroborāt ſtomachū & epar & ceīa.Et dixit abēmeſui.Natura ei⁹ ē ſicut natura gariofiloꝝ: & ē calida & ſicca in tertio gradu & ē bona ſtōacho & epati frigidis ipſa igitur utant' qui talem habent cōplexionē in ſuiſq; cibariis ſecuriſſime ponāt flegmatici melācolici & huiuſmodi.Qui autem calidi ſūt colerici uel ſanguinei ab ea caueant & precipue in æſtatis tēpore ne ex ea inflāmentur quod ſepi⁹ replicamus nō ſine cā quoniā pleriq; decipi ſolent audientes quādoq; rē aliquā a medicis cōmēdare putant eā omnib⁹ hominib⁹ cōplexionib⁹ ætatib⁹ & temporibus cōuenire ſicut fecit quidā amic⁹ noſter uenet⁹ qui cū ſtomachi debilitatē a frigida cauſa pateret' & humida intelligens a medicis q̄ zinziber cōditum ei multum cōferret uoluit experiri & cū expert⁹ eēt uidit ſic eē & ut fortior ſtomach⁹ ei⁹ poſt cōualeſcētiā fieret ēt ſan⁹ & eo āpli⁹ nō indigēs ipo quottidie utebat' & inde ad inflāmationē epatis & ad icteritiam citrinā fortiſſimā puenit ex qua magna cū difficultate & nō niſi poſt plures mēſes oīo potuit ſubleuarī.Hoc igit' uolui ānotare ut legentib⁹ hūc librū aliqd tale nō cōtingeret.Et ideo intelligāt q̄ cū rem aliquā cōmēdam⁹ cōſideram⁹ eā in ſe quia taliū operationū pſe in corpore tempato ē pductiua.Per accidēs aūt pōt oppoſitū facere ut quādo oblata fuerit naturis hominū ea non indigentib⁹ aut in temporib⁹ ul' in quantitate non competentibus.Et ideo unuſquiſq; in rebus iſtis debet conſilio ſapientis medici regi dirigi uel gubernari ut in capitulo decimo qnto libri huius diximus.

Capitulū.ccxxvii.oſtēdit naturā ꝓprietates et iuua mēta piperis & ſpecieꝝ eius.

d Ixit Auerrois in quinto colliget q̄ aliquod eſt piper non maturum & eſt album & quando eſt maturum eſt ni/

UVA. BHSC. IyR_157_4

grũ & ambæ ſpecies ſũt calide et ſiccæ ī tertio gradu & quidam dicunt in quarto. Auicẽ. autẽ in ſecundo canonis. c. cccccl xiii. dixit auctoritate Gal'. q̃ imprīmis cũ eleuatur fruct⁹ ẽ longũ piper deinde ſeparat' in grana piperis: & ꝓpter hoc ẽ longum piper humidius: & ideo corrodit & mordicat paꝛ poſt principiũ ſui guſtus & albũ ẽ debilioris caliditatis & hũiditatis. Quidam uero dixerũt q̃ nigrum iã exiccatum ẽ & cecidit uirtus acuitatis eius & remãſit in albo quod non peruenit ad uehementiã exiccationis Natura tamẽ piperis ẽ quia calidũ ẽ & ſiccũ tendẽs ad quartũ. In ipſo ẽ attractio reſolutio et abſterſio et calefacit neruos & ẽ cõueniens ſanis & in calefaciẽdo noruos & lacertos non ẽ ei par: ẽ digeſtiuum faciens appetitum & cõfert dolori uẽtris & inflatiõi & album magis cõueniens ẽ ſtomacho & uehementius confortat ipſum & longum piper facit cibũ deſcendere: facile ẽ deſiccatiuum: cõſumit ſperma. Lõgum uero piper & album augmentum efficit in coitu propter humiditatem ſuam ſuperfluam. Iſaac ẽt in ꝑticularib⁹ dictis ſic de eo ſcripſit. Piper calidum & ſiccũ in quarto gradu ualet frigidos et hũidos habẽtib⁹ ſtomachos adiuuat digeſtiuam uirtutẽ & ſecũdum medicinam ualet cõtra diuturnã tuſſim qñ de groſſis humoribus ẽ & pect⁹ & pulmonem & ſtomachum de uiſcoſo flegmate mũdificat: uẽtris inflationem & uentoſitatem aufert & urinam prouocat & ceĕa. Quæ fuit & Raſis ſententia in libro quarto ſuoꝛ afforiſmoꝛ dicentis. Piper urinam ꝓparat ſicut zinziber uentrem humectat. Et in .xxii. cõtinẽtis. c. ccccclxxvii. dixit auctoritate Diaſcoridis. Albũ piper debilius ẽ nigro & ſũma rie uires piperis calefaciunt & digerũt nutrimentũ: ꝓuocant urinam: attrahunt & diſſoluũt & abſtergunt. Deinde dixit auctoritate gal'. et Oribaſii ea uerba preciſe q̃ ſupra poſuit Auicẽ. Poſtea uero auctoritate Bĩmaſui ſic inqt Pip calidum eſt & ſiccum in medio quarti grad⁹ & ꝓuocat urinã & cõfert tortõi et uẽtoſitatib⁹ groſſis accidentibus in ſtomacho & in inteſtinis incidit flegma uiſcoſum in pectore & pulmone & ſtomacho & inteſtinis & digerit cibũ. Et dixit etiam q̃ piper longũ ẽ calidũ & humidũ digerẽs cibum diſperdens uentoſitates de ſtomacho: ſed nociuum ẽ perſonis calidis. Et dixit gal'. in regimine ſanoꝛ q̃ pip album meli⁹ ẽ ad ſtomachum & magis conferẽs ſtomacho frigido. Et in libro quæſtionum dixit. Si habũdans ſũptio fiat de pipere prouocat urinã ſi minus ſoluit uentrem ſicut ſcamonea econtra facit & deli. Mabal dixit q̃ piper extenuat corp⁹ & deſiccat ſperma idem etiam pluries replicauit de mente Ioannitii Bĩmaſui & reliquorum ueterum ſapientũ quorum dicta breuitatis gratia pretermittem⁹. Concludentes q̃ in hieme & a frigidis perſonis & in frigidis precipue & humidis cibariis & condimentis conueniẽs ſit uſus ſpecierum eius & ꝑ maxime cõpetens pinguibus & quietis hominibus qui groſſos uiſcoſos & frigidos humores habent per uiam indigeſtionis coaceruatos.

Capitulũ. ccxxviii. oſtẽdit naturã zinziberis cũ iuuamẽtis & ꝓprietatib⁹ eius in uia cibi.

Zinziber: ut inquit Auerrois ī quinto colliget eſt calidum in tertio gradu cũ multa ſtipticitate & humiditate: ideo tardat in calefaciendo corp⁹ quod non facit pip quia calefactio zinziberis ẽ a calore corporis & permutatio piperis ab eodem ſicut ꝑmutatio lignoꝛ uiridium & ſiccoꝛ ab igne. Et piper longum ẽ ſimile zinziberi & propterea debet poni zinziber in ꝑmo gradu humiditatis. Auicẽ. uero in ſecũdo canonis. c. vccl. ſic inqt. zinziber ẽ ſile pipi⁹ in naturis ſuis ſed nõ ineſt ei in naturis ſuis ipſi⁹ ſubtilitas & accidit ei ut corrodat' propter humiditatem ſuam ſup fluam & propter illud calefactio ei⁹ durabilior ẽ calefactione pipis & illud ẽ ꝓp ſpiſſitudinem ſuam calidum eſt in fine tertii & ſiccum in ſecũdo & in ipſo ẽ humiditas ſupflua. Et nutrimentũ ei⁹ calidum ẽ et ſiccũ & non ẽ in ipſo multitudo humiditatis ſuperfluæ ei⁹ caliditas ẽ fortis: ſed non calefacit niſi poſt tẽp⁹ ꝓpter illud quod in ipſo ẽ de humiditate ſuperflua. Et quia ei⁹ calefactio ẽ fortis & lenitiuum reſolutiuum inflationis. Cũ ergo nutrit' cum melle accipit quiddam humiditatis ei⁹ ſupfluæ & exiccat pl⁹ digerit & cõueĭt frigiditati epatis et ſtomachi & exiccat humoroſitatẽ ſtomachi & quod accidit in eo ex humiditatib⁹ & comeſtione fructuũ: excitat coitum & non nutritum & lenit uentrem leuiter licet Alcanzi dixerit imo rectinet. Ego autem dico q̃ cũ fuerit a malitia digeſtiõis & lubricitate hũoris uiſcoſi rectinet & ceĕa. Iſaac ẽt in ꝑticularib⁹ Dicitis ait. zinziber calidũ eſt & ſiccũ in tertio gradu humiditatem habet licet ſenſui non appareat. quod teſtificatur qa putredini apparatum ẽ utile eſt frigidis uentrem ſoluit humiditatem deſiccat digeſtiuam uirtutem adiuuat & uentrẽ humectat & ceĕa. Hæc quoq; fuit Raſis ſententia in .xxii. continẽtis. c. ccclviii. dicentis auctoritate Diaſcoridis. zinziber habet uires calefactiuas ſubuenientes ad digerendum cibum: ſed lenit naturã leuiter & ualet ad ſtomachum et ad obſcuritatem oculoꝛ & uires eius ſunt ut uires pipis. Deinde dixit auctoritate gal'. in ſexto Tractatu quæ cunq; ſupra dixim⁹ de mente Auicẽ. Deinde ſubiũxit. Et dixit Bĩmaſui. zinziber calidum eſt in ultima ꝑte gradus tertii & humidum in ultima ꝑte primi. Et ſignificat ſuper humiditatem eius corroſio ipſius & putrefactio eius confert opilationibus accidentibus in epate ex frigore & humiditate ſubuenit ſuper coitum & digerit cibum: diſſoluit uentoſitates groſſas accidẽtes in inteſtinis & ſtomacho & lenit naturam & confert caligini oculorum generata ex humiditate ſi eis imponitur. zinziber etiam

UVA. BHSC. IyR_157_4

conditum est calidum & siccū quia mel tollit humi/ditatem ei⁹:excitat coitum auget caliditatem stoma chi & corporis .consumit flegma & confert senio & flegmati corpori cōdominati .Idem similiter di xit auctoritate Persi: Sarac:& alioꝝ.Ex quib⁹ ap/paret ꝙ quomodocūq; administret corporibus fri gidis plurimū iuuet.Conditū enim ut inquit Mesue in quarta distinctione confert ad frigiditatē & mol lificationē stomachi & ad malitiam digestionis & corruptionem ipsi⁹ : & ad eructuationem acetosā et lenitatem uiscerum:& multitudinem uentositatū faciens cibum cito penetrare ad epar & corpus .Et apparet etiam ꝙ puluis ei⁹ in condimentis frigidis sit conueniens.Et sic ē finis de ciborum & eorum condientium magis usitatorum pertractatione ad laudem omnipotentis dei patris & filii & spiri/tus sancti.Amen.

potu.

Capitulū.ccxxviiii.ostēdit quid sit potus :& quare hominibus bibere sit necessarium.

Ostq̄ in superioribus declaratum ē quæ quot & quanta sint necessario a sanis in comestione obseruanda:qui etiam cibi faciant ad sanitatē & qui minime:& de mum quomodo:& cū quibus condiendi :si condi/tura indigeant.Nūc cōsequenter de potu & obser/uandis circa ipsum loquemur quoniam non solum nobis est necessariū māducare ut in.c.xxxxii. decla/rauimus:sed bibere etiam non min⁹ oportet ut satis patere potest ex diffinitione pot⁹ a Cōciliatore po sita in differentia.cxviii.sic dicente.Potus est res nō naturalis actu humida ciborum in uentre permixti-ua & eorūdem in partes corporis delatiua:& quia potus multipliciter capi potest ut idem dixit ubisu pra non de medicinali potu:sed de hoc tantum ꝙ nutritioni deseruit intendimus qui necessarius ē ad cibi solidi permixtionem & ad ipsius penetrationē ut sensit Haliabas in quinto Theoricæ .c.xxviiii.di cens.Dico ꝙ potus duarum causa utilitatum neces/sarius fuit.Altera ē ut corp⁹ humectaret repleretq; lo cum earum quæ dissoluuntur humidarum substātia rum.Altera uero ut cibus transmittat et ad omnia p ferat mēbra corporis & illi prestent tenuitatem qua eius facilitetur trāsmissio per meatus & uias & ceta. A quo uidet Isaac accepisse in particularibus Die/tis cū inquit.Potus & aquæ necessitas ē quia por/tat cibū p totū corp⁹ cū sui subtilitate & liquore dis soluendo & attenuando ipsum ut possit uenas pe/netrare & ceteras uias corporis & possit bene dige/ri quod equidem non fieret nisi liquor potabilis soli do cibo comesto admisceret ut noster etiam ꝑbat Padubanensis loco allegato dicens. Permixtio & unitio ad digestionem ordinatur & hæc ad nutritō nem & tandem ea in salutis conseruationem .Per mixtio autem elegantior fit cum simul comeditur & bibitur eo ꝙ cibum grossioris substantiæ opor tet ad bonam commixtionem substantiæ liquidæ admisceri ut mixtio indicat elementorum diuersaꝝ naturaꝝ existentium.Et etiam quia digestio est pfe ctio a proprio & naturali calido ecōtra iacentibus passionibus ut dixit Aristoteles in quarto Metheo roꝝ.Vbi ergo magis saluabitur digestionis ratio p fectior nutritio subsequet.Hoc autem est in simulta nea pmixtione cibi cū potu cū āplius cōtraiacentes aduenient passiones qualitatū primarum se adinui cē cōtēperantes.Quod etiam firmat quoniā opor tet quod digerit reddi simile in substantia massæ pti sanariæ.Vnde primo canonis fen prima .Nutriens cū digerit fit sua essentia in multis animaliū auxilio eius quod ei admisceat de eo quod bibit plerūq; chi lus & est substantia liquida ptisanæ in spissitudine similis.Cū autem cibus sit grossus ut plurimū & pe netrationis tarde admisceri ei opus ē quod eū liqui dū reddat & penetrare faciat hoc autem ē pot⁹ iō bibere fuit necessarium semp cū comedit nisi cib⁹ ita liquidus esset ut substantiā fere pot⁹ habeat cū quo aut nō potare aut nō ita necesse ē cū sua substātia iā permixta sit & subtiliata ut sufficiens sit penetrare hoc tñ raro cōtingit.Et propterea cōcludam⁹ ꝙ po tus aquæ uel uini sit nō modo ad sanitatis :sed etiā ad uite conseruationē necessarius plurib⁹ etiam aliis de causis:sed quæ dictæ sunt brenitatis gratia suffici ant.Verum quia licet bibere necessarium sit & utile: ut diximus mltotiens tamē ē causa ægritudinis atq; mortis per accidens cū indebitum fuerit:ideo dicen dū est deinceps quæ & quot circa potū:si salubris dici meretur:debeāt obseruari ut unusquisq; etiam sine medico astante suam per se possit sanitatem conseruare.

sit potꝙ.

Capitulum.ccxxx.ostendit ꝙ stomacho ieiuno nequaq̄ sit bibendum propter nocumenta quæ in/de sequuntur.

Licet per se aliqd sit iuuatiuū ad salutē:p accidens tamē potest esse nociuū pnecās & mortifeꝝ:ut in plerisq; ē uidere de nu mero quoꝝ ē potus q in hora nō cōpe/tēti propinatus:plurima facit nocumēta cū tñ de se iuuatiu⁹ sit utilis & necessarius:& ob hanc causā pci pit a sapientib⁹ ut cū stomach⁹ uacu⁹ fuerit & ieiu nus nō bibat potus aliquis siue uinū siue aqua fue/rit nisi forsitan gratia medicinæ:sed nos hoc in lo/co intelligimus de potu assūpto gratia nutrimēti.Et ꝙ ita sit apparet per Auicē in tertia primi doc.ii.c. viii.sic dicentē.Scias ꝙ bibere aquā cū aliqs ē ieiu/nus & post exercitiū & balneationē & proprie uē tre uacuo uehemēter ē ipedies & ceta.Et post aliq̄ subdit.Mltā quoq; aquā frigidā bibere ē malū qđ si uehemēter necessariū fuerit sit post sufficientē come stionem & iteꝝ in ꝓcessu magis ait.Ampli⁹ sapiens

UVA. BHSC. IyR_157_4

sibi phibere debet ne ieiunus uinū bibat aut anteq̄ membra ihuectatis aq̄ reficiāt aut p⁹ motū forte qm hæc duo magnū cerebro faciūt nocumētū & neruis & ad spasmū pducūt & ad amētiā aut i ægritudinē aut in tēpore calido. Quod etiā uoluit .xi. tertii tractatu secūdo .c. viii. cū inquit. Cū uacuitas & fames adest nō approximet ei uinū pugæ quia fortasse accidet ex eo comixtio rationis & spasm⁹. Et in pte secūda canticogæ textu cometi .xxxiiii. similiter dixit. Non ē bibendū in ieiuno & ceta. Cui⁹ rationē posuit Auerrois in cometo dicēs. Quoniā potus uini ē nociu⁹ in ieiuno eo q̄ uinū habet potētiā pcutiendi neruos & nocendi eis. Quæ fuit sentētia Rasis in quarto Almāsoris. c. v. cū ait. In potationis regimine obseruāda ē regula ne aquā ieiuni uel sup mensā nisi postq̄ comederint & uētris superiora alleuiata fuerint: sumere pōsumāt & ceta. Et infra subiunxit. Nullus etiā ieiunus aquā bibere debet nisi q magnū habet ardorē & ceta. Et postea subdit. Homo autē famelic⁹ & uacu⁹ uinū bibere non debet neq̄ post cibū acutū neq̄ post balneū neq̄ post motū fortem & ceta. Et ideo dicebat Gal'. in secūdo aforismogæ comento .xxi. Si qs famelic⁹ uinum ante cibum acceperit cito in spasmū & mētis alienationē incidit Nō est igit' stomacho uacuo bibendū gratia scilicet nutritionis ut diximus: Gratia uero medicinæ ut etiā inquit Cōciliator in differentia. cxviii. ante cibum licet quandoq̄ pugæ uini absorbere cū scilicet humores fuerint in uentre frigidi & tūc potus ceu ninum puæ quātitatis optimū & uetus ut doricū competit quod stomachū mirabiliter & calefacit & cōfortat eos humores alterando ut sirup⁹ faceret. Similiter aquā. i. potare medicinæ gratia cū stomachi fortem ardorē extinguere intēdimus ut supra de mēte Rasis in Almāsore diximus. Quæ omnia uera sunt in nō assuetis quoniam in consuetis non uidemus pdicta accidentia contingere q̄uis inanito stomacho multum etiam bibant uini quantitatem. Et propter ea dicebat padubanensis noster ubi supra q̄ ut dixit prīceps i tertia primi. Visus fūt res extra rationē existētes ceu ostēdūt Bibuli patauini qui cōsuetudine depranata fere illesi tabernas ante luciferū expostulāt. Multotiens tamē & ipsi cū sua cōsuetudine repente moriūt ut Antonius Guarnerius Papiensis testat' se uidisse cum Iacobo forliuiensi eius preceptore sūmo quodam mane bibulum unum statim mortuū esse: quare & ceta.

Capitulum. ccxxxi. ostēdit q̄ post cibū nō sit bibēdum antequam ipse descendat de stomacho nisi parū. Post autē descēsū cibi cōcessū sit bibere copiose.

Ossset quispiā dicere uos phibetis potū in ieiuno: sed post prandiū uel cenā: si sitis mihi accideret: post unā: duas uel tres horas possū ne bibere: cui dicem⁹ de mēte sapiētū minime: & precipue magnā uini uel aquæ quantitatem: sed modicū quid: paulatim absorbendo uel ut Terentius inqt. Pitisādo: si fortissima sitis & intollerabilis affuerit: cōcludem⁹ & q̄ ita sit patet ex uerbis Auicen. in tertia primi doctrina secunda capitulo octauo dicētis. Post comestionem multa non est bibenda aqua quæ inter cibū & corpus stōachi sepe rationē faciat & ipsū natare. Sed expectandū ē & nō bibēdū donec de stomacho descendat quod quidem declarat superioris uentris leuitas. Quod si sitis ei necessitatē fieret modicū aquæ frigidæ sugendo sumat & quāto plus fuerit frigida tanto min⁹ ex ea sufficit & hæc quidē quātitas stomachū alleuiat & colligit. Et in. c. viii. eiusdē ait. Scias q̄ siti mendose nocturnæ obedire: quē admodū crapulatis accidit et ebriis & cū natura in digerēdo studet facietate aquæ iā sufficienter uehemēter ē ipediēs Et si multa quidē fuerit necessitas oportet ut aere frigido tēperetur & collutióe oris ex aqua frigida. Deinde si hoc nō suffecerit cū uase bibat stricti orificii & postea subdit. Et siti quidē mendosa impedit⁹ scire debet q̄ dormire & sitim tollerare ipsā sedat natura. n. tūc materiā sitis resoluet & ceta. Et adiunxit Et oportet pterea ne sitim habēs mēdosā aquam in gurgitādo sumat imo sugēdo. Quod ēt de uino pariter ē intelligēdū: cū dicat idē in. c. vii. superius allegato. Vinū quoq̄ post cibū ē ex reb⁹ magis ipedientib⁹ quoniā digerit' uelociter & penetrat & facit penetrare cibū cū nōdū sit digestus & facit heredita re opilationes & putrefactionē. Quod similiter uoluit Rasis in quarto Almāsoris. c. v. dicēs. Si qui aq̄ causa reprimēdi sitim uti uoluerit nō ad saciciatem sed pugæ ex ea sumāt. Postq̄ uero uentris superiora alleuiata fuerint cibusq̄ ab eo descēderit satiari ex ea uel uino debent. Et infra dixit homo non debet bibere uinū post cibogæ saturitatē nisi postq̄ descenderint cibi neq̄ post crapulā. Et i libro .xxv. cōtinētis c. i. causā dictogæ expressit cū inqt. Quotiens sequit' cibū potus habūdās prohibebit q̄ nō circūferat sup ipsū stomachū & nō digerat': un sup cibū sumat' in potu aqua in quātitate mitigāti aliquā ptē sitis non in toto: abstinētia fiat sitis dū digeret' cib⁹ et deinde bibat ad suū uelle quoniā tūc subtiliabit & illum suportabit. Quæ fuit sentētia Gal'. in libro de dissolutiōe cōtinua sic scribētis. Nō oportet unq̄ q̄ qs accipiat ex uino multū in principio acceptionis cibi ne descēdat cib⁹ cū uino & phibeat digestionē p pterea q̄ separet iter substantiā stōachi & iter cibū. Et q̄n nō tāgit stōach⁹ cibū nō mutat i similitudinē corporis cōueniētē: sed remanet in ipso indigestus Et debēt isti q accipiūt cibū cū ipso sumere de uino qđ solū sedet sitim & abstineāt se cū quātitate q̄ possint & qescāt donec digō fiat postea sumāt de uino p ut optauerint nā ipsū adiuuat ad descēsū cibi & subtiliat ut penetret & ut ingrediat' uenas subtiles ḥ ipse ibi. Quod ēt sēsit i prio Terapenticæ. c. vi. cum

UVA. BHSC. IyR_157_4

di. Nō oportet bibere i cēa ſtati añq̄ digeſt⁹ ſit cib⁹ inatāt. n. cibaria bibētib⁹ eis ut nō tāgāt ea uētris cor pus media ſtāte hūiditate. Si uero ſiticuloſi fuerit ab ſtinere eos penit⁹ triſte & iutile paucū aūt dādū ut mitiget triſtitia & hūilet ſitis. Cū aūt bñ digeſſerit cibū cōcede & copioſe bibere: ut. ſ. ut cib⁹ iā digeſtus deferat & meli⁹ penetret & nō ut pmixtio fiat me lior: quoniā illa pri⁹ ſufficiēter facta fuit: Vñ ſciēdū ut ēt notat Cōciliator i dīa. cxviii. q̄ duplex ē pot⁹ ut ꝓpoſito ptinet. Quidā dicit pmixtiu⁹ ut ille qui una ſumit cū alimētis. Alter uero delatiuus ſicut ille q exhibetur facta digeſtiōe in uētre & dimidiata in epate ut cibū faciat ut diximꝰ penetrare. Quod i cō ſuetis & in his q uolūt ipinguari cōueniētiſſimū eſt. Qui autē nō ſūt aſſueti & ſufficiēter i mēſa biberūt id eis neceſſariū nō opinamur.

Capitulū. ccxxxii. oſtēdit q̄ ſuper quaſdam opera tiones & quædam cibaria non ſit bibendum & p̄ci puæ uinum: licet nec aqua.

Idim⁹ ſupra q̄ poſt cibū aſſūptū ñ erat bibēdū: nunc aūt uideam⁹ ſi poſt aliquā rē uel aliā opatōnē ſit nobis bibere inter dictū. Et breuiter dicam⁹ q̄ poſt exerciti um coitū & balneū a potu ſecūdū illuſtriū antiquo rū ſentētiā oporteat abſtinere & q̄ ita ſit apparet ꝑ Auicē. i tertia. p. d. ii. c. viii. ſic dicētē. Bibere aquam poſt exercitiū & balneationē & proprie uētre ua cuo ē mltū ipediēs & ceta. Quod ēt ſenſit Raſis i q̄rto li. Almāſoris. c. v. dicēs. Debet p̄terea q̄ſq̄ ieiu nus uel poſt balneū uel poſt coitū uel poſt fortē mo tū q hoīs hanelitū frequētē facit: cauere ne multū aq̄ frigide ſubito bibat & ceta. Et infra ſubiunxit. Hō aūt famelic⁹ & uacu⁹ uinū bibere nō debet neq̄ p⁹ cibū acutū nec poſt balneū nec poſt fortē motū & ceta. Cōcludam⁹ igitur hāc primā capituli ptē. ſ. q̄ poſt quoſcūq̄ mot⁹ fortes uinū nec aquā bibere de beam⁹ quod quidē ellici poteſt ex ſententia Aꝛ. i. v ꝓblematū ꝓblemate. xxx. dicētis. Quēadmodū. n. poſt laborioſū exercitiū illico nō ē comedēdū: ut i c. xxxi. li. hui⁹ declarauim⁹ pariter nec bibendū: ob aſſignatas ibidē cauſas p padubanēſē noſtrū quas q uidere uoluerit allegatū capitulū ꝓcurrat & ceta. Ob ſeruādū ē ꝑterea q̄ uinū p̄cipue ſup mala cibaria ñ accipiat niſi forſitā gratia medicinæ & corrigēde illoꝝ malitiæ i pauca ſūptoꝝ quātitate ut ſuperi⁹ di xim⁹ cū de fructib⁹ loq̄remur gratia. n. nutrimēti tūc medici ñ cōcedūt uinū accipere fūdati ſup ſnia prin cipis i. iiii. p. doc. ii. c. viii. dicētis. Vinū q̄dē p⁹ q̄li bet cibarioꝝ bibere ē malū. Et ſubdit cauſā aſſignā do dicēs. Quoniā ſupra cibū mali chimi bibere uinū dū comedit aut ante aut poſtq̄ digerit ē malū q̄m facit malū chimū in extrema corporis penetrare ſil⁹ ſup fruct⁹ & ꝓprie melones & ceta. Et i ꝑte. ii. cāti coꝝ textu cometi. xxxiiii. ſic ēt dixit. Nō ē cōtinuā dus oī die pot⁹ uini nec ē bibēdus i ieiuno nec ēt p⁹ aſſūptionē cibi ſubtilis uel acuti. Cui⁹ q̄dē dicti rō ē ipmptu q̄m acuta cibaria ut alliū: cepe: bulb⁹ & hu iuſcemōi ſūt calida ualde uinū ēt ſil⁹ calidū ē ſaltē i ſcdo ut i ſubſequētib⁹ apparebit. Iō duob⁹ modis nocet uno q̄dē q̄m cū acuta malū chimū generēt: ut ſupra apparuit i ꝓpriis capitulis. Vinū facit hūorē il lū illaudabilē in extrēa corporis penetrare. Altero q̄ dē mō nocet q̄a calidū uinū exiſtēs ſup calida mitti tur cibaria: & inde corporis ſeq̄t iflāmatio: i humo ribuſq̄ grādis alteratio: & i toto piculoſa diſcraſia ad quā febris putrida ſepenūero cōſeq̄t aut ſaltē ꝑ uia ad ipſā diſpoſitio. Quare p⁹ hæc & ſup alia hu iuſcemodi calida uinum nequaq̄ accipiat: ſed poti⁹ aqua aut uinum aquoſum album paruiſſimæ poten tiæ quod naturæ aquæ uicinum exiſtit ut poſterio rib⁹ declarabitur: tale nanq̄ uinum aut aqua ſuper acuta cibaria bibita ſuperfluam caliditatem ipſorū remittit ubi uinum potens eam intenderet. Et pro pterea iuſſit Aꝛ. in uigeſimoſecundo problema tum problemate octauo q̄ ſuper fructus calidos a qua biberetur ſuper frigidos uero uinum bonum & parū rectificationis graria.

Capitulum ducēteſimumtrigeſimumtertium oſten dit nocumenta cōſequentia ad multitudinem potus uini ſuperflui & ad ebrietatem.

On ſolū ſufficit uolenti ſanitatem cōſer uare ſcire q̄ ante cibū aut poſt ipſum nō ſit bibēdū ſed oportet etiam ut intelligat quantū cum cibo: dum comedit: bibere debeat quod qui neſcierit multis equidē nocumētis pertimēdiſq̄ periculis ſe exponit: & precipue ſi in nimia potus quātitate peccauerit. Quēadmodum ſēſit princeps in tertia primi doctrina. ſcda. c. vii. cū ait. Vehemens repletio in qualibet diſpoſitione eſt pernecabilis ſiue ex cōeſtiōe ſit ſiue ex potu. Quot nāq̄ homines ſe ſuſſlue repleuerunt & ſuffocati in terierunt. Et infra ſubdit deterior potus eſt qui tēpe ramentum eggreditur & in ſtomacho natat. Et pro pterea nemo debet ſuperflue bibere: tum propter cauſam aſſignatam: tum etiam ne ebrietatem in cur reret quid nihil inimicabilius ſaluti: dicente Hali abate in quinto Theoricæ. c. xxx. Ebrietas nanq̄ ſi frequentetur plurimas affert corpori leſiones qua rum aliquæ hæ ſunt. Mentis corruptio: animi atte nuatio: uirtutum animalium eneruatio: repletionē ſcilicet uenaꝝ & uentriculorum: naturalem ſubmer git calorē: eūq̄ refrigerat: qua ex re apoplexia fit: pa raliſis: eneruatio: obſtupefatio: epilepſia: tremor & ſpaſm⁹ a quo uidet Princeps accepiſſe cū dixit in. c viii. Fen &. dō. pallegataꝝ. Frequēs ebrietas ē mala q̄ epatis et cerebri cōplexionē corrumpit: & neruos debilitat: & ad neruorum ægritudinem perducit & ad apoplexiam & ad mortem ſubitaneam. Vinum

UVA. BHSC. IyR_157_4

nanq; multum in quorundam ſtomachis in malam coleram rubeã cõuertitur & in aliorum ſtomachis in acetũ purũ & eorũ amborũ nocumẽtũ ẽ magnũ Et in prima tertii trac.iiii.c.xiiii. dixit. Repletio ex uino facta nocet ualde ſenſibus interioribꝰ. Quod etiã in tractatu.v.eiuſdẽ.c.v.replicauit.Et in.ii.tertii c.i.ſic etiã ait. Vinũ plurimũ & ebrietas multa pp ue hemẽtiã mordicatiõis & reſolutionẽ & acetoſitatẽ infrigidantẽ nocet neruis .Quod etiã ſenſit Auerroys in.ii.pte cãticoꝝ cõmẽto.xxxiiii.dicens. Vinũ habet potẽtiã percutiẽdi neruos & nocẽdi eiſdẽ quod licet teſte gal.ſit ex magiſ cõueniẽtibꝰ calori naturali & ſit reſpectu eiꝰ in gradu in quo oleũ eſt ad lumen unde ſicut multũ & ſuperfluũ oleũ extinguit lumen ſic etiã multũ uinũ extinguit calore naturalẽ.Et iõ pulcre dicebat Iſaac in ꝑticularibꝰ dietis. Q; ñ uinũ ꝑ ut oportet bibi pluria i corpꝰ facit iuuamta.Sed ſi uſq; ad ebrietatem bibitũ fuerit generabit ꝑdictis cõtraria qa ebrietas rõnalis aie lumen extinguit :& ex ipſa beſtialis uis cõfortat: unde pmanet corpꝰ ue lut nauis ſtans in mari abſq; gubernatoribꝰ & militiã indigens uitare ꝓpter hoc fauet rei non anuende & laudat q; illaudandũ eſt: imo q; diximus ſapientibus facit.Sed cũ in ſtultis & malignis ebrietas generatur in primordio facit irratiõabilia loq cũ furore ira atq; ſupbia & mouet eos de loco ad locũ ubi ſolent eſſe &tandẽ incidũt in adulteria infuriã homicidia &cetera uicia.Iõq; uolentes familiã cuſtodire oportet ut ſe a uino cuſtodiant niſi q; expedit natura &ceta.Raſis quoq; in q̃rto li.Almáſoris.c.v.dixit .Frequẽti quoq; ebrietate nullo modo eſt utẽdũ malas enim generat ægritudines : quæ fuit gal.ſentẽtia in.ii.de accidẽti & morbo.c.iii. dicentis . Cauſa frigidi morbi plenitudo potus erit . Nã plurimũ fit eã epilẽſie & ꝑcuſſionis ſenſus & motꝰ & alioꝝ morboꝝ frigidorũ .Et in libro.v.eiuſdẽ.c.ii.dixit.In bi bẽdo uinũ puriſſmũ q modũ excedũt tremorẽ ſicurũt maxie ſi neglectis exertitiis nimia ſe aſſuefaciant crapuloſitate:& i .ii.de febribꝰ ad glauconẽ ait.Plurima uini potatio qbꝰ multus habundat ſanguis inimica eſt:& in.iii.de complexionibꝰ.c.ii.inqt.Cum multa uini quãtitas bibi ita q; corpus illud moderari nõ poſſit & uincere elõgat ab hoc ut aialis cale faciat corpus ſed ex eo generant egritudines q̃ ſunt in ultimo frigiditatis . Potione enim uini ſuperflui fiunt apoplexie & paraleſes & epilepſie & ſpaſmi & tetani & multe alie ægritudines.Et hoc eſt quod dixerat Aꝝ.in.xxx . problematũ ꝓblemate primo. ſ. q; extinguit caliditas uini ſupflui naturalẽ caliditatẽ & hæc eſt cã oĩum ꝑdictorũ maloꝝ quo etiã in loco ipſe ſubdit.Vinũ occupans infrigidatos facit eos ſobrios & taciturnos:paulo aũt plus potatũ loquatio res facit:adhuc aũt plus rethoricos & audientes procedentes ad operandum timidos amplius uero magis bibitũ inuirioſos deide maniacos ualde aũt multum diſſoluit & facit ſtupidos ſicut epilenticos &cetera.Et ideo caueant omnes & ebrietatem & multã uini quantitatem &per maxime qui debile caput habent & ſimiliter religioſi &quicunq; caſte uiuere deſiderant & omnipotenti deo placere.Non enim decet: ut inquit Beda :uino in quo eſt luxuria inebriari eum qui muſto ſpiritus ſancti deſiderat impleri. Quare & cetera .

Capitulũ.ccxxxiiii oſtẽdit quæ ſit unicuiq; cõpetẽs potus quãtitas:declarãdo etiã quomodo curãda ſit eius malitia ſi quandoq; ſuperfluerit.

INſuperiori.c.declarauimꝰ ſuperfluam potus quãtitatẽ ſimul cum ebrietate fugiendas eſſe propter nocumenta quæ poſſent inde cõtingere:Nũc autem dicamꝰ quod ſi quis oino ob aliquam cauſam ut propter plurimam ex itinere exiccationem uel aliam huiuſcemodi multũ uellet preter cõſuetudinẽ bibere hoc ſaltem debet obſeruare ut tunc parum manducet iuxta principis ſententiam in tertia primi doctrina ſecunda.c. viii.dicentis .Amplius qui multũ uinũ bibere uoluerit comeſtiõe nõ repleatur & diuretica in ſuo epulo nõ ponat & ceta. Et poſtea ſubiunxit . Qui autem uino repleri uoluerit cibo non repleatur neq; rem tunc dulcem comedat ſed bibat taſeam unctuoſam & micas unctuoſas comedat & carnem pingue dine mixtam: &inungatur & non laboret & cetera Tutius tamen uidetur ad ſanitatis conſeruationem ſcire appetitui ſenſuali imperare & debitam potus quantitatem aſſumere .Quæ autem ſit huiuſmodi quãtitas nõ uidet poſſibile aſſignari cũ adeo diuerſificẽtur homines in complexione ætate:regione:exertitio:cõſuetudine:&huiuſcemodi a quibꝰ ſumitur indicatio in potus quantitate: attamen princeps in xiii.tertii tractatu primo.c .xxviiii. uniuerſalem dedit de hoc regulam unicuiq; conuenientem dicens. Summa uini in ſtomacho tãta ſit ne natet ſuper ſtomachũ & ne rugitũ faciat:quod etiã ſenſit Raſis in quarto Almáſoris capitulo quinto cũ inquit. Neq; uini tanta ſumenda eſt quãtitas ut ex ea grauetur ſtomachus niſi aliquis poſt eius potũ ſibi medicari uel lit.Quæ quidem fuit ſententia galieni in primo terapentice capitulo.vi.dicentis.Intentio quantitatis in potu quidem eſt ut nunquam nauigent in uentre cibi & ut fluctuationes nõ operẽtur aliquem ſenſum ſicut in cibariis maxime quidẽ ſi poſſibile eſt ut nq; grauent unq; in uentre . Hæc igitur eſt debita potus menſura q̃ ab unoquoq; diligentiſſime eſt obſeruanda . Si tamen ipſam quis neglexerit & ſuperfluitate peccauerit biberitq; ultraquam ei fuerat oportunũ:uel plꝰ q̃ oportebat comederit neceſſe fiat ut hãc euacuet repletionẽ ne forſitã putreſcẽs ad putridã febrẽ uel alterã grauiorẽ ægritudinẽ ipſum perducat.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Et hoc est qđ preceperat Auicē. in loco &. c. superiꝰ ānotatis cū inquit. Si ex cibo aut uino repletio acciderit ipsum euomat & hidromel bibat & postea ipsum etiam euomat: deinde os suū aceto & melle abluat & faciem aqua frigida & cetā. Et post aliqua subiunxit. Scias qꝫ maius nocumentoꝝ uini nō est nisi in cerebro ex ipo igitur nemo debile cerebrū habēs bibat nisi parū & mixtū & ei qdē q uino iplet melius ē ut ad uomēdū festinet si facile fuerit. Q đ si nō aquā solā sup ipsum bibat aut cū melle & post uomitū i tina balneet deinde ex oleo multū inūgat & dormiat & iterū ait. Si alicuius uinū caput impedierit minuat ex ipso & tēperet ipsū & clarificet & post comestionē utat talibus q̄lia sūt citonia quod in stomacho nocumentū fecerit & ipsum calefecerit comedat semina mirthi torrefacti aut aliqd in quo sit stipticitas & acredo & cetā. Multa alia p̄ter hæc ponit ipse & Rasis in .iiii. Almansoris. c. xii. quæ removent nocumenta uini: quæ nos in presentiarum nō scribemus ne ꝓpositū nostrū eggrediamur cum hæc ad ptē medicinæ curatiuā magis spectare uideat Sufficit aūt hoc in loco cōcludere qꝫ qui uult nocumenta uini nō ꝓcipere ab eius superflua q̄titate careat moderate bibendo plꝰ ut nature satisfiat necessitati q̄ gule dānose uoluptati & sic non indigebit aliis medicinis malitiam uini corrigentibus. Quare &tetera.

Capitulum. ccxxxv. ostendit quod uinum & quilibet alter potus non debeat esse ualde infrigidatus.

Q Vā plures frigidissimo potu adeo delectant qꝫ guttā uini uel aq̄ bibere nō possint nisi p̄infrigidatus fuisset. Qui nō cognoscentes q̄tū errent in ꝓcessu tpis in diuersas ac malignas cadūt infirmitates. Et ꝓpterea hoc in. c. decreuimꝰ pro uiribus hūc errorē ipsis manifestare ut a nocumentis ex potu frigidoꝝ accidentib⁹ ualeāt se cauere. Et qꝫ infrigidati potꝰ adeo sint suspecti & ad salutē corporis periculi apparet ꝓ oēs antiquos excellētē frigiditatē unanimit detestantes dixit enim princeps Auicē. in. iii. primi. c. viii. doct. secūnde. Cōplexionibꝰ tēperatis aqua cōuenientior est quæ frigiditatis fortitudine temperata existit & cuiꝰ infrigidatio cū niue deforis nō fit quoniam in niue mala huiusmodi existit dispositio qꝫ id qđ ex ea resoluit nervis & mēbris hanelitus nocumentum facit & oibus interioribus neq; tolerat eam nisi uehementer sanguineꝰ. Q đ tamen si nō alicui nocumentū illico fecerit ſm longitudinem dieꝝ faciet & cū in ānis ꝓcesserit. Et in secūda primi sūma de pulsibus. c. xi. sic etiā dixit. Cū uinū in corpus penetrauerit & fuerit calidū nō elongabit multum a natura & accidit uelox resolutō. Quod si cum est frigidum penetrauerit fiet ex nocumento quod non fit ex aliis frigidis rebus quoniam ille tardantur donec calefiant neq; earū penetratio est ita uelox sicut istiꝰ & precipue in corporibus q̄ horipilationi sunt apta. Quod similiter sensit Isaac in pticularibus dietis cū inquit. Porro aqua frigidissima plurimū ē nervorū pectoris & intestinoꝝ ꝓcussiua generatq; dolorē in uentre & strictura in pectore & oibus instrumentis spiritꝰ & crepaturarū in suis uenis quā qui assuete biberit incidet spasmū & mēbrorū dormitationē patiet & tetanū atq; epilensiā &cetā. Idē quoq; uoluit Rasis in .iiii. Almasoris. c. v. cū ait. Sūmopere āt cauendū est ne aquā niuis bibant neq; aquā in mensa accipiāt nisi frigidā: frigida enim cū fuerit parua ex ea sufficit quātitas ab aqua preterea niuis nervos habentes debiles quorum stomachus & epar frigida sunt atq; q in digestione sua inuenit diuersitatē & cuius anima debilis ac quasi cōsumpta cernitur sibi cauere debent. Qui autē carnosus fuerit & sanguinē multū atq; colorē rubeū habuerit & illi etiam quoꝝ appetitiua fortis extiterit nihil ab aqua timere debēt scilicet ab aq̄ frigida: ab ea aūt q̄ frigidissima sine dubio: quæ sententia colligi potest ex hipocratis. xvii. afforismo particule quinte sic dicētis. Frigidū spasmos & tetanos facit & nigrores & febrū rigores & cetera. Et ex afforismo sequēti sic sonante: Frigidū est inimicū nervis: ossibus dentibus: cerebro spinali medule: & cetera. Ex. xxiiii. quoq; eiusdem dicente. Frigida uelut nix aut cristallus pectori sunt inimica tusces cōmouentia & cetā. Similiter gal. in tertio regiminis acutorum comento. xxxx. hoc uoluisse uidetur cum ait. Nocumentum aduenit nervis ex omnibus rebus frigidis in naturis suis & cetā. Plurima quoq; alia pro presentis negocii confirmatione possent adduci quæ breuitatis gratia relinquam. Id igitur concludemus quod qui preceptum hoc non obseruauerint immo aquam ul uinum ualde frigida biberint monitus medicorū spernentes. Sine dubio expectent quod eis promittit Isaac in capitulo .xi. dietarum uniuersalium cum ait. Et si frigida: ut nix: bibita in corporibus iuuenum ledere non appareant: nocumentū tamen eorum paulatim se adunat: licet ipsi nō sentiāt: sed exeuntes a iuuētute & subeūtes senectutē multos & diuersos morbos incidunt qui incurabiles sunt & diu in uiscerib⁹ permanent & articulis & nervis quia frigiditas semper membra percutit debilia & multū sensibilia: quare & cetā.

Capitulū. ccxxxvi. ostēdit quid sit uinū & quæ de ipso cōsideranda sint demū quibus hominibꝰ eius potus secūdū priscos sapientes interdicatur.

U Olētes mō ad specialiora descendere & iā de potu uini sermonē facere rōnabile ē ut qd ipsū sit ꝓ expōam cū dicat Aꝝ. i ꝓmo posterioꝝ Añ oēm demōstrationē oportet precognoscere qd &cetā. Dicam ergo cū Petro Padubanēsi nostro in .iii. problematū co

mento primo sic scribente. Vinū est substantia liquida ex uuis expressa ex cuius susceptione corp⁹ nutritur & nutrimentū p ptes corporis illo portat. Et in sui Cōciliatoris differētia .lxx. Vinū est suc⁹ ex uuis maturis expressus & liquor ceteris nature humane amplius accomodatus: gaudet enim ipso q̄ maxie cū proportionet eidē magne: cuius complexio calida est & humida nisi antiquū sit & quatuor annorū & supra. Tunc enim calidū est & siccū ut ibidem dixit Cōciliator: & colligi pōt ex sētia Aḡ. in.xi.p blematū problemate.xxxvi. Ipsum autem uinū plurimū diuersificat & primo quātū ad ea q̄ sibi inhe rēt: & hoc modo in eo quinq; cōsiderabim⁹: liquorē seu substantiā: uirtutē: odorē: saporē: & colorem & eius species de quib⁹ oīb⁹ infra dicēdū erit & hæc sunt q̄ prima ps rubrice capituli huius promittebat. Quātū uero ad secūdā dicim⁹. Quod licet uinū in se laudabile sit & iuuatiuū p accidēs tñ pōt esse nociuū & precipue rōne quātitatis supflue ut supra declarauimus uel rōne suscipiētis indispositi ut hoc in loco ostendem⁹. Multi enim sunt: ut sapientibus uisum est a uino phibiti: inter quos pueri sūt & nutrices infātiū q̄ nō debēt uino approximare licut probat noster Padubanensis in differētia .lxx. nisi sorte tā gratia medicinæ sed alimenti gratia nequaq̄: & uinū precipue potens de quo intendimus: oīno debēt cuitare: qm̄ ut princeps inqt in.iii. primi.c.iiii. Vinū pueris nō est dādū & proprie ei q̄ calide cōplexionis fuerit & humide qm̄ nocumētū q̄ ex uino timetur ē qa ipsum ē colere rubeæ i potatorib⁹ generatio eis cito adueniet & urine puocatio & hūectatio iūcturarū quoḡ nullo indiget ipse & in.c.viii. secunda doc. eiusdē inquit. Pueris qdē uinū ad bibēdū dare est sicut ignē igni addere in lignis debilibus quod accepisse uidet a Rasi in libro.xxv. cōtinentis.c.i. dicēte. Infantes & pueri qui non sunt ætatis decimooctauo annorum non debent gustare uinum quia nō debent addere ignem sup aliū ignē sed iuuenes possunt ipso uti cū temperie & cetā. Hoc idē sensit Haliabas in p̄mo practicæ cū dixit. Nō cōuenit pueris uinū ppinari neq; assuescere ipsi: & Auerrois in .vi. colliget ait. Scias q̄ uinū & ceruisia mala sunt pueris eo q̄ eoḡ capita replent malo calore: calefaciūt enim eos & mētem eoḡ perturbant. Quæ fuit gal. sētia in primo de regimīe sanitatis dicētis. Eucratus puer usq; ad plurimū nō debet gustare uinū qa bibi tū sufficienter humectat & calefacit corp⁹ & implet caput uaporibus & cū oīs imoderātia obsit eis hæc q̄ circa calidū & hūidū maxime ē eis nociua: & causam assignās infra sic ait. Pueri bonis q̄ fiūt ex uino non indigent & solū eius nocumentū percipiūt: nullus igitur prudens id dabit cū nullā inferat utilitatē nocumentū uero habens immensum. Et in libro de uirtutibus aīalib⁹.c.x. auctoritate platonis sic etiā inquit. Legē statuimus primo qdē q̄ infantes usq; ad xviii. ānos penitus uinū nō gustare docētes qm̄ non oportet ignē sup ignē deriuare offendēdo corp⁹ & aīam anteq; ad labores incipiāt pergere maniacū uitādo habitū iuuenū. Post hoc aūt de uino qdē gustare moderate usq; ad.xxx. ānos ab ebrietate aūt & multo uino penit⁹ iuuenes abstinere. Et post aliquā subiunxit null⁹ sit dux exercitus cū hoc potu sed cū potu aquæ oportet eē hoc tempore toto & in ciuitatibus nūq; fieri neq; illi q̄ principant illo anno quo principant neq; gubernatores neq; iudices uinū gustent penit⁹: neq; quicūq; uult in cōsiliū dignū uerba facere neq; de die neq; de nocte neq; hoc excogitet facere infans uel mulier neq; aliqs q̄ intellectū & mētē rectā uult habere hæc ipse. Aḡ. quoq; fuit huius sententiæ dicēs in libro de somno & uigilia. Pueris nō cōferūt uina neq; nutricib⁹ & in.iii. problematū problemate.vii. cū ait. Pueri nō desiderāt uinū neq; eo indigēt sicut uiri & hoc pp eoḡ humiditatē & cetā Similiē debiles aut infirmos neruos habentib⁹ uinū nocet gratia aliēti potatū q̄ inq; qm̄ gratia medicinæ i uniuersali declinatiōe pt cōuenire ut ēt refert Conciliator in differentia.clxxxv. Et q̄ ita sit patet p Auicē .in.ii. tertii dicentē. Vinū materias in neruis penetrare facit & plurimū qdē ipsi⁹ qñq; acescit in corporibus eorū & fit acetū: acetū aūt est ex reb⁹ nocibilioribus eis ut idē dixit & in.c.xii. eiusdē inquit Vinū nocet tremori & omni ægritudini neruose cuius cām adduxit Gal. i cōmēto qnto libri qnti aphorismoḡ dicēs. Vinū ul'r implet neruos calidū & oē aūt calidū cito pforat corpus maxime si uinū fuerit nō grossum: uñ qa uinū multū ebibitū & calidū & cito corp⁹ pforās & neruos iplens cito facit spasmū sed tñ aliqñ in bonitate sua qd infirmū est restaurat Abstineat ergo q̄ dicti sūt & parit q̄ debile caput habēt a uini sorbitiōe qm̄ eis plurimū nocet teste Auicē. in.iii. i.c.viii dicēte. Maius nocumētoḡ uini nō est nisi in cerebro: ex ipso igit nemo debile cerebrū hns bibat nisi parū & mixtū & in p̄ma tertii.c.xxv iiii. Oīs q̄ cōquirit de egritudine frigida i capite noc et a uino & cetā. Q̄ui aūt debile caput habent ut plurimū aliq̄ tali laborāt passiōe: & in trac.v. eiusdē c.x. Vinū purū nocumentū facit in cerebro qa uehemēter replet ipsum in.c. sequēti dixit. Quæ fuit etiā gal. sētia in libro de subtiliante dicta.c. ultimo dicentis. Quæcūq; uero uinoḡ sūt odorifera & calidiora aliis uinis merito tāgūt caput & hæc uitare oportet eos q̄ laborāt cephalea ul' hemigrāea & alios cephalargicos: epilenticos & maniacos: & in summa dicēdo oēs qbus patit caput. Cōcludentes ergo dicam⁹ cū Hipocrate in.iii. regimis acutoḡ sic dicēte. Si dolorē capitis timeas mentisq; pcussionē ab usu uini tibi sūmope cauēdū ē: dādū ergo p eo tm aquā aut uinū palmarū colori simile sine odore aquosū & plus mixtū p⁹ q̄ ēt aq̄ ppinādū ē parū q̄ ei⁹ uirtutē minuat i capite & in mēte: hæc ipse. Idē quoq; de aliis prohibitis a uino supradictis: intelligendū esse arbitramur. s. quod aut aqua aut uino albo planensi

VVA. BHSC. IyR_157_4

aquoso naturalitē & artificialitē & ut uulgares dicūt paruissimo utantur: quare & ceta.

Capitulum .ccxxxvii. ostēdit quod uinum perfectū sit & optimū & quibus personis utile sit cū nō supfluū accipitur.

INsuperiori capitulo uisum ē quid sit uinū & quibus nō conueniat hominibus In hoc aūt cōsequenter ostēdamus: quale uinū inter oīa sit laudatū ab antiquis quibusq; personis tale conueniens sit cum immoderata sumitē quantitate. Sed iam primū aggredientes dicamus cū. Auicē. in. iii. primi doctrina. ii. c. viii. sic scribente. Scias q; ex uinis illud est melius quod intē uetustatem & nouitatē est equale & est clarū quod ad rubedinem trahit bonū habens odorem equalis saporis & quod neq; ē acre neq; dulce & ceta. Auerrois aūt in .vii. colliget inquit. Vinū quod melius reperitē est aromaticū cuius caliditas penetrare potest per totū corp⁹ quod sit sine amaritudine & stiptici/tate & est illud uinū quod est uinosum pungitiuū in pncipio & post delectabile sine aliq̄ amaritudine & ponticitate. Quæ fuit sentētia Gal. in. iii. tegni textu comenti. ccv. dicentis. Potus aptus est uinum ætate quidem mediū forma uero purū: lucidū: in colore albū aut subrubeū: odore uero suaue: in gustu uero neq; aquosum omnino neq; aliquā uehementem qualitatem ostēdens nec stipticā nec amarā neq; dulcē. Tale igitur uinū optimū iter ceta ab auctoribus cōmendatē quod coueniens est unicuiq; : uinū & ei⁹ potū requirenti & permaxime senibus si in debita sumatur quātitate. ratione laudabiliū suarū operationū sicut in sequenti capitulo apparebit. Verūtamen si superfluam ex ipso quātitatē: senes acceperint non modo eis fiet inutile uerū etiā permaxime incōueniens: cū dicat Isaac in particularibus dietis. Vinū est cōueniens oībus ætatibus temporibus & regionib⁹ & ceta. Et post pauca subiunxit. Decrepitis aūt licet optimū uideatē ad confortanda corpa eorū & ad cōfortandum eorum naturalem calorem & ad excludendam suoz humoz supfluitatē multo minus tñ q̄ iuuenes tollerant uini quātitatē pp defectionem capitis ipsoz & suorū neruorū mollitiē. Actio ergo uini nō eodē modo operatē in senibus & in iuuenibus & adolescentib⁹. In senibus. n. secūdū medicinā qa calor uini repugnat eoz frigiditati. In iuuenib⁹ uero sm cibū qa natura iuuenū naturis similē ē. Adolescentibus uero & pueris est secūdū cibū & medicinā qa calor eoz naturalis licet substātialiter sit fortis nondū tñ est in perfectione propt habūdantiā eoz hūiditatis: pinde uinū naturali calori dat augmentū & nutrimentū & eoz deficcat humiditatē & cetera. Quæ fuit etiā galieni sntia in. v. libro de regimine sanitatis dicentis. Senes ad multum opus habent uretico uino quia superhabundat in eis aquosa superfluitas. Et i nfra dixit. Vinum amplius morans in uentre nullum familiare neq; utile senibus affert siue fuerit albū siue nigrū. Nigrū enim uinū senib⁹ nō est utile neq; ante cibū neq; multo magis alio tēpore qa nullū grossum utile est senib⁹ qm̄ opilant ex eis renes & epar & splē & ceta. Rationē quoq; aliā adduxit in. vii. aphorismorum comento. vii. cum dixit. Calor naturalis senum congelatus & extinct⁹ a uino nimio superatē: sicut flamma a lignis multis solet extingui & lucerna multo oleo sibi appositō: Caueant itaq; senes a multa uini etiam laudatissimi q̄titate: licet ipsoz nōnulli lac eoz esse huiusmodi uinū predicent. Quibus hac in re nō est fides adhibēda cum ut prediximus. Vinū sit eis magis pro medicina q̄ pro cibo propinandū & pptерea cōtēti sint de temperata uini & reliquoz oīum quātitate. Chrisostomū audiētes dicētem in homelia: Nihil ita uirtutē designat sicut nō supfluis uti quod si monit⁹ nostros spreuerint & ad libitū bibere uoluerint non erit cū eis cōtendēdū cū se plus sapere in omnibus q̄ iuniores existimēt. Sed illē tātū diui Augustini ipsis ostendēdū est dicentis. Ille se interimit q̄ pcepta medici seruare nō uult aut cōtēnit & ceta. Qui si adhuc in sua pmanserint duritie extinctioni propinquæ cōmendati relinquantur.

Capitulum. ccxxxviii. ostendit iuuamenta & utilitates uini laudabilis in spiritus: animam & corpus peruenientis.

IVuamenta & utilitates uini iam dicti in superiori. c. si in sufficienti ac moderata bibatē quātitate nemo equidē sine uerborū lōgitudine posset demōstrare & si minimā etiā illoz partē uellet enarrare q; & mihi non aliter possibile uideē esse unde ueniā a legētib⁹ exposco si presens: pl⁹ q̄ alia capitulū plōgauero cū intēdā declarare q; utilitates uini nō solū i spirit⁹ & corpus sed usq; in animā ipsam se extendāt ad eāq; puenīāt. Et q; ita sit appet p Auicē. i. iii. primi doc. ii. c. viii. sic dicētē. Ex potu uini moderato tm̄ clarificatur ingeniū q̄tū aī aliis uicib⁹ nō clarificareē. Et in pma ttii trac. iiii. c. xiiii. Sicut repletio ex uino facta nocet sensib⁹ iteriorib⁹ ualde sic parū ipsi⁹ idest moderat⁹ pot⁹ dilatat animā & cōfortat spiritū & facit ipsum bonū. Et in trac. quarto capi. xviiii. eiusdē ait Cōplexio uini est cōueniens spiritui ipsum confortans & in trac. v. capitulo. xi. iterum dixit. Repletio uini ualde nocet sed parum ex ipso sumptum dilatat animam & confortat spiritum & acuit ipsum & excusat a multitudine aquæ cum multiplicatio eius sit nocibilior res. Et in. x. tertii trac. secundo. c. vi. inquit. Vinum est magis omnibus nutrituum spiritus. In libro quoq; de uiribus cordis. c. v. sic ait. In bibentibus laudabile uinū letitia multiplicatē in tantum aliquādo quod putantē sine causa ridere cū tñ nō sit ita sed causa est quia uinū quando bibitu-

UVA. BHSC. IyR_157_4

moderate copioſum generat ſpiritum moderate cō plexionis & ſubſtantiæ & uehemētis luminis & ſplē doris unde ad leticiam ualde diſponit & iccirco ual de letificat. Et hoc nō ſolū Auicē. ſed Iſaac etiam uo luit in particularibus dictis cū inquit. Non ſolū bo nitas uini in corpore oſtenditur ſed etiam in anima operatur facit enim illam obliuiſci triſticiam & an/ guſtiam datq; ſibi leticiam & confortat eam ad inue ſtigandam ſubtilitatem ac difficilē rem eiq; tribuit ſollicitudinē & audatiam & cetera. Quæ fuit ſenten tia Gal. in libro de ſequela potentiarum anime ad complexionē corporis. c. iii. dicentis. A triſticia om ni & anguſtia alleuiat euidenter uinum bibitū quo tidie enim hoc experimur & zeno ut aiunt: dicebat Quoniam ſicut amari lupini infuſi in aqua fiūt dul ces ita & ipſe a uino diſponebatur. Et poſt pauca ſubiūxit. Theogius enim dicebat. Vinum cū bibit multū malū ē. Si uero id aliq; bibat ſapiēter nō ma lū eſt ſed bonū. Vere enim ſi moderate bibat dige ſtioni & diſtributioni & ſanguificationi & nutri/ tioni multum confert & cum hoc animam noſtram manſuetiorem & audatiorem efficit per mediā uide licet complexiōem corporis qua rurſus ipſam ope/ ratur per mediū humorū & cetera: a quibus ſumpſit Raſis cum dixit i quarto Almáſoris capitulo. xiii. Vinum ſtomachū & epar calefacit inflatiōem quo q; diſſoluit cibūq; digerit atq; urinam prouocat & uentrem ſoluit & preter hoc animam letificat & gau dere facit hūc autem poſtremum bonitatis uini mo dum nōdū inuenim⁹ aliquid quod uicem uini com pleat in aliis autem modis quādoq; reperiri poſſunt quædam uicem uini ſuplentia licet in his operationi bus uino debiliora exiſtant. Vinū itaq; animā letifi cat & ideo dicebat Aꝛ. in. xxx. problematum pro blemate primo. Omnes uinū multū bene ſperantes facit. Quantū uero uinum faciat ad corporis cōfor tationem patet per Raſim in libro. xxii. continentis c. ccccxli. dicētem auctoritate Ruffi. Vinū auget ca liditatē inatam & eam ſuſcitat unde exinde digeſtio erit melior & ceta & infra ſubdit. Dico qđ ſi imodi ca quātitate bibit impinguat cōualeſcentes & leſos & iducit appetitū cibi digerit flegma: deponit aliq; partē colere rubeæ & cōtēperat quod non deponit de eo tollit malitiā ipſius: ſollicitat animam & in/ ducit eam ad motum: auget prudentiam: prouocat urinam & ſudorem: infert autem relinquentibus illud triſticiam & malū animum & maciem & infri gidat corp⁹ ipſorū tamen omnes utilitates huiuſmo di ſunt imoderato potu ipſius & ceta. Et in fine ca/ pituli auctoritate Alexādri dixit. Vinū bibitū equa le: bonū dabit iunamentū & magnū in digerendo: in ducendo nutrimento: in generando ſanguinē & nutricationē: leuē facit animū & robuſtū. Patent ſi militer iuuamenta uini per Haliabatē in. v. theoricæ c. xxviiii. dicētem. Vtilitas uini eſt ut cibum deferat & ad omnia tranſmittat membra & ut corp⁹ paſcat ac calefaciat ſanguinēq; augeat & ſpiritū & calorē confortet naturalē & in corpus diſpergat: digeſtio nēq; adiuuet & ceta. Et in capitulo. xxx. eiuſdem ait Vinū eſt inter oportuniores & meliores quæ ſanita tem tuentur cauſas: ſi temperato ſumatur modo: & cū opus fuerit naturalem nanq; confortat calorem & auget explicatq; in omnia mēbra: animā confor tat: & ei leticiā affert & gaudiū & inſegnitiē: auda/ tiam uirtutibuſq; addit humores temperat colericos & per urinam purgat ac ſudorē. Temperat etiam co lerā nigram ſua calefactione & humectatione natu ram mollit membra humectat principalia: corpora q; quib⁹ ſiccitas accidit ex immoderato calore: & ab infirmitate ſurgentiū corpora ſubſtollit & corpulen tat auget nanq; ciborū appetitū digeſtionē adiuuat eorūdem & ad mēbra tranſmiſſionem humiditatē q; ad ea perfert aquæ uentoſitatē diſſoluit & infla/ tionem. Hæc omnia facit ſi imoderata ſumatur quā titate hæc ipe: ab his autē Princeps uidetur accepiſ ſe cū dixit in. ii. primi ſumma de pulſib⁹ capitulo. xi. Vinū ſua eſſentia fortes efficit ſanos propterea qđ uelocit ꝓbet augmētū in ſubſtātia ſpirit⁹ & cetera. Et in. iii. i. doc. ii. c. viii. Vinū ē cibo bonus penetrator in toto corpore incidit flegma & reſoluit ipſum & colerā rubeā in urinā & aliis extrahit: & coleram ni grā labere facit & facile exire & eius flectit nocumē tum propter contrarietatē & ceta. Et in. iiii. primi c. ii. inquit. Vinū temperate bibitū in humectando ē forte & rectificat colorē plūbeū teſte eodem in pria quarti trac. q̄rto. c. xii. Similiter Iſaac in uniuerſali/ bus dictis. c. viii. ſic ait de ipſo. Vinū augmētat calo rē naturalē & confortat cibus uero fatigat & cetera Et in pticularib⁹ inqt. Vinū bonū dat nutrimentū corpori ſanitatē reddit & cuſtodit ſi ſic accipiat ſe/ cūdū q; oportet & quātū natura ualebit ſufferre: cō fortat enim uirtutē nō ſolū in ſtomacho uerū etiam ſecūdā q̄ eſt in epate. Quare pculdubio phyſici con cordati ſunt q; impoſſibile ſit actionē uirtutis dige ſtiue cōfortari abſq; caloris naturalis fortitudine ne q; ullus cibus inueniē aut potus qui adeo ſit natura lis caloris cōfortatiu⁹ & augmētatiu⁹ p ut uinū ꝓpē familiaritatis cōfortiū q; cū natura hēt & quia hūa nis eſt cōueniens corporibus ei⁹ calor ſimilis ē calo ri naturali atq; cito cōuertit in naturalē & mundiſ ſimū ſanguinē: uñ ruffus ait. Vinū nō ſolū confor tat calorē naturalē uez & turbidū clarificat ſāguinē & adit⁹ toti⁹ corporis & maxime uenaꝛ aperit tene broſā fumoſitatē triſticie generatiuā a corde expellit totiuſq; corporis membra corroborat. Et circa finē ſic ait. Vinū uniuerſaliter & temperate bibitū ſecun dū ætatem tempus regionē cōſuetudinē atq; naturā & quantum natura ferre ualebit ſanguinem lauda/ bilem augmentabit propter ſui naturam liquorem calorem ſanguinei aſſimilantem: bonum ſaporem cibis & potibus preſtat: cibiq; deſiderium excitat libidinem & coitum irritat: quia uitalis & ani/

UVA. BHSC. IyR_157_4

malis uirtus p illud cõfortat & naturalis q̃ est in tẽ pore toto temperatur: uigorem & fortitudinem suscipit: stomachũ adiuuat ad cibũ rectinendũ & ad feces excludẽdas cõpositiones etiã & cõplexiones animę & corporis cũ sui odore & mundificatiõe regit & corroborat. quod testat' ei⁹ actio quia palã est nã cõspicimus illud tollere tristiciam & anime prouocare letitiam & mutat uitiũ nature anime in uirtutẽ uertit enim ab impietate ad pietatem: ab auaritia in largitatem: a superbia in humiditatẽ: a pigritia i solicitudinem: de timore ad audatiam mentis etiam desidiam & taciturnitatem & ignauiam in astutiã: facũdiã & i ingenium mutat. Rursus testatur persos & elenos semper uino uti uolẽtes disputare uel cum alio ratiocinari seu consilium dare ad regendam rẽ publicam & cognoscebant quia uinum est mentis confortatiuum: & rectitudinis & ueritatis demonstratiuum. Eleni quoq; eo utebantur cum uolebant uersus componere seu ludere cũ instrumẽtis musicis arti pertinentibus. Quod experimento inueniebãt mentẽ eorũ acui uino & rationem augmẽtari & eã in eẽ de potestate in actũ prouehi hoc uero fit cũ p ut oporter bibit' & cetera Et per hoc postremũ nulla potest inter hæc & dicta platonis superi⁹ oriri contradictio: ille enim timebat quantitatem superfluam hic uero moderatam intelligit. Ecce igitur quot & quanta sint laudabilis uini iuuamẽta. Quare & ceta

Capitulum. ccxxxviiii. ostendit quam magnum sit ue quam plurimũ esse uini nutrimentũ cũ quibusdã aliis eius utilitatibus.

Icet ex supiori. c. sufficiẽter intelligi possit quantũ sit in corp⁹ nostrũ uini laudabilis nutrimentũ: ad plenioreẽ tamẽ intelligentiã & ad grandioreẽ uini cõmendationẽ superiorũ q; dictorũ perfectionẽ dicemus in p̃senti. Quod inter omnia nutrientia & cito restaurantia uinũ bonũ obtineat principatũ. Quẽadmodũ ex dictis antiquoꝝ colligitur: dixit enim Auerrois in. vii. colliget. c. de cibatione & fricatione & balneatiõe febricitãtiũ. Vinũ & carnes porcine sũt plurimi nutrimẽti: & ifra in capitulo de syncopi & suis particulis & de omnibus accidẽtibus impedientib⁹ curationem febris inquit. Vinũ digestioni citius p̃paratur omnibus aliis cibis & medicinis ita q; dicit' quod in stomacho non moratur ad digerendum nisi in epate solũ: quod sensisse uidetur gal. in secundo afforismorũ cõmẽto. xviii. dicens in fine. Omnium uelociter & subito nutrientium est uinũ & in. iii. libro de Alimẽtis capitulo añ penultio sic ait. Quod ex nutrientib⁹ sit uinũ oẽs confitentur & si nutriens omne alimentum esse dicendum est: dicendũ esse & alimentoꝝ uinũ: & in. iii. libro de complexionibus c. ii. dixit. Hæc q̃dẽ res omni cibo cõmunis est uino autem propriũ existit a corpore permutari uelociter quẽadmodũ proprium ẽ pingui ligno tede pini & coto & stupe & pici uelociter ab igne resolui: & in c. sequẽti inquit. Vinũ nõ est calidũ potentia nisi qa in sanguinem cito permutat' & facile & q̃ ita sit sci licet quod uinũ plurimũ nutriat dedit nobis signũ Aristoteles in. xxvii. problematũ problemate. iiii. dicens. Amici uini ut frequẽter fortes fiuut & in. iii. eorũdẽ particula problemate primo dixit. Vinũ uenereos facit & recte dicitur: Bachũ & uenereẽ simul esse quod profecto non esset si plurimũ ex uino nutrimentum nõ reciperemus. Habemus ergo inter ceteras hanc potissimam & nobis necessariam ipsius uini utilitatẽ & preter hanc alias quoq; q̃ plures tẽperat enim nostri corporis humores quẽadmodum uoluit Gal. in. vii. afforismorũ comento. lvi. dicens Vinũ temperatũ totũ corpus calefacit membra perforans humores temperans & calorem naturalem excitans & in. iiii. de regimine sanitatis. c. primo dixit. Vinũ super omne aliud digerit semicrudes hũores & sudores: & urinam prouocat & somno confert & in libro secundo de accidenti & morbo capitulo. iii. inqt. Si uinum sumat' tẽperate caloreẽ naturalẽ augmẽtat q̃m consimile & conueniens est ei. Et propterea scripsit Isaac in particularib⁹ dietis. Antiqui assimilauerũt uinũ tiriacæ magne quia inueniunt ipsum duarũ contrariarũ rerũ esse iuuatiuũ cale facit enim frigida & ifrigidat calida humectat sicca & extenuat humida eius tamen calefactio & defic catio est naturaliter: hũectatio aũt & infrigidatio accidẽtaliter quia cũ sui subtilitate & perforatiõe portat aquam ad membra quæ necesse est refrigerari & humectari & ceta. Habet preterea uinum nõ solum humores temperare sed etiam malos expellere & bonos cõsequenter purificare. Quoniam ut dixit Auicẽ: in. iii. primi doc. ii. c. viii. Vinũ cole ra habundãtibus rubea confert: ꝓpterea q; colerã rubeã: urinã prouocãdo expellit & humidis etiã cõfert propterea qa humiditates maturat & quanto magis eius odor fuerit bonus & ipsum fuerit melius & saporis melioris erit magis conferens: quæ fuit gal. sñia in primo de regimine sanitatis dicentis. Vinum iuuenibus quidẽ aptũ est ad euacuationẽ colericarũ superfluitatũ & cetera. A quo simili⁹ sumpsit auerrois in vi. colliget. c. de regimine corporis tẽperati dicẽs. Vinũ & ceruisia duab⁹ resistunt coleris in eas a corpore expellũt melãcolie uero a tota specie resistunt: sed colerã rubeam per urinã educũt: & membra humectãt in quib⁹ siccitas superuenit & ceta. Ex quib⁹ ergo concludere possumus uini bonitates & iuuamenta dicentes cũ Isaac in particularib⁹ dietis sic scribente. Patet ergo iuuamentũ uini animã & corpus una cõprehendere quod cũ ita sit necesse est ut sit conueniẽs oĩbus etatibus tẽporibus & regionibus cũ sumptũ fuerit secũdũ uim & consuetudinem bibentis & ceta. Et post aliqua subiunxit. Palam est ergo uinũ esse bonũ oĩbus si secũdũ quod oportet accipia-

UVA. BHSC. IyR_157_4

tur quod nullus phyſicus aliquibus hominibus ſeu tẽporibus laudat nec uituperat niſi ſecũdũ quãtitatẽ quã bibũt uel cõmixtionẽ aquæ cũ eo quia ſi multũ & puꝛe fuerit cõuenit hiemali tẽpore & in frigida regiõe. In æſtate uero calidaq; regiõe uini pauci tas multũq; cõmixti neceſſario cõgruit.

Capitulũ.ccxxxx.oſtẽdit nocumẽta uini aquati & ꝓprie p cõmixtionẽ aquæ in mẽſa cũ uino puro ut ueneti pluresq; alii facere cõſueuerũt.

Via in calce ſuperioris capituli mẽtionẽ fecimus de uino cũ aqua cõmixto quod in æſtate precipue uideꝛ conuenire eo ꝙ refrigerat & humectat propter aquã cũ eo ꝓmixta: tũ ẽt quia repugnat aereo calori ne preni mia cõtinẽtis caliditate ſiccẽtur corpora & hoc qa uinũ portat aquã cũ ſui ſubtilitate ad totius corporis mẽbra & ualde uelociter ut Iſaac inqt in libro ꝓticulariũ. Super quo dicto fũdatus quiſpiã facile poſſet opinari ꝙ quilibet ſemp: & ubiq; ſecure hoc facere poſſet quẽadmodũ quoſdã uiros fortiſſimos: multæ carnis: & magni laboris: robuſtorũq; interiorũ id in æſtate ſine aliquo penit⁹ nocumẽto facere uidemus. Qui ſic exiſtimãs plurimum deciperetur cũ ita nõ ſit quẽadmodũ crederet nec id Iſaac uoluiſſe putãdum eſt: imo pleriſq; tale ꝓmixtũ uinum exhibitũ permaxie noceret. Et propterea in hoc capitulo decreuimus duo precipua declarare: quorum primũ ẽ q ſint ab huiuſmodi potu prohibiti: et ſecũdũ q̃ nocumẽta proueniãt ex ipſo ſi oio bibere uoluerint. Dicam⁹ ergo ꝙ qui in becillis ſtomachi fuerit uel cerebri talẽ uini cõmixtionẽ ꝑceteris debet cauere quoniam ut dixit Auicẽ. in tertia primi doctrina ſecũda.c. Vinũ mixtũ uelocius inebriat propterea ꝙ aqueitas penetrat & facit ipſum uinũ ueloci⁹ penetrare atq; fortius: quæ fuit etiam ſentẽtia Ariſtotelis in tertia ꝓblematũ ꝓticula ꝓblemate tertio dicẽtis. Vinũ cũ aqua tẽperatũ propter eius ſubtilitatem magis inebriat & propterea qui debile caput habẽt in primis debẽt huiuſmõi pretermittere. Similiter qui debiliũ uiſceꝛe extiterint quoniã inteſtinis et ſtomacho talis potus q̃ plurimũ nocet ut patet ꝑ Auicẽnã in.xvi.tertii tractatu tertio.c.vi.dicẽtẽ. Vinum plurime cõmixtionis preparat inteſtina ad colicam uentoſã proprie. Apparet etiã ꝑ Gal'. in ſecũdo regiminis acutoꝛ cõmẽto.xxviii.dicentẽ. Vinũ aquatũ cõmixtũ debilitat ſtomachũ uerum bibere quãtitatem puã ex eo ẽ cõueniens ſtomacho qui exiccat⁹ ẽ Et in cõmẽto.xxxiiii.eiuſdẽ inquit. Vinũ aquatum cõmixtũ mollificat ſtomachũ humectat eũ: debilitat ipſum & generat in inteſtinis uentoſitatem ſicut uinũ purũ facit ſaltũ in tẽporibus & grauitatem in capite & ſitim propter ſui caliditatem ſic aquatum facit cõtrariũ caꝛe propter humiditatẽ ſuã & frigiditatem. Et ꝓpterea cõcludẽdum ẽ ꝙ qui debilẽ ſtõachũ aut frigidum habuerit omnino ſicut & debilia habẽtes uiſcera debet uinũ cõmixtũ nõ accipere: ſed illud fortioribus medicinæ gratia: derelinquere qui ſecure ipſo quãdoq; dicta ratione poſſũt uti & precipue in æſtate & regiõe calida: teſte Iſaac ubi ſupra Ipſis enim has facit operatiões. Primo nanq; facit eos melius dormire dicẽte Auicẽ. in prima tertii tractatu quarto.c.xviii. Vinũ plurimũ cõmixtũ humectat & dormire facit. Et in.xiii.tertii tractatu primo c.xvi. inquit. Vinũ mixtũ ſecũ dũ mediũ mũdificat: abluit & confortat facit preterea ſudare uehemẽt ꝑtertin ſi fuerit albũ ſubtile multa cõmixtione ꝓmixtũ ut idẽ etiã dixit in prima quarti tractatu ſecundo c.xxxviii. Cõfert ẽt ad ſedãdã ſitim plus q̃ uinũ aut aqua ſimplex ut uoluit Gal'. in prio de ſimplici medicina diſtinctõe tertia.c.vi.cũ ait. Si bibat' aqua cũ uino ſedabit ſitim plus q̃ ſi bibat' ſola quoniam uinũ adiuuat aquã ad penetrãdũ & facit ipſã ꝑuenire ad loca ad quæ ſola nõ peruenit. His itaq; de cauſis uino cõmixto poſſũt uti qui ſtomachũ uel interiora i becilla nõ habuerint & qui colicã pati nel aliã huiꝰ cemodi paſſionẽ ex facili cã nõ cõſueuerint habere. Quare cõcludam⁹ ꝙ qui cũ ꝑdictis cõditiõibus iuuẽis fuerit: carnoſus: i media æſtate cõſtitut⁹ arte laborioſus & potui cõmixto cõſuet⁹ ut ꝑhabita cõſequat' iuuamẽta ſecuriſſime uinum cum aqua ꝓmixtum poterit accipere. Qui uero diuerſus fuerit minime: Quemadmodum ex prima quarti & ex pluribꝰ Gal'. uoluminibus colligi poteſt. Ideo & cetera.

Capitulũ.ccxxxxi.oſtẽdit utilitates & iuuamẽta uini aquoſi & ſubtilis naturaliter & ꝙ ipſũ qbuſdã ſanis & febricitãtibus plus cõueniat q̃ aqua ſola.

Via in ſuperiori.c. de uino aquoſo artificialiter & ex tẽpore facto diximus: nũc de naturaliter aquoſo & ſubtili uerba facere intendimus & declarare ꝙ ipſũ pl⁹ q̃ aqua calidis corporibus & febricitãtibus cõueniat & propterea quidã ignari medici pecuniis tantũ modo intẽti & nũq̃ bonũ aliquẽ libroꝛ aperiẽtes loco aquæ huiuſcemodi uino uti deberẽt cũ tamen oppoſitum faciant plerũq; ꝓducẽtes infirmos nõ ſolũ ad ſtomachi: ſed ad totius corporis debilitatẽ & uirtutis eiꝰ proſtrationẽ. Qui ſi unquã ꝑfẽs legerint capitulũ facile poterũt ſimul & erroꝛẽ ſuũ & dãnũ egrotãtiũ intelligere ueꝛ ne & ipſi nos reprehendãt dicamus apte quod ſit uinũ illud quod plus q̃ aquã cõmẽdamus febriẽtibus nõ enim quodlibet uinum ſic abſolute ad id approbam⁹ ſed id tãtũ de quo logtur Gal'. in libro de uinis cũ ait. Vinũ aquoſũ nomĩnãt homines id quod aſſimilant ſecũdũ coloꝛẽ & cõſiſtentiam aquæ diaphanũ enim ẽ & lucidũ & puꝛe & conſiſtentia ſubtile & guſtanti uidebit' nullũ ſoꝛtẽ ſaporẽ habere & cũ cõmiſceat' cũ aqua nõ tollerat aquæ multe mixtionẽ: unde ab antiqs paucifeꝛe uo

UVA. BHSC. IyR_157_4

catū ē. Et istud ēt ē de numero illoꝝ de quibus infra dixit. Aquosa uina inueteraſcūt quoniā faciliter aceſcūt. Cuius uini ꝓprietates & operationes ipſe in ſe cūdo afforiſmoꝝ cōmēto. xi. manifeſtauit cū inqt Vinū aquoſū & ſubtile atq; albū naturaliter ē aquæ uicinū & illius uirtuti uicinat' ad nutrimentū: unde urinā prouocat' nec corpus inde nutrit' niſi paruiſſimū. Et in quinto Terapēticæ. c. viiii. dixit. Vinum aquoſum bibitū uniuerſas mouet excreatōnes. Et in libro de euchimia. c. viii. ſimiliter tetigit iuuamētum eius de urine prouocatiōe cū ait. Q uæcūq; uinoꝝ ſūt aquoſa & ſubtilia ſecūdū cōſiſtētiā urinā mouē tia pauciſſimū nutrimētū dāt corpori. Et infra ſubiunxit. Meliora uina ad urinationē ſūt quæ ſubtilia exiſtūt & caput minime tāgūt & ceta. Et ꝓpter omnes has cauſas calefactis corporibus & febrientib⁹ ſūt cōueniētia & eo magis q̄ ut princeps ſcripſit in x. tertii tractatu quinto. c. primo. Vinū aquoſū ē cōfortās uirtutē plus q̄ aqua & in potu eius ſūt inciſio & ſubtiliatio. Et in decimatertia tertii tractatu prīo c. xxviiii. Vinū ſubtile declinans ad ſtipticitatē parū tollerās cōmixtionem propter aquoſitatē ſuā facit penetrare cibū & uiuificat uirtutē & excuſat a potu aq̄ frigide facientis triſtari & iraſci ſuo frigore & in prima quarti tractatu prīo. c. xxxviiii. expreſſius ſic dixit. Vinū albū ſubtile cōmixtū ē meli⁹ febricitantib⁹ q̄ aqua propter illud quod ē in eo de ſudatiōe & prouocatione. Et infra ait. Vinū fractū ꝑ cōmixtionē cōfert febricitantibus colerice in declinatione ꝑſertim quoniā infrigidat & humectat uehementer Hoc quoq; ſenſit Iſaac in ꝑticularib⁹ dictis dicens. Vinū albū & aquoſū ſecurius dat' febricitātib⁹ cum facile fumo & ſudore egrediat'. Et poſt aliqua ſubdit. Vinū ſubtile aquoſū ſēp inuenit' cū albedine & claritate: unde facile ē ſtomacho: cito enim digerit' & uenas perforat urināq; prouocat ideoq; utile eſt febricitantibus quia nō fortiter calefacit neq; mentē ꝑcutit nullū etiā cerebro uel neruis infert nocumentū. Si uero fuerit mixtū erit melius maxime ad extinguēdū ſitim. Et iterū infra ſubiunxit. Vinū quod ē ſubtile debile inſipidū & nullā ſubſtinēs cōmixtionē minus ceteris calidū ē facilioriſq; digeſtionis & cito uenas omneſq; corporis penetrat poros & uelociter expellitur: proinde minus ē ceteris nutribile & plus aliis infrigidat & calorem & ſitim extinguit & urinā prouocat & ceta. Iſtud ēt uoluit Auerrois in ſeptimo colliget. c. de febre efimera in ſpeciali dicens. Vina aquoſa alba omnibus iſtis. ſ. febricitātibus utilia ſunt ſi bibere aſſueti fuerint ita q̄ p⁹ digeſtionē bibant' nā plura habēt iuuamēta q̄ aqua nā uinū natationē cibi in ſtomacho uetat: uētoſitatē reſoluit urinā prouocat & ſudorē: animā letificat & adiuuat naturā ad expellēdū ſuperfluitates & ceta. & fuit ſentētia gal'. in tertio regiminis acutoꝝ comēto. x. dicētis cōueniēti⁹ ex uinis omnibus ei qui habet egritudinē acutā eſt uinū aquoſū & hoc uinū ē cuius color ē albus & eius ſubſtātia ē ſubtilis & nō oſtēdit' in eo ſtipticitas neq; ponticitas neq; aſpitas neq; dulcedo neq; amaritudo neq; uentoſitas eſt ei quod eſt quia hoc uinū ſolū inuenitur priuatū nocumentis quæ proueniūt ex potu aquæ & omni malitia. Quod reperi in multis locis italiæ & aſiæ h ipſe. Et i ſecūdo. Therapēticæ. c. iii. dixit. Vinū qd' aquoſū ē uiſū & uirtute meli⁹ enim ē q̄ aqua p oia digeſtioni auxiliās & ſudores prouocās: & in quarto de regimine ſanitatis. Vinū ſup omne aliud digerit ſemicrudos humores & ſudores et urinā prouocat & ſono cōfert: & in libro de euchimia. c. ubi ſupra inquit Vinū aquoſū eſt bonū ad eductionē quæ ē ex pulmōe uirtutem roborās: & humores humectās & incidēs moderate & febricitātibus ipericuloſius dat' aliis uinis: & enim malitias aquæ & uini effugit: mlt' totiēs capitis dolores ſedat propter fientes in uentre humores. Pertrāſeo q̄ uinū puꝝ ſubtile nedum aquoſū quartanariis ſit cōueniēs: teſtibus Auicen. in prīa quarti tractatu quarto. c. xii. & Raſi i. x. Almāſoris & Auerroi in. vii. colliget. Ecce igit' quātū febrientibus ſit uinū cōueniēs & precipue corpore purgato & febre iā declināte: quoniā in principio neq; q̄. Cōſiderata tamē cōſuetudine bibēdi uinū & hac noſtra frigida regiōe uiniq; aquoſi: ſuperius etiā in acutis laudati: multitudine deberēt hi noſtri medici equiuoce: patiētibus nō acute: uinū tale potius quā aquā coctā ut faciūt cōcedere: & tāto magis q̄ ueteres ꝓallegati in calidis regiōibus exiſtentes & uinū bibere non aſſueti id potius q̄ aquam calidarum hominibus complexionum & acute laborantibus cō donauerint: quare et ceta.

Capitulum. ccxxxxii. oſtendit naturam & operationes uini albi planenſis clari & ſubtilis in cōſiſtētia

T narrationē de uino ſubtili cōpleamus de albo & planēſi uino ſermonē faciamus & naturā ei⁹ & uirtutes oſtēdamus ut eo libēter utētes & ipſū ꝑceteris ſani⁹ exiſtimātes intelligāt quātū a uia deuient ueritatis cū ipſū nō ſolū bibāt: ſed omnibus aliis tāq; melius ꝑcioſiuſq; cōmēdēt qui ꝓfecto nō cognoſcūt q̄ huiuſmodi minime faciat ad ſanitatis cōſeruationē cū paꝝ ad modū ab aqua deferat ut ſenſit Haliabas in v. Theoricæ. c. xxx. cū ait. Vinū albū eſt aquæ ſimile quod minus reliqs omnibus calidum ē & fuit Gal'. ſentētia in ſecūdo afforiſmoꝝ cōmēto. xi. dicentis. Vinū aquoſū & ſubtile atq; albū naturaliter ē aquæ uicinū & illius uirtuti uicinat' ad nutrimētū: uñ urina ꝓuocat' nec corpus inde nutrit' niſi paruiſſimū Et in tertio regiminis acutoꝝ cōmēto. viii. Vinū albū ē minoris calefactionis oībus uinis. Quod etiā ipſe uoluit in tertio Alimētoꝝ. c. ante penultimo dicēs. Oībus uinis minime nutriūt q̄ alba quidē colore: ſubtilia aūt conſiſtētia cōſimilia aliqualiter entia

UVA. BHSC. IyR_157_4

aquis. Et propterea dicebat princeps in tertia primi doc. secūda. c. viii. Vinū albū & subtile calefactis est meli⁹ nō enim capitis efficit dolorē: sed fortassis hu mectabit & dolorē capitis alleuiabit qui ex stoma/ chi ardore ꝓuenit. Et in doc. iii. eiusdē. c. iii. sic etiā inqnit. Vinū albū & subtile ē pauci nutrimēti & da tur loco aquæ. Similiter Auerrois in pte secūda cāti coꝛ cometi. xxxv. dixit. Vinū albū ē melius cui ac/ cidit ex potu uini dolor capitis necnō supcalefactō ē enim ꝓpinqus ex eis nature aquæ. Et ideo priceps Auicē. in textu cometi. xxxvii. eiusdē cōclusit. Tēpo re estiuo sumēdū ē uinū albū & aquosū eo ꝙ sit sub tilitati & simplicitati ꝓpinqus & ceta. Huius quoq; sētētiæ fuit Isaac in ꝓticularib⁹ dietis cū scripsit. Pa lā ergo intelligimus uinū albū & nigrū esse minus ceteris calidū: sed albū magis q̄ nigrū humiditati ꝓ tinet pro sui subtilitate & aquositate sibi dominan te & grossitate atq; terrestreitate nigro dominātib⁹ & ceta. Et post aliqua subiunxit. Nō inuenimus u i nū subtile & aquosū nisi albū & albedini uicinum propter hoc albū ē subtili⁹ minusq; cōmixtionem suscipit est & sensu facile cito digestiuū & uelociter uenaꝛ ꝓforatiuū & urinē prouocatiuū paꝛ tamē nutrit propter suā leuitatē: unde cito in caput ascen dit & facit ebrietatē cito dissoluendā. Nigrū uero cōtrariū facit. Et infra sic ēt inquit. Albo uino pti/ net defectō odoris & saporis: nullā suffert cōmixti onē & raro inuenire possumus ut sit dulce uel pon ticū & ceta. Et quia subtile est debile & insipidū & nullā substinēs cōmixtionē minus ceteris calidū est facilioriſq; digestionis & cito uenas omnesq; cor/ poris poros penetrat & uelociter expellitur ꝓinde minus ē ceteris nutribile & pl⁹ aliis infrigidat & ca lorē & sitim extinguit & urinā prouocat. Ex quib⁹ patet ꝙ tale uinū sit magis febricitātib⁹ aut ualde su pcalefactis utile q̄ sanis nutrimēto indigētib⁹ & nō caliditatis extinctione: Et ideo cōcludere possumus ꝙ uinū albū planēse & subtile ꝓprius uia medicine q̄ uia nutrimenti uel roboris sit propinandum li/ cet oppositum sentiant aliquí delirātes ut diximus quare & ceta.

Capitulum. ccxxxxiii. ostendit naturam & propri/ etates uini citrini & potētis quibusq; ꝓsonis ipsum conueniat.

Vlgares uinū citrinū cōmuni quodā no mine albū appellāt uinum ab altero nō distinguētes nisi in potentia & de nomi nibus paꝛ curare uident. Nos autē ꝓ prius uinū album esse dicimus quod superius descri ptū ē. f. subtile palidū & nature aquæ uicinū nullā aut modicissimā substinēs cōmixtionē qualia sūt ui na planēsia facta ex uuis albis apud nos patauos q̄ nullius sunt potentie: sed ut plurimum sunt uelut aq̄ Citrinum uero dicim⁹ uinum lōge ꝑdicto potenti⁹ quod i rei ueritate citrinū existit i colore: odorifeꝛ atq; potēs sicuti ē uinum mōtanum ex uuaꝛ albaꝛ bene maturaꝛ expssiōe factū cuius naturam & ꝓ prietates hoc in. c. intēdimus declarare ut qui eo de lectantur intelligāt ꝙ nō ita ad sanitatis conserua/ tōnē faciat sicut ad gullæ uoracis uoluptatē. Dicam ergo de ipso in primis cū Haliabate in quinto The oricæ. c. xxx. sic scribēte. Vinū quod est croceū for/ tioris ē caloris & robustioris acuminis: citiusq; ad mēbra trāsmittit & rubeā parit colerā & cephaleā quod in sanis ēt ē ueꝛ & nō in febricitātibus solum De quibus locutus ē Gal. in primo regiminis acuto rū dicēs. Vinū citrinū ē malū in eo quo indiget ille qui habet febrē quoniā ē calidū uehemētis calidita/ tis. Et Gal. ēt in tertio eiusdē cōmēto. viiii. cū dixit. Vinū citrinū uehemēti⁹ ledit caput et mētē quoniā ē calidius nigro & propter hāc causā fit addēs in fe bribus quod ē quoniā cōueniētiora in febrib⁹ sunt uina aquosa tātū: a quo sūpsit Isaac in ꝓticularib⁹ di etis cū inqt. Citrinū ergo & glaucū uinū quia sunt ab extremitatib⁹. s. albo & nigro quātū oportet re mota ceteris sūt calidiora & leuiora faciliusq; caput ascendētia & magis ipsa ꝓcutiētia: Implēt enim ca put pūgitiuo fumo facileq; cōmouēt ad ebrietatem sed tamē leuissime dissoluit: & talia uina subtília di cuntur ꝓpter suæ actionis uelocitatē & fortitudinē suæ penetratiōis sicut piper cinamomū zinziber & similia quæ in suis actionibus sūt fortissima nā subti liant hūores eorūq; feces mūdificāt & ceta. Et ꝙ ui nū citrinū sit iā dictis simile patet ꝑ Gal. in libro ter tio de simplici medicina distinctōe quarta. c. ii. dicē tē. Vinū cuius substātia ē minuta subtilis luminosa cui⁹ color pertinet citrinitati & rubedini clarū cui⁹ odor est bonus tollerat ex aqua quantitatem multā & in ætate sua antiquū & puꝛ ē tūc ipsū sanat cor pora q̄ infrigidata sunt ēt preter naturā ut ab opio & huiusmōi & cōfert ultiō iuuamēto. Ex qb⁹ appa ret ꝙ cōplexio & uirtutis talis uini sit calida multū & ideo de ipso dicere possum⁹ cū Isaac ubi supra sic scribēte. Vinū qđ fortissimū ē ceteris ē calidi⁹ & sorti oris actionis citoq; caput ascēdit ac bullire ac ferue re facit corporis humores: unde fumus caput ascen dēs nocet cerebro mētēq; ꝓcutit. Neꝯsse ē ergo ut caueāt illud qb⁹ dominat cōplexio calida nisi mul tū fuerit cōmixtū quia si cōmixtū fuerit quātū opor tet: & ut decet accipiat: & secūdū ꝙ cōuenit ætatib⁹ tempori: regionibus: & cōsuetudini ē laudabile qa grossos dissoluit hūores: uias uenaꝛ de putredine mūdificat atq; putredinē & sanguinē clarificat: seni bus aūt & qui eoꝛ ætati uicinantur ꝓp coadunatio nē supfluitatis in eoꝛ corporib⁹ fit huiusmōi opti/ mū uinū maxie si puritati fuerit uicinū qa eoꝛ calo rē cōfortat crudorūq; habūdātiā dissoluit hūoꝛ ꝓ inde cōuenit qb⁹ collecti fuerint grossi & crudi hu/ mores & ceta. hæc ipse. Ex quib⁹ manifestū reddit ꝙ maluaticū uinū grecū: et oē uinū mōtanū magne

UVA. BHSC. IyR_157_4

potentie & caliditatis quomodocūq; dicat calidas habētibus cōplexiones bibere nō liceat: niſi forſitā gratia medicinæ ut groſſos diſſoluat humores in ſtomacho exiſtētes & ceta. Et propterea in principio cibi & ꝑcipue in hieme eo poſſūt i modica uti quātitate: in æſtate uero minime: quoniam calido cali/dum non eſt addendum ut unuſquiſq; ſatis intelligit quare & ceta.

Capitulū .ccxxxiiii. oſtēdit naturā ꝓprietates & iu uamēta uini rubei et nigri ſimul declarādo nocumē ta uinoꝝ groſſoꝝ & turbidoꝝ.

Compleamus uinoꝝ cōſiderationē ex p te ſubſtātiæ & coloris ipſoꝝ acceptā di cētes prius de uino rubeo cū Haliabate i quinto Theoricæ .c.xxx. ſic ſcribēte. Vi nū quod eſt rubeū & claꝝ fortis eſt caloris & ſicci/tatis cito trāſiēs ex ſtomacho & in corpore ſangui/nē generat qui ad acumē declinat naturalē cōfortat caloré ſi cōueniēs de eo mēſura porrigat. Eſt quoq; uinū ſubrubeū quod ēt fortis ē caloris et plurimi nu trimenti bonū generās ſanguiné ſi i moderata ſuma tur quātitate Et poſt pauca ſubiūxit: Eſt etiam aliud uinū cuius color ē niger quod amplius nutrit eiuſq; calor ē ſub croceo & in corpus trāſmiſſio tardior. Quæ uidetur fuiſſe Gal. ſentētia in ſecūdo aforiſ/moꝝ cometo .xi. dicētis. Groſſū uero uinū & rubeū nutribilius ē ceteris implēs cito corpora obnoxia i/nanitioni Et in cometo .xviii. eiuſdem inquit. Vina groſſa & rubea nutribiliora ſūt q̄ aquoſa: ſed tñ mi nꝰ q̄ uina nigra ſī nutriētia. Et in libro tertio de Ali mētis .c. antepenultimo ſimiliter ait. Omniū uinoꝝ quæ rubea ſunt ſimul & groſſa ad generationē ſan guinis idoneiſſima. In libro quoq; de uinis dixit. Vi na rubea ad nutricationem ſūt conuenientia et ma xime ſi dulcia: quæ quibus nutricatione indigēt cō ueniētia ſūt ſi aliquod aliud nō impediat. Et ideo in libro de diſſolutiōe cōtinua talē de eis ordiné poſu it cū ſcripſit. Et nutribilius ē uinū rubeū groſſū dul/ce: & poſt hoc nigrū groſſū dulce: & poſt hoc albū groſſū dulce: et poſt hoc groſſū rubeū aſperꝝ: poſtea nigrū groſſū aſperꝝ & poſt hoc uinū ſubtile & ceta. A quo Iſaac accepit cū in ꝑticularibus dictis inquit Vinū ruffū quod ē de uuis nigris & aureū quod eſt de albis ſūt calidiora quia calor eoꝝ ē in tertio gra/du atq; ſunt ab utriſq; extremitatibus ſatis remota ꝑfectq; in media mediocritate. Rubeū uero ē in groſ ſitie & duritie ei uicinū: Ideirco nutribilius eſt omni bus excepto nigro: paꝝ tamē ꝓuocat urinā & tar/de caput aſcendit & durā facit ebrietatē diſſolutio/nē difficillimā & ceta. De nigro uero & groſſo & turbido dicamꝰ cū Auerroi in quarto Metheoroꝝ cometo .xxxxviii. dicēte. Oē uinū in quo ē nigredo ſpiſſa & turbiditas uincit in eo terreſtreitas & aq̄i tas aut alteꝝ eoꝝ. Et ꝑpterea nō modo nō laudat uerꝝ etiam plurimū deteſtat ab omnibus. Dixit.n. de ipſo Iſaac in loco ꝓallegato. Vinum terreſtre & groſſū oppoſitū ē ſubtili & aquoſo: unde qa groſſū ē plus ceteris grauat ſtomachū: duꝝ ē ad digeſtionē faciendā & difficile ad ꝓforādas uenas urinam nō ꝓuocat tardeq; ad caput aſcēdit ꝓpter ſui fumi gra uitatē atq; groſſitiē: Ideirco nō facit ebrietatē quod tamē ſi fecerit nō cito diſſoluet. Similiter Auicē. in prima tertii tractatu qnto. c.x. inqt de ipſo. Vinum feculētū & antiquū & nouū etiam quod nō ē clari ficatū generat ſanguinem uaporoſū feculētū & te/nebroſū. Et in tertia tertii tractatu quarto. c. quarto ait: Vinū groſſū turbatū nocet uiſui & propterea ē oīo fugiendū. Vinū autē nigrū groſſū & nō turbi/dū nō ē ita uitupandū imo ad nutricationem ꝓma/xime extollēdū. De quo princeps in tertia primi do ctrina ſecūda .c.viii. dixit. Vinū groſſū qđ ē dulce ē meliꝰ illi q̄ pinguis uult eſſe & fortis ab opilationi/bus tamē eius ſibi caueat: uetus autē rubeū ē melius opilationē habēti frigidā & ceta. Et in .xi. tertii tra/ctatu ſecundo .c.viii. Vinū nigrū groſſum eſt nutri/bilius & magis faciēs declinare hūores ad cōtrariū eius quo fit reſolutio & reducēs ſpiritū in eſſētia ſua & ceta. Et tamē ex medicinis inflatiuis uinū groſſū & dulce propter groſſitiē ut idē ait. in .xiii. tertii tra ctatu .v.c.i. Iſaac quoq; ubi ſupra ſic de eo ſcripſit. Vi nū nigrū groſſius ē & durius ad digerēdū & difficile ad penetrādū uiā uenaꝝ & ad urinā ꝓuocādum groſſūq; dat nutrimētū proinde tarde caput aſcēdit & cū aſcēdit facit fortē ebrietatē ad diſſoluēdū tar/dū. Et poſt multa ſubiunxit. Vino nigro ꝓtinet groſ ſities liquoris grauitas odoris: unde difficile ē ad di gerēdū tarde ad caput aſcendit: multū nutrit: & ue/nas de groſſo ſanguine ꝑplet: ad diſſoluēdū tardum unde gal. Vidi homines paleſtribꝰ ludis utētes hoc uinū frequenter & conſuete bibere ut ingroſſarent & fortitudinem acciperēt quod eos ingroſſauit & magnā uim eis tribuit & dedit eis nutrimētū carni uicinū porcinæ: ꝓpinde bonū ē ſi iuuenibus ante ci/bū datū fuerit. Senioribus uero ē incōueniēs & hoc ante cibū & poſt cibū quia propter defectionē ca/loris naturalis eoꝝ generat opilationē & in renibꝰ lapides ſi illo aſſueſcāt. Et poſtea ſubdit uinū nigrū ſolā habēs dulcedinē calidius & nutribilius & plus ceteris uētrē humectat & urinā nō ꝓuocat uētoſita tē & inflationē creat & ex eo nō fit adeo nocumē/tū capiti & neruis ꝓpter ſuæ fumoſitatis groſſitiē et grauitatē: unde tardius ad caput aſcēdit & ꝓp hoc ab eo tardiſſime inebriat & ceta. Vnde gal. Vinū inqt nigredini ꝓtinēs nō habet tātū caloris quātum glaucū & citrinū neq; tātā facit ebrietatē. Vinū uero quod dulcæ ē & pōticū groſſius durinſq; digeſtioni exiſtit & magis uētoſitatē & inflationē generat la/pidē ēt in renibus & opilationē in ſplene & epate magis q̄ ceteris & uomitū ꝓuocat: & dolorē in ca/pite & neruis facit. Et pꝰ aliq̄ iteꝝ ait. Vinū nigrum

UVA. BHSC. IyR_157_4

dulcē habēs saporē cōuertiē ī sāguinē: sed tñ sāguis
qué generat turpidus ē & grossus melācolico ptinēs
hūori. Et ppea cōcludere possumus cū gal'. i quarto
de regimine sanitatis dicēte. Fugiēda sunt grossa &
nigra uina ut cachochima & tarde incedētia. Et in
v. eiusdē: Vinū nigrū grossū ñ est utile senibus neq;
añ cibū neq; mlto magis alio tēpore qa nīlū grossū
utile est senibus quoniā opilant' ex eis epar renes &
splen. Et i tertio Alimētoꝝ. c. superi⁹ adducto. Gros
sa uina sūt magis nutritiua subtilibus ut natura ip so
rū insinuat et expiētia testat'. Et infra: Grossa uina di
gerūt' quidē tardius & distribuūtur. Et postea. Am
plius nutrimētū dāt corpori & sicut ad nutrire sunt
meliora subtilioribus sic ad urinationē deteriora: &
in libro de euchimia. c. viii. sic ipse cōclusit. Fugere
oportet a grossis simul & fetidis uinis & indelecta
bilib⁹ & austeris. Q uæ autem delectabilia fuerint
grossa & nigra & non turbida non ita fugienda
sunt nisi a senibus & a timentibus opilationes ut
dictum est.

Capitulū. ccxxxxv. oñdit naturā & ꝑprietates uini
dulcis simul cū nocumētis eius & iuuamētis.

Vātū est ex pte substātiæ & coloris de ui
no supi⁹ determinatū est. Nūc aūt de ip
so q̄tū est ex pte saporꝝ dicēdū est & pri
mo de dulci quo maior ps hominū dele
ctat' q sensualem gustus appetitū insequūt' nō tamē
intelligentes qꝺ licet res dulces humanis corporibus
cōuenientissime ex se & ꝓportionatissime sint ut in
c. xxxxviiii. libri hui⁹ declarauimus ꝑ accidēs tam
nociuissime existāt & ꝑ maxime uinū dulce. Quod
nō tātū ratione dulcedinis: sed ratiōe dulcis & gros
si liquoris simul. Quēadmodū inuit gal'. in tertio re
giminis acutoꝝ cōmēto secūdo cū inquit. Dico er
go qꝺ cū omne uinū dulce: calefaciat & sit grossum
in substantia sua oportet ut uirtutes ꝑticulares quæ
apparēt ab eo qñ bibit' ñ sint nisi ab istis duab⁹ q̄li
tatibus. s. dulcedine & grossitiæ quod ē quia colori ī
se nō est uirt⁹ in nocumento aut iuuamento ergo q̄̄
titas grossitudinis uini huius est illa & tarditas pene
tratōis eius. Oportet ergo ut non solū nō apiat opi
lationes alicuius mēbroꝝ: sed faciat in eis opilatio
nes. Et ꝓpter hāc causā fit nocumētū ei⁹ epati qñ in
ipso ē infirmitas nocumētū magnū & ꝑprie cū i eo
ē apostema aut durities & nocet ēt huic mēbro no
cumēto nō pauco quādo opilationes quæ sūt in eo
accidūt ab hūoribus grossis. Et subdit. Deinde mē
brū secūdū cui aduenit nocumētū post epar de ui
no dulci ē splē. Quod etiā uoluit ipse in libro de ui
nis cū ait. Dulce uinum neq; subtile certitudinaliter
neq; lucidū inuenies & ꝓpterea si dulce ē & grossū
est cōsistētia & tardi trāsitus: unde nō solū obstruit
aliquā obstructaꝝ ꝑticulaꝝ: sed ēt alliciet obstructi
onē: & ꝓpterea nociuū fit epati patiēti & maxime
flegmatizāti & nō solū epar: sed etiam splen nocet'
a dulcibus uinis nō tamē pulmo quādo grossū ag
gregaūt humorē. Cuius interpres Auicē. sentētiam
magistri secutus inquit in. x. tercii tractatu primo. c
vi. Vinū dulce uehemēter aperit opilationē pulmo
nis sicut ipsum uehemēter generat opilationē epatis
Et in tractatu quinto eiusdē. c. i. dixit. Vinū dulce ē
melius uinū habētib⁹ in pectore ægritudinē & pro
prie illud quod ē albū nā illd' ē magis adiuuās ad ex
puēdū ueꝝ nō oportet ut bibat' in pleuresi & in pi
plemonia nisi post maturationē: neq; sumat' in po
tu ab illo cui⁹ epar aut splē ē infirmū. Et in. xiiii. ter
tii. c. xviiii. similiter ait. Vinū dulce facit accidere in
epate opilationē & ipsū abstergit illā q̄ ē in pectore
& causa in illo ē qꝺ uinū dulce attrahitur ad epar ñ
gradatim ꝓpterea qꝺ epar diligit ipsū ex hoc qꝺ dul
ce: & ꝓpter suā penetrationē ex hoc qꝺ ē potus. In
pulmone uero nō sic quoniā superuenit ei uinū dul
ce cū iā collatū ē. Isaac uero de eo in ꝑticularib⁹ die
tis sic scripsit. Vinū dulce calidū ē in secūdo gradu
& siccū in prīo aliquātulū tamē humiditati ptinet
ꝓpterea ē grossū & illaudabile in sua actiōe nisi qa
uētrē soluit quia in omni re dulci uis laxatiua et col
latiua inuenit' quod uinū si aliqd inuenerit in cor
pore qd' ipsius cōtrariū sit actiōi & cohibet' ad ex
eūdū calefacit & bullit ascēditq; ad supiorē ptē sto
machi & cōuertit' in colericos hūores sitimq; gene
rat & uentositatē in supiori ꝑte & lateri nociuā: opi
lationē in æpate & splene generat: lapidē in renib⁹
creat maxime si inuenerit hæc mēbra talibus passiōi
bus ꝑparata aut digestiuā uirtutē debilē. ꝓpter hoc
caueant illud quibus grossa & hūida donatur dieta
qa si assuescerint eo ꝓfecto in hidropicā incidēt pas
sionē & ceta. Et postea dixit auctoritate Gal'. qꝺ opi
lat epar qa ꝑuenit ad ipsū ꝑ largas uias pulmonē ät
minie qa ꝑ angustas. Illd' tñ caueāt qb⁹ generat' si
tis: eoꝝ. n. calorē augmētat & hūiditatē saliuæ defic
cat & ingrossāt fitq; q̄si creta et anectit' cānalib⁹ pul
mōis & qa ēt cōuertitur ad colerā: cauēdū ē dicēte
Gal'. i tertio regiminis acutoꝝ cōmēto. iii. Post mel
uinū dulce inter ceteras res dulces est facili⁹ in colerā
cōuertibile. Et i li. de uinis. Dulce uinū in acutis ægri
tudinib⁹ ad expuitionē ē utile in quātū aūt deficiūt
a uehemēti caliditate uina dulcia in tātū min⁹ capi
tis grauedinē faciūt & nocumētū prudētiæ. Nō aūt
sūt idonea colericis: materia. n. sūt oīa dulcia xāte co
leræ neq; febrientibus conferunt eo qꝺ sunt grossa.
Bona tamen sunt dulcia uina ad nutriendum si sa
na fuerint: epar: splen: renes & huiusmodi membra
ut idem refert in. c. octauo. Hæc igitur sunt iuua
menta & nocumenta uini dulcis a cuius potu tutius
esse credimus abstinēdū & si gustui delectabilissimū
sit iuxta illud. Solóis philosophi dicētis. Cōsule nō
q̄ suauissima: sed q̄ optima: animū ac ratōnem ducē
sequere. quare & ceta.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Capitulū .ccxxxxvi.oñdit naturā & opatiões uini acreſtini auſteri ſtiptici & pōtici & ſimiliū.

N uno.c.de his oībus breuitatis gratia determinabim⁹ & ēt qa unā ſapiunt & eādē naturā licet ſecūdū pl⁹ & min⁹ de illa pticipēt .Dicam⁹ ergo cū Gal'.in tertio regiminis acutoꝝ cōmēto quinto ſic ſcribēte. Vinū ſtipticū ē paucæ caliditatis quādo cōparat' aliis uinis & pp hoc fit qꝫ potus ei⁹ cōfert diariæ uerum tñ nō ꝓuocat urinam et tale eſt cōueniēs calidas habētib⁹ cōplexiões & epar inflāmatū ut placuit Auicē.in tertia primi doc.ii.c.viii.dicēti.Q uib⁹ uinū calefacit & inflāmat epar utātur tali q̄le ē ſucc⁹ uuæ acerbæ huiuſmōi aūt ē uinū acreſtinū ideo cōuenit Silr ſtōacho cōpetit iflāmato & exiccato qa ſitim remouet ipſūqꝫ refrigerat & ceta.Dicēte eodē i.xiii. tertii trac.prio.c.xxviiii.Vinū ſubtile declinās ad ſtipticitatē paꝝ tollerās cōmixtionē pp aquoſitatem ſuā facit penetrare cibū & uiuificat uirtutē & excuſat a potu aq̄ frigidæ faciētis triſtari & iraſci ſuo frigore .Iſaac uero de ipſo in pticularibus dictis inquit Ponticū uinū & acerbū duri⁹ é & grauius tardiuſqꝫ digeritur uenaſqꝫ difficilius dulci pforat qa dulce calidius ē & acceptabilioré ſaporē habet. Pōticū aūt uidet' eſſe terreſtre aut paꝝ habens ſaporē:unde difficile eſt ad pforandū uenas neqꝫ urinā neqꝫ ægeſtionē aut ſudorē ꝓuocat:nō ergo bonū ſāguinem generat:uentrē tñ & inteſtia cōfortat:ſtringit ergo egeſtionē de ſtōacho defectiōe maxie ſi ſolutio cā caloris fiat cuius ſigna ſūt raſura inteſtinoꝝ & ceta.Vñ Diaſcorides .Vinū inqt acerbū diureticū eſt:ſed neſcim⁹ q̄ intentiōe hoc dixerit & ceta.De pōtico etiā dicam⁹ cū eodē ubiſupra ſic ſcribente.Si uinū fuerit pōticū neceſſe eſt ut ſit groſſū ipoſſibile eſt eqdē ut uini pōtici liquor ſit ſubtilis imo uinū taliter exiſtens illaudabile dat nutrimentū duꝝ ad digerendū urinā nō ꝓuocat uentrem cōſtipat tarde ad caput aſcendit:ſtōachū & cerebrū cōfortat:& ꝑdeſt malas habentib⁹ aquas figurā corporis diſturbātes eos etiā iuuat q frigidiſſimā potauerūt aquā uel niuem qa ſi corruptibilis aq̄ bibatur i malos cōuertitur hūores & ceta.De uino autem auſtero dicam⁹ poſtrēo cū gal.i li.de euchimia & cachochimia.c.viii.ſic cōſulēte . Fugere autē oportet a groſſis ſimul & fetidis uinis & ab indelectabilib⁹ & auſteris.Et infra uinum auſteꝝ nō ſil' euchimū:ſed robur ipmit debili ſtōacho & uentri & maxie ſecūdū diſcraſiā calidā patiētib⁹.Et in li.de uinis ſic quoqꝫ de eo ſcripſit.Auſteꝝ uinū neqꝫ ipſū eſt diureticū:ſed ſicut groſſū tardat circa hipocundrium & ceta.Et poſtea dixit.Auſteris uinis gratia roborādi ſtomachum utimur album autem & auſterum eſt inutile quia infrigidat ſenſibiliter.Ex quibus patet qꝫ talia uina non faciant ad ſanitatis cōſeruationem:ſed potius quandoqꝫ ad me/delam ut uiſum eſt:quare ꝓtermittātur.

Capitulū. ccxxxxvii.oñdit naturā laudes uirtutes & iuuāta uini odoriferi et ſim' nocumenta oppoſiti

Onſideraui⁹ i ſupiorib⁹ uinū ex pte ſ̄b ſtātiæ & coloris & ſaporis:nūc aūt de ipſo q̄tū ē ex pte odoris ñ iutilis fiat a nobis cōſideratio qm̄ ut medici ſētiant ſapiētes una potioꝝ req̄ſitaꝝ i uiō cōditionū ē odor dicēte Auicē.i.iii.p.d.ii.c .vii.Sānitatis cōſuator debet uinū bonū odorē bonū habēs bibere.Et i.c.viii eiuſdē.Quāto magis odor uini fuerit bon⁹ & ipm fuerit meli⁹ & ſaporis melioris erit magis cōferēs & xiiii.iii .tra.i.c.xx.ſic ēt ait de eo.Vinū odoriferꝫ ue locis ē penetratōis & plurib⁹ epatib⁹ cōueniēs i qb⁹ñ ē caliditas uehemēs.Silr Iſaac i pticularib⁹ dictis ip ſū plurimū cōmēdauit cū dixit.Vinū odoriferꝫ ſuū liquorē ſignificat eē ſubtilē tēpatū & ex oi ſorditiæ mūdificatū pēituſqꝫ digeſtiuū :uñ claꝝ ſanguinē generat & laudabilē & mūdū cordis ergo ē cōfortati uū aīamqꝫ letificat & āguſtiā expellit qm̄ mūdificat ſāguinē a ſorditie i corpe exiſtēte q̄ expulſa ſāguinis ſum⁹ groſſus turbid⁹ & obſcur⁹ ſolit⁹ natural' caloris lumē obfuſcare:expellit'.Vñ fit cā letitiæ pp hoc ergo huiuſmōi uinū oībus ætatib⁹ & cōplexiōibus cōueniēs ē ſi accipiat' ut oportet & qđ a natura ſubſtinet':uñ Hipocras .Vinū iqt odoriferꝫ ſubtili⁹ leuius digeſtibili⁹ ceteis ē ac nutribili⁹ qa ſignificat naturā ſuā cōpleuiſſe actionē & oē cōtrariū ab eo eē ablatū ꝓinde urinā ꝓuocat citoqꝫ ad caput aſcēdit & facilſime ab eo iebriat':ſed tñ cito ab ea liberat'.Vinū uero qđ nulli⁹ ē odoris inuit ſuæ fūoſitatis groſſitiē grauitatē & idigeſtibilitatē .Iccirco illaudabilis ē nutrimēti pp hoc nec mūdificat nec ſāguinē clariſicat neqꝫ cōfortat cor nec creat letitiā:groſſos ēt augmētat hūores & fumū turbidū generat & obſcuꝝ q̄re fit cā triſtitiæ : ſed tñ pp ſuā grauitatē & groſſitatē ñ cito i caput aſcēdit & ebrietatē generet qđ ſi fecerit dure tardeqꝫ diſſoluit'.Et ſubdit.Vinū ſ̄b tile et groſſū ē mediocre cui⁹ odoris mediocris fit actio & paſſio ei⁹ ſm qꝫ ē ꝓpinquū ul' rēotū ab eoꝝ extrēitatib⁹.Si.n.rēotū fuerit a bōitate malū erit.Si uero a malignitate bonū erit:quod ſi ſteterit i medio eoꝝ erit mediocre .Vinū uero qđ grauē & horribilē habet odorē ē peſſimū ſm ſui odoris horribilitatē et grauitatē nocet cerebro:& grauat et pcutit mētē pelliculiſqꝫ cerebri ifert leſionē et peſſimū generat ſāguinē maxie ſi ē pōticū:uñ gal'.Oportet inqt cauere a uino horribilē naturā et grauitatē habēte maxie ſi pōticū ſit qa duꝝ ē digeſtioi & digeſtū ēt generat ſāguinē malū.Gal'.aūt i li.de euchimia & cachochimia.c.viii.ſic dicit: ut i nra habem⁹ trāſlatione : Meliora ad euchimiā ſi odorifera ſed caput pcutiūt Meliora uero ad urinatōnē ſi q̄ ſubtilia : caput uero minie tāgūt.Fugere aūt oportet a groſſis ſim' et fetidis & idelectabilib⁹ & auſteris.Et i libro de uinis cōdu

UVA. BHSC. IyR_157_4

dit & nos cū eo p̄lens capitulū dicētes. Meli⁹ uinū ad euchimiā est qđ est odoriferū & in ceteris laudabile magis. Hoc igit̄ pro nostre sanitatis conseruatione debemus eligere sicut oppositū ob eius nocumenta quæ dicta sunt pretermittere: quare & ceta

Capitulū .ccxlviii. ostendit naturā & operatiões uini noui quod mustū dicit̄ & ipsius nocumenta cum purificatū bullitū & sufficienter clarū nō fuerit.

c Vm uinū ex p̄te ætatis nō minus recipiat diuersitatē q̄ ex parte suprascriptorū rationabile mihi uidet̄ de ipso ut sic considerat̄ aliqua nō inutilia cōsequēter perscrutari. Et quia istud duobus modis principaliter cōtingit cū aliquod nouum sit & aliquod uetus. Ideo de primo .s. de uino nouo qđ mustū appellat̄ primitus dicemus cū Auicē. in prima tertii trac. v. c. x. sic scribente. Vinū feculētū & antiquū & nouū etiam qđ non est clarificatū generat sanguinē uaporosum feculentum & tenebrosum. Si tñ clarificatū esset secus cōtingeret: dicēte eodē in. xi. tertii trac. ii. c. viii. In uino qđ recens est fortis existit uirtus ad agregādū spiritū & cōfortādū ipsum & p̄pterea uinū nouū cōmouet coitū ut idē inq̄t in .xx tertii trac. i. c. xviii. & in. c. xxxvii. eiusdē ait. Illud cui inest proprietas generādi sperma est uinū nouū & ceta. Cū tñ purificatū nō fuerit quale est id de quo hoc in loco principaliter intendimus: ad plura p̄ducit nocumenta cū dicat Princeps ipse in. xiiii. tertii trac. iiii. c. primo. Scias q̄ potus plurimi uini passi recentis facit cadere in solutionē uentris epaticā cuius quidē rō est qa ut Isa ac refert in p̄ticularibus dietis. Vino recenti inest calor in primo gradu: unde pertinet frigiditati & humiditati. Iccirco ceteris ē nutribili⁹ malos generat humores & inordinata somnia & uentositatē stōachi & inteſtinoꝝ: unde gal. Vinū quodcūq̄ recēs fuerit non habet uim ducēdi cibū p corpus neq; urinam p̄uocandi ió oportet frigidas & humidas habentes naturas illud cauere: uētositatē enim & inflationem fastidiūq̄ generat: ideoq; si necessitas fuerit uinū eligat̄ clarissimū aquosum subtile diu a torculari expressum & post aliq̄ subiunxit. Vinū similit̄ q̄ uicine a torculari exierit qa adhuc est indigestum & a bulitione nō q̄uit neq; terrestria ad suū locū descenderūt naturalem: neq; etiā aereū ad suū locū sali uit. s. ad supiora neq; liquor eius clarissimus: medio crit̄ aūt stans mūdificat̄ & lucidissimus appet. Deinde subdit. Recens uinū p̄ sue humiditatis habundātia & caloris paruitate propter ebullitionē suiq; turbiditatem malos generat humores: terribilia somnia inducit uētositatē & inflationē stomacho nociuā & opilationē in urinalib⁹ creat uiis: unde gal. De cet inquit uini diuersitates itelligere qa recēs q̄ uicinū est torculari calidū est in. i. gradu: Vet⁹ uero. vii. ānos transiēs in .iii. calidū existit. Mediocre aūt qđ est a duob⁹ ānis usq; ad q̄ttuor calidū ē in. ii. Quāto enī uinū habet caloris paucitatē tāto hūidi⁹ approbat̄. Et quāto calidi⁹ tāto siccius & ceta. Quātū quo q; uinū nouiter factū uitupat̄ a gal. patet per ea q̄ ipse scripsit in libro de euchimia & cachochimia. c. viii. cū ait. Vētris dulcia uina & grossa sūt lenitiua ut nullus ignorat sicut est mustū q; est inflatiuū & indigestibile & pachichimū & unā solā bonitatē habet subducere uētrē. Et si de hoc infortunet̄ nociuissimū fit Et post aliq̄ subdit. Fugere oportet ab antiquoꝝ uinoꝝ potu sicut a ualde iuuenū sorbitiōe. Illa enī su p̄flue calefaciūt. Ista uero oīno nō calefaciūt. Maxime aūt a grossis natura uinis abstinere cōgruit q̄ diu fuerint in iuuenescentia tāto enim deficiunt cōferre digestionib⁹ ciboꝝ q; & ipsa uix digerunt̄ & ceta Ex qbus appet q; nisi mustū bene purgatū sit & clarissimū sufficiēterq; bullitū miſtoꝝ nocumētoꝝ p̄t eē p̄ductiuū & p̄pea nō est bibēdū: & maxie si dulce fuerit p̄ maiorē q̄ ex inde seq̄ret̄ opilationē: licet q̄ plures hoc minime credant bestiales: q; postquā illo se ad libitū repleuerint paucos post admodū dies egrotāt multiq; moriunt̄ & bene p̄fecto iacēt extincti ne suis cū uoluptatib⁹ malū proximis p̄bentes exemplū: illos corrūpant: quare & ceta.

Capitulū .ccxlviii. ostēdit naturam & proprietates uini ueteris declarando iuuamenta & operatiões ei⁹ quibusq; & qñ cōueniens sit ratione medicinæ.

q Via posset quispiā opinari imo credere q; uinū antiquū sanis hoib⁹ esset utile si cuti uinū nouū ē ab eis fugiendū: ut dixi mus: qui nō parū p̄fecto decipet̄. Ideo mihi uidet̄ in presentiaꝝ dicēdū esse de ipso & opatiōibus eius magis ad medicinā q̄ ad cibum facientib⁹ ne qs eo utens: pro meliori forsitā: egrotet: quoniā ut dicit princeps in .iii. primi doc. ii. c. viii. Vinū uetus est quasi medicina & pauci existit nutrimēti licuti nouum uinū impedit epar & ad epaticā perditcit dissinteriam propter inflāmationē suam & ceta & in secunda tertii capitulo .iiii. Vinum antiquū parum ualde confert ægritudinibus neruorum omnibus sicuti plurimum ex eo sumptum est res nocibilior neruis. Cui⁹ quidē ratio ab eo assignatur in .xiii. tertii trac. ii. c. viii. cum ait. Vinum uetus odoriferū est confortatiuum uirtutis expulsiue & resolutiuum materiei male. Et in .xx. tertii trac. i. c. xviii. inqt. Vinū antiquū subtiliat uaporē & resoluit eū & nocet coitui p̄pter illud & ceta. Et hoc ió qa calefacit plurimū & desiccat in tñ q; si multū bibat̄ occidit teste eodē p̄ncipe in .xiii. tertii trac. ii. c. xx. dicēte. Multotiens moritur homo ex potu uini ueteris inflāmatus & conturbatus & sitiens: & gal. in secundo interiorum. Seruus gramatici bibens uinum uetus inuigil deinceps factus a febre ac desipientia captus expirauit. Et ratio quidem huius est quia ut Isaac inquit in particularibus dietis. Vetus uinum qđ trāsit

UVA. BHSC. IyR_157_4

uſq; ad .vii.ānos uel pl⁹ calidū eſt & ſiccū in.iii. gradu & habet quiddam amaritudinis & huiuſmodi uinum parū nutrit citoq; caput aſcendit & mentem ꝓcutit propter ſue pūctionis acumē: maxime ſi multū ex eo bibat & parū aquæ ibi miſceat ꝓpter hoc caueant illud neruos debiles habētes & q ſenſus acutos habuerint magnū nanq; eis preſtat nocumentū niſi tantā in ſuis corporibus habeant humiditatem quæ bene reſiſtat uini acumini: unde Gal. Multum inqt uinū uet⁹ cōueniens eſt his in quoꝝ uaſis multitudo humoꝝ crudoꝝ ē acumulata. Et poſtea ſubiunxit. Vetuſtiſſimū uero uinū ꝙ ꝓpriū ꝓdit ſaporē & amaritudinē habet ſpernat. Vnde debemus intelligere: quod uinū uetuſtiſſimū augmentat calorē ultra tēperamentū nocetq; pelliculis cerebri & mentē ꝓcutit & nonnūq; extinguit naturalē calorē cū acumine ſuiq; ſiccitate. Et quod uina magis uetera calidiora ſint patet ex ſerie Haliabatis in.v. theoricæ ſcribentis. Et quāto amplius uinū uetuſtū fuerit maioris erit caloris q fuit ſnīa. gal in.iiii. de ſimplici medicina diſtinctione.iii.c.i. circa finē dicentis. Oīa uina quāto pl⁹ antiquant calidiora ſunt & accidit uinis ſtipticis qñ antiquātur ut acquirant dulcedinem & acuitatē & acredinē & recedat ab eis ꝙ eſt in eis de ſtipticitate. Vnde concludere poſſumus cū gal. in libro de euchimia & cachochimia. c. viii. dicente. Fugere oportet ab antiquoꝝ uinoꝝ potu ſicut & a uale iuuenū qñ ſupflue calefaciūt & hoc intelligendū eſt uia nutrimēti qñ loco medicinæ qñq; & in qb⁹ dā cōueniētiſſima ſunt ut dictū eſt ſupra & precipue his qui frigidi ſunt & hūidi ſuperflue dicēte Gal. in libro de uinis. Frigidis & aceruatis in uenis hūorib⁹ q calida & antiqua uina ſunt conueniunt. Ex his igitur & ex oīb⁹ ꝓcedētib⁹ capitulis de uino ꝓtractantibus appet ꝙ uinū int oīa bonū & laudabile ad ſanitatē dici mereat & eſt illud de quo ſcripſit gal. in iii. microtegni textu cōmēti. ccv. dicēs. Potus quidē aptus uinū eſt ætate mediū forma uero purū lucidū in colore uero albū aut ſubrubeū: odore uero ſuaue in guſtu uero nec aquoſū oīno nec aliq; uehemēntē qualitatē oſtēdens nec ſtipticā nec amarā neq; dulcē. Tale igit unuſquiſq; potēs ſibi uinū elligat ſi tēpate ul q ſi fuerit cōplexiōis. Si uero diſtēpate ualde ꝙ medico electo uidebit: bibat. Si uero non adeo potēs fuerit ut hæc oīa habere poſſit & uinū ſibi elligere oēm laudabilē hñs cōditionē illud ſaltē ꝙ plures de dictis habuerit aſſumat: quare & cetera.

Capitulū .ccl. oſtēdit qd ſit aqua & q ſit ei⁹ cōplexio quomodoq; nō nutriat neq; nutrire poſſit.

Vm q; plures hoīum a natiuitate & multi etiā ex tpe uinū bibere ñ poſſint ſed tm loco ei⁹ aquā: iuremerito poſſent de nobis cōqueri ſi in hoc noſtro tractatu elligibilioris aq cōditiōes nō oſtenderem⁹ ſicut de uino in ſupiorib⁹ fecim⁹. Et ꝓpea de ipſa aq & de ſpecieb⁹ ei⁹ qb⁹ ipſi utunt cōſequēter dicēdū eſt ut eā q facit ad ſanitatis cōſeruationē ab egritudinali diſtiguere ualeant ſed qa dixit gal. in primo de ingenio ſanitatis. Qui uult aliqd inueſtigare oportet ut nomē ei⁹ diffiniat. Iō primit⁹ deſcribamus quid aq ſit dicētes cū Auicē. in ꝑma primi. Aqua eſt corp⁹ ſim plex cui⁹ naturalis loc⁹ ut ſit circūdās terrā & circunabiꝝ
data ab aere cui⁹ natura frigida eſt & humida & cetera Aꝝ. aūt in libello de ſenſu & ſenſato uoluit ꝙ aqua ſit ſubtiliſſimū oīum humorū qb⁹ i locis auctores hi aquā purā ꝙ ē unū de q̄ttuor elementis deſcripſerūt de q Auerrois i cōmēto. cxv. ii. libri de aīa dixit Aqua pura nō calefit ſicuti neq; aer pur⁹ infrigidat Et nos hāc aquā nō habem⁹ ſed aliā nō ita ſimplicē q alterat & corrūpit unūquodq; aūt ſimpliciū nudoꝝ nō putrefit ſed ad aliud cōuertit ſimplex ut dixit Auicē. in. ii. ꝑmi doc. ii. c. viiii. Qualēcūq; tñ habeam⁹ aq elemētū eē dicim⁹ cū pot⁹ mixtū & elemētatū dici mereat. Cui⁹ cōplexio etiā frigida e & hūida ut nobis inuit Iſaac i ꝑticularib⁹ dictis cū ait. Phyſici cōcordati ſunt maxīe Hipocrates & gal. Quod aqua ſit cōpoſita ex duab⁹ q̄litatibus ſimplicibus .ſ. frigiditate & humiditate ꝓinde nullū dat nutrimētū corporib⁹ hūanis & cetera: quia eis nō aſſimilatur cū ſimplex ſit reſpectu ſaltē noſtrorū corporū q̄ compoſitiora ualde ſunt ipſa. Simplex aūt cōpoſito diſſimile eſt. Et ꝓpea aq nutrire nō pōt: qñ nutrimentū nihil aliud ē q cibi aſſimilatio in corporib⁹ edentiū: poteſtate eis qdē eis ſimile. Aq aūt nō nutribilis eſt cū nec poteſtate neq; accidētaliter ſit ſimilis calori nec ſiccitati noſtri corporis & cetera. Ratione igitur ſimplicitatis & ſuaꝝ q̄litatū nō pōt nutrire. Et ꝙ in cōplexione ſua aqua ſit frigida & humida nō eſt dubitādū cū nō ſolū Iſaac ſed etiā gal. ſic ipſā eſſe affirmauerit dicēs in libro .i. de ſimplici medicina. Aqua q uere eſt aq ꝓpria cui nō admiſceat alia ſubſtātia ē in uirtute ſua frigida neceſſario: & in diſtinctiōe. ii. eiuſdē. c. i. Aq in natura ſua eſt frigida & humida tñ ſi ꝓieceris i ea ſulfur aut alumē facies eā calidā. Et in diſtinctiōe. iii. c. vi. ait. Aq cū hoc ꝙ infrigidat ē magis hūida q oīs res cū nō ſit aliqd humidi⁹ ea ꝓter aerē. ſ. Et ſic habem⁹ q ſit eius natura & cōplexio & quō nō nutrit neq; ad id eſſentialem aliquā potētiā habeat. Quod dicimus propterea quod per accidēs iuuat ad nutritiōem ſubtiliando cibum & faciendo ipſum penetrare & quod ita ſit apparet per gal. in tertio regiminis acutorum cōmēto. xviii. dicentem. Aqua non eſt niſi compoſitor cibi & non cibus quod non tantum Hipocrates ſed etiam reliqui medici dixerūt. Et in libello quē de bonitate aquæ conſtruxit inquit. Nō nutrit aqua ſed ſolū eſt uehiculū cibi ut Hipocrati & Criſippo & Eraſiſtrato uidet. Et propterea dicebat Princeps in ſecūda primi ca. ſuperi⁹ allegato. Aqua unū exiſtit elemētoꝝ quæ ſola inter oīa elementa habet ꝓpriū ut in eo ꝙ come

UVA. BHSC. IyR_157_4

dere & bibere ingrediat nō ideo ut nutriat sed quia nutrimentū penetrare facit & eius rectificet substantiā. Nō aūt dicimus ꝙ aqua nō nutriat nisi quia nutriens in potentia est sanguis & in alia potentia lō/giori est pars membri hominis. Corp⁹ uero simplex nō cōuertit nisi ad formā sanguineā recipiēdā neq; formā membri humani nisi cōponat. Appet ergo ex his quæ nos in rubrica presentis capituli promiseramus: ad quas uero operatiōes utilis sit & ad quē finē bibēda ab hominibus & a brutis in sequentib⁹ magis patefiet: quare & ceta.

Capitulum .ccli. ostendit quæ iuuamenta & utilitates proueniant in corpus ex laudabili aqua bibita.

q Via in superiori capitulo dictū est ꝙ aq̄ simplex sit & frigida & humida nō nutriens potuissent aliqui dubitare & nobis obicere: ut Isaac refert in particularibus dietis: hoc modo. Si aqua ē sicut dixisti quæ necessitas fuerat ut aqua daretur nature humane cum nos uideam⁹ aialia nullo modo posse regi nisi rarissime ablq; aqua quibus sic obiicientibus respondendum ē. Aquæ necessitas duob⁹ modis fit. Vno quia portat cibum per totū corpus cū sui subtilitate & liquore dissoluit autē & attenuat cibū ut possit uenas penetrare & ceteras uias corporis. Alio mō quia cū frigiditate & humectatiōe refrigerat & extinguit caloris extranei & naturalis acumē & sitim ab eo generatā mitigat ꝓpter cōtrarietatē quā utraq; habēt & dissoluit fumū circa cor acumulatū qm̄ cōfortat naturā in actiōe sua. Sed tn̄ si inuenerit fortē caloris quātitatē adeo ut nequeat ei repugnare mutat in ipsum patiendo sicut uidemus in exterioribus aquā in ignē trāsire. Mutat enim in ignea natura ꝑ sui subtilitate: un̄ ignis cōfortat & augmētat. Vnde nos oportet ut prouideam⁹: si hæc in firmo tribuat inge niare illā admiscēdo eis uidelicet rē grossā & eā grauantē q̄ sit in sua cōplexiōe cōposita sicut pīliū: pānis lot⁹ & similia ut fiat grossior & grauior neq; calori obediat extraneo sed per ea extinguatur sitis ab ea generata & calor mitigēt. Hoc silr uoluit Auicē. loquēs de aquæ iuuamēto i. ii. i. doc. ii. c. xvi. cū ait. Aq̄ est substātia q̄ adiuuat ad liquæfaciendū nutriēs & subtiliādū & ut cito currat & penetret in uenas & in foramina nec eē pōt ablq; hoc auxilio ei⁹ complemētū rei nutrimenti. Et in sūma de pulsib⁹. c. xi. Aq̄ nutrimētū penetrare facit. Et in cāticis textu cōmēti. c. xxxi. sic ēt iqt. Aq̄ delectabiles cōseruāt hūiditatē radicalē & cānt egressum fecū & supfluitatū digerūt & deducūt cibū ꝑ uenas. Gal. quoq; iuuamēta laudabilis aq̄ plurimū extollit dicēs In primo de regimine sanitatis. Bona aq̄ oīb⁹ ætatib⁹ cōgruit ꝙ nō de uino cōtingit uel cibariis & licet ipsa nō sit cibus sicuti nō tm̄ dixit Hipocrates sed etiā reliqui medici: est tn̄ cōpositor cibi teste eodē in. iii. regimi nis acutoꝝ cōmēto. xviiii. Silr Rasis in. iii. Almāsoris. c. iiii. de utilita tib⁹ ei⁹ inqt. Aq̄ naturales i corpore cōseruat humores q̄ cibū subtiliās penetrare facit ipsa quoq; calorē reprimēdo calefactis calidāq; habētib⁹ cōplexionē plusq; uinū cōueniens est & ceta. Et in. xxiii. cōtinētis. c. vccxlvi. dixit auctoritate rufi. Aq̄ confert ei cui cōdominat humor niger inflāmatus in quo generat colera nigra uel in quo accidit ayda in principio morbi laborātib⁹ colera erugi nosa in febre laborāti sudore & raritate copis & ceta. Et infra subiunxit. Aq̄ cōfert ad faciēdā bonā digestionē & penetrationē nutrimenti & inductionē ipsi⁹ ad mēbra & facit bonū augmētū & bonū sensum toti⁹ corporis & leues mot⁹ ei⁹ prouocat menstrua cōfert uiscerib⁹: capiti: neruis: laborāti pleuresi periplemonie: dolori gutturis: saltui cordis: exituris magnis: digerit hæc oia uitia in potu data aūt li balneatio fiat in ea calefactionē mitigat & oia accidentia q̄ fiūt ex morsu colere & ceta. Idē quoq; dixit auctoritate iohanitii & multoꝝ aliorū ueterū. Sed qa nō est presentis ꝓpositi adducere utilitates aquæ faciētes ad egritudinū curationē sed tn̄ ad sanitatis cōseruationē iō ꝓtermissis illoꝝ dictis dicam⁹ deiceps Quæ aq̄ ꝓprie bona sit & laudabilis pro potu his uinū bibere nō cōsueuit & in ea ꝓfacta cōsistere iuuaméta pmaxime arbitrādū est: quare & ceta.

Capitulū .cclii. ostendit q̄ aq̄ laudabilis sit & melior aliis ad sanitatē q̄tū est ex ꝑte sue essentie.

c Vm oēs spēs aq̄ eas q̄s diximus in supiori. c. nō habeāt utilitates sed tm̄modo illa q̄ inculpabilis existit. Ideo q̄ sit huiusce modi inuestigandū est cū ipsa sit oībus necessaria & nō solū bibētib⁹ aq̄ sed etiā uinū bibere cōsuetis ut possint uinū linfare & cū ea ipsū refrāgere cū uoluerint ualeantq; in ipsa carnes decoqui facere & cetera q̄ cū aq̄ solent preparari. Similiē etiam ꝑ infirmis & ꝑcipue febrientib⁹ qb⁹ aquā iubēt me dici ꝓpinari. Et ꝓpea q̄ sit melior aquaꝝ debem⁹ ꝑ scrutari dicēte Hipocrate in libro de aere & aq̄. c. i. Oportet te eē attētū circa uirtutes aquaꝝ utpote q̄ diuerse in pondere & ceta. Et in. ii. c. eiusdem. Maximū studiū adhibendū est bonitati aquarū uel malignitati eaꝝ si palludestris sit an stagnea an mollis an grossa an digeri dura neq; in hoc negligentiam habeas quoniam scientia aquarū multa ē ad sanitatis corporeæ ingeniū ut idē dixit in. c. iii. libri eiusdē Quod etiā uoluit gal. & eius cōmētator in libro sectarū cū di. Ratiōabilis medicus debet scire naturas hoīnm & aq̄rū & locoꝝ & cārū oīum. a qb⁹ accepit Haliabas i. v. theoricæ. c. xxviiii. cū inquit. Dico qd cū aq̄ usus necessari⁹ sit & ad sanitatis custodiam & ad mēbroꝝ medelā maior omnib⁹ reliquis utilitatibus Necessariū oīno ē medico aquarū cognoscere naturas & earū melioribus uti & utilioribus potui

UVA. BHSC. IyR_157_4

reliquasq; cauere. Dicamus ergo q̄ aqua laudabilis ut ait Isaac ī pticularib⁹. Duo in se cōtinet: unū ē ex sui essentia aliud ex sui cursus origine. Ex sui essentia debet eē clara: humida: nullū habēs colorē aut saporē uel odoré uel fetorem: quia color: sapor: & odor significant quattuor cōpositiōes q̄litatū ab actione nature compositas in corporibus in secunda cōpositione de humiditate & frigiditate. Nō ergo debet habere aliquod supradictorum. Quod si habuerit significat aliam rem in ea eē adunatam. Si uero habuerit colorē necesse est ut sit albus: clarissimus: & nitidus: hic enim demonstrat aquam esse clarissimo & tenuissimo aere cōmixtā. Si uero habeat saporē necesse ē ut sit acceptabilis cōmunis & facilis sensui. Quod si odorē habeat necesse est ut sit odorifera omni carēs putredine & grauitate. Quæcūq; enim aqua talis est bonū habet saporem & uenarū erit penetratiua & ciborum portatiua & nullam auget uē tositatem rugitū & grauitatē qđ sensit gal. in libro primo de simplici medicina distinctione. ii. c. primo dicens. Aqua pura experiť & iudicatur de ea p̄ tres sensus qui sunt uisus: gustus: & odorat⁹. Per gustum quidē ut non sit ei sapor omnino immo sit insipidi saporis in summo. Et per uisum quidē ut sit in summo clara & munda & luminosa: Et similiť in odoratu oportet enim ut nō sit ei odor omnino: & sub iunxit. Aqua q̄ denudata est ab his oībus p̄prietatibus est apud naturā ideſt p̄pe purā: nō munda in fine mūdificationis sicut nullū sensatorum quattuor elementorum est purum cui nō permixtū sit aliquid cū eo: Apud sensum uero & uisum aqua longinqua ab illis p̄prietatibus est pura munda: quæ fuit sentētia Hipocratis in libro de aere & aqua capitulo primo dicentis: Aqua aliaꝝ optima saporata q̄ in hieme calida: æstate frigida & melior est q̄ ab ortu solis & maxie estiuo tēpore decurrit alba perspicua atq; p̄culdubio odorifera est. Q. uæ autem est lenta grauis non currens minime est iuuatiua. Debet p̄terea aqua laudabilis in essentia sua leuis eē & subtilis q̄n aqua q̄ est leuior in pluribus dispositionū est melior & ideo scire debes qđ pond⁹ est ex experimentis ad iuuantib⁹ ad cognoscēdū aq̄ dispositionē. Cognoscit aūt pōdus per mensurā cum in duab⁹ aquis diuersis duo pāni aut duo cota uni⁹ ponderis madefiant & postea uehementer exiccent: deinde ponderať qa aqua cui⁹ cotū fuerit leui⁹ erit melior inqt Auicē. in secūda primi doctrina secūda. c. xvi. Quod etiā uoluit Rasis in. iii. Almansoris. c. iiii. dicens. Aqua insup̄ quæ pondere leuior est caloréq; & frigiditatē ueloci⁹ suscipit saporē retinet meliorē q̄. s. ad dulcedinē parūper declinať melior iudicať: quæ similiter fuit gal. sententia in primo de simplici medicina distinctione secunda capitulo quarto dicentis. Aqua q̄nto subtilior est tanto uelociꝰ suscipit impressionē & subtilior quidē aqua est in qua fex terrea minor est & ipse quoq; ab Hipocrate accepit in q̄nto affo risꝰ affori simo. xxvi. sic scribēte. Aqua quæ cito calefit & cito ifrigidať leuissima ē eo qa subtilis ē & rara in q̄ multū de aere ē admixtū. Et p̄pea hmōi est ex p̄te suæ essentie laudabilior & eligibilior aq̄ & potest etiam probari ut Isaac inquit. Accipiendo lineos pānos tenues & ueteres eosq; medios diuidendo equaliter & madefaciendo in duab⁹ aquis & in uno loco suspendanť & in uno tempore & qui primus erit siccus aqua erit leuior & subtilior & tali in potu: coctionibus huiusmodi: pro quibuscūq; oportuerit: utendum est.

Capitulū. ccliii. ostendit quæ aqua & precipue fontina laudabilior sit ex p̄te sue originis & loci ad quem tendit necnō ex parte luti sup̄ quod transit.

h Oc capitulū erit precedentis complemētū cū p̄ ipsum clari⁹ apparebit. Quæ aq̄ laudabilior sit & magis faciens ad sanitatē quātū est ex parte sue originis & loci ad quē tēdit & alioꝝ: ut p̄ p̄cessum patefiet. Dicamus ergo cū Isaac in particulari⁹ sic scribēte. Origo cursus laudabilis aq̄ necesse est ut sit cōtra orientē aliquantulū septentrionali p̄tingens plage septentrionalis & orientalis uent⁹ cā pflet. Flux⁹ uero eius necesse ē ut sit fix⁹ & uelox currēs sup̄ lapidē paruū & harenas clarissimas nullā habens immūditiā aut cursus super cretā sapidā nimisq; mundā colorq; ei⁹ rube⁹ aut niger huiusmodi enim aqua subtilis est & leuis q̄ posita ad ignē seu solem citissime calefit: calefacta uero ad aerā ponať & uelociter refrigerať & citissima est eius mutatio de qualitate in qualitatem & de utero expulsio ē significās leuitatē & ostendēs illā q̄q̄ terrestre nō habere: q̄ etiā sensit Rasis in. xxiii. cōtinētis. c. vccxlvi. & Auicē. in. ii. primi. c. xvi. di. Aquæ uero q̄ sūt aliis meliores sunt aquæ fontiū neq; tamen oīum fontium nisi fontium terre liberi cui⁹ territorio nulla dispositionū q̄litatū extranearū sūpat: aut aquæ quæ sūt petrose qa sūt digniores ne terrestri putrefactiōi putrescāt. Illa tn̄ q̄ est terre libere melior est petrosa neq; omni fonte terre libere sed tn̄ illa q̄ preter hoc est currēs: neq; oīs currens nisi currēs q̄ ē soli & uentis discoopta hoc nanq; est ex eo q̄ currēs nobilitatē acq̄rit: neq; oīs currēs discoopta nisi illa q̄ sup̄ lutū incedit & debes scire qđ illa q̄ sup̄ lutū uadit melior est ea q̄ sup̄ petras fluit lutū enī mūdificat aq̄m & aufert ab ea res extraneas sibi admixtas q̄ sunt in ea & collat ipsam: sed lapides nō faciūt illud oportet aūt ut lutū sup̄ qđ trāsit sit liberū & nō fetidū neq; lacunosum neq; aliud aliqđ tale q̄ si hæc aqua fuerit mlta & forti cucurrerit cursu quæ pp̄ sui multitudinē illud q̄ ei admiscet ī suā cōuertat naturam & quæ suo cursu ad solem tendat s. ad orientem & proprie ad eius estiuum erit melior aqs & q̄to magis cū multū a suo elōgabiť p̄ncipio & post hāc q̄ ad septētrionē uadit illa nanq; q̄ ad oc

UVA. BHSC. IyR_157_4

cidentē tēdit & meridiē est mala & proprie cū meridionales exufiauerint uenti & illa qdē q̄ a locis descendit altis cū aliis bonitatibus est melior. Et illa q̄ est sic quasi dulcis esse imaginat' & est pōdere leuis & cito infrigidat' & cito calefit ꝓpterea ꝙ est resoluta frigida in hieme & calida in estate in qua nullo modo sapor supat aliqs neq; aliqs odor & cito descēdit ab ipocūdriis & cetā. Auerrois etiā in cōmēto.cxxxi.cāticoꝝ sic de eis inqt. Aq̄ fontine fm opinionē Hipocratis & Gal. sunt meliores & ex eis maxime orientales & super harenā incedētes & in v.colliget similiter ait. Melior aquaꝝ secūdū Hipocratem ē aqua fontium orientalium quæ scaturit ex terra quæ non habet nimis grossam substantiā nec nimis mollem uel luteā sed sit mediocris iter has & ꝓpterea hæc aq̄ est suauior & leuior & citius ꝓmutatur a calido & frigido. Gal. quoq; in primo de regimine sanitatis dixit. Quicūq; fōtes uersus septētrionē quidē fluūt ex petris expressi duras habēt aquas & tarde incedentes. Qui uero uersus orientē bonas si ꝑ terrā collātur puram & calefiūt & infrigidātur uelociē. Et postea subiūxit. Fontis aqua recēs est bibenda q̄ nullā adiectā habeat pernitiosam qualitatē & hæc fuit Hipocratis sententia in libro de aere & aqua. c. primo dicētis. Aquæ uero fontiū fm ortū solis existentiū oīum sunt meliores: secūdo uero ille q̄ inter estiualē & hiemalē ortū habēt. Quarū etiā meliores sunt orientis ortu pertinētis: postea uero q̄ inter estiualē & hiemalē. Sed harū oīum peiores meridionales: q̄ aūt sunt inter hiemalē ortū & hiemalem occasum existunt inter illas medie. Ille uero q̄ in septētrionis pte sunt illis meliores existunt. Ex quibus satis patent quæ in rubrica capituli huius declarari promittebantur: quare & cetera.

Capitulū.ccliiii. ostendit malitiā aquarum fluminū & precipue per ciuitates transeuntiū uel prope illas existentiū paucis admodū exceptis.

Si possemus fontiū aquas habere cōtinue & illas precipue quas in superiori .c. cōmendauimus: aliis quippe sicut fluuialibus & huiusmodi: nequaquā utendum esset. Verum quia illas semper habere non ualemus cū a fontibus plerūq; remote sint ciuitates ad quas flumina solent peruenire. Quorū aqua illaꝝ homines uti diuersimode consueuerunt nescientes forsitā an bona uel mala & illaudabilis ad sanitatē existat. Ideo de aquis fluminū dicamus in presentiaꝝ qd senserint antiquiores: ut dictis eoꝝ perlectis: sciat unusquisq; bonas illaꝝ a malis secernere. Et ꝑmo referam⁹ q̄ scripserit Isaac in particularib⁹ dietis cū ait. Post aquam pluuialē cōmēdam⁹ aquā fluminis magni a ciuitate remoti cui⁹ liquor est clarissimus super harenas nitidas uel lapides currēs tñ melius est si fluat sup lapides q̄ super harenas: lapides enī illidūt aq̄ eiusq; grossitiē attenuāt q̄ uero sup harenas fluit nitidas melior ē quā pluuialis in cisterna longo moras tēpore & cetā. Auerrois aūt in .v. colliget sic de eis inqt. Rasis sensit ꝙ melior aqua sit fluminū magnorū ductuū: & Hipocrates dicit ꝙ iste aq̄ sūt diuersaꝝ substantiaꝝ eo ꝙ transeunt per diuersas teras & propterea quia ingrediuntur eas multi riui: & mihi uidet' ꝙ Rasis nō laudauit flumina magis grossa nisi propterea quia sol operat' in eis unā operationē ꝓpter quā seperantur partes grosse a subtilibus & ꝓpterea coquūt medici aquā illis q̄ habēt debilē stomachū & epar. Ergo opus ꝙ fit in aqua est diuersum ab aqua sed ꝙ est inspiciendū in aqua est diuersitas terraꝝ quia non potest esse quin in æstate nō defluāt ad flumina aq̄ multitudo ex aqua pluuia Et ꝓpea quāto pl⁹ elōgat' flumē a suo ortu ē deteri⁹ & ꝓpterea nostrū flumē melius est in corduba q̄ in sibilia & est deteri⁹ in sibilia ꝓpter crementum & decremētū & ꝓpter admixtionē aquæ salse in eo quāuis illud nō sentiat' & cetā. Et subdit impossibile est ut aquæ magnorum fluminū non sint turbide & ꝑpterea inuenim⁹ in fundo pitarioꝝ quādo ponim⁹ in eis aquā fluminū multū de sabulo & terra & sic accidit in terra nostra ꝙ nō accidit de aquis fontiū hæc ipe. Auicē. quoq; in secūda primi doctrina secūda capitulo. xvi. sic de ipsis scripsit. Sūt aūt q aquā nili maxima laude extollūt & ei⁹ bonitates in quatuor comprehēdūt: in longitudine manatiōis ei⁹ & bonitate locorū ꝑ q̄ uadit & quia in cursu suo a meridie tēdit ad septentrionē subtiliās illud quod in ipso currit ex aquis in multitudine uero sui qa alie cōmunicāt ei: in aquis autē aliis si quottidie eas de uno uase in aliud mutares quottidie manifestā uideres descensionē & cetā. Ex quib⁹ nobis uidetur quod princeps aquas fluminū nō cōmendet immo implicite dicat ipsas terrestres & turbidas esse. Quod est ita in rei ueritate propter cānales & ductus particulares q̄ plurimos turbidas & infectas malis qualitatibus aquas in ea flumina perducentes. Et precipue aqua fluminum ciuitatibus propinquorum superfluitates & immūditias excollantiū in quibus pāni lauantur & res multe mortue & fetide proiiciūtur: pelles aniālium linū & huiusmodi macerantur. Quæ omnia bonitatem aquæ fluminis peruertunt & propterea turbide fiunt ad potum indelectabiles ad coquinandum suspecte. Et omnia ut uno cōcludam⁹ uerbo aquæ fluminū in salubres & pernitiose debēt ꝓnunciari. Quare dimittende sunt & precipue post multitudinē pluuiarū cū turbidissime & uelut rubeæ fiant: aqua igitur fluminum illaudabilis existimetur nisi talia fuerint flumina qualia ubi supra Isaac inqt fore debere. Tunc enim eorum aqua ratione sui motus & puritatis laudabilis esset non tamen magis q̄ fontina uel pluuialis ut infra apparebit quā aquā in hac regione credo ꝙ nemo possit reperire cū flumina taliter conditionata nō habem⁹: quare & cetā.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Capitulum .cclv. ostendit nocumenta & malitiam aquæ turbide dicendo eā clarificare multifariam.

Q Via in superiori capitulo satis equidem reprobauim⁹ aquā fluminū eo qp ut plurimū eam turbidam eē reperiam⁹ nobis uidetur ad clariorem huius notitiam cō sequenter perscrutari debere si aqua turbida sit ita ad sanitatem suspecta ut ipsam oīno oporteat euitare. Et breuiter dicimus qp illaudabilis & egritudinalis existit oīno ut patet p Haliabatem in .v. theoricæ c.xxviiii. dicentem. Turbida aqua ē cui lutū imixtū est & talis speciesaquæ opilationē generat in æpate lapides in renibus magiscq; in stomacho q̄ suauis & pura morat. Similiter per Auicē. in .ii. primi doc. ii. c. xvi. sic scribentem. Aqua uero turbida lapidem generat & opilationes ideoq; post ipsam res comendenda est ꝓuocatiua: quod etiam sensit Rasis in .iii. Almansoris. c. iiii. cū inquit. Turbida aūt aq̄ in epate opilationē & in renib⁹ lapidē generat: quæ fuit sententia Hipocratis in libro de aere & aqua capitulo .ii. dicentis. Aq̄ q̄ cū in uase steterit & fecem fecerit si bibat morbos generat & in .c.iii. eiusdē. Aq̄ turbide stagnātes salmares & palustres æstate qdē calidæ sunt & grosse & austeri odoris quia nō currūt & cetera necessario fiūt male. Et ꝓpterea dicebat gal. ī primo de regimine sanitatis. Fugiēde sūt aquæ stagnorū & turbide & salsæ & fetidæ & uniuersaliter quæ cūq; aliquam qualitatem in gustu ostendunt. Ea enī est optima aqua quæ nullam apparētem habet qualitatem neq; gustu neq; in odoratu & erit hæc aqua bibenti delectabilis & certissime pura. Talis autem est aqua fluminum cū dicat Auerrois in .v. colliget. Impossibile est ut aquæ magnorum fluminum non sint turbide & cetera. Et ꝓpterea seruantes gal. preceptū ubisupra turbidas aquas fugiamus ne in nocumēta ex eis prouenientia incidam⁹. Sed si quis diceret. Si cōtingeret ut in lōginquo itinere alias q̄ turbidas aq̄s p regiōes aliq̄s nō reperirē quomodo posseni eas rectificare? Cui respondebim⁹ dicentes cum Isaac in particularibus dietis sic scribente. Si qui uolūt aquā clarificare & mundificare pp colericos & iuuenes ceteroscq; calidas naturas habentes accipiāt eā cū puluere boli: & chimoleæ spodi & similium deceat purificari: humidas uero naturas habentibus donent cū amigdalis dulcib⁹ & tritici farina. Quod si necesse ē ut aq̄ potet frigidissima aut turbida oportet eam misceri uino albo sincero: clarissimo. Rasis uero in .vi. libro Almansoris .c.xii. dixit. Aqua grossa & turbulenta clarificanda est multotiens de uno uase in aliud mūtando. Quod si fieri nō poterit p colatorium quod ex farina tortellarum madefacta sit coopertū: coleat de his etiā quæ aquam collant est ut in ipsam parum aluminis iameni triti proiciatur hoc. n. eā cito clarificat atq; collat. A quo princeps noster Auicē. uidet accepisse cū ī .iii. primi. c. penulti mo dixit. Aquarū iter agentē malitia ad ægritudines magis perducit q̄ nutrientiū diuersitas & ex hoc sollicitudo est habenda & res aquæ corrigenda: de eius aūt emēdatiōe est ut uehementer coletur & fiat ut a resudante corpore multū per resudationē egrediatur ipsam quoq; coquere eam q̄ūq; colat & inter pure aquæ substātiā & id qd ei admiscet seperationē facit & maius hoc toto est ipsā sublimādo distillare & etiā cū ex lana retorta fit lichiniū cui⁹ una extremitas in uas plenū ponit & altera in uas uacuum & guttatim aqua ad uacuū dilabit & est clarificādi mod⁹ idone⁹ & proprie cū multotiens factus fuerit. Similiter quoq; cū aq̄ mala ponit in uase & coquit & ꝓicit in ea dū ipa ebullit lutū liberū & guttatim distillabit cū lana ad modū prime. Alios quoq; dat modos clarificandi qui qa nō placent nobis preter mittim⁹. Postremo in fine illi⁹ capituli inquit aqua preterea pāno interposita bibēda est ne sanguisuga cū errore ingrediat & ne quod ex malis permixtiōibus uehementer est minutū transglutiat. Et hoc optimū est & obseruandum preceptum ab iter agentibus: quare & cetera.

Capitulū cclvi. oñdit malitiā aquaꝝ putealiū cisterne palludū & oīum alīarum nō currentiū.

D E his oibus mihi uidet in und .c. scribendū esse cū ipse in quiete simul cōueniant & in malitia quāuis puteali frequēter utantur & cisternali nōnūq; tāq; ꝑciosiori & ad sāitatē cōueniētiori uulgariū sequētes ꝑitiā q eā saluberrimā existimāt & ipsam sic esse sine dubio predicāt. Cū tñ a sapientibus sicut & putealis sit reprobata. Vnde princeps in .ii. primi doc. ii. c. xvi. sic ait. Puteoꝝ uero aq̄ & aq̄ ductuū sunt male comparatione aquaꝝ fontiū sunt enim aquæ constricte terrestreitates longo tempore recipiētes. Ideoq; esse nō pōt qn in eis aliq̄ sit putrefactio qm̄ extracte fuerūt & cōmote uirtute cogēte & nō uirtute q̄ sit ī eis declināte ad hoc ut manifestent & expellant nisi in genio & arte qa uia ꝓpinq̄ eis fuit adhibita p quam incesserūt. Et ex eis tñ ille sunt deteriores qb⁹ ex plūbo uiæ facte fuerūt: qm̄ ex ei⁹ uirtute aliqd assūmūt uñ frequēter ad dissinteriam ducūt. Similiter aq̄ cisterne nō approbat & ꝑcipue si in ea p lōgū tēpus fuerit: dicēte Isaac in ꝑticularibus dietis. Aq̄ pluuialis in cisterna longo morans tēpore malā susciꝑit q̄litatē a fumositate terre. Et qa etiā nō mouet illaudabilis eē existimat cū dicat Auicē. in loco superius allegato: Aquæ nō currētes quocūq; modo fuerint stomacho nō cōferūt & cetera. Et quāuis huiuscemodi aqua pluuialis fuerit & ex nubib⁹ ueniens q̄ cōmēdat a sapientib⁹ tñ suprascriptis rationib⁹ illaudanda ꝑnūciat. Quare uulgares hæc nō cōsiderātes imprudenter & immerito eam extollūt & quod deteri⁹ est qdā ignari medici: si medici uel potius carnifices

debeant appellari illud idē quod rudes asserunt & cōsulūt: ne pauciora uulgaribus scire uideāt: ut astā tes p febriētibus nullā pter cisternale aquā elligat & hoc quia nūq̄ nisi receptas forlita ul practica alicui⁹ boni uiri plegūt si qdē operā darēt libris sapiētū p fecto uiderēt Auicē. sic ubisupra dicētē. Cū aq̄ ñ cur rit pculdubio aliqua in ea existit grauitas & fortas⁹ se in multis eaꝛ existit stipticitas & conuertitur cito ad calefaciendū: ideoq̄ nō sūt utiles febres habenti bus nec illis in quibus colera superat & ceta. Q ua de causa nec diaricis uidentur cōuenire: palludalem quoq̄ aquā eisdē ratōnibus & causis malā esse & in salubrem intelligem⁹ & predictis deterioré: & p ita sit apparet p principē in capitulo prenotato sic scri bentē. Aqua autē palludalis deterior aqua putei exi stit quia manatio aquæ putei acuitur ꝓpter illud qđ de ipsa extrahitur unde perdurat eius motus & non multū moratur in cōstrictione neq̄ manet i locis un de manat lōgo tēpore. Aqua uero palludis propter ea q̄ lōgo tēpore moratur in foraminibus terre pu trefaciētis & eius motus in manādo & egrediēdo ē motus tardus qui nō prouenit ex fortitud ine suaꝛ expulsionis propter largitatem materie ipsi⁹ neq̄ ē nisi in terra corrupta & putrida. Rasis uero in ter tio Almāsoris. c. iiii. sic de ea inquit. Aqua uero stās & putrida splenē augmentat ac cōplexionem cor rumpit & generat febres. Et in. xxiii. cōtinentis. c. vccxxxvi. dixit auctoritate gal. Hæc aqua scilicet palludalis est putrefacta ideo generat humores cor ruptos sicut generatur de uenenis putrefacientibus & generat colerā rubeā & similia de humorib⁹ pu trefactis & hoc totū fit ex priuatione cursus & usti one eius de sole: unde corrumpitur & lucratur natu rā malā & iō mala erit bibēti eā. Et post pauca sub iūxit. Et dixit Hipocrates q̄ bibētiū talē aquā splē magnificabitur & gal. inquit. Intendit q̄ splē soli dabitur: & ego dico q̄ nō corrūpūtur splenes eoꝛ tantum: sed etiam alia membra & proprie epar & stomachus quia huiusmodi aqua infert opilatōnes in mesaraica quia ē turbida tamē splē de ea uelociter patitur cū sibi attrahat sanguinē grossū. Et dixit etiā bibētes huiusmōi aquā habebūt uentrē calidum ex caliditate putrefacta & siccū & corpora macilē ta inflata imo in eis generabitur putrefactio & uen tositates grossæ. Extenuant autē eoꝛ corpora qa nō nutriūtur ualde: deficit appetitus cibi ipsoꝛ ex ma litia ipsius aquæ: unde ipsa aqua calida ē in æstate et putrefacta in hieme gelata & turbida: unde quī co gitur ad bibendū ipsā in eo fiet uitiū ut dixim⁹ hæc ipse. Quæ fuit sententia Gal. in libello de bonitate aquæ dicētis. Palludosæ aq̄ omnes sūt pessime odo rem enim habent incōuenientē sicut putrescētē & æstate quidē fiūt calide: hieme uero frigidæ quod est maximū signū malitiæ aquaꝛ & ceta. Quod & ip se ab Hipocrate in libro de aere & aqua sic scriben te accepit. Aq̄ igit turbulēte & stagnātes salmares & palludestres æstate calidæ sunt & grossæ: uasteri odores quia nō currūt: sed pmanēt pluuia supueniē te atq̄ solis splendore eas ppetuo conburente itaq̄ necessario fiūt male & absq̄ colore: colerā rubeam generāt dolorē in oculis: siccitatem in corporib⁹ do minantem senibus catarros ex defectiōe neruorū et consumptione: quidā uero ex ipsa moriuntur. Qua re fugiende sunt huiusmōi q̄escentes aquæ.

Capitulum ducentesimumquinquagesimūseptimū ostendit bōitates aquæ pluuialis & quomodo sub btilior sit aliis & melior ad sanitatem.

d Icamus modo de aqua pluuiali qua non utimur cū tamē utēdū foret ipsa potius q̄ puteali fluminali uel talibus ꝓpterea q̄ laudabilis ē & plurimū ab auctorib⁹ cōmēdata ut patet p Auicē. in secūda primi doctri na secūda. c. xvi. dicētē. Ex aquis quoq̄ laudabiliori bus sunt aquæ pluuie & pcipue ille q̄ in æstate ueni unt & ex nubibus cū quib⁹ accidūt tonitrua turbi datio autem uaporis unde generant uenti maximi cū nubibus uenientes turbidāt nubes ex quibus ue nit pluuia: ideoq̄ eius substantia est salsa & nō pu ra: sed tamen aq̄ pluuiali cito aduenit putredo licet sit aqua melior propterea q̄ ē ualde subtilis & quia in ipsa corrūpēs terreus & aereus uapor cito opera tur & fit eius putredo causa computrescendi humo res & impedit pectus & uocē. Quidā aūt dixerunt huius causam esse quia aq̄ pluuiæ generātur ex uapo re qui fuit ex humiditatibus diuersis subtiliat⁹: sed si hoc esset cū pluuia aq̄ pluniæ uitupabilis esset & nō laudabilis: sed nō ē ita imo ꝓpter multā sue substan tiæ subtilitatē quoniā omnis subtilis substātia pl⁹ re cipit passionē. Quod si aqua pluuiæ ebulierit ei⁹ re ceptio putrefactionis minuet hipse. Et in canticis te xtu cometi. cxxxiii. similiter ait. Melior ex aquis est pluuialis mūda quoniā nihil admiscet ei quod infe rat nocumētū. Et in hoc cōueniūt omnes ingt Auer rois in cometo. Quod et sensit Isaac in pticularib⁹ Dietis cum scripsit. Omnib⁹ autem aquis pluuialis ē electior q̄ uicina ab aeris sūmitate cecidit mūda ta mē si fuerit ab omni putredine & ponat in cisterna optime lota: talis enim aqua minus cetis est humida & quiddā stipticitatis habet: unde nō nocet stoma cho: sed potius eū cōfortat. Quæ fuit sententia Ra sis in tertio Almansoris. c. iiii. dicentis. Pluuialis aūt aqua his qui cito incurrūt febres ē mala & maxime si longi est temporis q̄ tamē in suis aliis dispositioni bus est bona. Et in. xxiii. cōtinētis. c. vccxxxvi. di xit auctoritate Gal. Aqua pluuialis leuis ē dulcis et luminosa ualde quia sol cōcipit tenuiorem ptem aq̄ ideo cito calefit & cito infrigidatur & decoquitur id quod in ea coquitur cito: sed mutatur & corrum pit etiam cito ex hoc tamen noli estimare q̄ aqua q̄ corrumpitur cito sit mala quia uelox corruptio ip

r

UVA. BHSC. IyR_157_4

sius est ex eo q̄ colligitur ex diuersis locis & res col
lecte ex diuersis locis sunt uelocioris putrefactionis
tamen non est conditio pene metallis: sed uelox
putrefactio ipsius est ex tenuitate eius quia pars te/
nuis ipsius dissoluitur cito & putrefit pars residua
Et dixit etiā aqua pluuialis ē melior omnib⁹ aqs dū
nō cōcipiat malū odorē quoniā si cōcipit infert bi
benti ipsā raucedinē uociss tussim & grauē uocē &
hoc mō intelligenda sunt uerba principis ubisupra.
Et itez inquit. Aqua pluuialis p se conueniens ē &
bona & omnes bonitates aq̄ in ea inueniunt quia
ualet ad digestionem: ad puocandū urinā: ad epar:
splenē: renes & pulmonē & neruos & tamē nō ha
bet in se uim infrigidatiuam uehementer magis hūe
ctat & putrefit cito & hoc significat sup bonitatem
ipsi⁹ quia alterat cito extenuitate ei⁹. Quod simili/
ter uoluit Haliabas in quinto Theoricæ. c. xxviiii. cū
ait. Aqua pluuialis melior omnibus ē aquis & pon
deris leuioris suauioriq̄ & mūdior. Q uæ fuit sentē
tia diui Hipocratis in libro de aere & aqua & regi
onib⁹ dicētis. Aquæ pluuiales leues: saporate ac luci
dissime sūt: primo nāq̄ sol ab aquis quod subtilius
& leui⁹ est attrahēdo assumit quod inde deprehēdi
m⁹ quia id quod graue & salsū fuerit in suo modo
remanere uidem⁹: sed sol quod leuius & subtilius ē
nō solū de fluminib⁹ attrahit: sed etiam de marib⁹
& quibuscūq̄ locis humidis: humiditas nāq̄ in reb⁹
humidis inuenitur necnon & in hominib⁹ quod hu
miditatis subtili⁹ ac leui⁹ ē a sole deficcari sic cōpro
batur. Si quis enim sedeat ad solem optus etiā uesti/
mētis sudat equaliter. Si uero in umbra ineq̄liter qa
ē longinqu⁹ a sole & remotus: unde & aq̄ pluuia/
les putrent malumq̄ odorē exalant quia ex multis
congregate sunt aquis & ideo leuiores aliis putresce
re solent ac mutari. Cū autem sol accipit eas & in al
tum suspendit frigescunt & aeri cōmiscentur. Tur
bidū uero suū quod nigredinē reddit seorsum in nu
be seiungit. Q uod uero leuius ē purgat atq̄ dulce
scit quia quod a sole decoquit saporitum ac dulce
efficit & quia in aere a uētis colligit omnis grossiti
es ab ea remouet: & ppea sanis & infirmis optima
existit et nulla super eam eligatur.

Capitulū. celviii. ostendit nocumēta puenientia ex potu aquæ ualde frigidæ.

Ostq̄ cōsiderauim⁹ aquā quantum ē ex
p parte sue essentie modi substantiæ & lo
ci: consequenē debemus eam quantum ē
ex pte qualitatum considerare & bene p
scrutari si omnis aqua quātūcūq̄ laudabilis quomo
do libet bibenda sit uel ne. Et breuiter dicim⁹ q̄ &
si per se fontina uel pluuialis aut quæuis alia cōmē
dabilis aqua sit iuuatiua: per accidens tamen ratiōe
actualis qualitatis ei cōiuncte potest eē plurimū no
ciua ut quando frigida fuerit aut tepida. Quoniam
ualde frigida plurimū solet nocere & si ei⁹ effectus
non ita appareat: dicēte Haliabate in quinto Theo
ricæ. c. xxviiii. Omnino q̄cūq̄ aquæ potū cū niue re
frigeratū assiduus sumit ab eius certe in subsequenti
nō liberabit malo: maxieq̄ in senectutis tēpore cu
ius quidē rationem assignat in secūda tertii. c. primo
dicēs. Aqua frigida nocet neruis propterea quia fa
cit eos deficere a digestiōe hūiditatū q̄ sūt in eis qua/
re in humorē indigestū permutant. Quod etiam in
pte secunda canticoz textu cometi. xxvii. expressit
dicēs. Potus aq̄ frigidæ neruis obest. Et Isaac in pti
cularibus Dietis cū ait. Porro aqua frigidissima plu
rimū ē neruoz pectoris & intestinoz pcussiua ge
neratq̄ dolorē in uētre & strictura in pectore et om
nibus instrumētis spirit⁹ & crepaturaz in suis uēis
quā q assuete biberit incidet in spasmū & mēbroz
dormitatōnē patietur & tetanū & epilepsiā ideoq̄
oportet ut cū uīo misceat ut tēpet. Necesse ē ergo
omnib⁹ naturaliter uel accidentaliter humidas natu
ras habentib⁹ cauere aquā q̄ si aliud nō possūt mi
sceant eā cū aliquanto mastice & coquatur ea quo
usq̄ ad tertiā uel ad dimidiā ptē redierit. Et post al
qua subiunxit. Aqua frigidissima uelut nix omnib⁹
corporis neruis nocet & dētib⁹ maxime senib⁹ pro
pter defectionem suoz neruoz pcutit enim stoma
chum eoz pect⁹ & omnia uiscera: generat in instru
mētis spirit⁹ angustiā spasmū paralisim & ñ omnia
in senib⁹ sūt cito apparentia: pueris uero & iuueni
bus nō cito talia eueniunt: p naturali eoz calore fri
giditati repugnāte: sed tamē si ea assuescāt nocet eis
pcipue nerui eoz in hāc incidūt passionem de qua
nullomodo possūt euadere & ceta. Hoc idem etiā
nō minus sensit Rasis in tertio Almansoris capitu
lo quarto dicens. Aqua cum niue infrigidata uel
ex se ut hæc frigida inuenitur stomachum percutit
si a ieiunis bibatur: sed epar multum infrigidat quā
nulli ieiuni bibere presumant nisi calefacti confert
enim eis hoc modo si sup cibū sit accepta stōachum
corroborat & appetitū auget ex ea tamē pua suffi/
cit quantitas & ceta. Gal. quoq̄ in quarto libro de
simplici medicina distinctione prima. c. ii. sic dixit
de ipsa. Aqua frigida mordicat oculos & nares &
quod ē in homine de membris & mordicat itez
mordicatione nō minore illa ptes intrinsecas stoma
chi & intestinoz: quæ fuit Hipocratis sentencia in
quinto aforismoz aforismo. xviii. dicētis. Frigidū
est inimicum neruis: ossib⁹: dentib⁹: cerebro: spina/
li medulle. Et in. xxiiii. eiusdem. Frigida uelut nix uel
cristallus pectori inimica: tusses cōmouētia: sangui/
nē fluere faciētia & catarros & ceta. Frigida autem
aqua est huiusmodi Ideo debet unusquisq̄ eā dimit
tere. Et propterea dixit Isaac in uniuersalibus Die
tis. c. xi. Frigida ut nix sūt fugienda quoniam & si i
corporib⁹ iuuenū ledere nō appareat tamē nocumē
tū niuis paulatim se adūat licet ipi ñ sentiāt & exeū
tes a iuuētute & subeūtes senectutē multos & diuer

UVA. BHSC. IyR_157_4

sos morbos incidunt qui incurabiles sūt & diu i ui sceribus ꝑmanent & articulis & neruis nix enim sē per mēbra ꝑcutit debilia & multū sēsibilia. Quæ fu it Gal. sentētia ī libro de euchimia. c. ultimo dicentis Iuuenū frigida ut nix bibentiū corpora in ꝑceptibi liter apparēt ledere latēs tamē nocumētū paulatim auctū in ꝑcedenti tempore declināte eoꝝ iuuentute insanabiles ægritudines gignit: secūdum articulos: et neruos & uiscera. Patitur autem citi⁹ illa ps corpo ris quæcūq; fuerit natura sensibilior. Et ꝓpterea be ne cōclusit Auicē. in secūda primi capitulo sepi⁹ al legato cū inquit. Aqua temperate frigida sanis meli or est aquis omnib⁹ ipsa enim appetitum excitat & stomachum fortem efficit ut etiam Isaac & Rasis ubi supra dixerant. Qua de re frigidissima aq̄ in nul la dispositione utendum est quātūcūq; tēp⁹ āni. Cō plexio corporis & suscipientis etas ceteraq; talia ca lida fuerint & ceta.

Capituluum .cclviiii. ostendit quod aqua tepida nec actu calida bibenda sit: sicut nec illa quæ uir tualiter calida fuerit: ut salsa: sulfurea: alumino sa & ceta.

Via dixim⁹ in superiori capitulo ꝙ aqua ualde frigida non sit bibenda posset ex hoc quispiam opinari ꝙ sicut aqua frigi dissima multa facit in corp⁹ nocumenta sic ꝑ contrarium calida plurima faciat iuuamenta quod tamen nō ē ita iuxta prouerbium. Omnia ex trema sunt uitiosa: neq; enim est necessarium ꝙ si unū cōtrariorum sit malum reliquum sit bonum imo plerūq; ambo sunt mala: nō est autem sic de cō tradictoriis ut recte sciunt logici: sed quia nō sufficit dicere ꝙ ita sit: id per locum ab auctoritate declare. mus. Et primo de aqua actu calida. Secūdo uero de calida in potentia scilicet ꝙ neutra illaꝝ sanis sit cō ueniens. Prima quidem non solum non cōuenit ue rumetiam plurimum nocet dicente Auicē. in secun da primi doctrina secūda. c. xvi. Aqua calida dige stionē corrumpit & facit natare cibū neq; illico ex tinguit sitim & quandoq; ad idropisim adducit & ad ethicam & consumit corpus. Et subdit. Aqua autem calefacta cum fuerit tepida facit nauseam & cum fuerit calidior quam hæc & in ieiuno bibita fuerit multotiens stomachum lauabit & uentrem soluet eam tamen frequenter bibere est malum quia stomachi debilitat uirtutem. Illa uero quæ mul tum est calida quandoq; colicam resoluit & splē nis uentositatem frangit. Cur autem aqua tepida bi benda nō sit est quia resoluit & ꝑcipue stomachi uir tutem: teste eodē principe in .xvi. tertii trac. ꝑmo. c. quarto dicente. Tepidum resoluit sicut frigidum cō stringit & in prima quarti. c .xxvi. Omne tepidum ē mollificatiuum & resoluit uirtutem & ceta. Quæ fuit Gal. sententia in secūdo Terapenticæ. c. quinto dicētis. Tepida omnia soluunt robur uentris. Et in libro primo de febrib⁹ ad glauconem. c. vi. Robur uentris facile soluūt tepida. Et propterea cōcludēdū est ꝙ aqua tepida nec calida multum bibenda sit: sed moderate frigida ut in precedēti capitulo dixi mus. Quantū uero ad secundam huius capituli par tem principalem dicamus ꝙ aquam uirtute calidā in sauitatis conseruatione nequaq; bibere oporteat licet aliqui uulgarium aliter sentiant quib⁹ nec in his nec in aliis quæ sue nō sunt artis: aliquo modo fides est adhibenda ut per singulas patet, discurrendo nō quidem salsa bibenda est ut apparet manifeste quo niam macrescere facit & exiccat licet primitus flue re faciat uentrem propter uim radendi quæ est in ea postea restringit uentrem in fine propter siccitatem quæ est in eius natura & corrumpit sanguinē & ge nerat pruritū & scabiem ut dixit princeps in secun da primi. c. superius allegato ubi etiā subiūxit. Alu minosæ aquæ similiter nō sūt potande quoniā men struoꝝ superfluitatem currere nō permittunt neq; spuere sanguinem & prohibent illd quod de hemo roidibus eggreditur & corpora quæ febribus sūt ap ta fortiter ad eas perducūt. Ferreis quoq; & huiusmodi nō est utendum nisi gratia medicinæ. Quod etiam sensit Isaac in particularibus Dietis cū inquit. Rursus decet omnes cauere aquam salsuginem uel nitrositatem habentem quoniam talis aqua corpo ra calefacit & desiccat uentremq; accidentaliter cō stipat eius enim actio in initio dissoluit hūores gros sos & pungit intestina: unde fit solutio uentrium: in fine uero uentris humectationem desiccat uētremq; accidentaliter constipat eius. n. actio in initiū dissol uit hūores grossos & pūgit intestia: uñ fit solutō uen triumin fine uero humectationem uentris constipat eiq; resistit ne ꝑ successum exeatsit: ergo causa con stipandi uentris accidentaliter. Quod similiter uo luit Rasis in tertio Almāsoris. c. quarto cum ait. Sal sa enim aqua prius uentrem soluit postea uero con stringit si quis eam consuete biberit corpusq; desic cat & ceta. Et in libro. xxiii. cōtinētis. c. vcc .xxxxvi auctoritate Gal. Ruffi Iohānitii: Bimasui & omni um antiquoꝝ dixit. Aqua salsa mala est & corrum pens & est inflatiua & tarde digestionis & ea non possunt uti sani & fortes homines & si utantur ipsa non poterit eis non nocere: & ideo ē melius ut uide licet acuta & salsa! & meridionalis & ceta. Pariq; ra tione sulfureæ: aluminose: eneæ & ferreæ & huius mōi neq; eis utendū est nisi gratia medicinæ cū for titer uolumus calefacere exiccare abstergere & inflā mare. Et ꝓpterea errāt sani ad balnea naturalia ac cedētes ut ꝑ ea purgent nescientes ꝙ post quādā uē tris solutionē quā ipsa aqua facit cōstipet & mēbra

UVA. BHSC. IyR_157_4

inflāmet unde facile postmodū in febres incidūt & in ethicā. Et ideo a potu huiuscemodi aquarū debēt abstinere cū ipse calefaciant & desiccent ualde & p medicina mollificatorū ueruorū & taliū uti debeāt quēadmodū dixit Haliabas i.v. Theoricæ.c.xiii. Et similiter gal. in pleriscq; locis. Si quis tamē purgatione indigebit meliꝰ erit ei ut cū benedictis & cōsolatis farmacis euacuet licet aliq̄ id fiat cū impensa quā rectinendo pecunias: cum aquis naturalibus ebibitis sanitatem corporis uitamq; qua nihil carnis peri clitare: quare & cetera.

Capitulum. cclx. ostendit quid decoctio faciat utilitatis in aquā necessaria p infirmis & sanis pluribꝰ.

PRo compleméto sermonis in hoc libro faciendi: de aqua placuit mihi in hoc capitulo declarare quid aqua bonitatis recipiat ex decoctione: quātumq; a cruda differat cum medici quibusdam infirmis & precipue febrientibus aquā solūmodo coctā iubeāt pōpinare. Similiter & aliquibus sanis uinū libere non potētibus eā concedūt quod de cruda minime psumerent. Dicamꝰ ergo cū principe nostro Auicē. in secunda primi doc. secūda. c.xvi. sic scribente. Decoctio rectificat aquæ malitiam: aqua enim cocta sicut testificati sūt sapiētes minoris ē inflationis & uelocioris descensionis & torpidi quidē medicorū existimāt q; aquæ coctæ subtile resoluat & ipsiꝰ remaneat spissū: unde in coquēdo ipsā nō existat iuuamētū quoniā spissitudinē in aquā augmētet. Scire aūt debes q; aqua in sue aqueitatis diffinitiōe existit ex ptibus in subtilitate & spissitudine similibus quia est simplex: sed nō inspissat nisi ppea q; frigoris qualitas sup eā pualuit aut ppter fortē terrestrium ptium cōmixtiōem quæ ob hoc q; sūt puissimæ ab ea neq̄unt separari neq; descēdere in ea quia nō sūt tāte quātitatis ut cōtinuitatē aquæ scindere ualeāt & i eā descēdere ob multā puitatem. Oportet ergo ut eis accidat cōmixtio cum substātia aquæ post hoc decoctio spissitudinē remouet quæ pp frigꝰ accidit primo: deinde ptes aq̄ uehemēter rarificat donec fiat subtilioris substātiæ ut possint ab ea separi ptes graues terrestres in eius spissitudīe retēte & cōstringāt eas descēdere & pp descēsū ab ea seperāt & remāet aqua pura & simplici ppinqua & erit illud quod pp calefactionē fuit sepatū homogeneū ei quod remānsit & ñ lōginquū ab eo qa cū aq̄ a cōmixto separat eiꝰ ptes in subtilitate similātur neq; multū interest inter illd quod subdit & inter illud quod remanet. Decoctio ergo nō subtiliat aquā nisi ppterea quia auffert spissitudinem frigoris & quia facit quod ei cōmixtū ē descēdere & huius quidē significatio existit quoniā cū aq̄ grosse dimittūt lōgo tēpore ñ descēdit ex eis res de q̄ fit curādū: sed cū decoquūt illico descēdit ex eis res multa & fit aqua q̄ remanet i pōdere leuis & clara & descēsiōis quidē causa est subtilitas q̄ ex decoctiōe acquirit & cetera hæc ipse. Quod etiam uoluit Rasis in tertio Almāsoris capitulo quarto cum īquit. Aqua pterea cocta quousq; minor reddat eiꝰ substantia minus est inflatiua citiusq; descēdit. Et ppter hāc causam infirmis & sanis omnibus cōuenientior existit q; cruda & ppter hoc medici iubēt aquā decoqui debere & nō ut aliqui putāt ut frigiditatem amittant: sed ut inflationē & grossitiē & impuritatē deperdat. Neq; omnis aqua pro infirmis cogi debet: sed tātū illa quæ fontis fuerit aut pluuialis aut cisterne mūde & nō diu in ea retente. Et in hoc iuuenes medici aniaduertāt quoniā astātes aquā putei ut plurimū accipiūt q; grossa ē & terrestris et repbata ut supradiximꝰ quæ licet decoquat nūq; ad eā subtilitatē: puritatē: & pfectionē deueniet ad quā una iā dictaq; pueniret inde puenīt magna ex pte q; infirmoq; stomachi uentositate replēt ipsos sepius erructuare cogēte & debilitāt simul cū omnibꝰ uisceribus ratiōe grossitiei & impuritatis facientiū eā diutius in corpore remanere. Et sic de sanis idē q̄d de infirmis diximꝰ intelligat: cum aquam eis bibere fuerit necessariū: quare & cetera.

Capitulū. cclxi. ostēdit qd facere oporteat post cibi & potus assūptionē ut bona digestio celebret & assūpta nō corrūpātur.

CVm laude creatoris excelsi usq; modo descripsimꝰ q̄ & qualia: post exercitiū p nostri corporis refectōne erāt necessaria: quidq; comedere & bibere p sanitatis cōseruatione oportebat. In sequētibꝰ aūt scribere & declarare intēdimꝰ: eodē fauēte numine: q̄ pꝰ comestionē & potū fieri debeāt ab his q; suā corporis salutē manutenere & cōseruare desiderāt. Dicamꝰ ergo q; nō sufficit ad hoc bona cibaria bonosq; potus assūmere nisi ea bene ac sufficiētissime digererēt. Quoniā digestio in nutricationē & nutricatio in uitā ē ordinata ut oēs philosophi et medici pariter cōfitēt nā dixit gal. in.v. Terapēticæ.c.xiiii. Nō ex his q̄ trāsglutiūt: sed ex his q̄ digerūt in stōacho & epate exhibitō cibi ē toti corpori. Et ppterea ipse cōclusit i prio libro memiri. c.viii. De bona digestiōe supoia curādū ē: pcurādū ē igit oī ingenio oiq; cura ac diligētia ut assūpta reficiētia pfecte digerant qd̄ fit q̄ñ infrascribēda obseruata fuerint: quoꝝ pmū ē ut cū a mēsa discesserimꝰ nō scribamꝰ aut aliqd̄ tale faciamꝰ in facie pcliues: imo erecti deābulabimꝰ sua uis ut paccepta ad fudū stōachi descēdāt. Et si mihi medicoꝝ minio nō credit lapiētibꝰ hoc idē pcipiētibus fides adhibeat: & prio Rasi in.xxv. cōtinētis

humiliter amonis.

UVA. BHSC. IyR_157_4

c.i. sic referēti. Dixit tabri post cibū debes ābulare p cētū passus declinādo in tēperie comestionis sup latus sinistrū & euitādo post cibū lauationē equitationē & huiusmōi. Et post multa auctoritate Ruffi ꝫ subiūxit. Ambulatio moderata laudabilior est q̄ fit post cibū qa cōfortat sup digestiōem ꝓuocat urinā & egestionē & facit hominē penes cenā in sero fieri boni appetitus cibi & sūptionis ipsius etiā bonā digestionē cibi cenæ facit: sed motus post cibū uitupabilior est ecōuerso. Hoc quoq; Auicē. ꝓcepit in tertia primi doctrina secūda. c. vii. cū ait. Paruus mot⁹ post comestionē cibū in stomacho quiescere facit & ꝑprie cū dormiēdi post ipsū uolūtas affuerit. Et infra dixit. Inqt Ruffus incessus hic mihi placet & ꝑprie post prandiū quoniā bonitatē operatiōis cenæ ꝑparat. Quod etiā inuit Almāsor in libro quarto. c. secūdo dicēs. Post comestionē uero a forti motu ac lōgi tēporis omnino ē cauēdū sicut enim mot⁹ aī comestionē factus sanitatis est cōseruatiuus ita post comestionē ægritudinis inueniē generatiuus. Non est igiē laborādū nēq; forti motu corporis aut anie mouēdū ut inde corpus nō habeat calefieri quoniā dixit Gal. in libro. vi. de accidēti & morbo. c. i. Nullus est cibus qui non putrescat si fortē patiat calefactionē: & Auicē. in loco & .c. ꝑallegatis similiter inquit. Accidentia anime horribilia & motus corporei fortes digestionē fieri ꝓhibēt: paulatim itaq; incedendū est donec cibus descēderit. Postea uero gescendū omnino ut calor naturalis in exteriorib⁹ mēbris nō occupatus interiora ingrediat & cibum potūq; nō distractus decoquat. Et ideo scribebat Auerrois in quarto Metheoroꝝ cōmēto. xi. Effectus augent ex operāte in qete: & ideo ea quæ fiūt indigēt quiete q̄ diu fuerint in locis ꝓpriis: & ideo uitupērant & redarguūt medici motū post cibū. Similiter dixit Rasis in. xxv. continētis. c. i. Debes sequi somnū & quietē cessantibus omnibus motibus post cibū ut cōdominet natura cū bonitate digestionis. Et Auicē. in. xiii. tertii tractatu tertio. c. i. inquit. Cibus indiget quiete & somno usq; quo bona fiat digestio Isaac quoq; in uniuersalibus dietis. c. iii. idem uoluit cū ait. Digerunt cibi quiescēdo melius q̄ si ambulauerit & presertim cibi dulces, aquosi sicut sunt ꝓsica mora: uinum dulce & similia. Ratio autē huius ꝓnit a Rasi in libro. vi. suoꝝ afforismoꝝ sic scribente. Quēadmodū res crude absq; ignis caliditate & humiditate non possunt decoqui sic nec digestio celebrat absq; humiditate ināto calore. In quiete āt & somno calor nō occupatus in uisceribus fortior redditur. Et ideo quiescendū est post illā modicā & suauē deambulationem: quoniā ex forti motu ut dixim⁹ in. c. xxviii. libri huius corrūperent cibi & potus in stomacho. Corruptio uero digestionis ē mater ægritudinū & origo cronicaꝝ infirmitatū teste Auicē. in. xiii. tertii tractatu tertio capitulo secundo Et ꝓpterea cōcludamus ꝑsens capitulū dicentes cū Gal. in quinto Terapēticæ. c. xiiii. sic scribēte. Oportet multā facere ꝓuidētiā in omnib⁹ digestionib⁹ cibarioꝝ ꝓpterea q̄ siue secūdū epar siue secundum uentrē infortunium patiantur febres faciunt & maiorē opant cachochimiā. Et in libro de euchimia capitulo ultimo sic etiam dicente. Maxima est ad cachochimiam & ad ægritudines indigestio frequens siue in eucbimis siue in cachochimis cibis fiat & ceta. Quare quiete sōno & omni quo possum⁹ ingenio digestio semp ꝓcuranda est.

Capitulū. cclxii. ostēdit quid sit somnus & q̄ sit ei⁹ necessitas & quæ ipsius causæ quomodoq; faciat ad bonitatem digestionis.

Vm dictū sit ī superiori. c. q̄ omni ingenio de digestionis reficientium preacceptorum bonitate sit procurandū & sōnus una de causis bene digerere faciētib⁹ existat teste Auerroi in secūdo colliget dicente. Operatio digestionis est fortior cū homo dormit eo q̄ calor naturalis cū quo operatur natura in uigilādo in exterioribus ut det sensum & motum reuertitur dormiendo ad partes intrinsecas corporis & ceta. Consequenter inquā de somno dicendum est & ꝓmo declarando quid ipse sit: quæ cause eius: & quæ utilitas ipsius. Quantum uero ad primum dicimus q̄ si ad poetas accesserimus querentes quid somnus sit respōdebit Virgilius dicēs in sexto æneidos. Est cōsanguineus læti sapor: similiter Ouidius scribens. Stulte quid est sōnus gelidæ nisi mortis imago. Tullius quoq; in libro de senectute idem sentiens dicet Iam uero uidetis nihil esse tam morti simile q̄ somnum & ceta. Sed si a sapientibus nostris id petierimus audiemus peripatethicorum principem Aristotelem in libello de somno & uigilia respondentem Somnus est conuentus & reciprocatio naturalis caloris ad interiora scilicet ad cor cum qua est uinculū siue in potentia sensitiui primi idest sensus cōmunis Similiter Auicē. in prima tertii tractatu quarto capitulo primo dicens. Somnus uniuersaliter est reddit⁹ spirit⁹ animalis ab instrumētis sensuum & motuum ad principium cum quo priuātur ipsoꝝ instrumenta ab exitu operatiōis in ipsis nisi quæ necessaria sūt ad hoc ut uita ꝑmaneat & illa sunt sicut instrumenta spiritus. Et subdit. Somnus quidem naturalis absolute ē cuius redditus est cum ꝓfundatione spiritus uitalis ad interiora ut digeratur cibus & ceta. Et in canticis textu cōmēti. xxxvii. dixit. Somnus ē quies uirtutum animalium motiuaꝝ & sensitiuaꝝ. Gal. uero ab Aristotele accipiens in tertio libro de accidēti & morbo capitulo quarto dicens. Somnus est pas-

UVA. BHSC. IyR_157_4

sio primi sensus qui cōmunis est ceteris sensibus: & i quarto libro eiusdē capitulo octauo sic etiam inqt Dicamus uirtutem animatā in somno quiescere & naturalem confortari quod sic possumus cognoscere. Virtus enim animata si fuerit fatigata animali dormiente confortat: maxime si ante somnū cibū moderate accipiat: Ab his autem omnibus Auerrois in secūdo colliget uidetur accepisse cum ait. Dormire est ligamētū & quies sensuū & reuersio ipsoꝝ ab instrumētis eoꝝ ad partem intrinsecam corporis & istē res per se note sunt: & ꝓpterea transeunt res sensate super dormientes & non sentiunt eas & etiam uidemus dormientem oculos habentem apertos & non uidebit & si esset uirtus uisibilis in suo instrumento tūc uideret & cetera. Q uæ autem sit sōni necessitas ipse declarauit infra dicens. Et somnꝰ nō aduenit multis animalibus post laborem nisi ꝓpterea quia animalia quando mouentur & laborāt spargitur calor suus naturalis & diminuitur quantitas sua & refrigerat ꝓpter quod reuertit de necessitate ad locū sui principii & cetera. Et post aliqua subdit Somnus est una opatio nature quæ regit corpus animalis: & ꝓpea fuit somnus necessarius in animalibus pfectis quia nisi esset somnꝰ piret sensus ꝓpter nimiū exercitium & peuntibꝰ sensibus piret uita & inde est ꝙ citrinatur facies dormire non potentibus & sedunt eoꝝ opationes & cetera. De necessitate etiam somni dicamus cum Auicē. in secunda ꝑmi doc. & capitulo tertiis sic scribente. In uita & sanitate nō est necessitas absoluta imo ꝓpea ut spiritus ab impedientibus sepetur ꝓpter illud quod ei accidit ex lassitudine aut ꝓpterea ꝙ est ei necessarium incūbere ꝓp digestionem cibi & ꝓpea ꝙ nō potest duas res. Somni igit necessitas nō est nisi ex pte alicuius impotentiæ & ē exitus a necessitate naturali. Et i prima tertii capitulo septimo dixit. Somnus sēp sequit malitiam cōplexionis humidæ laxæ aut frigidæ congelātis motum uirtutum sensibilium aut uehementē spiritus animalis resolutionem ꝓp supfluitatem motus aut ꝓp impulsionem uirtutū ad interiora aut materia digerat & impellatur cum eis spiritus animalis propter consecutionem quemadmodum fit post cibum. Necessitas ergo somni est uirtutis resolute restauratio: & cibi ꝑassūpti digestio: & defatigati corporis: & sensuum eius: requies & refocillatio. Quæ autem sint causæ somni ex his quæ diximus apparēt finalis enim ē quæ iam ꝑtacta fuit. Formalis autem redditio spiritus & cetera. Efficiens autem uirtus regitiua quæ est in corde ut inquit Auerrois ubisupra Et causa materialis est uapor qui ascendit a mēbris inferioribus ad cerebꝝ ꝓp aliquam causam generatus ꝓp cibum scilicet & humores in corpore existētes qui quando erit in fine ascēsus ingrossat a frigiditate cerebri & recipit grauitatem ab aliis humiditatibus & cetera. Hæc ipse ubisupra. Et sic appet quid sit somnus quæ eius necessitas. & quæ sint causæ ipsius qualiterꝙ faciat ad digestionē ut rubrica capituli ꝑmittebat. Q uæ autem sint alie ipsius utilitates deinceps dicemus.

Capitulum. celxiii. ostendit q̄ sint utilitates & iuua menta somni tēperati ꝓueniētis in uirtutes animales & naturales corporis fatigati.

Q Vāuis in ꝑcedēti capitulo aliqualiter de utilitatibꝰ & iuuamētis somni locuti fuerimꝰ: tamen ut ea meliꝰ ac distinctiꝰ intelligant in presenti etiam de ipsis ꝑticulariorem faciemꝰ sermonē dicentes primo cū Halia bate in quinto Theoricæ. c. xxxv. sic scribente. In sōno digestionis fit bonitas & humoꝝ decoctio calor nāq naturalis somni tempore ad profunda secedit corporis quo cibum digerat: humores bonos disponat: unde & digestio ciboꝝ melior fit hieme ex noctuum longitudine & somni copia. Et post aliq̄ subiunxit. Moderata somni quantitas cibos digerit corpus spissat: laborem soluit animam cōfortat naturalem: calorq; augetur naturalis: humores boni fiunt: membra recreat extensa: mētē clarificat cogitationem emēdat ac uisum: cui cōuenit & cetera. Similiter Auicē. in secunda primi doc. secunda. c. xiii. dixit Somnus naturales omnes operationes fortes efficit propterea ꝙ calorem continet innatum & uirtutem laxat animalem ideoq; cordis uias humectat & eas laxat & quia spiritus ꝙbstantiā turbidam efficit idest spissā & ꝓhibet illd quod resoluitur: Laxitudinis quoq; modos omnes remouet & fortes rectinet euacuationes materie tamē quæ ad ꝑtē cutis existūt sōnus quādoq; ad expellēdū eas iuuat ꝓptera ꝙ caloꝛē interiꝰ cōtinet & nutrimētū in corpore ꝑtis & expellit id quod est iuxta cutē & sic apparet quod sudoꝛē nō retinet. Et subdit. Cūq; sōnus materiā inuenit aptā ad digerēdū & mātūrādū ad sāguinis naturā eā cōuertit & calefacit ipsā & trāsit calor per corpꝰ & calefacit corpus calore naturali & cetera. Et in doctrina tertia summa de pulsibus capitulo. xii. dixit. In hora somni calor naturalis constringit & submergit & totus hora illa tendit ad occultū ꝓpea ꝙ ipsū aīa mouet ad nutriēs digerēdū & maturādū supfluitates. Et in. iii. primi doc. ii. c. viiii. silr inqt. Sōnus tēpatꝰ naturalē uirtutē potētē efficit pficiēdi suas opatiōes & aīalē uirtutē qescere facit & in eiꝰ substātia augmētū ꝓbet ꝓpea ꝙ laxat ad ꝓhibēdā spiritus: qliscūq; fuerit resolutōnē: & ꝓp hoc digerit cibū Et infra subiūxit. Sōnꝰ tēpatꝰ ē hūectās & calefaciēs & ē res magis ꝑficiēs sēibꝰ qm̄ i eis hūiditatē cōseruat & ꝓp hoc gal. cū senex eēt cōedebat lactucas cū aromatibꝰ & cetera. Quæ fuit gal. sīnia i. vi. Terapēticæ. c.

UVA. BHSC. IyR_157_4

ii.sic scribẽtis.Digerit quidẽ somn⁹ resoluunt autem uigilie.Et in.iiii.d regimine sanitatis.c.i.dixit.Bene scientes sumus qd nihil ita digerit eoꝝ digeri pos sunt neq; malos resoluunt humores sicuti balneum & somnus . Et in libro .iiii.de accidenti & morbo capitulo .viii.inquit.In somno cibus digeritur me lius & non solũ in stomacho uerum etiã in toto cor pore:propter hoc monstrat nobis quod membrum in quo rationalis est anima quiescit in somno: in libro quoq; de dissolutione continua dixit .Et quã do somnus sequitur cibum reuocatur calor natura lis in ipso & aggregatur in interioribus corporis & digerit cibũ & cetera.Rasis similiter in quarto Alman soris capitulo tertio scripsit . Somni autem utili tas anime aufert laborẽ eamq; reddit subtiliorẽ atq; cogitationem & rationẽ quæ ebetes erant & quasi fesse subtiliat & acuit corporisq; fatigationẽ mitigat & digestiuam meliorem efficit ac corpus imping uat.Et in uigesimoquinto continentis capitulo pri mo sic etiam ait.Somnus humectat in omnibus nõ tamen in omnibus dispositionibus calefacit neq; infrigidat:uerũtamen si sequitur in corpore humo res crudos poterit digere & habundans fiet sanguis augẽdo caliditatẽ innatã.Et subdit auctoritate pau li.Somnus prebet quietem uirtuti spiritali: subuenit ad digerendũ & coquẽdũ humores semicrudos :mi tigat dolorẽ q accidit in membris:emollit membra quæ extenta sunt per siccitatẽ:sanat uitia spiritalia restituit mentẽ deuiantẽ:& humectat corpus semper & postea subiunxit.Verũtamen somni noctis spa tiũ cõpetens est ad complendam digestionem & si militer obscuritas noctis inducit ad exequendũ som nũ profundũ & inducendũ caliditatem .Et hi duo modi cõferũt i digestõe & habet significatio q nox cõpetat i digestiõe q hoies sequunt supfluitates nu trimẽti sp post somnũ noctis:& summarie somn⁹ de bet fieri ad modũ digestiõis & cetera.Recte igitur di cebat Auerrois in secundo colliget .Operatio dige stionis ẽ fortior cũ homo dormit eo quod calor na turalis cũ quo operatur natura in uigilando in exte rioribus ut det sensum & motum reuertitur dormi endo ad partes intrinsecas corporis . Et propterea concludamus quod dormiendũ est post cibi & po tus assumptionem & ipsorum ad fundũ stomachi descensum ut melior & perfectior celebret digestio qua mediante spiritus & uirtutes corporis animales restaurantur & naturales corroborentur ut cibi & potus preassumpti in sanguinem conuertantur & minime corrumpantur in ipso quod si conseque mur nõ paruã quidem : uerũ etiam maximã pro no stre sanitatis conseruatione recipiemus utilitatem: quare &cetera.

Capitulum:cclxiiii.ostendit nocumenta somni sup flui proueniẽtia in totũ corpus & eius membra.

Posset quispiam ex his quæ dicta sunt fa cile sibi persuadere q cũ somnus tot & tãtus afferat corpori utilitates q nõ mo do foret utile dormire:uerũ etiam opti mũ prolixius in somno requiescere qui profecto nõ parũ deciperet cũ defect⁹ & habundantia ad easdẽ pducãt differentias ut dixit gal.in.iii .tegni . Immo sicut temperatus somnus iuuat ut scripsimus sic sup fluus ualde nocet diuersa ac plurima corpori nocu menta inferẽdo: quemadmodũ uoluit Haliabas in v.theoricæ .c.xxxv.dicens . Somnus excedens in tẽ poris quãtitate multum nocet qñ uirtutes plurimus eneruat animales somnus ac debilitat: corpus refri gerat & humectat atq; in eo flegma augmẽtat & na turalẽ debilitat calorẽ ipsumq; resoluit & precipue si super inanitionẽ fiat:dicente eodem ubisupra. Si sit autem omnino corp⁹ uacuũ nec in eo aliquid sit ciboꝝ :naturalis cõuertit ad corporis humiditatem calor :exuritq; & cõsumit illã :dehinc ipse debilitat deficiente materia & refrigerat corpus &cetera. Idem quoq; & clarius sensit Auicẽ.in.ii.primi doctrina se cũda.c.xii.cũ inquit.Cũ somnus materiam inuenit aptam ad digerendũ uertit eam ad naturam sangui nis .Quod si humores inuenit calidos & colericos & perdurauerit eius tempus calefaciet eos & corp⁹ calore extraneo.Et si inueuerit uacuitatem infrigi dabit propter hoc q resoluit aut humorẽ qui uirtu ti digestiue sit inobediens infrigidabit propter illud q expanditur de eo & subdit . Et sicut uigilie mul te complexionẽ corrumpunt cerebri aliquo siccita tis modo & debilitant ipsum & commiscent ratio nem & adurunt humores &ægritudines faciũt acu tas:sic somus multus hui⁹ efficit contrariũ operatur enim uirtutũ animaliũ obtusionem & capitis graue dinem & ægritudines frigidas:& illud est propter hoc q ipse in resolutione prohibet &cetera .Et in pri ma tertii trac.iiii.capitulo .xiiii.sic etiam ait.Dormi tio multa in meridie &uniuersaliter somnus multus nocet multum memorie . Et in secunda tertii capi tulo.v.dixit.Spiritus in longo somno fit grauior pi grior &nõ fit assiduus in faciẽdo dilatationem pro pter declinationem suã ad interiorem partem:& in xiii.eiusdẽ trac.ii .c.vi.dixit.Nauseatiua facietas qñ q prouenit propter multitudinẽ somni &qetis nã somn⁹ q̃uis conferat in quãtũ digerit tñ motus con fert in quãtũ expellit supfluitates expulsiõe . Et som nus qdẽ nocet ubi egent supfluitates expulsiõe sicut uigilie nocẽt ubi indiget materia digestiõe.Et in can tica textu cometi.cxxxviiii.inqt .Si somn⁹ multũ p lõgabit replebit caput humorib⁹.Et in sequẽti textu subdit.Somn⁹ hũectat corpora & relaxat & extin guit calorẽ uiuificatẽ ipa.In cui⁹ cometo dixit Auer rois q hoc itelligit de mlto sõno qñ mult⁹ sõnus ex tinguit calorẽ quo uirtutes uiuũt &existũt &hoc qa de natura qetis & coopertiõis est extinguere calorẽ

UVA. BHSC. IyR_157_4

Ignis enim extinguit & suffocat cū multum & per fecte tegit .Et in parte.ii.canticorꝫ textu comenti. xxviii.sic quoꝙ precepit Auicē.Nō prolongetur somnus qñ hoc obest anime nec etiā uigilie qñ inde debilitabit sensus in cuius etiam cometo Auerrois sic scripsit.Nō prolongetur somnus qñ lentescit quidē uita & tenebrosa efficit extinguit ꝙ inde calor eius sicut extinguit ignis in cineribus multū cooptus.Et in libro.vi. sui colliget ait.Quando supfluit somnus calorē extinguit naturalem & corp⁹ inducit ad tumidā dispositionē.Quꝫ fuit Aꝫ .sententia in se cūdo problematū problemate.xxx.dicētis . Multo tempore dormientes min⁹ colorati sunt moderato tempore dormientibus suffocatur enim dormiens. Et in.xi. eorūdē problemate .xvii.dixit.Ex somnis aūt grauiores sumus quod ex superfluis debet intelligi .Et quod ita sit apparet per ipsum in.xxvii.problemate eiusdem dicētem.Somnus superflu⁹ corpora tardiora facit .Rasis quoꝙ in quarto Almāsoris c.iii.hoc idē uoluit cū scripsit . Multū aūt dormire corp⁹ desiccat ac tenerꝫ efficit flegmatis quoꝙ multitudinem in eo creat ipsumꝙ infrigidat. Quod in corporibus grossis ac pinguibus precipue operatur Et in li.xxv.cōtinētis .c.iii.auctoritate gal.Somnus moderatus generat sanguinē laudabilē sed excedēs modū debitū in equalitate corrumpit humores & postea subiunxit.Somnus habundans emollit corpus :ponderosum reddit caput: quia corpus replet de humiditate calida: & emollit uirtutem: unde congregabuntur in corpore superfluitates uaporose: quare & cetera.

Capitulū.cc.lxv.ostendit ꝙ nō sit dormiēdū stomacho existente uacuo similiter nec illico post cibū assumptum sicut nec in meridie.

Atis ex precedenti capitulo intelligi pōt ꝙ nō superflue sed moderate dormiēdū sit in q̄ aūt hora nōdū expressim⁹:sed id in presentiarū ostendemus.Quoniā nō sufficit rem aliquam bonā esse intelligere sed qñ cessā sit & laudabilis scire oportet.Multaq̄ inueniuntur in una hora fore optima:quæ in altera maxime nociua existerēt: ut supradiximus de exercitio ꝙ tēpore cōpleti primæ digestionū laudabat & tēpore replectiōis erat ꝓhibitū .Sic & de somno querere cōtingit qua scilicet hora dormiendū sit cū dicat Auicē.in.iii.i.doc.ii.c.viii.Sani debēt obseruare ut somnus eis temperate exhibeatur & in sua hora & non superflue : quæ autem sit talis hora ipse non expressit .Et ꝓpterea querēti q̄ nā hæc hora sit respondebun⁹ dicētes.Primo quod nō hora inanitiōis & ieiunii dormire debeamus cū dicat Princeps in secūda primi doc.ii.c.xiii.Si somnus inuenit uacuitatem infrigidabit ꝓpter hoc ꝙ resoluit aut humorem qui uirtuti digestiue est inobediēs infrigidabit propter illud quod expanditur de eo:& in.iii.ꝓmi doctrina secunda.c.viii .inquit.Amplius sup uacuitatē dormire est malū & uirtute deiiciens.Quod similiter uoluit Rasis in.c.iii.libri .xxv continentis dicens auctoritate Ruffi in questionib⁹ epidimie.Sōnus lōgus si sequit cibū augebit in caliditatem innatam & impinguat corp⁹.Sed si sequit exercitiū aut balneū aut euacuationē & summarie in dispositiōe illa in qua corpus nō sequitur nutrimentū diminuet caliditatē innatā et macrefaciet corpus.Et dixit Iohanitius .Et quotiēs sequitur somnus corpus carens nutrimento aut humore crudo aut caliditatē igneā tunc infrigidat corpus extinguendo caliditatē innatam.Cuius quidē ratio in promptu ē quia cū calor naturalis cibū nō habeat quem digerat & cōsumat uertit se super sanguinē & carnē ipsa resoluendo & propterea ieiunantes calidi stomachi nihil in uespere accipientes macilenti & squalidi fiunt .Non sic autem qui frigide fuerint complexionis & flegmatici & cetera .Neq̄ est illico post cibū assumptū dormiendū anteq̄ descenderit cib⁹ ad fundū stomachi huiusmodi enim hora omnino incōueniens ad dormiendū : dicēte Auicē.in.iii.primi doc.ii.c.vii.Non illico post comestionē est dormiendū cibo natāte & in.c.viiii.eiusdē.Melior somnus ē ille qui prouenit postq̄ cib⁹ a superiori uentre descenderit & post qtē ei⁹ ꝙ forsitan sequit ipsum ex inflationib⁹ & rugitibus qñ dormire sup hoc multis impedit modis & cetera.Et subdit.Qua ꝓpter si descēsus tardauerit paruper incedere debet & postea dormiat . Et iterū postea subiunxit . Super replectionē dormire ē malū anteq̄ a superiori uentre fiat descensio . Et in. iii. tertii trac .primo c.v.dixit .Somnus super replectionem & cenam est res nocibilior oculo immo oportet illū qui in uisu habet debilitatē expectare donec digestio fiat ideſt fieri icipiat deinde dormire.Quæ fuit Rasis sententia in .iiii. Almāsoris.c.ui. dicentis Oportet ut tā diu post comestionē aliquis se a somno abstineat donec cibus ab ore stomachi descendit se atq̄ inflatio & grauedo minui atq̄ inferius mergi sentiantur quod tardetur non incongruū est ut ꝓ ua iuuetur deambulatione donec descendat. Antē uero hos omnes Gal.hoc preceperat in libro de dissolutione cōtinua dicens Aliquando est membrum debile ut stomachus & natat in ipso cibus & nō in iungas somnum donec descenderit cibus de stomacho aliquo descensu nec donec deueniat infundum stomachi & ante precipias eum moueri parum sicut memorauimus iam . Hæc ipse .Obseruandum est preterea quod in meridie:nisi consuetudo contradixerit non dormiatur.Quoniam ut dixit Auicenna ubisupra.In die dormire malum est generat enim ægritudines humectantes & reumatismos & corrumpit colorem : & generat splenem

UVA. BHSC. IyR_157_4

& laxat neruos & efficit pigritiam & debilitat de
fiderium & generat apostemata & febres frequen
ter .Et ex causis suorum nocumentorum est ut cito
interrumpatur & naturam ab eo in quo erat stupi
dā reddat.Et in prima tertii trac.iiii.capitulo . xiiii.
ait.Dormitio multa in meridie & uniuersaliter som
nus multus nocet multū memorie & proprie super
replectionem plurimā .Rasis quoq; in .xxv .conti
nētis capitulo tertio dixit auctoritate pauli.Somn⁹
diei nō est tante utilitatis quia nō potest tātum spa
ciū sequi quo possit digestio compleri & quotiens
incidit somnus ante perfectā digestionem sequitur
oxiremia cū replectione uētris de uentositatibus.Et
saltem longa erit & ponderosa dispositio cōdomi
nabilis & cetera : hæc ipse .Ex quibus colligi potest q̄
sit hora cōueniens ad dormiendum scilicet post ce
nā & nō post prandium & nō nisi post q̄ cibus ad
fundū stomachi descenderit & post suauem deam
bulationem ut in superioribus ad plenum diximus:
quare & cetera.

Capitulū.cclxvi.ostendit quomodo accubandum
uel dormiēdū sit an supine scilicet uel sup latera &
super quod & cetera .

Vm plures decubit⁹ forme in dormitio
ne reperiant̄ :pcliuis :supina:sup uno la
tere:equalis &cū capite elleuato:nō erit
inutile ad sanitatis conseruationē & ad
meliorē pficiendā digestionē intelligere : quæ harū
manerierū sit laudabilior & quæ corpori cōuenien
tior & a medicis magis approbata.Et propterea di
camus cum nostro Conciliatore in differentia .cxx
iii.sic ad hanc petitionē respōdente.Si quis habue
rit lubricū uentrē oportet eū super sinistrū latus iace
re & dormire :si aūt cōstipatū sup dextrū est accu
bandū . Et si quis habuerit epar calidū debet caucre
ne super dextrū lat⁹ dormiat . Qui uero stomachū
frigidū super sinistrū .Et demū concludit quod sup
dextrū pare est dormiendū : sup sinistrū uero mul
tū ut inde perficiat̄ stomachi digestio:qua pfecta ite
rum sup dextrū est recūbēdū : quæ fuit sīa Auicē.
in .iii.i.doc.ii.c.viiii.dicentis .Sed ex figuris somni
melior est ut sup dextrū incipiat lat⁹ & deinde ad si
nistrū reuoluat̄ : quod si ei⁹ inceptio sup uentrē fiat
auxiliū fert sanis magnū in digerendo ꝓpterea qd̄
calorē rectinet naturalē & ipsum cōphendit quare
auget̄ &cetera.Et in.c.regiminis ei⁹ q̄ comedit̄ & bi
bit̄ dixit.Oportet ꝓterea ut post cōestionē primo
sup dextrū lat⁹ dormiat pauco tpe:deinde sup sini
strū reuoluat̄ :postea reuoluat se supra dextrū: & de
bes scire q̄ multis cooperiri pānis & ceruical eleua
re ex illis existunt quæ indigerēdo iuuāt . Et ad ulti
mum quidem ut menbroꝝ sit⁹ ad inferiora sint de
clinātes & nō ad supiora &in .xiii .tertii trac.iii.c.v.
similit inqt.Dormire sup lat⁹ sinistrū est maximi iu
uamenti ad digestionē pficiendā pp cōprehensionē
epatis supra stomachū:sed somn⁹ sup ra dextrū est
cā uelocitatis descensiōis cibi.Est etiā obseruādū di
xit Almāsor in li.iiii.c.iii:ne de uno latere ad aliud
sepe uoluat̄ :tardat̄ enim inde digestio atq; inflatio
& rugit⁹ sentit̄ . Oportet itidē ut puluinar sit altū
& precipue si cib⁹ nōdū ab ore stomachi descende
rit:sufficit enim ut ter fiat reuolutio &nō pluries ut
dictū est .Quod etiā in .xxv.cōtinētis replicauit eū
in.c.ei⁹ primo dixit.Post comestiōem q̄libet dormi
at sup lat⁹ dextrū modice:deinde cōplēdo somnū su
p lat⁹ sinistrū.Et nulla fiat reuolutio habundās in le
cto eo q̄ excitat uentositates & occursum p̄bet sup
digestionem &cetera.Et postea subiunxit.Pars infe
rior corpis in somno debet e[illegible]le declinantior & nul
la superhabūdans fiat reuolutio in lecto ne reuoluat
cibū in uentre de uno loco ad aliū corrūpendo dige
stionem:quæ fuit sīa Aggr.ad Alexandrū sic scriben
tis.Dormi temperate primo sup dextrū lat⁹ una ho
ra:deinde sup sinistrū &illic pfice dormitionē.Vo
lūt itaq; oēs auctores ut sup latera dormiendū sit &
nō sup dorsum uel resupine ut pleriq; faciūt nescien
tes q̄ princeps uoluerit in .iii.i. doc.ii.c. viiii. cū ait
Resupine aūt dormire est malū & ad malas prepa
rans ægritudines sicut apoplexiam frenesim & incu
bū q̄n supfluitates ad posteriora declinare facit &
rectinētur & p suos nō incedūt cānales naturales q
sunt ab anteriorib⁹ sicut nāres & palatū & talē som
nū incurrere solēt infirmi & debiles pp illud qd̄ mu
sculis eoꝝ accidit ex debilitate & cetera . Quod non
minus uoluit gal.ut testat⁹ est Rasis in.xxv.cōtinen
tis.c.iii.dicēs.Dormitio facta supine sup dorsū suū
cōseruat supfluitates cerebri in uentriculis eius ideo
nō debēt somnū habūdantē seq dormiendo supine
super dorsum laborās apoplexia aut si parat⁹ fuerit
eam pati aut epilepsiā.Et dixit in alio loco.Nō de
bet dormire sup dorsum laborās catarro descendēte
de capite q̄a tūc leuē ingressum eius facit induci ad
cānale pulmonis .Et alibi etiā dixit.Dubitādū est su
p dormiēte tota nocte supine sup dorsum ne cito in
ducat̄ ad apoplexiam &epilēsiam quia supfluitates
cerebri nō manabūt tūc sed uentriculi ei⁹ replebunt̄
de eis & subdit.Dico q̄ est forma dormitiōis mala
ualde penes replectionē cerebri & cetera.Ecce igit̄ q̄
grāde periculū sit dormire sup dorsum & cā multa
rum infirmitatū &in cubi pcipue sepenumero ex ta
li decubitu prouenientis ut certissima scio experien
tia q̄ mihi puero ex tali cā sicut & adultis pluribus
accidit.

Capitulū .cclxvii.ostēdit qd sit uigilia & q̄ tēpera
ta cōueniat sicut superflua maxime noceat.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Vāquā ea q̄ diximus de ſomni utilitate ſufficere deberent ad intelligendum quā tum moderate dormire ſit utile. Tamen pro ampliori noticia ipſius uolumus & de uigiliis q̄ ſomno opponuntur aliqua breuiter declarare ut oppoſitū magis intelligat̄ per ſuū oppoſitū: teſte pho in tertio de anima textu comenti.xxv Dicamus ergo cum Auicen. in prima tertii tractatu & capitulo quartis ſic ſcribente. Vigilia eſt diſpoſitio cum affundit̄ ſpiritus animalis ad inſtrumenta ſenſus & motus ut eis utatur. Sarra autem ſuperfluitas in uigilia & egreſſus a re naturali: & in canticis textu comenti. cxli. Temperata uigilia excitat ualde ſenſus & diſponit uires ad exercendū operatiões ſuas & cum hoc mundificat corpus a fecibus & ſuperfluitatibus. Et ſic temperata & non ſuperfluens cōmendatur ſicut ſuperhabundans minime. Et quod ita ſit apparet per Auicē. in ſecūda primi doctrina ſecunda capitulo.xiii. dicentem. Cū uigilie ſunt multe complexionē corrumpunt cerebri aliquo ſiccitatis modo & debilitant ipſum & cōmiſcēt rationem & adurunt humores & ægritudines faciūt accutas. Et infra ſubiunxit. Vigilie deſideriū augent & famē efficiunt propter illud quod de materia reſoluūt & de digeſtiua minuūt & propter illud quod de uirtute reſoluunt. Et in prima tertii trac. quinto capitulo.xi. Superfluitas uigiliarum reſoluit ſpiritum & debilitat eum & cū hoc replet cerebrū uaporibus. Et in.xi. dixit tertii trac. primo capitulo.v. inquit. Vigilie & exercitium ſcilicet ſuperflua debilitāt cor cum reſolutione & in.xiii. tertii. trac. ſecundo capitulo xii. Vigilie ſuperflue commouēt famen & appetitū uebementem & in canticis textu comenti. cxlii. ſic etiā ait. Ex lōga uigilia contingit expergefactio & in ſomnietas generans anxietatem & anguſtiā anime ipſa enim diſſoluit ſpiritus & corpora fedat & corrumpit ſplendorem & claritatem corporis & colorem eius & profundat oculos noceteq̄ digeſtioni & mentem tollit & infrigidat corpus: q̄ fuit ſententia Almanſoris in libro quarto capitulo.iii. dicentis Vigilie uero multe calorem incendunt: ac formam corrumpunt corpuſq̄ deſiccant atq̄ coleram rubeā in ipſo augmentant. Quod precipue operantur cū corpora ſunt macra. Oportet itaq̄ ut anima uigilare non cogatur cum diſſoluta & ſtupida fuerit neq̄ ad dormiendum inciteť cū excitata atq̄ ſubtilis & accuta fuerit motuſq̄ leues & ſenſus fortes: a quo ſumpſit Auerrois in.vi. colliget cū ait. Quando uigilie exhuberant corpus deſiccant & calorem diſſoluūt naturalem & calorem accidentalem incendunt q̄ quoq̄ fuit gal. ſententia in primo terapenticē capitulo. vi. dicentis. Siccant enim totius corporis habitum uigilie & propter hoc ſunt nociuiſſime his q ſecūdum ſiccitatem ægrotant & in comento. lvi. ſecūdi regiminis acutoꝝ ſuper illo Hipocratis uerbo Multe uigilie faciunt cōtra cibi potuſq̄ digeſtiōem & ceta. Inquit de aptitudine uigiliarū: eſt ut reſoluāt corpus & exiccent ipſum: & in tertio tegni textu comenti.xlvi. dixit. Vigilia exiccat corp⁹ eius uero oppoſitū humectat. Ex quibus omnibus clariſſime patet quantū ſuperflue humano corpori noceant uigilie. Et propterea concludamus in uno uerbo cū hipocrate in ſecūdo afforiſmorū afforiſmo tertio dicente. Somnus & uigilia utraq̄ modo magis facta malum: dormiamus itaq̄ & uigilem⁹ temperate pl⁹ tamen & minus ut ætas complexio temp⁹ anni qualitas & quātitas cibi preaccepti & talia huiuſmodi requirunt quod qui fecerit a nocumentis ex ſomni & uigiliarum ſuperfluitate prouenientib⁹ ſecur⁹ erit ut ſatis ex dictis eſt manifeſtum.

Caputulum.cclxviii. oſtendit quid ſit ſomnium quæ cauſe eius & quid de ipſo hoc in loco conſiderandum licet ſomniatis minime ſit credendū.

Via in ſomno plurima & extranea ſepe numero ſomniamus de quibus nunquā etiam cogitauimus: quemadmodum nobis euenit plerūq̄ quod uolare uidemur ſuper terram ſicuti hirundines faciunt. Quod quippe ſomnium noſtre complexioni connaturaliſſimū exiſtit ut ex dicendis apparebit. Solent ex his inquā nonnulli pertimeſcere adeoq̄: ſibi aliquod malum facientes augurium: dubitare ut firmiter credant infortuniū ſibi parari & inde quādoq̄ permultos dies triſtantur. Propterea mihi uidetur aliquid de hac materia ſomniorum dicendum eſſe: tum ut ipſi ſuis huiuſmodi fantaſiis fidem deinceps non adhibeant: tum etiam ut intelligant quomodo ſomnii qualitatem & non rem ipſam ſomniatam debeant conſiderare ut ſciant ex hoc qualiter corp⁹ eorum diſpoſitum ſit: & quibus ægritudinibus preparatum ut ſe ualeant ab illis precauere ſed anteq̄ ad hæc deſcēdamus declaremus quod ſit ſomnium & quæ cauſe ipſius ut dicenda clarius patefiant. Dicimus ergo cum Petro padubanenſi in.xxx. problematum comento ultimo ſic ſcribente. Somnium eſt paſſio cauſata ex motu in fantaſia facto: uel melius. Eſt fantaſma factum a motu ſimulacrorum dormientis in eo quod dormit quod a multis ſit cauſis & ſecundum hoc diuerſa ſortitur nomina ſit enim quandoq̄ a ſuperhabundantia aliquorum humorum in corpore exiſtentium per quod quidem medici coniecturant multa ſicut infra dicemus. Cauſatur etiam ſomnium propter motus & operationes de quibus multum fuit anima ſollicita in uigilia & uehementer eis intenta ita quod nocet dum dormit quieſcentibus motibus exterioribus non adhuc mo-

UVA. BHSC. IyR_157_4

de insomnijs.

tus quiescit interior factus in fantasia in qua forme apprehense rectinentur a uirtute imaginatiua eas diuersimode componendo modo quidem sentiē minus: tunc autem magis eo quod maior motꝰ obscuret & dissoluat minorem sicut dicitur in libello de sensu & sensato: & in quinto de generatione animalium & in de somno & uigilia. iii. unde in eodem dicit. Fantasmata quædam esse causas ꝓpriorū uniuscuiusq; actuū nō est irrationabile. Et tale si quidem somniū potest animale nominari cū causet a motu in uirtute animæ a prioribus actibus relato ¶Causatur etiam quandoq; ab impressiōe facta ab animabus celoꝝ uel intelligentiis ipsorum: quæ etiam motores dicunt orbium operantes quandoq; formam in imagine secūdū comparationem ipsaꝝ & cōpationem animaꝝ nostraꝝ & aptitudinem quia animæ nostre habent maiorem cōparationem & similitudinem cum substantiis angelicis q̄ cū corporibꝰ sensibilibus ut dixit Auicē. in libro quarto de anima unde primo regiminis acutoꝝ dicit. Quod quædā somnia sunt a deo benedicto & sublimi & id siqdē potest somniū celeste appellari cū ab animabus causet celoꝝ. Et si quod somnium uerum est: dicendū quod somniorum uerius est celeste ¶Aliud autē nullius aut pauce uirtutis existit sūt enim magis delusiones q̄dam eorum circa quæ anima fuit sollicita in uigilia & occupata sicut famescenti representat alimentū & cupienti coitū fœmella. Somnium autem naturale & si uerificet ut plurimū nō tn aliquā mirabilē ostensionem importat. Q; ui autem somnia uideat celestia seu a celo reuelata ille est qui consueuit dicere ueꝝ. ¶Usus enim prauaꝝ cogitationū & cōsiderationū inducit imaginationē maloꝝ moꝝ & inobedientiū uirtuti rationali: unde dictū est meliores somnia uidere meliora: Q; uare sōnia mēdacis: derisoris: loquacis: tristis: ebriosi: ac illius in quo preualet complexio aliqua uel sollicitudo non sunt uera. Vnde. iii. de somno & uigilia quoꝝ loquax est natura & melancolica multimodas uisiōes uidēt eo qđ existūt in multo motu ꝓpter quod nō sūt uera somnia plerūq; nisi uideant circa mane: tunc enim motus humoꝝ quiescunt magis & certa. Similiter ingt in differētia. clvii. Plures de somnio adducēs distinctiones inter quas principalissima est illa quā supra tetigimus: scilicet quod aliquod ē naturale aliud animale & nonnullū celeste seu diuinum & uocat illud naturale quod ex dominio complexionis contingit & humoꝝ sicut dixit Auicē. in libro suo de anima quod naturalia somnia sunt quæ ueniunt ex temperantia uirtutum humorum cum spiritu gerente uirtutem formalem & imaginatiuam & certa. Animale uero quod causat a multa sollicitudine anime circa aliquod in uigilia. Diuinū uero somnium quod a diuinis: siue celorū causatur animabus de quo ipse post multa sic ait. Somnium uerius est celeste seu diuinū & maxime cū anima fuerit libera superioribus subst antiis applicata eorum representationes suscipiēs. Animale uero nullius aut pauce ueritatis existit est enim magis illusio quædam eorum circa quæ anima fuit sollicita & occupata in uigilia ceu famescenti representantur cibi appetentiq; mingere doloca & strepitꝰ agonizāti de somnio similiter naturali dixit ut supra & tandem de eo sic concludit. Quod si accidit & maxime cōtra replectionem proprieq; uaporabilium uentosorum uerificatur quam minime. Et propterea qui timere solent ex suis somniis deinceps non expauescant nec eis aliquam penitus fidem adhibeant cum ut plurimum delusiones sint ut predictū est quibus non esse credendum medici: philosophi: & theologi unanimiter precipiant. Et licet ualerius maximꝰ plurima narret de somniis artorii medici Cæsaris Augusti. P. Decii &. M. Torquati. M. Ciceronis. C. Gracchi: Cassii parmensii: Atterii Ruffi: Alexādri regis macedoniæ aliorumq; plurium in libro primo: quæ quidem celestia dici possunt rarissime & non nisi magnis uiris contingentia Non debet tamen ex hoc unusquisq; tam facile de numero illorum esse sibi persuadere ut somniis propriis naturalibus uel etiam animalibus fidem adhibeat.

Capitulum. celxviiii. ostendit: quomodo qualitas somniorum & non ipsa somnia considēranda sit ut sani dominium humorum sui corporis intelligant.

INsuperiori capitulo uisum est quid sit somnium quæ cause eius & quomodo rebus somniatis nequaq; credendum esset In hoc autem loco ostendamus quod in principio illius promiseramꝰ scilicet utilitatem quæ ex qualitatibus in somniis apparentibus est elligenda: ut per eas somniorum qualitates qualiter dispositi simus in humorum superhabundantia facillime percipiamus. In primis ergo dicamꝰ cum Auicē. in secunda primi doctrina tertii capitulo septimo sic scribente ¶Somnia significātia dominium sanguinis sunt sicut cum homo in somnis res uidet rubeas aut sanguinem multum ex suo corpore exire aut se in sāguine natare & similia ¶Dominium uero flegmatis significant somnia in quibus uidentur aquæ & flumina & niues & pluuie & frigus ¶Dominium uero colere rubeæ monstrant somnia in quibus uidentur Ignes & uexilla citrina & uidere res quæ non sunt citrine citrinas & uidere incensionem aut calorem balnei aut solis aut his similia ¶Et dominium colere nigre scilicet melancolie ostendunt somnia terrorem facientia ex tenebris & cruciata & rebus nigris & terroribus. Et in prima tertii. c̄. vi. in fine sic etiam inquit. Plurimum enim uisiōis rerū citrinarum calidarum significant dominiū colere. Et similiter plurimū uisionis rerū cuiq; complexioni proportiona

UVA. BHSC. IyR_157_4

lium :quas numerare nō est necesse .Et somnia qui/
dē pmutata significant caliditatē & siccitates & il
la quoꝫ nō recordatur significat frigiditatē & hu/
miditatē secūdū plurimū:quod etiam sensit Rasis
in .ii . Almansoris.c.xxiiii.dicens . Cū enim aliquis
in somno pluuias multotiēs uidet & mare & fluui/
os multa in eius corpore humiditas adesse significa
tur .Ignes uero ac fulgura & lites cū aliquis in som/
niis frequenter aspicit colera rubea in ipso habunda
re monstrat' .Colores aūt rubeos & tinctos ac nup
tias & cibaria dulcia & uentosas atq; fluxū sangui/
nis ac flobothomiā si aliquis somniauerit: q; sangui
nis multitudo sit declarat' .Cūq; multa fusco colore
tincta atq; nigredinem & timores ac pauores i som
no aliquis aspicit colere nigre operatio significatur
Et cū aliquis in somno uidet se manere quasi in lo
co niuis uel frigido a quo leditur frigoris significat'
uictoria . His aūt contraria si uisa fuerint contrarie
erunt significationes.Et si aliqs uidet se quasi in bal
neo uel in sole uel quasi canicularib⁹ exponatur die
bus uel in igne:excessus significatur caliditatis.Et cū
aliquis somniauerit se quasi uolare & inuadere sicut
accipiter & capere siccitatis monstrabit' excessus atq;
humorū leuitas & subtilitas.Si quis etiā se quasi ab
aliquo aggrauari somniat replectiōe laborar' ostēdi
tur : Quicūq; etiam se p loca quasi cenosa incedere
uidet fetidū habentia odorem putridos in corpore
demonstrat' habere humores: his uero contraria:cō
trariam habent significationem. Qui aūt in som/
nis uidet quod quasi incedat per ortos bonū habē
tes odorem suoꝫ significatur equalitas humorū et
q; a putredine ualde sunt remoti .Per loca uero qua
si angusta & per foramina si quis se ambulare cōspi
cit instrumenta hanelitus grauem pati ægritudinem
demonstrāt' q̄ ipsum tantam aeris quātitatem attra
here uetat quāta ei est necessaria. Gal.quoq; in quin
to de interiorib⁹ capitulo .vi.inquit.Multi propter
malos humores in stomacho coadunatos uiderunt
pessima somnia quorum somni disturbati sunt &
ceta . Et in libro de somniis ait . Somniū nobis in/
dicat dispositiōes corporis.Igne enim accensum qs
uidens in somno a xanta molestat' colera . Si uero
fumū uel caliginē uel profundas tenebras a nigra co
lera . Pluuia uero humiditatem habundare indicat
Nix autem & glacies parū flegma frigidum &post
aliq̄ subiunxit.Somniamus plerūq; ea quibus ege/
mus ut bibere coire & similia & postremo dixit.
Quæ uident qui egrotant in somniis coindicabunt
plerūq; nobis indigentias & habundantias & qua
litates humorū.Et ꝓpterea debent etiam sani si fre/
quenter uiderint aliquod suprādictorum cū medicis
cōsulere & consideratis etiam aliis indicantibus po
terunt postea purgari & a futuris infirmitatibus pre
seruari .Et hæc sunt quæ de somniis attendere debe/
mus :quoniā natura plerūq; demonstrat :quibus in
digeat ut clarissime patet de his qui in cena carnes sa
litas manducarūt & non multū biberūt in nocte si
tientes dum dormiunt se bibere somniant uinū aut
aquam sitim eorum minime remouētē ficq; de aliis
somniis naturalibus:quare &ceta.

Capitulū .cclxx.ostendit quod ab accidētibus aīe sit
abstinendū & maxime post cibū & refectionē ne di
gestionē:quā corrumpunt:fieri prohibeant.

Diximus supra in .c.scilicet . cclxi.'Quod
post cibum assumptionē quiescēdū erat
aut modicū deambulandum donec cib⁹
ad fundū stōachi descēdisset deinde dor
miēdū & hoc ut melior celebrarē digestio.Cū som
nus fortificando uirtutes naturales digerere faciebat
Ex quib⁹ oīb⁹ tota intētio nostra erat ut preaccepta
reficiētia oīno coquerent' in stomacho & in eo nō
putrescerent quod iterū procuram⁹ dicentes.Quod
omne illud quod digestionē corrūpit aut eam impe
dit sit fugiendum pro uirib⁹ : & quia dixit princeps
in .iii.primi doctrina .ii.c.vii.Accidentia aīe horribi
lia & mot⁹ corporei fortes digestionē fieri prohibēt
Cuius dicti secūdam partē dū loqueremur de exerci
tio & coitu post cibū sufficienter declarauimus. Pri
mā uero. s.quod anime accidentia digestiōem pro/
hibeant hoc in loco intendim⁹ manifestare ut ab eis
caueant qui sani desiderant permanere .Dicamus er
go cū galieno in primo de regimine sanitatis sic scri
bente.Oportet medicum qui debet custodire sanita
tem studere ne mores animi corrumpātur nō ut phi
losophus ut conseruet ipsius anime sanitatem & fa
ciat hominem uirtuosum sed ut non facile in ægritu
dinem deueniat corpus & enim furor & fletus &
ira & tristitia & sollicitudo amplior q; oportet & ui
giliæ quæ super his fiunt febriū & aliarum ægritu/
dinū sunt principia.Sicut ecōtrario pigritia mentis
amentia & anima omnifariam defes' decoloratio/
nem & denutritionem operatur infirmitate natura
lis caloris quem omnib⁹ custodire oportet infra ter
minos sanitatis & ceta.Ex qua sententia manifestū
est quod medicus conseruator debeat de accidenti/
bus animæ curam habere de illisq; nō modicū cōsi
derare atq; illa in regimine conseruatiuo prohibere
& precipue post cibi & potus assumptionem ne di
gestionē impediāt uel corrumpant cū ipsa de sui na
tura nō solum:quod dictū est faciant:sed totum etiā
corpus a sua temperie & naturali complexione per
mutent & humiditates sicut & corpus totum exic/
cent : dicēte gal.in tertio tegni textu comenti.xxxv.
Abstinere manifestum quoniam ab intemperantia
oportet anime passionū scilicet :Iræ:Tristitiæ :Gau
dii:Furoris :Timoris :Inuidiæ & Sollicitudinis:ex
terminant enim hæc & permutant corpora ab ea q̄
est secundum naturam consistentia : in cuius co/
mento dixit Hali.Ira &furor faciunt accidere cali/
ditatem superfluam:Gaudium uero & leticia calidi

UVA. BHSC. IyR_157_4

tatē equalē Timor autem & pauor faciūt accidere frigus & totū quod faciūt ista accidētia nō faciunt nisi meditatione motus spiritus: unde corpus exiccat teste eodē gal. ubi supra & textu cometi. xxxxvi. dicēte. Oēs aīe passiōes exiccant corp⁹. Et q etiā si ant ex diuerso spirituū motu anime accidētia ut dixit Hali apparet p Auicē. in secūda primi doctrina secūda. c. xiiii. sic scribētē. Omnia anime accidentia sequunt aut eis associant motiones spirit⁹ interius aut exteri⁹ & istā aut erit subito aut paulatim & ei⁹ motionem ad exteriora sequitur frigiditas eius qā interius existit. Et fortasse supfluit illud quod resoluitur subito ergo infrigidatur exterius & interius & sequitur eā syncopis aut mors & motū quidem eius ad interiora sequit frigiditas eius quod ē exteri⁹ & caliditas interior & cum multa coangustatiōe constringit & infrigidatur intius & exteri⁹ & syncopis magna aut mors sequitur ipsū & cetera. Ex quib⁹ apparet q omnino uitanda sint anime accidentia p̄pter tale magnū piculū sequēs ad subitum & fortē motū spiritus interius aut exterius. Et p̄cipue illa fugienda sunt accidentia quæ tristari faciunt sicut inqt Almasor in libro quarto. c. viiii. Quoniam omnib⁹ sanis nocumētum inferunt exceptis his qui carnis indigent minoratione. Abstinēdū est ergo ab ira: tristitia: inuidia: sollicitudine & huiusmōi & licet semp p maxime tamen post cibi & potus assumptionem quoniam digestionem fieri p̄hibēt & quādoq; corrumpunt diuertendo spiritum & naturalem calorem a stomacho ad cor uel ad mēbra exteriora secūdum ipsorum accidentium diuersitatem ut diximus quare & cetera.

Capitulū. cclxxi. ostēdit q̄ nocumēta in corpus p̄ueniant ex ira: iracūdia: odio: furore & similib⁹ postq̄ declarauerit quid ipsa sint & cetera.

Ilum ē in supiori capitulo generali quodāmodo qualiter anime accidentia digestionem fieri p̄hibebāt & plurimū corpori nocebant rōne subiti motus spirit⁹ ad interiora uel exteriora. Nūc autem in speciali uideam⁹ quantū ira odium & similia sint sanitati corporis inimica declarantes p̄us quid hoꝝ sit unum quodq; ut scribenda de ipsis manifesti⁹ intelligant. Dicam⁹ ergo cū Haliabate in. v. Theoricæ. c. xxxviii sic referente. Ira ē sanguinis cordis ebullitio naturalisq; mot⁹ caloris et ei⁹ ad exteriora exit⁹ semel subitoq; ad ulciscenda quæ nocent. Quod ab Aꝝ. ipse uidet accepisse dicēte in secūda p̄blematum p̄blemate. xxvi. Ira est accensio sanguinis circa cor. Et in octauo eorūdem p̄blemate. xx. Ira timiditati contrarium est & iracūdia. Est autem ira quidē ab igne multum enim ignem continentes intius tepefiūt maxime autem est in pueris discere: uiri autem ledūt & ceta. In cuius cometo padubanēsis noster sic ait. Ira cundia ē uelox inclinatio ad iram in quib⁹ nō oportet & magis q̄ oportet & ubi non oportet. Gal. autem in p̄mo de differentiis febriu m. c. iii. sic eam diffiniuit. Ira est ebullitio quædam & mot⁹ uehemēs irascibil' uirtutis quæ in ipso corpore cordis insidet cum calefit ipsa substantia. Et in secūdo de regimine sanitatis inqt. Ira nō est audatia: sed uelut feruor quidā ei⁹ qui secundum cor sanguinis & in secūdo de accidenti & morbo. c. ii. Ira est feruor caloris in corde existētis p̄pter motum anime. Et in qnto de accidenti. c. vi. Ira ē magn⁹ ac fortissimus motus in loca diuersus & propterea ualde corp⁹ p̄turbat & p̄mutat a naturali consistētia. Quid autem sit odiū nō a multis expressū inuenitur attamē dicere possumus q̄ sit ira cōfirmata ut colligit ex dicto Valerii maximi in libro nono. c. iii. sic scribente. Ira quoq; aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant p̄ cursu celerior illa nocendi cupediue: hoc autem p̄tinatius ac nūq; sine torm̄eto sui uiolentius & cetera. Sic enim odium ab ira differt sicut mai⁹ a minori: quēadmodum clarissime beatus inquit Hieronymus his uerbis. Quantum autem inter festucam & trabē tantū inter irā distat & odiū. Odiū. n. ira inueterata est & cetera. Quod qui his uiris, sapientissimis credere noluerit Auicē. saltē philosopho ac medico precipuo credat: hoc idē uoléti in libro de uiribus cordis. c. octauo cum ait. Sicut ira est motus ad uindictā nō ualde fortis sic odium ē p̄seuerantia forme nociui in imaginatione seu fantasia & p̄seuerantia simul imaginationis affectus ad uindictam sumēdam ex eo. Furor autē est maniaca confidētia ut ex dicti Gal. in secūdo tegni elicit. Quæ omnia ut prediximus diuersimode nocent sanitati ad malas & quā plures p̄ducentia lesiones. Dixit nāq; princeps in secūda primi doctrina secūda. c. xiiii. Ex motu quidem ad exteriora subito facto fit ira quæ si cōtinuata fuerit facit cadere in melācoliā. Quod simi liter asserit gal. in comento illi⁹ afforismi. Timor & pusillanimitas & cetera. ubi sic inquit. Multos in has passiones cecidisse uidi propter irā odiū & tristitiā quoniā ira & furor faciunt accidere caliditatem superfluam ut dixit Hali in comento. xxxv. tertii tegni a quo uidet princeps accepisse in primo canōis Fen' doctrina & sūma secūdis. c. uero primo dicens Ira s̄m omnē dispositionē calefacit & in tertia primi. c. iiii. Ira uehemēter calefacit. Et in. xiii. tertii tractatu. i. c. xxxiii. scripsit. Ira tristitia & huiusmōi ml' totiēs fūt cā effusiōis materiæ ad stōachū in cāticis quoq; sic ait. Ira anime incitat frigiditatē. s. p̄p resolutionē quæ quādoq; magnificat in tantū donec ledat in ultimo: quod similiter sensit gal. in sexto Terapenticæ. c. iiii. dicēs. Iræ sollicitudines in quolibet modo & uigiliæ nocēt dissoluētes uirtutē. Ex ira tamē nullus unq; mortuus est inquit ipse in quinto de accidenti & morbo capitulo. vi. in primo etiā de re

UVA. BHSC. IyR_157_4

gimine ſanitatis ſic ait. Immoderati motꝰ qui ſunt in cōcupiſcentia ira & cogitatōne magis colericum reddunt hominē: unde febres & omnes calidæ egritudines cōſequuntur: qualiter aūt declarauit Haliabas in .v. Theoricæ capitulo preallegato cum inquit Qui enim omnibus iraſcūtur ex cauſis ſolliciti fiūt & triſtes & ad quā uis modicam timent & exterrētur occaſionē: opinationes opinātur falſas: his ſepe de cauſis in morbos incidunt peſſimos & paſſiones in tantū ut huiuſmodi nonnulli moriantur ſi in eis horū aliqua accidentiū roborentur. Et poſt aliqua ſubiunxit. Ira calefacit corpus & deſiccat: colerā cōfortat rubeam in tantum ut febrē quandoq; diei patiat. Et ſi qdē in corpe hūor eſt ad putreſcendū paratus: febrem generat purridam. Si autem imoderata fuerit ira uirtutem diſſoluit naturalē eo ꝙ illū plurimum emittat & in partes diſſipet: unde & uirtus debilitatur: trēor qñq; accidit & ſi adhuc augeatur defectus ſequit̄ maxime ſi homo debilis ſit uirtutis: nī ſi ꝙ ira minime mortem aſciſcit hæc ipſe. Ex quibus facile cōprehendi poteſt quantū ira noceat unicuiq; & precipue macilentis multoq; magis odium & furor & talia: & ideo abſtinēdū eſt propoſſe omni ab huiuſcemodi ne corpus inflāmet̄ & ſpiritus reſoluātur & permaxime poſt ciboꝝ & potuū aſſūptionē Quæ quidem preaſſūpta adeo: ſupuenientibus his paſſionibꝰ alterāt̄: ꝙ frequēter & ſi non ſemp corrumpunt̄ in ſtomacho & in malos hūores cōuertūtur. Ex quibus febres & alie conſimiles generāt̄ infirmitates. Sed fortaſſis dicet colericiſſimoꝝ qſpiā. Si ex naturali cōplexiōe adeo ſū pronus ad irā ut ex leuiſſima ēt cā iraſcar: quid ego poſſum? nō enī hoc in mea conſiſtit facultate: & ſi doleā ex hoc minime tamen ab huiuſcemodi paſſione me ualeo abſtinere Cui dicemꝰ ꝙ ipſe Diogenis cōſilio de betuti q cū interrogatus eſſet quid agēdū homini foret ut iraſceret̄. Reſpōdit recordet̄ ꝙ nō ſēp neceſſe eſt ut ſeruiatur illi: imo uiceuerſa eſt alteri aliquādo ſeruiēdum nec oportet ut iugiter obediat̄ illi: ſed & interdū & ipſe obediat alteri: nec neceſſe eſt ut ſemp ab aliis colatur: ſed quandoq; patiatur & ipſe cum hæc fecerit & cum hoc eius debilitabitur ira: quare & ceta.

Capitulū .cclxxii. oſtēdit nocumenta ꝓuenientia ex timore triſtitia & ſollicitudine.

Sténdamus in hoc capitulo quot & quā ta nocumēta ex frequētato timore ſoleant ꝓuenire ut ab eo & a triſtitia pariter caueamus: dicentes cū Haliabate in qnto Theoricæ .c. ultimo ſic ipſū deſcribente. Timor ē naturalis ingreſſus caloris ad interiora corporis ꝓpter animeæ ab aliquo nocēti fugā & exaſperāti cū ſit naturæ anima a nocētibus & ſubiterrentibꝰ quæ nō cōſueuit timere & fugere quod ſenſit Ariſtoteles in decima ꝓblematum ꝓblemate .lxi. dicēs Timor eſt infrigidatio exterioꝝ & caloris cōtractō ad partes interiores ſub corde. Et .xxx. pticula eorūdē inqt Timor infrigidat manifeſtāt aūt terrefacti: tremunt n. ait ipſe. Cuius ſimile uoluit Galienus in qnto de accidēti & morbo .c. vi. cū ſic ſcripſit. Timor ſanguinē: calorē atq; ſpiritū reportat ad interiora. ſ. ad ſuā originē & ad cor atq; exteriora corporis refrigerat. Et poſtea ſubiūxit. In timore uirtꝰ animæ nō cōfortat̄ neq; ad exteriora reuertitur & iccirco calor extinguit̄ in tantū ut totū refrigeret̄ corpꝰ & ſubdit. Illa accidētia quæ ſubito fiūt in timore in triſtitia paulati cōſtringūt & nō differūt niſi in magnitudie & fortitudie n aūt genere. Et i li. de ꝓnoſticatōe ꝓ pulſū ſic quoq; ait. Corpꝰ ꝓp aīæ paſſiones multotiēs pati aſſueuit fortaſſis aūt nō exiſtimabit quiſq; agoniæ & timores repente animā exagitātes pulſus uertunt cū tamē plurimū ꝓmutēt & in libro de tipo. c. tertō dixit. Timor & terror turbāt uirtutē & debilitāt ipſā nō minꝰ aliis cauſis. Quod etiā ſenſit in tertio tegni ꝓte illa abſtinere autē manifeſtū eſt & ceta cū dixit. Timoris iuidie & ſollicitudinis extermiant enim & ꝓmutāt corpora ab ea quæ ſecundū naturā cōſiſtentia in cuiꝰ cometo ſcripſit Hali. Timor autē & pauor faciūt accidere frigus ſupfluū: & ideo dicebat Hipocrates in ſexto afforiſmoꝝ afforiſmo .xxxiii. Si timor & puſillanimitas multū habeāt tēpꝰ habētem melācolicū ꝓficiūt. Et princeps in ſecūda primi. c. iii. Cū multus timor adeſt & ꝓnitioſus uētricu li cordis ſanguine euacuant̄ quāuis in timore moueat̄ ſpiritꝰ ad interiora ſubito ſicut ipſe dixit i eadē doctrina ſecūda. c. xiiii. & in cāticis textu cometi. clvii. ſic quoq; ait. Timor incitat frigiditatē qui quādoq; magnificat̄ in tantū donec ledat in ultimo & ꝓpter ea a rebus timere facientibus debet pro uiribus unuſquiſq; ſanus abſtinere: unde qui hac paſſione cōſueuit moleſtari Catōis ſtoici ꝑceptū obſeruet dicētis Deſines timere ſi ſperare didiceris. A triſtitia cōſimiliter ē abſtinēdū cū ex ea pauciora nō eueniāt nocumēta: ſed quid ipſa ſit primo exponamꝰ dicentes cū Haliabate in quinto Theoricæ .c. ultimo ſic eā diffiniēte Triſtitia naturalis ē caloris ingreſſus ad corporis interiora paulatim in tātū quandoq; ꝙ corpori febrē unius diei afferat cuius ſi diuturnus tēpus fiat corpus fortiter calefacit: omniaq; calefiūt mēbra: ſolidaturq; calor uaturalis in principalibus membris ſitq; ab inde ethica febris. Si ergo imoderata fuerit triſtitia in frigidaꝝ complexionum corporibus corpus refrigeratur calorq; extinguitur naturalis ſua in corporis interiora cōuerſione qua ex re iminuꝰ coagulat̄: & ꝓpterea triſtitia omnibus ē nocēs corporibus & illa ſubuertens maximeq; frigida & ſicca ipſe: cuius ſimile uoluit princeps in tertia primi. c. iiii cum inquit. Triſtitia multū exiccat & pigritia uirtutes laxat animales & cōplexionē ad flegmatis ꝓprietatem inclinat: & i. xiii. tertii tractatu & capitulo tertiis ait. Triſtitia eſt cauſa corruptionis & deſtru-

UVA. BHSC. IyR_157_4

ctõnis digestionis: & in libro de uiribus cordis capitulo quinto. In melãcolicis habentibus spiritꝰ tenebrosos pdurat tristitia & in.c.vi. eiusdem itez dixit Sicut letandi frequẽtia disponit spiritũ ad leticiam sic & tristãdi ad tristitiã: & in.c. viii. Tristitia dispo nit ad irã. In textu quoq; cometi. clviiii. cãticoz ait. In lameto quidẽ & tristitia fert iuditiũ nocumẽti super macz & solũ cõfert indigenti dissolutiõe. Quæ fuit sententia Galieni in sexto Terapẽticæ capitulo q̃rto dicentis. Tristitia & agõia & iræ & sollicitudines in quolibet modo nocẽt dissoluẽtes uirtutẽ: & i quinto de accidenti & morbo capitulo sexto sic scripsit de ipsa. Quibus accidit tristitia frequenter mortui sũt & hæc pusillaminibꝰ solet euenire: nã eorum anima debilis atq; defecta extinguitur atq; suffocatur: Txtinguitur autem propter frigoris dominationem: Suffocatur autem quia sanguis ad suam reuertitur originem ac coadunat: & propter has causas desiccat corpora. Quod sensit Salomõ in puerbiis. c. xvii. dicens. Spiritus tristis desiccat ossa & in. c xxv. eorũdẽ. Sicut tinea uestimẽto & uermis ligno ita tristitia uiri nocet cordi. Et propterea concludamus cum eodem in. c. xxx. Ecclesiastici dicente. Tristitiã nõ des animæ tue & nõ affligas temetipsum in consilio tuo: tristitiã longe expelle a te multos. n. occidit tristitia & non est utilitas in ea h ipse. Fugiamus igit p posse res omnes tristari faciẽtes. Quod si id fieri non potest cum acciderint patienti animo sunt tollerande & q̃ citius possibile fuerit expellende & ceta.

Capituiũ. cclxxiii. ostẽdit nocumẽta puenientia ex inuidia & imaginatione postq; declarauerit quid ipsa sit inuidia.

Quid sit inuidia ostẽdamus primo & postea quæ nocumenta ex ipsa proueniant quantũq; corpori nocere habeat & dicamus cũ Aristotele in secũdo Rethoricorum sic eam describente. Inuidia est tristitia q̃dã super bona actõne apparente bonoz circa similes. zelus autem est tristitia quædam super apparenti presẽtia bonorum honorabilium & contingentium sibi accipere preter similes natura non quia alii: sed quia non & sibi sunt. zelatiuus seipsum preparat ppter emulationẽ ut obtineat bona. Inuidus autem ut pximus nõ habeat propter inuidiã & in secũdo topicoz. Inuidia est tristitia i apparẽti utilitate alicuius a quo Tullius in tusculanis libro tertio accepit cũ ait Inuidentia ægritudo est ex alterius rebus secũdis & i secũdo de oratore. Laudi atq; gloriæ maxime inuideri solet inuidẽt homines maxime paribꝰ aut inferioribus inuidẽt sepe uehemẽter & eo magis si itol lerantius se iactant & ceta. Hoc autẽ uitiũ sic pinxit Ouidius in secũdo libro Methamorphoseos dicẽs.

Cõcussæ patuere fores uidet intus edẽtem. Vipeas carnes: uitioz aliměta suoz. Inuidiã: uiasq; oculos auertit: at illa. Surgit hũo pigre semesarũq; reliquit Corpora serpentum: passuq; icedit inerti. Vtq; deã uidit formaq; armisq; decorã. Ingemuit: ultũq; deæ ad suspiria duxit. Deinde tetigit nocumẽta eius cum inquit. Pallor in ore sedet: macies in corpore toto Nusq; recta acies: liuent rubegine dẽtes. Pectora fel le uirẽt: lingua est suffusa uenẽo. Risus abest: nisi quẽ uisi fecere dolores. Nec fruit somno uigilantibus excita curis: Sed uidet ĩgratos intabescitq; uidẽdo. Successus hominũ: carpitq; & carpit una. Suppliciũq; suum quãuis tamẽ oderit illam & ceta. Et in de põto libro & epistola tertiis. Liuor iners uitiũ mores nõ exit i altos. Vtq; latet ima uipera serpit humo. de ipsa uero dixit Hali in comento. xxxv. tertii libri tegni: Tristitia uero & inuidia faciunt accidere frigꝰ in cuius cometi textu Gal. inter causas corpus exterminantes inuidiam & sollicitudinem enumerauit. Quæ quoq; inter causas animã damnãtes potest immo debet a fidelibꝰ collocari cum sit capitale peccatum ut a canonistis tradit in. xxv. distinctione capitulo. Vnũ paragrafo Alias: nec hoc uitium curari potest nisi per suum contrarium uidelicet per humilitatis exercitium inferioribus se seruiendo ut ab eisdem accipimꝰ de penitentia distinctõne. xi. c. primo Qua de re huiusce modi passio omniquaq; fugiẽda est sicut pariter a uehemẽti imaginatiõe & diuturna est abstinẽdũ cũ & ipsa plurimũ corpus conterat dicente Gal. in prio de regimine sanitatis. Immoderati motꝰ qui sũt in cõcupiscentia ira & cogitatiõe magis colericũ reddant hominẽ: unde febres & omnes calide ægritudines cõsequũtur. Defectiui uero motꝰ magis flegmaticũ & frigidiorem: unde opilationes epatis & splenis & epilepsiæ et apoplexiæ et omnes reumaticæ ægritudines fiũt. Ex quibus ipse dat intelligere, qꝰ omnes anime passiones nociuæ existant siue calefaciãt siue infrigidẽt in numero quarum uehemẽs imaginatio & cogitatio reponẽda est cũ sit fortis cã nõ solum pmutãdi proprium corpus i quo est: sed etiam exteriora quẽadmodũ colligit a principe in secũda primi doctrina secunda capitulo decimoq̃rto ubi uoluit. Quod possibile sit ut puer fiẽtur ei cuius forma: coitꝰ tempore: fuit imaginata. Et in. xxi. tertii capitulo secundo idem similiter uoluit Petrꝰ quoq; de abano i cometo. xxxii. septie problematum pticule multa scripsit de fortis imaginatiõis potentia proueniente usq; ad exteriora & illa pmutante quanto igitur magis credendum est ut pprio corpori nocere ualeat & ipsum permutare ideo abharum excellentia passionum sani sibi cauere debẽt

UVA. BHSC. IyR_157_4

ficut & ab aliis quoniam permutant corpus ab ea quæ ſecundum naturam conſiſtentia ut dictū eſt.

Capitulū.cclxxiiii.oſtēdit iuuamēta gaudii tēpati et nocumenta ſuperflui complendo ſermonem de accidentibus animæ.

q Vantum triſtitiam ſuperi⁹ uituperauim⁹ tantū & adhuc magis in preſētiaꝫ gaudium temperatum cōmēdamus & ſuperfluum execramur propterea ꝙ princeps inquit in ſecunda primi capitulo tertio. Cum multū gaudium pernitioſum eſt aut multus timor uentriculi cordis ſanguine euacuantur & in doctrina Summa & capitulo ſecundis eiuſdū .Gaudium nimium & delitie ſuperflue ſicut triſtitia & timor nimius infrigidant .Et in cāticis textu cōmēti.clviii.dixit. Magnum & mltū gaudium impinguat corpus & ideo multum ledit pinguem & craſſum: & Auerrois in eius cōmēto ait. Magnū gaudium ē ex rebus corp⁹ impinguantib⁹ ꝙ ſi magnificet ualde & contingat ſubito necat & iterficit & maxie ualde pīguē & hoc ꝙa in corporibus magnā pinguedinem habentibus ē ꝓpuus calor ratione puitatis & anguſtie uenaꝝ ipſoꝝ & ceta. Quod etiam uoluit Haliabas in ꝙnto Theoricæ capitulo ultimo dicens .Gaudium naturalis eſt exit⁹ caloris ad corpis exteriora eiuſq; diffuſio quæ ſi paulatim facta fuerit animā habet confortare caloremq; naturalē in omni corpore & humores tempare & ſanguinem caloris temperantia naturalis augere: corpulentiam corpori facere itaq; omnib⁹ cōuenit corporib⁹ temperatis niſi quod quando ſemel ſubitūq; fit aliquando interficit :naturalis diſſolutiōe caloris & diſpſione. Ferē eni Hameſſus nimietate gaudii quod illi ſubitum ſupuenit interiiſſe: hæc ipſe. Quæ fuit gal.ſententia in quinto de accidenti & morbo dicētis. Ex ira null⁹ nūq; mortu⁹ eſt ex gaudio autē q̄ plures puſillanimes :& ꝓpterea tempate gaudendum eſt quoniam ut moderata omnia confuant ſic cūcta ſupflua ſolent extinguere unde Auicē.in tertia ꝑmi capitulo quarto ſic inquit In temperamēto moꝝ cuſtodia ſanitatis animæ & corpis ſimul conſiſtit .Gaudium nāq; tempatū multas corpi affert utilitates eſt enim ex cauſis bonitatis digeſtionis ſicut triſtitia ē cauſa corruptiōis & deſtructionis digeſtiōis ut idem ait in.xiii.tertii tractatu & .c.tertiis: & ideo dicebat Salomō i eccleſiaſtici capitulo.xxx. Nō ē oblectatio ſup cordis gaudium iocūditas cordis eſt uita hominis & exultatio uiri ē lōgeuitas: unde Stati⁹ in primo achileidos ait. Dāt gaudia uires. Et alibi. O quātū gaudia forme addūt & ceta. Quæ autem ſint cauſe gaudii extrinſecæ ñ eſt op⁹ dicere cū fere infinite exiſtant. Cauſe uero ei⁹ intrinſecæ ſūt multitudo ſpirituum i corde exiſtentium & claritas eoꝝ ut placuit Auicen .in libello de urib⁹ cordis capitulo quarto dicenti. Quando ſpirit⁹ qui ē i corde ē mult⁹ & ē temperatus in complexione & in ſubſtantia luminoſus ſplendens tunc eſt ad gaudium diſpoſitio fortis: & ideo nō ſolum gaudium eſt cauſa impinguationis: roboris: pulchritudinis & longitudinis uite: ſed etiam ſignum bonitatis cōplexiōis & bōe diſpoſitōis cordis & ſpirituū & ob has cās ñ īmerito moderatū gaudiū ē ad aiæ & corporis ſanitatem cōmendandum: & propter hoc in capitulo tertō Eccleſiaſtici ſcribit. Cognoui quia non eſſet meli⁹ niſi letari & facere bona in uita ſua & in capitulo quinto eiuſdem. Hoc itaq; mihi uiſū eſt bonū & comedat quis & bibat & fruatur letitia ex labore ſuo quo laborauit. Cōcludam⁹ igitur cum Seneca in tragediis dicente .Dū fata ſinūt uiuite leti ab omnib⁹ aliis paſſionib⁹ animæ uirtutem proſternentib⁹ abſtinendo & quibuſcunq; aliis ſuperi⁹ approbatis utendo continue. Quod dicimus non ſine cauſa quoniam non inchoātibus :ſed perſeuerantibus: ut Remigi⁹ inquit. Premium ſalutis tribuitur.

Capitulū cclxxv.oſtēdit ꝙ preſuppoſita digeſtionis perfectione adhuc perquirendum ſit pro ſanitate ſi quæ replectio in corpore facta ſit & ꝑ quæ ſigna id comprehēdere ualeamus.

d Eclaratum fuit in ſuperioribus capitulis qualiter ab accidentibus animæ oportebat abſtinere niſi ꝙ tantummodo temperate letandum erat et gaudendum moderate & hoc ne digeſtio preaſſumptoꝝ reficientiū corrumperetur imo ꝑ ut neceſſe eſt ad ſanitatis conſeruationem compleretur & meliori modo quo poſſumus ſomno & quiete perficeretur in ſtomacho & in epate. Deinde uero in uenis & mēbris labore & exercitio pro ultime requirunt digeſtiones: deinceps autem uidēdum eſt preſuppoſitis bonorum & laudabilium ciboꝝ & potuum aſſumptione & eorūdem perfecta digeſtione quid ſit ꝑ conſeruanda ſalute ulteri⁹ faciendum & breuiter dicam⁹ ꝙ medic⁹ iam electus :ſi quis erit: & ſi non unuſquiſq; debet ꝑ ſemetipſum ſepe numero conſiderare animaduertere ne in corpore ſuo aut in aliquo membroꝝ ſuoꝝ particulari replectio fiat & non dico de replectiōe cibi neq; potus quia hoc iam diximus cum de quantitate refectiōis & cum de ebrietate loqueremur :ſed hic de humorum naturalium aut non naturalium replectione & paulatina eorum congeſtione intelligimus quæ per ſepe contingit ex mala membrorum digerentium complexione quantumq; reficientia in ſe

UVA. BHSC. IyR_157_4

laudabilia existant & omne uite regimen diligentis sime & ad unguē obseruatum ut facile est uidere de colericissimo homine tēperata dieta enutrito ī quo nō parua colere quātitas multiplicatur & similiter de flegmatico suo modo et sic de sanguineo in sup flua sanguinis quantitas generatur .Multoq; magis ad horum humorum augmentum accedere uidetur Dieta quæ in qualitate uel quantitate temperamen tum excedit sepenumero.Qui humores sic insensi/ biliter aggregati ad q̄ plures ægritudinum species di sponūt & inde necessaria fuit preuisio ne in toto uel in aliquo mēbrorum scilicet stomacho epate & sple ne pectore & huiusmōi plectoria aut cachochimia multiplicetur ex defectu digestiue aut expulsiue uel ex fortitudine attractiue & recētiue siue propter uia rum & ductuum corporis opilationes per quas nō possunt supfluitates ut oporteret expelli nec corpus ut consueuit mundificari.Et q̄ hæc omnia sint a me dico astante cōsideranda & uolenti conseruare cor poris salutem necessaria colligitur ex sentētia gal. in libro de dissolutione cōtinua capitulo primo sic scri bentis.Et quoniam non totum quod comeditur & bibitur assimilatur corpori ideo nō est dubium q̄n remaneat ex cibis & potibus superfluitas in corpo/ re quā de corpore mūdificare oportet & ab eo eiice re.Nā sicut ciboꝝ & potuum cū intrauerit stoma/ chum & operatus fuerit in eis stomachus suas ope ratōnes:eorum pars transit ad epar & residuum sit egestio mūdificanda de corpore.Similiter faciūt or gana corporis & loca ad quæ peruenit nutrimentū ad hoc facta.Ideo oportet penitus eum qui uult cu/ stodire sanitatem ad duas res intentionem suam di rigere:quarum una est ad corpus cum cibo conueni ente loco eius quod dissolutum est de ipso:alia ē mū dificatio ab ipso eius quod generatum est de supflu itatibus ciborum & cetā.hæc ipse.Q uomodo aūt replectio & harum superfluitatū aggregatio cogno scatur cum in corpore affuerit sapiens medic⁹ex sua scientia q̄ facile intelligit .Sed qui medicum semper non habent cognoscant & ipsi q̄ cum duplex sit re plectio scilicet Vna quæ ex quātitate sit laudabiliū humorum & est quando ex bonis & multis cibis et potibus plurimū nutrientibus sanguis copiosus & laudabilis ratione qualitatis: fuit generatus.Quam replectionem ut dicit Princeps in secuuda p̄mi do/ ctrina tertia.c. vi.hæc signa declarant scilicet.Mem broꝝ grauitas:& in motibus pigritia:faciei rubedo & uenarum inflatio:& cutis extensio:& plenitudo in pulsu:& tinctura in urina & spissitudo.Et pauci tas desiderii scilicet comedendi & usus debilitas:& somnia quæ grauitatem portendūt sicut eius qui ui det se quasi mouere non posse aut onus graue defer re aut loqui non posse.Sicut uidere se uolare & mo tuum uelocitas humores significat subtiles & in quā titate temperata.Replectionem autem secundū uir tutem & est alia:quæ facta est ex quantitate humo/ rum sola qualitate peccantium calida uel frigida & cetā.Intelligat per hoc q̄ uene ei⁹ n̄ sunt adeo infla te neq; cutis uehemētis extensionis neq; pulsus adeo plenus & magn⁹ neq; urina multum grossa neq; co lor ualde rubeus :Cōcussio quoq; & lassitudo non proueniunt in eo nisi post motum et incessum & ui det in somniis res citrinas:si colera fuerit aut pluuias & niues & huiusmodi:si flegma uel res nigras terro rem inducentes:si colera nigra uel melācolia supha/ būdauerit quēadmodum supra de somniis diceba/ mus.Similiter p alias huiuscemodi significatiōes de monstrantes dominium alicuius humoris peccantis intelligere poterit si in toto siue in aliqua parte tan tum:replectio illæ extiterit ut si in stomacho colera fuerit p sitim:amaritudinem oris:ligue citrinitatem mordicationem:supercalefactionem & nocumētū a calidis illatū & p iuuamētū a frigidis rebus admi nistratis proueniens & per huiusmodi cognoscet si colera ut dictū est in suo stomacho fuerit & p ꝓpor tōnalia si flegma uel alter humor & cetā.Cum uero cognitū fuerit uniuersalem siue pticularē in suo cor pore replectionē adesse quā citissime p̄uidendū erit de illi⁹ euacuatione ut corpus ab iminētibus morbis preseruet quoniam ut Gal.ait in introductorio me dicorum .Melius enim est q̄ eripere ab ægritudine hoc.s.nec a principio dimittere egrotari quēadmo dum & gubernatori eligibilius ē anteq̄ influctuati ones incidat trāsfretare q̄ fluctuationem & piclita tionē effugere:quare & cetā.

Capitulum.cclxxvi.ostendit quæ pericula immine ant corpori cum replectio sanguinis multa in mem bris omnib⁹ affuerit.

Ivsum ē in p̄cedēti capitulo quomodo re plectio sit inuestigāda & cognita q̄ citis sime euacuāda attn̄ quia replect⁹ qspiā dicere posset recte qdē ualeo nec uenaꝝ replectionē aut cutis extensionē ceteraq; talia p te di cta aliqua in parte mihi obesse sentio:quid ergo de euacuatione mihi psuades ? nōne melius ē & utili⁹ plurimas:q̄ paucas habere pecunias:sic etiā nonne eligibilius ē p uita & sanitate corpisq; nutritiōe q̄ grādē sāguinis laudabilis copiā habere q̄ moderatā cū ipse filius nature sit & adeo ab ea dilectus q̄ neq̄ q̄ sine ipso stare possit uita ut ex ipsi⁹ exitu q̄ facile sit intelligere .Et ppea in p̄senti.c.mihi dicēdū eē ui det & ostēdēdū quātū piculi ex sāguinis ēt laudatis simi repletiōe imineat ut qlibet sic replect⁹ intelligat oīo euacuatōe p flobotomiā īdigere nisi ī breui uoluerit uitā cū morte cōmutare qm̄ ualde replecti sbita neæ morti ex suffocatōe sūt expositi ut ex dictis sa piētū colligim⁹ dixit eni Hipocrates in prīo afforis moꝝ afforismo.iii. In exercitātibus ad sūmū bone

UVA. BHSC. IyR_157_4

habitudines sūt fallaces si in ultio fuerint: nō .n. pos sunt manere in eodē neq; qescere. Qui uero nō quie scūt nequaq; possūt in melius addere relinquitur igī tur ad peius hoꝛe igitur causa bona habitudinē solꝛ uere cōfert & nō tarde ut rursus principiū nutrimē ti accipiat corpus & ceta. In cuius cometo gal. inqt Vnde multi morte subitanea sūt extincti corporibꝰ ptingētibus in ultimitatē plenitudinis. Quod sense rat Hippo ubusupra & in secūdo aphorismoꝛe affoꝛ rismo quarto cū ait. Nō plenitudo neq; indigentia sūt bōa quæcūq; plenitudo fuerit illa: unde gal. in se cūdo Terapenticæ distinctione secūda capitulo ulꝛ timo dixit. Cū equaliter sibi inuicē aucti fuerint huꝛ mores multitudo hæc plectoria nominat. Cū autē iā xāta colera uel nigra uel flegmate uel serosis humiꝛ ditatibus plenū factū fuerit corpus cachochimiā & nō plectoriā uocāt talē dispositionē. Et in libro de cuchimia. c.i. dixit. Q_ui nō sūt insēsati bene ppenꝛ dūt q; magnā habeat cachochimia uirtutē ad ægritu dinū generationē: sed iā magis in proposito dicamꝰ de plectoria tātū de qua in hoc capitulo intēdimꝰ cū Auicē. in secūda primi doctrina secūda. c. vi. sic scriꝛ bente. Ille in quo multitudo exuberat humoꝛe in hi eme propter eius gulositatē & exercitii eiꝰ puitatem fit in ueré ægritudinibus aptus. In tertia quoq; priꝛ mi doctrina secūda. c. vii. inquit. Vehemēs replectio in qualibet dispositione est pnecabilis quot nanq; homines superflue se repleuerūt & suffocati interieꝛ re quæ etiam sentētia colligi potest ex uerbo illo Ariꝛ stotelis in pria pblematū pblemate. xxxxvi. dicētis. Nutrimēti suphabūdātia eā fit ægritudinis. Verum autē corporis nutrimentū ē sāguis ut philosophi sēꝛ tiūt & medici: & ideo bene diximus q; sāguinis etiā boni plenitudo q; piculosissima sit ad sanitatē nec ualet quod dicebat sanguis ē filius naturæ sine quo uita stare nō potest ergo quāto plus de ipso in corꝛ pore fuerit tāto meliꝰ: falsissima quidē ē cōsequētia ut minimꝰ etiā dialecticꝰ intelligit quia oppositū cōꝛ sequētis stat cū antecedēte licet enī sāguis imoderata quātitate p uita faciat & sanitate & mēbroꝛe nutriꝛ tione supfluꝰ tamē quia a natura regi nec guberna/ri potest ob eius multitudinē derelictus ab ea diuersi mode nocet & inflāmādo & uias opilādo quibꝰ naꝛ turalis calor euētabat: unde causa fit extinctiōis eiꝰ suffocādo ideo bonā habitudinē soluere confert & nō tarde ut rursus principiū nutrimēti accipiat corꝛ pus ut Hipocrates ubisupra. Et ppterea princeps inꝛ vii. quarti tractatu quarto. c.i. loquēs de carnositate sic iqt. Dū pseuerat pinguedo ita q; nō facit accideꝛ re nocumētū nō abhorreas eam uitā nāq; in humidiꝛ tate existit ueꝛoportet ut caucas & abhorreas eā in uia supfluitatis licet nō appareat eius nocumētum repēte aduenit & subito secūdum q; dicitur in loco suo. s. capitulo quinto sequēti ubi ait. Pinguedo supꝛ flua ē compos corporis a motu et deābulatione & conuersione coartans uenas coartatiōe cōstringēteꝛ eas quare opilat spiritui uias suas quāobrē extingui/ tur multotiēs & similiter non puenit ad eos spiracuꝛ lū aeris: quare corrūpitur ppter illud cōplexio spiriꝛ tus eoꝛe & sūt in timore q; expellat sanguis eorum iteꝛe ad locū cōstrictum quare fortasse scindet uēa subito scissione pernitiosa. Et postea subiūxit. Ad sūꝛ mū mors sup ultimatos in pinguedine festinat & pꝛ prie illos qui ipinguāt in prima ætate ipsi enim miꝛ nutas habēt uenas & cōstrictas & sūt expositi apoꝛ plexiæ et paralisi et pulsui cordis et diariæ et malitiæ hanelitus & sincopi & febribus malis & ceta Ecce igit q; periculosū sit repletū esse ex sāguine etiā lauꝛ dabili & carne: quare & ceta.

Capitulū. cclxxvii. ostēdit quomodo repleꝯ ex sāꝛ guine supfluo: ut in. c. supiori dictū ē possit a dictis nocumentis pseruari. Et qua euacuationum specie debeat inaniri.

Vātis & quibꝰ piculis replecta corpora sint exposita satis in supioribꝰ declaraui mus: quomō aūt ea repleꝯ picula possit euadere in presentiaꝛe ostēdamus. Dicēꝛ tes q; cū aliqs sanoꝛe hominū p antepositā signa coꝛ gnouerit ad aliquā prefataꝛe replectionū corpus suū deuenisse debet illico cū medico sapiēti cōsulere qui sua cū sciētia: prepēsatis oībus diligēter cōsideraꝛ dis distinguet: an illa repleꝯ fuerit uniuersalis: an pticuꝛ laris: & an humoꝛe peccātiū quātitate: an qualitate. Qui si cognouerit eā esse uniuersalē & humoꝛe pecꝛ cātiū augmēto & superfluitate & ceta. Oia cosense rint: faciet quia sic debet: ipsū flobotomare cū dicat Auicē. in pria tertii. c. xxviii. Cū sāguis aut cū hūoꝛ reliq; uincit sanguis dominat a flobotomia incipiꝛ mus q; m ipsa est potissimū remediū ad euacuādū sāꝛ guinē & reliquos hūores cū supflue fuerint augmenꝛ tati dicēte codē in q̄rta primi. c. iii. Minuto ē euacuꝛ atio humoribus equaliter augmētatis et in. c. iiii. eiusꝛ dē ait. Cū hūores fuerint eq̄les pmittere minutiōem q; si eq̄les nō fuerint suphabūdātē euacua: & simiꝛ liter in. c. xx. eiusdē inqt. Flobotomia est euacuatioꝛ ulis q; multitudinē euacuat hūoꝛe quæ fuit gal. sentē tia i secūdo aphorismoꝛe cōmēto. xvii. dicētis. Hūoꝛ rū minoratio fit & ē eq̄liter cū flobotomia & uētoꝛ sis. Et in. vi. aphorismoꝛe cōmēto. xxii. Est cōmunis toti corporis purgatio. Et in cometo. xxxxvii. eiusꝛ dē dixit flobotomia ulis ē medicia oī passiōi de pleꝛ nitudine i libro quoq; de pnosticatōe p pulsū. c. ulti mo. Si q̄ttuor sil augeāt hūores p flobotomiā ē pꝛ cipalissima & maxia euacuatio & ceta. Quæ aūt deꝛ beat esse ipsius quantitas innuit nobis in quinto Teꝛ rapenticæ capitulo decimotertio cū ait. In omni craꝛ si corporis & in omni regione & hora & constituꝛ tione tantum humorum auferre est congruum quā

UVA. BHSC. IyR_157_4

tum ſuper id quod ſecũdũ naturã auctũ eſt & in .vii. libro eiuſdẽ diſtinctiõe .iii. c. iiii. dixit. Quãtitas euacuatiõis ex q̃ptitate q̃ ſm multitudinẽ ſit: ſecũdũ igit̃ maiorẽ aut minorẽ ſanguinis & aliorũ humorũ multitudinẽ & replectionẽ fiat flobothomia. Quæ quãtũ in hoc caſu corpori conueniat declarat̃ in fine cuiuſdã libri de flobotomia gal. inſcripti cũ dicit̃. Flobotomia uentré deſiccat: memoriam prebet: ueſicã purgat cerebrũ temperat: medullas calefacit: auditũ apit: lachrymas ſtrigit: ſtomachũ purgat digeſtionẽ inuitat: uentrẽ coercet ſomnũ inducit: anxietatẽ tollit ſanguinẽ propriũ nutrit alienũ prohibet: & longioris uite ſanitatẽ miniſtrat. Si autem neglecta fuerit flobothomia aut nõ pmiſſa fieri put neceſſe eſt aplectorico hæc inde nocumenta prouenient ut placuit Raſi in .iiii. Almanſoris .c. xiiii. dicenti. Ex negligentia aũt extractiõis ſanguinis cũ aliquis flobotomia indiget accidunt apoſtemata & exiture & febres cõcluſe ac freneſis & pleureſis & uariole & morbill⁹ & paſſio emoptoica & mors ſubitanea & peſtilẽtia atq; apoplexia ſanguinea de qua facies uiridis apparet uel nigra & ſinanchia & lepra. Et propter ea ita concludit. Flobotomia magna exiſtit medicina in ſanitate conſeruãda ualde proficiẽs & ad ægritudinũ curationem congruens: ſi ut oportet fiat. Et in libro .vii. eiuſdem .c. xxi dixit. Iterũ flobothomia quoq; in ſanitatis cõſeruatione ac ægritudinũ curatione maxima operatiõis medicinæ pars exiſtit ſi q̃lis oportet fieri fiat. Ecce igit̃ quãtũ ipſa neceſſaria ad preſeruandũ replectũ corpus ne in tam graues incidat paſſiones. Et ideo nulla ratione uel cauſa pretermittenda eſt quãdo tãta fuerit in corpore plectoria & complexio ætas: tempus: anni: cõſuetudo & huiuſcemodi: a quibus de ipſa ſumitur indicatio: cõſenſerint. Nec cõfidat quiſpiam replectus ex hoc q̃ nullũ ſentiat nocumentum in corpore: qm̃ multi fuerunt hac de cauſa decepti & propter magnam eoꝝ plectoriam facili ſuperueniente errore in apoplexiã incurabilem cecidere ex qua miſerabiliter mortui ſũt ut in tribus doctiſſimis uiris eam in adoleſcentia cognoui: quare & ceẽa.

Capitulũ .cclxxviii. oñdit in quo tempore anni maxime fieri debeat flobotomia pro talium corpoꝝ replectoꝝ preſeruatione ſicut etiam aliorum.

Flobothomia magna exiſtit medicina in ſanitate conſeruãda ut diximus ſupra de mente Raſis ſi ut oportet fiat. Et qñ. ſ. oportet q̃ eſt in quocũq; anni tempore: ſtãte replectione magna humorũ & periculoſa: ut diximus uerũtamẽ ſi tãta nõ adeſſet in corpore plectoria nec adeo ſuſpecta ſecurius anni tempus ad talem flobothomandũ eſt uer ſecũdum illuſtriũ antiquoꝝ ſententiam & maxime in principio eius quoniam ſi ullo unq̃ tẽpore replectio & plectoria corpis excreſcat hoc in hieme potiſſimũ contingit eo quod homines tũc plus comedãt & melius digerant & nutribiliora cibaria manducent minuſq; reſoluant̃ & cetera: ut colligit̃ ab Hipocrate in illo afforiſmo. Vẽtres hieme & uere calidiſſimi ſt natura & ſõni lõgiſſimi & ceẽa. Et iõ flobothõia rõe p̃dicta maxie i ueris p̃ncipio uideť cõuenire nec min⁹ rõne & cã ei⁹ tẽperici cũ reſpectu omniũ alioꝝ tẽporũ anni ipſum ſit in ſuis qualitatib⁹ tẽperatũ ut philoſophi & omnes medici unanimiter concedũt propterea tẽpus ẽ euacuationi corporis oportunũ cũ uirtus etiã in eo fortior reperiat̃ & robuſtior omnẽq; q̃ faciliter tollerans inanitiõe: unde Auerrois in .vii. colliget ingt Tempus aũt conueniẽs flobothomiæ eſt uer & tẽp⁹ æſtatis prohibet flobothomiam propter debilitatẽ uirtutis in illo tempore & propter reſolutionẽ ſpirituũ: uerũ ſi requirat natura ægritudinis facias euacuationẽ ſed in parua quãtitate. Tẽpus uero hiemis flobothomiã p̃hibet propter coagulationẽ ſanguinis & pp groſſitiẽ quã hẽt iſto tpe. Tẽp⁹ aũt autũni qa eſt p̃pinquũ æſtati in ſua tẽpantia ſiccitatis & caliditatis nõ eſt cõueniẽs ad flobothomiã pp ſiccitatẽ ipſi⁹ & pp turbationẽ uẽtoꝝ & pp debilitatẽ opationũ & pp tẽp⁹ calidũ q̃ p̃ceſſit & ceẽa. Q d̃ ẽt ſẽ ſit Raſis i .iiii. Almãſoris .c. xiiii. dicẽs. Eſt etiã ſũmo opere in flobothomia cauendũ ne in tẽpore calidiſſimo multa ſanguinis fiat extractio neq; in tempore frigidiſſimo. Et ideo cõcludamus cũ Hipocrate in .vi. afforiſmorũ afforiſmo .xlviii. ſic dicẽte. Quibuſcũq; flobothomia aut farmatia cõfert hos uere flobothomare aut farmaciã dare cõuenit & in .vii. eorũdẽ afforiſmo .liiii. Quibuſcũq; cõuenit ſanguinẽ aufferre ex uenis hos oportet flobotomare in uere: qd̃ gal. in .i. afforiſmoꝝ cõmẽto .xv. ſic affirmauit cũ ingt. Vulgus in rei ueritate expertũ eſt purgãs ſanguinẽ in fine ueris & añ initiũ æſtatis: ſic enim in æſtate ſupueniẽte calidiſſima maximũ piculũ ſe ſubire exiſtimat ſi nõ ſe purgauerit cũ calor æſtatis ſanguinẽ diſſoluat & chimos ſemp ſparſim ebulire faciat & ſil⁹ in cõmẽto .xlvii. afforiſmorũ dixit. Sup afforiſmo ſupius allegato q̃buſcũq; flobotomia & ceẽa. Palã eſt intelligi q̃ hic dicit attinere ſanis q ni ſi corpa purgauerint nõ diu erũt ſani. Oportet ergo in ueris initio pugari hoc cũ flobothomia ſi de plenitudine timeat̃ aut cũ ſolutione & uomitũ ſi de corruptis hũorib⁹. Diu. n. multos cuſtodiui cũ ſingulis egrotarẽt ánis multis quoq; podagricis & arteticis nõ th adeo fortiter ut putreſcerẽt digiti hoc mõ ſub uenim⁹ & uẽturas paſſiões diſtulim⁹ ſil⁹ p̃telauim⁹ q̃buſdã ẽpia epilẽſiã apoplexiã & ceẽa hoc mõ purgatiõis: aquo Raſis uſ accepiſſe cũ dixit i .iiii. Almãſoris .c. xxv. Oportet ut i uere flobothomia & uẽtriſ ſolutiõe p̃ueniẽdo ſuccurrat̃ anteq; calor irritet̃ min⁹ quoq; in ipſo uinũ eſt bibẽdũ & caro comedẽda Oiaq; dulcia min⁹ ſumenda & p̃cipue hoc obſuare debẽt q̃b⁹ ægritudines ex replectiõe accidere cõſueuerũt: ſil⁹ Auicẽ. in ſecũda p̃mi doc. ſecũda .c. vi. idẽ ſenſiſſe uideť cũ ait. Nulla res eſt quæ ita tucatur ab

UVA. BHSC. IyR_157_4

ægritudinib⁹ ueris quẽadmodũ flobothomia & inanitio & diminutio comedendi. Et in doc .v.c.i. eiusdem inquit .In ueris principio quidẽ succurendũ est ad minuendũ & bibendũ catartica secũdũ quod necesse est & secũdũ cõsuetudinẽ. Et oĩs res calefaciens & humectans est dimittenda ex carnibus & potib⁹ & nutriens subtiliandũ & cibo nõ repleat' quis immo ipsum partiatur & in potu sumat sirupos & rob extinguentes. Et in canticis etiam ait. Corpus indiget uniuersali euacuatiõe per flobothomiam & formatiam ex qua quidem est perfectum iuuamentum in uere ex quibus manifestũ ẽ quod replectio corporis quecũq; fuerit illa siue plectoria siue cachochimia maxime in uere sit purganda: uerũtamen ut diximꝰ si excessiua fuerit & periculosa semper debet euacuari & non tarde dixit Hipocrates neq; ad tẽpus anni respiciẽdum est sed ad fortiora iam predicta: quare & ceta

Capitulũ .cclxxviiii .ostendit quomodo replectus ex aliquo aliorum humorum siue cachochimus debeat euacuari & ab egritudinibus preseruari.

IN superiori capitulo declaratũ est quid faciendũ sit stante omnium humorũ & precipue sanguinis laudabilis plenitudine. Nũc autem ostendamus qd agere debeat replectꝰ ex aliquo tantũ uel pluribus humoribꝰ s. ex colera solũmodo uel ex colera simul & melancolia: aut ex melancolia & flegmate & huiusmodi. Et precipue cum hi humores sanguini non fuerint admixti. Et breuẽ dicamꝰ q; cũ solutiuis & purgatiuis medicinis talis humorum erit superhabũdantia minuenda ut sanguis in uenis existens ex uaporibus & qualitatibus illorũ humoꝝ nõ alteretur & pmaxime in tẽpore ueris cũ dicat gal .in.vi.aforismoꝝ Q. d. sani si corpa sua nõ purgauerint nõ diu erũt sani ubi dicit q; multos egrotare solitos custodiuit & ceta ut in superiori scripsimus.c. Purgatio nanq; duo facit iuuamẽta qua corpora a malis humoribꝰ mundificat & ab acuminibus ad annũ uenientibus ut idem scripsit eo in loco ubi pꝰ multa exempla q; adduxerat subiũxit. Noui aũt quẽdã cui p singulas æstates terciana ueniebat data est huic farmacia colere rubeæ purgatiua & sic per multos annos cessauit terciana: medicabat' aũt in fine ueris sicut conueniebat huic humori sicut in apoplexia arteria & melancolia aliis quoq; de humoribꝰ grossis in initio ueris farmatia cõuenit & ceta. Et ꝓpterea dixit Almãsor in libro .iiii.c.xv. Solutione uentris uti pro ut oportet summa est medicina ad sanitatis cõseruationem magnũ prebẽs adiuctoriũ est enim possibile ut huiꝰ operationis causa corpꝰ ab humore q; propter cibo rũ errorẽ uel ex diete negligentia uel q; ex corpis imtẽperãtia solet generari mũdificet' .Ob hoc igit' eẽ potest ut corpꝰ semp mũdũ existat & neq; in eo supflui tates ad ægritudinũ generationẽ apte remaneãt q; ꝓpter medicina uẽtris solutiua quisq; uti debet quæ humorẽ q; ei nocere solet uel q; in eo ex sui corpis dispositiõe generari cõsueuit ut cã erroris sui regiminis expellere cõsueuit. Et infra subdit .Qui autẽ uentris solutiõe plus indiget est qui corpꝰ habet magnũ & pingue & q; est gulosus atq; q; multos est comedẽs cibos & fructus & qui parũ mouet' & exercitatur & ceta. Erit igit' cõsiderandũ q; sit & q̃lis cacochimia & q; sit illa malox & euacuãdorũ humorũ replectio qm̃ si ex uno tm̃ fuerit humore q;cũq; fuerit ille aut colera aut flegma uel melancolia tunc dãdũ erit illius & nõ alterius humoris solutiuũ .Si uero ex pluribus erit ulterius perquirendũ qui sint & quot sint humores illi & in qua mensura se habeant adinuicẽ an eq̃les sint an inequales. Et si inequales in qua ꝓportione tales .Quæ oĩa cũ diligẽter pscrutata fuerint & inuestigata p proportionẽ signorum in superioribus ãnotatoꝝ tũc talis erit farmacia eligenda q̃lis fuerit & indicauerit illoꝝ humoꝝ proportio: uñ si colera & flegma equaliter peccauerint medicina utrũq; respiciẽs simplex uel cõposita erit ei ꝓpinãda. Si uero dupla foret colera flegma & medicina talis accipiatur simplex .Si uero simplex nõ inueniat' cõposita tali cõpositiõe ut simplicia colerã respiciẽtia sint in uigore dupla ad ea q̃ flegma soluere debent & sic de aliis hoc modo .Silr erit obseruãdũ an humores hi pmixti fuerint simul an nõ. Et an in uno mẽbro uel pluribus & qui eoꝝ piculosior sit & maiori obseruantia uelociori: & ciciori euacuatione indiguerit. Per quã corporis etiã regionẽ facilius possint educi .s. an p uomitũ an per uẽtrem uel urinã sudorẽ & huiusmodi secũdũ q; ipsa natura demõstrauerit dicẽte Hipocrate .Vndecũq; natura repit inde ducere per cõueniẽtes regiões & ceta. Si uero hũores cũ sanguine pmixti fuerint animaduertẽdũ erit ut ꝑcipit Auicẽ .in.iii.i.c.iiii. Si hũores fuerit eq̃les .Et tũc permittẽda ẽ minutio. Si aũt inequales suphabũdãs debet euacuari donec equẽtur q; sua cũ appropriata fiet medicina & per ptẽ quã natura tẽtauerit qm̃ ars debet ipsam immitari dicẽte Gal. in libro de colera nigra.c.iii. Mũdificare nãq; sanguinẽ semper natura tentat excernẽs quod parũ est ex ipso & a patiẽtibus expelles ꝓtuliis aliq̃n qdẽ in uentrẽ & intestina & aliq̃n uero in eã q; foris supficiẽ & ceta .Q. ua de re cõcludamus q; q̃lscũq; fuerit illa humorũ malox replectio debet si magna necessitas instauerit: in quocũq; anni tẽpore euacuari. Si autẽ nullũ notabile piculũ portẽderit in uere pfici debet rationibus & causis in precedẽti.c. assignatis & sic preseruabit' a morbis ei euenire potẽtibus ex tali humorũ malorũ replectione.

Capitulũ .cclxxx. ostẽdit purgationem pro tali preseruatione nõ esse cũ fortib⁹ medicinis faciendã ꝓpter grandia & plurima eoꝝ nocumenta.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Vam plures sanorum hominū uidimus qui cognoscentes se replectos esse in stomacho capite uel alio huiuscemodi suorum membrorum sine aliquo medicorū cōsilio sed ex sola sua scientia: quæ potius imprudētia dici meret: fortissima acceperūt solutiua uolētes semel expellere: quod pluribus uicibus erat euacuādum: quorum aliqui ad febres alii uero eorum ad dissinteriam inde peruenerunt & hoc quia nesciebāt quantū laboriosa farmaca corpori humano inimi carent quod ne aliis contingat hoc in loco decreuimus ostendere quantū huiusmodi fortes medicinæ soleant nocere sanitati & uite periodo: quātumq; afferant nocumenti principalib⁹ membris & toti corpori cōtrarietatis nature & sue uenenositatis ratione. Sed ne qs hæc dicere nos gratis existimet audiet Principē in tertia primi doctrina secūda capitulo primo sic dicentem. Nobis necesse est proculdubio superfluitates euacuare. Quarum euacuatio secundū plurimū non completur neq; est conueniens nisi cū medicinis fiat uenenosis q̄ proculdubio naturā frangunt q̄ etiam si uenenose nō essent nō posset esse qn eas bibere nature laboriosum esset quemadmodum dicit Hipocrates qđ medicina purgat & inueterat. Et post aliqua causam huius adduxit cum ait. Medicinæ solutiue cum humore supfluo euacuāt ex humiditatibus naturalibus & spiritu qui est substantia uite: partem magnam & cum hoc uirtutem membrorum principaliū debilitant. Et in quarta primi capitulo. viiii. dixit. In pluribus uiolentazē medicinazē existit aliqua uenenositas & solutionem uentris efficiunt secundū modū quo nature uiolentia infertur. Quod etiam sensit Auerrois in. v. colliget dicens. Nulla medicinarū purgatiuazē est sine ueneno aliquo in aliqua pte sui & ceta: & Rasis in quarto Almansoris capitulo. xv. inquit. Medicinas quoq; ueteris solutiuas sepe sumere corp⁹ debilitat & ad ethicā atq; ptisim aducit. Et pcipue si fuerit habēs corp⁹ siccū. Auicē. itez in. xi. tertii trac. pmo capitulo. vi. sic ait. Plures medicinæ euacuatiue sūt cōtrarie corpori: ēre oportet ut in eis associent medicinæ cordiales: q̄ fuit sententia e fere uerba gal. in secundo regimis acutoz cōmento. xii. dicentis. Natura medicinazē solutiuazē est contraria nature corpoz: quæ ipse soluūt & sunt ulr pnecantes & interimentes ea. Et in quarto afforismoz comento. xxxxi. Purgatio augmentat defectionē uirtutis. Et in pmo de regimine sanitatis similit inquit. Farmatiæ calide sūt & sicce & ex quib⁹ exiccātur carnes & attenuant corpora. Et in libro. iii. de simplici medicina distinctione quarta capitulo quarto. Inē unumquamq; medicinarum solutiuarum & unumquemq; humoz pro culdubio ē assimilatio sed nō cōsequtur eā necessario ut nō sit ei pmixtū aliqd de uirtute interficiēte. Et pterea illud fit quod nō est cōsequēs ei ut noceat p culdubio. Nocent preterea exoluētes medicinæ stomacho & cordi nō modicū cum dicat. Princeps in xiii. tertii trac. primo capitulo ultimo. Scias qđ oēs medicinæ solutiue & omnia quæ abhominationem faciūt sunt mala stomacho. Et in libro de uirib⁹ cordis trac. secūdo capitulo secūdo. Similit medicina laxatiua nocet cordi qm̄ ois euacuatio naturā duobus modis cōprimit. Primo quidē cū eo quod nociuū est euacuat aliquid de cōueniēte naturæ. Secūdo qm̄ affert supra naturam ad membra quod trahit &cetera. Et infra subiunxit auctoritate ruffi. Laxatio diminuit materiam spirit⁹ & debilitat cordis complexionē. Et propterea cōcludam⁹ cū Rasi in libro. vi. suoz afforismoz sic dicente. Ois medicina laxatiua omnino purgat colerā ideſt humorē cū qua caliditas innata & humiditas expellunt & cū Auenzoar in sui teisir libro primo trac. vii. c. primo sic scribēte. Oia laxatiua q̄ hnt uiolēter & ipetuose laxare trahūt hūores a toto corpe ad stomachū & purgāt corpus totū stomacho replecto manente: & cū hoc etiā talis medicina habet totū corp⁹ desiccare: quare humor mal⁹ in substantia stomachi inbibitus habet remanere. Et i trac. viiii. c. viii. Cauere debes omnino ne medicinā laxatiuā exhibeas eo qđ laxatiuū quāuis fuerit rectificatū & tēpatū q̄tū pl⁹ possibile fuerit ipossibile tñ ē quin pp acuitatē & motū ipsi⁹ nō cōmoueat & generet grossitiē & duritiem simile apostemati & ceta. Ecce igit q̄ male sī huiuscemodi fortes medicinæ. Et propterea sani quātūcūq; fortissimi debent illas euitare cū se purgare uoluerint & bene animaduertant quod scientificus sit earum ordinator perituſq; in correctione compositor & ceta.

Capitulū. cclxxxi. ostēdit cū quib⁹ & qualib⁹ purgatiuis medicinis sint corpa in uere pmaxie euacuāda.

On possum⁹ pfecto particularit dicere cū qb⁹ medicinis purgāda sint hominū corpora cū tāta sit in cōplexiōibus: ætatibus: regionib⁹. tēporib⁹. & cōsuetudinib⁹ diuersitas tātaq; ex pte materiei disparitas ratiōe q̄litatis quātitatis: pparationis: loci & huiusmodi q̄ oia hnt medicinas diuersificare pro ut sapiēs & electus medic⁹: quē p̄supponimus: satis eqdē intelligit. Propterea nō intēdimus impresentiazē uelle de purgatiuis medicinis lōgū: ut eaz materia expectaret: pmonē facere: sed tm̄ hoc in loco decreuim⁹ purgari uolētes admonere q̄ pro eoz posse laboriosa farmaca supi⁹ dicta nō assumāt sed cū leuib⁹ & bene dictis medicinis supfluitates sui corpis: cū oportunū fuerit: euacuēt q̄ nō habeāt uirtutē & mēbra pncipalia debilitare sed poti⁹ eis cōferre q̄lis ē aloes q pm̄ q̄ inqt Mesue: Est qđ meliorib⁹ & sublimioribus me-

UVA. BHSC. IyR_157_4

dicinis habens prerogatiuã ſupra alias medicinas & quáq; intentio ſolutiui ſm plurimũ ſit debilitare uir tutes & mẽbra q̃ ſũt minere uirtutũ & afferre eis nocumẽtũ ſicuti noſi ſupiori capitulo declarauim⁹. Ca dit tñ hæc intentio ab aloe non ſolũ enim nõ nocet ſed inuenitur ad confortatiõem membroꝝ debiliũ addere & ad redditionẽ eoꝝ in ꝓprias uirtutes con ferre neq; ad aliud niſi ad unũ uidet eſſe nociuũ qa apit orificia uenarũ aptiõe ſanguinẽ amanare faciẽ tẽ niſi cũ dragagãto aut maſtice uł aliquo ſili rectifi cet quod quantũ pro ſanorum & infirmorum mun dificatione cõueniat ipſe poſtea expreſſit cum inqt Solutione enim educit coleram & flegma & mun dificat caput ab eis & ſtomachum & cõfert iuuamẽ tũ magnum doloribus eoꝝ. Et poſt aliqua ſubiun xit. Et qui aſſiduat acceptionem eius diebus conti nuis non uidebit in corpore ſuo neq; in inſtrumẽtis ſenſuum ſuorum egritudinem quæ non ſit habilis ſa nari & preſeruat a putrefactione: ita quod etiam cadauera. Quod ſimiliter uoluerunt Gal. Diaſcor rides. Serapio: Raſis: Auicẽ: & reliqui omnes. Ipſo itaq; utẽdum eſt cũ in ſtomacho uel capite aliqua re plectio a ſanis precepta fuerit. Similit ualẽt ad mũ dificandũ replectiones humorum ſpecies omnes mi rabolanorum & ualde conueniunt: cum ut colligit ex dictis preallegatorum ſapientum: nõ debilitent cũ ſolutione ſua immo confortant ſtomachum & ꝑ prie uiſcera & preparent & coadunent partes eorũ & cõfortãt cor & epar & corp⁹ totũ neq; n. niſi ad unum uidentur nociui quoniam faciunt cadere pre paratos in opilationes niſi rectificentur cum diure ticis abſintio ſpica & ſimilibus: ſunt enim ut dixit. Meſue ex rebus quæ faciunt utẽtes ſe iuuenеſcere & aquirunt eis colorem bonum & bonitatem odo ris oris & ſudoris & generant gaudium & hillaritatẽ & confortant ſtomachum cor & epar & cõferũt tremori cordis & confortant & preparant & mun dificant ſtomachum: cõferunt hemoroidibus & ex tinguũt colere rubeæ inflationem & citrinorum ꝑ cipue operatio in hoc eſt preexcellens cũ ipſi ſolu tione educant eam & conferunt complexiones ha bentibus calidas. Chebuli autem: qui ſunt ſpecies eo rum ſecũda: educunt flegma & addũt in ratione & clarificant uiſum & mundificant ſtomachũ & con fortant ipſum. Nigri autem & ſunt tertia ſpecies ip ſorum: diſſolutione educunt melancoliam & colerã aduſtam & clarificant colorem & remouẽt triſtitiã conferendo quartanariis leproſis & huiuſcemodi. Emblici quoq; ſpecies quarta ipſorum non minus aliis utiles exiſtũt eo ꝙ teſte eodem meſue ſũt ex me dicinis confortantibus ſtomachũ: cor & epar & uiſcera ſolutione educentes flegma & ſunt ex reb⁹ual de confortantib⁹ cerebrũ & neruos & augent intelle ctũ & cõfortant cor mundificant ſtomachum a fle gmate & putrefactione & cõfortant ipſum & pre parant & ſedant feruorem in eo & aufferunt ſitim & addũt in appetitum & ſedant uomitum. Belirici quoq; poſtrema mirabolanorum ſpecies ſunt ex me dicinis benedictis & eaſdem cum emblicis habent proprietates ideo ſani ſicut infirmi non debent alias his medicinas fortiores eligere cum poterunt huiuſcemodi iam dictis ſua corpora a ſuperfluitati bus ſufficienter mundificare. Quod ſi aliqua ratio ne uel cauſa quis prefata accipere non poſſet euacuã tia ea ſaltem quæ in ſequẽti capitulo reponentur aſ ſumat quæ delectabilia ſunt & prehabitis non mi nus utilia adeoq; ſicut & hæc quæ diximus ſecura ꝙ in quocũq; tempore ãni ſine aliqua recipi poſſũt he ſitatione: attamen ratione euacuandorum humorũ In uere magis uidentur cõuenire cũ dicat Auẽzoar in ſecũdo libro ſui theiſir trac. tertio capitulo ſecun do hæc uerba. Dico ꝙ medici ñ laudãt purgationẽ uel flobothomiam niſi in tempore temperato eo ꝙ quando tempus elongatur multum a temperie uer ſus frigiditatẽ humores generaliter ſunt coagulati & compacti & difficulter purgantur & mouentur & ceta. Si uero aer ad caliditatem ſuperfluam declina uerit humores tunc uelociſſime euacuantur & mouẽ tur quia humores ſunt diſſoluti propter caliditatem Et ideo ad talem euacuationem ſubſequit debilitas magna inquit ipſe. Propterea nõ eligat tẽp⁹ ſupra tempus ueris magis conueniens pro purgationibus faciendis etiam cũ laudabiliſſimis euacuatiuis q̃lia ſunt quæ dicta & quæ iam ſequũtur.

Capitulũ. cclxxxii. ponit quaſdam alias medicinas euacuatiuas ſanis utiles & corpus abſq; nocumento purgantes.

Conſueuerũt uulgares exiſtimare qđ reu barbarũ ſit fortiſſima medicinarũ oium infirmis nequaq; propinanda: niſi in eo rũ uite ꝑte potrema cũ nulla ſpes ampli⁹ uel fidutia de ipſorũ ſalute habeat. Nõ intelligẽtes ꝙ ſi medici tũc medicina reubarbari utantur nõ id facit̃ qa ipſum fortiſſima ſit medicinaꝝ ſed qa ſe curiſſima & optima nullã ingerens moleſtiã patiẽti ſicut alie medicinarũ q̃ plures facere cõſueuerũt. Et ꝙ ita ſit apparet per meſue dicentem: Reubarbaꝝ eſt ex medicinis benedictis & ſolemnibus in quo ag gregant multe ex intentionib⁹ q̃ querũtur in refaciẽ te mũdificationẽ & ceta. Et infra dixit. Nõ eſt in eo nocumentũ apparẽs & daꝫ in oi tẽpore & in omni ætate ita ꝙ etiã pueris & pregnantib⁹. Et de elegan tioribus & melioribus quæ iuncta cũ eo magnificat operationem eius eſt aqua lactis ſumpta ex capris & cetera. Et eius declarans utilitates ait. Solutiõe educit coleram & flegma & maior eius proprietas

UVA. BHSC. IyR_157_4

est mundificare & confortare epar & stomachū & cōferre doloribꝫ p ūgitiuis eoꝝ & uiscerꝝ & clarificare sanguinē & aufferre opilatiōes & morbos quoꝝ mater est opilatio sicut hidropisim icteritiā & grossitiem splenis & febres opilationū & similia. Cassia quoq; fistula gustui satis delectabilis est pro tali corporis mundificatione multū utilis & secura cū dicāt auctores de ipsa q̄ sit de medicinis in quibꝫ est fiducia iuuamentoꝝ & est sine nocumento carēs acuitate & mordicatione & omni excessu leciente sup cuiꝫ exhibitione presumitur omni ætate. Ita quod pueris & pregnantibus eo qđ est equalis complexionis humida in primo lenitiua resolutiua clarificatiua sāguinis: sedatiua acuitatis eius & colere rubeæ & nō est in ea nocumentū apparens preter quod nocet debilia habentibus uiscera & lubrica quod ab ea removetur nocumentū in permixtione mirabolanorū & reubarbaricū ea & ceta. Cuius posse est quia mundificat sanguinē & compescit omnē acuitatem sedat sitim & proprie cū suco endiuie aut solatri depurati & clarificati secūdū artem. Et ipsa quidē mūdificat stomachum & educit coleram & flegma & operat illud sine nocumēto & excessu: caret enim mordicatione. Et ipsa quidem lenit pectus & guttur & resolut apostemata acuta in eis & confert calefactioni renū sumpta cū diureticis & infusione liquiricie & prohibet generationem lapidis in eis & confert febribus calidis hæc Mesue: quod & alii medicinæ doctores uoluere quoꝝ uerba breuitatis gratia relinq̄mus. Māna similiť & tamaridi medicinæ faciles nō minusq; delectabiles existunt pro tali purgatiōe humorū & precipue colericorū ualde utiles esse approbantur cū easdem ferme uirtutes habeant & operationes cū cassia & reliquis antescriptis. Et ideo sanis non minus q̄ egris quibusdam uidentur conuenire & si tamarindi ledant stomachū frigidum & debile tent cum ut inquit Mesue: tamen & illud facile potest remoueri permiscendo eos cū spica succo fenicu li & huiusmodi stomachū confortantibꝫ. His igitur & similibus benedictis euacuantibus est utendū cum corporis aut membrorum replectiōem ex malis humoribus congregatam uoluerimꝫ euacuare post ponendo scamoneā turbit coloquintidam: hermodactylos: & talia laborioſe soluētia in quibus uenenositas existit. Ex qua stomachus & membra principalia in eoꝝ operationibꝫ plurimū ut supra uisum est ipediunť & debilitantť. Et sicut de simplicibꝫ actū ē pariť & de cōpositis intelligatur. Nam composita farmaca quecūq; sint illa siue pillule siue ellectuaria aut confectiones & ceta benedicta & secura dicētur si ex simplicibꝫ laudatis & facilibꝫ fuerint constituta. Si uero conficiantur ex uenenosis erunt proculdubio laborioſa. Et ideo sani bene debent aduertere cum se purgare uoluerint ne aliquod illorum uenenosorum accipiāt cum pro eadem intentione sufficerint benedicta: Quare & ceta.

Capitulum .cclxxxiii. ostendit quando: quomodo & quæ laborioſe sint accipiende medicinæ.

Fatis equidem apparuit ex dictis in capitulo .cclxxx. libri huius quantū ex soluentes & laborioſe medicinæ fugiēde sint ex numerositate & suorū magnitudine nocumentorū: quare id mihi uidetur minime replicandū sed potius declarandū quod & si noceant quandoq; tamen eis uti necesse est ut cū oportuerit materias grossas & difficiles in membris lōginquis existētes purgare easq; ab illis eradicare qđ nequaq̄ benedictis cū medicinis fieri posset eo quod ipse ad locа tam remota sua cū uirtute minime possent peruenire ut de podagricis scabiosis & huiusmodi est uidere: qbꝫ aut nihil aut parū p̄fecto reubarū: cassia māna & his similia conferrent sed hermodactylis: turbit & talibus fortioribus indigent quæ suis cū iuuamentis non habent modicum nocere ut declarauimus ideo i presentiaꝝ dicamus quod si ab eis excusari non possumus quia nō solū in stomacho epate & similibus sit replectio: uerū etiam in capite aut iūcturis & ceta huiusmodi mali chimi fuerint eradicatione indigentes. Tunc eas accipiamus & non nisi postquam sufficienter fuerint consolate: rectificate & correcte quoniam Iohānes Mesue in capitulo primo & canone sic ait. Cōmunis medicinarū sccūdū plurimū malitia est facere senescere corpus & frequē tantibus illas lesionē afferre principalibus membris & quæ sunt minere uirtutū & earū motores debilitare qui sunt spiritus & calor naturalis indicitur: ergo nobis necessitas admiscere medicinis solutionem sacientibus res quarum proprietas é cōfortare cor & membra principalia & afferre eis dispositiones laudabiles. Et cū hoc auxilio acquiritur corpori reiuuenescentia & incolumitas. Res aūt quarum auxilio facimꝫ hoc sunt medicinæ cordiales & stomatice & cerebrales. Et alie aliorum principiorum consortatiue note uerum super omnibus his canō est ut cōfortetur cor in omni euacuatione & hæc debet esse intētio prima. Primus enim occursus omnium accidentium occurrentium corpori est ad cor tanq̄ ad basim uitæ. Secunda intentio debet esse confortare stomachum tanq̄ susceptorem aliorum autem confortationem prosequi debere non est principalis intentionis nisi proprie quado oportet ex aliquo eorum materias euacuare: quæ fuit etiam principis sentētia in .iiii. primi pluribus in locis. Et gal. in secundo regiminis acutorum comento .xi. dicētis. Omnes medicinæ solutiuæ sunt nociue stomacho & p̄prie oris eius cū sit pluris sensus pp̄ neruos qui oriūtur in eo & ideo oportet ut permisceātur cum medicina quæ dā medicinæ odorifere ut nō occurrat uirtus medicinaꝝ solutiuaꝝ ori stomachi nuda simplex & ceta Et in li. de experimētis. c. ultimo similiter inqt. Medici ingeniati ſt in medicinis laxatiuis ponere aliq̄ q̄

ſtomachũ confortant .Et propterea qui purgari uo luerint cũ pillulis aut aliis medicinis quaꝫ receptas & deſcriptiones habent etiam a famoſis medicanti bus traditas: debent ſi medicinalẽ intelligant ſcien tiam omnia eas ingredientia conſiderare : & doſes & quantitates ſolutiuorum & corrigentium bene p pendere & uidere ſi ſoluentia illa correcta ſint ſuffi cienter & conſolata pro corde ſtomacho & ceteris cũ cordialibus ſtomaticis :& ſimilibus .Et ſi omnia bene pponderata cognouerit ſtudeat deinceps per ſcrutari ſi ſue complexioni & replectioni & mate rie qualitati & q̃titati atq; loco ſint conueniẽtia & ſufficienter directa ſic poterit ea ſolutiua ſumere in debita tamen doſi & nõ ſuperflua:quod ſi aliquod predictorum eis defuerit non accipiat aliqua ratio ne uel cauſa.Sed ſi hæc oĩa equilibrare neſcierit me lius eſt ei ne aliquid tale accipere preſumat immo cũ ſapienti medico conſulat & ab eius conſilio non di ſcedat:Quod ſi aliter fecerit ſciat ſua cum p̃ſumptiõe ſeipſum interimere uel ſaltẽ imprudenẽ ægritudini bus exponere: quare & ceĩa.

Capitulum.cclxxxiiii.oſtendit quæ replectio ſit euacuanda per uomitum declarando: quæ inde proueniant utilitates & corpori iuuamenta & quando fieri debet.

Via nõ ſemp natura nobis demonſtrat q replectionem uniuſcuiuſq; humoris per ſeceſſum eſſe euacuãdã . Similiter etiam qa non ſemp ſubſtantia qualitas locus hu moris & huiuſmodi id nobis indicant cũ ſemp non appareant in uentre rugitus:punctio:grauitas:& ta lia uentris fluxũ denotantia immo in ſtomacho quã doq; nauſea conturbatio & huiuſmodi humoris leuitatem per uomitum expellendi ſignificãtia p̃cipi untur . Ideo dicamus quod quando in ſtomacho coleram adeſſe cognoſcem⁹ ex ſuis ſignis & temp⁹ æſtatis fuerit : pectoris quoq; amplitudo cũ conſue tudine & reliquis huiuſmodi cõſentientib⁹ uomitũ debemus tunc p ſuperius & non p uentrem euacua re quæ quidem euacuatio a medicis ſolet uomit⁹ ap pellari & ab Auicen .in.xiii.tertii trac .v.ca. octauo ſic diffiniri. Vomit⁹ ſubuerſio ſũt mot⁹ ſtomachi ad expellendũ ex eo aliquid quod eſt in ipſo p uiã oris quæ fuit gal. ſententia in libro ſexto de accidenti & morbo.c.primo dicentis. Vomitus eſt mot⁹ per quẽ res in cõcauitate ſtomachi manens expellit . Qui autem humor per ipſum ſit aptus euacuari expreſſit Princeps in.iiii.primi.c.iiii.cũ ait.Ex humoribus q uelocioris ſunt obedientie uomitui ſecũdum pluri mum eſt colera:rebellis uero melancolia : medium aũt flegma.In quo autem tempore conueniat ipſe etiã nobis indicauit in tertia primi doc.v.dicens. Vomit⁹ in hieme eſt abhorrẽdus. In æſtate uero bo nus quoniã humores in æſtate ſũt natãtes.In hieme uero ad ſubſtinendũ declinantes.Et in quarta primi c.xi.inquit.Eſtas eſt tempus in quo magis eſt dignũ ut in ipſo fiat uomitus quæ fuit Hipocratis ſentẽtia in.iiii.Afforiſmorũ afforiſmo .iiii.dicentis.Purga re quidẽ æſtate ſupiora.Hieme uero inferiora opor tet:& p̃cipue cũ carnoſitas ſtomachi:amplitudo pe ctoris colli & ſimiliũ unanimiter cõſenſerint .Quo niã uomit⁹ cũ macredine uentris eſt difficilis & labo rioſus & timoroſus quẽadmodũ dixit Princeps in quarta primi capitulis quarto & .xi. ſic enim in ho rum poſtremo ſcripſit.Homines qui remotiores ſũt ab hoc ut medicus eos uomere faciat ſunt qui pect⁹ habent ſtrictũ & qui ptiſi ſunt parati & ceĩa.In his enim ſecundũ omnium medicantiũ ſententiã uomi tus maxime ſuſpectus habeẽ .Sed ſi iam p̃dicta non obſtauerint grandis quippe erit & cõuenientiſſima euacuatio ad ſanitatis conſeruationẽ dũmodo non ſuperfluerit ut colligitur ab Auicẽ. in quarta primi capitulo. xiii.ſic dicente.Hipocrates precepit uomi tum fieri debere in unoquoq; menſe duobus diebꝰ continuis propterea q̃ cũ eo conſeruat ſanitas:hoc aũt pl⁹ eſt malum & huius cauſam aſſignans inquit Vomit⁹ mundificat ſtomachum,& remouet grauita tem quæ accidit capiti & clarificat uiſum & aufert fa ſtidium & confert ei & cui⁹ ſtomachũ deſcendit co lera quæ ipſius corrumpit cibũ & remouet abhomi nationem quæ ſit propter unctuoſitatem & caſum deſideri & confert pluribus infirmitatibus ſicut ip ſe ibidẽ ſcripſit dicens . Poſtremo ille cui quidẽ ma ius iuuamẽtũ affert uomitus eſt cuius cõplexio pri ma eſt colerica & ceĩa.Et in.xiii.tertii trac.primo ca pitulo.xxxv.dixit .Non oportet ut in menſe pluſq; bis ſani euomãt quoniam conſueſcit natura eiicere ſuperfluitates ad ſtomachum:deinde ſubiũxit.Scias quod uomit⁹ facilis leuis ſine labore & non frequẽs in hora neceſſitatis eſt maximi iuuamenti .Et p hoc facilem uomitum cõmendauit: difficilem conſequẽ ter & laboroſum prohibuit ut poſt modum in .c. ultimo eiuſdẽ tractatus expreſſit cũ ait . Ex reb⁹ ma gis nociuis ſtomacho eſt uomitus laborioſus quam uis ſit iuuatiuus exp̃te purgationis nocet tamen plu rimũ cum debilitatione.Et propterea dixit in tracta tu .v.eiuſdem capitulo octauo. In adminiſtratione quidem uomitus cum equalitate eſt iuuamentũ ma ximum uerum aſſiduatio eius maxime debilitat uir tutem ſtomachi & facit ipſum lacunam ſuperfluita tum .Quod ſimiliter ſenſit Raſis in quarto Alman ſoris capitulo.xvi.dicens.Vomitus ſi ut debet tem pate fiat ſtomachũ purgat & digeſtiuã efficit melio rem corpuſq; renouat & mũdat caput quoq; & ſen ſum alleuiat uiſumq; acuit .Quod ſi mult⁹ fuerit cor pus deſiccabit & epati ac pectori nec non oculis & pulmoni nocebit & ceĩa. Et ideo ipe poſt aliqua ſic concluſit .Vomitus preterea non frequenter fieri de bet corrũpitur enim ſtomachus & ipſi⁹ uirt⁹ deſtrui tur quare non niſi cum oportuerit fiat .Et ſic appa

UVA. BHSC. IyR_157_4

ret ꝙ ſani ſecũdũ cõplexionis & replectiõis eoꝝ di uerſitatẽ: diuerſimode purgari debeant.

Capitulũ.cclxxxv. oſtẽdit quãta ſit utilitas & neceſ ſitas purgatiõis corpoꝝ in uere quomodoꝙ ex ea ſani fiãt ab ægritudinibus putridis ſecuri & ceꝛa.

Tſi ex his quæ in ſuperioribus dicta ſũt facile cõprehendi poſſit quãta ſit purga tõnis utilitas quãtaꝙ eius neceſſitas in ſa nitatis cõſeruatione: attamẽ pro amplio ri huiꝰ materie noticia decreuimus hoc in.c. declara re quomodo ſeu ꝓpter quid ſit ꝙ purgati adeo fiãt ab ægritudinibꝰ & p̃cipue putridis ſecuri. Non eua cuati uero minime ut ex hoc ad corpus mũdificãdũ in tẽpore ueris: homines magis accẽdant. Dicamus ergo ꝙ neceſſitatis cauſa purgationis ꝑ flobotomi am ſeceſſũ: uomitũ: urinã: & huiuſmodi hæc eſt. ſ. ut corporis ſuperfluitates ꝑ uiã indigeſtionis uel ex ma lis nutriẽtibꝰ generate tẽpore magni eſtus futuri in æſtate nõ inueniant eo quia tales humoꝛ ſupfluita tes a regimine naturæ dereliẽte & a calore naturali irregulate ab extranea tũc caliditate alterentur & in ebullitione reponant ex qua mali & putridi uapo/ res eleuent naturales corporis humiditates extrane antes & extraneate: ſicut & ille nõ naturales putre fiãt: corpuſq; inde in ſuis operatiõibus impediat & egrotet. Sic nãq; fieri ſolẽt infirmitates & ꝓmaxie putride quoniã ubi ſũt putredinis cãe ſufficiẽtes ibi dẽ & putredo de neceſſitate reperiet cũ cauſa & effe ctus ſe inuicẽ inferãt cũ uniuerſaliter & adequate ſu mũtur ut Aꝛ. ait in ſecũdo poſterioꝝ tractatu q̃rto c. ſecũdo. In corpore aũt nõ purgato cauſe putredi/ nis inueniũtur. ſ. calor extraneus & accidentalis hũi ditas ex quibꝰ omnis cõſeqtur putrefactio teſte phi loſopho i quarto Metheoroꝝ & in ſecũda proble matum ꝓblemate. xxxiii. ſic ſcribẽte. Putrefit omne quod putrefit ab extranea caliditate ſicut a propria digerit in æſtate quidẽ extraneũ dominat ꝓpter quod putreſcũt magis omnia in ipſa & ceꝛa. Auicẽ. quoq; in ſecũda primi doctrina ſecũda. c. xv. Putre/ do nõ accidit niſi ꝓpter calorẽ extraneũ; & in libro de uiribus cordis. c. i. ſecũdi tractatus inquit. Diſpo ſitio humiditatis in quã agit calor innaturalis pu/ trefactio nominat: hæc autẽ diſpoſitio in corpori/ bus imũdis & replectis inuenit quia ibi extraneæ ex iſtũt hũiditates ab extrinſeco æſtatis calore alterate nõ paꝛe etiã a naturali cõmote & inflammate eo ꝙ uias obturẽt & repleãt plerũq; ꝑ quas naturalis ipſa caliditas flabellari ſolet & refrigerari: & propterea fit ꝙ inde putrefactio iñ naturalibus & utilibus cõ tingat humoribus ex qua diuerſe ægritudinũ ſpecies generantur ut ſenſit Gal. in quinto Terapenticæ cũ ait. Mõſtratum eſt in libro cauſarum ægritudinum ꝙ illa ſola putrent corpora quæcunq; materiam ha bent calidam & humidam intranſpirabilia & inflã mabilia manentia in calido & humido loco. Si ue ro in motu fuerint & flabellent & trãſpirẽt poſſent utiq; imputrebilia cuſtodiri & ceꝛa. Et ob hãc cauſã neceſſe eſt ut corpora mundificẽtur in uere ab extra neis & inutilibꝰ hũiditatibꝰ ſiue cũ flobothomia ſi ue cũ aliis prefatis ingeniis ut ſanguis & hũores na/ turales puriores reddant & membra ipſam mũdio/ ra ſicut conſeruanda ſanitas requirit: aliter enim im poſſibile uideꝛ quin mors aut ſaltẽ aliq̃ & in breui quidem conſequatur ægritudo quẽadmodũ ſenſit gal. in libro de cõſtitutione artis medicatiue. c. viiii. cũ de precuſtodia corpoꝝ loqueret dicẽs. Preſerua tiua utiq; ps artis erit quã & ꝓpe uocãt p̃cuſtodiuã in primo genere cõſiſtentiã habẽs qñ enim uel mul titudo humorũ ul prauitas uel obſtructio ul corrup tiua uirtꝰ innaſcit corpori: piculũ eſt nõ tarde egro tare hominẽ: aliquando autem & periclitari ſumme difficile autem cognoſcibiles ſunt huiuſmodi cauſe tanq̃ nõ contriſtantis hominẽ ſicut uenenum canis rabioſi cuius nullũ ſignum propriũ inuenitur conti neri in corpore anteq̃ perueniet properabiem qui eſt morſus: itaq; & interrogare ꝓpter has cauſas ne ceſſarium eſt medicũ eos qui patiuntur de omnibus quæ contingũt eis quando enim multitudo aliqua uel cachochimia ſubnutrit in molle corporis aut ob ſtruit aliquod uiſcus adeſt nobis dignoſcere ipſa ꝑ quædã ſinthomata quæ media aliqualiter ſunt eoꝝ quæ ſunt in ſanis & eorum quæ accidunt egris & ce ꝛa. Hæc ipſe ex quibus apparet quod qui mundifica tus nõ fuerit & ſi nullũ precipiat aut ſaltem ſenſibi le nocumẽtũ ex hoc minime cõfidere debet quoniã ei ſimile cõtinget ſubito quod morſu a cane rabido accidere cõſueuit. ſ. aliqua grauis & pernitioſiſſima ægritudo. Et ideo recte quidem dictum eſt quod uti le ſit ad ſanitatis conſeruationem quinimmo neceſ ſarium in tempore ueris corpora & precipue reple/ cta mundificare plectoriam ſiue cachochimiam eo rũ euacuando quæ cauſa eſt omnium fere corporis infirmitatũ: quare & ceꝛa.

Capitulũ.cclxxxvi. oſtendit quod ſani ꝓter omnia quæ dicta ſunt debeant ſe cuſtodire a cauſis fortiter extrinſecus alterantibus & quæ ſint ille & ceꝛa.

Am uiſum eſt in ſuperioribus qualiter ſa ni ſe debeant mundos a ſuperfluitatibus conſeruare ut humores eorum naturales nitidi & purificati non putreſcant & cõ ſequenter ægritudines faciãt. Nunc autem oſtẽdere uolumus quod preter id etiam neceſſe ſit ſanitatem cõſeruanti ut non minus caueat ea omnia quæ ſan guinẽ & reliquas utiles & laudabiles corporis humi ditates habẽt plurimũ alterare cõſummere uel aliter quomodolibet a ſua cõſiſtentia permutare q̃ illa q̃ ſolent eas inficere & ut ſupra diximus conturbare. Non minus equidem & humoribus & mẽbris ipſis

t

UVA. BHSC. IyR_157_4

nociua ſunt extrinſeca deſiccantia calefacientia & huiuſmodi fortiter eis occurrentia q̄ ſuperfluitates in illis aggregate. Et ideo dicim⁹ quod qui ſanus fuerit & mundus nulla prorſus indigens euacuatione debet ſumma cū diligentia procurare ne alicui ualde intenſe de primis occurrat qualitati: nā ſi fortis illa fuerit caliditas ſiue ſolis ſiue ignis extiterit: multum corp⁹ & humores habebit deſiccare ut colligitur ex illo uerbo principis in prima primi doc. iii. c. i. dicente. Caliditas maior quā debet reddit corpus ſiccius q̄ oportet & licet ipſe de interiori intelligat tamen & de extrinſeca uerificat dicente Aꝛ. in xi. problematū problemate. lvi. Calidū & æſtus diſſoluūt corpora. Et gal. in .ii. de ſimplici medicina diſtinctiōe ii. c. x. De proprietate caliditatis nō ē niſi ut reſoluat & ſubtiliet & ſeparet partes adinuicē. Pariq; ratiōe excelléti nō obuiabit frigiditati ſiue aquæ ſiue rei alterius fuerit: qm̄ frigiditati ineſt eſſentialiter ut omnib⁹ uirtutib⁹ ſit cōtraria ut Auicē. dixit i prima primi doc. vi. c. iii. ubi ſubiunxit. Frigiditas eſt paralitica faciēs & mortificans & ab omnibus prohibens operationibus. Et. iiii. primi. c. ii. ait. Superflua frigiditas eſt ipſa mors innati caloris aut ei propinqua quod etiam ſenſit gal. in primo de febribus ad glauconē. c. xiiii. cū inqt. Pari ratione nimius frigor ut nimius ignis occidit & ita ficcitas multa ut multus humor necat. Similiter ergo & qualitates paſſiuas fugere oportet & permaxime ſiccitatem & res illā inducentes quæ ſatis admodū inceſſanter procedit donec nos interimat ut princeps ait. Et gal. cum eo in primo de regimine ſanitatis dicens. Semper magis ac magis deſiccamur & in libro. v. de ſimplici medicina diſtinctione. vi. c. ii. Oēs res q̄ exiccāt finiunt humiditatem ſanguinis quare ingroſſant eum propter hanc cauſam & minorant ipſum & ceta. Et ideo ſani debent ſe ab huiuſmodi ualde alterantib⁹ cuſtodire. Quæ frequenter illis occurrētia: quantūuis ſaniſſimis: poſſunt eos ægrotare facere & ut diximus etiam interire. Ab aliis quoq; his ſimilibus qualitatibus nocumentū aliquod inducentibus in ſanguinē uel ſpiritum cauere debent qui ſuam uoluerint cōſeruare ſanitatē ſicut ab exceſſiuis odoribus qui ex longa eorū ſenſatione ſeu receptiōe ſolent caput grauare & ipſum dolere facere ut colligit ex. v. afforiſmorum afforiſmo. xxviii. Similiter ab Auicē. in prima tertii. trac. ii. c. primo ſic ſcribente. Omnia alefania ti ideſt aromatica ſunt facientia ſodam & proprie caſſia linea & coſtus & zafaran & cinamomū & amomū & aromatica omnia ſunt facientia ſodam ſiue ſint calida ſiue ſint frigida & ceta: quæ fuit Aꝛ. ſententia in tertia problematū problemate. xiii. dicentis. Odor omnis grauat caput. Et propterea decipiuntur & ægrotant multi qui tempore æſtatis pomum ex laudano muſco & huiuſmodi continue in manibus portant ipſumq; ſepenumero olefaciunt Multoq; magis a fetoribus eſt fugiendum qui ſua mala cū qualitate habēt plurimum ſpirit⁹ reſoluere & uirtutē debilitare ut uoluit Auicē. in prio canōis ſen. d. & ſūma ſecūdis. c. aūt. xxviiii. di. Ex his q̄ ſpiritū euacuēt nulla res eſt fetori ſimilis & precipue fetori aquæ & uenenoſarum uirtutum expanſio in aere aut in corpore et cetera. Et in canticis textu cōméti. cccxvii. dixit. Omne illud qd̄ eſt ultimati fetoris eſt ultimate corruptionis & ceta. Quod etiā ſen ſit Gal. in quarto de ſimplici medicina diſtinctione quinta. c. i. cū dixit. Quod noſtra natura ita abhorret id quod eſt pui odoris ſicut etiā fugit omne illud qd̄ parui exiſtit ſaporis. Ex qb⁹ apparet ut oīa uno cōcludam⁹ uerbo q̄ q̄cūq; extrinſeca cuiuſuis nature humano corpori nociua ſūt ab omnib⁹ ſanis fugiēda & ſicuti de p̄dictis expreſſimus: ſic etiā & de reliquis intelligat nō enim intendimus hūc ad locū cauſas omnes extrinſecas adducere q̄ diuerſimode noſtrā poſſunt alterare corrūpere & p̄mutare ſanitatē tum quia quaſi exiſtūt infinite: tū etiā quia medicus de eis nō habeat p̄tractare artificialiter dicēte Gal. in tertio Tegni textu cōméti noni. Alterat igit corpus a quibuſdam ex neceſſitate a quibuſdam uero non ex neceſſitate. Dico autem ex neceſſitate quidem quib⁹ impoſſibile eſt ipſum non approximare: non ex neceſſitate uero ut ſunt reliqua. Nanq; ſemp in cōtinēti īmorari & comedere et bibere & uigilare neceſſariū eſt ei. Gladiis uero & beſtiis nō neceſſariū eſt uti: unde in priori quidē genere cauſaꝛ circa corpus ars cōficit. Circa ſecūdū uero nequaq̄ Nos igitur de his nō neceſſariis extrinſecis gal. īmitātes plura nō ſcribem⁹. De aliis uero quæ nobis de neceſſitate occurrunt iā ſufficiēter in p̄cedētib⁹ arbitramur dixiſſe. Quæ ſi a ſanis obſeruata fuerint pro ut iuſſim⁹ proculdubio ſuā poterūt cōſeruare ſanitatem & uitam diuino concedente numine uſq; ad ultimam ſenectutem prolongare: quare & ceta.

Capitulū. cclxxxvii. oſtēdit q̄ ſanitatis reſtaurator ſcientificus eſſe debeat & ante curationem cognoſcere patientis naturam infirmitatem cauſas ei⁹ tempora poſtq̄ dicta dicēdis cōtinuauerit.

Declarauimus uſq; modo quomodo ſanis ſuā debeāt ſanitatē cōſeruare. Nūc autē oſtēdemus qualiter egri: p̄habiti regimínis trāſgreſſores: ualeāt ſanitatē amiſſam recuperare: tradēdo modū in uniuerſali ſolūmō quo poſſint ab eoꝛ egritudinibus curari ſicut in tertio. c libri huius p̄miſimus. Quæ res nō modicū affert utilitatis quoniā ſi de uita unq̄q; & noſtra ſalute ſollicitudo habēda ſit p̄maxie quidē in egritudinis tēpore de ipſa uideꝛ eſſe p̄curādū cū in grandi piculo tūc ſit: ut q̄libet intelligit: cōſtituta. Et p̄pterea dicamus: ad huius opis cōplemētū: q̄ ad egritudinē expellēdam & ad ſuā priſtinā ſanitatē reſumendā uni ca tantū incedendū ē uia: quæ. ſ. hæc ē ut peritum &

UVA. BHSC. IyR_157_4

canonicū seu regularē & scientificæ procedētē in cura medicū infirmorum astātes: inueniāt. Qui preter traditas: in primis operis huius capitulis: has etiam dicendas habeat conditiones: ut scilicet omni cū diligētia medicinales obseruet intētōnes et astronomicas medicinæ deseruientes in eligendo prius & in ꝓpinādo, deinde optima patienti medicamina in bonis & electis temporibus dicēte Haliabate in prio Theoricæ. c. iii. Astronomia quoq; eget medicꝰ qua medicamini bꝰ: electis tēporibus: quibus est luna beatis & fœlicibus contemperata planetis & sub competentibus figuris utat. Conuenerūt nāq; sapientes medicoꝝ ut Rasis etiam ait: in libro secundo suoꝝ afforismoꝝ: Quod res oēs temporum & aeris & aquarū et cōplexionū & egritudinū ex motu planetarum mutāt. Et ideo quicquid circa infirmū operat grādi cū aduertentia & benigno faciat caritatis affectu & nō tantū lucri causa: ut omnes fere medici cōsueuerūt. Esse nāq; nō debet ut Haliabas inqt ubisupra: sed. c. ii. Medici ad querēdā in medēdo intētio pecuniā: sed a deo retributionē & meritum & ceta. Vt igit scientifici a nugatōribus secernantur et ab egris & ab omnibus aliis cognoscant. Dicemus ꝙ si medicꝰ sapiens fuerit & ad remouēdam egritudinē & inducendam amissam sanitatē idoneus talē postq; aduocatus fuerit: ordinem scientificum obseruabit scilicet ꝙ anteq; ad curā perueniat studiosissime consideret quæ naturalis sit patiētis complexio & hoc tramite declarato in. xiii. libri huius capitulo Similiter precognoscere debet ætatē: cōsuetudinem artē: regiōem & huiuscemodi naturalia & ipsis anexa ut in notitiam egritudinis ualeat peruenire quibus prenotatis: debet deinde egritudinē & naturam eius indagare quoniā non ē possibile curare ipsā nisi medicus eā cognouerit ut princeps inquit in quarta primi tractatu secūdo. c. vii. Quæ fuit gal. sentētia in primo regiminis acutoꝝ cōmēto tertio dicentis. Oportet ut in primis cognoscamus egritudinē quæ sit deinde intendamꝰ post illud ad medicandū ipsā & in libro quarto de ingenio sanitatis capitulo tertio inquit. Vniuersaliter uerum est ꝙ nullā curandi significationē possumꝰ habere ab eis quæ ignota sūt Et in libro quinto eiusdem capitulo quinto. Semp ante mētis aciem passionis cognitionē habeas nec tibi facile leueq; hoc uideat: cognita itaq; egritudine debet deinde sapiens & canonicus medicꝰ causā eiꝰ uenari quoniam nō sufficit scire naturam egritudinis: sed etiā causā eius cognoscere oportet. Cū dicat Gal. in secūdo de febribꝰ ad glauconē. c. primo. Istā moneo ante omnia ut noueris discere causas egritudinum: & in libro de tipo tremore & iectigatōne. c quinto. Manifestū est ꝙ uolenti curare laudabiliter necessarium est cognoscere causā unde procedit eiꝰ egritudo. Et itez in primo de feb. ad glauc. dixit. Attende istud ut consideres semper in omnibꝰ egritudinibus regionum qualitatem: locoꝝ positionē: aeris tempantiam: tempoꝝ rationē: ætatē consuetudinē egrotantis: naturam corporis: & an uitio corporis egritudo nata sit an extrinsecꝰ uenerit ex cibo an ex corruptela aeris: cū ergo h̄ omnia bene ꝑpensata cognoueris optime scies quid ad ipsam egritudinem facere conueniat: nam si causam ignoras quomō curas si enim nescis: an periculosa sit: an sine periculo egritudo quid nisi temere facis quicquid feceris si sanes an potius occidas ignoraueris h̄ ipse. Debet preterea medicus de necessitate intelligere in quo tempore sit egritudo postq; ipsā & causas eius cognouerit ut patet per gal. dicentē ubisupra. Debet medicus scire quattuor esse tempora omnium causaꝝ maxie febrium initiū scilicet augmentū: statū: & declinationē qui nisi ea optime intellexerit grauiter ledet nescien do: qd in initio: qd in augmēto statu & declinatiōe febriū debeat egrotāti adhibere: & quo tempore curet & quādo ab his abstineat uel quādo eger dormire debeat uel uigilare & ceta. Et in libro de temporibus morbi. c. ultimo dixit. Impossibile ē inuenire q̄liter quis dietabit neq; quādo cibabit absq; quo determinet certitudinaliter morbi tempora. Ex quibꝰ apparet ꝙ medicus q̄ anteq; ad curatōnē descendat hæc omnia nō obseruauerit minime ad restaurandā sanitatem sit idoneus qn imo expellendus ne sua cū ignorātia patientē interimat. Qua de se animaduertat ad hoc unusquisq; qm̄ plericq; leuissime ēt egrotātes ex imperitia medici interiere: ideo & ceta.

Capitulum .cclxxxviii. docet cognoscere medicum scientificum ex hoc ꝙ ante curationem egritudinis sciat & procuret uirtutem fortem conseruare: & debilem fortificare.

INter reliquas scientifico: ad recuperandam infirmi sanitatem: medico necessarias cōditiones h̄ ꝑmaxime obseruanda ē scilicet ut postq; egritudinem causas & ei anexa cognouerit etiam ex parte altera intelligat corporis uirtutē & eius robur seu fortitudinem & an uirtus: q̄ natura dicit: sufficiens sit ad superandā infirmitatē uel ecōtra imbecillis sit & minime ualēs ei resistere. Quoniā si fortis ad bellādū cū egritudine fuerit debet sic eā conseruare & causam egritudinis abscindere. Si aūt debilis extiterit nequaq; potēs passionis ipetū tollerare debet ipsā postposita causa sufficientissime uigorare & cū nutriētibus fortificare. Quēadmodū uoluit Auicē. in pria quarti tractatu secūdo. c. vii. dicēs. Cū inuenis uirtutē resistentem tollerantē abscinde causā & expelle humorē & abscinde cibū quod si inuenis uirtutem deficientem sis occupatus inequādo cōplexione cōtrariā ei quare infrigida eā & uiuifica cū cibo: cūq; fortis fuerit per uiuificationē eius & uincit contrarium suū reddi adcām q̄ fuit gal. sentētia in tertio Terapenticæ. c. x. dicētis. Si dispositio quā curare eligimus indiget eua

UVA. BHSC. IyR_157_4

cuatione. Inbecillis autem uirtus ultime fuerit eoꝛ
q̄ dispositionē sanāt nihil laborāti offerre in illo tē
pore omni secūdū quod renutriem⁹ uirtutē. Cū aūt
in tātū fortitudinis ueniſſe eā extimauerimus ut aut
nihil aut paꝛ ab euacuatiōe ledaꝛ tūc ad dispositi
onis sanationē incedam⁹ igitᵉ pria qdē intētio om/
niū ē q̄ uirtutis: & in. vi. eiusdē .c.i. sic etiā ait. Cū dis
soluitᵉ quidē uirtus nō tamē iā fortiter dissoluta est
sed repugnat adhuc ad sinthoma solū respicimus q̄
citissime studētes destruere id. Dissoluta uero uirtu/
te nō solū sinthoma cessare facere: sed & illā robora
re studemus. Et propterea dicebat idē in prio regi/
minis acutoꝛ cōmēto. xxxxiiii. Sublimior intentō
nū omniū ē intētio sūpta ex uirtute quoniā curās ē
uirtus & in medicᵒ q̄ cū fortis nō fuerit nō p̄dest cu
ratio quomodocūq̄ fiat ut princeps inqt in pria q̄r
ti. Propterea sollicitudo medici esse debet circa cor
poris uirtutē integratā ex uitali & animali & natu
rali de quaꝛ custodia debet semp p̄curare & pma/
xime de uitalis cōseruatione cū dicat gal. in prio Te
rapenticæ. c. ultimo. Oportet dignitatibus uniuscu/
iusq̄ pticule p̄uidere roborī: igitᵉ maxima quidē di
gnitas cordis est & omnium necessariissima egrotā
tibus. Cerebri uero opus ad uitam equale nō tamē
pari robore & ceīa. Et in tertio libro eiusdem. c. x.
huius qdᵉ dictū est causā expressit & necessitatē di/
cēs. Has corporis uirtutes quidē custodire nihil ali/
ud ē q̄ custodire uitā mōstratū enim est q̄ qualiter
cūq̄ pempta qualicūq̄ ex eis una necessariū est reli/
quas simul cū eis perire. Et p̄pterea secūdū sanatiuū
opusculū intentio nobis hæc erit. In curatiuo uero
intentio p̄portionalis ei est egritudinis destructio
& infra dixit. Maxīa quidē dignitas ē uirtutū quo
niā ipsū uiuere nobis ex eaꝛ custodia existit qa &
uita. Nihil aūt utiq̄ uita ē aliud in animaliū corpo
ribus quoniā neq̄ sani esse possumus sine uiuere &
ceīa. Et ideo postea cōclusit. Virtᵒ igitᵉ omniū p̄mū
custodiēda omnibᵒ ē si fortis. f. fuerit. Si uero non
fortificari debet cū cibo uiuificāte ut diximᵒ donec
ualida fuerit: et facta potēs ad resistēdū egritudini et
ceīa. Q̄ui aūt medicus ad hæc q̄ dicta sūt nō anim
aduerterit multotiēs quidem errabit subtilissimā or
dinādo dietā egrū penitᵒ interimētē: ut nōnulli car
nificū facere cōsueuerūt: omnibᵒ aquā loco potus &
panatā subtilissimā p̄ cibo exhibētes. Contra quos
clamat Hipocrates in prio aphorismoꝛ aphorismo
qnto cū ait. In tenuibus dietis peccāt egrotantes &
ideo magis ledūtᵉ. Oē. n. quodcūq̄ fit malū magnū
fit magis in tenuibᵒ dietis q̄ grossioribᵒ p̄p hoc & sa
nis fallaces sūt ualde certe & cōstitute dietæ quoniā
peccātia difficiliᵒ ferūt: p̄p hoc igitᵉ tenues & certæ
dietæ fallaces sūt āpliᵒ paꝛ solidioribᵒ. Et iō in pri
mo de febribᵒ ad glauconē. Necesse ē ut respicias ad
egri uirtutē & ad impetū causæ & ad quātitatē uiri
um eiᵒ qui egrotat & ad qualitatē morbi ut ne forte
nō reficiēdo ciboꝛ refectione uires egroti cōsūmas
& fortiter abstinēdo ad p̄iculū ducas & ceīa. Qui
eni subtiliter & incōueniēter dictant infirmos qui a
difficillimis occupantᵉ febribᵒ in nullo a carnificibᵒ
differre uidēᵉ sicut idē scripsit in secūdo Terapenti
cæ. c. ii. Et p̄pterea mediᵒ sapiēs id minīe facere p̄su
met nisi pacutissima foret egritudo & uirtus ualde
robusta & ceīa. In reliqs uero casibus sp de cōserua
tione uirtutis p̄curabit ut cū eius robore cōseruato
citius liberet ab infirmitate patiētē & suā ei desidera
tā tribuat sanitatē.

Capitulū. cclxxxviiii. oñdit quomō sapiēs medicus uirtutem corporis patientis cōseruabit & ceīa.

T melius ab unoquo q̄ intelligaᵗ si me
dicus sit sufficiēs reddere patienti sanita
tē: & an recto calle in egri curatione p̄ce
dat: ostēdamus quo nā modo uirtutem
corporis ipse habeat cōseruare postq̄ in superiori. e
declarauimus id tantū ei necessariū esse. Et breuiter
dicamus q̄ si egritudinē naturā eius & tēpora ipsiᵒ
cognouerit uere qdē sciet qualiter habeat uirtutē cor
poris & naturā cōseruare quia secūdū p̄pinquitatē
aut remotionē & distātiā status morbi subtliᵒ aut
grossius dietabit secūdū Hipocratis sentētiā in pri/
mo aphorismoꝛ aphorismo. vii. dicētis. Vbi secundū
acumē egritudo cōtinuos & ultimos labores habet
ultia & tenuissima dieta necessariū est uti. Vbi autē
nō: nō. Sed cōuenit grossiᵒ reficere & tātū subcōde
scendere quātū egritudo mollior fuerit ultimis. Et i
aphorismo. viiii. eiusdē inqt. Cōtēplari oportet egro
tātē si sufficiat dieta ad statū egritudinis & utꝛ ille
deficiat prius & nō sufficiat dieta aut egritudo defi
ciat & ceīa. Et in. x. eiusdē. Quibus cōtinuᵒ statᵒ cō
tinuo & tenuerit reficere oportet. Q̄uibᵒ uero po
sterior status ad id & ante id paꝛ auferēdū est pri/
us uero uberius reficiēdū ut sufficiat egrotās. Si igitᵉ
lōga fuerit infirmitas ut quartana quottidiana pa
ralisis podagra & huiusmodi: remotᵒ ualde erit ea/
rū statᵒ & p̄pterea nō est a principio subtiliāda die
ta qa patiēs anteq̄ ad statū pueniret i medio uiæ de
ficeret eo q̄ uirtus anihilareᵗ. In acutis autē ecōuer
so facere cōuenit quia cū statᵒ sit ualde p̄pinquᵒ ca
sū uirtutis nō timemᵒ: ideo subtiliter reficimᵒ etiam
in principio ipsaꝛ ut in sinocha squināchia pleuresi
& huiusmodi. Et propterea dicebat gal. in libro de
tēporibᵒ morbi. c. ultio. Qualiter aūt quis dietabit
impossibile est inuenire neq̄ quando cibabit absq̄
quod determinet certitudinaliter tēpora morbi &
post aliqua ibidē subiūxit. Q̄uantū magna est la/
borātis uirtᵒ cōsiderādū est nā si suffert in statᵒ tem
pore absq̄ quod cibū afferat meliᵒ ē incibari donec
declinatio incipiat. Si uero nō est possibile inciban
tē sufficere nutriendū ipsū a principio mox i omni
tempore potētē accipere cibū. Et in. c. xiii. primi tra
ctatus de crisi sic etiā inquit. Tu nō euacuaris in aliq̄

UVA. BHSC. IyR_157_4

horaꝝ a malitia regiminis cū nō preſcis qñ erit ſtatꝰ egritudinis & illud ideo quoniā ſi tu nō ꝓceſſeris ei in regimīe a principio egritudinis ſecūdū ꝓpinquitatē ſtatꝰ eiꝰ aut elōgationē ipſiꝰ tūc nō euacuaberis q̄n ledas egrū nocumēto magno: a quo Raſis in. x. Almāſoris. c. xxiii. accepiſſe uidet cū ait. Nutricatō nō mēſurat nisi ſecūdū ſtatꝰ ꝓpinquitatē & longitudinē. Similiter etiā princeps in quarta primi. c. i. di. Quanto egritudo plꝰ principio ꝓpinqua fuerit & accidentia magis ꝙta nutriemꝰ uirtutē cōfortātes & quantum egritudo ſecundū augmentum proceſſerit & accidētia ēt ibi augmētata fuerint minuemus dietā propter fidutiā ꝙ uirtus nō reſolueꝫ imo ut alleuieꝫ i hora luctaminis. Et in prima quarti tractatu ſecūdo. c. viii. de cibatiōe febricitātiū. Dignior horarum ad ingroſſandum eſt principium in quo uirtus non eſt multum occupata. Et dignior horarū ad ſubtiliandum eſt ſtatus in quo eſt uehementia occupationis nature impugna materiei & ceta. Medicus igitꝫ ſcientificꝰ uirtutē hoc modo conſeruabit cibādo uberiꝰ in principio: minus aūt in augmento minime autē aut q̄ puiſſime in ſtatu ut natura patiētis: etas: cōſuetudo: tempꝰ: āni: morbus: cauſa eiꝰ accidēs & hora ipſiꝰ requiſiuerint. Nō ut aliqui faciunt beſtiales qui adeo in principio ſubtiliāt ut in augmēto uel ſtatu ob caſū uirtutis ſupueniētem dietā poſtmodū in patientis interitū cogūt ingroſſare & hoc ideo quia librū aliquem utilē unq̄ apiūt cōtra quos Haliabas i primo Theoricæ. c. ii. dixit. Oportet medicū lectiōe occupari ſtudioq̄ cōſideratōis librorꝫ nec negligat aut faſtidiat eos. Die quoq; ac nocte cogat ſeipſū ad eorꝫ cuſtodiā et memoriā in eūdo quo oīa cōſeruet neceſſaria & de ſcientia & de opatione reuoluat & exerceat in eis ſuā mētē ut nō omni tempore egeat librorꝫ cōſideratione hæc ipſe. Ex quibꝰ patet medicū ſapiētē eſſe oportet ut ſciat infirmorꝫ uirtutē cuſtodire. Qui aūt nō fuerit huiuſmōi ñ erit idoneus ad ſanitatis reſtauratōnē.

Capitulū. cclxxxx. oñdit ꝙ medicꝰ ſapiēs ex hoc ēt cognoſcaꝫ ꝙ in primis cauſā egritudinis ſtudeat remouere & eā omnino abſcindere.

Peritia ſtudioſi medici ꝓter ea quæ dicta ſūt ex hoc ēt facile cognoſceꝫ: ſi ſtāte uirtutis cōſtātia & eiꝰ robore ad amouendā infirmitatis cauſā ſtuduerit an ipſā neglexerit & alterā nō impediꝰ uiā tentauerit quoniā irrationabilis exiſtimabiꝫ ſi cauſā potēs nō a mouerit cū principaliſſimū ſit curatiōis inſtrumētū q̄nimo uera infirmitatis curatio dicēte Auicē. i. xvii. tertii tractatu quarto. c. ſecūdo. Curatio uera eſt inciſio cāe: & i quarta primi. c. ultio. Impoſſibile ē ut febris remoueaꝫ cauſa ipſiꝰ remanēte. Quod quidē dictū de unoquoq; morbo intelligi poteſt: & ꝓpterea ipſe in pria quarti tractatu ſecū do. c. vii. ſic ꝓcepit. Cū in uenis uirtutē reſiſtētē: tollerātē abſcinde cauſā & expelle humorē & ceta. Et in pte ſecūda canticorꝫ iqt In oibꝰ ſūt ꝓpus auferende cāe efficiētes ſi fiat recta curatio. In cuiꝰ cōmēto dixit Auerrois. Cura egritudinis formaliter eſt iutil niſi ꝓpus cauſe eiꝰ auferantur. Quæ fuit Gal. ſentētia in tertio tegni textu cōmēti lxxxxiiii. dicētis. Vnū cōmune oportet habere ꝓceptū efficiētē unāquāq; cauſarꝫ abſcindere ꝓ: deide ſic uenire ad eā quæ facta ē diſcraſiam: & i libro q̄rto de īgenio ſanitatis. c. quarto. Omnes antiq ꝙ ꝓceſſerūt cauſā auferēdā eē & ꝓhibēdā nō ſolū uulnerꝫ ſed alioꝝ morborꝫ demōſtrarūt: & i ꝓmo Terapenticæ. c. xi. ſiꝫ iqt. Ad cauſā ſēp ibimꝰ cognoſcētes ꝙ nō eſt poſſibile finaliter ullā diſpoſitionē ſanare ad huc manēte cauſa faciēte eā: & in libro quarto eiuſdem. c. ꝓmo. Cauſā ſanare oportet ꝓmū nō negligētes extīguere febrē quæ ex ea accendi anticipauit: & i qnto eiuſdē. c. tertio dixit. Febrem ſanari ipoſſibile ē niſi ceſſet putredo. Ceſſare uero eā īpoſſibile eſt manēte cā. Abſcindere igitꝫ oportet cauſam eiꝰ ſi debet prior quidē putredo: poſtea uero febris ſanari & ceta. Et ꝓpterea inqt Raſis in. x. Almāſoris. c. ii. Febris. n. illico ſedabiꝫ cū cauſa eius remota fuerit. Et Auerrois in ſeptimo colliget. Cū accidēs ñ timetur tūc ſtudeas cauſā totaliter remouere quoniā taliter ipſū infirmū curabis cōplecte. Ecce igitur ꝙ omnes antiqui ſapiētes concordarūt ꝙ cauſa egritudinis primo ſit remouēda & poſtea ipſa diſcraſia abiicienda cōtra empericos & irratiōales illico ad localiū applicationē ꝓcedētes ut in dolore capitis cōſueuerūt q̄ primū aduocati ut plurima ſcire uideantur emplaſtra unctiones epithimata & huiuſmodi frigida iubent apponi. Et cōſimiliter in febribus infrigidās gal. ſandalinū & talia abſq; hoc ꝙ aliqua ꝓceſſerit neceſſaria purgatio. Vnde fit ꝙ egrotātes deteriꝰ ſemp ſe habeant multiq; moriantur non ꝓexiſtentis morbi fortitudine: ſed ex ſupuenientis erroris grauitate: Et ideo ſapiens medicꝰ: cū neceſſe fuerit anteq̄ ad talia pueniat: cū euacuationibꝰ ꝓcedit obediens principi in prima quarti tractatu ſecūdo. c. xxxxvi. dicenti. Scias ꝙ eſſe cōtētus infrigidatōne & dimittere flobothomiā & uentris ſolutionē addit in opilatiōe & coartatione. Quare addiꝫ putredo & caliditas in febribus: & Raſi in libro de egritudinibus iuncturaꝝ. c. xviii. ſic ſcribenti. Vnguēta & emplaſtra: quando corpus fuerit plenū multis humoribus attrahūt hūores ad loca magis q̄ diſſoluant quod ſenſit gal. in quinto libro Terapenticæ. c. xv. dicens Neq; balnearem utiq; aliquem eorꝫ qui in putredine febriū neq; frigidis uterer cataplaſmatibꝰ anteq̄ euacuarē ſupfluitates. Euacuatis uero iā cōfidenter & cathaplaſmarē & balnearem: ex quibus ſatis apparet ꝙ rationabiliꝫ medicꝰ debet priꝰ in omni curatione cauſā egritudinis abſcindere & eā totaliter am

UVA. BHSC. IyR_157_4

mouere nisi fuerit ob aliquod ptimẽdum accidens impeditus. Postq̃ uero sufficienter euacuauerit secure localibus ex huiusmodi extinguentib⁹ uel calefaciẽtibus uti poterit ut qualitas discrasiæ: ex causa & morbo generate expostulauerit. Qui aũt hoc tramite nõ incesserit ipsemet suá astãtibus imperitiã indicabit ut eũ tanq̃ inutilẽ imo maxime periculosũ: p ut sua meret in scientia expellãt. Quia longe facili⁹ mortem patienti q̃ sanitatem amissam reddere uale at: quare & cetera.

Capitulum. cclxxxxi. ostendit medicum scientem infirmo reddere sanitatem debere causam egritudinis abscindere per contraria & per eadem quæcũq̃ alia curare.

Diximus in superiori .c. q̃ medic⁹ semper debeat nõ impeditus causã egritudinis remouere. nũc ostẽdamus qualiter eã: si sapiẽs fuerit abscindere debeat ut ex hoc sua magis sufficiẽtia innotescat: & breuiter dicam⁹ q̃ si canonicus & recipiendus extiterit: cũ cõtrariis id habebit pficere. Vnde si egritudo ex replectõe humoꝝ contigerit cũ euacuatione curãda erit pflobothomiã scilicet aut p farmatiã secũdũ q̃ significãtia demõstrabũt ut in p̃cedentibus sufficiẽter admodũ p sapiẽtũ dicta fuit declaratũ: & q̃ ita sit manifeste patet ex illo Hipocratis dicto i ẽo afforismoꝝ afforismo .xxii. sic sonãte. Ex plẽitudie q̃cũq̃ egritudines fiũt euacuatio sanat & quæcũq̃ ab euacuatione plenitudo & aliꝝ cõtrarietas. In cuius comento Gal. ingt. Neq̃ diutius in his imorandum est cum omne contrarium suo contrario sit medicãdum qđ ostẽdit ipsa natura morboꝝ & accidentia morbos comitãtia. Et in cometo .xviii. primi regiminis acutoꝝ. Medici intentio nõ est nisi oppõere contrariũ cõtrario: unde curatio febrium est p infrigidationẽ & humectationẽ. Et in libro secũdo eiusdẽ cõmento secũdo dixit. Oportet ut facias tranfire per mentẽ tuã in omnibus horis q̃ medicatio fit p oppositionẽ cõtrarii cũ cõtrario. Et in tertio. Tegni textu cometi. lxxxii. sic etiã ait. Curatio quidẽ unũ habet modũ & maxime cõmunẽ intẽtionẽ .s. ei quod soluendũ est cõtrariũ: & in libro de ingenio sanitatis. c. xii. Naturale custodiendũ est & cõfirmãdũ unde similia semp sibi sunt necessaria. Quod autẽ est cõtra naturã expellẽdũ est & eiiciendũ. Vnicuiq̃ enim tali cõtraria sibi cõueiũt q̃a qcqd destruit necessario p id qđ cõtrariũ sibi ẽ mutat nõ. n. hoc fieri potest nisi cũ suo cõtrario: & in tertio Terapenticæ. c. xii. dixit. Vna sola generalissima est intentio sanationũ cõtrarietas: & in quinto eiusdẽ. c. xii. Nõ est dicẽdũ q̃ quãdoq̃ ueꝝ sit cõtraria contrarioꝝ existere sanationes: quandoq̃ uero falsũ: sed semp quidẽ uerũ est. Et infra post aliqua subiunxit. Hoc puũ quidẽ dictũ ẽ scilicet cõtrarioꝝ existere sanationes maximũ aũt inueniť uirtute. Quod etiã uoluit Auicẽ. in quarta primi. c. primo cũ scripsit. Cũ egritudinis qualitas scita fuerit erit medicina eligẽda q̃ ei in sua qualitate sit contraria quoniam egritudo suo medicatur contrario sicut conseruatur sanitas suo simili & in .xiii. tertii tractatu secũdo .c. xxii. sic ẽt inquit. Ois cura facta ex causis cõplexionalib⁹ curať cum suo cõtrario. Quæ nõ solũ medicoꝝ ueꝝ etiã Aꝝ. fuit sẽtẽtia in prima pblematũ pblemate ultio dicẽtis. Sũt aũt egritudines hæ quidẽ ab igne hæ uero ab humiditate. Curanť autẽ egritudines quæ quidẽ ab igne humiditate: quæ uero ab humiditate ab igne humiditatẽ enĩ ignis exiccat. Sic igiť patet secũdum omniũ illustriũ antiquoꝝ sentẽtiam q̃ curatio fieri debeat p cõtraria: unde si causa egritudinis sit repletio debet corpus euacuari. Si uero causa infirmitatis fuerit inanitio ut in ethica contingit debet p contrariũ .s. per appositionẽ nutrimẽti curari. Et si morbus ex caliditate puenerit p frigida saneť & si p frigiditatẽ cũ calidis medicet: & hoc stãte solũmõ mala & preter naturali sine materia qualitate: ut sensit Hipocrates in quinto afforismoꝝ afforismo .xviiii. dicẽs. Quæcũq̃ infrigidata sũt recalefacere oportet & supple quæcũq̃ supcalefacta ifrigidare necesse est. Cũ curatio quælibet p cõtraria fieri debeat ut dictũ est supra. Ideo cõcludamus q̃ quæcũq̃ causa fuerit egritudinis .s. primitiua: antecedẽs & cetera. Siue p se siue per accidẽs morbum faciens aut ad id coadiuuãs unaquæq̃ talis debeat remoueri & cũ suo cõtrario per inanitionẽ: replectionẽ uel simplicẽ alteratiõnẽ ut natura expedit infirmitatis. Quod q̃ medicus nõ obseruauerit carnifex potius & homicida q̃ medicãs appellãdus est ut illi p maxime qui ex sola urinæ inspectione farmaca infirmis mittũt exoluẽtia cũ potius restauratia quãdoq̃ sint eis necessaria eo q̃ ex nimio coitu uel supflua defaticatione laborẽt: & solutiua sumẽtes fortia simul cũ humoribus uitã emittũt. Et ꝓpterea cõtra huiusmodi macellatores clamat Rasis in libro sexto suoꝝ afforismorũ dicẽs. Nõ sũt pauciores egritudines quæ cũ defectu accidũt q̃ quæ ex supfluitate p̃cedunt & in hoc magistroꝝ error existit qui statim ad purgandũ sũt ꝓmpti. Similiter Damascen⁹ ait. Morbi ex penuria quãtitatis nõ minus q̃ de plenitudine nimia nascuntur: unde medici multi in temeraria purgatione delinquũt plerũq̃ & cetera. Quare sapiẽs medicus talia nõ eligit cõtraria nisi ea corpori necessaria cognosceret. Bestialis aũt & imperit⁹ illico currẽs ad purgãtia oĩquaq̃ expellať ne pro sanitate in salubri morbo necem inferat patienti.

Capitulũ. cclxxxxii. oñdit salutiferꝝ medicũ i morbi curatõe cõtrariũ subito & uehemẽs nõ debere applicare: sed paulatim semp & ordinate.

UVA. BHSC. IyR_157_4

Et si necesse sit medicū cū cōtrario semp in curatione ꝓcedere ut in superiori capitulo dixim⁹ nō quomodolibet tamen id facere licet. Imprudēs enim & ignar⁹ & omnino q̄ citissime expellendus medic⁹: cū potius ꝑ fenestras domus eiiciendus foret: si diuinū id ꝑmitteret preceptū: fortissimū subito cōtrariū iducet sic citius estimās sanare patientē. Scientificus autem & honorādus medicus id minime facere presūmet quinimo paulatim & securissimo cū quodā ordine ꝓcedet memorās q̄ nō alia incedēdū est uia dicente Hipocrate in secūdo afforismoꝝ afforismo .li. Secūdū multū & repēte euacuare aut replere aut calefacere aut infrigidare aut aliter quomodolibet corpori mouere fallax est & omnino naturæ inimicū paulatim uero certū & ex alio ad aliud transire nō aliter decet. Et gal. i tertio tegni textu cometi. lii. Medici qdē dispositiones corrigere debēt ex multo studio paulatim trāsferentes in melius quoniā nō sustinet natura repentinas ymutationes. Et in quinto de ingenio sanitatis. c. ultimo. Oportet nos incipere a puis & minimis medicinis quibus nō preualentibus fiant fortiores & magne quod cōgruit passionibus in quibus patiētes securi sunt de uita: sed his in quibus infirmus moriē minime imo fortioribus indigem⁹. Et in sexto Terapenticæ. c. sexto. Alteratio quæ paulatim fit nūq̄ petit dolorē facere: sed necessariū est repentinam simul & uiolentā fieri trāsmutationē si debet aliquis dolor fieri. Quod etiā sensit princeps in quarta primi. c. primo cū dixit. A debilioribus ad fortiora est procedendū quando debiliora nō sufficiūt & in prima tertii. c. xxviiii. Oportet inquit: ut incipiamus a debiliore et gradatim ꝓcedamus donec sciam⁹ ex dispositione egritudinis q̄ ipsa iā sit abscisa. Et in tractatu quinto. c. xiiii. eiusdem ait. Oportet quidē ut incipias a debiliore unctionū & uidere si cōferat: & si nō adde & pmuta te ad aliud quod illo sit fortius: & in secunda tertii. c. primo Oportet ut a faciliori icipias & gradatim puēias ad illud in quo sit uirtus equalis: & in. c. quarto eiusdē inquit. Nō ꝓperes in usu medicinaꝝ fortiū in principio rei imo tarda. Idē quoq; uoluit in. xviii. tertii tractatu secūdo. c. iii. dicēs. Cū potes curare cum eo q̄ est minoris acuitatis non intendas ad aliud qđ sit acutius Cuius quidem ratio est ab eodem assignata in .xiiii. fen eiusdem tractatu q̄rto capitulo. xiii. sic scribēte. Oportet ut ñ sit subito quod scilicet facis: imo secūdū uices nā illud quod subito ē: mortale est. Quæ fuit Aḡ. sentētia in prima ꝓblematum ꝑ blemate. viii. dicētis. Mutatio uehemēs corpora corrūpit: & propterea nō est subito alterandū neq; repēte euacuandū cū euacuatōnis supfluitas innati caloris naturā destruat ut dixit princeps in primo canonis fen. Doctrina: sūma: &. c. secūdis & quarta ꝑmi. c. tertio. Ois euacuatio quæ est supflua secūdum plurimum febres generat: & ideo cōclusit in quarta tertii. c. quinto circa finē. In euacuatione conuenientius est ut multiplicet⁹ numerus eius & minoret⁹ q̄titas ei⁹ omni uice q̄tenus cōseruet⁹ uirt⁹ cuius simile uoluit in .xiiii. tertii tractatu quarto. c. xiiii. cū ait. Rectius qui idē est ut euacuatio non fiat in uice una subito & cadat uirt⁹: imo paulatim ne ipsa ꝓueniat ad multā debilitatē. Et ideo cōcludam⁹ cū gal. in. vi Terapēticæ. c. quarto sic scribēte. Si euacuatio & alteratio fiat paulatim opus erit sanatiue artis. Si uero repente & secūdū multū minime. Quāobrē si rationabilis fuerit medicus ex hoc dignoscet⁹ q̄ cū alterabit a faciliorib⁹ inchoabit. Si uero euacuabit ꝑ flobothomiā: farmatiā uel aliā huiusscemodi secūdū uices multiplicatas & nō semel materiā eradicabit. Qui autem hoc nō obseruauerit pro quo tātū laborauum⁹ & nō sine causa: minime debet ꝑ sanitatis restauratiōe rectineri: quare & cetera.

Capitulū. cclxxxxiii. oñdit ratōabilē medicū nō debere ad ꝓpinādū solutiua festinare: sed pri⁹ corp⁹ leuire: cānales apire & humores digere.

Igitur paulatim ut iā dixim⁹ in curatione ꝓcedēdū est cōsequenter ad fortē aliquā euacuationē nō ita repente ꝓcedendū erit ut quidā Emperici cōsueuerūt ad multa & grauissima perducētes corpus nocumēta eo q̄ etiā in principio morbi omni altera postposita cōsideratione materiā infirmitatis intendāt euacuare. Per quod quidē eoꝝ imperitiā unicuiq; facile declarant. Sapientes uero nequaq̄ id ꝑsumūt eo q̄ ex libroꝝ studio recte quidē intelligūt q̄ prius leuiēda sint corpora & pori aperiendi & cānales dilatādi: humoresq; digerendi & ad euacuationē ꝓparādi & precipue cū materia non extiterit furiosa. In principijs ergo infirmitatū cū clisteribus ꝓcedūt scientes q̄ enema est medicamē nobile in expellendo supfluitates quæ sūt in intestinis ut princeps ait in. xiiii. primi. c. xvii. Similiter in prima quarti tractatu secūdo. c. vii. cū inquit. Quod magis dilectū est apud me est administratio clisteriozꝝ secūdū ultimitatē qua indiget in uirtute ideſt secūdū ultimā utilitatē. Et in. c. iiii. eiusdē tractatus. Clisteria sūt magis dilecta in principio egritudinis q̄ solutiua alia: qđ sēsit Hipocrates i libro de farmatijs circa finē cū ait Si quē oportet clisterizare cōgruit quotiēscūq; uoluerit: min⁹ eni piculosū ē q̄ farmatias purgatiuas tradere. Cū ipsis ergo & similibus medicus utilis & sciētific⁹ ante purgationē leniet corpora ut obediat Hipocrati in secūdo afforismoꝝ afforismo nono dicēti. Corpa ubi qs uult purgare oportet fluxa facere. In cui⁹ gal. inq̄t. Subtiliādi sūt hūores grossi & uiscosi & etiā sūt aperiēdi pori. i. cānales qb⁹ ualeāt currere & medicaminib⁹ extrahi & expelli facile tē

UVA. BHSC. IyR_157_4

perata medicina qua nō cōturbet natura. Quod q neglexerit & ad medicinā tantum intenderit hūores grossos & angustiosos reddit & cū nimiis torturis defectionib⁹ quoq; & uertiginibus multis & pulsibus inordinatis & his similibus. Digeret ergo medicus sapiēs hūores memorās quod dixit Gal. i tertio Tegni textu cometi. lxxxviii. Digestio facit cessare putredinē manēte substātia: & i libro prio de crisi. c. viiii. cū inqt. Nō expedit tibi ut administres medicinā solutiuā nisi postq̄ digesta est egritudo & nō in principio ubi cruda est materia oportet ut administres illud quod nō min⁹ sēsit Auicē. in quarta pmi. c. iii. dicēs. In cronicis egritudinib⁹ maturatio tātū & nihil plus expectandū est & in acutis etiam egritudinibus maturationē expectare melius est & pcipue cū quiete fuerint quod si mobiles extiterint tūc ad euacuādū materiā festinare erit melius quoniam ipedimētū motus eius est maius q̄ sue euacuationis nocumētū anteq̄ ipsa sit matura & pprie cum humores fuerint subtiles & in cōcauitatib⁹ uenaꝝ Et ifra subiūxit. Cū hūor fuerit i uno mēbro cōphēsus nllo mō moueat donec maturet & essētiā habeat tēpatā. Et iteꝝ p⁹ aliq̄ subdit. Illud qd magis custodire debem⁹ in euacuatione est cānaliū habitudo ne ipsi sint clausi quod tibi possibile erit si ante maturationē uentrē soluas idest materiā cū leuibus mīnuas. Et in quarto eiusdē. Anteq̄ uentris fiat solutō aut uomit⁹ pmittenda est humoris subtiliatio q euacuandus est: & āplificatio cānalium & ipsoꝝ aptio quoniā hoc ē ex eo qd corp⁹ a pēa secuꝝ reddit: & in. c. sequēti. Ex causa timorosa est ut medicina uentris solutiua sūmat fece in intestinis existente sicca īmo expellēda est saltē cū clisteri aut iure mollificatiuo. Et sic innuit nobis p hæc q̄ dixit quantū lenitio ante uentris solutionē sit necessaria. Quantū autem digestio humoris euacuandi sit oportuna satis equidē patefecit cū in pria quarti tractatu secūdo. c. vii. scripsit. Nō euacues materiā indigestā i calido neq; in frigido nisi pp necessitatē. Et infra. Si non ē digestus humor nō moueas nisi in principio: apud statū uero nō moueas aliquid donec uincat natura & digerat: quæ fuit Hipocratis sentētia in primo aphorismoꝝ aphorismo. xxii. dicentis. Digesta medicari & mouere non cruda nisi in pncipio fuerit furiosa & ceta. Ex quib⁹ satis appet q̄ nō sit festinādū ad medicinas exhibēdū solutiuas īmo paulatim & ordiate pcedēdū. s. pus leniendo: apiendo mollificando subtiliādo & hūores crudos digerendo. Quē q medicus: ordinē nō obseruauerit irregularis & penitus inutilis dicet & minie ad restaurādā sanitatē amissam idoneus: quare & ceta.

Capitulum. cclxxxxiiii. ostendit bonum medicum debere etiam in processu non semel causam morbi eradicare: & declarat quas in egritudine matiali curatiuas intentōes oportet ipsū obseruare.

U T medic⁹ sapiēs meli⁹ dignosceret nobis uisū est & hāc inter alias ei necessarias cōditiones ānotare debere. s. ut postq̄ cognouerit morbi materiā digestā ee & cānales aptos fore & ceta. Oia q̄ supi⁹ dixim⁹ ppa rata adhuc egritudinis materiā nec totā nec multā semel educere psumat imo paulatim a leuioribus et facilioribus incipiēs: ad fortiora & uberiora pcedat unde si p flobothomiā: farmacū uel p uomitū aut aliū quomōlibet euacuare uoluerit debet sp animaduertere et grādi cū diligētia attēdere ne uirtutē pternat uel mēbra debilet multā semel aut bis ēt euacuatōnē opando: sed poti⁹ sit sollicit⁹ de eductōnis materiei ptitōe: ut sciētificū decet opatorē: dicēte Auicē. i q̄rta tertii. c. v. circa finē. In euacuatione cōueniētius ē ut multiplicet numer⁹ eius & minoret quātitas ipsius oi uice q̄ten⁹ cōsuet uirtus: & in. xiiii. eiusdē tractatu quarto. c. xiii. Oportet ut solutio uētris nō sit subito imo sm uices nā illud qd subitū ē: mortale ē & post aliq̄. Rectius quidē ē ut euacuatio nō fiat uice una subito & cadat uirt⁹ imo paulatim ne ipsa pueniat ad multā debilitatē. Quod ēt sēsit Rasis in libro de egritudinibus iunctuaꝝ. c. vii. cū dixit. Et caue in purgādo melācoliā & q̄libet aliū. s. humorē & pcipue grossū: quia nō debes semel purgare: sed sepe Isti. n. hūores nō ducēt in multa quātitate i una purgatiōe. Q uæ fuit gal. sentētia in prio Terapēticæ. c. ultimo dicētis. Oportet quidē nō repēte neq; semel fortib⁹ tēptare sanare farmatiis: sed tēpore magis caute. i. paulatine: & sīlr Hipocratis in prio aphorismoꝝ aphorismo tertio cū inqt. Cōpressiōes. i. euacuationes ad ultimū ducere fallax ē: sed qualis natura fuerit substinētis ad hoc ducere sīlr & inanitiōes ad ultimū ducētes fallaces. Ex q̄bus euidētissime apparet q̄ nō tātū ab euacuatōe multa p farmatiā semel facta debeat uerus sanitatis restaurator abstinere uerꝝ ēt ab aliis oībus subitis euacuatōib⁹ & p maxia a multa & suphabūdāti flobotomia: materia ñ existēte furiosa ut in sinocha. Et q̄ ita sit satis ex doctrina Pricipis patet dicētis in q̄rta primi. c. xx. Ad sūmū meli⁹ ē ut flobothomiæ uices sint multe q̄ ut ipsi⁹ quātitas sit multa & infra. Ex iuuamētis secūdatiōis ē q̄ flobothomati uirtutē cū pfectione suæ euacuatiōis q̄ est necessaria cōseruat. Et in pma tertii. c. vii. Nō extrahas totū qd ē necessariū ex sāguine pp egritudinē aliquā significantem ei⁹ extractionem immo rectine ex eo aliquid ut resistat illi egritudini: & in prima quarti tractatu secundo capitulo septimo similiter ait. Et consilium quidem meum in flobotomia est ut dimittantur quantum possibile ē. Si autē nō ē possibile tūc multiplicatio nūeri est melior multiplicatione quantitatis: oportet enim ut nō euacuetur sanguis multus subito quo-

UVA. BHSC. IyR_157_4

niam euacuatur multum de eo cuius non est necessaria euacuatio & quia debilitatur uirtus & cetera. Parcietur itaq; sapiēs medicus flobotomiā: cū ipsa necessaria fuerit: & similiter farmatiā sicut & qualibet aliā euacuationem totiens replicabit usq; quo tota materialis egritudinis causam absciserit qm̄ melius esse sic interpolando p̄cedere cognoscet: q̄ uelle tota simul & semel morbi materiā euacuare: Imperitus aūt de quo minime confidendū erit hac nō uteť diligentia: & ideo perducit infirmū si debilis fuerit ad mortē. Et si fortis ad maximā sui corporis debilitatē ob uirtutis resolute p̄stractionē ad aliqd̄ euacuatiōis genus subito factū: cōsecutā. Ratiōabilis uero hūc in errorē nequaq̄ incidet eo quod canones medicinales obseruando paulatim & ordinatissime in egritudinis remotione: & sanitatis inductione p̄cedet curatiuas huiuscemodi intēt̄iones obseruans in morbo materiali nā post cōuenientis: in q̄litate & quātitate: diete ordinationē: primo leniet uētrē cū clisteriis & huiusmodi. scdo si expediet flobothōare faciet infirmū. tertio loco digeret cām antecedētem morbi factiuā cū leuib⁹. q̄rto minorabit illā cū facilibus solutis. v. cū fortioribus p̄cedet digestiuis & aperientib⁹ magis si opilationū apertio oportuerit. vi. cū potentioribus nō tñ uenenosis: materiā egritudinis eradicabit farmatiis. vii. diuertet: si quid a loco patiente diuerti fuerit necessariū. viii. autem reliq̄s materiei p sudorē urinā & huiuscemodi uias resoluere cōabiť. nono corriget accidētia q̄ curā nō puertērit. x. & ultimo q̄litatē malā a morbo & cā ei⁹ impossam remouebit mēbra cōfortādo debilitata & totū paulatine resumēdo donec patiens ad pristinam redierit sanitatem. Sic ergo sapientes medici procedūt ordinate sicut ignari cōfusissime modo unū modo aliud irratiōabiliť administrātes: Quare &c etc.

Capitulū. cclxxxxv. ostēdit cognoscere medicū rationalē ex hoc q̄ cū predictis intētionibus p̄cedat & nō illico currat ad narcotica: ut empici: sed tātū modo eis in extrema utať necessitate.

RAtionalis & honorand⁹ medic⁹ p̄tactas in p̄cedēti. c. curatiuas obseruabit intentiōes ī materialib⁹ curādis egritudinib⁹ acutis & cronicis salubrib⁹ si aliq̄ fortissimoꝝ accidētiū ei curā puertere nō cogerit & suū ordinē nō ip̄ediuerit & fœlicē sp egritudis sucessū inueniet quēadmodū p cōtrariū empici & a tali ueritatis tramite & uere curationis mō deuiantes in saluberrimis etiā passionib⁹ & in fortissimis corpibus sepi⁹ & ut ueri⁹ dicā sp uidēt mortē aduenire. Et hoc q̄a nullū ordinē habētes in curatiōib⁹ suis cām negligūt & tātūmodo ad accidētiū remotionē intēdūt ut sapientōres esse uideāť & q̄ primū ad narcotica aduenīūt & somnū patiētib⁹ inducūt ut eos illi cōlibasse & q̄escere feciśe ab astātib⁹ iducēť ab illq̄ immerito cōmēdēť. Inde tñ postea nocuisse magis & q̄nq̄ iteremisse cōptū ē sicuti in dolore colico & in aliis huiuscemodi uidim⁹ sepi⁹ cōtigisse. Vñ tales medici postmodū ulipensi fuerūt ab oib⁹ & maledicti q̄a uerū curādi modū. s. causę absciśiōem nō intellexere nec q̄tū piculi somnifera cōcipiant p̄ ut decet & oportet cōsiderarūt. Nec uiderūt Auicē. ī. iiii. i. c. xxx. dicēte. In dolore colico & exhibitiōe narcoticoꝝ magnificať malus finis qm̄ materiā augmētat & frig⁹ & cōgelationē & clausurā & ī. i. ttii. c. xxviiii. Alienatio a medicis uehemēt frigidis factis ex eis q̄ sunt sicut papauer & opiū & reliq̄ huiusmodi nō ē tibi necessaria nisi apud uehemētē necessitatē & fortē dolorē. & in trac. ii. c. x. eiusdē tibi q̄dē cōuenit ne declines ad narcotica q̄tū potes. Et in. c. xxviiii. eiusdē. Si narcotica & somnifera tibi necessaria sunt pp doloris uehemētiā utere eis cū cautela & timore. Et in. iii. tertii trac. primo. c. viiii. Q̄ñ doloris uehemētia facit necessariā stupefacientiū adhibitionē illa tñ q̄tū potes expelle. Quod si aliqd̄ eoꝝ administras pp necessitatē administra illud ſm cautelā. Et in. c. xiii. eiusdem sic etiā retulit. In egritudinibus & doloribus uentosis nō est narcoticis utēdū sicut quidam presumptuosi q̄nq̄ audent administrare apud doloris uehemētiā ut inde sedeť dolor in hora. Sed ipse post horam uehementius excitatur q̄ prius fuit p̄terea quod prohibet resolui uētositatem. Et in decimaquarta sen eiusdē sic etiam scripśit in trac. primo capitulo. xxi. Q̄uandoq̄ est necessariū sūmere in potu stupefaciētia & cōfectiones opiatas recipiētes iusquiamum & philonium & ego abhorreo illd̄ cū inueniť ab eo iter. Et in. xvi tertii. c. q̄rto. In narcoticis est timor licet quandoq̄ accidat ut sint necessaria. Et quōcūq̄ sit nō oportet ut administrenť q̄ diu ab eis excusatio eē pōt qd̄ si necessaria fuerit eorū administratio nō exhibeāť ei cui⁹ infrigidaťur corpus & debilitatur uirtus & apparet illud in pulsu. Si uero necessariū fuerit misceātur cū eis q̄ sūt sicut castoreum & crocus & similia. Et iam testificati sumus nos uidisse q̄ suppositi sibi collirium ex opio & mortu⁹ fuerit. Et cum possibile est ut administrētur in collirio non administrētur in potu: & quando possibile est ut administrentur in emplastris nō administreť suppositorium factum collirium. Et in trac. quarto capitulo secundo eiusdem sic etiā ait Incipientes sedare dolorem cum narcoticis componunt rem maximi erroris. Administratio enim narcoticorum non est curatio uera in aliquo & illud ideo quoniam curatio uera est inciśio cause. Et stupefactio est confortatio cause & destruitur sensus per eam hæc ipse. Ecce igiť quotiens hac de re p̄n ceps Auicen. medicos hos bestiales admonuerit ut nō nisi in extrema necessitate talia administrēt periculosa quē si quādoq̄ legisśent: quod faciunt nō auderent. Sed quia opera eius ne dum gal. & aliorum nunq̄ inspiciunt uolui hoc in capitulo loca omnia in quib⁹ hæc prohibeat ānotare ut si fortassis quod

UVA. BHSC. IyR_157_4

nō credo hoc nostrum opus ad eorum manus pe-
uenerit :uidere possint & cognoscere suum errorem
seipsosq; ab eo corrigere. Quod ni fecerint ab astā
tibus hūc librū habentibus cognoscentur: & ut eoꝝ
merebit' ignorantia: magno cum de decore ex domi
bus expellentur. Periti autem & sapientes hoc non
timebunt quoniā causam prius abscindere conabun
tur predictis cū intentionibus nec unq; ad huiusmo
di somnifera peruenient nisi cum uehemētia accidē
tis uirtutem sua fortitudine prosternentis: id expo-
posce it & tūc cū ꝓnostico cautela & timore ea ad
ministrabit & nō quomodocūq; :sed ut supra Aui
cē. preceperat :quare & ceta.

Capitulum .cclxxxxvi. ostendit quando postposi
tis dictis intētionibus curatiuis possit etiā rationabi
lis medicus ad narcotica,: cum cautela tamē trāsire
ne astantes & ceta.

d Ecreuim⁹ hoc in.c. declarare quādo etiā
rationabilis & studiosus medicus possit
secūdū regulas medicinæ narcoticis uti:
ut per hoc astantes intelligant eū nō nisi
canonice & scientifice procedere & ipsum ab empe
rico secernere ualeant. Dicamus ergo cum Auerroi
in.vii. colliget capitulo de sincopi accidēte causa do
loris: quod nō sit narcoticis utendū nisi cū infirm⁹
in articulo mortis esse reperit' causa doloris. Tunc
enim sedationi intendere oportet cū quibuscūq; re-
mediis mitigantibus a leuioribus tamen incipien-
do quibus nō cōferentibus ad narcotica & somnife
ra tandē deueniendū est & non ad oia sed solūmo
do ad correcta & cōsolata cū suis bezaarticis licet p
uenire dicēte Auicē. in quarta primi capitulo. xxx.
Stupefacientis complexionē cōsiderare debes & ip
sius qualitatem & ut quod ex eo est facili⁹ dones &
ut tribuas id quod est cū suis tiriacis compositū nisi
res fuerit maxima quæ forti indigeat stupefactiōe.
et prius exteri⁹ erūt applicāda. Et sic etiam nō con-
ferētibus interius postremo in pauca quātitate & cū
maximo timore & premissa pronosticatione pro-
pinentur ut dolor aut huiusmodi aliquod aliud for
tissimū accidēs sopiat' & uirtus totaliter nō resolua
tur cū dolor permaxime uirtutem prosternat dicen
te Auicē. in primo canonis fen: doctrina .vii. sūma
secūdis & .c.xxii. Dolor uirtutē dissoluit & mēbra
a suis propriis operationibus prohibet adeo ut mē-
bra spiritualia ab aeris prohibeat attractiōe aut eius
destruat operationē & facit eum intersectum & fre
quentem & oino nō secūdū naturalē cursum. Et in
primis calefacit mēbra & postea infrigidat propter
illud quod resoluit et uincit de spiritu & uita. Et in
iiii. primi .c.xxx. Omnis quidē dolor qui fit fortior
interficit quoniā ex eo in primis accidit frigiditas
corporis & tremor postea fit pulsus paruus: deinde
destruitur: postea morit'. Et ꝓpea dixit Rasis in diui
sionib⁹. c.cxl. Tu nō dimittere debes ut eger tollere
t
dolorē quia facit incurrere apostema & putrefactio
nē & corruptionē mēbri & ceta. Et ideo debēt me
dici omni suo ingenio sedare dolorē primo cum re
bus uere curātibus ipsum si eis possibile est quæ res
ut dixit gal. in.vi. afforismorū cometo. xxxi. sūt me
diocriter calide quoniā calefactiōis consuetudo est
dolorem mitigare aliquandiu. Et in.vi. de ingenio
sanitatis .c .ii dixit: Aqua calida mitigat dolorem
omnis apostematis: & in libro. v. de simplici medi
cina distinctione. v.c. primo sic etiā scripsit. Medici
næ quæ sunt uere sedantes dolorem oportet ut sint
subtiles & caliditas earū sit maior quantitate quæ in
tenditur sed euacuent & resoluant & rarificēt & sub
tiliēt & maturent & faciant procedere omne quod
est choartatū & retētū in membro cū quo est dolor
siue humor calidus sit siue uiscosus. In.ii. uero de fe
bribus ad glauconē ait. Mediocrem dolorē sepe ad
hibita extrinsec⁹ calefactio uel euaporatio sola ꝓ se
ipsam totū curauit uel minuit causam & ceta. Vnde
Princeps in.ii. primi doc.ii.c.xxi. sic cōclusit. Causa
quietis doloris est aut quod cause ex qua prouenit
existit contrariū & ipsam euacuat sicut anetū & li-
ni semen cum super locū dolentem ex eis fit empla-
strū: aut cū quo mollificantur & fit somnus & sensi
bilis uirtus ad suam reddit operatiōem sicut inebri
antia aut quo infrigidat' & stupidū efficit sicut nar
cotica sedans tamen certū est primum. Et ideo Me
dicus cū ipso aut aliquo sibi simili tentet pri⁹ sedare
dolorē quæ si nō cōtulerint & dolor magis atq; ma
gis infestauerit adeo ꝙ uirtutē deiicere incipiat: tūc
ad narcotica cū cautela trāsire dēt eligendo ex eis q̄
magis correcta sūt & ab auctorib⁹ cōmēdata & pri
mo exterius apponat & postremo per os exhibe-
at & in modica quātitate & grandi cū timore ut di
ximus postq; aliud ei cōtulisse nō ꝑcepit. Si ergo ra
tionabilis medic⁹ poterit somniferis uti ne uirt⁹ om
nino prosternat' de qua tm̄ sollicitus esse debet ut su
pra declarauim⁹. In simplicib⁹ itaq; & materialib⁹
morbis tali cū ordine predictisq; cū intentionibus
sanitatis restaurator ꝑcedet & in hoc ei⁹ sufficiētiā
demonstrabit quēadmodū cōfusa & in ordinata cu
ratō irregularē & minime pro inductiōe salutis egri
rectinendū ostendit: quare & ceta.

Capitulū. cclxxxxvii. ostendit qualiter cognoscen-
dus sit regularis & sapiens medicus ex curatiōe com
plicatarū infirmitatū.

q Via nō modicū facere ad salutis & uite
cōseruationē existimam⁹ scire medicum
sufficientem & ad curationē idoneū co
gnoscere in cui⁹ manib⁹ eger cū fidutia re
ponatur ꝓ multa in hoc opere capitula conati su-
mus id ostendere ne quis in huiuscemodi electio-
necessaria deciperetur permaxime/autē perimediate

UVA. BHSC. IyR_157_4

precedentia in quibus declarauimus qualiter medici peritia ex pcessu & ordine curationis sue in simplicib⁹ morbis dignosci possit in hoc autem pro huius materiei complemento dicemus quomodo etiã per cõplicatas egritudinũ curationũ doctũ & honorandum ab indocto & equiuoce medico: astantes discernere ualeant. Presupponamus ergo quod plerũq; contingit .s. quod in patiente non solũ una sed due uel tres aut plures sunt egritudines coniuncte ut putrida cũ ethica: terciana cũ colica & renum excoriatione uel soda cum stomachi debilitate & dolore matricis & huiusmodi sicut persepi⁹ accidit. Stãte ergo una istarum complicationũ dicamus quod sapiens medicus debet canonice & regulariter procedendo: unicuiq; harum passionũ attendere ineq̃liter tamen nam fortiori magis: & minus debiliori dicente Auicẽ in .iii. primi doctrina .ii .c .xii. In primis oportet maiorẽ habere sollicitudinẽ de re quæ maiorem incurrit terrorem regendo illud etiam qđ est sub ea. Et in .iiii. primi .c. ultimo. Cũ multe coniũguntur egritudines ab ea incipere debemus in qua una harũ triũ proprietas existit. Vna earum é quod alia sanari non potest anteq̃ ipsa sanetur sicut apostema & ulcus cum cõiunguntur: medicamur enim apostema donec complexionis malitia quæ cum eo uenit remoueat' absq; cuius sanatione ulc⁹ sanari nõ potest: postea uero medicamur ulcus. Et secũda earũ est cũ una egritudo causa fuerit alterius sicut cum accidit opilatio & febris: medicamur enim opilationẽ prius: deinde febrem & si nobis necessarium fuerit opilatiõem aperire cũ eo in quo aliqua existit caliditas nõ curabimus de febre: quoniã impossibile est ut febris remoueatur causa ipsius remanente. Tertia uero cũ fuerit una earum de qua maior sollicitudo sit habenda sicut si coniungatur sinochus & paralisis medicamur enim sinochũ extinguendo & fricabotbomãdo & paralisi non curabim⁹. Cũ aũt egritudo & accidens coniunguntur a sanatione egritudinis incipiemus. Et si accidens superauerit tunc accidentis curã babebimus & egritudinẽ nõ cõsidrabimus sicut in colica damus stupefaciẽtia propter ea ut doloris fortitudo remoueat' licet ipsi colice impedimentũ faciat & ceta. In .iii. quoq; tertii canonis trac .iii .c .xxiiii. sic ait. Cũ due cõiungũtur egritudines oportet ut uehementiorẽ earũ diligẽter attẽdas Quod etiã uoluit Rasis in libro de egritudinibus iuncturarũ .c .iii. cũ inquit. Primo medicãdũ est rei periculosiori. Et Auerrois in .vi. colliget .c. de cõseruatione corporis cui⁹ membrũ é distẽperatũ sic etiã scripsit. Stãte egritudinũ cõtrarietate ut stomacho frigido & epate calido i talib⁹ indigem⁹ regimie mixto & plus instare distemperantie periculosiori. Et in .vii. libro eiusdẽ .c. de cura febris efimere cũ fluxuentris inquit. Medic⁹ in hoc prouisor esse debet ut resistat ei quod plus est timendũ quæ fuit gal. sententia in primo aforismorũ cõmẽto .xvi. dicẽtis. Duorũ morbor⁹ fortior medicãdũ est prius altero tamẽ nõ neglecto. Sic igit' sapiens medicus sua cũ prudẽtia sincero q̃ iudicio in curatione cõplicatarũ infirmitatũ de ea magis erit sollicitus passione quæ maiorẽ inducit timorẽ & quæ grãdiorẽ solet uirtuti lesionẽ afferre quæcũq; res illa fuerit siue dolor aut sincopis aut accidẽs anime aut uigilie superflue aut fluxus immodcrat⁹ uel alia huiusmodi uirtutis prostratiua quã rem cũ medicus sedauerit & uirtus deinde restaurata fuerit: febri uel alteri secũ cõiuncte passioni principalius poterit attendere prehabitas obseruando curatiuas intentiones & sic domino cõcedẽte unãquãq; salubrẽ infirmitatẽ sciẽtifice curabit & ceta. Qui aũt cõpositas egritudines altero tramite q̃ dictũ sit: curare tentauerit & preadductis auctoribus nõ obedire presumpserit pro bestiali aut fatuo periculosissimoq; habeat'. Bene igit' aduertãt egrotãtes astantes ad hæc quæ scripsimus ut ualeant peritos ab imperitis discernere quoniam hinc tota salus totaq; uite cõseruatio cõsistit. Nec homo reperit' qui semel sãtẽ si nõ semp: hac nõ indigeat obseruantia quia medicor⁹ nõnulli reperiunt' qui diuersis eorũ astuciis: & si nihil aut parũ quippe intelligant: in famã tamẽ deueniũt ut in libri hui⁹ .c .vi. declarauim⁹ a quibus permaxime cauẽdũ est quoniam & si medici dicant': equoce tamen nomen illud intelligẽdũ sicut in prologo physicor⁹ inquit Auerrois quod homo predicatur de homine uero & de homine lapideo sic etiam secũdũ diuersas rationes & ly medicus predicari solet quod sensit Hipocrates in libro de lege dicens. Medici numero quidẽ multi opere uero pauci. Et ideo replicamus iterũ ad uocandũ medicum bene cõsiderent astantes & postq̃ aduenerit ad omnia quæcũq; faciat & ordinabit q̃ diligenter animaduertant quoniam pauci medicorum regunt infirmos regimine recto ut gal. ait in .i. de creticis .c. vii. quare & ceta.

Capitulũ .cclxxxxviii. in quo auctor se primo de q busdã excusat: deinde presens opus exponit omniũ maiorũ patrũ censure.

Iam absoluim⁹ q̃liter hominũ unusq̃sq; dum san⁹ fuerit: in sua ualeat sanitate cõseruari & pariter quomodo cũ iam egrotauerit: suã possit salutẽ amissam recuperare: quemadmodum ab huius operis initio uelle dicere promiseramus. Quæ satis facere pro presenti negotio de salutis scilicet conseruatione arbitramur. Vnde plura scribi hac de re superflua & minime necessaria uiderentur quam ob rem hæc quæ iam dicta sunt sufficere uolumus & pretermittere longas admodũ & tediosa: quæ dici possent philaterias eo q̃ sua cũ prolixitate permoleste quidem narrate & inutiles penit⁹ efficerentur dicẽte Auicẽ. in .xv tertii .c .vi. Non est in prolongatione sermo-

UVA. BHSC. IyR_157_4

nis utilitas .Et per hoc intẽdimus primo de amplio ri huius libri quantitate nos excusare per itidem etiam de hoc quod dubitationes:quæ circa auctoꝝ dicta oriri poterant : nequaq̃ mouerimus . Quod nõ aliam ob causam fecimus nisi ut legentium mentem a re iam incepta minime diuerteremus & ne nimiũ tractatus noster prolongaret .Impossibile nãq; uidet :ut questionũ solutionibus intellectus humanus aquiescat nisi ante illas distinctiões & presuppo sita pro cõclusionibus necessaria prediſponant & super illa deinde respõsiue conclusiones fundentur Et demum ad arguta:ut fieri solet:respondeat .Hæc autem paucis ut quilibet intelligit minime possunt expediri . Ne etiã meipsum a proposito deuiarem & ad artes alias transire :eas q̃ libẽtissime posterga ui questiones: quoniam plurimum solent medicum impedire &ipsũ a medicina diuertere:ut uoluit princeps in prima quarti capitulo primo cũ iquit .Occupatio in contradictionibus est illud quod nõ cõfert in sciẽtia medicinæ aliquid & facit medicũ procedere ex arte sua ad inquisitiões quæ fortasse impediũt ipsum ab arte sua .Et propterea dicebat gal.in libro primo de simplici medicina distinctione.iii.c.v.Caue ut nõ ponas teipsum loco eius qui facit hesitare & apt⁹ est implicari in questionib⁹ plenis dubitationibus & ceta.Volum⁹ etiam hac in parte excusatos eẽ quod in aliquib⁹ dissentientes ut in gradibus medicinarum simpliciũ &in aliis quibusdã : discordes antiquos nõ cõciliauimus quoniã id difficillimum onus & longe nostris humeris impar esse cognouimus ex eo quod uoluit Rasis in.vi.suorum aforiſmoꝝ dicens.Cũ doctores antiq in re aliqua non cõcordarũt graue est eorum rationẽ concordare.Et ut omnia simul comprehendam⁹ ueniam a legentib⁹ humilime petimus rogantes ut pro sua benignitate nos in cunctis habeãt excusatos . Quia uere scim⁹ & ita fore sine dubio fatemur quod singula quæ ad p̃sens negotium fuerãt necessaria nõ adduxim⁹ nec credim⁹ in aliquo ex adductis ob imperitiam &iuuenile iuditiũ non errasse cum ita sit equidem ut Rasis uoluit in.vi.suorum aforiſmorum allegato cum ait .Hominis enim natura non euadit errorem maxime in reb⁹ difficilib⁹.Quod clari⁹ nobis innuit Gal.in libro secũdo memiri capitulo de dolore capitis sine febre cum inqt.Difficile est enim hominem existentem nõ peccare in multis : alia qdem ut ignorantem:alia autem ut male iudicantem:alia uero ut negligenter scribentem.Et ideo ex tota mente:totali corde:ac ex omnib⁹ animæ uirib⁹ rogamus exoramus & deprecamur medicos omnes & maiores precipue ut si quid hoc in opere male intellectũ uel fuisse a nobis interpretatũ aut ad aliquod impertinens de dictis auctorum:adductum inuenerint:id p̃ sua corrigant humanitate.Multoq; magis omni mẽtis affectu p̃camur reuerendissimos catholicæ fidei nostre p̃fessores Pontifices:Cardinales:Episcopos: ceteroſq; omnes ad quorũ manus ut spero:licet indigⁿ⁹ sit:noster hic tractat⁹ pueniet.ut si in eo minimũ aliquod iota : dei uel eius filii redemptoris nostri mandatis contrariũ uel dissonũ reperient : quod in aduertentia nostra aut inscientia scripsissemus emẽdent corrigant:quinimmo eradicent &abradant ut omnino non remaneant & ut pro nihilo reputetur & tanq̃ non dictũ habeat .Si uero aliquid boni & utilis hoc in opere inuenerint uolumus &si dicere licet mandamus ut id nobis minime ascribant sed totum creatori omniũ attribuant quoniam ut Auẽzoar inqt in sui teisir libro & trac.tertiis.Omnis res p cedit ab illo qui est summe & ultime scientie: scilicet a deo uiuo & uero &benedicto :quod etiam uoluit Auicẽ. in libro de uiribus cordis capitulo secundo dicens. Quæcũq; perfectio & omnem bonum non nisi a prima ueritate sunt quæ omnium bonorum prima est uniformis mannatio .Quare &ceta

Capitulum.cclxxxviiii.in̄ quo auctor altissimum & omnipotentem deum deprecatur ut pro sua pietate legentibus hunc librum sanitatem concedere dignetur.

IN hoc penultimo .c.nihil aliud intendimus nisi conuertere nos ex toto corde ad altissimum omnipotẽtẽ ac sempiternũ deum:de quo ut gal.refert in libro de uirtutibus aĩalib⁹ sic scripsit Plato .Ingenitũ & primũ ac maximũ deũ dicimus bonũq; nominamus & nos omnes diligimus eũ natura existentẽ talẽ ab eterno & nõ factũ :bonũ a seipso penit⁹ enim nũq; fuit factus cũ semp fuerit ingenit⁹ & sẽpitern⁹ .Ipse quidẽ:ut Hali dixit Abenragel in sui opis initio:Est primus sine principio & postrem⁹ sine fine terminatoq; creauit cœlos circũferẽtiales &stellas mouẽtes & cœlũ coopiẽs & terra sufferentẽ .Et est ille cui⁹ oẽs res quas uisus attingunt:& recipiũt cogitat⁹ & sensus in oib⁹ signalibus & significatiõib⁹ demõstrant dominũ & uirtutẽ suã cuius saluatiões sint sup eos q fideliter eũ credũt.Ipse ẽt:ut princeps inqt in. vii. tertii.c.i.Creator est sublimis &excelsus in cui⁹ manibus oĩa existũt ut dixit Auenzoar in sui teisir primo .Et qui mundũ regit & gubernat suo precepto &uoluntate:ut idem ait in secũdo eiusdẽ. Et qui curã hẽt circa omnia entia:ut scripsit Auerrois in. xii. Methaphysicæ cõmento.xxxvii.Hũc igitur deum unũ tantũmodo in substãtia licet in personis trinũ ut canonici tradũt de cõsecra. distinctione tertia capitulo ultimo : & nos ipsum sic firmiter credimus : confitemur : & adoramus & in presentiarum omni cum humilitate : deuotione:&mentis affectu deprecamur:ut pro sua immẽsa pietate infinitaq; miseri cordia nobis hoc cõcedere dignet⁹ q̃ cũq; p̃ntẽ habuerint tractatũ legerint & intellecta obseruauerit thesaurum sanitatis cõsequi ualeant :consecutumq;

UVA. BHSC. IyR_157_4

prudẽtissime sua inenarrabili faueñte gratia conser uare . Non enim sufficit humanum propositum absq; diuino subsidio : ut recte Theophilus inquit Cũ ipse quidem solus sit fõs uite: ut origenes ait : Et ab eo nõ solũ uita & quæcũq; pfectio sed omne bonũ: ut in deuiriꝫ cordis scripsit Auicẽ. procedat: & ideo ab eo tantũmodo tale ac tam pretiosum salutis sensum rationabiliter exposcimus : tum quia plena semper & redundantia sunt diuina beneficia nõ exiguo constricta munere sed uberi bonorũ coacer uata congestu: ut Ambrosius inquit. tum etiam quia ipse solꝫ largitur sanitatẽ corporũ & uitam animaꝝ ut dixit Auerrois in prologo canticoꝝ . Eya ergo p sua clementia cõcedat nobis quod petiuimus omni potens & miserator dominus qui nõ reliqt querentes cũ ut ait Propheta. Quinimo dat petitiões cordis eorũ & ipsos cõfirmat cũ ipse sit ptector omnibus exqrentibꝫ eũ in ueritate ut in .ii. Ecclesiastici dicitur. Cõfirmetq; ergo & cõtinue seruos suos protegat admirabilis dominꝫ noster qui nobis dixit ut Iohãnes refert . Sine me nihil potestis facer qm & si minuerit hominẽ paulominꝫ ab angelis : gloria & honore coronauerit eum & cõstituerit ipsum sup opa manuũ suaꝝ . Et oia subiecerit sub pedibꝫ eiꝫ oues & boues uniuersas insuper & pecora campi: uolucres cœli & pisces maris ut dauit inquit . Et similiter gal. in .iiii. de iuuamentis membrorũ . c. primo cũ dixit Homo est princeps & rex omniũ animaliũ. Et ideo fuerunt omnia animalia demissoꝝ capitũ apud ipsum & ipse solꝫ eleuati capitis & ceta. Attamen fecit illũ ex limo terre. Cantãte ecclesia . Memẽto queso quod sicut lutum feceris me & in puluerem reduces me nõne sicut lac mulsisti me & sicut caseum me coagulasti & ceta. Et alibi. Memẽto homo qa cinis es & in cinerem reuerteris . Quod sensit augustinꝫ in c. lxxxvii. Enchiridion . Multoq; clariꝫ Auerrois in viii. cometo canticoꝝ cũ ait. Deus cuius nomẽ exaltet creauit hominẽ ex luto sicut testam figuli . Et iõ fecit illũ facile alterabilẽ & corruptibilem seipsum p prio consilio conseruare nõ potentẽ & per consequens diuina protectione maxime indigentem . Sine qua profecto nullum regimen sanitatis: sicut nec aliquod aliorũ entiũ: hominibꝫ iuuare posset cũ ita sit equidẽ ut in .ii. teisir tractatu .iii. uoluit Auẽzoar cũ inquit. Scimꝫ certissime quod spere & stelle & materia & forma & tẽpꝫ & locꝫ sunt res generate & create quare nullũ profectũ uel nocumentũ possunt agere uel imprimere nisi precepto & uoluntate diuine prouidentiæ: quid igit pderit legentibus hoc nostꝝ opusculũ in preciosissime sanitatis conseruatõe sublato infinite bonitatis presidio ? Nihil profecto de nuo itaq; atq; itez sicut ab initio ex tota anima fontem bonoꝝ oium deprecamur ut nos p sui infinita pietate exaudire dignet & cõcedere corporis & anime salutẽ: opera libri huiꝫ & cõsilio utentibꝫ amicis q; & parit inimicis nostris sit ppiciꝫ . Et per uiscera sue profundissime caritatis omñibꝫ uitã eternam uiuis fidelibꝫ & defunctis clementissime largiatur ad laudẽ & gloriam sue excelse maiestatis. Amen.

Capitulum .ccc. & ultimum: casum reddit huius ter centenarii & gratias agit altissimo & sanctis eius ob operis perfectionẽ .

Via omnia in trinitate perfecta cõsistũt ut uoluit Aꝝ . in .xxvi. problematũ problemate. viiii. dicẽs . Finiunt autem in tribus omnia & minima in prima trinitate: & in primo de celo & mnudo textu cõmenti secundi auctoritate pythagoricorũ inquit . Cum omnia ex principio medio & fine costituta uideantur propter quod a natura accipientes tanq; leges illius & ad sanctificationes deorum trinario utimur numero & ceta . In cuius comento dixit Auerrois: Secundũ istũ numerũ tenemur magnificare creatorem remotũ a modis creaturarũ in orationibus & sacrificiis : & ut ait Albertꝫ super eo. Prisci patres in lege antiqua utebanr trinitati in sacrificio deoꝝ . s. turis oblatiõe cantu & oratione. Numerus igit trinitatis est perfectus ut ubisupra probat . Et nos ipsum in lege noua & uerissima ponimus ipsum in maiestate diuina tres in ea credentes: & ita confitentes: personas ee in unitate substãtiæ & ceta hæc ipse. Cũ ita sit ergo rationabiliter in trinitate centenarii ad laudẽ diuine trinitatis nos presens opus sigillabimꝫ gratias quas possumus & nõ quas deberemus agentes patri & filio & spiritui sancto. Vnico infinito & glorioso deo dicentesq; cũ Auicẽ. in prologo sui canois in primis Deo gratias agamus sicut sui ordinis celsitudo & beneficii ipsiꝫ multitudo meretur cuiꝫ misericordiæ sup oẽs pphetas exist . Et cũ eodẽ in .xxi. tertii trac. p mo. c. ii. dicẽte . Sit ergo deꝫ exaltatus qui uerax é laudabilis & benedictus & melior omniũ factorum & ceta. Silr dicamꝫ cũ Hali Abenragel in initio operis sui de iudiciis sic scribẽte. Gratias agamꝫ uni deo uictorioso: honorato : potẽti creatori noctis & diei detectori occultorum scientiarum & puritatũ : ipsi qui creauit: equauit: iudicauit: direxit: interfecit: uiuificauit domino libertatis : mercedis: honoris: & regni qui est primus sine principio & postremus sine fine & ceta . Et in quarte partis eiusdẽ principio sic etiam cum eo taliter scribẽte dicamus. Laudatus sit deus dominus uirtutis regni & luminis ipse quidem apparens & ueridicus per manifesta experimenta creauit terras : montes: maria : & cœlos circundantes omnia & posuit stellas in eis mouentes se in similitudinem lucentium candelarum & posuit in eis signalia pro temporibus diuidẽdis & rebus aliis ex qbꝫ sit in sempiterna secula benedictꝫ : & i. vi. eiusdem . Laudatus sit deus & regratiatus qui est domi nus boni: largitatis: sapientiarum & scientiarum ipse factor est & creator omniũ rerũ & per uoluntatẽ

UVA. BHSC. IyR_157_4

& gubernationẽ eius manutenẽ: ipſe eſt principiũ omniũ rerũ & tẽporũ permutator: per ſui potentiã rexit cœlos & firmauit eos depreſſit terram & ſitua uit eam: creauit omnes craturas & omnia nouit ſe/ creta: creauit res & dedit illis finem: & poſtea iterum creauit eas ipſe ſit laudatus & benedictus ſicut con/ uenit magne nobilitati & altitudini ſue. Et iterum in viii. libri eiuſdẽ parte. Laudat⁹ ſit deus qui eſt domi nus ſubtilitatũ: nobilitatũ: mercedũ: pietatũ: creator omniũ creaturaꝝ: cognitor occultorum: rationũ in tellector: & puritatũ: recõpenſator dãnorũ & occa ſionũ: gubernator totius mundi & omniũ rerũ per gratiam & uirtutẽ ſuã: dator pluuiarũ per pietatum eius: defenſor eorũ qui habẽt in eo fidutiam & cu ſtoditor eorum qui ſe dãt ſibi. Rex cui obediũt om nes reges & eius potentiæ & glorie nõ eſt finis: Ipſe potentiã dedit hũiliãtib⁹ ſe ſibi: & potẽtes hũiliauit. Nihil ẽ cõtrariũ iudiciis ei⁹. Nec eſt q ſuis factis cõ tradicat. Completus eſt omnis bonitatis & pietatis ipe ſit igitur laudatus ut cõuenit. Dicamus quoq; cũ Raſi i ſui cõtinẽtis rubrica. Laus ſit uni deo glorio ſo: ſublimi: victorioſo & indulctori: qui tantã nobis gratiam pro ſua inenarrabili clemẽtia concedere di gnatus eſt ut librũ hunc inextimabilis quidẽ laboris hac in iuuenili ætate & ſine ullo corporis nocumẽto & omnino fœliciter perficere potuimus. Non enim cœpiſſime ſed perfeciſſe uirtutis eſt: ut ſuper matthe um Hieronymus inqt. Benedictũ ſit igit nomẽ do mini ex hoc nunc & uſq; in ſecula. Cuius in ore no/ ſtro laus ſemper exiſtat pro infinita beneficiorũ ei⁹ multitudine. Quæ nos inducit ad concedẽdum cũ Gal. in libro. viii. de iuuamentis membrorum capi/ tulo tertio ſic dicente. Noſtra poſſibilitas eſt parua ſecũdum quã debeamus laudare creatorem bonam tamen ipe mentem noſtram ſuſcipiat. Beatiſſime pre terea dei genitrici Mriæ ſemp uirgini & beatis apo ſtolis petro & paulo ac omnibus ſanctis & conti/ nuis eoꝝ precibus pro nobis exorant: gratias nõ cõ dignas: ſed q̃s poſſumus: habem⁹ agemuſq; ex toto corde dum ſpirabim⁹. Et ſic finientes quod inchoa uimus: dicem⁹ cũ Gal. in. iii. de creticis ſic in fine ſcri bentis. Et iam peruenimus ad finẽ libri auxilio dei & eius adiuctorio cui ſit honor & gloria per infini ta ſecula Amen.

Diuino fauente numine. Ego Antoni⁹ Gazius pa tauus medicorũ oĩum minimus die. xii. Auguſti de anno dñi. Mcccclxxxx. p̃ſens opus abſolui. Ad lau dem redemptoris noſtri & ad tuam: & amicorum tuorũ utilitatem. D. M. obſeruãdiſs. cui iterum atq; iterum me cõmendo Vale.

Impreſſum uenetiis per Iohannem de forliuio & Gregorium fratres Anno ſalutis. M. cccclxxxxi. die xx. mẽſis Iunii.

Florida corona
rũ calorib⁹
na uim oẽm
& ſtudioſi
b
duodecimo dicens
ſumunt carnes
gimine ſanitatis
c
ubi ſupra
rint timendũ
eſſet immo.
d
diſtinctione. viii.
ſapor ponticus
uiſcoſis propter.
e
dabilius eſt &
liditate & ſiccitate
cilis digeſtionis
f
quoniã in regiõib⁹
ſciaticũ morbũ
ces & ipſa
g
dubanenſi noſtro.
ſue carnes
certoꝝ &
h
fluitatibus boni
& uelociter
oua elixa.
i
neſciens q̃
us exiſtens
tio eſt in
k
& ſimiliter radices
xit lac deſiccat
bus medicinis

modo ſunt cibus
tum quidem.
melius nutrimento
m
charo comedit
tum quod per
uirtutis &
n
ei⁹ aſſatio
quit maſſarguit
rius abſtinere
o
gationem fœmine
puſq; tueatur
uue paſſe
p
quod habet tam
grũ & ambe
ſibi prohibere
q
tur quod nullus
aquis & prop
dulcem haben.
r
debeant appellari
ſos morbos
e.i. ſic reſe.
ſ
tatẽ equalem
ctionis digeſti
laudabilia exiſtant
t
ret q̃ ſani
canonicũ ſeu
horaꝝ
& ſi neceſſe

Finis

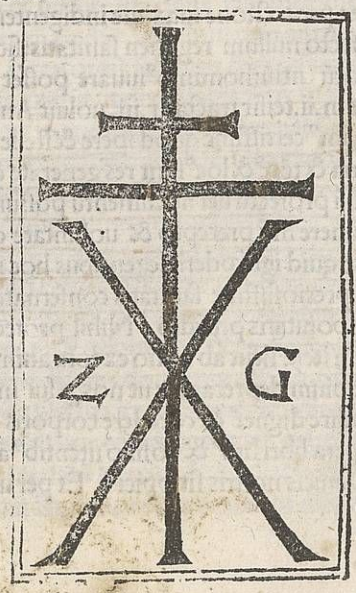

UVA. BHSC. IyR_157_4

UVA. BHSC. IyR_157_4

optarem equidem diguissime cancellarie atque integerrimi patres ut nunc liceret hos
inter parietes tamquam elinguis obmutescere: atque alium hoc in loco sedentem
conspicere: pendereque ab ore dicentis quo non timore: quam spiritus turbatione quave animi
anxietate huc accesserim novit deus cuius oculi nuda atque aperta sunt ora:
et ipsa michi conscientia testis indicat. Conspicanti plane tantum terrarum copiam:
tantam excelentium virorum prestantiam: tantam denique severissimorum patrum auctoritatem: perfecto
non ego qui nihil sum: verum etiam ille plato doctissimus si adesset: aut aristoteles seu oratorum
summus cicero: sive demostenes: dicere formidarent: atque admodum stupescerent tanta
loci maiestate perterriti: tanta denique huius excelentissimi conventus claritate repulsi
quapropter et pene mea vox silet: mens hebet: ratio torpet: intellectus marcessit: vires ipse subcum-
bunt: et oratio bacillans titubat: dum cogitat unde disgrediens quo ventura sit: sed quid agam:
quo me vertam nescio: quia fugere non valeo: sed et quod me excedit subire cogor. quod non
in tanto timore atque pressura consolatur: quod non ultroneus seu spontaneus ad huius palestre
certamen subiturus advenio: sed consortium potius compulsus audacia: atque divino cum vestro
confisus auxilio. quadere tu pater omnium rerumque eterna potestas: tu celi factor: et mundi ine-
fabilis conditor. tu inquam qui verus luminis diceris: atque sapientie verus est deus: dignare super
intellectus mei tenebras: radium tue claritatis: et gratiam tue benedictionis infundere
et da mihi intelligendi acumen: retinendi capacitatem: interpretandi subtilitatem: et loquen-
di gratiam copiosam: atque meum ingressum instrue progressum dirige: egressum comple: tu
eternus in unitate: et unus in trinitate bibis et regnas per infinita seculorum secula
amen. itaque divina fabente gratia domini patres rem difficilem agredior: spe potius humanitatis
caritatisque vestre subfultus. quam propriis viribus confisus. Ad licet

UVA. BHSC. IyR_157_4

UVA. BHSC. IyR_157_4

UVA. BHSC. IyR_157_4

UVA. BHSC. IyR_157_4

UVA. BHSC. IyR_157_4

UVA. BHSC. IyR_157_4

UVA. BHSC. LyR_157_4

UVA. BHSC. LyR_157_4

Biblioteca de Santa Cruz
IyR 157

UVA. BHSC. IyR_157_4